

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MECDÎ MEHMED EFENDİ HADÂ'İKU'Ş-ŞAKÂ'İK
(290-430 SAYFALAR ARASI), (İNCELEME-ÇEVİRİ YAZI)

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet UĞUR

Danışman

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Nevşehir

Temmuz 2014

Bütün hakları saklıdır.

Kaynak göstermek koşuluyla alıntı ve gönderme yapılabilir.

© Ahmet Uğur, 2014

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı, SOYADI: Ahmet UĞUR

İmza:



“Mecdî Mehmed Efendi Hadâ' iku'ş-Şakâ' ik (290-430 sayfalar arası), (İnceleme-Çeviri yazı)”


Adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Kılavuzu'na Uygun Olarak Hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ahmet UĞUR



Danışman

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL



Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL danışmanlığında Ahmet UĞUR tarafından hazırlanan “Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku's-Şakâ'ik (290-430 sayfalar arası), (İnceleme-Çeviri yazı)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

07... / 08... / 2014

(Tez savunma sınav tarihi)

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Üye : Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Üye : Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 20.08.2014 tarih ve 2014-...33.401 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

20... / 08... / 2014

Doç. Dr. Alper ASLAN

Enstitü Müdürü



ÖZET

MECDÎ MEHMED EFENDÎ HADÂ'İKU'Ş-ŞAKÂ'İK
(290-430 SAYFALAR ARASI), (İNCELEME-ÇEVİRİ YAZI)
Ahmet UĞUR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2014
Danışman: Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Geçmişte yaşamış önemli şahsiyetlerin haklarında bilgi sahibi olunabilmesi için bakılabilecek ilk kaynaklar biyografiler, tezkireler ve tarihlerdir. İçerisinde biyografik bilgiler bulunması bakımından, Taşköprülüzâde İsmüddîn Ahmed'in Arapça olarak yazdığı Şakâ'ik-1 Nu'mâniye isimli eser, klasik Türk edebiyatı alanında önemli bir kaynaktır. Eser, içerisinde geçen şahıslar hakkında biyografik bilgiler bulundurması özelliği ile birçok kişinin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Zaman içerisinde esere birçok zeyl ve tercüme yapılmıştır. Bir kaynak eser özelliği bulunan Şakâ'ik-1 Nu'mâniye'ye yapılan tercümelemler de en az eserin aslı kadar önemli birer kaynaktır. Hatta esere yapılan tercümelemler eserde verilen biyografik bilgilerin genişletilmesini sağlamış ve eserin önemini daha da artırmıştır.

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik, Mecdî Mehmed Efendi'nin Şakâ'ik-1 Nu'mâniye isimli esere yazdığı tercümeleme verdiği isimdir. 16. yüzyılda yaşamış olan Mecdî Mehmed Efendi, aslı Arapça olan eseri 995/1587 tarihinde Türkçeye tercüme etmiştir. Bu sayede Mecdî Mehmed Efendi, eseri anlayabilecek kişilerin sayısını artırmış ve yaptığı eklemelerle eserde geçen şahsiyetler hakkında daha önce verilmiş bilgileri genişletmiştir. Bu bilgilere ek olarak eserdeki şahsiyetler hakkında verilmemiş bilgileri de kendisi eklemiştir. Bu yönüyle eser, Türk biyografi tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Abdülkadir Özcan tarafından 1989 yılında tıpkıbasımı yapılan esere, daha önce çeviri yazı ve inceleme çalışması yapılmamıştır. Çeviri yazısı ve incelemesi olmaması nedeniyle Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik isimli tercümesi Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacılar için anlaşılması zor bir eser olarak kalmıştır. Böylesine önemli bir eserin çeviri yazı ve incelemesinin bulunmaması Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacılar için büyük bir eksikliklerdir.

Bu çalışmada, Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik (290-430 sayfalar arası) isimli tercümesinin çeviri yazısı yapılmış ve bu sayede Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacıların da eserden yararlanabilmeleri amaçlanmıştır. Çeviri yazıya ek olarak eserin 290-430 sayfaları arasında geçen şahsiyetlerin; eğitimleri, eğitim aldıkları hocaları, müderrislik yaptıkları medreseleri, eserleri ve ilgilendikleri ilimleri hakkında bilgiler de verilmiştir. Böylelikle araştırmacıların eserde geçen önemli şahsiyetlerin hayatları hakkında bilgi sahibi olabilmeleri sağlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: biyografi, Şakâ'ik-1 Nu'mâniye, tercüme, eğitim, meslek.

ABSTRACT

MECDÎ MEHMED EFENDÎ HADÂ'İKU'Ş-ŞAKÂ'İK
(BETWEEN PAGES 290-430), (REVIEW-TRANSCRIPTION)
Ahmet UĞUR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Turkish Language and Literature Department, M.A., July, 2014
Supervisor: Assoc. Tuncay BÜLBÜL

Important figures in the past, in order to have information on the rights of the first resources that can be viewed biographies, and history are tezkire. In terms of available biographical information, written in Arabic Taşköprülüzâde İsmüddîn Ahmed Şakâ'ik-1 Nu'mâniye named work, is an important resource in the field of classical Turkish literature. Author, biographical information about the persons in possession with the property has managed to attract the attention of many people. Appendix and translated many works have been made over time. Şakâ'ik-1 Nu'mâniye featuring a source work with the translations of works at least as important as the original resource. Even in the work of translations made to work for the expansion of the biographical information provided and increased the importance of the work.

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik, Mecdî Mehmed Efendi wrote Şakâ'ik-1 Nu'mâniye named work is the name given to the translation. Mecdî Mehmed Efendi, who lived in the 16th century original work in Arabic 995/1587 on was translated into Turkish. In this way, Mecdî Mehmed Efendi, the work has increased the number of people who can understand and work with his last figures about adding information previously provided has expanded. This information is not given in addition to information about the personalities in the work itself is also added. This aspect of the work, is of great importance in the history of Turkish biography.

Abdulkadir Ozcan performed in 1989 by the facsimile edition of the work previously there has not been the transcription and translation studies. Due to lack of transcription and views Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik View Mecdî Mehmed Efendi translated into the Arabic alphabet not judge a book for researchers has remained elusive. Such an important piece of the absence of transcription and views on the Arab alphabet is a huge lack of non-judge for researchers.

In this study, Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik (Between Pages 290-430) named translated transcription of the Arabic alphabet made and therefore non-judge is intended to benefit from the work of researchers. In addition to the 290-430 pages of transcription of the work of the personality; education, training their teachers, their madrasas Professorship, artifacts and care are given information about their knowledge. Thus, the work of researchers in the past may have information about the lives of prominent personalities have been trained.

Key Words: biography, Şakâ'ik-1 Nu'mâniye, translate, education, profession.

ÖN SÖZ

Türk kültür tarihinin en önemli kaynaklarından birisi kuşkusuz klasik Türk edebiyatıdır. Asırlar boyunca doğudan batıya, kuzeyden güneye kadar tüm Türk milletinin bedii zevkinin merkezinde bulunmuş olan klasik Türk edebiyatı, gerek ortaya konduğu dönemde gerekse tarih sahnesinden çekilmesinden sonra yerli yabancı pek çok araştırmacının hayranlığını üzerinde toplamayı başarabilmiştir. İster şiir olsun ister nesir olsun bu edebiyat dairesi içinde üretilmiş ürünlerin tümünde estetik kaygıların her daim ön planda olduğu muhakkaktır. Bu özelliğinden dolayı klasik Türk edebiyatı çağları aşarak hâlâ ilgililerinin gözlerini kamaştırmaktadır.

Klasik Türk edebiyatı içerisinde şiirler önemli bir yere sahiptir. Ancak nesir olarak ortaya konmuş ürünlerin de en az şiir kadar sanat ve estetik kaygılarla üretildiği yapılan bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu bir gerçektir. Klasik Türk edebiyatının mensur olarak ortaya konmuş olan ürünlerin en önemlileri arasında tezkireleri göstermek gerekmektedir. Tezkire türü, Türk edebiyatında modern biyografinin bir ön aşaması olarak görülmektedir. Türk edebiyatında, 15. yüzyılda Ali Şir Nevâî'nin Mecâlisü'n-Nefâ'is'iyle başlayan biyografi eseri yazma serüveni günümüze kadar evrilerek gelmiştir. Tür, zaman içinde kullanıla kullanıla farklı şekillere bürünerek değişimlere uğramıştır.

Türk biyografi geleneğinin en önemli halkalarından birisi de Şakâ'ik-1 Nu'mâniye ve zeylleri'dir. 16. Yüzyılda Taşköprülüzâde'nin Arapça olarak yazdığı eser, daha sonraları hem Türkçeye tercüme edilmiş, hem de pek çok defa zeyl edilmiştir. Şakâ'ik-1 Nu'mâniye'nin Türkçe tercümelerinden birisi de Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku's-Şakâ'ik'idir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku's-Şakâ'ik adlı eseri biyografi tarihi açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Adı geçen eserin gün yüzüne çıkarılmasıyla Türk bilim tarihine önemli katkılar sağlanmış olacaktır. Yapılan incelemelerde görülmüştür ki adı geçen eserin çeviri yazısı ve metin incelemesi daha önce yapılmamıştır. Bu yüzden bilim tarihi açısından son derece önemli olan bu eserden, Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacılar yararlanamamaktadırlar.

Bu çalışmada, Mevdî Mehmed Efendi'nin Türkçe çevirisinden oluşan Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in 290-430 sayfalar arası çeviri yazısı ve bu sayfalar arasında geçen şahsiyetlerin; meslekleri, eğitimleri, ders aldıkları hocaları, eserleri ve ilgilendikleri ilim dalları hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Giriş dışında üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümü'nün birinci kısmında klasik Türk edebiyatı içerisinde biyografi geleneği hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci kısmında ise, Türk edebiyatı içerisinde Şakâ'ik-ı Nu'mâniye'nin önemi değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde, Mevdî Mehmed Efendi'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilmiştir. Tezkirelerden hareketle Mevdî Mehmed Efendi hakkında söylenmiş sözlere yer verilmiştir.

İkinci Bölüm Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in (290-430 sayfalar arası) dil ve muhtevâ özelliklerinden oluşmaktadır. Bu bölümde eserin dili ve içeriği hakkında bilgiler verilmiş ve eserde geçen şahsiyetlerin meslekleri, eğitimleri, ders aldıkları hocaları, eserleri, ilgilendikleri ilim dalları hakkında sınıflandırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın Üçüncü Bölümü'nde Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in 290-430 sayfalar arası çeviri yazısı bulunmaktadır. Çalışmada, çeviri yazı metninden sonra Sonuç ve Kaynakça başlıkları gelmektedir. Çalışma, Özel Adlar Dizini, Eser Adları Dizini, Medrese Adları Dizini ve Yer Adları Dizini ile son bulmaktadır.

Tezimin içerisinde geçen Farsça Őirlerde yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet KANAR'a teŐekkür ederim.

Bu alıŐma sırasında hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL'e Őükranlarımı sunarım.

Ahmet UğUR

İÇİNDEKİLER

	sayfa
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
LİSTELER.....	xix
GİRİŞ.....	1
A. Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Geleneği.....	1
B. Türk Edebiyatında eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

MECDÎ MEHMED EFENDİ HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Mecdî Mehmed Efendi.....	15
1.1. Hayatı.....	15
1.2. Eserleri.....	17
1.2.1. Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik.....	17
1.2.2. El-Cevâhirü'l-Mudî'e fî Tabakâti'l-Hanefiyye Tercümesi.....	18

1.2.3. Kırk Hadis Tercümesi.....	18
1.2.4. Seyfiyye Risâlesi.....	18
1.2.5. Risâle-i Şem'iyye.....	19
1.2.6. Câmi'ü'n-Nezâ'ir.....	19
1.2.7. Dîvânçe.....	19
1.3. Edebî Kişiliği.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

DİL VE MUHTEVA

2. Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in (290-430 sayfalar arası) Dil ve Muhteva Özellikleri.....	22
2.1. Dil ve Üslûp.....	22
2.2. Muhteva.....	26
2.2.1. Mesleklerine Göre Şahsiyetler.....	27
2.2.1.1. Müderrisler.....	28
2.2.1.2. Kadılar.....	30
2.2.1.3. Kazaskerler.....	31
2.2.1.4. Şehzâde Hâceleri ve Hâceler.....	32
2.2.1.5. Vaizler.....	32
2.2.1.6. İmamlar.....	33
2.2.1.7. Müftüler.....	33
2.2.1.8. Hakîmler/Hekimler (Etibbâ).....	34
2.2.1.9. Müvellâlar.....	34
2.2.1.10. Defterdârlar.....	34
2.2.1.11. Mütevellîler.....	35

2.2.1.12. Nişancılar.....	35
2.2.1.13. Vezirler.....	35
2.2.1.14. Hatipler.....	36
2.2.1.15. Valiler.....	36
2.2.1.16. Elçiler (Risâlet).....	36
2.2.1.17. Hafızlar.....	37
2.2.1.18. Şeyhü'l-İslâmlar.....	37
2.2.2. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler.....	39
2.2.2.1. Tefsir İlmi.....	39
2.2.2.2. Tasavvuf İlmi.....	40
2.2.2.3. Şerh İlmi.....	41
2.2.2.4. Hadis İlmi.....	42
2.2.2.5. Fıkıh İlmi.....	43
2.2.2.6. Riyaziyye İlmi.....	43
2.2.2.7. Kırâ'at İlmi.....	44
2.2.2.8. Tıbb İlmi.....	44
2.2.2.9. Nahiv İlmi.....	45
2.2.2.10. Belâgat İlmi.....	45
2.2.2.11. Usûl İlmi.....	46
2.2.2.12. Ferâ'iz İlmi.....	47
2.2.2.13. Kelâm İlmi.....	47
2.2.2.14. Sarf İlmi.....	47
2.2.2.15. Hey'et İlmi.....	48
2.2.2.16. San'at-ı iksir (Kimya).....	48
2.2.2.17. Me'ânî İlmi.....	48

2.2.2.18. Nücûm İlmi.....	49
2.2.2.19. Hendese İlmi.....	49
2.2.2.20. Mantık İlmi.....	49
2.2.3. Medreselerine Göre Şahsiyetler.....	51
2.2.3.1. Bursa Medreseleri.....	51
2.2.3.1.1 Sultâniyye Medresesi.....	51
2.2.3.1.2. Murâdiyye Medresesi.....	51
2.2.3.1.3. Manastır Medresesi.....	52
2.2.3.1.4. Kaplıca Medresesi-Hüdâvendigâr Medresesi.....	53
2.2.3.1.5. Mevlânâ Hüsrev Medresesi.....	53
2.2.3.1.6. Velâddînzâde Ahmed Paşa Medresesi.....	54
2.2.3.1.7. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Bursa).....	54
2.2.3.1.8. Çendik Medresesi.....	55
2.2.3.1.9. Esediyye Medresesi.....	55
2.2.3.1.10. İnegöl Medresesi.....	56
2.2.3.1.11. Vaiziyye Medresesi.....	56
2.2.3.1.12. Hamza Beg Medresesi.....	56
2.2.3.1.13. Kâsım Paşa Medresesi.....	57
2.2.3.1.14. Îsâ Beg Medresesi.....	57
2.2.3.2. İstanbul Medreseleri.....	59
2.2.3.2.1. Semâniyye Medreseleri.....	59
2.2.3.2.2. Kalenderhâne Medresesi.....	61
2.2.3.2.3. Mustafa Paşa Medresesi.....	61
2.2.3.2.4. Mahmud Paşa Medresesi.....	62
2.2.3.2.5. Ebû Eyyûb Ensârî Medresesi.....	62

2.2.3.2.6. Davud Paşa Medresesi.....	63
2.2.3.2.7. Ali Paşa Medresesi-Atik Ali Paşa Medresesi.....	63
2.2.3.2.8. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (İstanbul).....	63
2.2.3.2.9. Hâcî Hasanzâde Medresesi.....	64
2.2.3.2.10. Mevlânâ Gûrânî Medresesi.....	64
2.2.3.2.11. Hâce Hayreddîn Medresesi.....	65
2.2.3.2.12. İbrahim Paşa Medresesi.....	65
2.2.3.3. Edirne Medreseleri.....	67
2.2.3.3.1. Üç Şerefeli Medreseler.....	67
2.2.3.3.2. Dârü'l-Hadis Medresesi.....	67
2.2.3.3.3. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Edirne).....	68
2.2.3.3.4. Halebî Medresesi.....	69
2.2.3.3.5. Taşlık Medresesi-Ali Beg Medresesi.....	69
2.2.3.3.6. Çelebi Medresesi.....	70
2.2.3.4. Amasya Medreseleri.....	71
2.2.3.4.1. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Amasya).....	71
2.2.3.4.2. Hüseyniyye Mesresesi.....	71
2.2.3.4.3. Amasiyye Medreseleri.....	72
2.2.3.4.4. Merzifon Medresesi.....	72
2.2.3.4.5. Gümüş Kasabası Medresesi.....	73
2.2.3.5. Kütahya Medreseleri.....	74
2.2.3.5.1. Germiyanoglu Medresesi.....	74
2.2.3.5.2. Mevlânâ Vâcid Medresesi.....	74
2.2.3.5.3. Kütahiyye Medresesi.....	74
2.2.3.5.4. Gül Medresesi.....	75

2.2.3.6. Ankara Medreseleri.....	75
2.2.3.6.1. Ak Medrese.....	75
2.2.3.6.2. Seyfiyye Medresesi.....	75
2.2.3.6.3. Beg Bâzârı Medresesi.....	76
2.2.3.7. Kastamonu Medreseleri.....	76
2.2.3.7.1. İsmail Beg Medresesi.....	76
2.2.3.7.2. Ata Beg Medresesi.....	77
2.2.3.8. Filibe Medreseleri.....	77
2.2.3.8.1. Şahâbeddîn Paşa Medresesi.....	77
2.2.3.8.2. Filibe Medresesi.....	77
2.2.3.9. Balıkesir Medreseleri.....	78
2.2.3.9.1. Kızılca Tuzla Medresesi (Tuzla-Balıkesir).....	78
2.2.3.9.2. Balıkesir Medresesi.....	78
2.2.3.10. Konya Medreseleri.....	78
2.2.3.10.1. Karacahisâr Medresesi.....	78
2.2.3.11. İznik Medreseleri.....	79
2.2.3.11.1. Sultan Orhan Gazi Medresesi-İznik Medresesi.....	79
2.2.3.12. Tokat Medreseleri.....	80
2.2.3.12.1. Tokat Medresesi-Hâtûniyye Medresesi.....	80
2.2.3.13. İbni Melek Medresesi (Tire).....	80
2.2.3.14. İbrahim Paşa Medresesi (Malkara).....	80
2.2.3.15. Oruç Paşa Medresesi (Dimetoka).....	81
2.2.3.16. İshak Paşa Medresesi (Üsküp).....	81
2.2.3.17. Manisa Medresesi.....	81
2.2.3.18. Bolu Medresesi.....	82

2.2.3.19. Trabzon Medresesi.....	82
2.2.3.20. Gelibolu Medresesi.....	82
2.2.3.21. Sivas Medresesi.....	83
2.2.4. Eserlerine Göre Şahsiyetler.....	85
2.2.4.1. Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ında Eserleri Hakkında Bilgi Verilen Şahsiyetler ve Eserleri.....	85
2.2.4.2. Hâşiyesi Olan Şahsiyetler ve Hâşiyeleri.....	92
2.2.4.3. Şerhi Olan Şahsiyetler ve Şerhleri.....	94
2.2.4.4. Tefsiri Olan Şahsiyetler ve Tefsirleri.....	95
2.2.4.5. Şairlik Yeteneği Bulunan-Şiirleri Olan Şahsiyetler.....	96
2.2.5. Memleketlerine Göre Şahsiyetler.....	97
2.2.5.1. Kastamonulu Şahsiyetler.....	97
2.2.5.2. Amasyalı Şahsiyetler.....	97
2.2.5.3. Kocaelili Şahsiyetler.....	97
2.2.5.4. Karamanlı Şahsiyetler.....	97
2.2.5.5. Aydınli Şahsiyetler.....	98
2.2.5.6. Edirneli Şahsiyetler.....	98
2.2.5.7. Balıkesirli Şahsiyetler.....	98
2.2.5.8. Bursalı Şahsiyetler.....	98
2.2.5.9. Tokatlı Şahsiyetler.....	98
2.2.5.10. Bolulu Şahsiyetler.....	98
2.2.5.11. Ispartalı (Hamîd) Şahsiyetler.....	99
2.2.5.12. Kütahyalı Şahsiyetler.....	99
2.2.5.13. İzmirli Şahsiyetler.....	99
2.2.5.14. Şirazlı Şahsiyetler.....	99

2.2.5.15. Dimetokalı Şahsiyetler.....	99
2.2.5.16. Sirozlu Şahsiyetler.....	99
2.2.5.17. Manisalı Şahsiyetler.....	99
2.2.5.18. Samsunlu Şahsiyetler.....	100
2.2.5.19. Genceli Şahsiyetler.....	100
2.2.5.20. Magribli Şahsiyetler.....	100
2.2.5.21. Şirvanlı (Siirt) Şahsiyetler.....	100
2.2.5.22. Buharalı Şahsiyetler (Özbekistan).....	100
2.2.5.23. Üsküplü Şahsiyetler (Makedonya).....	100
2.2.5.24. Berda' Kasabasından olan Şahsiyetler.....	100
2.2.5.25. Mısırlı Şahsiyetler.....	100
2.2.5.26. Antakyalı Şahsiyetler.....	101
2.2.5.27. Tebrizli Şahsiyetler.....	101
2.2.5.28. Tosyalı Şahsiyetler.....	101
2.2.5.29. Konyalı Şahsiyetler.....	101
2.2.5.30. Kankırî Kasabasından olan Şahsiyetler.....	101
2.2.5.31. Iraklı Şahsiyetler.....	101
2.2.5.32. Sinoplu Şahsiyetler.....	101
2.2.6. Eğitim Alman Şahsiyetler.....	103
2.2.6.1. Hâcezâde Muslihiddîn Efendi Bursavî (Mevlânâ Hâcezâde) (ö. 893/1487).....	103
2.2.6.2. Hatîbzâde Muhyiddîn Efendi (Mevlânâ Hatîbzâde) (ö. 901/1495).....	104
2.2.6.3. Şeyh Hâcî Halîfe (ö. 894/1489).....	105
2.2.6.4. Mevlânâ Mu'arrifzâde (ö. ?).....	105
2.2.6.5. Sinâneddîn Yûsuf (Mevlânâ Sinân Paşa) (ö. 891/1486).....	106

2.2.6.6. Efdalzâde Hamîdüddîn Efendi (Mevlânâ Efdalzâde) (ö. 908/1503).....	107
2.2.6.7. Mevlânâ Lutfullâh Tokâtî (Mevlânâ Lutfî) (ö. 900/1495).....	107
2.2.6.8. Abdurrahmân Amasyavî (Mevlânâ Mü'eyyedzâde) (ö. 922/1516).....	108
2.2.6.9. Hüsrev Mehemed Efendi Sivâsî (Mevlânâ Hüsrev) (ö. 886/1481).....	109
2.2.6.10. Kuşçuzâde Alâaddîn Ebû'l-Kâsım Ali b. Mehemed (Ali Kuşçu) (ö. 876/1471).....	110
2.2.6.11. Şeyh İlähî-i Nakşibendî (Şeyh İlähî) (ö. 896/1491).....	110
2.2.6.12. Hâcî Hasanzâde Muhyiddîn Muhammed Câmî (Balıkesirî) (ö. 911/1505).....	111
2.2.6.13. Mevlânâ Celâleddîn Devvânî (ö. 908/1502).....	112
2.2.6.14. Mevlânâ Kestelî (Mevlânâ Muslihiddîn Kastalânî) (ö. 901/1496).....	112
2.2.6.15. Mevlânâ İzârî (Kâsım el-Bağdadî el-Germiyânî) (ö. 901/1495).....	113
2.2.6.16. Hüsâmezâde Mustafa Efendi (Mevlânâ Hüsâmezâde) (ö. ?).....	114
2.2.6.17. Hâce Ubeydullâh Semerkandî (Ubeydullâh Ahrâr) (ö. 895/1490).....	114
2.2.6.18. Mevlânâ Alâaddîn Ali Fenârî (ö. 903/1497).....	115
2.2.6.19. Mevlânâ Alâaddîn Ali Arabî (ö. 901/1495).....	115
2.2.6.20. Mevlânâ Hayâlî Çelebi (ö. 874/1470).....	116
2.2.6.21. Mevlânâ Kirmâstî (ö. 900/1494 ya da 920/1514).....	116
2.2.6.22. Hâlî Mevlânâ Mehemed Niksârî (ö. 901/1495).....	117
2.2.6.23. Şeyh İbni Vefâ (Muslihiddîn Mustafa) (ö. 896/1491).....	117
2.2.6.24. Mevlânâ Seydî Ahmed Kırîmî (ö. 879/1474).....	118
2.2.6.25. Şeyh Habîb Ömerî (ö. 902/1496).....	119
2.2.6.26. Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî (ö. 917/1511).....	119
2.2.6.27. Mevlânâ Fethullâh Şirvânî (ö. 891/1486).....	119
2.2.6.28. Hasan Çelebi Fenârî (ö. 891/1486).....	120

2.2.6.29. Mevlânâ Gûrânî (Şemseddîn Ahmed b. İsmail) (ö. 893/1488).....	120
2.2.6.30. Mevlânâ Ali Tûsî (ö. 887/1482).....	121
2.2.6.31. Şeyh Muhyiddîn Kâfiyecî (ö. 879/1474).....	122
2.2.6.32. Mevlânâ Suyûtî (ö. 911/1505).....	122
2.2.6.33. Hayır Beg (ö. 928/1522).....	123
2.2.6.34. Hekîm Altûncızâde (ö. ?).....	123
2.2.6.35. Tokatlı Mevlânâ Hüsâm Çelebi (ö. 860/1460).....	124
2.2.6.36. Mevlânâ Yegânî (ö. 865/1461).....	124
2.2.6.37. Mevlânâ Abdulkerîm (ö. 900/1495 ya da 895/1489).....	125
2.2.6.38. Mevlânâ Samsûnî Hasan Efendi (Hasan b. Abdüssamed) (ö. 891/1486).....	125
2.2.6.39. Hüseyin Ümmü Veledzâde (Hüsâmeddin Hüseyin Tebrizî) (ö. ?).....	126
2.2.6.40. Mevlânâ Bahâaddîn (ö. 895/1490).....	126
2.2.6.41. Mevlânâ Bahşî Halîfe (ö. 930/1523).....	126
2.2.6.42. Şeyh Ayâs (ö. ?).....	127
2.2.6.43. Mevlânâ Kâdîzâde (ö. 844/1440'tan sonra).....	127
2.2.6.44. Mevlânâ Şücâ'addîn Rûmî(ö. 929/1523-1524).....	128
2.2.6.45. Âhîzâde Yûsuf Efendi (Âhî Çelebi) (ö. 902/1497 ya da 904/1499).....	128
2.2.6.46. Şeyh Muhyiddîn Mehemmed (ö. 900/1494-1495).....	128
2.2.6.47. Eğitim Alınan Diğer Şahsiyetler.....	129
2.2.7. Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler.....	131
2.2.7.1. 15. Yüzyıl Şahsiyetleri.....	131
2.2.7.2. 16. Yüzyıl Şahsiyetleri.....	136
2.2.7.3. 15-16. Yüzyıl Şahsiyetleri.....	139
2.2.7.4. Yüzyılı Belirtilmeyen Şahsiyetler.....	139

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3. Hadâ'iku's-Şakâ'ik (290-430 sayfalar arası).....	142
3.1. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar.....	142
3.2. Çeviri Yazı Alfabesi.....	143
3.3. Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in (290-430 sayfalar arası) Çeviri Yazılı Metni.....	144
SONUÇ.....	468
KAYNAKÇA.....	471
ÖZ GEÇMİŞ.....	477
DİZİNLER.....	478
1. Özel Adlar Dizini.....	478
2. Eser Adları Dizini.....	490
3. Medrese Adları Dizini.....	494
4. Yer Adları Dizini.....	497

LİSTELER

	sayfa
Mesleklerine Göre Şahsiyetler Tablosu.....	38
İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler Tablosu.....	50
Bursa Medreseleri Müderrisleri Tablosu.....	58
İstanbul Medreseleri Müderrisleri Tablosu.....	66
Edirne Medreseleri Müderrisleri Tablosu.....	70
Amasya Medreseleri Müderrisleri Tablosu.....	73
İllere Göre Medrese Dağılımları Tablosu.....	83
Müderris Sayılarına Göre Medreseler Tablosu.....	84
Memleketlerine Göre Şahsiyetler Tablosu.....	102
Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler Tablosu.....	141

GİRİŞ

A. Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Geleneği

Biyografi, tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinden bahseden bir türdür (İsen, 2010, s. 3). Başlangıçta tarih bilimi içinde kalan bu tür zamanla tek başına bir bilim dalı olma yolunda ilerlemiştir. Biyografi türündeki bu ilerleyiş, tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinin anlatımında kullanılan edebî dille daha da önemli bir özellik kazanmış ve araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Tarih içerisinde meydana gelen olaylar ve kişilerin merak uyandıran yaşamları, biyografinin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Biyografinin merkezinde insan vardır ve insanların başından geçen olaylar bu türü beslemiştir. Yaşanılmış bir olay ya da o olayda etkisi olan kişilerin hayat hikâyeleri hakkındaki bilgiler, biyografi sayesinde daha sonra yaşamış insanlara aktarılabilmektedir. Biyografi, bir bakıma insanların geçmişe olan “merak” ve “hatırlama” ihtiyacını gidermiştir.

Biyografi türünün ortaya çıkış tarihi ile ilgili kaynaklarda kesin bilgiler bulunmasa da geçmişini insanlığın ilk zamanlarına kadar götürmek mümkündür (İsen, 2010, s. 3; İsen vd., 2011, s. 7). Çünkü biyografi yaşamış insanların hayatlarını anlatma gereği olarak ortaya çıkmıştır. Birçok devlet adamı ve önemli şahsiyetin hayatı, biyografi türü içerisinde kendisine yer bulmuş ve gelecek yüzyıllara aktarılabilmektedir.

Tarih içerisinde biyografi türüne olan ilgi sürekli artmıştır. Bu ilgi artışının temelinde, önemli insanların hayat hikâyelerini bilme isteği yatmaktadır (İsen vd., 2011, s. 7). Tarihi

olaylar ve şahsiyetler hakkında bilgiler bulunması yönüyle, biyografi türünde yazılmış eserler, araştırmacılar için önemli kaynak eser olmuşlardır (İsen vd., 2011, s.7).

İslâm dünyasında biyografi türü ayrı bir yere sahiptir. Çünkü İslâm tarihçiliği, Hz. Peygamberin hayatı ve faaliyetlerinin incelenmesiyle başlamıştır (İsen, 2010, s.4; İsen vd., 2011, s. 7). Biyografi türünün Arap kültüründe gelişmesinde sadece Hz. Peygamberin hayat hikâyesi tek başına etkili olmamıştır. Biyografi türünün Arap kültüründe gelişmesinde, hadisin nakledilişinde verilen biyografik bilgiler, Hz. Peygamberin ve önemli kişilerin topluma takdimi için yazılan biyografik bilgiler ve Arap geleneğindeki soy soplâ övünme alışkanlığı gibi nedenler de etkili olmuştur (İsen, 2010, s. 4).

Arap ve Fars edebiyatı içerisinde gelişen biyografi yazma geleneği Türk edebiyatında da aynı şekilde devam etmiştir. Anadolu’da yetişen edebiyat temsilcilerinin unutulmamaları ve gelecek kuşak tarafından bilinmeleri için biyografik kaynaklara ihtiyaç duyulmuş ve bu alanda yazılan eserler günden güne önem kazanmıştır (Kılıç, 2013, s. 10).

Edebiyat araştırmaları içerisinde sanatçılar ve eserler hakkında bilgilerin tespit edilebilmesi büyük önem taşımaktadır. Biyografiler, tezkireler ve tarihler, sanatçılar ve eserler hakkında bilgiler vermesi bakımından önemli kaynaklardır. Sanatçı ve eserleri hakkında bilgiler bulunmasından dolayı biyografiler, önemli kaynak eser olarak kabul edildikleri kadar Osmanlı tarih yazıcılığında görülen üslûp titizliği ile yazılmalarından dolayı edebî bir tür olarak değerlendirilmelidirler (İsen, 2010, s.23).

Biyografi türü, Türklerde iki koldan ilerlemiştir (Kökden, 1999, s. 201) Kökden’in belirttiği kollardan birincisini, İslâm dini çerçevesinde gelişen ve son peygamberin yaşamöyküsünü anlatan siyerler, ikincisini ise, Orhun Yazıtları oluşturmaktadır. Orhun yazıtlarında Türk kağanlarının yaşamları hakkında verilen bilgiler Kökden’in yaptığı çıkarıma uymaktadır.

Türk edebiyatının ilerleyen dönemlerinde biyografi türü, İslâmiyetin Türkler arasında yayılması ile birlikte gelişim göstermiştir. İlk başlarda tarih bilimi içerisinde değerlendirilen biyografi, zamanla sûfi ve muhaddisler için önemli bir tür olmuştur (İsen, 2010, s. 5). Osmanlı devletinde bulunan âlimler bu türü kullanarak geçmiş dönemde yaşamış şahsiyetler hakkında bilgiler vermişlerdir. Sûfi ve âlimlerin, İslâm tarihi içerisinde önemli kişilikleri anlatma eylemlerini gerçek tarihçilik olarak değerlendirmeleri bu türün âlimler arasında öneminin artmasını sağlamıştır.

İnsan hayatını temel alan biyografi türünün ilk örnekleri, belli bir sınıfa ya da bölgeyi ele alan eserler çerçevesinde gelişmiştir. Bu türün ilk örneklerini, Ebû Nuaym-i İsfehânî'nin (ö. 1038) *Hilyetü'l-evliyâ'sı* ve Hatîb-i Bağdâdî'nin (ö. 1071) tek bir bölge ile ilgili hacimli eseri oluşturmaktadır (İsen, 2010, s. 5). Adı geçen eserlerden sonra biyografi alanında ortaya konulmuş eserlerde de gelişim görülmüştür. Zamanla, hekimler, şairler, meslek grupları ve mensup oldukları tarikatlar üzerine bir sınıflandırma ile biyografik eserlerde artış görülmüştür. Şairlik alanında elde bulunan ilk biyografik kaynak, Muhammed b. Sallam el-Cumâhî'nin (ö. 865) *Tabakâtü's-şuarâ'sı*dır (İsen, 2010, s. 5). Yine İsen'e göre bu alanda yazılmış ikinci eser, İbn-i Kuteybe'nin *Kitâbü's-şi'r ve's-şuarâ'sı*dır (s. 5). Şairlerin ilk defa alfabetik olarak sıralandığı El-Merzubânî'nin (ö. 990) *Mu'cemu's-şuarâ'sı* da bu alanda önemli bir eserdir (İsen, 2010, s. 5).

Mustafa İsen, *Tezkireden Biyografiye* (2010) isimli kitabında, biyografik temelli eserlerin 12. yüzyıla kadar Arapça olarak devam ettiğini, ancak bu yüzyıldan sonra yerini Farsça örneklerine bıraktığını belirtmiş ve ilk örneğinin Muhammed el-Avfi'nin (ö. 1232) *Lübâbü'l-elbâb* olduğunu belirtmiştir (s. 6). Devletşâh b. Alâ'ü'd-devle'nin (ö. 1486) yazdığı *Devletşâh Tezkiresi* de Fars ve Türk tezkireciliğine modellik yapmış önemli bir biyografik eserdir (İsen, 2010, s. 6).

İslâm tarihi içerisinde gelişme gösteren biyografi yazma geleneği, Osmanlı devleti müelliflerinde de kendisini hissettirmiştir. Mustafa İsen, *Tezkireden Biyografiye* (2010) isimli kitabında, 16. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı devletinde biyografi gelişimini üç aşamada incelemiştir. Bunlar: Umûmî tarihlerde yer alan biyografiler, Şakâ'ik, telif, tercüme ve zeyllerinde yer alan biyografiler ve Şuarâ tezkirelerinde yer alan biyografilerdir (s. 8).

Umûmî tarihlerde yer alan biyografiler, müstakil bir başlık altında veya padişahların saltanat sürelerine göre düzenlenen eserlerde, padişahın ölümünü izleyen kısımda müstakil bir bölüm halinde yahut da her yıla ait olaylar nakledilirken “vefeyât”, “tebdilât”, “tevcihât” başlıkları altında sunulmuşlardır (İsen, 2010, s. 9). Umûmî tarihlerde verilen biyografik bilgiler o dönem içerisinde meydana gelmiş olayları da ele alması bakımından önemlidir. Umûmî tarihlerde olayın da anlatılması sayesinde hem önemli kişilerin hayat hikâyesinin hem de yaşadığı dönem içerisinde meydana gelen olaydaki rolünün tespit edilebilmesi kolaylaşmıştır.

Hoca Sadeddîn'in *Tâcü't-tevârih*'i, Gelibolulu Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr*'ı, Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'si, Âşık Paşazâde ve Neşrî tarihleri biyografik bilgiler vermektedirler. Âşık Paşazâde tarihinde 47 bilgin ve mutasavvıf, Neşrî tarihinde ise 56 bilgin ve mutasavvıf, Hoca Sadeddîn'in *Tâcü't-tevârih*'inde, 267 bilgin, hekim ve mutasavvıf, Gelibolulu Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr*'ında 290 bilgin, şair, şeyh, defterdâr, hekim ve nişancı ele alınmıştır (İsen, 2010, ss. 9-10).

Şakâ'ik, telif, tercüme ve zeyllerinde yer alan biyografiler, âlim, sûfî ve şeyhler hakkında bilgiler vermesi bakımından Türk edebiyatında büyük bir öneme sahiptir. Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmâüddîn Ahmed Efendi (1495-1561) tarafından yazılmış Osmanlı âlimlerini bir araya toplayan *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* ve bu esere yapılan zeyller okuyuculara biyografik bilgiler sunmaktadırlar (İsen, 2010, s. 13). Eserde geçen şahsiyetler, Osmanlı padişahları esas alınarak sınıflandırılmış ve

şahsiyetlerin sıralanmalarında vefat tarihleri esas alınmıştır. Eserde, 521 şahsiyetin biyografi bilgisi okuyuculara sunulmuştur (İsen, 2010, s. 13).

Abdülkadir Özcan, *İslâm Ansiklopedisi* (2010)'nde, *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*'nin Osmanlı edebiyatında ilk toplu ulemâ biyografisi olduğunu belirtmiştir (s. 485). Daha önce benzer eserler meydana getirilse de belirli bir düzen içerisinde oluşturulan bu eser, Osmanlı edebiyatında gerçek anlamda biyografi yazma geleneğinin başlangıcı olmuştur (Özcan, 2010, s. 485).

Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsâmüddîn Ahmed Efendi'nin *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fi ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* isimli eseri biyografi türü açısından ne kadar değerli ise bu esere yapılan zeyiller ve tercümelere de biyografik bilgilere ek bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Arap ve Fars edebiyatında kendisine yer edinen tezkire yazma geleneği Türk edebiyatında da hemen hemen aynı şekil ve içerik özellikleri ile yerini almıştır (Kılıç, 2013, s. 10). Anadolu'da yetişen Türk edebiyatının önemli temsilcilerinin unutulmaması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için tezkire yazma geleneği zamanla artmıştır (Kılıç, 2013, s. 10). Zamanla artan şairlerin ve eserlerin, biyografik bilgilerinin bulunduğu bir kaynağa ihtiyaç duyulmuştur (İsen, 2010, s. 15). Bu ihtiyacı karşılaması için biyografilerden başka şair tezkireleri de artmaya başlamıştır (Kılıç, 2013, s. 10). Biyografiler ve şair tezkireleri kadar önemli bir diğer biyografik kaynaklar divanlar ve mecmualardır (Okuyucu, 2013, s. 156).

Türkçe şair biyografisi yazma geleneği Doğu Türkçesi'nde başlamış olmakla beraber bu yazı dilinde gelişimini sürdürememiştir (Kılış vd., 2011, s. 13). Nevâî'den ve Sâdıki'den başka kayda değer bir tezkire oluşturulamaması, Doğu Türkçesi'nde tezkirenin gelişmemesinin bir göstergesidir. Osmanlı devletinin uzun ve istikrarlı bir devlet olmasıyla Osmanlı devletinde tezkire türünde birçok eserin verilmesi sağlanmıştır (İsen vd., 2011, s. 13).

Osmanlı devletinde tezkire yazarlar, enderunlu ve tarikat üyesi birkaç kişi dışında hep ulemâdan oluşmaktadır (Okuyucu, 2013, s. 156). Bu durum, aynı düşünce yapısına sahip ve belirli bir sınıfa mensup olan kişilerin zevkini ve ilgisini tezkiresinde yansıtmasına sebep olmuştur (Okuyucu, 2013, s. 156).

Tezkirelerin beslendikleri kaynaklar: daha önce yazılmış tezkireler, diğer ikinci kaynaklar (divanlar ve mecmualar) ve çeşitli rivayetlerdir (Okuyucu, 2013, s. 156).

Türkçe yazılmış tezkirelerin kronolojisi (Kılıç, 2013, ss. 11-12):

	Tezkirenin Yazarı	Tezkirenin Adı
15. Yüzyıl Tezkireleri		
1	Ali Şir Nevâî	Mecâlisü'n-Nefâ'is
16. Yüzyıl Tezkireleri		
2	Garîbî	Tezkire-i Mecâlis-i Şuarâ-yı Rûm
3	Sehî Bey	Heşt Bihişt
4	Latîfî	Tezkiretü'ş-şuarâ ve Tabsırâtü'n-nüzemâ
5	Aşık Çelebi	Meşâ'irü'ş-şuarâ
6	Hasan Çelebi	Tezkiretü'ş-şuarâ
7	Ahdî	Gülşen-i Şuarâ
8	Beyânî	Tezkire-i Şuarâ
9	Gelibolulu Âlî	Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı
17. Yüzyıl Tezkireleri		
10	Sâdıkî	Mecmaü'l-havâs
11	Riyâzî	Riyâzi'ş-şuarâ
12	Kafzâde Fâizî	Zübdetü'l-eş'âr
13	Rızâ	Tezkire-i Şuarâ
14	Yümnî	Tezkire-i Şuarâ
15	Âsım	Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr
16	Güftî	Teşrifâtü'ş-şuarâ
18. Yüzyıl Tezkireleri		
17	Mûcib	Tezkire-i Şuarâ
18	Safâyî	Tezkire-i Şuarâ
19	Sâlim	Tezkire-i Şuarâ
20	Hasîb	Silkü'l-le'âlî-i Âl-i Osmân'ın Tezkire Kısmı
21	İsmail Belîğ	Nuhbetü'l-âsâr li Zeyli Zübdetü'l-eş'âr
22	Savfet	Nuhbetü'l-âsâr fi Fevâ'idü'l-eş'âr
23	Râmiz	Adâb-ı Zurefâ
24	Silahdarzâde Mehmed Emîn	Tezkire-i Şuarâ
25	Esrâr Dede	Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye
26	Âkif	Mir'ât-i Şi'r
19. Yüzyıl Tezkireleri		
27	Şefkat	Tezkire-i Şuarâ

28	Esad Efendi	Bâğçe-i Safâ-endûz
29	Ârif Hikmet	Tezkire-i Şuarâ
30	Fatîn	Hâtimetü'l-eş'âr
31	Tevfik	Mecmua-i Terâcim
32	Mehmed Tefvik	Kâfile-i Şuarâ
20. Yüzyıl Tezkireleri		
33	Fâik Reşad	Eslâf
34	Mehmed Sirâceddîn	Mecma'-ı Şuarâ
35	Ali Emîrî	Tezkire-i Şuarâ-yı Amîd
36	Aga Muhammed	Riyâzü'l-âşîkîn
37	Mahmut Kemal İnal	Son Asır Türk Şairleri
38	Nâil Tumân	Tuhfe-i Nâilî

16. yüzyılda yazılmış tezkirelerde şairlerin büyük bir bölümü, tezkireyi yazan kişinin yaşadığı dönemden önce yaşamış kişilerden oluşmaktadır. Bu sebeple biyografiler uzun ancak şiirler, verilen biyografik bilgiler kadar uzun değildir (İsen vd., 2011, s. 13). 17. yüzyıl tezkirelerinde ise tezkireyi yazanlar kendi çağdaşı oldukları kişileri eserlerine dahil etmişlerdir. Hakkında biyografik bilgiler verdikleri kişilerin şiirleri bu dönemde yazılmış tezkirelerde biraz daha artırılmıştır (İsen vd., 2011, s. 14). 18. yüzyıl tezkireleri 16. yüzyıl tezkirelerinden etkilenmekle birlikte 15. yüzyıl tezkirelerinde olduğu gibi uzun uzun biyografik bilgilere yer vermişler ve şiirler de azalma görülmüştür (İsen vd., 2011, s. 14).

Türk edebiyatının ilk tezkiresi, Ali Şir Nevâî'nin 15. yüzyılda *Mecâlisü'n-nefâ'is* isimli eseridir (Eraslan, 2003, s. 216). Eser, bir mukaddime ve yazarın meclis adını verdiği sekiz bölümden meydana gelmiştir. Eserde, 455 şair biyografisi bulunmaktadır (İsen, 2010, s. 7). Bu sayı, İsen, Kılıç, Aksoyak, Sungurhan ve Durmuş'un *Şair Tezkireleri* (2011) isimli kitabında 459'dur (s. 20).

Anadolu'daki ilk Osmanlı şuarâ tezkiresi, Sehî Bey'in *Heşt Bihişt* isimli eseridir (Kut, 1998, s. 273; İsen, 2010, s. 15). Sehî Bey, eserini 945/1538 tarihinde tamamlamıştır. Kaynaklarda "Tezkire-i Sehî Bey" olarak da geçmektedir. *Heşt Bihişt* tezkiresi bir önsöz ve her birine "bihişt" adı verilen sekiz tabaka ile bir hâtimedden oluşmaktadır (İsen, Kılıç, Aksoyak, Sungurhan ve Durmuş, 2011, s. 29). Eserde, 241 şair hakkında ansiklopedik bilgiler

verilmiş olup şairler hakkında ayrıntılı bilgi verilmekten kaçınılmış ve şairler hakkında yapılan değerlendirmeler yüzeysel kalmıştır (İsen vd., 2011, s. 30).

Ali Şir Nevâî'nin 15. yüzyılda *Mecâlisü'n-nefâ'is*'i ve Sehî Bey'in *Heşt Bihîşt*'i şekil ve muhteva olarak birbirine benzemektedirler (Kılıç, 2013, s. 14). Sehî'den sonra eserinde tabaka sistemini kullanan Latîfî ve Ahdî vardır (Kılıç, 2013, s. 14). Bunlardan farklı olarak eserini padişahların saltanat devirlerine göre sıralamış Gelibolulu Âlî ve tezkirelerinde mukaddime bölümünden sonra padişah ve şehzadelere, ardından da şair biyografilerine yer vermiş yazarlar vardır (Kılıç, 2013, s. 14).

Türk edebiyatının üçüncü tezkiresi Ahdî'nin *Gülşen-i Şuarâ*'sıdır (Kılıç, 2013, s. 15). Tezkire, "ravza" adı verilen dört bölümden oluşmaktadır ve eser, Şehzâde Selim'e sunulmuştur (Akün, 1988, s. 511). Bu eseri diğer tezkirelerden farklı kılan özellik, eserin sadece tezkire yazarının çağdaşı olan şairleri ele almasıdır (Kılıç, 2013, s. 15). Tezkirede 381 şair biyografisi bulunmaktadır (İsen vd., 2011, ss. 43-44).

Türk edebiyatının bir diğer önemli tezkiresi, Âşık Çelebi tarafından yazılan *Meşâ'irü'ş-şuarâ*'dır. Tezkire, 1568 tarihinde tamamlanmış ve 2. Selim'e sunulmuştur (İsen vd., 2011, s. 50). Eser, bir giriş ve şair biyografileri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Eserde, toplamda 426 şair biyografisi verilmiştir (İsen vd., 2011, s. 50).

Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresi, Türk edebiyatının en hacimli tezkirelerinden ve en çok istinsah edilen eserlerinden biridir (Kılıç, 2013, s. 16). İçerisinde 640 şairin biyografisi bulunan eser, bir mukaddime, sultan şairler, şehzâde şairler, ve asıl şairler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Kılıç, 2013, s. 16; İsen, 2010, s. 22).

Beyânî'nin *Tezkire-i Şuarâ*'sında 377 şair bulunmakla birlikte Hasan Çelebi'nin tezkiresinin özeti niteliğindedir (Kılıç, 2013, s. 16; İsen vd., 2011, s. 65).

Genel dünya tarihi olan *Künkü'l-ahbâr*'ın dördüncü rüknü şair tezkiresi olarak tertip edilmiştir. Eserde, 290 şair, padişahların saltanat süreleri dikkate alınarak tertip edilmiştir (Kılıç, 2013, s. 16; İsen vd., 2011, s. 71).

İçerisinde 54 Anadolu şairine yer vermesinden dolayı Garibî'nin tezkiresini, zeyller dikkate alınmazsa en az biyografik bilgi veren tezkire olarak değerlendirmek mümkündür (Kılıç, 2013, s. 17).

Türk edebiyatında biyografik bilgilerin çokça verildiği tezkireler kadar, şiirlerin çokça verildiği, biyografilerin kısa tutulduğu tezkireler de mevcuttur. Bu tarzda yazılmış tezkireler “Antolojik Tezkireler” olarak değerlendirilebilir (Kılıç, 2013, s. 17). Türk edebiyatının antolojik tezkireleri: Kafzâde Fâizî'nin *Zübdetü'l-eş'âr*'ı, Yümnî'nin *Tezkire-i Şuarâ*'sı, Seyrekzâde Âsım'ın *Zeyl-i Zübdeti'l-eş'âr*'ı, İsmail Bey'in *Nuhbetü'l-âsâr li Zeyl-i Zübdeti'l-eş'âr*'ı, Silahdârzâde Mehmed Emîn'in *Tezkire-i Şuarâ*'sı ve Şefkât'in *Tezkire-i Şuarâ*'sıdır (Kılıç, 2013, s. 18).

Riyâzî'nin tezkiresi, içerisinde geçen 417 şairin hemen hepsinin ölüm tarihlerini belirtmesi bakımından 17. yüzyılın en dikkate değer bir tezkiredir (Kılıç, 2013, s. 18).

Türk edebiyatının bir diğer tezkiresi, içerisinde 14'ü kadın olmak üzere 515 şaire yer veren *Zübdetü'l-eş'âr*'dır (Kılıç, 2013, s. 19). Eser, şairler hakkında bilgileri bakımından değil seçilen şiirlerle önemlidir (Kılıç, 2013, s. 19).

Rızâ'nın *Tezkire-i Şuarâ*'sı içerisinde padişahlarla birlikte 269 şair hakkında bilgi bulunmaktadır (İsen vd., 2011, s. 93).

Güfî'nin *Teşrifâtü's-şuarâ*'sı nazımla yazılmış müstakil ilk tezkire olması yönüyle diğer tezkirelerden ayrılır (Kılıç, 2013, s. 19). Tezkirede, 106 şair hakkında bilgi bulunmakta ve bu şairlerden 25'i diğer tezkirelerde geçmemektedir (İsen vd., 2011, s. 99).

Tezkire-i Mucîb, 18. yüzyıl tezkirelerindedir ve içerisinde 107 biyografi bulunmaktadır (İsen vd., 2011, s. 101). Biyografilerin sıralanmasında alfabetik sıralama tercih edilmiştir.

Nuhbeti'l-âsâr min Fevâ'idi'l-eş'âr, Rızâ tezkiresine zeyl olarak yazılmış ve içerisinde 493 şair biyografisi yer almaktadır (Kılıç, 2013, s. 20).

18. yüzyıl tezkirecilerinden olan Sâlim, tezkiresinde 428 şaire yer vermiştir (Kılıç, 2013, s. 20). Tezkirede, şairlerin hayatları hakkında geniş bilgiler verilmiştir.

Tamamlanmamış olmakla birlikte 18. yüzyılın önemli bir diğer tezkiresi Râmiz'in *Âdâb-ı Zurafâ*'sıdır (Kılıç, 2013, s. 20). Eserde, 375 şair biyografisi bulunmaktadır (İsen vd., 2011, s. 117).

İsmail Bey'in *Nuhbetü'l-âsâr li Zeyl-i Zübdeti'l-eş'âr*'ı ve Silahdarzâde Mehmed Emîn'in *Tezkire-i Şuarâ*'sı antoloji tarzında yazılmış 18. yüzyıl tezkireleridir (İsen vd., 2011, s. 113).

Esrâr Dede'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* isimli tezkiresi, Türk edebiyatının ilk zümre tezkiresidir (Kılıç, 2013, s. 21). Şairler hakkında verilen bilgiler Esrâr Dede'ye, şairlerin seçimi ise Şeyh Gâlib'e aittir (İsen vd., 2011, s. 126). Enderunlu Âkif Bey'in *Mir'at-i Şi'r* isimli tezkiresi Türk edebiyatının ikinci zümre tezkiresidir (Kılıç, 2013, s. 21).

Savfet'in yazdığı *Nuhbetü'l-âsâr fî Fevâ'idi'l-eş'âr* isimli eseri, Safâyî Efendi'nin tezkiresinin özeti niteliğindedir (Kılıç, 2013, s. 20).

Hasib'in *Silkü'l-le'âlî-i Âl-i Osmân* isimli manzum tarihinde şairlerin anlatıldığı tezkire kısmı, Türk edebiyatının ikinci manzum tezkiresidir (Kılıç, 2013, s. 21).

19. yüzyıl tezkireleri içerisinde en dikkate değer tezkire, Fatî'nin *Hâtîmetü'l-eş'âr*'ıdır (Kılıç, 2013, s. 21). İçerisinde 672 şairin biyografisi bulunmaktadır (İsen vd., 2011, s. 145).

19. yüzyılda Esad Efendi'nin yazdığı *Bağçe-i Safâ-endûz* ve Arif Hikmet Bey'in kendi adıyla anılan tezkiresi tamamlanamamıştır (Kılıç, 2013, s. 21). Antolojik bir nitelik gösteren

Şefkât'in *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında, Hacı Tevfik Efendi'nin *Mecmu'atü't-teracim*'inde ve Mehmed Tevfik'in *Kafîle-i Şuarâ*'sında verilen bilgiler önceki tezkirelerde verilen bilgilerden farklılık göstermemektedir (Kılıç, 2013, s. 21).

20. yüzyılın tezkirelerinden, Faik Reşad'ın *Eslâf*'ı, Mehmed Siraceddin'in *Mecma'-ı Şuarâ*'sı, Ali Emîrî'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Amîd*'i, Aga Muhammed'in *Riyâzü'l-âşîkîn*'i, Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*, Nâil Tumân'ın *Tuhfe-i Nâilî*'si biyografik bilgiler bulundurması bakımından Türk edebiyatının önemli kaynaklarındandır.

Aralarında üslûp farklılıkları bulunmasına rağmen, Osmanlı biyografi geleneğinin devamı niteliğinde olan ve tezkire yazma geleneği içerisinde oluşturulan eserler, şekil ve muhteva bakımından birbirine benzemektedirler (İsen, 2010, s. 28; Kılıç, 2013, s. 24).

Osmanlı edebiyatı içerisinde yazılmış tezkireler bir mukaddime ile başlarlar. Mukaddimedен sonra biyografilere geçilir. Tezkirelerin sonunda hatime adı verilen bir sonuç bölümüne yer verilir (İsen, 2010, ss. 28-29; Kılıç, 2013, ss. 22-23).

B. Türk Edebiyatında eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-

Osmâniyye

Eserin tam adı *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*'dir. Eser, Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed Efendi (1495-1561) tarafından Arapça olarak yazılmıştır. Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed, biyografi alanında büyük bir boşluk bulunmasından dolayı bu eseri yazdığını belirtmiştir (Özcan, 2010, s. 485).

Eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye isimli eser, Arap edebiyatındaki tabakat geleneğine göre düzenlenmiş olup Osmanlı edebiyatında gerçek anlamda biyografi geleneğininin başlangıcı konumundadır (Özcan, 2010, s. 485).

Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed'in çağdaşı olan şahsiyetlerin yapmış olduğu tercümele, ilâveler ve zeyillerle birlikte eserin değeri günden güne artmıştır. *Şakâ'ik-ı*

Nu'mâniye isimli esere yapılan zeyller, Âşık Çelebi ile başlamış ve bu gelenek 20. yüzyıla kadar devam etmiştir (Özcan, 2010, s. 485). Bu yapılan zeyllerle birlikte “Şakâ'ik külliyatı” ortaya çıkmıştır. Eserin, 150 kadar nüshası Türkiye’de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunmaktadır (Özcan, 2010, s. 485).

25 Ramazan 965/11 Temmuz 1558 tarihinde tamamlanan eserde, her padişah dönemi “tabaka” ana başlığı altında ele alınmış, dönemin ulemâsı ve meşâyihî hakkında bilgiler verilmiştir. Eser, on tabakadan oluşmakta ve eserde, 371’i âlim, 150’si şeyh olmak üzere toplamda 521 kişinin biyografik bilgileri verilmiştir (Özcan, 2010, s. 485). Eserdeki şahsiyetlerin sıralanmalarında şahsiyetlerin vefat tarihleri dikkate alınmıştır.

Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmâüddîn Ahmed Efendi (1495-1561) tarafından Arapça olarak yazılan *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* isimli eser, devrinde daha sonraları müellifler tarafından büyük bir ilgi ile karşılaşmıştır. Esere yapılan zeyller ve tercüme esere gösterilen ilginin kanıtıdır.

Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmâüddîn Ahmed Efendi’nin izni ile devrinde yapılan Türkçeye tercüme çalışmaları şunlardır: Muhtesibzâde Mehmed Hâkî’nin 967/1560 tarihinde yazdığı *Hadâ'iku'r-reyhân*, birkaç yıl sonra Derviş Ahmed Efendi’nin yazdığı *ed-devhatü'l-irfâniyye fî ravzati'l-Osmâniyye*, Mehmed b. Sinâneddîn’in yazdığı *Menâkıbü'l-ulemâ*, Şakâ'ik müellifinin öğrencisi Âşık Çelebi’nin yapmış olduğu çeviri (Özcan, 2010, s. 486).

Yukarıda yapılan çevirilerden başka daha sonraki yıllarda yapılan çeviriler de vardır. Seyyid Mustafa’nın yazdığı *Hadâ'iku'l-beyân fî tercemeti Şakâ'iki'n-Nu'mân*, İbrâhin b. Ahmed El-Amâsî’nin yazdığı *el-Hadâ'ik* ve en mükemmel çeviri olarak nitelendirilen Mecdî Mehmed Efendi’nin yazdığı *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*’nin Türkçeye yapılmış çevirilerindendir. Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes’in de *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*’ye Türkçe tercümesi bulunmaktadır (İsen, 2010, s. 13).

Şakâ'ik-ı Nu'mâniye isimli esere yapılan çeviriler kadar yapılan zeyillerle eklenen bilgiler, biyografik bilgiler vermesi bakımından önemlidir. Yapılan zeyillerle eser genişletilmiş ve *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*'nin aslında bulunmayan biyografiler, zeyl yazan müellifler tarafından eklenmiştir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), *Şakâ'ik*'de bulunmayan şahsiyetler: "Maħrûsa-i Edrene'de sekiz yüz seksen toħuz senesinde yazılmış Temessükân'ı görildi. Her birisinde kendileri Edrene kâdîsı olduğu řariħan muķayyeddür. Mü'ellif-i Şakâ'ik bu kişiyi kitâbında derc eylemedi, *raħmetu'llâh*", şeklinde yazılmıştır (Özcan, 1989, s. 349).

Şakâ'ik-ı Nu'mâniye'ye yapılan zeyiller sayesinde, zeyli yapan müellifin yaşadığı döneme kadar olan şahsiyetler *Şakâ'ik*'ta yer almıştır. Âşık Çelebi, *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*'ye yaptığı Türkçe tercümesine zeyl yazmış ve *Tetimmetü's-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* ismini vermiştir (Özcan, 2010, s. 496). Daha sonra esere, Manık Ali b. Bâlî, *el-ikdü'l-manzûm fi zikri efâzilu'r-Rûm* isminde zeyl yazmıştır (İsen, 2010, s. 14).

Şakâ'ik-ı Nu'mâniye'ye zeyl yazdığı tespit edilen şahsiyetler şunlardır: İştipli Hüseyin, Lutfibeyzâde Mehmed b. Mustafa, Saçlı Emirzâde, Yılancık Abdülkadîr, Seyrekzâde Emrullâh Mehmed Karaca Ahmed el-Hamîdî, Abdülkerîm b. Sinân-ı Akhisârî ve Nev'izâde Atâyî (*Hadâ'iku'l-hakâ'ik fi Tekmiletü's-şakâ'ik*) (İsen, 2010, s. 14). Özcan, *İslâm Ansiklopedisi* (2010)'nde, bu müelliflere ek olarak, Fenârizâde Mahmud Çelebi'yi, *Zeyl-i Şakâ'ik*'ı yazan Uşşâkîzâde İbrahim'i, *Tekmiletü's-Şakâ'ik*'ı yazan Fındıklılı İsmet'i ve *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'yı yazan Şeyhî Mehmed'i de *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye*'ye zeyl yazan kişiler arasında değerlendirmiştir (s. 486).

Şakâ'ik-ı Nu'mâniye isimli esere zeyl yazanlardan Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ı, Nev'izâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fi Tekmiletü's-şakâ'ik*'ı Uşşâkîzâde İbrahim'in *Zeyl-i Şakâ'ik*'ı, Fındıklılı İsmet'in *Tekmiletü's-Şakâ'ik*'ı ve Şeyhî

Mehmed'in *Vekâyiü'l-Fuzalâ*'sı, Abdülkâdir Özcan tarafından *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeyleri* adı altında 1989 tarihinde tıpkıbasım olarak hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MECDÎ MEHMED EFENDİ

HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Mecdî Mehmed Efendi

1.1. Hayatı

Asıl ismi Mehmed olan Mecdî Mehmed Efendi'nin doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi verilmemesine rağmen kaynaklarda Edirne'de doğduğu belirtilmektedir (Eskimen, 2008, s. 1). Babasının ismi Abdullâh'tır (Özcan, 2003, s. 228). Abdülkadir Özcan, *İslâm Ansiklopedisi* (2003)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin ilmiye ailesine mensup olduğundan dolayı kaynaklarda "Çelebi" unvânıyla anıldığını belirtmiştir (s. 228). Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1975)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin kadılar sınıfından olduğunu ve hâl tercümelerine hâkim bir kişi olduğunu belirtmiştir (s. 98).

Mecdî Mehmed Efendi, Kâf Ahmed Çelebi'nin danışmentliğini yapmıştır ve onun yanında yetişmiştir (Özcan, 2003, s. 228). Beyânî'nin *Tezkiretü's-şuarâ* (2008)'sında, Mecdî Mehmed Efendi'nin Âhîzâde Mehmed Çelebi'den (Mollâ Ahaveyn) mülâzim olduğu bilgisi verilmiştir (s. 177). Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-şuarâ* (2009)'sında da Sultan Bayezid Medresesi müderrislerinden Âhîzâde Mehmed Çelebi'den Mecdî Mehmed Efendi'nin mülâzim olduğu belirtilmektedir (s. 247). Mecdî Mehmed Efendi müderrislik

eğitimi olsa da kadılık mesleğini tercih etmiştir (Özcan, 2003, s. 228). Bir süre Rumeli kazaskerliğine bağlı kadılıklarda görev alan Mecdî, Rumeli kazaskerliğine bağlı Ösek'te ve diğer bazı ilçe merkezlerinde kadılık yaparak günlük 150 akçe kapasiteli kadılığa kadar yükselmiştir (Özcan, 2003, s. 228).

Ahdî'nin *Gülşen-i Şuarâ*'sında (Solmaz, 2009, s. 267), Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında (Sungurhan, 2009, s. 247) ve Beyânî'nin *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında (Sungurhan, 2008, s. 177), Mecdî Mehmed Efendi'nin şiir yazma konusunda yeteneği üzerinde durulmuştur. Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmânî* (1996)'sinde de Mecdî'nin şair olduğu bilgisi verilmiştir (s. 935).

Mecdî Mehmed Efendi Halvetî tarikatının Rûşeniyye koluna mensuptur:

“Tâ subh gice kâyim bir Halvetî durur şem‘

Kim şeyh-i Rûşenîden yitmiş geçer çerâğın” (Eskimen, 2008, s. 3).

Türk edebiyatında, Mecdî Efendi ismini kullanan 4 şahsiyet olduğu tespit edilmiştir. Bunlar: İncelemeye konu olan *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ın yazarı Mecdî Mehmed Efendi, 1060/1560 tarihinde vefat ettiği bilgisi verilen baş muhasebeci Mecdî Mehmed Efendi, İstanbul'da bir kadının oğlu olan ve 1128/1716 tarihinde vefat ettiği bilinen Mecdî Mehmed Efendi ve Bursalı bir müserris olup 1251/1835-1835 tarihinde vefat ettiği bilinen Mecdî Mehmed Efendi'dir (Kahraman, 1996, s. 935).

Mecdî Mehmed Efendi'nin vefatı için 999/1591 tarihini veren *Mecdî'ye rahmet ide Rabb-i Mecîd*, tarihi düşölmüştür (Özen, 1975, s. 98). Mecdî Mehmed Efendi, İstanbul'da vefat etmiştir ve mezarı Edirnekapı dışındaki Emîr Buhârî Dergâhı yakınındadır (Özcan, 2003, s. 228).

1.2. Eserleri:

Mecdî'nin tercüme ve telif birkaç eseri dışında, Türk edebiyatında kendisinin tanınmasını sağlayan ve adını yüzyıllar ötesinden günümüze kadar ulaştıran en önemli eseri Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed Efendi'nin (1495-1561) aslı Arapça olan *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* isimli eserinin Türkçe tercümesi *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'tir. Ancak, bu eserinden başka kaynaklarda Mecdî Mehmed Efendi'nin olduğu belirtilen altı eser daha vardır.

1.2.1. Hadâ'iku's-Şakâ'ik

Mecdî Mehmed Efendi'nin bir tavsiye üzerine çevirdiği Arapça *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*'nin Türkçe çevirisidir (Özcan, 2003, s. 228). Mecdî Mehmed Efendi *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* isimli eseri 995/1587 tarihinde Türkçeye çevirmiştir (Özen, 1975, s. 98). Mecdî Mehmed Efendi, eseri devrinin padişahı olan 3. Murad'a sunmuştur (Özcan, 2003, s. 228). Eserde, Osmanlı devleti içerisinde yaşamış âlim ve müderrislerin hayatları hakkında ansiklopedik bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler: Aldıkları eğitimler, ders aldıkları âlimler, müderrislik yaptıkları medreseler, aldıkları ücretler, ilgilendikleri ilimler ve ortaya çıkardıkları eserlerden oluşmaktadır. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik* isimli eser, âlimler ve onların yaşadıkları dönemler hakkında bilgiler vermesi bakımından Türk biyografi geleneği açısından oldukça önemli bir eserdir. Mecdî Mehmed Efendi, aslı Arapça olan esere manzum ve mensur eklemeler yaparak eserdeki bilgileri genişletmiştir. Bu sayede, âlimler hakkında daha fazla bilgi, araştırmacılara sunulmuştur.

Mecdî Mehmed Efendi tercüme yapıırken 965/1556-995/1586'ya kadar kaleme alınmış zeyllerden, Latîfi ve Âşık Çelebi tezkirelerinden faydalanmış, ayrıca unutulmuş bazı şahsiyetleri (Mevlânâ Mustafa b. Mehmed Mevlânâ Mehmed b. Bayezid...) esere dahil

etmiştir. Zülfikar Güngör (1997), Mecdî Mehmed Efendi'nin tercümesinin en önemli özelliğinin, eserin aslına uygun bir şekilde her padişah döneminin bir bölüm olarak ele alınmış ve düzenlenmiş olduğunu belirtmiştir (s.115).

Mecdî Mehmed Efendi, kendi tercümesinin öteki tercümelemlerle kıyaslanmaması gerektiğini ve diğer tercümelemlerden üstün olduğunu ifade etmiştir (aktaran Özcan, 2003, s. 229).

Hadâiku 'ş-Şakâik' ta, 513 âlim ve meşâyihin biyografisi bulunmaktadır. Eserin, İstanbul kütüphanelerinde tespit edilebilmiş beş nüshası vardır (Güngör, 1997, s. 115).

1.2.2. El-Cevâhirü'l-Mudî'e fî Tabakâti'l-Hanefiyye Tercümesi

Osmanlı Müellifleri (1975)'nde, Abdülkadir Kureşî'nin El-cevâhirü'l-Mudî'e fî Tabakâti'l-Hanefiyye isimli eserinin önemli tercümesinin Mecdî Mehmed Efendi'ye ait olduğu belirtilmiştir (s. 139). Eser, Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu eserde, Hanefî mezhebine mensup 2000 kadar biyografi yer almaktadır (Özel, 2002, s. 441).

1.2.3. Kırk Hadis Tercümesi

Abdülkadir Karahan, *İslâm Ansiklopedisi* (2002)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin bir *Kırk Hadis Tercümesi*'nin bulunduğunun Hammer'in eserinde geçtiğini aktarmış ve bu eserin herhangi bir nüshasının bulunamadığını belirtmiştir (s. 471).

1.2.4. Seyfiyye Risâlesi

Abdülkadir Özcan, *İslâm Ansiklopedisi* (2003)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin Arapça Seyfiyye Risâlesi'nin müellifi olduğunu belirtmiştir (s. 228). Bunun dışında, kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.2.5. Risâle-i Şem'iyye

Beyânî'nin *Tezkiretü's-şuarâ*'sında (Sungurhan, 2008, s. 178) ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-şuarâ*'sında (Sungurhan, 2009, s.248), "Kalemiyye" tarzında yazılmış bir Şem'iyye risâlesinin varlığından söz edilmektedir. *Şem'iyye Risâlesi*'nin herhangi bir nüshasına rastlanamamıştır (Özcan, 2003, s. 228).

1.2.6. Câmi'ü'n-Nezâ'ir

Ahdî'nin *Gülşen-i Şuarâ*'sında, Mecdî Mehmed Efendi'nin bir *Câmi'ü'n-nezâ'ir* yazdığı ve şairler arasında meşhur olduğu bilgisi verilmiştir (Solmaz, 2009, s. 267). Bu eser de *Kırk Hadis Tercümesi*, *Seyfiyye Risâlesi* ve *Risâle-i Şem'iyye* gibi bulunamamıştır.

1.2.7. Dîvânçe

Abdülkadir Özcan, *İslâm Ansiklopedisi* (2003)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin çoğunluğunun gazellerden meydana gelmiş bir *Dîvânçe*'sinin olduğunu belirtmiştir (s. 228). Kaynaklarda bununla ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin yukarıdaki adı geçen eserlerinden başka mecmualarda geçen şiirleri de vardır. Ayşe Deryâ Eskimen, Mecdî Mehmed Efendi'nin Millet Kütüphanesi Ali Emiri Ef. Manzum Eserler 398 numarada bulunan bir mecmuada geçen şiirlerini yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır.

1.3. Edebî Kişiliği

Mecdî Mehmed Efendi'den bahseden kaynaklar, onun âlim, bilge ve şairler arasında güzel şiir yazmakla ünlü bir insan olması noktasında hemfikirlidir. Eserlerinde, Mecdî

Mehmed Efendi'ye yer veren şahsiyetler, onun şiir yazmadaki ve güzel söz söylemedeki becerisini beğenmişlerdir.

Ahdî, *Gülşen-i Şuarâ*'sında:

“El-hak mazmûn-ı gûn-â-gûn ve belâgat-meşhûn ile hâlâ bî-nazîr ve zebân-ı Fârisî ve Nevâî'den bir derecede vâkıf u habîrdür ki takrîr ü tahrîre sıgmaz ve kasâyidde şuarâ-yı fasîhü'l-kelâm içre tâk ve tarz-ı gazelde bülegâ-yı belâgat-nizâm mâbeyninde ma'ânî-i hâs ile yegâne-i âfâk ol tûtî-i şekeristân-ı hoş-edânun ve bülbül-i gülistân-ı bülend-edânun ebyât-ı ferah-fezâsı gâyetde şîrîn ü nefis ve kelimât-ı dil-küşâsı elfâz-ı reng-â-renk ile rengîn ü selîs ve tahayyülât ile muhayyel ü pür-mesel vâkı' olmuşdur” (Solmaz, 2009, s. 267).

Şiir yazma ve güzel söz söylemedeki maharetenin yanında, kasîde yazma konusunda da etkili bir şair ve nazma her zaman meylettği üzerinde durmuştur. Kaside yazma konusundaki becerisi üzerinde duran sadece Ahdî değildir. Âşık Çelebi de Mecdî Mehmed Efendi hakkındaki: “Kasâ'idde dahî yed-i tûlâsı ve bi'l-cümle fûnûn-ı ma'ârifde derece-i 'ulyâsı vardır” (Kılıç, 2010, s. 783) sözleriyle, Mecdî Mehmed Efendi'nin kaside yazma konusundaki becerisini dile getirmiştir. Abdülkadir Özcan *İslâm Ansiklopedisi* (2003)'nde, Âşık Çelebi'nin Mecdî Mehmed Efendi hakkında söylediği “benzersiz bir şair, akranlarından üstün bir âlim, nesri kuvvetli bir münşî” sözlerine yer vermiştir (s. 228).

Beyânî, *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında: “Beyne'ş-şuarâ letâfet-i şî'rlle imtiyâz bulup belâgatla ser-efrâz olan beyne'l-âhâlî fazl u ma'rifetle ta'ayyün bulan erbâb-ı ma'ârifdendür” (Sungurhan, 2008, s. 177) diyerek, Mecdî Mehmed Efendi'nin şiirinin güzelliğini vurgulamıştır.

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sında: “Bu zemânda çevgân-ı zebân ile gûy-ı fesâhat u beyânı rübûde iden ashâb-ı 'irfân ve şuarâ-yı 'âliyyü'ş-şândandır”

(Sungurhan, 2009, s. 247), sözleriyle Mecdî Mehmed Efendi'nin şairlerin büyüklerinden olduğundan ve güzel söz söylemedeki becerisinden bahsetmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi, tezkire yazarlarının söylediği gibi kendi şiir yeteneği hakkında da önemli şeyler söylemiştir. İsmet Parmaksızoğlu, *Türk Ansiklopedisi* (1983)'nde, Mecdî Mehmed Efendi'nin: “kemer-i tenvirim ile meşhûr-i rüzgâr oldum. Akramım ortasında fezâil-i ilmiye ile şöhret buldum. Gâh hâcegân-ı bâzâr-ı fezâ'ile san'at satardım. Penç beyt gazellerim kuvvetiyle ashâb-ı Hamse'yi bastırdım.” (s. 350) sözleriyle, şiiri hakkında söylediği cümlelere yer vermiştir.

Tezkirelerde, Mecdî Mehmed Efendi hakkında genellikle olumlu eleştiriler yapılmıştır. Mecdî Mehmed Efendi de şiirlerinde kendisini övmekten geri kalmamıştır:

“İtmesem per-i semenderden eğer evrâkım

Şi'r-i âteş-bârı Mecdî cem' olup olmaz kitâb”

“Şiir kitabımın her sayfasını ateş böceğinin kanadından almasaydım, bu şiir kitabı biraraya gelmezdi” (Eskimen, 2008, s. 17).

İKİNCİ BÖLÜM

DİL ve MUHTEVA

2. Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'in (290-430 Sayfalar Arası) Dil ve Muhteva

Özellikleri

2.1. Dil ve Üslûp

Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed Efendi (1495-1561) tarafından Osmanlı bilgin ve sûfilerinin hayat hikâyelerini bir araya toplayan *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* adlı eser, yazıldığı dönemden itibaren büyük bir ilgiye mazhar olmuş ve zeylleri 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden bir geleneğin ilk halkasını teşkil etmiştir (İsen, 2010, s. 13). Bu çerçevede eser, Türk biyografi geleneğinin boyutlarının ortaya konması açısından büyük önem arz etmektedir. Tercümenin ötesinde ve aslının genişletilmiş bir örneği konumunda olan, Osmanlı devlet adamı, âlim, şair ve ediplerinin hayatlarının ve eserlerinin yer aldığı *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ve Zeylleri* adlı bu eser, uzun yıllar biyografi alanında önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Mecdî Mehmed Efendi tarafından Türkçeye kazandırılan eser, Arapça olan *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*'nin genişletilmiş tercümesinden oluşmaktadır. İncelemeye konu olan Mevdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik* isimli eseri, *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ve Zeylleri*'nin 1. cildini oluşturmaktadır.

Hadâ'iku's-Şakâ'ik, 995/1587 tarihinde Mecdî Mehmed Efendi tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (Özen, 1975, s. 98). Mecdî Mehmed Efendi, eserinde çevrildiği kaynak dil olan Arapça cümle yapıları ve tamlamaları fazla değiştirmeden Türkçeye aktarmıştır. Eserin, yazıldığı dönemin dil anlayışı bağlamında değerlendirildiğinde, dilinin ağır olmadığı anlaşılabılır. Ancak günümüz şartlarında düşünüldüğünde eserin dilinin oldukça ağır olduğu söylenebilir.

Hadâ'iku's-Şakâ'ik isimli eserin temel amacı, Osmanlı bilgin ve sûfilerinin hayat hikâyeleri hakkında ansiklopedik bilgi vermektir. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta geçen bilgin ve sûfilerin aldığı eğitim ve yaşadıkları yüzyıllardan olsa gerek eserde kullanılan kelimeler Arapça ve Farsça terkiplerle birbirine bağlanmış ve uzun cümleler oluşturmuştur: *Ārā-yı 'ālem-ārā-yı sālīkân-ı mesālik-i tevfiḳ ve zāmā'ir-i 'uḳde-güşāyān-ı mālīkân-ı memālīk-i tahḳīḳdan pūşīde degüldür ki müsā'ade-i sâ'id-i sa'ādet-i ezeliyye ile 'ilm-i kāmrānī ve rāyet-i kişver-sitānīyi ber ü dūşına alup ḥazāfīr-i meşārīḳ u maḡāribde efrāḥte eyleyen aşḫāb-ı sa'ādetden ḳanḡi şāḫib-i sa'ādetdür ki livā-yı vālā-yı rif'ati nigūn-sār olmaya ve ḳanḡi şāḫib-i zuhūrdur ki ḥūrşīd-i devlet ve āftāb-ı sa'ādeti evc-i rif'atde iken zevālını bulmaya* (Özcan, 1989, s. 290).

Eserin dilinin genel olarak ağır olmasına rağmen, şahsiyetler hakkında aktarılan hikâyelerde sâde bir Türkçe kullanılmıştır: *İnegöl'dendür. Ṭavar zāyi' eylemişdür. Anı arar diyü buyurduḳdan şoñra bir miḳdār daḡı tedebbür ü tefekkür idüp bu kimesnenüñ adı Sevindük'dür ve tūbresinde nişfetmek ile bir pāre peynir ve üç baş şoḡanı vardur diyü ta'yīn eyledi* (Özcan, 1989, ss. 299).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası), cümle başında kalıp ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu kalıp ifadeler; “vaktâ ki”, “ittiḫākan”, “ba' dehû”, “ba'de'l-'azl”, “mervîdür ki”, “imtisâlen li'l-emr”, “sālīfü'z-zikr”... şeklinde sıralanabilir. *Vaktâ ki merḫūm u maḡfūrūnleh Sulṫān Bāyezīd Ḥān Ġāzī ḫazretlerine devlet ü*

sa‘ādetle serîr-i felek-i mesîr ve sipîhr-i maşîre cülûs-ı hümâyûn müyesser olup ābâ vü ecdādından berü... ittifâkan Mevlânâ Ayās’ı ziyârete varup ‘izz-i huzûrında ādâb üzre oturduğumuzda Mevlânâ Ayās beni ‘ömrinde görmemiş iken baña çeşm-i hışm ile nigâh idüp baña hîţâbâ “Sen benim vâkıf olduğun sırr-ı nühüftemi niçün ifşâ eyledün. Ba‘dehû toğuz yüz on toğuz senesinün silkinde münselik olan şehr-i Recebde girü Rum ili kâdî-‘askeri olup pādşâh hazretleri ile Kızıl-bâş seferinde Şâh İsmâ‘îl Bahâdır ile Çaldırân’da vâkı‘ olan muhârebede hâzır oldı. Ba‘de’l-‘azl medâris-i Şemân-ı cinân-‘unvândan birisine yevmî yüz yigirmi akçe ile müderris olup bess ü neşş-i ‘ulûm itmege meşğûl iken girü mahmiyye-i İstanbul kâdîsı olup müddet-i keşîrâtda icrâ-yı ahkâm-ı şer‘iyye eyledi. Mervîdür ki fâzıl-ı müşârü’n-ileyh Seyyid Şerîf Cürcânî hazretleri ile şerîk olup mizmâr-ı fazâ’ilde müsâbaka-künân-ı hem-‘inân oldılar (Özcan, 1989, s. 294). İmtisâlen li’l-emr maqbûl telakkî-i bi’l-‘kabûl itmiş iken Haleb’e varup henüz umûr-ı kazâya tevağğul itmedin vâlid-i ‘azîzinün kendiye kâdî olma diyü vaşîyyetini pādşâh-ı ‘âlem-penâha ‘arz idüp câh-ı kazâdan isti‘fâ eyledi (Özcan, 1989, s. 392). Sâlifü’z-zîkr Sinân Paşa’nuñ taqallübât-ı taşarrufât-ı edvâr ile iqbâli idbâra munqalib olup Seferihîşâr’a nefy olındukda Mevlânâ Luţfî anuñ ile bile gidüp hâşşa-i lâzime gibi anuñ yanında müfârekat eylemedi (Özcan, 1989, s. 296).

İncelenen eserde, Arapça ve Farsça tamlamalar fazlasıyla kullanılmıştır. Farsça terkipler: Zimâm-ı mehâmm-ı salţanat ve ‘inân-ı yek-rân-ı hilâfet el virüp esb-i kâmrânî zîr-rânî olan merdân-ı meydân-ı şecâ‘atden kangı şeh-süvârdur ki merâkib-i kevâkib-i zindegânîsi şademât-ı havâdiş-i eyyâm ile şikeste-pâ olmadı. Arapça terkipler: ‘inâyetu’llâh, halîlü’r-rahmân, kâbiren ‘an kâbir, zıllu’llâh, ba‘de’l-‘aşr, ba‘de’l-‘ta‘âm, Ba‘de’l-‘azl.

Şahsiyetlerin hayat hikayeleri anlatılırken ve eğitimleri hakkında bilgi verilirken ayet ve hadislerden de yararlanmışır: Ol kâmil-i mükemmel dağı Fe emmâ men sekulet mevâzînuh, Fe huve fi ‘işetin râziyeh fehvâsınca seng-i kadri ziyâde olan fâzıl şavbına mâ‘il olup ol maqbûleleri tercih itmekde bî-ihtiyâr idi (Özcan, 1989, s. 310). Mervîdür ki hasenü’l-

hatt min esbābü'n-neşāt fehvāsınca hūb-ı haṭṭa dest-res bulup naqş-nigīn ṭāb' -ı ṭab' -ı maṭbū' olmağa lāyık-ı fā'ik yazı yazardı (Özcan, 1989, s. 311).

İncelemeye konu olan metinde tamlamalarla kurulmuş uzun cümleler görüldüğü gibi kısa cümleler de bulunmaktadır: *Mü'ellif-i Şakā'ik' uñ ḥālīdür* (Özcan, 1989, s. 395). *Bu maḥlaş ile meşhūr olup ism-i sāmīsine zafer müyesser olmadı* (Özcan, 1989, s. 421). *Sālifü'z-zikr Mevlānā Kemāl' uñ oğlıdur* (Özcan, 1989, s. 423).

Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'* ında (290-430 sayfalar arası), kendi eklemelerini “Mervîdür ki”, “menkûldür ki”, “nakl eyledi ki”... kelimelerinden sonra aktarmıştır: *Mervîdür ki evāḥir-i 'ömrinde Ayaşofya Cāmi' i'nde bir cum'a günü Qur'an-ı 'azîmi itmām idüp tefsîr-i şerîfi ihlâşla ḥatm eyledükde ol meclis-i fazâ'il-i celîsde Müslümānlara ḥiṭāben...* (Özcan, 1989, s. 292). *Menkûldür ki Mevlānā Luṭfî maḥall-i ḳatle gider iken yoluñ iki cānibinde ṭuran müslümānları kendinüñ ḥilāf-i 'ālemüñ vaḥdāniyyetine iḳrārına ve inkārı lāzım olanlarıñ inkārına eṣrārına işḥād idüp muttaşıl sāḥa-i derün-ı pākini gerd-i sū' -i i' tiḳādden tebri'e ve 'aḳīdesini keder-i ilḥāddan taşfiye eyledi* (Özcan, 1989, s. 298). *Nakl eyledi ki Mevlānā Müftî 'Alî Efendi'nüñ marāz-ı mevtinde pederim ile 'ıyādete varup muşāḥabete şürü' itdügimizde vālid-i 'azîzimle ikisi ber-ā-ber söz söyleşüp pederim girye eyledi...* (Özcan, 1989, s. 308).

Mecdî Mehmed Efendi *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'* ında (290-430 sayfalar arası), başkasına ait olan cümleleri olduğu gibi aktarmıştır: *Maḥmūd Paşa Medresesi'nde bir gün ders-ḥānede ders ü ifādeye meşgūl iken mü'ezzīn ezāna bed'en idüp Allāhu ekber didükde mevlānā-yı mūmā-ileyh te'ālā ve nuḳaddisu diyüp “Bu lafz-ı şerîfi mü'ezzinden muḳaddem melā'ikeden istimā' itmiş idim.” didi* (Özcan, 1989, ss. 318). *“Ey nūr-ı dīde başıñı açma hevā bāriddür. Nāgāḥ saña zarar eyleye.” didi. “Senüñ kimseleri göricek gözlerüñ yog idi. Beni niçe gördüñ ve benim baş açuḳ oturduğımı neden bildüñ?” diyicek* (Özcan, 1989, s. 319).

İncelenen kısımda geçen şahsiyetler hakkında bilgi verilirken nazım ve nesir bir arada verilmiştir: *Ḥazret-i muḥavvelü'l-aḥvāl ve muḳadderü'l-ācāl ezel-i āzālde itdügi farz-ı ḳaṭ' i*

*mūcibince dest-i meniyye anı emniyyesine ittişâlden kaç' u istişâl idüp ol fâzıl-ı bâ-ihtirâmı
ihtirâm itmegin tūlî 'ömr müyesser olmayup te' lif ü taşnife iştiğâle zemân olmadı. Şi'r:*

'İlm-i dâred tūruk-ı gūn-â-gūn

Merd ez hadd-i zârüret bîrūn

'Ömr kem fâzıl u edeb bisyâr est

Kesb-i ân kun ki turâ nâçâr est (Özcan, 1989, s. 295).

*Gencūr-ı bezâyi 'î-ı bedâyi ' behiyye-i şehiyye olan naqqâdân-ı 'âlim mü' ellefâtında derc ü
ibdâ' eyledükleri 'ağâ 'ik-ı haqqâ 'ik-ı 'ulūm ve ecnâs-i bezâyi 'î-ı fūnūna vâşıl oldı. Şi'r:*

Ser çeşme-i taḥşîl kitâbest kitâb

Aşl-ı heme teshîl kitâbest kitâb

Genc-i hünerest ve kân-ı 'irfân u kemâl

Sermâye-i tekmi'l kitâbest kitâb (Özcan, 1989, s. 296).

2.2. Muhteva

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku 'ş-Şakâ'ik* (290-430 sayfalar arası) isimli eseri, Osmanlı âlimleri hakkında ansiklopedik bilgiler vermesi bakımından önemlidir. Bu özelliği ile Türk biyografi geleneği içerisinde değerli bir eserdir. Mevdî Mehmed Efendi, aslı Arapça olan eseri Türkçeye tercüme ederken esere kendinden eklemeler yapmıştır. Bu eklemelerle eserin incelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetler hakkında daha fazla bilgi sahibi olunması sağlanmıştır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku 'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), Osmanlı bilgin ve sūflerinin birçoğunun mesleği, eğitimi, vefatı, ilgilendiği ilim dalı, mezarının nerede olduğu, hangi medresede müderrislik yaptığı, hangi müderristen ders aldığı, kaç akçe karşılığında müderrislik yaptığı, eserleri ve haklarında anlatılan hikâyeler

bulunmaktadır. Mecdî Mehmed Efendi, yukarıda geçen bilgileri verirken; *mü'ellif-i Şakâ'ik nakl eyledi ki, mervîdür ki, menkûldür ki, sikâttan mesmûdur ki, ravî nakl eyledi ki...* gibi ifadeleri kullanarak bilgi veren kişilerin cümlelerini değiştirmeden aktarmış ve eserde verilen bilgilerin güvenilirliğini sağlamıştır.

2.2.1. Mesleklerine Göre Şahsiyetler

Meslek, bireyin yaşamını sürdürebilmek için yaptığı ve genellikle bir eğitim sürecinden geçtikten sonra edindiği unvânın adıdır. Kişinin yaşamında önemli bir bölümü kapsar ve o kişinin yaşam tarzı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle bireyin mesleğinin bilinmesiyle birlikte aldığı eğitimden ilgilendiği ilimlere kadar olan bilgiler de ortaya çıkacaktır.

Geçmiş dönemlerde yapılmış olan meslekler hakkında bilgi sahibi olmakla sadece mesleği icra eden hakkında değil bununla birlikte o dönem hakkında da bilgilere ulaşılabilecektir. Âlimler ve yaşadıkları dönemler hakkında bilgi sahibi olabilmek için mesleklerini ve eğitim aldıkları ilimleri iyi tespit edebilmek önemlidir. Ancak bu sayede, yaşanılan dönemin eğitim kurumları ve o dönemde verilen eğitim hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetler, çeşitli meslek gruplarında çalışmışlardır. Bu meslekler: müderrislik, hâcelik, müftülük, kadılık, kazaskerlik, müvellâlık, imamlık, mütevellilik, defterdârlık, vezirlik, elçilik, nişancılık, etibbâlık, vaizlik, hatiplik, şeyhü'l-İslâmlık, hafızlık ve valilik şeklinde sıralanabilir. İncelenen kısımda geçen şahsiyetlerin mesleklerine bakıldığında aynı kişinin hayatının farklı evrelerinde (ilk eğitimi, emeklilik...) birden fazla meslekte bulunduğu bilgisine ulaşılabilecektir. Eğitiminin ilk yıllarında müderrislik yapan bir şahsiyet sonraki yıllarda devrin padişahı tarafından kadılık görevine ya da kadılık yapan bir şahsiyet başarısından

dolayı kazaskerlik görevine getirilmiştir. Müderrislik görevinden sonra emekli olan bir şahsiyetin, devrin padişahı ya da şehzâdeler tarafından kadılık görevine getirildiği de incelenen şahsiyetler arasında tespit edilmiştir. Eserde, görevindeki başarısından dolayı yükselen şahsiyetlerin çok olduğu görülse de başarısızlığı ya da iftira atılması sebebiyle medrese değişikliği yapılan şahsiyetler de vardır.

2.2.1.1. Müderrisler

Müderris, medrese ya da camide öğrencilere ders okutan hoca anlamında kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1983, s. 598). Medresede müderris olabilmek için camide ya da medresede okutulan dersleri okumak ve bu konularda yetkin bir hocadan icâzet almak gerekir.

İncelemeye konu olan kısımda yer alan şahsiyetlerden 87'si ya dersleri bir âlimden okuyarak ya da icâzet usûlü ile müderris olmuşlardır. Eserde geçen şahsiyetlerden, sadece Sûfzâde Şeyh Abdurrahmân'ın müderrislik eğitimini terk ettiği bilgisi verilirken diğer şahsiyetlerin tamamı herhangi bir medresede müderrislik yapmışlardır.

Müderrislik yapmış şahsiyetler: Muhyiddîn Mehemed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Kâsım b. Ya'kûb, Sinâneddîn Yûsuf, Şücâ'addîn İlyâs, Mevlânâ ve Evvelânâ İlyâs, Alâaddîn Yegânî, Lutfullâh Tokâtî, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Muslihiddîn Mustafa, Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî, Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Seydî Karamânî, Karasili Nüreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî, Kara Bâlî Aydınî, Abdurrahmân Alâaddîn Arabî, Salâhaddîn Mûsâ ibni Hamîdüddîn ibni Efdaleddîn, Mevlânâ Muhyiddîn Acemî, Sinâneddîn Yûsuf Acemî, Mevlânâ Seyyid İbrahim, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehemed Zîrek, Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Nüreddîn Hamza, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî,

Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ Mu'îdzâde, Mevlânâ İbrîzâde, Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Yûsuf Hamîdî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi, Mevlânâ Kutbüddîn Mehemed ibni Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabl-bâz, Mevlânâ İbrahim, Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî, Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Karamânî, Mevlânâ Şeyh, Mevlânâ Zamîrî (Hamza Nûreddîn), Mevlânâ Ömer Kastamonî, Alâaddîn Ali Kastamonî, Mevlânâ Ömerzâde, Sûfîzâde Şeyh Abdurrahmân, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn, Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î, Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Ya'kûb, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali, Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa), Mevlânâ Zîrekzâde Paşa Çelebi, Mevlânâ Abdulazîz, Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Mevlânâ Şu'ayb, Mevlânâ Mehemed b. Mehemed b. Mustafa b. Hâcî Hasan, Mehemed Paşa, Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa, Mevlânâ Nihânî,

Mevlânâ Hızır Şâh b. Mehemed b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

2.2.1.2. Kadılar

Kadı, hâkimlik işlerine bakan memurlar için kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1983, s. 119). Osmanlı ilmiye teşkilatının üst makamlarındandır. Adlî görevlerinin yanı sıra ilmî ve askerî konularda da görevlendirilmişlerdir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), kadılık görevinde bulunmuş 47 şahsiyet vardır. Bu kişilerden Mevlânâ Alâaddîn Yetîm, Mevlânâ Mehemed b. Bayezid, Şeyh Şücâ'addîn, Zîrekzâde Mehemed Çelebi ve Âbid Çelebi kendilerine verilen kadılık görevini terk etmişlerdir. Eserde, sadece Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi kendisine verilen kadılık görevini kabul etmemiştir. Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl ise kadılık görevine başlamadan istifa etmiştir.

Kadılık yapmış şahsiyetler: Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Muslihiddîn Mustafa, Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî, Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Seydî Karamânî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî, Kara Bâlî Aydınî, Abdurrahmân Alâaddîn Arabî, Mevlânâ Muhyiddîn Acemî, Amasiyyeli Ali, Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehemed, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Pîr Mehemed Cemâlî, Mevlânâ Rûkneddîn b. Mevlânâ Mehemed Zîrek, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Yegânî, Mevlânâ Abdurrahmân b. Mehemed b. Ömer Çelebi, Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Abdulevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde, Mevlânâ Alâaddîn Yetîm, Mevlânâ Mehemed b. Bayezid, Şeyh Şücâ'addîn, Âbid Çelebi, Mevlânâ Şemseddîn

Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Alâaddîn, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl (kadı olmadan istifâ etti), Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Zeyneddîn Mehmed b. Mehmed Şâh Fenârî, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Ya'kûb, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali, Zîrekzâde Mehmed Çelebi, Mevlânâ Abdulazîz, Mevlânâ Mehmed b. Mehmed b. Mustafa b. Hâcî Hasan ve Mevlânâ Hızır Şâh b. Mehmed b. Hâcî Hasan.

2.2.1.3. Kazaskerler

Kazasker, asker kadısı olarak kullanılan bir kelimedir (Pakalın, 1983, s. 126). Osmanlı Devleti'nde, şer'î davalara bakan hâkimlere verilen unvandır. Kazasker, Selçuklularda “kâdî-leşker” olarak kullanılmıştır (Pakalın, 1983, s. 126).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), kazaskerlik yapmış 15 şahsiyet tespit edilmiştir. Eserde, kendilerine kazaskerlik görevi verilen şahsiyetlere, bu görevi padişahın verdiği bilgisi mevcuttur.

Kazaskerlik yapmış şahsiyetler: Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Mevlânâ Seydî Karamânî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Amasiyyeli Ali, Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehmed, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Mahmud b. Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn

Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır.

2.2.1.4. Şehzâde Hâceleri ve Hâceler

Şehzâde hâceliği, yüksek derecede ilim tahsîl edip belli bir mevkîye ulaştıktan sonra verilen makamlardandır. Şehzâde hâceleri, şehzâdelerin eğitiminden sorumlu kişilerdir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), 8 şahsın şehzâde hocalığı yaptığı bilgisi verilirken 4 şahsın hocalık yaptığı bilgisi verilmiş ancak nerede, kime hocalık yaptığı belirtilmemiştir. Bunların dışında, 1 şahsın da Dârü's-Sa'âde hocası olduğu bilinmektedir.

Şehzâde hocalığı ve hocalık yapmış şahsiyetler: Kâsım b. Ya'kûb, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Seyyid İbrahim, Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Muslihiddîn Mustafa.

Hocalık yapmış ama kime hoca olduğu bilgisi verilmeyen şahsiyetler: Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehemed Buhârî Hüseyinî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali Mevlânâ Şu'ayb ve Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî'dir.

Dârü's-sa'âde'de hocalık yaptığı bilgisi verilen şahsiyet ise Mevlânâ Abdullâh Hâce'dir.

2.2.1.5. Vaizler

Vaizlik, ibadet yerlerinde dinî konularda öğüt veren kimseler için kullanılır (Parlatır, 2012, s. 1774). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) vaizlik yapmış olan şahsiyetler, Parlatır'ın yaptığı tanımdaki nitelikleri taşımaktadırlar.

İncelenen kısımda bulunan şahsiyetlerden 12'sinin vaizlik görevinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kişiler genellikle emekliliklerinden sonra vaizlik yapmışlardır.

Vaizlik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî, Şeyh Bayezid Halîfe, Sinâneddîn, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Şeyh Baba Yûsuf Seferihisârî, Şeyh Abdulmü'min, Mevlânâ Amasiyyeli Bahşî Halefîyye, Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref, Mevlânâ Îsâ Halîfe ve Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn.

2.2.1.6. İmamlar

İmam, namaz kıldıran din görevlisine verilen isimdir (Kantar, 2009, s. 1556).

Camilerde bulunur, namazı yönetir ve vaazlar verirler.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), 7 şahsiyetin imamlık yaptığı tespit edilmiştir.

İmamlık yapmış şahsiyetler: Amasiyyeli Ali, Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehmed, Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehmed Buhârî Hüseyinî, Şeyh İmâmzâde, Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali, Şeyh Muslihiddîn El-İmâm, Şeyh Lutfullâh.

2.2.1.7. Müftüler

Şeyhü'l-İslâm ifadesinin kullanılmasından önce ilmiye mesleğinde kullanılan üç tâbirden (kadî, müderris, müftü) biridir. Müftü, fetvâ verdiği için dolayı bu adı almıştır (Pakalın, 1983, s. 599).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), müftülük yapmış 7 şahsiyet tespit edilmiştir.

Müftülük yapmış şahsiyetler: Alâaddîn Yegânî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b.

Kemal Paşa, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Abdulazîz.

2.2.1.8. Hakîmler/Hekimler (Etibbâ)

Etibbâ, tabîb ve doktorlar için kullanılan bir tâbirdir (Kantar, 2009, s. 897). Darü's-şifa ve Darü't-Tıbb mektebini bitirenler tabîb olarak görev alabilirler.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetler arasında etibbâlık yapmış olan 6 şahsiyet vardır.

Etibbâlık yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Hakîm Şâh Mehmed Kazvînî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Tabîb, Mevlânâ Hakîm Hâcî, Mevlânâ Kemal, Mevlânâ Mehmed b. Kemal ve Mevlânâ Bedreddîn.

2.2.1.9. Müvellâlar

Bir iş tâkibi için şerâatçe görevlendirilen memurlara verilen isimdir (Devellioğlu, 2013, s. 926).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), 5 şahsın müvellâlık yaptığı tespit edilmiştir.

Müvellâlık yapmış şahsiyetler: Kara Bâlî Aydınî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Alâaddîn, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali ve Zîrekzâde Mehmed Çelebi.

2.2.1.10. Defterdârlar

Osmanlı Devleti'nde mâli işlerin başındaki memura verilen unvândır (Pakalın, 1983, s. 411). “Defter” ve “dâr” kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Asıl anlamı “defter tutan” demektir. Dîvân-ı Hümâyûn üyelerindedirler.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü defterdârlık görevinde bulunmuştur.

Defterdârlık yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Pîr Mehmed Cemâlî, Mevlânâ Nüreddîn Hamza, Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm ve Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî.

2.2.1.11. Mütevellîler

Mütevellî, vakfiyye şartları ve şer'î hükümler dairesinde vakıf işlerini yönetmek için tâyin olunanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1983, s. 640).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden mütevellîlik yapmış 3 şahsiyet tespit edilmiştir.

Mütevellîlik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Pîr Mehmed Cemâlî, Zeyneddîn Mehmed b. Mehmed Şâh Fenârî ve Mevlânâ Haydar b. Mahmud.

2.2.1.12. Nişancılar

Osmanlı Devleti'nde yüksek vazifelerden birinin adıdır. Hükümdarların alâmetlerini taşıyan fermân ve berâtlara Türklerde “nişân” adı veriliğinden bu alâmeti çekmeye izinli makam sahibine de “nişancı” denilmiştir (Pakalın, 1983, s. 697).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), 3 şahsiyetin nişancılık görevinde bulunduğu tespit edilmiştir.

Nişancılık yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mehmed Paşa, Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa.

2.2.1.13. Vezirler

Vezir, vezirlik rütbesine yükselenler hakkında kullanılan bir tâbirdir ve sözlük anlamı “yardımcı” demektir (Pakalın, 1983, s. 590). Dîvan-ı Hümâyûn üyelerindendirler.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece 2'si vezirlik makamında bulunmuşlardır.

Vezirlik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Pîr Mehmed Cemâlî ve Mehmed Paşa.

2.2.1.14. Hatipler

Camide vaaz veren veya hutbe okuyan kimselerdir (Parlatır, 2012, s. 598). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece 2'si hatiplik yapmıştır.

Hatiplik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Hüsâm ve Mevlânâ Îsâ Halîfe.

2.2.1.15. Valiler

Bir vilâyetin idaresi ve güvenliğinden en üst düzeyde sorumlu yüksek rütbeli devlet memurudur (Parlatır, 2012, s. 1778).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), valilik görevinde bulunmuş 2 şahsiyet tespit edilmiştir.

Valilik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Mehmed b. Mehmed b. Mustafa b. Hâcî Hasan ve Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa.

2.2.1.16. Elçiler (Risâlet)

Elçilik, birinin sözünü değiştirmeden bir başkasına iletme anlamında kullanılan bir tâbirdir (Parlatır, 2012, s. 1414).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece 1'i risâlet (elçilik) görevinde bulunmuştur.

Elçilik yapmış şahsiyet: Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek.

2.2.1.17. Hafızlar

Kurân-ı Kerîm'i ezberlemiş olanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1983, s. 704). Kelime, "hıfz" kökünden türemiştir ve "koruyan", "saklayan" anlamına gelmektedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), hafızlık yapmış 1 şahsiyet tespit edilmiştir.

Hafızlık yapmış şahsiyetler: Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ.

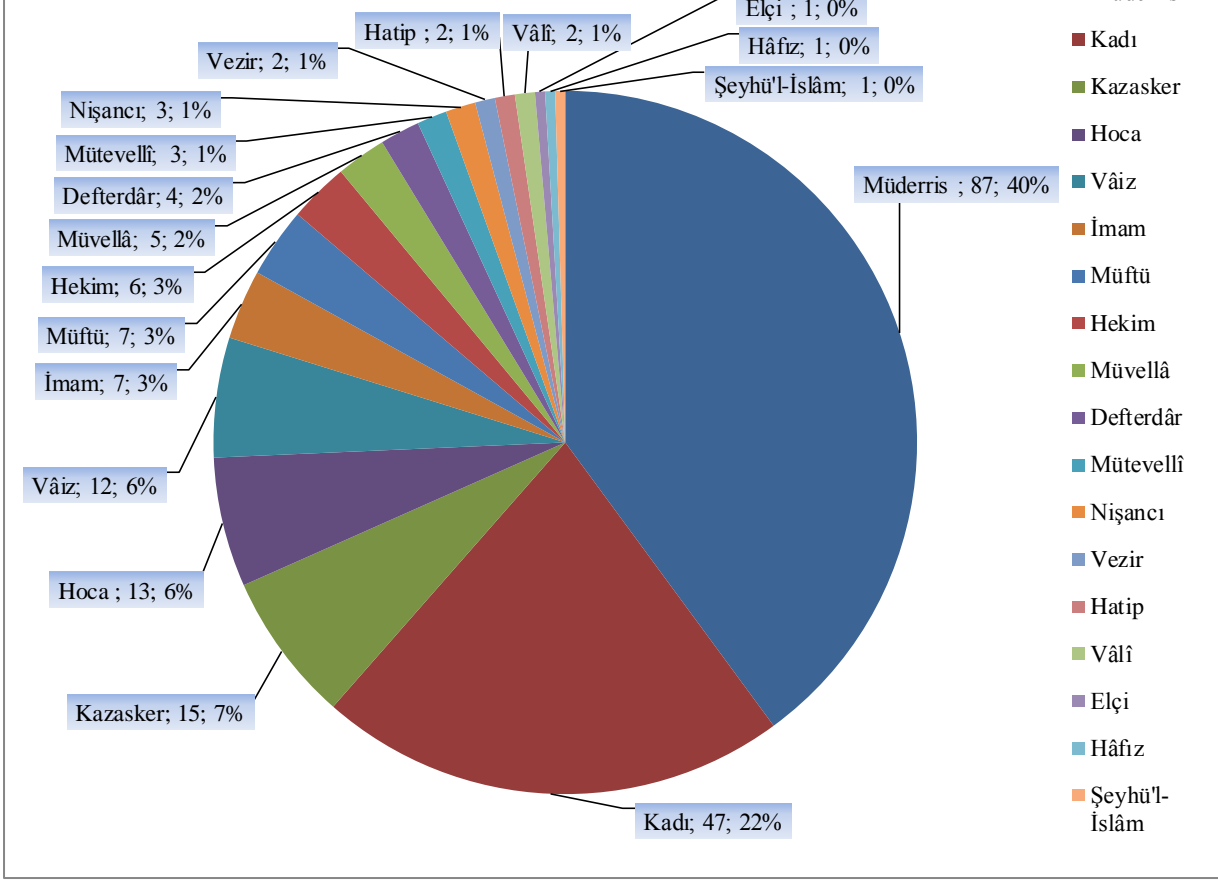
2.2.1.18. Şeyhü'l-İslâmlar

Şeyhü'l-İslâm, ilmiye sınıfının başında bulunan kişiye verilen unvândır (Pakalın, 1983, s. 347). Dinî konularda bilgisi en yüksek derecede bulunan ve yetkisi en fazla olan kimseye de şeyhü'l-İslâm denilir. Gerektiği zaman dinî konularda fetvâ çıkarabilirler. Osmanlı Devleti'nde bu fetvâlar kânun niteliğindedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), sadece 1 şahsiyet şeyhü'l-İslâmlık makamında bulunmuştur.

Şeyhü'l-İslâmlık yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa.

Mesleklerine Göre Şahsiyetler



Hadâ'iku 'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) yer alan kişilerin meslekleriyle ilgili bilgiler bulmak mümkündür. Eserde, tüm biyografi sahiplerinin meslek bilgileri yer almamaktadır. İncelenen kısımda meslekleriyle ilgili bilgi verilen şahsiyetlerin: % 40'ı müderris, % 22'si kadı, % 7'si kazasker, % 6'sı hoca ve % 6'sı Vaiz, % 3'ü imam, % 3'ü müftü, % 3'ü hekim, % 2'si müvellâ, % 2'si defterdâr, % 1'er mütevellî, nişancı, vezir hatip ve validen oluşmaktadır. Tablodan hareketle, *Hadâ'iku 'ş-Şakâ'ik*'ta (290-430 sayfalar arası) yer alan Osmanlı âlimlerinin büyük çoğunluğunun ilmiye sınıfı olarak tâbir edilen eğitimci, hukukçu, müftü, şeyhü'l-İslâm ve kazaskerlerden oluştuğu söylenebilir.

2.2.2. İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) yer alan şahsiyetlerin sadece meslekleri değil, bunun yanında ilgilendikleri ilimler ve aldıkları eğitimler hakkında da bilgiler bulunmaktadır.

İncelenen kısımda tespit edilen ilimler çeşitlilik göstermektedir. Bu ilimler: tefsir, tasavvuf, şerh, hadis, fıkıh, riyaziyye, kırâ'at, tıbb, nahiv, belâgat, usûl, ferâ'iz, kelâm, sarf, hey'et, ilm-i iksir, me'ânî, nücûm, hendese ve mantık şeklinde sıralanabilir.

Eserde geçen şahsiyetler ilimleri ya bir âlimden ya da hizmetine girdikleri bir müderristen öğrenmişlerdir. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta (290-430 sayfalar arası), incelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetler sadece bir ilim dalı üzerinde mahareti olan kişilerden oluşmamaktadır. Bir şahsiyetin birden fazla ilimde mahareti olduğu ve bu ilimleri başka başka kişilerden tahsil ettiği bilgisi de mevcuttur.

2.2.2.1. Tefsir İlmî

Tefsir, Kurân-ı Kerîm'in yorumu anlamına gelmektedir (Kanar, 2009, s. 3418). Müfessir ise Kurân-ı Kerîm'in mânalarını şerh ve izah eden, o maksatla Kurân tefsiri yazan anlamında kullanılan bir kelimedir (Pakalın, 1983, s. 598). Herhangi bir kitap ibâresini açıklayan kişiye de müfessir denilir (Pakalın, 1983, s. 598).

Sakıp Yıldız, "Osmanlı Tefsir Hareketine Toplu Bakış" (1987) isimli makalesinde tefsirin gelişim sürecini ve Osmanlı Devleti'nde gelişimini olumsuz yönde etkileyen faktörleri sıralamıştır (s. 6). Yıldız (1987), adı geçen makalesinde nitelikli tefsiri etkileyen en önemli faktörün mânâ tefsirine ağırlık verilmesi olduğunu belirtmiştir (s. 6). Mevdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerin tefsir çalışmaları genellikle âyet ya da hadislerin açıklanması üzerine gelişme göstermiştir. Bu durum Yıldız'ın dediği mânâ tefsiri ile aynı şeydir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerden 28'i tefsir ilmi ile uğraşmış ve bu ilim dalı ile ilgili eserler meydana getirmişlerdir.

Tefsir ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Muslihiddîn Mustafa, Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Hekim Şâh Mehmed Kazvîni, Şeyh Baba Ni'metullâh, Şeyh Bayezid Halîfe, Sinâneddîn, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Mehmed Berda'î, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed, Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehmed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î, Mevlânâ Amasiyyeli Bahşî Halefiyye, Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref, Mevlânâ Îsâ Halîfe, Mevlânâ Şu'ayb, Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn, Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Mevlânâ Nihânî, Mevlânâ Haydar b. Mahmud ve Şeyh Muhyiddîn Mehmed Bahâaddîn.

2.2.2.2. Tasavvuf İlmî

Tasavvuf, kişinin rûhen kendisini Allah sevgisine bağlama ve adama işidir (Parlatır, 2012, s. 1637). Tasavvuf ile ilgilenen kişilere “Mutasavvuf” denilir. Tasavvuf ilmi ise, tasavvufî düşüncüyü yorumlayıp inceleyen ilimdir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahıslardan 26'sının tasavvuf ilmi ile ilgilendikleri ve bu alanda eser verdikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Tasavvuf ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Seyyid Mahmud b. Abdullâh, Şeyh Yahyâ b. Bahşî, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Şeyh Şücâ'addîn, Şeyh Safiyyüddîn Mustafa, Ârif Bülend Şeyh İsmail Şirvânî, Şeyh Baba Ni'metullâh, Şeyh Muslihiddîn Tavîl, Âbid Çelebi, Şeyh İmâmzâde, Sinâneddîn, Şeyh Davud, Şeyh Kâsım Çelebi, Şeyh Ramazân Halîfe, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud, Mevlânâ Mehemed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref, Mevlânâ İsâ Halîfe, Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn, Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Amasiyyeli Mu'îdzâde, Şeyh Abdurrahîm El-Mü'eyyedî Eş-Şehîr Yehâcî Çelebi, Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn, Şeyh Muslihiddîn, Şeyh Muhyiddîn Esved.

2.2.2.3. Şerh İlmi

Şerh, bir eseri ya da ibâreyi açıklamaktır (Devellioğlu, 2013, s. 1157). Şârih ise bir şiiri ya da eseri şerh eden veya bunlara açıklama getiren kimsedir (Parlatır, 2012, s. 1558). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetler ya bir metni ya da bir âyeti şerh etmişlerdir.

İncelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetlerden 24'ünün şiirlere, Arapça, Türkçe ya da Farsça yazılmış eserlere şerhleri mevcuttur.

Şerh ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Sinâneddîn Yûsuf, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Hekim Şâh Mehemed Kazvîni, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabl-bâz, Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Şeyh Ulvân Hamevî, Şeyh Baba Ni'metullâh, Şeyh Bayezid Halîfe, Şeyh

Cemâleddîn Karamânî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î, Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ ve Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn.

2.2.2.4. Hadis İlmî

Hadis, “Hz. Muhammed’in sözü” (Kanar, 2009, s. 1148) ve “hadisten bahseden ilim” (Devellioğlu, 2013, s. 356) anlamını taşır. Bu ilim dalı ile uğraşana “muhaddis” denilir. Osmanlı medreselerinde okutulan ilimlerden birisidir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'-Şakâ'ik'*ında (290-430 sayfalar arası) bulunan şahıslar, hadis ilmîni genellikle hizmetine girdiği âlimlerden öğrenmişlerdir.

*Hadâ'iku'-Şakâ'ik'*ta (290-430 sayfalar arası), hadis ilmî eğitimi alan ve bu alanda mahareti olduğu belirtilen 15 şahsiyet vardır.

Hadis ilmî ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî, Mevlânâ Abdlevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde, Mevlânâ Alâaddîn Yetîm, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î, Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î, Mevlânâ Mehemed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b.

Ömer Kastamonî, Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn, Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Mevlânâ Haydar b. Mahmud ve Şeyh Muhyiddîn Mehemmed Bahâaddîn.

2.2.2.5. Fıkıh İlmi

Fıkıh, bir şeyi gereği gibi anlayıp bilme, şeriat ilmi anlamlarına gelir (Devellioğlu, 2013, s. 304). Fıkıh ilmi ile meşgul olan kimselere “fakîh” denilir. İlk başlarda bir şeyi bilen ya da anlayan kimse anlamlarına gelen fakîh kelimesi zamanla fıkıh ilmi ile kullanılmaya başlanarak yalnız din ilmi, daha sonra şeriat anlamlarını almıştır (Pakalın, 1983, s. 584). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), incelemeye konu olan kısımda geçen fakîhler, genellikle daha önce yazılmış olan fıkıh kitaplarını incelemişler ve bu kitaplar doğrultusunda fıkıh ilmi hakkında eserler düzenlemişlerdir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden fıkıh ilmi ile uğraşan ve bu konuda ders alan 11 şahsiyet bulunmaktadır.

Fıkıh ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Abdülevvel b. Hüseyin Ümmü Velezâde, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed, Mevlânâ Amasiyyeli Bahşî Halefîyye, Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Mevlânâ Abdullâh Hâce.

2.2.2.6. Riyaziye İlmi

Riyaziye, matematik ilmine verilen addır. Bu ilim ile ilgilenenlere “riyaziyatçı” denilir (Kanar, 2009, s. 2840). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), riyaziye ilmi ile ilgilenen, bu ilimde eğitim alan ve bu ilim dalında mahareti olan 9 şahsiyet tespit edilmiştir.

Riyaziyye ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Sinâneddîn Yûsuf, Lutfullâh Tokâtî, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Şeyh Kara Ali, Şeyh Mehemmedü’ş-şehîr be-İrâkîzâde, Şeyh İmâmzâde ve Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed b. Hatîb Kâsım b. Ya’kûb ibni Ahmed b. Mehemmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali.

2.2.2.7. Kırâ’at İlmi

Kırâ’at, düzgün okuma, bir metni kusursuz ve yanlışsız okumaktır (Parlatır, 2012, s. 896). Kurân-ı Kerîm’in kurallarına uygun biçimde okunması bu ilim dalı içerisine girmektedir. Bu ilim dalı ile ilgilenenlere “kırâ’atçı” denilmiştir (Parlatır, 2012, s. 896). Osmanlı Devleti’nde Kırâ’at ilmi Dârü’l-kurrâ adı verilen eğitim merkezlerinde öğretilmiştir.

İncelemeye konu olan kısımda yer alan şahsiyetlerin çoğunluğu kırâ’at ilmini, hizmetine girdiği âlimlerden öğrenmişlerdir. Eserde, Dârü’l-kurrâlar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’inde (290-430 sayfalar arası), kırâ’at ilmi ile ilgilenen 9 şahsiyet vardır.

Kırâ’at ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Muhyiddîn Mehemmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Kâsım b. Ya’kûb, Mevlânâ Abdülevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde, Mevlânâ Ömer Kastamonî, Alâaddîn Ali Kastamonî, Mevlânâ Ömerzâde, Mevlânâ Hüsâm, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed b. Hatîb Kâsım b. Ya’kûb ibni Ahmed b. Mehemmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

2.2.2.8. Tıbb İlmi

Tıbb, insan sağlığının sürdürülmesi ya da bozulan sağlığın yeniden düzeltilmesi için uğraşan bir ilim dalıdır. Bu ilimle uğraşanlara “tabîb” denilir. Tabîbler, Osmanlı Devleti’nde

Dârü’ş-Şifâ adı verilen eğitim merkezlerinde eğitim alırlar. İncelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetlerden 6’sının tıbb ilminde mahareti olduğu ve bu konuda eğitim alarak hekimlik yaptığı bilgisi verilmiştir.

Tıbb ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Hekim Şâh Mehemed Kazvîni, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabîb, Mevlânâ Hekim Hâcî, Mevlânâ Kemal, Mevlânâ Mehemed b. Kemal ve Mevlânâ Bedreddîn.

Yukarıdaki şahsiyetlerin dışında, tıbb ilminde mahareti bulunan ancak hekimlik yaptığı bilgisi belirtilmeyen 2 şahsiyet tespit edilmiştir. Bu şahsiyetler: Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn ve Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî’dir.

2.2.2.9. Nahiv İlmi

Nahiv, söz dizimini konu alan bilim dalına verilen isimdir (Parlatır, 2012, s. 1252). Nahiv ilmi ile ilgili olarak medreselerde verilen eğitimlerde cümle yapıları ve cümle kuruluşu konuları anlatılır.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’inde (290-430 sayfalar arası), nahiv ilmi ile ilgilenen ve bu ilim dalında ders alan 4 şahsiyet vardır.

Nahiv ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Mevlânâ Alâaddîn Yetîm, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan.

2.2.2.10. Belâgat İlmi

Belâgat, bir düşünce ve duygunun yerinde ve zamanında manası en açık şekilde ve akıcı bir dille ifade edilmesidir (Saraç, 2010 s. 35). Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat* (2010) isimli kitabında belâgatın bir ilim olarak ortaya çıkışının, Kurân-ı Kerîm’i

anlama çalışması sonucu olduğunu söylemiş ve ilk başlarda kelâm âlimleri tarafından öğrenilme ihtiyacı duyulduğunu belirtmiştir (s. 17).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetler belâgat ilminde maharetli olmaları yönü ile öne çıkmışlardır. Belâgat ilmindeki maharetleri ile birçok eseri anlatmışlardır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden belâgat ilmi ile ilgilenen ve bu ilim dalında ders alan 4 şahsiyet tespit edilmiştir.

Belâgat ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehmed b.

Mehmed Kocavî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi ve Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali.

2.2.2.11. Usûl İlmi

Usûl, sözlük anlamı olarak “yöntem” demektir. Diğer ilimlerle yakından ilgilidir. Her ilmin bir inceleme, araştırma yöntemi vardır. Usûl ilmi diğer ilimlere sistematiklik kazandırır. Bu sebeple birçok âlim usûl ilmiyle ilgilenmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3'ü usûl ilmiyle ilgilenmiş ve bu ilimden eserlerini meydana getirirken yararlanmışlardır.

Usûl ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Alâaddîn, Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

2.2.2.12. Ferâ'iz İلمي

Ferâ'iz, hukûkî bir terim ve İslâm hukûkunda miras ilmidir (Kanar, 2009, s. 958). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden sadece 2'si ferâ'iz ilmi ile ilgilenmiştir.

Ferâ'iz ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Alâaddîn ve Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl.

2.2.2.13. Kelâm İلمي

Kelâm, Allah'ın varlığından bahseden ilim dalıdır (Kanar, 2009, s. 1770). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden sadece 2'sinin kelâm ilmi ile ilgilendiği bilgisi verilmiştir.

Kelâm ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî ve Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

2.2.2.14. Sarf İلمي

Medreselerde eğitimi verilen bu ilim dalında Arapça kelime türemeleri ve fiil çekimleri üzerinde durulur. Kelime bilgisi, "morfoloji" olarak da bilinir (Parlatır, 2012, s. 1460).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden sadece 2'si sarf ilmi ile ilgilenmiş ve bu ilim dalında eserler vermişlerdir.

Sarf ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Mevlânâ Alâaddîn Yetîm ve Şeyh Cemâleddîn Karamânî.

2.2.2.15. Hey'et İlmi

Hey'et ilmi, gök bilimi hakkında yapılan çalışmaları kapsar. "Astronomi" olarak da bilinir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden 2'si hey'et ilmiyle ilgilenmiştir.

Hey'et ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Sinâneddîn Yûsuf Acemî ve Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî.

2.2.2.16. San'at-ı İksir (Kimya)

İksir, hayatı ölümsüzleştirmek, madenleri altına çevirmek gibi olağanüstü etkileri olduğuna inanılan sıvıdır (Parlatır, 2012, s. 717). Bir diğer anlamı ise iç ferahlatıcı ilaç, şuruptur (Parlatır, 2012, s. 717). İksir ilmi ise bu sıvının bulunmasını amaçlayan ilim dalının adıdır. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), bu ilim dalı ile ilgilenen 2 şahsiyet tespit edilmiştir.

San'at-ı İksir ilmi ile ilgilenmiş şahsiyetler: Şeyh Bedreddîn Halîfe ve Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

2.2.2.17. Me'ânî İlmi

Me'ânî ilmi, kelimenin gereken duruma uyması yollarını gösteren ilim dalıdır (Devellioğlu, 2013, s. 494). Sözün maksada uymasını amaçlamaktadır. "Anlam bilimi" olarak da bilinir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'indeki (290-430 sayfalar arası) şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî me'ânî ilmi ile ilgilenmiştir.

2.2.2.18. Nücûm İlmî

Astroloji ilmine verilen isimdir (Devellioğlu, 2013, s. 494). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ındaki (290-430 sayfalar arası) şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf nücûm ilmi ile ilgilenmiştir.

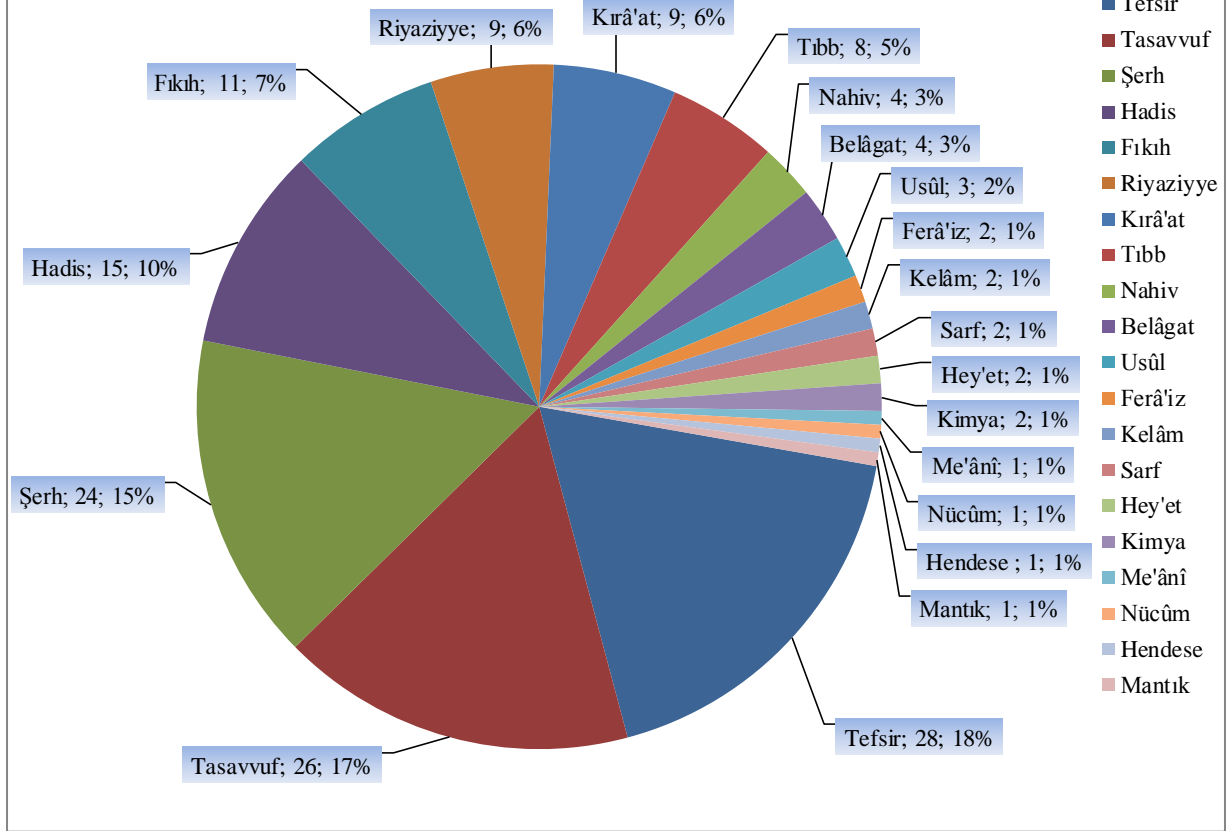
2.2.2.19. Hendese İlmî

Geometri ilmine verilen isimdir (Devellioğlu, 2013, s. 494). Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî hendese ilmi ile ilgilenmiştir.

2.2.2.20. Mantık İlmî

Düşünme esnasında insanı hata yapmaktan koruyan bir ilimdir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî mantık ilmi ile ilgilenmiştir.

İlgilendikleri İlimlere Göre Şahsiyetler



Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) yer alan kişilerin aldıkları eğitim ve ilgilendikleri ilimler hakkında bilgiler belirtilmiştir. İncelenen kısımda ilgilendikleri ilimler ve aldıkları eğitimler hakkında bilgi verilen şahsiyetlerin: % 18'i tefsir, % 17'si tasavvuf, % 16'sı şerh, % 10'u hadis, % 7'si fıkıh, % 6'sı riya ziyye, % 6'sı kırâ'at, % 5'i tıbb, % 3'ü nahiv, % 3'ü belâgat, % 2'si usûl ve % 1'eri ferâ'iz, sarf, kelâm, hey'et, kimya, me'ânî, nücûm, hendese, mantık ilimleri ile ilgilenmişler ve bu alanda eserler meydana getirmişlerdir. Tablodan hareketle, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta (290-430 sayfalar arası) yer alan Osmanlı âlimlerinin büyük çoğunluğunun dînî ilimlerle (fıkıh, hadis, şerh, kırâ'at...), az bir kısmının ise aklî ilimlerle (kimya, hendese, nücûm, mantık...) ilgilendiği bilgisine ulaşılabilir.

2.2.3. Medreselerine Göre Şahsiyetler

2.2.3.1. Bursa Medreseleri

2.2.3.1.1 Sultâniyye Medresesi

Çelebi Sultan Mehmed tarafından Bursa’da yaptırılmıştır. Sultâniyye Medresesi, on dört odadan oluşmaktadır (Baykal, 1982, s. 137). Sultâniyye Medresesi’ne “Yeşil Medrese” ve Çelebi Mehmed Medresesi” isimleri de verilmiştir. *Bursa ve Anıtları* (1982) kitabında: “Bu medrese, o devirde şehirdeki en yüksek tahsil müessesesi olup yetkili bilginlerin bir araya gelip üst düzeyde tedrisat yaptıkları bir üniversite durumundaydı” (s. 137) diyen Kazım Baykal, Sultâniyye Medresesi’ndeki eğitim kalitesinin önemi vurgulamıştır.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’ına (290-430 sayfalar arası) göre Sultâniyye Medresesi’nde 15 müderris ders vermiştir.

Sultâniyye Medresesi Müderrisler: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Sinâneddîn Yûsuf, Alâaddîn Yegânî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Kara Seydî Hamidî, Mevlânâ Seydî Karamânî, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Ya’kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ İbrahim, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Sinân.

2.2.3.1.2. Murâdiyye Medresesi

Sultan 2. Murad tarafından Bursa’da Murâdiyye semtinde yaptırılmıştır. Medrese, Murâdiyye Camisi’nin batısında yer alır. Murâdiyye Medresesi’ni yaptıran kişinin Sultan 2.

Murad olduğunu, Uzunçarşılı (1988), “Edirne’de Murâdiyye camii ile medrese, imâret ve Dârül-hadis ve Üç Şerefeli denilen cami bunun yaptırdığı âbidelerdendir. Bursa’daki Murâdiyye camisi, imâret ve medrese de Sultan Murad’ındır” (s. 394). sözleri ile doğrular.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ına (290-430 sayfalar arası) göre Murâdiyye Medresesi’nde 10 müderris ders vermiştir.

Murâdiyye Medresesi Müderrisleri: Lutfullâh Tokâtî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa’dî Çelebi, Mevlânâ İbrahim, Mevlânâ Ya’kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Nûreddîn Hamza, Kâsım b. Ya’kûb, Mevlânâ Rûkneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek ve Mevlânâ Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Mehmed b. Hâcî Hasan.

2.2.3.1.3. Manastır Medresesi

Sultan Orhan Gazi tarafından Bursa’da yaptırılmıştır. Câhid Baltacı, XV-XVI. *Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabında medresenin “Saint Ellie Manastırı” olduğunu söyler ve bu sebeple “Manastır Medresesi” olarak isimlendirildiğini belirtir (s. 294).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ına (290-430 sayfalar arası) göre Manastır Medresesi’nde 7 müderris ders vermiştir.

Manastır Medresesi Müderrisleri: Sinâneddîn Yûsuf, Mevlânâ Kutbüddîn Mehmed ibni Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Mahmud b. Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî, Mevlânâ Zîrekzâde Paşa Çelebi, Mevlânâ Abdulazîz.

2.2.3.1.4. Kaphca Medresesi-Hüdâvendigâr Medresesi

Murad Hüdâvendigâr tarafından Bursa'da yaptırılmıştır. "Hüdâvendigâr Medresesi" olarak da bilinir. Caminin üst kısmında kalması sebebiyle Osmanlı mimârisi açısından büyük önem taşır. Medresenin yapılış yılı ile ilgili olarak birçok kişi arasında bir birliktelik söz konusudur. Birçok kişi medresenin yapım yılı ile ilgili olarak 767/1365-1366 tarihini vermiştir. Oruç Beg Tarihi (1972)'nde anlatılanlar, medresenin yapım yılı ile ilgili önemli bilgiler verir:

Lala Şâhin kumandasındaki Osmanlı askeri Gelibolu yakınlarında Sırp askerini yendi. Çok ganimet alıp Edirne'ye geldiler. Murad Gâzî'ye bir nice başlar ve esirler gönderdiler. Sultan Murad Han Gazi bu zaferi işitip sevindi. Allah'a şükretti, sonra dönüp Bursa'ya geçti, varıp Bursa'da oturdu. Hicretin 767 yılında (1365-66). O yıl içinde oğlanları Yıldırım Bayezid'i ve Ya'kûb Çelebi'yi düğünle sünnet etti. Bilecik'te bir büyük cuma camisi, Bursa'da dahi bir cuma camisi ve medrese yaptırdı (Atsız, 1972, s. 44).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Kaphca Medresesi'nde 5 müderris görev almıştır.

Kaphca Medresesi Müderrisleri: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Ali Kara Davud b. Kemal ve Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa).

2.2.3.1.5. Mevlânâ Hüsrev Medresesi

Mevlânâ Hüsrev Medresesi Fatih Sultan Mehmed Han devrinin müderris ve müftülerinden olan ve Mollâ Hüsrev adıyla şöhret bulan Mehmed b. Ferâmûz b. Ali (ö. 885/1480) tarafından Bursa'da yaptırılmıştır. Kaynaklarda medresenin yapılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ına (290-430 sayfalar arası) göre Mevlânâ Hüsrev Medresesi'nde 4 müderris ders vermiştir.

Mevlânâ Hüsrev Medresesi Müderrisleri: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî, Sinâneddîn Yûsuf Acemî ve Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl.

2.2.3.1.6. Velîddînzâde Ahmed Paşa Medresesi

2. Murad'ın kazaskerlerinden Veliyüddîn Efendi'nin oğlu Ahmed Paşa tarafından Bursa'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 143). Kaynaklarda medresenin ne zaman yapıldığı hakkında bir bilgi yoktur. Medrese, iki kubbeli ve on bir odalıdır. "Geyikli Medrese" olarak da bilinmektedir (Baltacı, 1976, ss. 143-144). Medrese hâlen ayaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü Velîddînzâde Ahmed Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Velîddînzâde Ahmed Paşa Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Yûsuf Hamîdî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Mehmed Berda'î, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali.

2.2.3.1.7. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Bursa)

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerin müderrislik yaptıkları medreseler incelendiğinde: Lutfullâh Tokâtî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Rûkneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek ve Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali'nin Sultan Bayezid Han Gâzî'nin Bursa'da inşâ ettirdiği medresede müderrislik yaptıkları bilgisine ulaşılmıştır. Eserde, Sultan Bayezid Han Gâzî'nin Bursa'da yaptırdığı medresenin adı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

2.2.3.1.8. Çendik Medresesi

Kazzazoğlu Süle Mehmed Paşa tarafından Bursa’da yaptırıldığı bilinmektedir (Baltacı, 1976, s. 123). Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabında Çendik Medresesi’nin kaynaklarda, “Çendinek Medresesi”, “Cüdi Bek Medresesi” şeklinde isimlendirildiğini de belirtmiştir (s. 123). “Alboyacılar Medresesi” olarak da bilinmektedir (Baltacı, 1976, s. 124). Medrese on iki hücreden meydana gelmiştir. Bugün medreseden ayakta değildir (Baltacı, 1976, s. 124).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2’si Çendik Medresesi’nde müderrislik yapmıştır.

Çendik Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed b. Hatîb Kâsım b. Ya’kûb ibni Ahmed b. Mehemmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali.

2.2.3.1.9. Esediyye Medresesi

2. Murad devri devlet büyüklerinden Hacı İvaz b. Hacı Bekir b. Arslan tarafından Bursa’da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 127). Kaynaklarda “Arslaniye Medresesi” ve “Musalla Medresesi” olarak da geçmektedir. Yapılış tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2’si Esediyye Medresesinde müderrislik yapmıştır.

Esediyye Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl ve Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl.

2.2.3.1.10. İnegöl Medresesi

Medresenin, Bursa ilinin İnegöl ilçesinde olduğu bilinmektedir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl'in İnegöl'de İshak Paşa Medresesi'nde müderrislik yaptığı bilgisi verilmiştir. Bunun dışında, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî'nin müderrislik yaptığı yer ile ilgili olarak sadece "İnegöl Medresesi" denilmiştir. Bu sebeple Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî ve Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, İnegöl Medresesi müderrisleri olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.1.11. Vaiziye Medresesi

Yıldırım Bayezid tarafından Bursa'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 92). Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabında Vaiziye Medresesi'ne "Mahkeme Medresesi" de denildiğini belirtmiştir (s. 92). Medrese bugün hâlâ Bursa müftülüğüne bitişik olarak ayakta durmaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehemmed Zîrek, Vaiziye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.1.12. Hamza Beg Medresesi

Kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Bugün sadece camisi ayakta olup medrese Hamza Bey tarafından yıktırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 131).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Hamza Beg Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.1.13. Kâsım Paşa Medresesi

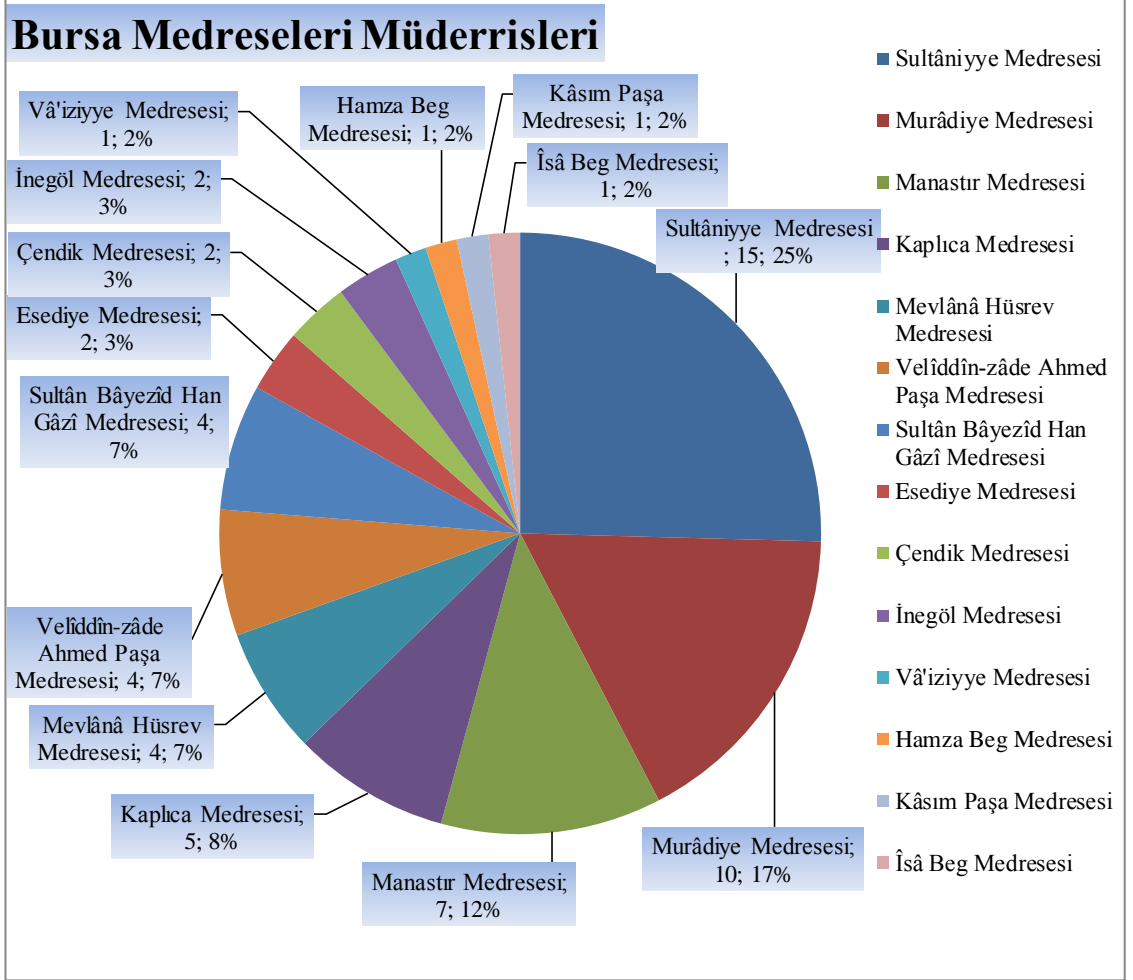
Nişancı Mehmed Çelebi'nin oğlu Cezerî Kâsım Paşa tarafından Bursa'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 274). "Emir Sultan Medresesi" olarak da bilinmektedir. Kaynaklarda medresenin yapılış tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Ali Kara Davud b. Kemal, Kâsım Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.1.14. Îsâ Beg Medresesi

Çelebi Sultan Mehmed devri vezirlerinden Bayezid Paşa'nın oğlu Îsâ Bey tarafından Bursa'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 258).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud, Îsâ Beg Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.



Hadâ'iku 'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası), Bursa Medreseleri'nde müderrislik yapmış şahsiyetler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bursa Medreseleri'nde müderrislik yapmış şahsiyetlerin oranları: Sultâniyye Medresesi % 25, Murâdiyye Medresesi % 17, Manastr Medresesi % 12, Kaplıca Medresesi % 8, Mevlânâ Hüsrev Medresesi % 7, Veliddînzâde Ahmed Paşa Medresesi % 7, Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi % 7, Esediyeye Medresesi % 3, Çendik Medresesi % 3, İnegöl Medresesi % 3, Vaiziyye Medresesi % 2, Hamza Beg Medresesi % 2, Kâsım Paşa Medresesi % 2 ve Îsâ Beg Medresesi % 2'dir. Tablodan hareketle, Bursa Medreseleri'nde en çok müderris sırasıyla: Sultâniyye Medresesi, Murâdiyye Medresesi ve Manastr Medresesi'nde bulunmaktadır.

2.2.3.2. İstanbul Medreseleri

2.2.3.2.1. Semâniyye Medreseleri

Fatih Sultan Mehmed'in 875/1470-1971'de İstanbul'da yaptırdığı sekiz medresenin adıdır. Mimârı, Kumrulu Mescid haziretinde yatan ve Azatlı Sinan diye tanınan Mimar Sinan-ı Atik'tir (Baltacı, 1976, s. 351). Fatih'in Kanunnamesi'nde "Sahn-ı Semân" olarak bilinen bu medreselere "Medâris-i Semâniyye" denilmektedir. Medreseler Fatih'in İstanbul'da inşâ ettirdiği caminin solunda ve sağında olmak üzere kurulmuştur. Soldaki medreseler "Karadeniz cihetindeki medreseler" sağdakilere ise "Akdeniz cihetindeki medreseler" denilir. Her medresede bir dersihâne ve on dokuz oda bulunmaktadır (Baltacı, 1976, s. 351). Semâniyye Medreseleri günümüze kadar gelebilmiştir.

Semâniyye Medreseleri birçok âlimin yetişmesine olanak sağlaması açısından Osmanlı ilim hayatında büyük önem taşır. Döneminin medreselerinden üstün durumda olması diğer âlimler tarafından arzulanan bir eğitim kurumu haline gelmesini sağlamıştır. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (1988) kitabında, "İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar" başlığı altında "Sekiz sahn müderrisinden her birine günde ellışer akçe olarak maaş tahsis edildi; bundan başka her bir medreseye ekmek ve yiyecekten başka yirmi beşer akçe yevmiye ile birer muîd tâyin olundu" (s. 536) diyerek Semâniyye Medreseleri'nde müderris yetiştirmeye verilen önemi vurgulamıştır.

Semâniyye Medreseleri'nde; tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve edebiyat gibi derslerin yanında fizik, kimya, matematik, astronomi gibi dersler de okutulmuş ve bu konuda mahareti olan âlimler yetiştirilmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Semâniyye Medreseleri'nde 51 âlim ve müderris ders vermiştir. İncelenen kısımda geçen âlimlerden Semâniyye Medreseleri'nden Çınarlı Medrese müderrisi olan Mevlânâ Kara Seydî

Hamîdî dışında, diğerlerinin hangi Semâniyye Medresesi'nde hizmet ettiği belirtilmemiştir.

Bu sebeple Semâniyye medresesinde ders veren âlimlerin tamamı, Semâniyye Medresesi müderrisi olarak değerlendirilmiştir.

Semâniyye Medreseleri Müderrisleri: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Sinâneddîn Yûsuf, Mevlânâ Sinân, Şücâ'addîn İlyâs, Alâaddîn Yegânî, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Muslihiddîn Mustafa, Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî, Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Seydî Karamânî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî, Kara Bâlî Aydınlı, Abdurrahmân Alâaddîn Arabî, Mevlânâ Muhyiddîn Acemî, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabl-bâz Mevlânâ İbrahim, Mevlânâ Zamîrî (Hamza Nûreddîn), Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn, Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Aydınlı Pîr Ahmed Çelebi, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali, Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Mevlânâ ve Evvelânâ İlyâs, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Kara Seydî Hamîdî, Karasili

Nüreddîn ibni Yûsuf, Kara Bâlî Aydınî, Salâhaddîn Mûsâ ibni Hamîdüddîn ibni Efdaleddîn ve Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl.

2.2.3.2.2. Kalenderhâne Medresesi

İlk olarak kilise görevi görmüş ve daha sonraları cami olarak kullanılmıştır (Baltacı, 1976, s. 267). Kilise olarak inşâ edilen medreseyi, Patrik Gryagos yaptırmıştır (Baltacı, 1976, s. 267). Kalenderhâne Medreseleri kırklı medreseler içerisindedir. Kelâm, hadis, fıkıh ve belâgat derslerinin bu medresede öğretilen derslerdendir (Can, 2009, s. 100).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Kalenderhâne Medresesi'nde 8 müderris ders vermiştir.

Kalenderhâne Medresesi Müderrisleri: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Mevlânâ Seydî Karamânî, Mevlânâ Abdulvahab b. Abdulkerîm, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud ve Mehemmed Paşa.

2.2.3.2.3. Mustafa Paşa Medresesi

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), Mustafa Paşa Medresesi ile ilgili olarak sadece İstanbul'da bulunduğu ve Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehemmed Kocavî, Mevlânâ Seyyid İbrahim, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nüreddîn Hamza b. Ali, Mevlânâ Nihânî gibi âlimlerin bu medresede müderris olarak çalıştığı bilgisi dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.2.3.2.4. Mahmud Paşa Medresesi

Fatih Sultan Mehmed Hân'ın sadrâzamlarından Mahmud Paşa tarafından 877/1472-1473 tarihinde külliye olarak İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 289). Medrese Mahmud Paşa Cami'sinin doğusunda yer almaktadır. İlk planlamaya göre külliye; cami, türbe, hân, medrese, çifte hamam, imâret, sıbyân mektebi ve niteliği bilinmeyen bir mahkemeden oluşmaktadır. Daha sonra bu yapılara ek olarak çeşme ve sebil eklenmiştir. Bunların dışında, Mahmud Paşa Medresesi'nde öğrencilerin yararlanması için bir de kütüphâne yapılmıştır. Yukarıda adı geçen yapılardan cami, hân, hamamın erkekler kısmı ve medresenin dersane kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir (Baltacı, 1976, s. 289).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Mahmud Paşa Medresesi'nde 6 müderris ders vermiştir.

Mahmud Paşa Medresesi Müderrisleri: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî, Salâhaddîn Mûsâ ibni Hamîdüddîn ibni Efdaleddîn, Mevlânâ Tâcî Begzâde Cafer Çelebi, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Mehmed b. Mehmed b. Hâcî Hasan.

2.2.3.2.5. Ebû Eyyûb Ensârî Medresesi

Fatih Sultan Mehmed Han tarafından İstanbul Eyüp ilçesinde yaptırılmıştır. 1459'u izleyen yıllarda ilk şeklini almıştır. İlk başta Ebû Eyyûb Ensârî Türbesi olan yapı daha sonra yakınlarına cami, imâret, medrese ve hamam yapılarak külliye oluşturulmuştur.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Ebû Eyyûb Ensârî Medresesi'nde 3 müderris ders vermiştir.

Ebû Eyyûb Ensârî Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh ve Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi.

2.2.3.2.6. Davud Paşa Medresesi

Fatih Sultan Mehmed vezirlerinden ve 2. Bayezid vezir-i azamlarından Davud Paşa tarafından İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 183). Medrese, on altı hücre ve bir dershânenen meydana gelmektedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3'ü Davud Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Davud Paşa Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Alâaddîn, Mevlânâ Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Mehmed b. Hâcî Hasan, Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa.

2.2.3.2.7. Ali Paşa Medresesi-Atik Ali Paşa Medresesi

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), medrese ile ilgili olarak sadece "Ali Paşa Medresesi" isimlendirmesi yapılmış ve İstanbul'da olduğu belirtilmiştir. Ancak bu medresenin 1511 tarihinde vefat eden sadrazam Atik Ali Paşa tarafından İstanbul'da yaptırılan Atik Ali Paşa Medresesi olması, medresenin inşâ tarihine bakıldığında, kuvvetle muhtemeldir. Atik Ali Paşa, medreseyi 1487 tarihinde inşâ ettirmiştir. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'a (290-430 sayfalar arası) göre Atik Ali Paşa Medresesi'nde 3 müderris ders vermiştir.

Ali Paşa Medresesi Müderrisleri: Kara Bâlî Aydınî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi ve Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî.

2.2.3.2.8. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (İstanbul)

2. Bayezid tarafından 913/1507-1508 tarihinde İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 164). Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi, bir dershâne ve on dokuz hücreden

meydana gelmektedir (Baltacı, 1976, s. 164). Medrese, 1945 tarihinde kütüphâne haline getirilmiştir. Hâlen Bayezid Meydanı'nda Belediye Kütüphânesi olarak kullanılmaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi Müderrisleri: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Mevlânâ Şerîf Abdurrahim b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î

2.2.3.2.9. Hâcî Hasanzâde Medresesi

2. Bayezid kazaskerlerinden Balıkesirli Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan tarafından İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 218). Medrese bugün ayakta değildir. Kaynaklarda medresenin yapılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Hâcî Hasanzâde Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Hâcî Hasanzâde Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi, Mevlânâ Nihânî.

2.2.3.2.10. Mevlânâ Gûrânî Medresesi

Mollâ Gûrânî diye şöhret bulan Ahmed Şemseddîn b. İsmail Gûrânî tarafından İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 310). Kaynaklarda medresenin ne zaman yapıldığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Gûrânî Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.2.11. Hâce Hayreddîn Medresesi

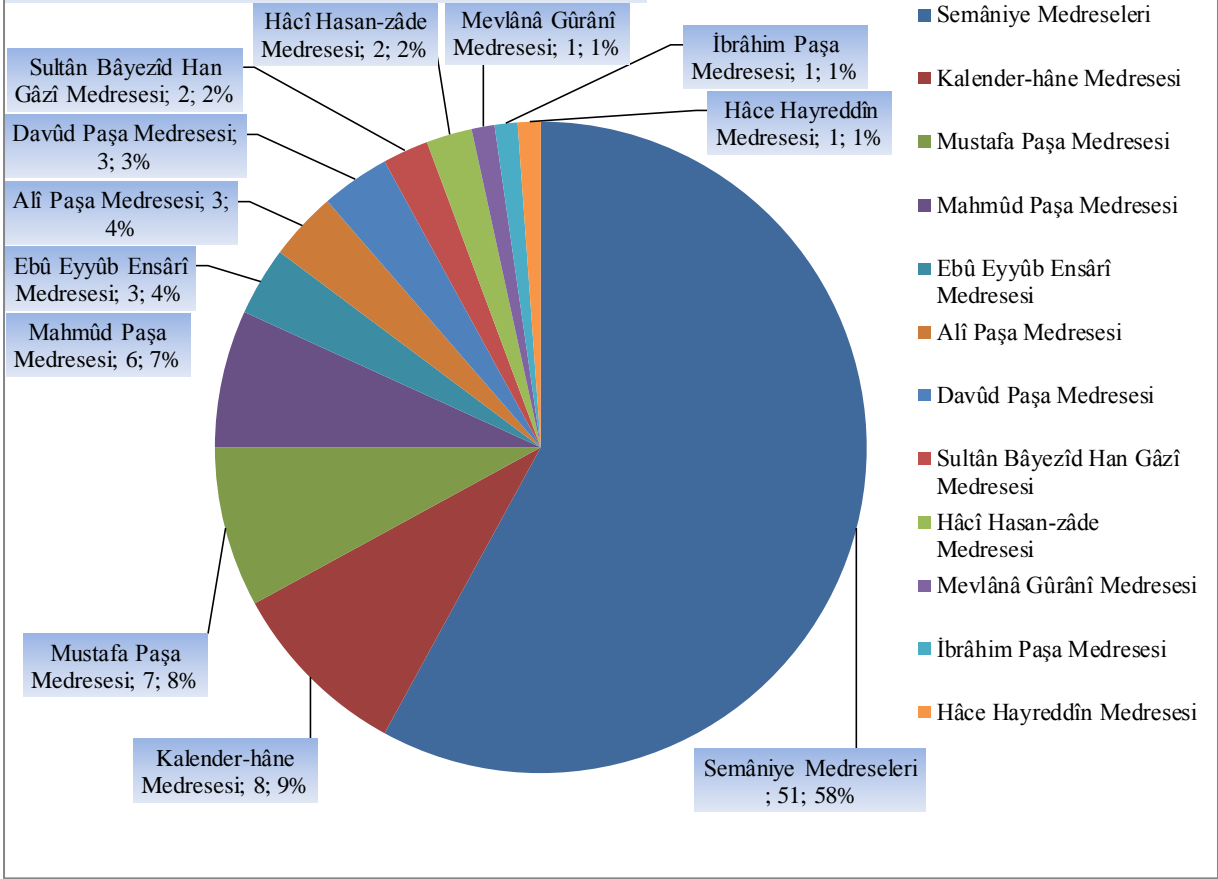
Fatih Sultan Mehmed devri müderrislerinden Hoca Hayreddîn Efendi tarafından İstanbul'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 246). Bugün medrese ayakta değildir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehmed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Hâce Hayreddîn Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.2.12. İbrahim Paşa Medresesi

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta incelenen kısımda geçen şahsiyetlerden sadece Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî'nin İbrahim Paşa Medresesi'nde müderris olduğu ve bu medresenin İstanbul'da bulunduğu bilgisi verilmiştir. İstanbul Medreseleri incelendiğinde İbrahim Paşa adıyla 16. yüzyılda yapılmış “Hadım İbrahim Paşa Medresesi” ya da diğer adıya “Ese Kapı Medresesi” olarak bilinen bir medresenin olduğu görülecektir. Ese Kapı Medresesi 1560 tarihinde Hadım İbrahim Paşa tarafından İstanbul'da yaptırılmıştır. Ve ilk haliyle bir Bizans kilisesidir. Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî 931/1524-1525 tarihinde vefat etmiştir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'i 1995/1587 tarihinde Türkçeye tercüme ettiğini göz önünde bulundursak medresenin Bizans kilisesi olduğu zamanki ismini değil de medreseye dönüştürülmüş ismine eserinde yer verdiğini söylenebilir.

İstanbul Medreseleri Müderrisleri



Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen müderrislerin İstanbul'da müderrislik yaptıkları medreselerle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle İstanbul'daki medreselerden: Semâniyye Medreseleri'nde % 58, Kalenderhâne Medresesi'nde % 9, Mustafa Paşa Medresesi'nde % 7, Ebû Eyyûb Ensârî Medresesi'nde % 4, Ali Paşa Medresesi'nde % 4, Davud Paşa Medresesi'nde % 3, Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi'nde % 2, Hâcî Hasanzâde Medresesi'nde % 2, Mevlânâ Gûrânî Medresesi'nde % 1, İbrahim Paşa Medresesi'nde % 1 ve Hâce Hayreddîn Medresesi'nde % 1 müderris bulunmaktadır.

2.2.3.3. Edirne Medreseleri

2.2.3.3.1. Üç Şerefeli Medreseler

İki medreseden meydana gelen medrese Edirne’de bulunmaktadır. İlk yapılan medrese “Saatli Medrese” olarak bilinmektedir ve 2. Murad tarafından yaptırılmıştır. İkinci olarak yapılan medrese ise “Peykler Medresesi” olarak bilinmekte ve Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 450). Câhid Baltacı *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabında ilk medrese olan Saatli Medrese’nin yapım yılı ile ilgili olarak 851/1447-1448 tarihini vermiştir, Peykler Medresesi’nin yapımı ile ilgili kesin bir tarih olmadığını belirtmiştir (ss. 450-451).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası), Üç Şerefeli Medreseler’de müderris olarak ders veren 18 müderris vardır.

Üç Şerefeli Medrese Müderrisleri: Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî, Kara Bâlî Aydınî, Mevlânâ Şücâ’addîn İlyâs, Mevlânâ Şücâ’addîn İlyâs Rûmî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Tabl-bâz, Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Karamânî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Mehmed b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya’kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Mehmed Berda’î, Mevlânâ Zîrekzâde Paşa Çelebi, Mehmed Paşa ve Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa.

2.2.3.3.2. Dârü’l-Hadis Medresesi

Sultan 2. Murad tarafından Edirne’de yaptırılmıştır. Sadece hadis dersleri değil diğer ilimlerde de ders verilmesi yönüyle, hadis derslerinden başka dersin okutulmadığı Dârü’l-

Hadis'lerden farklı bir özellik taşır. Edirne'de bulunan Dârü'l-Hadis Medresesi 15. yüzyılın ortasında Osmanlı devletindeki medreseler arasından birinci konumda bulunmaktadır (Uzunçarşılı, 1988, s. 534).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Edirne Dârü'l-Hadis Medresesi'nde 10 müderris ders vermiştir.

Dârü'l-Hadis Medresesi Müderrisleri: Lutfullâh Tokâtî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali, Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa) ve Mevlânâ Abdulazîz.

2.2.3.3.3. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Edirne)

2. Bayezid tarafından Edirne'de yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 480). Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi'si Edirne'de 2. Bayezid Külliyesi'nde bulunmaktadır. 2. Bayezid Külliyesi, cami, medresei dârü's-şifâ, hamam ve imâretten oluşmaktadır (Baltacı, 1976, s. 480).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 7'si Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Edirne) Müderrisleri: Mevlânâ Seydî Karamânî, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali.

2.2.3.3.4. Halebî Medresesi

2. Murad tarafından Edirne’de yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 225). İlk müderrisi Halepli Sirâceddîn Mehmed Efendi’dir. Baltacı (1976), bu sebeple Halebî Medresesi isimlendirmesinin yapıldığını belirtmiştir (s. 225). “Kazancılar Medresesi” olarak da bilinmektedir (Baltacı, 1976, s. 225).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 7’si Halebî Medresesi’nde müderrislik yapmıştır.

Halebî Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed, Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali, Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa) ve Mevlânâ Şu’ayb.

2.2.3.3.5. Taşlık Medresesi-Ali Beg Medresesi

Fatih Sultan Mehmed devri sadrazamlarından Mahmut Paşa’nın oğlu Ali Bey tarafından Edirne’de yaptırılmıştır. “Ali Beg Medresesi” olarak da bilinmektedir (Özcan, 1989, s. 382). Taşlık Medresesi, Ali Beg mahallesinde bulunmaktadır. Medrese günümüze ulaşamamıştır.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ına (290-430 sayfalar arası) göre Taşlık Medresesi’nde 6 müderris ders vermiştir.

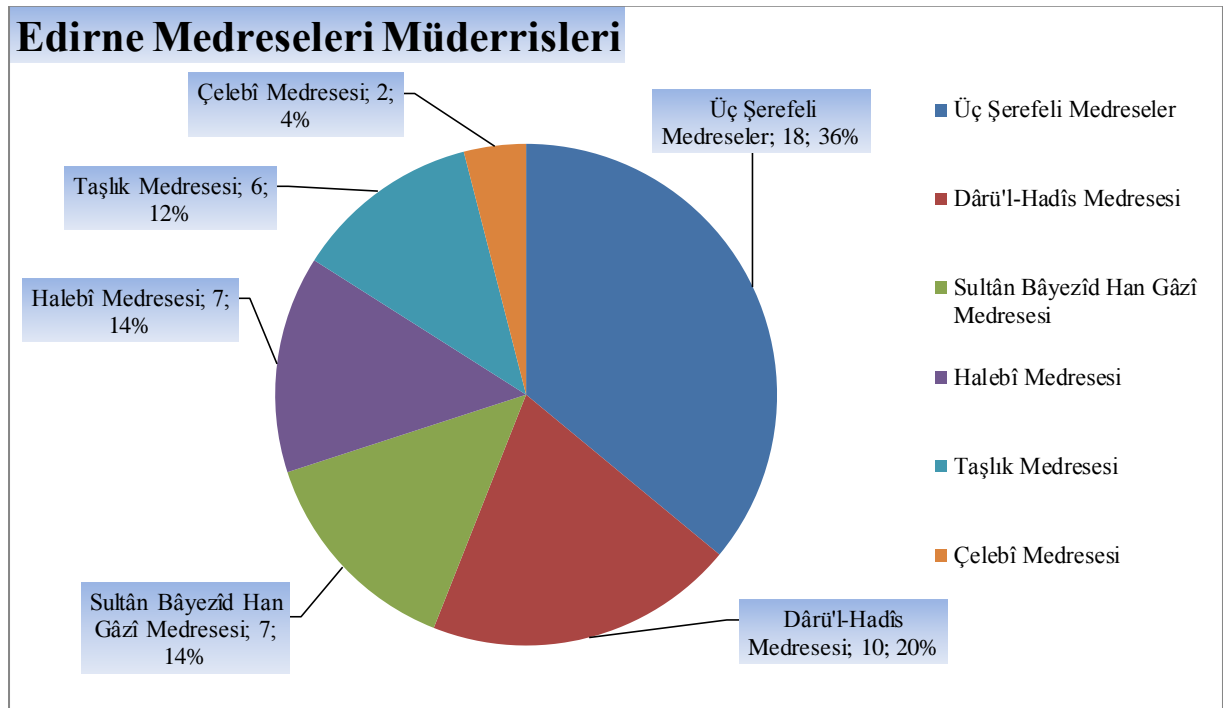
Taşlık Medresesi Müderrisleri: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Mahmud b. Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî.

2.2.3.3.6. Çelebi Medresesi

Kaynaklarda hakkında fazla bir bilgi olmamakla birlikte Edirne’de olduğu bilinmektedir (Özcan, 1989, s. 330). Cahid Baltacı’nın *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabı incelendiğinde “Eski Câmî Medresesi” (s. 191) olarak anlatılan medresenin Çelebi Medresesi olduğu, müderrislerine bakıldığında anlaşılacaktır. Eski Câmî Medresesi olarak bilinen medrese, Yıldırım Bayezid’in oğlu Mûsâ Çelebi tarafından yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 191).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’ına (290-430 sayfalar arası) göre Çelebi Medresesi’nde 2 müderris ders vermiştir.

Çelebi Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Şücâ’addîn İlyâs Rûmî ve Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi.



Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’ının (290-430 sayfalar arası) incelenen kısmında, Edirne Medreseleri’ndeki müderrislerin çalıştıkları medreseler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Edirne’de müderrislik yaptığı belirlenen şahsiyetlerin; % 36’sı Üç Şerefeli Medreseler’de, % 20’si Dârü’l-Hadis Medresesi’nde, % 14’ü Sultan Bayezid Han Gazi

Medresesi'nde, % 14'ü Halebî Medresesi'nde, % 12'si Taşlık Medresesi'nde ve % 4'ü Çelebî Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Tablodan hareketle, en çok müderrisin çalıştığı medreseler sırasıyla: Üç Şerefeli Medreseleri, Dârü'l-Hadis Medresesi, Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi ve Halebî Medresesi'dir.

2.2.3.4. Amasya Medreseleri

2.2.3.4.1. Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi (Amasya)

2. Bayezid tarafından 891/1486'da Amasya'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 487). Medrese "Meydân Medresesi" olarak da bilinmektedir. 2. Bayezid'in yaptırdığı medrese bir dersihâne, on dört oda ve iki adet mülâzimler odasından oluşmaktadır. Bugün kütüphâne olarak kullanılmaktadır (Baltacı, 1976, s. 488).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 9'u Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Sultan Bayezid Medresesi (Amasya) Müderrisleri: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Sinâneddîn Yûsuf Acemî, Mevlânâ Seyyid İbrahim, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed (Meydân Medresesi).

2.2.3.4.2. Hüseyiniye Medresesi

2. Bayezid'in Amasya'daki Kapı Ağalarından Büyük Kapı Ağası Hüseyin Ağa tarafından Amasya'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 137). Medrese Amasya'da Şamlılar

Mahallesi'ndedir. Kaynaklarda daha çok "Hüseyniyye Medresesi" ve "Hüsâmiye Medresesi" şeklinde geçmektedir. Halk tarafından "Büyük Ağa Medresesi" olarak bilinmektedir (Baltacı, 1976, s. 137). Medrese bugün hâlâ ayaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü Hüseyniyye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Hüseyniyye Medresesi Müderrisleri: Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ İbrîzâde, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl ve Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi.

2.2.3.4.3. Amasiyye Medreseleri

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden Kâsım b. Ya'kûb ve Mevlânâ Kâsım Germiyânî hakkında "Menâşib-ı 'âliyeden Amâsiyye Medresesi'ne müderris oldu" (Özcan, 1989, s. 293). "Letâ'if-i rahmâniye ile müte'âzîd olup Amâsiyye'de müderris oldu" (Özcan, 1989, s. 300). bilgilerinin dışında, Amasiyye'de hangi medreseye müderris oldukları bilgisi verilmemiştir. Bu sebeple Kâsım b. Ya'kûb ve Mevlânâ Kâsım Germiyânî Amasiyye Medreseleri müderrisleri başlığı altında değerlendirilmişlerdir.

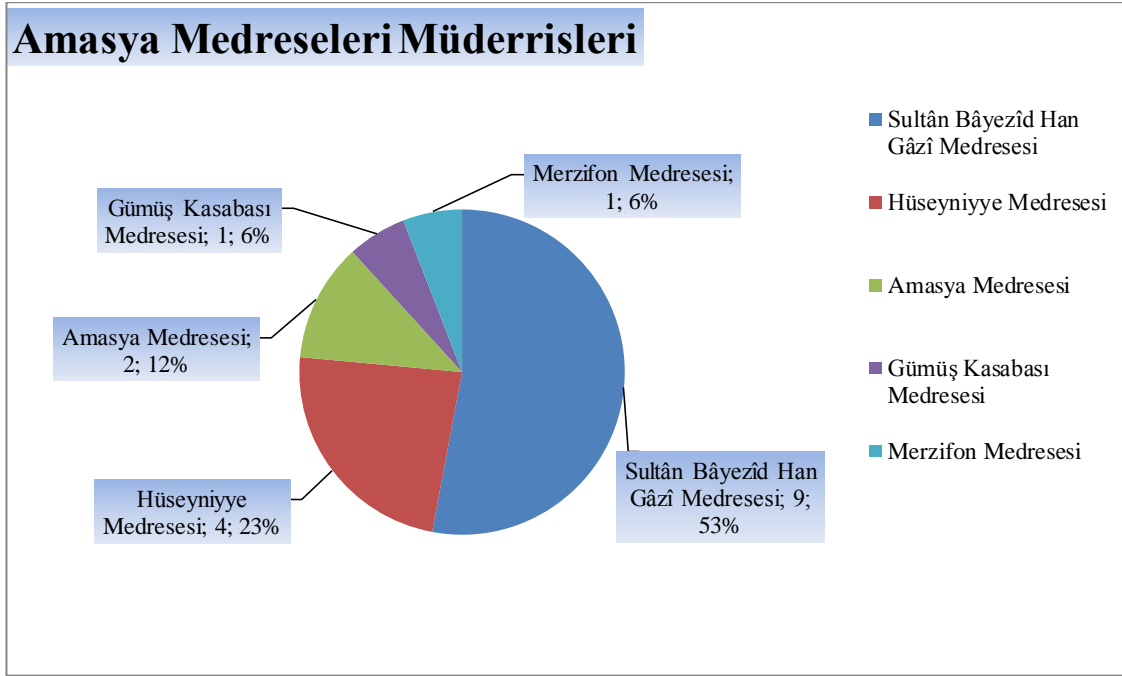
2.2.3.4.4. Merzifon Medresesi

Çelebi Sultan Mehmed tarafından 817/1414-1415 tarihinde Amasya'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 180). Medrese hâlen ayakta durmakta ve 3 satırlık kitâbesi bulunmaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Seyyid İbrahim, Merzifon Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.4.5. Gümüş Kasabası Medresesi

Gümüş Kasabası, Amasya’da bulunmaktadır. İncelenen kısımda geçen şahsiyetlerden sadece Amasiyyeli Ali’nin Gümüş Kasabası’nda bulunan medresede müderrislik yaptığı bilgisi verilmiştir. Medresenin adı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu sebeple “Gümüş Kasabası Medresesi” isimlendirmesi yapılmıştır.



Hadâ'iku'sh-Şakâ'ik'ın (290-430 sayfalar arası) incelenen kısmında, Amasya’da müderrislik yaptığı belirlenen şahsiyetlerin: % 53’ü Sultan Bayezid Han Gazi Medresesi’nde, % 23’ü Hüseyiniye Medresesi’nde, % 12’si Amasya Medresesi’nde, % 6’sı Gümüş Kasabası Medresesi’nde ve % 6’sı Merzifon Medresesi’nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.5. Kütahya Medreseleri

2.2.3.5.1. Germiyanoglu Medresesi

Germiyanogulları'nın son beyi Ya'kûb Çelebi tarafından 814/1411-1412 tarihinde Kütahya'da yaptırılmıştır ve "İmâret Medresesi" olarak da bilinmektedir (Baltacı, 1976, s. 211).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehemmed Zîrek, Germiyanoglu Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.5.2. Mevlânâ Vâcid Medresesi

Germiyanogulları ümerâsından Mübârizüddîn Umur b. Savcı tarafından 714/1317-1318 tarihinde Kütahya'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 111). Umur Bey, Germiyân Emîri 2. Ya'kûb'un anne tarafından dedesidir. Medrese bugün hâlâ ayaktadır. "Demir Kapı Medresesi" ve "Vâcidiye Medresesi" isimlendirmeleri de kaynaklarda geçmektedir (Baltacı, 1976, s. 111).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Vâcid Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.5.3. Kütahiye Medresesi

İncelenen kısımda geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Halîl'in Kütahya'da medresesi olduğu bilgisi verilmiştir. Medrese ile ilgili olarak herhangi bir özel isim

belirtilmemiştir. Bu sebeple medresenin ismi “Kütahya Medresesi” olarak değerlendirilmiştir. Kaynaklarda medresenin adı ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur.

2.2.3.5.4. Gül Medresesi

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta incelenen kısımda Gül Medresesi ile ilgili olarak Kütahya'da bulunduğu dışında herhangi bir bilgi yoktur. İncelenen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek'in Gül Medresesi'nde müderrislik yaptığı belirtilmiştir.

2.2.3.6. Ankara Medreseleri

2.2.3.6.1. Ak Medrese

Ankara'da bulunmaktadır. Cahid Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (1976) isimli kitabında Osmanlı devletinin, “August Mâbedi” olarak meşhur olan harabeleri medrese olarak kullandıklarını belirtmiştir (s. 74). Bu mâbed, kaynaklarda “Ak Medrese” olarak geçmektedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3'ü Ak Medrese'de müderrislik yapmıştır.

Ak Medrese Müderrisleri: Amasiyyeli Ali, Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl.

2.2.3.6.2. Seyfiyye Medresesi

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde bu medresenin kasaba-i Engürî'de (Ankara) olduğu dışında, medrese ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Seyfiyye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Seyfiyye Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl.

2.2.3.6.3. Beg Bâzârı Medresesi

Medresenin, Ankara ilinin Beypazarı ilçesinde olduğu bilinmektedir. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta incelenen kısımda geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi'nin Beg Bâzârı Medresesi'nde müderrislik yaptığı bilgisi verilmiştir. Bu bilginin dışında, Beg Bâzârı Medresesi ile ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.2.3.7. Kastamonu Medreseleri

2.2.3.7.1. İsmail Beg Medresesi

Çandarogulları beyi Sultan Kemaleddîn İsmail Beg tarafından 858/1454-1455 tarihinde Kastamonu'da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 82). İsmail Bey Camisi'nin kuzeyinde bulunan medrese kesme ve moloz taştan yapılmış olup, tek katlı, iki eyvanlı, açık avlulu medrese planındadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ma (290-430 sayfalar arası) göre İsmail Beg Medresesi'nde İsmail Beg'in isteği üzerine sadece Muhyiddîn İbrahim b. Hasan Niksârî müderrislik yapmıştır.

2.2.3.7.2. Ata Beg Medresesi

Kaynaklarda kim tarafından ve ne zaman yapıldığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Kastamonu medreselerindedir (Baltacı, 1976, s. 116). Medrese bugün ayakta değildir (Baltacı, 1976, s. 117).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed, Ata Beg Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.8. Filibe Medreseleri

2.2.3.8.1. Şahâbeddîn Paşa Medresesi

2. Murad devri vezirlerinden Şahâbeddîn Paşa tarafından Bulgaristan'ın Filibe'de yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 141). Kaynaklarda medresenin hangi tarihte yapıldığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Şahâbeddîn Paşa Medresesi'nde 3 müderris ders vermiştir.

Şahâbeddîn Paşa Medresesi Müderrisleri: Lutfullâh Tokâtî, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Mehmed Berda'î.

2.2.3.8.2. Filibe Medresesi

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şu'ayb, Filibe Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. İncelenen kısımda bu medrese ile ilgili olarak "Filibe Medresesi" isimlendirmesi dışında herhangi bir

isimlendirme belirtilmemiştir. Bu sebeple medresenin ismi “Filibe Medresesi” olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.9. Balıkesir Medreseleri

2.2.3.9.1. Kızılca Tuzla Medresesi (Tuzla-Balıkesir)

Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 92). Kızılca Tuzla denilen bir köyde bulunmaktadır. Medrese, bir dersâne ve on hücreden oluşmaktadır. Yakın tarihlere kadar ayakta kalan medrese yıkılmıştır (Baltacı, 1976, s. 92).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî Kızılca Tuzla Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.9.2. Balıkesir Medresesi

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'in incelenen kısmında geçen şahsiyetlerden Mevlânâ Bedreddîn Mahmud'un Balıkesir'de müderrislik yaptığı dışında, medresenin adı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu sebeple Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, “Balıkesir Medresesi” müderrisi olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.10. Konya Medreseleri

2.2.3.10.1. Karacahisâr Medresesi

Karacahisar, Konya ilinin Bozkır ilçesine bağlı bir köydür. Medreseleri ile tanınan, birçok âlimin yetiştiği bir köy olarak bilinmektedir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-*

Şakâ'ik'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Seyyid İbrahim'in Karacahisâr Medresesi'nde müderrislik yaptığı dışında, Karacahisâr Medresesi ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur.

2.2.3.11. İznik Medreseleri

2.2.3.11.1. Sultan Orhan Gazi Medresesi-İznik Medresesi

Sultan Orhan Gazi Medresesi, 1331'de yani İznik'in fethinden bir yıl sonra Sultan Orhan Gazi tarafından İznik'te yaptırılmıştır. "İznik Medresesi" olarak da bilinir. Osmanlı Devleti'nin ilk medresesidir (Uzunçarşılı, 1988, s. 481). Davud-i Kayserî ilk müderrisidir. İznik Medresesi'ne Davud-i Kayserî gibi hem zâhir ve hem bâtin ilimlerde mahareti olan birinin getirilmesi ilme verilen önemi göstermektedir (Uzunçarşılı, 1988, ss. 460-461). Yine Uzunçarşılı (1988)'ya göre İznik Medresesi'nin önemi 14. yüzyılın sonlarında azalmış yerini Bursa Medreseleri'ne bırakmıştır (s. 461).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ine (290-430 sayfalar arası) göre Sultan Orhan Gazi Medresesi'nde 11 müderris ders vermiştir.

Sultan Orhan Gazi Medresesi Müderrisleri: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî, Kara Seydî Hamîdî, Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Sinâneddîn Yûsuf Acemî, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs, Mevlânâ İbrahim, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Ya'kûb, Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî.

2.2.3.12. Tokat Medreseleri

2.2.3.12.1. Tokat Medresesi-Hâtûniyye Medresesi

2. Bayezid tarafından annesi Gülbahar Hâtun adına cami ile birlikte 890/1485'te Tokat'ta yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 134). Kaynaklarda "Hâtûniyye Medresesi", "Gülbahar Medresesi" ve "Meydân Medresesi" olarak geçmektedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Seydî Karamânî, Tokat Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.13. İbni Melek Medresesi (Tire)

Aydınoğlu Mehmed Beg tarafından Tire'de yaptırılmıştır. Aydınoğlu Mehmed Bey'in medreseyi, hocası İbni Melek (ö. 797/1394-95) adına yaptırmasından dolayı medresenin ismi İbni Melek Medresesi'dir (Baltacı, 1976, s. 100).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si İbni Melek Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

İbni Melek Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali ve Mevlânâ Aydınlı Pîr Ahmed Çelebi.

2.2.3.14. İbrahim Paşa Medresesi (Malkara)

Kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî İbrahim Paşa Medresi'nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.15. Oruç Paşa Medresesi (Dimetoka)

2. Murad devri vezirlerinden Oruç Paşa tarafından Dimetoka’da yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 107). Cahid Baltacı (1976), Oruç Paşa Medresesi hakkında “Hibrî’den öğrendiğimize göre medrese, 803/1401-1402 tarihinde inşâ olmuştur” (ss. 108-109) diyerek, medresenin yapım yılını belirlemiştir.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şücâ’addîn İlyâs Rûmî Oruç Paşa Medresesi’nde müderrislik yapmıştır.

2.2.3.16. İshak Paşa Medresesi (Üsküp)

2. Bayezid ümerâsından İshak Bey tarafından Üsküp’te yaptırılmıştır (Baltacı, 1976, s. 259). Kaynaklarda medresenin hangi tarihte yapıldığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3’ü İshak Paşa Medresesi’nde müderrislik yapmıştır.

İshak Paşa Medresesi Müderrisleri: Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl ve Mevlânâ Nihânî.

2.2.3.17. Manisa Medresesi

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh’ın Mansisa Medresesi’nde müderris olduğu belirtilmiş, ancak Manisa’da hangi medrese olduğu bilgisi verilmemiştir. Bu sebeple Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh “Manisa Medresesi” müderrisi olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.18. Bolu Medresesi

İncelenen kısımda geçen şahsiyetlerden Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî ve Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyînî'nin "Bolu" isminde bir kasabada müderrislik yaptığı belirtilmiştir. Bolu'da hangi medresede müderrislik yaptıkları belirtilmemiştir. Bu sebeple Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî ve Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyînî, "Bolu Medresesi" müderrisleri olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.19. Trabzon Medresesi

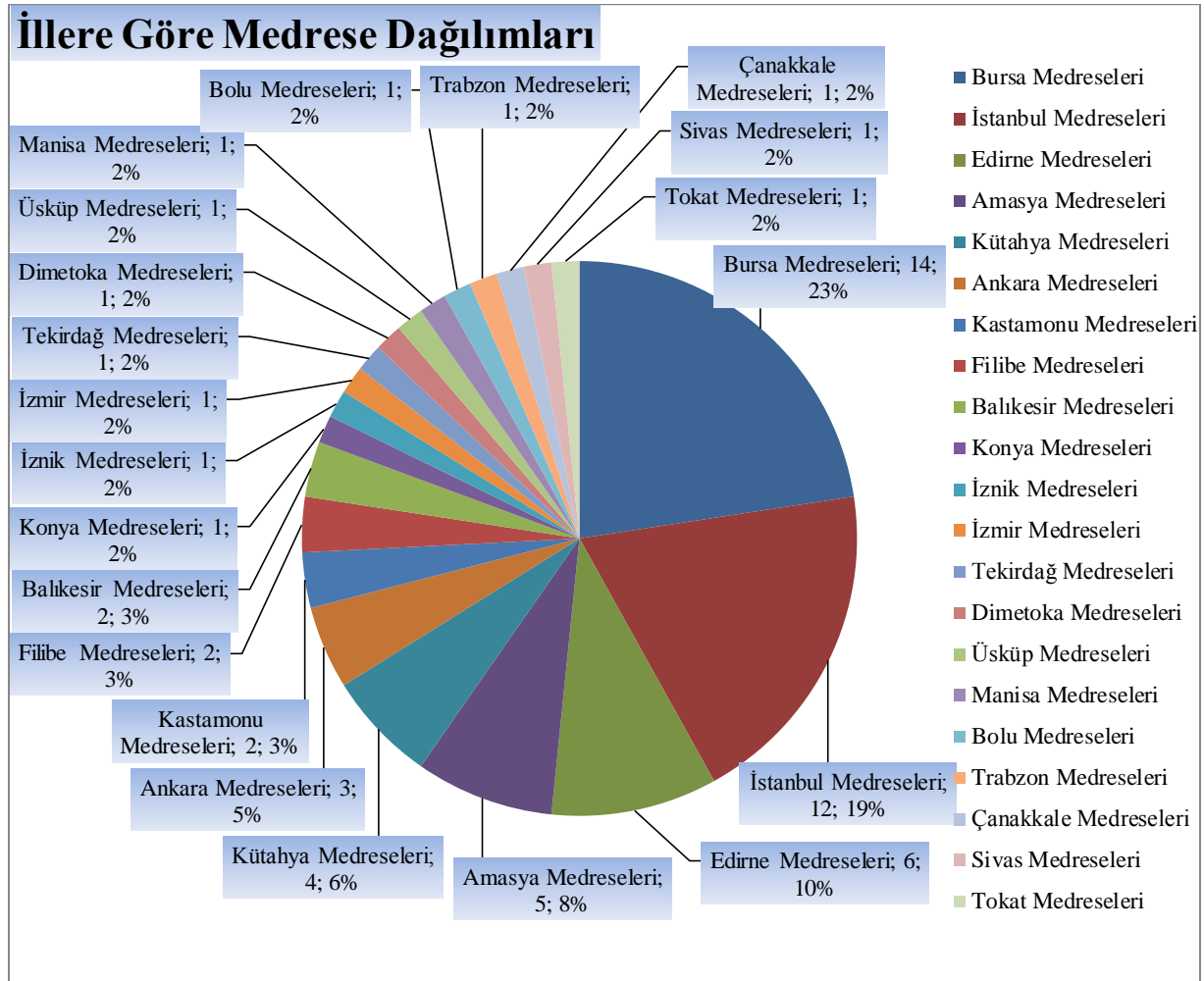
Hadâ'iku'-Şakâ'ik' in (290-430 sayfalar arası) incelenen kısmında geçen şahsiyetlerden, Ali Kara Davud b. Kemal ve Mevlânâ Abdulazîz'in Trabzon Medresesi'nde müderris oldukları dışında, bu medrese ile ilgili başka herhangi bir isimlendirme mevcut değildir. Bu sebeple Ali Kara Davud b. Kemal ve Mevlânâ Abdulazîz "Trabzon Medresesi" müderrisleri olarak değerlendirilmiştir.

2.2.3.20. Gelibolu Medresesi

Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî ve Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyînî'nin Gelibolu Medresesi müderrislerinden oldukları dışında, medrese ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî ve Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyînî, "Gelibolu Medresesi" müderrisleri olarak değerlendirilmiştir.

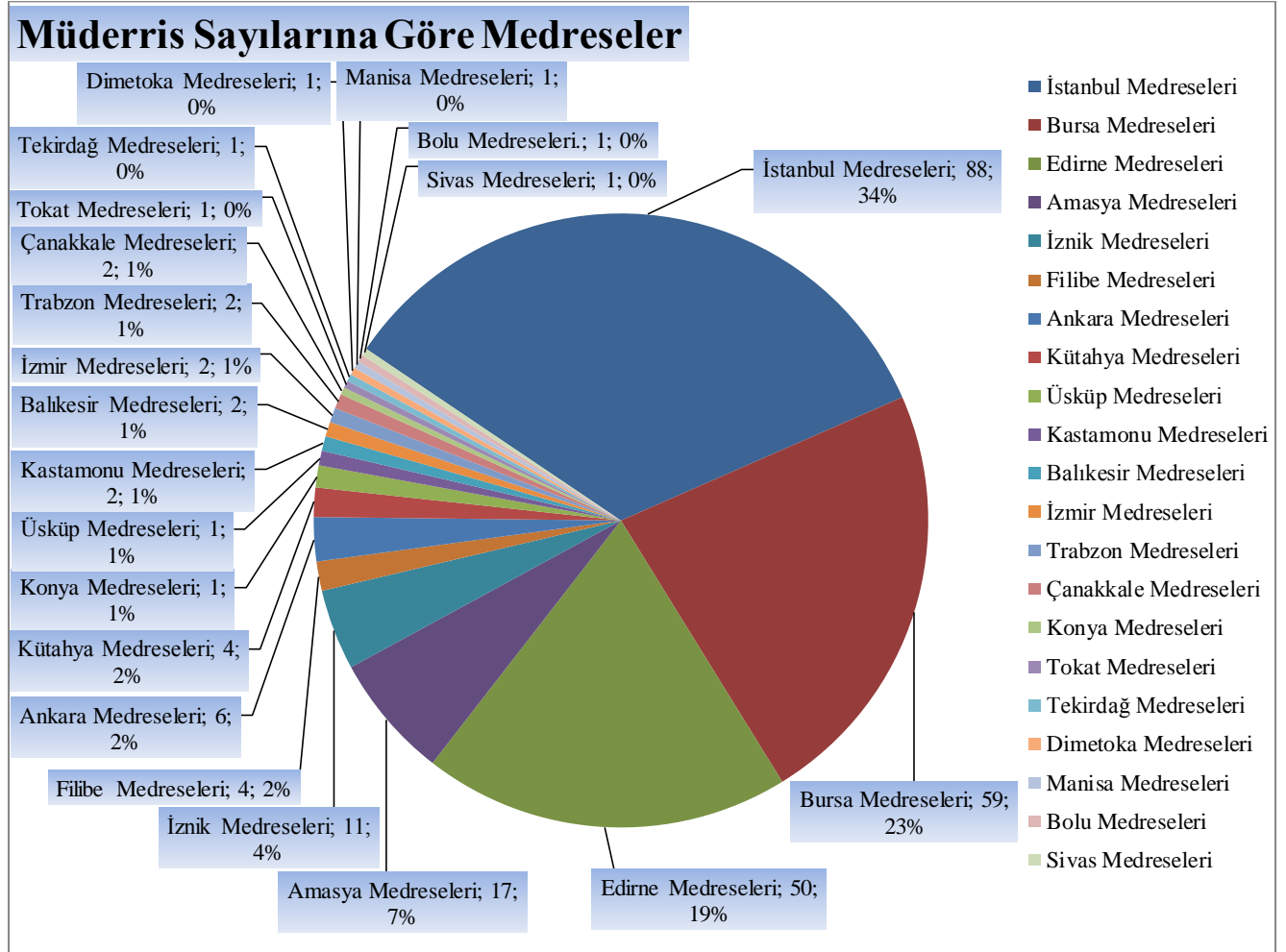
2.2.3.21. Sivas Medresesi

İncelenen kısımda geçen şahsiyetlerden sadece Kara Seydî Hamîdî'nin Sivas Medresesi'nde müderrislik yaptığı bilgisi verilmiştir. Bunun dışında, Sivas'ta hangi medrese olduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Kara Seydî Hamîdî, "Sivas Medresesi" müderrisi olarak değerlendirilmiştir.



Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) yer alan medreselerin buldukları illerle ilgili bilgiler bulunmaktadır. İncelenen kısımda geçen medreselerin buldukları illerle ilgili olarak: % 23'ü Bursa Medreseleri'nden, % 19'u İstanbul Medreseleri'nden, % 10'u Edirne Medreseleri'nden, % 8'i Amasya Medreseleri'nden, % 6'sı Kütahya Medreseleri'nden, % 5'i Ankara Medreseleri'nden, % 3'er Kastamonu, Filibe, Balıkesir Medreseleri'nden,

% 2'şer Konya, İznik, İzmir, Tekirdağ, Dimetoka, Üsküp, Manisa, Bolu, Trabzon, Çanakkale, Sivas ve Tokat Medreseleri'nden oluştuğu söylenebilir. Tablodan hareketle, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta (290-430 sayfalar arası) bulunan medreselerin büyük çoğunluğunu sırasıyla: Bursa, İstanbul, Edirne ve Amasya Medreseleri oluşturmaktadır.



Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) yer alan medreselerde müdrislik yapmış şahsiyetlerin hangi medresede müdris oldukları bilgisi mevcuttur. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'in incelenen kısmında geçen müdrislerin % 34'ü İstanbul Medreseleri'nde, % 23'ü Bursa Medreseleri'nde, % 19'u Edirne Medreseleri'nde, % 7'si Amasya Medreseleri'nde, % 4'ü İznik Medreseleri'nde, % 2'şer Filibe, Kütahya ve Ankara Medreseleri'nde, % 1'er Konya, Üsküp, Kastamonu, Balıkesir, İzmir, Trabzon ve Çanakkale Medreseleri'nde müdrislik yapmışlardır. İllere göre medrese dağılımlarına baktığımızda

Bursa Medreseleri'nin sayısı İstanbul Medreseleri'nin sayısından fazladır. Ancak İstanbul Medreseleri'nde Bursa Medreseleri'nden daha fazla müderris görev almıştır.

2.2.4. Eserlerine Göre Şahsiyetler

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 78'inin eserinin olduğu tespit edilmiştir. Bu şahsiyetlerin geneli daha önce yazılmış bir başka esere (Tefsîr-i Kâdî, Sadrü'ş-Şerî'a, Risâle-i Fethiyye, Şerh-i Miftâh, 'Akâ'id-i Nesefiyye, Şerh-i Mevâkıf... vs) tefsir, hâşiye, havâşî ya da şerh yazmışlardır. Ayet ve hadis tefsiri yapan ve bu tefsirleri risâle haline getiren şahsiyetler de vardır. Risâleler sadece tefsir ilmi üzerine değil uğraşılan ilimler (kimya, nücûm, tasavvuf, fıkıh... vs) hakkında da düzenlenmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden bir eser meydana getirenlerin büyük bir çoğunluğu hâşiye, şerh ve tefsir yazmışlardır. Eserde, şairlik yeteneği bulunan kişiler de bulunmaktadır. Bu sebeple hâşiyesi, tefsiri, şerhî bulunan şahsiyetler ve şairlik yeteneği bulunan şahsiyetler, "Eserlerine Göre Şahsiyetler" başlığı altında incelenmiştir.

2.2.4.1. Mevdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'inde Eserleri

Hakkında Bilgi Verilen Şahsiyetler ve Eserleri

Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî: Sûre-i Duhan Tefsiri, Tefsîr-i Kâdî'nin havâşîsine Fevâ'id-i Ferîde ve Ferâ'id-i Müfide, Sadrü'ş-Şerî'a'ya havâşî, 'Akâ'id-i Nesefiyye'ye hâşiye.

Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî: Hediyetü'l- Mehdiyyîn, Sadrü'ş-Şerî'a'ya hâşiye (Zahîretü'l-'Ukbâ Hâşiyesi), Sadrü'ş-Şerî'a'ya şerh.

Sinâneddîn Yûsuf: Ali Kuşçu'nun Risâle-i Fethiyye'sine şerh, Havâşî'sinde bir Tefsîr-i Beyzâvî.

Mevlânâ Sinân: Sadrû'ş-Şerî'a'ya hâşiye.

Lutfullâh Tokâtî: Hâşiye-i Şer'-i Mûtâla'a'ya hâşiye, Şerh-i Miftâh'a havâşî, Esve'le-i Kaviyye, Seb'-i Şidâd risâlesi, Buhârî'ye şerh, Telhîs-i Miftâh'a şerh, İlm âdâbında bir risâle, Ferec-i Ba'de'ş-Şidde'nin Türkçe tercümesi.

Mevlânâ Kâsım Germiyânî: Şerh-i Mevâkıf'a havâşî, Fârisî ve Türkî şiirler.

Kivâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemmed Cemâlî: Kütüb-i Mutavvele-i Mütedâvile'nin çok kısmını yazdığı belirtiliyor. Şerh-i Ferâ'iz'a havâşî.

Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemmed Cemâlî: Muhtarât, Hidâye'nin meseleleri üzerine yazı, Sultan Bayezid adına bir kitap.

Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed: Sultan Korkud'a verdiği bir risâle, Kasîde-i Arabiyye, Kürre-i Mudahraca hakkında bir risâle, Arabî, Fârisî ve Türkî şiirler, Arabî Rubâ'î, Hançer-i redîf kasidesi, Şerh-i Miftâh'a havâşî, Bahs-i Cüz'-i Lâ-Yetecezzâ'ya bir risâle, Şerh-i Mevâkıf'ın ilâhiyâtına bir risâle.

Muslihiddîn Mustafa: Sûre-i Kadr'in tefsirinde risâle, *El haccu eşhurun ma'lûmâtun* âyet-i kerîmesinin tefsirinde bir risâle.

Muhyiddîn Mehemmed b. Hasan Samsûnî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Şerh-i Tecrîd'e havâşî, Telvîh-i Hâşiye'ye havâşî.

Kara Seydî Hamîdî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Şerh-i Mevâkıf'a suâller, Şerh-i Miftâh'ın evâ'iline hâşiye, Arabî nazm.

Mevlânâ Seydî Karamânî: Esve'le'ye bir risâle, İşkâlât'a bir risâle.

Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf: Mevlânâ Hamîdli Seydî'nin suâllerine bir risâle, Fenn-i fikhda bir metin (Murtazâ).

Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî: Arabî inşâ, Mevlânâ Hamîdli Kara Seydî'nin suâllerine bir risâle.

Kara Bâlî Aydınî: İ'tirâzât-ı eşkâl-âyât'a risâle, Kütüb-i Mu'tebere-i Mu'tevere.

Mevlânâ Muhyiddîn Acemî: Seyyid Şerîf'in Ferâ'iz'a yazdığı şerhe havâşî, Bazı mahallerde ta'likât ve resâ'il, Yâb-ı Şehîd'de Sadrû'ş-Şerî'a'ya risâle.

Sinâneddîn Yûsuf Acemî: Şerh-i Mevâkıf'a hâşiye, Hâşiyye-i Şerh-i Tecrîd'e hâşiye, İlm-i hey'etde bir risâlesi, Âdâb-ı bahsde bir makale.

Mevlânâ Seyyid İbrahim: Âmme-i Muhtasarât, Mutavvelât.

Amasiyyeli Ali: Sultan Korkud'un Kelâm-ı Metîn'ine havâşî.

Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehemed: Mahmudiyye.

Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf: Metn-i Tecrîd'e şerh, Nehc-i Belâga'ya bir şerh, Telvîh'e havâşî, Şerh-i Muvâfik havâşîsi, Tefsîr-i Kâdî'ya havâşî, Esve'le ve Ecvibe'ye risâle, *Yâ ardubleî* âyetinin tefsirinde risâle, Nasâ'ih-i Mülûk, Ahkâm-ı Salâtın, İlm-i riyâzî ve İlm-i nücûma te'lîf.

Mevlânâ İdrîs b. Hüsâmeddîn Bidlisî: Heşt Bihişt, Elsine-i selâsede kasîdeler, İnşâ metinler.

Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali: Şeri'atü'l-İslâm şerhi, Dîbâce Şerhi'ne havâşî, Gülistân'a Arabî şerh, Şerh-i Ferâ'iz'a hâşiye, Esve'le'ye bir Ecvebe, Tevârîh-i İbni Yâfi'î'nin özeti.

Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî: Şerh-i Tecrîd'e hâşiye, Şerh-i Metâli'a havâşî, Hâşiyye-i Şerh-i Şemsiyye'ye havâşî, Hâşiyye-i Şerh-i Adudî'ye havâşî, Hayâlî'nin kitabına hâşiye.

Mevlânâ Mu'îdzâde: Hâşiyye-i Şerh-i Tecrîd'e hâşiye.

Mevlânâ Abdurrahmân b. Mehemed b. Ömer Çelebi: Hâşiyye-i Şerh Mütâla'a'ya ta'likât.

Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm: Türkî dilde Leylâ vü Mecnûn kıssasına nazm, Kitâb-ı Müstetâb, Gazeller.

Mevlânâ Yûsuf Hamîdî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Beyne't-Taleb'e hâşiye, Şerh-i 'Akâ'id'e hâşiye.

Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi: Türkî şiirler, Dîvân, Heves-nâme, Ahlâk kitabı, Fârisî şiirler, Sultan Selim'e kasîde, Arabî kasîdeler, Sultan Bayezid'e Arabî kasîde.

Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi: Elsine-i selâsede şiirler, Türkî gazeller, Arabî kasîdeler, 'Akâ'id-i Nesefiyye'yi Arabî nazm, Şerh-i Miftâh'a havâşî, Bâb-ı Şehîd'e hâşiye, Mü'ennesât-ı Semâ'iyye nazmı.

Mevlânâ Mahmud b. Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî: Arabî ve Farsî kasîdeler, Zic-i Ulug Beg isminde kitabı Farsça şerh, Fethiyye şerhi, Risâle-i Garrâ, Birçok risâle.

Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi: Birçok suâller ve risâleler, Gazeller.

Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî: İklides'e hâşiye, Ma'ârif-i Ledüniyye.

Mevlânâ Hekim Şâh Mehemmed Kazvînî: Sûre-i Feth şerhi, Sûre-i Feth'in ayetlerine birer kitap, Tehâfüt'e havâşî, 'Akâ'id-i Adudiyye'ye yazılan şerhe havâşî, Hayâtü'l-Hayvân'ı Farsî Tercüme, Metn-i Îsâgocî'ye şerh, Metn-i Kâfiyye'ye şerh, Metn-i Mücez'e şerh, Birkaç kitap, Tezkire (Acem'den ve Rûm'dan gelen şuarâyı tezkire ettiği belirtiliyor), 'Akâ'id-i Nesefiyye şerhine hâşiye, Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye.

Mevlânâ Seyyid Mahmud b. Abdullâh: Türkî kasîdeler.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed Tabl-bâz: Tavâli'ye bir şerh.

Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî: Şeri'atü'l-İslâm'a şerh, Sadrü'ş-Şerî'a'ya havâşî.

Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail: Keşşâf'a hâşiye, Kâdî'ya hâşiye, Hayâlî Çelebi'nin kitabına hâşiye, Metn-i Vikâye'nin Sadrü'ş-Şerî'a'sına hâşiye, Seyyid Şerîf'in yazdığı Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye.

Mevlânâ Abdlevvel b. Hüseyin Ümmü Velezâde: Arabî kasîdeler, İbni Hâcib'in Kâfiyye kitabının şerhlerinden Habîsî'nin şerhine havâşî.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed Karamânî: 1 varak yazısı bulunmuştur.

Mevlânâ Alâeddîn Yetîm: Bazı kitaplar satın alıp kendi hattıyla ekleme yapmıştır.

Mevlânâ Şeyh: Dârü's-Sa'âde'nin anlatıldığı manzum bir Kitâb-ı Kebîre, Nesîr ve nazm birçok eser.

Mevlânâ Zamîrî (Hamza Nûreddîn): Vakf-nâme.

Şeyh Muhyiddîn İskilîbî: Vâridât'a şerh.

Şeyh Şücâ'addîn: Kendi hattıyla yazılı Sadrû's-Şerî'a, 2 kitap (isimleri belli değil), 1000 adet Türkî gazel, Dîvân.

Şeyh Baba Ni'metullâh: Gülşen-i Râz şerhi, Tefsîr-i Şerîf'e hâşiye, Tefsîr-i Kâdî'ya hâşiye.

Şeyh Mehmed Bedahşî: Şerh-i Şemsiyye'ye Tesvîd (karalama).

Şeyh Muslihiddîn Tavîl: Bir risâle (Sultan Bayezid Han zamanında yazılmış).

Şeyh Bayezid Halîfe: Türkî şiir, Sûre-i Fâtiha tefsiri, Tûr-ı Sînâ, Secencelü'l-Ervâh, Türkî dilde Sırr-ı Cânân, Mollâ Câmî'nin Nusûs kitabına şerh.

Şeyh Cemâleddîn Karamânî: İlm-i nahvde kâfiye, Nevâbig-i Sarf, Tefsîr-i Kâdî'ya hâşiye, Sûre-i Mücâdele'den aşağıya tefsir, Ehâdis-i Erba'în şerhi, Arabî kasîdeler.

Şeyh Davud: Gülşen-i Tevhîd.

Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa: Tefsîr-i bedî'ü't-terkîb, Keşşâf'a hâşiye, Hidâye şerhi, Islâh u İzâh, Hulâsa-i muhtârât-ı hafiyeye, Tagbîr ü Tenkîh şerhi, Mevlânâ Sa'deddîn'in Telvîh'ine hâşiye, Râcih-i Tevcîd-i Tecrîd şerhi, Tehâfüt'e yazı, Islâh-ı Miftâh'a tesvîd, Şerh-i Miftâh'a hâşiye, 100 adet makale, Farsça Türkçe ve Arapça şiirler ve nesirler, Nigâristân naziresesi (Gülistân'a), Yûsuf u Züleyhâ, Dakâ'iku'l-Hakâ'ik, Tevârîh-i Âl-i Osmân, Kâfiye risâlesi, Eşkâl-i ferâ'iz, Kâdî'ya bir hâşiye, Şerh-i Miftâh'a havâşî ve hâşiye, Sahîh-i Buhârî'ye bir şerh, Meşârık-ı Envâr'a bir şerh, Nücûm-ı Zâhire fi Ahvâlü'l-Mısrü'l-Kâhire'ye Türkî tercüme, Rücû'u's-Şeyh İlâ Sıbâh'ı Türkî tercüme, Mühimmât, Muhîtü'l-Lugate.

Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali: Ferâ'iz fenninde bir metin ve şerh.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâfî ibni

Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî: Seyyid Şerîf'in Kütüb-i Mu'tebere'sinden Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye, Şerh-i Ferâ'iz-i Sirâciye hâşiyesi, Şerh-i Vecîz'in başında hâşiye, Hâşiye-i Mütâla'a'nın başına havâşî, Şerh-i Tavâli-i Isfahânî'ye havâşî, Hidâye'de Kitâb-ı Seyr'e risâle, Celâl Devvâmî'nin kitabına şerh, Ed'îye-i me'sûrede bir kitâp, Hâşiye-i Tecrîd'e havâşî.

Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâfî ibni Şemseddîn El-Fenârî:

Sadrü'ş-Şerî'a'ya risâleler, Hidâye'ye makaleler, Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Gazeller.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâeddîn: Hidâye yazısı, Tevârîh-i Osmâniyye'de bir kitâp te'lîfi, Mahâsin-i Fazâ'il, Fârisî ve Türkî dilde şiirler, 938 tarihli bir senette imza.

Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan: Şiirler, İnşâ ve tarih yazıları, Muhtasar-ı Kudûrî'ye bir şerh, Sülâsiyât-ı Buhârî'ye bir şerh.

Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân: Şerh-i Tecrîd'in başında havâşî, Sadrü'ş-Şerî'a'ya ait kelimeleri not almış, Risâleler, Evâ'il-i Şerh-i Muvâfîk'a hâşiye.

Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl: Tefsîr-i Beyzâvî'nin bazı konularında risâle, Sadrü'ş-Şerî'a'nın bazı konularında risâle, Şerh-i Miftâh'ın bir miktar yerine hâşiye, Risâleler.

Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl: Mevlânâ Sa'deddîn Taftâzânî'nin Mutavvel kitabına olan suâllerine risâle, Sultan Bayezid Han Gâzî'nin emriyle bazı risâleler yazmış.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali: Arabî ve Türkî birçok şiir ve kasîdeler, Ravzü'l-Ahyâr, Metn-i Ferâ'iz'a yazılan şerhin başında havâşî, Sadrü'ş-Şerî'a'nın başında havâşî, İlim hakkında kitaplar.

Ali Kara Davud b. Kemal: Seyyid Şerîf'in Kûçek Hâşiye'sine hâşiye, Şerh-i Matâli'a hâşiye.

Mevlânâ Bedreddîn Mahmud: İlim hakkında hâşiyeler.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î: Arabî ve Fârîsi inşâlar, Allâme Beyzâvî'nin Tefsîr-i Şerîf'ine havâşî, Seyyid Şerîf'in Hâşiye-i Şerh-i Tecrîd'ine havâşî, Telvîh'e havâşî, Allâme Adudiddîn'in Âdâb-ı Bahs'e yazdığı kitabına şerh.

Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud: Kütüb-i Mu'tebere.

Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî: Şerh-i Mevâkîf'a havâşî.

Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa): Şerh-i Miftâh'a havâşî, Türkî şiirler.

Mevlânâ Abdulazîz: Arabî kasîdeler ve şiirler, Sadrû'ş-Şerî'a'ya havâşî.

Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî: Kâdî Beyzâvî'nin Tefsîr-i Şerîf'ine havâşî, Vikâye'ye şerh, Ferâ'iz-i Sirâciye'ye şerh, Allâme Sekkâkî'nin Miftâhü'l-Ulûm'ına şerh, Kasîde-i Bürde şerhi.

Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î: Şerh-i Vecîz-i İ'câz-engîz, Arabî kasîdeler, şiirler ve inşâlar, Ma'âhid-i Tensîs.

Mevlânâ Mehemed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab : Kur'ân-ı azîm yazısı, Şâtîbî yazısı, Kenz yazısı, Nihâye, Tehzîbü'ş-Şemâ'il, İlm-i tasavvufda birkaç kitap, İlm-i kimyada kitaplar.

Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî: Tenzîl-i Kitâb-ı Keşşâf'a havâşî, Bir tıp kitabı, Mir'âtü'l-Rü'yâ, Keşfü'l-Meşârık.

Mevlânâ İsâ Halîfe: Fârîsî beyitler.

Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ: Mahzenü'l-Fıkh, Hulâsa-i müfredât-ı mesâ'il-i hâvî bir metin, Kitâb-ı Rasîn'in te'lîf ve tasnîfi.

Mevlânâ Mehemed b. Mehemed b. Mustafa b. Hâcî Hasan: Şiir ve inşâlar.

Mevlânâ Nihânî: Türkî, Arabî ve Fârîsî şiir ve nesirler.

Mevlânâ Haydar b. Mahmud: Arabî şiirler ve kasîdeler.

Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn: Fıkh-ı Ekber şerhi.

2.2.4.2. Hâşiyesi Olan Şahsiyetler ve Hâşiyeleri

Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî: Sadrû'ş-Şerî'a'ya havâşî, 'Akâ'id-i Nesefiyye'ye hâşiye.

Sinâneddîn Yûsuf: Havâşî'sinde bir Tefsîr-i Beyzâvî.

Lutfullâh Tokâtî: Şerh-i Miftâh'a havâşî, Hâşiye-i Şer'-i Mütâla'a'ya hâşiye.

Mevlânâ Kâsım Germiyânî: Şerh-i Mevâkıf'a havâşî.

Kivâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî: Şerh-i Ferâ'iz'a havâşî.

Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed: Şerh-i Miftâh'a havâşî.

Muhyiddîn Mehmed b. Hasan Samsûnî: Şerh-i Tecrîd'e havâşî, Telvîh-i Hâşiye'ye havâşî, Şerh-i Miftâh'a hâşiye.

Mevlânâ Muhyiddîn Acemî: Seyyid Şerîf'in Ferâ'iz'a yazdığı şerhe havâşî.

Amasiyyeli Ali: Sultan Korkud'ın Kelâm-ı Metîn'ine havâşî.

Mevlânâ Kivâmeddîn Yûsuf: Telvîh'e havâşî, Şerh-i Muvâfik'a havâşî, Tefsîr-i Kâdî'ya havâşî.

Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali: Dîbâce Şerhi'ne havâşî, Şerh-i Ferâ'iz'a hâşiye.

Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî: Şerh-i Metâli'a havâşî, Hâşiye-i Şerh-i Şemsiyye'ye havâşî, Hâşiye-i Şerh-i Adudî'ye havâşî, Şerh-i Tecrîd'e hâşiye, Hayâlî'nin kitabına hâşiye.

Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi: Şerh-i Miftâh'a havâşî, Bâb-ı Şehîd'e hâşiye.

Mevlânâ Hekim Şâh Mehmed Kazvîni: Tehâfüt'e havâşî, 'Akâ'id-i Adudiyye'ye yazılan şerhe havâşî, 'Akâ'id-i Nesefiyye şerhine hâşiye, Şerh-i Mevâkıf'a hâşiye.

Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî: Sadrû'ş-Şerî'a'ya havâşî.

Mevlânâ Abdlevvel b. Hüseyin Ümmü Velezâde: İbni Hâcib'in Kâfiye isimli kitabının şerhlerinden Habîsî'nin şerhine havâşî.

Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa: Şerh-i Miftâh'a havâşî ve hâşiye, Keşşâf'a hâşiye, Mevlânâ Sa'deddîn'in Telvîh'ine hâşiye, Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Kâdî'ya bir hâşiye.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni

Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî: Hâşiye-i Mütâla'a'nın başına havâşî, Şerh-i Tavâli-i Isfahânî'ye havâşî, Hâşiye-i Tecrîd'e havâşî, Şerh-i vecîzün başında hâşiye, Seyyid Şerîf'in Kütüb-i Mu'tebere'sinden Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye, Şerh-i Ferâ'iz-i Sirâciye hâşiyesi.

Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân: Şerh-i Tecrîd'in başında havâşî.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali: Metn-i Ferâ'iz'a yazılan şerhin başında havâşî, Sadrü'ş-Şerî'a'nın başında havâşî.

Mevlânâ Bedreddîn Mahmud: İlim hakkında hâşiyeler.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î: Allâme Beyzâvî'nin Tefsîr-i Şerîf'ine havâşî, Seyyid Şerîf'in Hâşiye-i Şerh-i Tecrîd'ine havâşî, Telvîh'e havâşî.

Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî: Şerh-i Mevâkîf'a havâşî.

Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa): Şerh-i Miftâh'a havâşî.

Mevlânâ Abdulazîz: Sadrü'ş-Şerî'a'ya havâşî.

Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî: Kâdî Beyzâvî'nin Tefsîr-i Şerîf'ine havâşî.

Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî: Tenzîl-i Kitâb-ı Keşşâf'a havâşî.

Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî: Sadrü'ş-Şerî'a'ya hâşiye (Zahîretü'l-'Ukbâ Hâşiyesi).

Mevlânâ Sinân: Sadrü'ş-Şerî'a'ya hâşiye.

Kara Seydî Hamîdî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Şerh-i Miftâh'ın evâ'iline hâşiye.

Sinâneddîn Yûsuf Acemî: Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye, Hâşiyeye-i Şerh-i Tecrîd'e hâşiye.

Mevlânâ Mu'îdzâde: Hâşiye-i Şerh-i Tecrîd'e hâşiye.

Mevlânâ Yûsuf Hamîdî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye, Beyne't-Taleb'e hâşiye, Şerh-i 'Akâ'id'e hâşiye.

Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî: İklides'e hâşiye.

Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail: Keşşâf'a hâşiye, Kâdî'ya hâşiye, Hayâlî Çelebi'nin kitabına hâşiye, Metn-i Vikâye'nin Sadrû'ş-Şerî'a'sına hâşiye, Seyyid Şerîf'in yazdığı Şerh-i Mevâkîf'a hâşiye.

Şeyh Baba Ni'metullâh: Tefsîr-i Şerîf'e hâşiye, Tefsîr-i Kâdî'ya hâşiye.

Şeyh Cemâleddîn Karamânî: Tefsîr-i Kâdî'ya hâşiye.

Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî: Şerh-i Miftâh'a hâşiye.

Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân: Şerh-i Tecrîd'in başında havâşî, Evâ'il-i Şerh-i Muvâfik'a hâşiye.

Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl: Şerh-i Miftâh'ın bir miktar yerine hâşiye.

Ali Kara Davud b. Kemal: Seyyid Şerîf'in Kûçek Hâşiye'sine hâşiye, Şerh-i Matâli'a hâşiye.

2.2.4.3. Şerhi Olan Şahsiyetler ve Şerhleri

Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî: Sadrû'ş-Şerî'a'ya şerh.

Sinâneddîn Yûsuf: Ali Kuşcı'nın Risâle-i Fethiyye'sine şerh.

Lutfullâh Tokâtî: Buhârî'ye şerh, Telhîs-i Miftâh'a şerh.

Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf: Metn-i Tecrîd'e şerh, Nehc-i Belâga'ya şerh.

Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali: Şeri'atü'l-İslâm şerhi, Gülistân'a Arabî şerh.

Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî: Zîc-i Ulug Beg isminde kitabı Farsça şerh, Fethiyye şerhi.

Mevlânâ Hekim Şâh Mehemed Kazvîni: Sûre-i Feth şerhi, Metn-i Îsâgocî'ye şerh, Metn-i Kâfiye'ye şerh, Metn-i Mûcez'e şerh.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabl-bâz: Tavâli'ye bir şerh.

Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî: Şeri'atü'l-İslâm'a şerh.

Şeyh Baba Ni'metullâh: Gülşen-i Râz'a şerh.

Şeyh Bayezid Halîfe: Mollâ Câmî'nin Nusûs kitabına şerh.

Şeyh Cemâleddîn Karamânî: Ehâdis-i Erba'in'e şerh.

Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa: Hidâye'ye şerh, Tagbîr ü Tenkîh şerhi, Râcih-i Tevcîd-i Tecrîd şerhi, Sahîf Buhârî'ye bir şerh, Meşârik-ı Envâr'a bir şerh.

Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali: Ferâ'iz fenninde bir metin ve şerh.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâf ibni

Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî: Celâl Devvânî'nin kitabına şerh.

Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan: Muhtasar-ı Kudûrî'ye bir şerh, Sülâsiyât-ı Buhârî'ye bir şerh.

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î: Allâme Adudiddîn'in Âdâb-ı Bahs'e yazdığı kitabına şerh.

Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî: Vikâye'ye şerh, Ferâ'iz-i Sirâciye'ye şerh, Allâme Sekkâkî'nin Miftâhü'l-'Ulûm'ına şerh, Kasîde-i Bürde şerhi.

Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn: Fıkh-ı Ekber şerhi.

2.2.4.4. Tefsiri Olan Şahsiyetler ve Tefsirleri

Muhyiddîn Mehemed b. İbrahim b. Hasan Niksârî: Sûre-i Duhan Tefsiri.

Sinâneddîn Yûsuf: Havâşî'sinde bir Tefsîr-i Beyzâvî.

Muslihiddîn Mustafa: Sûre-i Kadr'in tefsîrinde risâle, *El haccu eşhurun ma'lûmâtun* âyet-i kerîmesinin tefsirinde bir risâle.

Mevlânâ Kivâmeddîn Yûsuf: *Yâ arduleî* âyetinin tefsirinde risâle.

Şeyh Bayezid Halîfe: Sûre-i Fâtiha tefsiri, Sûre-i Mücâdele'den aşağıya tefsir.

Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl: Tefsîr-i Beyzâvî'nin bazı konularında risâle.

Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa: Tefsîr-i bedî'ü't-terkîb.

2.2.4.5. Şairlik Yeteneği Bulunan-Şiirleri Olan Şahsiyetler

Şairlik yapmış şahsiyetler: Mevlânâ Sinân, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b.

Mü'eyyed ve Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm.

Şiirleri olan ancak şair olduğu ifade edilmeyen şahsiyetler: Lutfullâh Tokâtî, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Kara Seydî Hamîdî, Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehemed, Mevlânâ Pîr Mehemed Cemâlî, Mevlânâ İdrîs b. Hüsâmeddîn Bidlisî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi, Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şîrâzî, Mevlânâ Seyyid Mahmud b. Abdullâh, Mevlânâ Abdlevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde, Mevlânâ Şeyh, Şeyh Şücâ'addîn, Şeyh Bayezid Halîfe, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa), Mevlânâ Abdulazîz, Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î, Mevlânâ Mehemed b. Mehemed b. Mustafa b. Hâcî Hasan, Mevlânâ Nihânî ve Mevlânâ Haydar b. Mahmud.

2.2.5. Memleketlerine Göre Şahsiyetler

2.2.5.1. Kastamonulu Şahsiyetler

Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs, Alâaddîn Ali Kastamonî, Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref, Mevlânâ İsa Halîfe, Mevlânâ Ömer Kastamonî, Burûsevî Şeyh Rüstem Halîfe (Kevnik Kasabası), Şeyh Muslihiddîn Tavîl (Bakır Küresi Kasabası), Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl (Taşköprü Kasabası).

2.2.5.2. Amasyalı Şahsiyetler

Kâsım b. Ya'kûb, Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Amasiyyeli Ali (Çorum kasabası), Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Mevlânâ Amasiyyeli Bahşî Halefiyye, Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn, Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Amasiyyeli Mu'îdzâde, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî.

2.2.5.3. Kocaelili Şahsiyetler

Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî, Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabîb, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud.

2.2.5.4. Karamanlı Şahsiyetler

Mevlânâ Seydî Karamânî, Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Karamânî, Şeyh Cemâleddîn Karamânî.

2.2.5.5. Aydınlı Şahsiyetler

Kara Bâlî Aydınî, Mevlânâ Nûreddîn Hamza, Mevlânâ Alâaddîn Yetîm, Mevlânâ Aydınlı Pîr Ahmed Çelebi.

2.2.5.6. Edirneli Şahsiyetler

Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Hekim Hâcî, Mevlânâ Mehemed b. Bayezid, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa.

2.2.5.7. Balıkesirli Şahsiyetler

Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf (Karasi), Mevlânâ Bedreddîn Mahmud (İncik Kasabası).

2.2.5.8. Bursalı Şahsiyetler

Şeyh Şücâ'addîn, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî (Ceddinin Bursa'dan olduğu belirtilmiş), Seyyid Vilâyet (Kirmasti Kasabası).

2.2.5.9. Tokatlı Şahsiyetler

Muhyiddîn Mehemed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Lutfullâh Tokâtî.

2.2.5.10. Bolulu Şahsiyetler

Şeyh Muhyiddîn Mehemed, Şeyh Abdülmü'min, Şeyh Davud (Mudurnu Kasabası).

2.2.5.11. Ispartalı (Hamîd) Şahsiyetler

Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Yûsuf Hamîdî, Şeyh Muslihiddîn El-Îmâm.

2.2.5.12. Kütahyalı Şahsiyetler

Mevlânâ Sinân, Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Mevlânâ Halîl, Mevlânâ Abdullâh Hâce
(Köprücek Kasabası).

2.2.5.13. İzmirli Şahsiyetler

Muslihiddîn Mustafa (mahlasından dolayı İzmir Birgili olabilir), Şeyh Baba Yûsuf
Seferihisârî (Seferihisar Kasabası).

2.2.5.14. Şirazlı Şahsiyetler

Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî.

2.2.5.15. Dimetokalı Şahsiyetler

Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır.

2.2.5.16. Sirozlu Şahsiyetler

Şeyh Muslihiddîn Sirozî.

2.2.5.17. Manisalı Şahsiyetler

Mevlânâ Magnîsâlı Sâdık Halîfe, Şeyh Muslihiddîn.

2.2.5.18. Samsunlu Şahsiyetler

Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî.

2.2.5.19. Genceli Şahsiyetler

Sinâneddîn Yûsuf Acemî.

2.2.5.20. Magribli Şahsiyetler

Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî Endülfsî.

2.2.5.21. Şirvanlı (Sürt) Şahsiyetler

Ârif Bülend Şeyh İsmail Şirvânî.

2.2.5.22. Buharalı Şahsiyetler (Özbekistan)

Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehemed Buhârî Hüseyinî.

2.2.5.23. Üsküplü Şahsiyetler (Makedonya)

Şeyh Lutfullâh Üskûbî.

2.2.5.24. Berda' Kasabasından olan Şahsiyetler

Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Mehemed Berda'î.

2.2.5.25. Mısırlı Şahsiyetler

Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î.

2.2.5.26. Antakyalı Şahsiyetler

Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

2.2.5.27. Tebrizli Şahsiyetler

Mevlânâ Kemal.

2.2.5.28. Tosyalı Şahsiyetler

Şeyh Nasûh Tosyavî.

2.2.5.29. Konyalı Şahsiyetler

Dedecikoglu (Ladik Kasabası).

2.2.5.30. Kankırî Kasabasından olan Şahsiyetler

Şeyh Safiyyüddîn Mustafa.

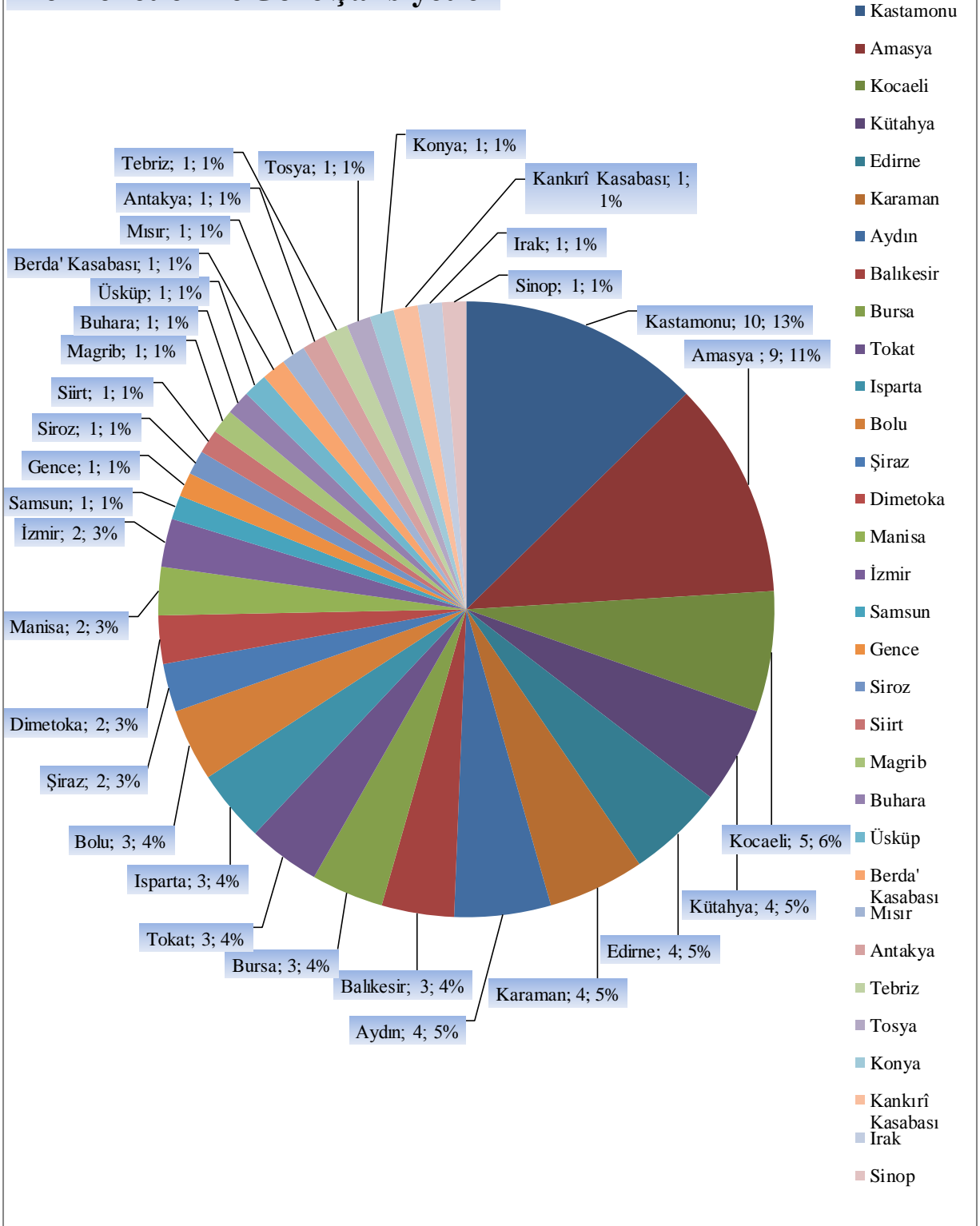
2.2.5.31. Iraklı Şahsiyetler

Şeyh Mehemmedü'ş-şehîr be-İrâkîzâde.

2.2.5.32. Sinoplu Şahsiyetler

Mevlânâ Kilîdcizâde.

Memleketlerine Göre Şahsiyetler



Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inin incelenen kısmında memleketi ile ilgili bilgi verilen şahsiyetler vardır. Eserde her şahsiyetin memleketi hakkında bilgi verilmemiştir. Memleketi hakkında bilgi verilen şahsiyetlerin: % 13'ü Kastamonu, % 11'i

Amasya, % 6'sı Kocaeli, % 5'i Kütahya, % 5'i Edirne, % 5'i Karaman, % 5'i Aydın, % 4'ü Balıkesir, % 4'ü Bursa, % 4'ü Tokat, % 4'ü Isparta, % 4'ü Bolu, % 3'ü Şiraz, % 3'ü Dimetoka, % 3'ü Manisa, % 3'ü İzmir ve % 1'er Samsun, Gence, Siroz, Siirt, Magrib, Buhara, Üsküp, Berda' Kasabası, Mısır, Antakya, Kütahya, Tebriz, Tosya, Konya, Kankırî Kasabası, Irak, Sinop kasaba veya şehirlerindedir.

2.2.6. Eğitim Alınan Şahsiyetler

2.2.6.1. Hâcezâde Muslihiddîn Efendi Bursavî (Mevlânâ Hâcezâde)

(ö. 893/1487)

Bursa şehrindeydir. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1972)'nde, Mevlânâ Hâcezâde için “vücudıyla iftihar edilen âlimlerin büyüklerinden olup Kâdî Hızır Bey'den ilim tahsil etmiştir” ifadelerini kullanır (s. 340). Mevlânâ Hâcezâde, 893/1487 tarihinde Bursa müftüsü iken vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 340).

Eserleri: Tehafütü'l-felâsife, Hâşiye 'alâ Şerhi Hidâyeti'l-hikme li Mevlânâzâde, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf li Seyyid Şerîf el-Cürçânî, Hâşiye 'alâ Şerhi't-Tavâli li'l-İsfahânî, Risâle fi'l-i'tirâz 'alâ delîli isbâti vücûdiyyeti'l-Bârî, Risâle fi't-tevhîd, Risâle fi bahsi'l-'ille ve'l-ma'lûl, Risâle fi enne kelâmallâhi kadîm, El-Cezrû'l-esam, Şerhü'l-'izzi fi't-tasrîf, hâşiye 'alâ Şerhi Telhîsi'l-Miftâh, Mukaddimât seb' fi ma'rifeti kavsi kuzah (Köse, 1998, ss. 208-209).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 15'i Hâcezâde Muslihiddîn Efendi'den ders almıştır.

Hâcezâde'den eğitim almış şahsiyetler: Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Mevlânâ Seyyid İbrahim, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Nûreddîn Hamza, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs, Mevlânâ Yûsuf Hamîdî, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Kutbüddîn Mehmed ibni Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Mahmud b.

Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Şeyh Abdurrahîm El-Mü'eyyedî Eş-Şehîr Yehâcî Çelebi, Şeyh Muslihiddîn.

2.2.6.2. Hatîbzâde Muhyiddîn Efendi (Mevlânâ Hatîbzâde) (ö. 901/1495)

Fatih Sultan Mehmed devri âlimlerindendir. Kastamonu şehrindeydir. Taceddîn İbrahim ile Mevlânâ Ali Tûsî ve Mevlânâ Hızır Bey'den eğitim almıştır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 340). Mevlânâ Hatîbzâde, 901/1495 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 340). Kaynaklarda daha çok “Hatîbzâde”, bazen de “Hatîbzâde-i Rûmî” olarak geçmektedir (İlyas, 1997, s. 463).

Eserleri: Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Vikâye, Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Muhtasar, Hâşiye ale’l-Mukaddimeti’l-erba’a, Risâle fî nakdi’l-vudû’, Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’l-Tecrîd, Risâle fî kelâmillâh ve rû’yetih, Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Mevâkıf, Risâle fî nefyi nisbeti’l-hüsrân ile’l-enbiyâ’, El cezrû’l-eşam, Risâle fî bahsi’l-‘ilm ve’l-ikelâm, Risâle fî ikfâri men esnede’l-cebr ile’l-enbiyâ’, Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’l-Keşşâf, Risâle fî’l-cihe, El-Ecvibetü’t-tis’a (İlyas, 1997, ss. 463-464).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik* (290-430 sayfalar arası) isimli eserinde geçen şahsiyetlerden 14'ü Mevlânâ Hatîbzâde'den ilim öğrenmiş ve müderrislik için ondan icâzet almışlardır.

Mevlânâ Hatîbzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Kara Bâlî Aydınî, Abdurrahmân Alâaddîn Arabî, Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ İbrîzâde, Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ İbrahim, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ

Şemseddîn El-Fenârî, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Ya'kûb ve Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn.

2.2.6.3. Şeyh Hâcî Halîfe (ö. 894/1489)

Aslen Kastamonu'dan olup iyi bir tahsîl görmüş Zeyniyye tarikatı şeyhlerindedir (Akkuş, 1996, s. 476). Hâcî Halîfe, 894/1489 tarihinde vefat etmiştir ve mezarı Bursa'da Zeyniler Mezarlığı'nda bulunmaktadır (Akkuş, 1996, s. 476).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 13'ü Hâcî Halîfe'nin hizmetine girerek ya da sohbetinden faydalanarak Hâcî Halîfe'den ilim tahsîl etmişlerdir.

Şeyh Hâcî Halîfe'den eğitim almış şahsiyetler: Şeyh Kâsım Çelebi, Burûsevî Şeyh Rüstem Halîfe, Şeyh Bayezid Halîfe, Sinâneddîn, Şeyh Muhyiddîn Mehemed, Şeyh Şücâ'addîn, Şeyh Safiyyüddîn Mustafa, Şeyh Kara Ali, Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali, Şeyh Muslihiddîn, Şeyh Muslihiddîn, Şeyh Nebî Halîfe, Şeyh Muhyiddîn Esved, Şeyh Lutfullâh.

2.2.6.4. Mevlânâ Mu'arrifzâde (ö. ?)

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ından (290-430 sayfalar arası) anlaşıldığına göre Sultan Bayezid Han Gâzî'nin hocalığını yapmış bir âlimdir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde, Mu'arrifzâde'nin hizmetine girerek ya da sohbetlerinden faydalanarak ilim görmüş 10 şahsiyet vardır.

Mevlânâ Mu'arrifzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehemed, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Zeyneddîn Mehemed b.

Mehammed Şâh Fenârî, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh, Mehmed Paşa, Mevlânâ Bedreddîn ve Şeyh Muhyiddîn Mehmed Bahâaddîn.

2.2.6.5. Sinâneddîn Yûsuf (Mevlânâ Sinân Paşa) (ö. 891/1486)

Asıl adı Yûsuf'tur (Koç, 2009, s. 229). Aklî ve naklî ilimlerde derin bilgi sahibi, faziletli ve terbiyeli bir kişi olup Bursa'da doğmuştur (Yavuz ve Özen, 1972, s. 345). Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1972)'nde, Sinân Paşa'nın "Osmanlı Edebiyatının ilk kurucusu" olarak sayılabileceğini belirtmiştir (s. 345)

Mevlânâ Sinân Paşa, Ali Kuşçu ve Şeyh Vefâ hazretlerinden ders almıştır. Mevlânâ Sinân Paşa 891/1486 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 345).

Eserleri: Tazarrunâme, Maârifnâme, Tezkiretü'l-Evliyâ, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mûlahhaş, Risâle fi'z-zâviyeti'l-hadde izâ fûrizat hareketü ehadil dıl'ayhâ tahsulü zâviye münferice, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkîf, Fethü'l-Fethiyye, Hâşiye 'alâ Sadri'ş-Şerî'a 'ale'l-Vikâye (Koç, 2009, s. 230). Bunlardan başka Sinâneddîn Yûsuf'un "Aşk-nâme" isimli bir eserinin daha olduğu bilinmektedir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 345).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), Mevlânâ Sinân Paşa'dan ders almış 10 şahsiyet vardır.

Mevlânâ Sinân Paşa'dan eğitim almış şahsiyetler: Lutfullâh Tokâtî, Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf, Kara Bâlî Aydınî, Mevlânâ Rûkneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî, Tâceddîn İbrahim, Mevlânâ Abdurrahmân b. Mehmed b. Ömer Çelebi, Mevlânâ Mahmud b. Mehmed b. Kâdîzâde Rûmî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Hatîb Kâsım b. Ya'kûb ibni Ahmed b. Mehmed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali, Şeyh Abdurrahîm El-Mü'eyyedî Eş-Şehîr Yehâcî Çelebi.

2.2.6.6. Efdalzâde Hamîdüddîn Efendi (Mevlânâ Efdalzâde) (ö. 908/1503)

Osmanlı şeyhü'l-İslâmıdır (Baltacı, 1997, s. 476). Mollâ Yegân'dan mülazemet almıştır ve ilk olarak Bursa'da Kaplıca Medresesi'nde müderrislik yapmıştır (Baltacı, 1997, s. 476). Kaynaklarda Fatih devri âlimlerinden olduğu ve yumuşak huylu bir kişiliğe sahip olduğu bilgisi verilmektedir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 306). Hamîdüddîn Efendi 908/1503 tarihinde vefat etmiştir (Baltacı, 1997, s. 476).

Eserleri: Hâşiye 'alâ Metâli', Hâşiye 'alâ Şerhi Muhtasar, Ecvibe-i Muknia 'alâ Sarihi Hidayeti li'ş-Şeyh Ekmeleddîn (Yavuz ve Özen, 1972, s. 306).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen 9 şahsiyet Mevlânâ Efdalzâde'den ders almıştır.

Mevlânâ Efdalzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Sinâneddîn, Muhyiddîn Çelebi ibni Mehmed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehmed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Mevlânâ İsâ Halîfe ve Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, Şeyh Sevindük.

2.2.6.7. Mevlânâ Lutfullâh Tokâtî (Mevlânâ Lutfî) (ö. 900/1495)

Asıl adı Lutfullâh'tır (Gökyay ve Özen, 2005, s. 255). Arabî ilimler ve riyaziyye ilmine hâkimdir. Tokat şehrindedir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 382). Sinân Paşa ve Ali Kuşçu'dan ders almıştır. Edirne'de Dârü'l-Hadis Medresesi'nde, Filibe'de Şahabeddîn Paşa Medresesi'nde, İstanbul'da Semâniyye Medreseleri'nde, Bursa'da Murâdiyye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır (Gökyay ve Özen, 2005, s. 255). Şair ve muhaşşîdir. *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ta katledildiği bilgisi verilmiş ve katline *Hilâf-ı vâkı' bûd* tarihi düşürülmüştür. (Özcan, 1989, s. 297). Bu mısra, ebced değeri olarak 900/1495'i göstermektedir.

Eserleri: Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’ş-Şerhi’l-Metâli’, Hâşiye ‘alâ evâ’ili Şerhi’l-Mevâkîf, Es-Seb’u’ş-Şidâd, Risâle fi tahkîki vücûdi’l-vâcib, Risâle Mûte’allikâ bi-‘âyeti’l-hac, Zübdetü’l-belâga, Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Miftâh, Risâle fimâ yete’allaku bi-hurûfi’t-teheccî, taz’ifü’l-mezbah, Risâle fi’l-‘ulûmi’ş-şer’iyye ve’l-Arabiyye, El-Metâlibü’l-ilâhiyye, Harnâme, El-Ferec Bâ’de’ş-Şidde Tercümesi (Gökyay ve Özen, 2005, ss. 226-227).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 8’i Mevlânâ Lutfullâh’ın ya hizmetine girmiş ya da onun sohbetlerinden faydalamp ilim tahsil etmişlerdir.

Mevlânâ Lutfullâh’tan eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Seyyid Mahmud b. Abdullâh, Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır.

2.2.6.8. Abdurrahmân Amasyavî (Mevlânâ Mü’eyyedzâde) (ö. 922/1516)

Amasya’da doğmuştur ve dedesinden dolayı “Mü’eyyed” lakabını almıştır (Aksoy, 2006, s. 485). Osmanlı âlimlerindedir. Allâme Celâl Devvânî’den icâzet almıştır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 255). Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1972)’nde, Mü’eyyedzâde’nin vefatında yedi bin cild kitabı olduğunu belirtmiştir (s. 255). Mevlânâ Mü’eyyedzâde, 922/1516 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 255).

Eserleri: Mecma’ü’l-fetevâ, Risâle fi ta’zîmi’n-nebî, Tergîbü’l-lebîb, Risâle fi’l-cüz’illezî lâ yetecezza’, Risâle fi’l-mevcûdâtî’l-hâriciyye, Risâle fi halli’ş-şübühâtî’l-‘amme, Risâle fi’l-hac (Aksoy, 2006, s. 486). Tefsîr-i Sûre-i Kadir, Risâle fi Eşhür-i Malûmat, Hâşiye-i Şerhi Miftâh, Hâşiye-i Şerh-i Mevâkîf, Risâle fi’l-kürreti’l-mudahraca (Yavuz ve Özen, 1972, s. 255).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 7'si Mevlânâ Mü'eyyedzâde'den ders almıştır.

Mü'eyyedzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed b. Alâaddîn, Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Ali Kara Davud b. Kemal, Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa) ve Mevlânâ Abdulazîz.

2.2.6.9. Hüsrev Mehmed Efendi Sivâsî (Mevlânâ Hüsrev) (ö. 886/1481)

Tokat civarındaki Türkmenlerden Ersak kabilesindedir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 339). İstanbul'da kadılık yapmıştır. İstanbul'da kadı iken 886/1481 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 339). Bursa'da defn edilmiştir. Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* (1972)'nde, kadılık yaptığı dışında, şiirle uğraştığı bilgisi de verilmektedir (s. 339).

Eserleri: Mirkâtü'l-vüsûl ilâ 'ilmi'l-usûl, Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gureri'l-ahkâm, Hâşiye 'ale't-Telvîh, Hâşiye 'alâ Envâri't-tenzîl li'l-Beyzâvî, Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Muhtasar li's-Seyyid Şerîf, Şerhu Usûli'l-Pezdevî, Risâle fi'l-velâ, Nakdü'l-efkâr fi reddi'l-enzâr, Hâşiye 'ale'l-Mutavvel (Koca, 2005, ss. 252-253).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik* isimli eserinde geçen şahsiyetlerden 6'sı Mevlânâ Hüsrev'den ders almıştır.

Mevlânâ Hüsrev'den eğitim almış şahsiyetler: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Mevlânâ Sinân, Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemmed Cemâlî, Muhyiddîn Mehemmed b. Hasan Samsûnî, Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail, Mevlânâ Abdülevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde.

2.2.6.10. Kuşçuzâde Alâaddîn Ebû'l-Kâsım Ali b. Mehemmed (Ali Kuşçu)

(ö. 876/1471)

Tam adı Kuşçuzâde Alâaddîn Ebû'l-Kâsım Ali b. Mehemmed'dir. Doğum yeri ve tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 15. asrın başlarında Semerkand'da doğduğu tahmin edilmektedir (Yıldız, 2009, s. 24). 15. yüzyılın önemli âlimlerindendir. Fatih Sultan Mehmed'e hocalık yapmıştır. Ali Kuşçu, 15 Aralık 1471'de vefat etmiştir (Yıldız, 2009, s. 25).

Eserleri: Risâle fi'l-hey'e, Risâle fi'l-hisâb, Er-Risâletü'l-fethiyye, Er-Risâletü'l-Muhammediyye, Şerh-i Zîc-i Ulug Beg, Şerhü't-Tuhfeti's-şâhiyye, Eş-Şerhü'l-cedîd 'ale't-Tecrîd, Hâşiye 'ale't-Telvîh, Şerhü'r-Risâleti'l-vaz'iyye, Risâle fi vaz'i'l-müfredât, 'Unkûdü'z-Zevâhir, Şerhü's-Şâfiye li'bni'l-Hâcib, Fâ'ide li-tahkîki lami't-ta'rîf, Risâle mâ ene kultü, Risâle fi'l-hamd (Aydın, 1989, s. 409).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası), Ali Kuşçu, riyaziyye ilminde yetiştirdiği âlimlerle öne çıkmaktadır. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta Ali Kuşçu'dan ders almış 5 şahsiyet vardır.

Ali Kuşçu'dan eğitim almış şahsiyetler: Sinâneddîn Yûsuf, Lutfullâh Tokâtî, Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Mevlânâ Kutbüddîn Mehemmed ibni Mehemmed b. Kâdîzâde Rûmî, Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemmed Cemâlî.

2.2.6.11. Şeyh İlähî-i Nakşibendî (Şeyh İlähî) (ö. 896/1491)

Asıl ismi Abdullâh, memleketi Simav'dır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 202). Mevlânâ Tûsî ve Ubeydullâh-ı Ahrar'dan ders almıştır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 202). Şeyh İlähî, Nakşibendî tarikatının Anadolu ve Rumeli'nde yayılmasında öncülük etmiştir (Kara ve Algar, 1988, s. 110). 896/1491 tarihinde vefat etmiştir (Kara ve Algar, 1988, s. 110).

Eserleri: Keşfü'l-vâridât li-tâlibi'l-Kemalât ve gâyeti'd-derecât, Meslekü't-tâlibîn ve'l-vâsilîn, Zâdü'-Müştâkîn, Esrârname, Risâle-i vücûd, Risâle-i Ahadiyye, Menâzilü'l-kulûb (Kara ve Algar, 1988, ss. 111-112). Şerhü 'alâ Miftahu'l Gaybî Li'ş-Şeyh Sadreddîn, Nacatü'l-Ervah min Denesi'l-Eşbah, Manzûme-i Mîraciye, Füsûlü'l-vüsûl (Yavuz ve Özen, 1972, s. 202).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 5'i Şeyh İlâhî'den ders almış ve onun icâzetiyle müderrislik yapmışlardır.

Şeyh İlâhî'den eğitim almış şahsiyetler: Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehemmed Buhârî Hüseyinî, Şeyh Muslihiddîn Tavîl, Âbid Çelebi, Şeyh Lutfullâh Üskübî, Şeyh Bedreddîn Baba.

2.2.6.12. Hâcî Hasanzâde Muhyiddîn Muhammed Câmî (Balıkesirî)

(ö. 911/1505)

Asıl adı Mehmed olup kaynaklarda ismi Mehmed b. Mustafa b. Hâcî Hasan şeklinde geçmektedir (İpşirli, 1996, s. 503). Hâcî Hasanzâde, âlim bir kişi olup Balıkesir şehrendendir. Aydınlı Mollâ Yegân'dan ders almıştır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 321). Bursa'da kadılık ve kazaskerlik yapmıştır. Hâcî Hasanzâde 911/1505 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 321).

Eserleri: Mizanü't-tasrifî fî ilmi's-sarf, Hâşiye-i tavzih, Natamam gara'ib-i lugat, Hâşiye-i Mukaddemat-ı Erbea, Hâşiye-i Tefsîr-i Beyzavî 'alâ Sureti'l-Enam, Mizânü't-tasrif (Yavuz ve Özen, 1972, ss. 321-322).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü Hâcî Hasanzâde'den ders almıştır.

Hâcî Hasanzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi, Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi, Ali Kara Davud b. Kemal ve Mevlânâ Nihânî.

2.2.6.13. Mevlânâ Celâleddîn Devvânî (ö. 908/1502)

Doğum tarihi bilinmemesine rağmen İran'ın Kâzerûn şehrine bağlı Devvân köyünde dünyaya geldiği bilinmektedir (Anay, 1994, s. 257). Babasından, şerh, nahiv, mantık, ve aklî ilimler hakkında eğitim aldığı kaynaklarda geçmektedir. Devvânî, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri zamanında yetişip önemli görevlerde bulunmuştur (Anay, 1994, s. 258). Devvânî, 908/1502 tarihinde vefat etmiştir (Anay, 1994, s. 257).

Eserleri: Tefsîru sûreti'l-Kâfirûn, Tefsîru sûreti'l-İhlâs, Tefsîru âyeti *yâ beni Âdeme huzû zîneteküm*, Şerhü'l-'Akâ'idi'l-'Adudiyye, Hâşiye 'alâ Şerhi't-Tecrîd, Risâle fi isbâti'l-vâcib, Risâle fi îmâni Fir'avn, Risâle fi halki'l-a'mâl, Ez-Zevrâ ve'l-Havrâ, Şevâkilü'l-hûr fi şerhi Heyâkili'n-nûr, Şerhu Tehzîbi'l-mantık ve'l-keîâm, Risâle-i Sayha ve Sadâ, Şerh-i Rubâ'ıyyât, Şerh-i yek Gâzel-i Hâce Hafız, Şerh-i Beyt-i ez Gülşen-i Râz, Ahlâk-ı Celâlî, Risâle-i 'Adâlet, Ünmûzecü'l-'ulûm, 'Arznâme, Risâle der Dîvân-ı Mezâlim (Anay, 1994, ss. 259-260-261).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü Mevlânâ Celâleddîn Devvânî'den ders almıştır.

Mevlânâ Celâleddîn Devvânî'den eğitim almış şahsiyetler: Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şirâzî, Mevlânâ Hekim Şâh Mehmed Kazvîni, Ârif Bülend Şeyh İsmail Şirvânî.

2.2.6.14. Mevlânâ Kestelî (Mevlânâ Muslihiddîn Kastalânî) (ö. 901/1496)

Asıl adı Muslihiddîn Mustafa b. Mehmed Kestelî'dir (Yavuz, 2002, s. 314). Kaynaklarda "Kastalânî" olarak da geçmektedir. Doğum yeri ile ilgili olarak Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1972)'nde, Aydın'ın Nazilli ilçesinde Kestel köyünden olduğunu belirtmiştir (s. 258). Mevlânâ Kestelî, Hızır Bey'den, Hocaîzâde'den, Hayâlî'den ders almıştır

(Yavuz, 2002, s. 314). Müderrislik, kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. Kestelî, 901/1496 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz, 2002, s. 314).

Eserleri: Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-‘Akâ’id, Risâletü’l-‘Akâ’id, Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’l-‘Akâ’idi’l-‘Adudiyeye, Risâle fî işkâlâti Şerhi’l-Mevâkıf, Tefsîr-i sûre-i Yâsîn, Hâşiye ‘alâ mebahisi’l-hüsn ve’l-kubh fi’t-Tavzîh, Et-Ta’lik ‘ale’l-mukaddemâti’l-erba’a mine’t-Telvîh (Yavuz, 2002, s. 314).

Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik’ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4’ü Mevlânâ Kestelî’den ders almıştır.

Mevlânâ Kestelî’den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca’fer Çelebi, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Şeyh Muhyiddîn Mehemmed Bahâaddîn.

2.2.6.15. Mevlânâ İzârî (Kâsım el-Bağdadî el-Germiyânî) (ö. 901/1495)

Asıl ismi Kâsım bin Abdullâh’tır (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 217). Kütahya şehrendendir. Abdulkerîm Efendi’den ilim öğrenmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 217). Âlim ve fâziletlidir. Tüm hayatını öğrencilerine ilim öğretmek endişesi içerisinde geçirmiş ve 901/1495 tarihinde vefat etmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 218).

Eserleri: Şerh-i Mevâkıf’ın ilâhiyâtına yazdığı hâşiye, Mollâ Lütfî’nin Seb’-i Şidâd adlı suâllerine vermiş olduğu ikna edici cevaplarını ihtivâ eden bir eser ve şiirler.

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4’ü Mevlânâ İzârî’den ders almıştır.

Mevlânâ İzârî’den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Bedreddîn Mahmud.

2.2.6.16. Hüsâmezâde Mustafa Efendi (Mevlânâ Hüsâmezâde) (ö. ?)

Asıl adı Muslihiddîn Mustafa'dır (Çelebi, 1998, s. 517). Fatih devri âlim ve edîplerindendir. Bursa müftüsü iken vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 323). Mevlânâ Hüsâmezâde, Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen bazı şahsiyetlere aklî ve şer'î ilimlerde ders verebilecek seviyede bilgilidir. Bu ilimlerdeki bilgisi: "Mevlânâ 'Alî Çelebi Mevlânâ Hüsrev'ün söziyle maħrûsa-i Burûsa'ya varup 'ulûm-ı şer' iyye ve fûnûn-ı 'akliyyeyi Mevlânâ Hüsâm-zâde Efendi'den ta' allüm eyledi." (Özcan, 1989, s. 302). cümlesinden anlaşılmaktadır.

Eserleri: Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Makâsîd, Hâşiye 'ale't-Telvîh, Et-Teşrîh 'alâ Şerhi'l-Vikâye, Şerhu Nazmi Îsâgocî, Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid eş-Şerîf 'ale'l-Mutavvel, Er-Risâletü'z-zekiyye, Mecmu'âtü'l-Münşe'ât (Çelebi, 1988, ss. 517-518).

İncelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetlerden 3'ü Mevlânâ Hüsâmezâde'den ders almıştır.

Mevlânâ Hüsâmezâde'den eğitim almış şahsiyetler: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî, Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn ve Mevlânâ Şu'ayb.

2.2.6.17. Hâce Ubeydullâh Semerkandî (Ubeydullâh Ahrâr) (ö. 895/1490)

806/1404 tarihinde Taşkent'in Bâğistan köyünde doğmuştur ve Nakşibendî geleneğinde Hâce-i Ahrâr diye tanınmıştır (Tosun, 2012, s. 19). Tasavvuf ilmi ile ilgilenmiştir. Birçok kişinin İslâm dinini benimsemesini sağlamıştır (Tosun, 2012, s. 19). Ubeydullah Ahrâr, 29 Rebûlevvel 895/20 Şubat 1490 tarihinde Semerkant'ta vefat etmiştir (Tosun, 2012, s. 19).

Eserleri: Fıkarât, Risâle-i Havrâ'yye, Risâle-i Vâliyye, Ruka'ât (Tosun, 2012, s. 20).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3'ü Hâce Ubeydullâh Semerkandî'den ders almıştır.

Hâce Ubeydullâh Semerkandî'den eğitim almış şahsiyetler: Ârif Bülend Şeyh İsmail Şirvânî, Şeyh Mehemed Bedahşî, Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehemed Buhârî Hüseyinî.

2.2.6.18. Mevlânâ Alâaddîn Ali Fenârî (ö. 903/1497)

Asıl adı Alâaddîn Ali olup babası Yûsuf Bâlî'dir (Döndüren, 1995, s. 337). Tanınmış hocalardan ders görüp müderrislik yapmıştır. Devrinde, fıkıh, kelâm, belâgat ve matematik alanında başarısı ile dikkat çekmiştir (Döndüren, 1995, s. 337). Döndüren (1995), Alâaddîn Ali'nin şiirlerinde “Gammî” mahlasını kullandığını belirtmiştir (s. 337). Kaynaklarda Şeyh Hâcî Halîfe'nin hizmetine girdiği bilgisi verilmektedir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 3'ü Alâaddîn Ali Fenârî'nin sohbetinde bulunarak ilim tahsil etmiştir.

Alâaddîn Ali Fenârî'den eğitim almış şahsiyetler: Kara Seydî Hamîdî, Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Zeyneddîn Mehemed b. Mehemed Şâh Fenârî.

2.2.6.19. Mevlânâ Alâaddîn Ali Arabî (ö. 901/1495)

Halep'te doğduğundan dolayı “Arabî” lakabıyla tanınmıştır (İpşirli, 1989, s. 319). Mollâ Gûrânî'den ders almış ve Edirne Dârü'l-Hadis Medresesi müderrisi Fahreddîn Acemî'ye mu'îd olmuştur (İpşirli, 1989, s. 319). İpşirli (1989), Alâaddîn Ali'nin Şeyh Alâaddîn Ali'ye de bağlandığı bilgisini vermiştir (s. 319).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta yer alan şahsiyetlerden 2'sinin Alâaddîn Ali Arabî'nin sohbetinde bulunduğu ve ondan ders aldığı bilgisi verilmektedir.

Mevlânâ Alâaddîn Ali Arabî'den eğitim almış şahsiyetler: Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî, Mevlânâ Seydî Karamânî.

2.2.6.20. Mevlânâ Hayâlî Çelebi (ö. 874/1470)

Asıl adı Şemseddîn Ahmed, babasının adı Hoca Mûsâ Efendi'dir (Bebek, 1998, s. 3). Öğreniminin ilk zamanında babasından ve daha sonra Alâaddîn Tûsî ve Hızır Bey'den ilim öğrenmiştir (Bebek, 1998, s. 3). Filibe Medresesi'nde ve İznik Orhâniyye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Mevlânâ Hayâlî Çelebi, yazdığı şerh ve hâşiyeleri ile devrinde bulunan devlet adamlarının dikkatini üzerine çekmeyi başarmıştır (Bebek, 1998, s. 4). Hayâlî Çelebi, 874/1470 tarihinde vefat etmiştir (Bebek, 1998, s. 3).

Eserleri: Hâşiye 'alâ Şerhi'l-'Akâ'idi'n-Nesefiyye, Şerhü'l-Kasîdeti'n-nûniyye, Hâşiye 'alâ Şerhi Tecrîdi'l-'Akâ'id, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Makâsîd, Hâşiyetü Şerhi'l-Mevâkîf, Hâşiye 'alâ Risâleti isbâti'l-vâcib, Müsveddâtü Hayâlî 'ale'l-Keşşâf, Risâle fî tefsîri kavlihî te'âlâ, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Vikâye, Hâşiye 'alâ Şerhi Muhtasari'l-Müntehâ, Hâşiyetü't-Telvîh (Bebek, 1998, ss. 4-5).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Mevlânâ Hayâlî Çelebi'den ders almıştır.

Mevlânâ Hayâlî Çelebi'den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi, Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail.

2.2.6.21. Mevlânâ Kirmâstî (ö. 900/1494 ya da 920/1514)

Bursa'nın Kirmasti Kasabası'ndan olup adı Yûsuf'tur (Özel, 2002, s. 67). Hoca zâde Muslihiddîn Efendi'den ders almıştır. Bazı medreselerde müderrislik, İstanbul ve Bursa'da kadılık yapmıştır (Özel, 2002, s. 67). Mevlânâ Kirmâstî, 900/1494 tarihinde vefat etmiştir (Özel, 2002, s. 67). Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (1972)'nde, Mevlânâ Kirmâstî'nin ölüm tarihi ile ilgili olarak 920/1514 tarihini vermiştir (s. 464).

Eserleri: Et-Tebyîn fî'l-me'ânî ve'l-beyân, El-Muhtâr fî'l-me'ânî ve'l-beyan, Et-Tibyân, El-Müntehab, Usûlü'l-İstîlâhati'l-beyâniyye, Hâşiyetü'l-Mutavvel, Zübdetü'l-vüsûl ilâ 'ilmi'l-

usûl, El-Vecîz fi usûli'l-fikh, El-Medârikü'l-asliyye ile'l-makâsîdi'l-fer'iyye, Usûlü'l-ahkâm, Risâle fi 'Akâ'idi'l-firkati'n-nâciye, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf, Risâle fi'l-vakf, Risâle fi'r-rehn, Muhtasar fi 'ilmi'l-minâzara (Özel, 2002, ss. 67-68).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerden 2'si Mevlânâ Kirmâstî'den ders almışlardır.

Mevlânâ Kirmâstî'den eğitim almış şahsiyetler: Şeyh Sevindük, Mevlânâ Şu'ayb.

2.2.6.22. Hâlî Mevlânâ Mehemed Niksârî (ö. 901/1495)

Asıl adı Muhyiddîn Mehemed Niksârî olup Niksârlı İbrahim Efendi'nin oğludur (Gökbulut, 2007, s. 122). Mollâ Hüsâmeddîn Çelebi, Yûsuf Bâlî b. Mehemed Fenârî ve Mollâ Yegân'dan ilim tahsîl etmiştir. Mevlânâ Mehemed Niksârî, 901/1495 tarihinde vefat etmiştir (Gökbulut, 2007, s. 122).

Eserleri: Tefsîru sûreti'd-Duhân, Hâşiye 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî, Tefsîr-i sûre-i İhlâs, Şerhu 'Akâ'idi'n-Nesefî, Şerhu Kasîdeti Bed'i'l-emânî, Şerhu 'Umdeti'l-'Akâ'id, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Vikâye, Şerhu'l-Îzâh el-ifsâh 'ale'l-Îzâh, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mûlahhaş, Risâle-i İslâm (Gökbulut, 2007, s. 122).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerden 2'si Mevlânâ Mehemed Niksârî'den ders almıştır.

Mevlânâ Mehemed Niksârî'den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl.

2.2.6.23. Şeyh İbni Vefâ (Muslihiddîn Mustafa) (ö. 896/1491)

Konya'da doğmuştur. Kaynaklarda, "Vefâ", "İbnü'l-Vefâ", "İbn Vefâ", "Vefâzâde", "Ebu'l-Vefâ" gibi isimlerle anılmaktadır (Öngören, 2006, s. 269). "İbn Vefâ" lakabını annesinin adı olan "Vefâ"dan almıştır (Öngören, 2006, s. 269). Kaynaklar Şeyh Vefâ'nın

zâhir ve bâtin ilimlerde yetenekli olduğu yönünde birleşmektedir. Şeyh Vefâ, *ilâ rahmeti rabbih* sözlerinin işaret ettiği 896/1491 tarihinde vefat etmiştir (Öngören, 2006, s. 270). Şeyh İbni Vefâ'nın vefatıyla birlikte "Zeyniyye" tarikatının "Vefâiyye" kolu kurulmuştur.

Eserleri: Risâle-i Manzûmât-ı Şeyh Vefâ, Makâkm-ı Sülûk, Sâz-ı İrfân, Melhâme-i Şeyh Vefâ fi'l-küsûf ve'z-zelzele ve'l-matar, ve'l-berd, ve ahvâli'l-cevviyâti'l-uhrâ, Rûznâme (Öngören, 2006, s. 270).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Şeyh İbni Vefâ'dan ders almıştır.

Şeyh İbni Vefâ'dan eğitim almış şahsiyetler: Şeyh Ali Dede, Şeyh Muslihiddîn.

2.2.6.24. Mevlânâ Seydî Ahmed Kırîmî (ö. 879/1474)

Osmanlı devleti âlimlerinden olup asıl ismi Ahmed b. Abdullâh'tır (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 248). Kırım'da doğmuştur. Hafizüddîn Muhammed Bezzâzî ve Mevlânâ Şerefüddîn Kırîmî gibi şahsiyetlerden aklî ve naklî ilimleri öğrenmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 249). Merzifon Medresesi'nde müderrislik yapmıştır (Özcan, 1989, s. 292).

Eserleri: Hâşiyetü 'alâ şerhu 'Akâ'idü'n-Neseffî li't-Taftâzânî, Misbâhü't-ta'dil fi keşfi envârü't-Tenzîl, Hâşiyeti 'ale'l-Mutavvel li't-Taftâzânî fi'l-me'ânî ve'l-beyân, Hâşiyetü ale't-Telvîh, Şerhu Miftâhü'l-gayb, Gülşen-i Râz şerhi, Hâşiyetü Lübbü'l-bâb (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 249).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Seydî Ahmed Kırîmî'den ders almıştır.

Seydî Ahmed Kırîmî'den eğitim almış şahsiyetler: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî, Kâsım b. Ya'kûb.

2.2.6.25. Şeyh Habîb Ömerî (ö. 902/1496)

Niğde yakınlarındaki Ortaköy kasabasında doğmuştur (Şahin, 1996, s. 371). Hz. Ömer'in soyundan geldiği rivâyet edilir. Halvetî tarikatının Anadolu'da faaliyet gösteren ilk şeyhlerindendir (Şahin, 1996, s. 371)

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 2'si Şeyh Habîb Ömerî'den ders almıştır.

Şeyh Habîb Ömerî'den eğitim almış şahsiyetler: Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Şeyh Davud.

2.2.6.26. Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî (ö. 917/1511)

854/1450 tarihinde Kuzey Afrika'nın Gumâre bölgesinde doğmuştur (Azamat, 1989, s. 411) İslâmî ilimler üzerine tahsil görmüştür. Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî bir Mısır tarikatı olan "Şâzeliye" tarikatına mensuptur (Azamat, 1989, s. 412). Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn, 917/1511 tarihinde vefat etmiştir (Azamat, 1989, s. 411).

Eserleri: Beyânü gurbeti'l-İslâm, Tenzîhü's-sıddık (Azamat, 1989, s. 412).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta yer alan şahsiyetlerden 2'si Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn'un hizmetine girerek ya da sohbetinden faydalanarak ondan ders almışlardır.

Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî'den eğitim almış şahsiyetler: Şeyh Ulvân Hamevî, Şeyh Mehemedü'ş-şehîr be-İrâkîzâde, Sûfizâde Şeyh Abdurrahmân.

2.2.6.27. Mevlânâ Fethullâh Şîrvânî (ö. 891/1486)

Şîrvân'ın Şemâhî Kasabası'nda doğmuştur (Akpınar, 1995, s. 463). Mevlânâ Fethullâh Şîrvânî, Kastamonu'da, Şîrvân'da ve Bursa'daki medreselerde müderrislik yapmıştır (Akpınar, 1995, s. 464). Fethullâh Şîrvânî, Anadolu'da matematik, coğrafya ve astronomi ilmini başlatan iki âriften (Fethullâh Şîrvânî, Ali Kuşçu) biridir (Akpınar, 1995, s. 463). Mevlânâ Fethullâh Şîrvânî, 891/1486 tarihinde vefat etmiştir (Akpınar, 1995, s. 463).

Eserleri: Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Mevâkıf, Hâşiye ‘alâ ilâhiyyâtı Şerhi’l-Mevâkıf, Ta’likât ‘alâ evâ’ili Şerhi’l-Mevâkıf, Şerhu Tehzîbi’l-mantık ve’l-keîâm, El-Ferâ’id ve’l-Fevâ’id fi tavzîhi Şerhi’l-Mûlahhas, Şerhü’t-tezkire fi ‘ilmi’l-hey’e (Akpınar, 1995, s. 465).

Mecdî Mehmed Efendi’nin *Hadâ’iku’s-Şakâ’ik*’ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Mevlânâ Fethullâh Şirvânî’den ders almıştır.

2.2.6.28. Hasan Çelebi Fenârî (ö. 891/1486)

840/1436 tarihinde Bursa’da doğmuştur (Akpınar, 1997, s. 313). Fahreddîn Acemî, Alâaddîn Tûsî ve Mollâ Hüsrev gibi âlimlerden ders almıştır. Arap dili, me’ânî, beyân, fıkıh ve aklî ilimlerde maharetlidir (Akpınar, 1997, s. 313). Halebiye Medresesi’nde, İznik’te Orhan Gazi Medresesi’nde müderrislik yapmıştır. Hasan Çelebi, 891/1486 tarihinde Bursa’da vefat etmiştir (Akpınar, 1997, s. 314).

Eserleri: Hâşiye ‘ale’l-Mutavvel, Hâşiye ‘ale’l-Muhtasar fi’l-me’ânî, Risâle fi beyani’l-hâsıl bi’l-masdar, Hâşiye ‘alâ dibâceti’s-Şerhi’l-cedîd li’t-Tecrîd, Risâle fi âdâbi’l-münâzara, Er-Red bi-‘ademi’l-‘illeti’t-tâmme, Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Mevâkıf, Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’l-Hayâlî ‘alâ Şerhi’l-‘Akâ’id, Risâle fi’l-mebde’i’l-evvel, El-Metâlibü’l-‘âliye, Hâşiye ‘ale’l-Keşşâf, Hâşiye ‘alâ Tefsîri’l-Beyzâvî, Hâşiye ‘alâ evâ’ili Şerhi’l-Vikâye, Hâşiye ‘ale’t-Telvîh (Akpınar, 1997, ss. 314-315).

Hadâ’iku’s-Şakâ’ik’ta yer alan şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Hasan Çelebi’den ders almıştır.

2.2.6.29. Mevlânâ Gûrânî (Şemseddîn Ahmed b. İsmail) (ö. 893/1488)

Asıl adı Şemseddîn Ahmed b. İsmail’dir. 13 Rebûlevvel 809/28 Ağustos 1406 tarihinde Şehrîzor’da doğmuştur (Yaşaroğlu, 2005, ss. 248-249). Zeynüddîn Abdurrahmân b.

Ömer el-Kazvîni'den kırâ'at-i seb'a, kelâm, tefsir, nahiv ve fıkıh dersleri, Celâleddîn el-Hulvânî'den Arap dili ve edebiyatı dersleri almıştır (Yaşaroğlu, 2005, s. 249). Kaplıca Medresesi'nde ve Yıldırım Medresesi'nde müderris olarak görev almıştır. Mevlânâ Gûrânî, Fatih Sultan Mehmed'in hocalığını yapmıştır (Yaşaroğlu, 2005, s. 249). Kadılık, müftülük ve müderrislik, yaptığı görevlerdendir. Mollâ Gûrânî 893/1488 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Yaşaroğlu, 2005, s. 250).

Eserleri: Gâyetü'l-emânî fi tefsîri'l-keleâmî'r-rabbânî, Ed-düreri'l-levâmî' fi şerhi Cem'i'l-cevâmî, Keşfü'l-esrâr 'an kırâ'ati'l-e'immeti'l-ahyâr, El-Kevserü'l-cârî ilâ riyâzî ehâdîsi'l-Buhârî, El-'Abkarî fi havâşî'l-Ca'berî, Ferâ'idü'd-dürer ve şerhu Levâmî'i'l-gurer, Ref'u'l-hitâm 'an vakti Hamza ve Hişâm, El-Müreşşah 'ale'l-Müveşşah, Risâle fi'l-velâ (Yaşaroğlu, 2005, s. 250).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Muhyiddîn Acemî, Mevlânâ Gûrânî'den ders almıştır.

2.2.6.30. Mevlânâ Ali Tûsî (ö. 887/1482)

Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak ölüm tarihi çoğunlukla 887/1482 olarak belirtilmektedir (Öz, 2012, s. 432). Mevlânâ Ali Tûsî, "Mevlânâ Arrân" olarak tanınmıştır (Öz, 2012, s. 432).

Eserleri: Tehâfütü'l-felâsife, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf, Hâşiye 'ale't-Telvîh, Hâşiye 'alâ Şerhi Muhtasari'l-Müntehâ, Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid Şerîf 'alâ Şerhi Muhtasari'l-Müntehâ (Öz, 2012, s. 433).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) incelenen şahsiyetlerden sadece Şeyh Muhyiddîn İskilîbî, Mevlânâ Alâeddîn Tûsî'den ders almıştır.

2.2.6.31. Şeyh Muhyiddîn Kâfiyecî (ö. 879/1474)

Asıl adı Muhyiddîn Mehemmed'dir. 788/1386 tarihinde Bergama'da doğmuştur (Gökbulut, 2001, s. 154). Cemâleddîn İbnü'l-Hâcib'in "El-Kâfiye" eseriyle çokça meşgul olduğu için "Kafiyeci" lakabını almıştır (Gökbulut, 2001, s. 154). Arap dili ve edebiyatı, tefsir, fıkıh, hadis, tasavvuf, tarih, felsefe, mantık ve astronomi konularında eğitim almıştır. Şeyh Muhyiddîn Kâfiyecî, 4 Cemâziyel-evvel 879/16 Eylül 1474 tarihinde vefat etmiştir (Gökbulut, 2001, s. 154).

Eserleri: Et-Teysîr fî kavâ'idi 'ilmi't-tefsir, El-Envâr fî 'ilmi't-tevhîd, El-Ferâh ve's-sürûr fî beyâni'l-mezâhibi'l-erba'ati fî'l-'usûr, Hulâsatü'l-akvâl fî hadisi *İnneme'l-a'mâlû bi'n-niyyât*, El-Muhtasar fî 'ilmi'l-eser, 'İkdü'l-ferâ'id min bahri 'l-fevâ'id, El-Muhtasar fî 'ilmi't-târîh, Nüzhetü'l-ashâb, Şerhu'l-i'râb 'an Kavâ'idi'l-i'râb, Et-Tergîb fî keşfi rumûzi't-Tehzîb, El-Ünsü'l-enîs fî ma'rifeti şe'ni'n-nefsi'n-nefîs, Risâle fî istikbâli'l-kible, Seyfü'l-mülûk ve'l-hükkâmi'l-mürşid lehüm ilâ sebîli'l-hak ve'l-ahkâm, Menâzilü'l-ervâh, Kitâbü'r-Ravh fî 'ilmi'r-rûh, En-niseb li-ehli'l-edeb, Seyfü'l-kuzat 'ale'l-bugât, Şerhü'l-esmâ'i'l-hüsnâ, Et-Temhîd fî şerhi't-tahmîd (Gökbulut, 2001, ss. 154-155).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î, Mevlânâ Muhyiddîn Kâfiyecî'den ders almıştır.

2.2.6.32. Mevlânâ Suyûtî (ö. 911/1505)

1 Receb 849/3 Ekim 1445 tarihinde Kâhire'de doğmuştur (Özkan, 2010, s. 188). Suyûtî ilim hayatına Kurân-ı Kerîm'i öğrenerek başlamıştır. Daha sonraları; tefsir, hadis, fıkıh ve Arap dili ve edebiyatı konularında eğitim almıştır (Özkan, 2010, s. 188). Suyûtî, 911/1505 tarihinde vefat etmiştir (Özkan, 2010, s. 188). Mevlânâ Suyûtî'nin birçok esere hâşiyeleri ve şerhleri bulunmaktadır.

Eserleri: Özkan, *İslâm Ansiklopedisi* (2010)'nde, Suyûtî'nin kendi eserlerini gruplandırmasını maddeler halinde vermiştir (s. 191). Bu gruplandırmaya göre Suyûtî'nin eserleri şunlardır: Daha önce benzeri yazılmamış olan eserler (on sekiz adet), benzeri yazılmış ya da yazılabilecek olan eserler (elli adet), yirmi ile yüz sayfa arası olan eserler (altmış adet), fetvâlar dışında on sayfa civârında olan eserler (yüz iki adet), on sayfa civârındaki fetvâlar (seksen adet), öğrencilik yıllarında yazdığı fakat önemsemediği eserler (kırk adet), yarım kalmış eserler (seksen üç adet).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Mevlânâ Suyûtî'den ders almıştır.

2.2.6.33. Hayır Beg (ö. 928/1522)

Çerkez asıllı olup 868/1464 veya 869/1465 tarihinde Kerâc yakınlarındaki Samsun köyünde doğmuştur (Seyyid Muhammed es-Seyyid, 1998, s. 49). Osmanlı devletinin ilk Mısır beylerbeyidir (Seyyid Muhammed es-Seyyid, 1998, s. 49). Hayır Beg, 928/1522 tarihinde vefat etmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , Hayır Beg'in hizmetine girmiştir.

2.2.6.34. Hekim Altûncızâde (ö. ?)

Kaynaklarda, doğum ve vefatı hakkında fazla bir bilgi olmamakla birlikte “Altûnîzâde” veya “İbni Zehebî” olarak geçmektedir (Terzioğlu, 1989, s. 544). Hekim Altûncızâde hakkında bilgilerin bulunduğu kaynaklarda daha çok Altûncızâde'nin kişiliği

üzerine durulmaktadır. Terzioğlu (1989), Hekim Altûncızâde, 1451-1481 tarihleri arasında Fatih devri hekimlerindendir (Terzioğlu, 1989, s. 544).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Mehmed b. Kemal, Hekim Altûncızâde'den ders almıştır.

2.2.6.35. Tokatlı Mevlânâ Hüsâm Çelebi (ö. 860/1460)

“Nalbantzâde” ismiyle tanınmış bir âlim olup Fatih Sultan Mehmed devrinde yaşamıştır (Yavuz ve Özen, 1972, s. 320). 860/1460 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 320)

Eserleri: Şerhu Avâmil-i Cürcanî, Risâle fi cevâz-ı devrân-ı sûfiyye, Şerhu Şemsiyye, Risâle fi beyâni Kavsi Kuzâh, Ta'likât 'alâ hâşiye-i Tecrîd li's-Seyyid Şerîf (Yavuz ve Özen, 1972, s. 320).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Mevlânâ Hüsâm Çelebi'den ders almıştır.

2.2.6.36. Mevlânâ Yegânî (ö. 865/1461)

Asıl adı Mehmed olup kaynaklarda “Yegan”, “Yegen” şeklinde geçmektedir (Özcan, 2005, s. 265). Müderrislik, kadılık ve müftülük yapmıştır. Mollâ Fenârî'den ders almıştır (Özcan, 2005, s. 265). Mevlânâ Yegânî, 865/1461 tarihinde vefat etmiştir (Özcan, 2005, s. 265).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî, Mevlânâ Yegânî'den ders almıştır.

2.2.6.37. Mevlânâ Abdulkerîm (ö. 900/1495 ya da 895/1489)

Osmanlı Devleti'nin altıncı şeyhü'l-İslâmı olup Hanefî mezhebi fıkıh âlimidir. Doğum yeri ve târihi bilinmemektedir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 274). Alâaddîn Ali Tûsî, Sinân-ı Acemî'den aklî ve naklî ilimleri öğrenmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 274). Müderrislik ve şeyhü'l-İslâmlık yapmıştır. Kaynaklarda, Mevlânâ Abdulkerîm'in vefat tarihi ile ilgili bir birliklilik yoktur. *İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984)'nde, Mevlânâ Abdulkerîm'in vefatıyla ilgili olarak 900/1495 tarihinde vefat ettiği bilgisi verilirken (s. 274), İpşirli, *İslâm Ansiklopedisi* (2005)'nde, 895/1489 tarihini vermiştir (s. 239).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Kâsım Germiyânî, Mevlânâ Abdulkerîm'den ders almıştır.

2.2.6.38. Mevlânâ Samsûnî Hasan Efendi (Hasan b. Abdüssamed)

(ö. 891/1486)

Fatih Sultan Mehmed zamanında yaşayan fıkıh, kelâm ve usûl âlimlerinden olup ismi Hasan b. Abdüssamed es-Samsûnî'dir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 66). Mollâ Hüsrev'den aklî ve naklî ilimlerde ders almıştır (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 66). Mevlânâ Samsûnî Hasan Efendi, 891/1486 tarihinde vefat etmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984. s. 67).

Eserleri: Hâşiyetü 'ale'l-Mutavvel, Ta'likatü ale't-Tavdîh, Hâşiyetü 'alâ Şerhi'l-'Adûd, Havâşi 'alâ şerhi'l-Muhtasar li Seyyîd Şerîf (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 67).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Seyyid İbrahim, Mevlânâ Samsûnî Hasan Efendi'den ders almıştır.

2.2.6.39. Hüseyin Ümmü Veledzâde (Hüsâmeddin Hüseyin Tebrizî) (ö. ?)

Tebrizli Mollâ Hamid'in oğlu olan Hasan'ın çocuklarından biridir. İki çocuklu annesinin Fahrüddin Acemî ile evlenmesinden dolayı “Ümmü Veled” adıyla çağrıldığı bilinmektedir (Dedeyev, 2009, s. 217). Osmanlı devletine ne zaman geldiği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Abdülevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde, Ümmü Veled'den ders almıştır.

2.2.6.40. Mevlânâ Bahâaddîn (ö. 895/1490)

İslâm âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden olup Hacı Bayram-ı Velî hazretleri'nin önde gelen talebelerinden ve halîfelerinden olan Lutfullâh Efendi'nin oğludur (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 268). Asıl ismi Mevlânâ Bahâaddîn b. Şeyh Lutfullâh'tır. Hocazâde'den ders almıştır (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 268). 895/1490 tarihinde Edirne'de vefât etmiştir (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 268).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Bahâaddîn'den ders almıştır.

2.2.6.41. Mevlânâ Bahşî Halîfe (ö. 930/1523)

Amasya'nın Sonsa köyündendir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 239). Kaynaklarda “Akbilek Bahşî Halîfe” olarak geçmektedir. İmâm Suyûtî, Zekeriyâ El-Ensârî ve Şemseddîn Mehmed Es-Sehâvî gibi âlimlerden ilim öğrenmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 239). Bahşî Halîfe, 930/1523 tarihinde vefat etmiştir (Yavuz ve Özen, 1972, s. 239).

Eserleri: Miracü'l-ulâ fi tefsîr-i Sûreti'l-İsrâ, Tenbihü'l-Ganî fi Ru'yeti'n-Nebî (Yavuz ve Özen, 1972, s. 239).

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî, Mevlânâ Bahşî Halîfe'den ders almıştır.

2.2.6.42. Şeyh Ayâs (ö. ?)

Osmanlı devri ulemâ ve evliyâsından olup Fatih Sultan Mehmed'in ilk hocalarındandır (İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, 1984, s. 275). Kaynaklarda, doğum ve vefatıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Ayas, din ve fen ilimlerinde eğitim almıştır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Şeyh Muslihiddîn El-İmâm, Şeyh Ayas'tan ders almıştır.

2.2.6.43. Mevlânâ Kâdîzâde (ö. 844/1440'tan sonra)

Ulemâ sınıfından gelen babasının ölümü üzerine dedesi Kadı Mahmud Çelebi tarafından yetiştirildiği için "Kâdîzâde" lakabıyla anılmaktadır (Fazlıoğlu, 2001, s. 98). Bu lakapla anılmadan önce "Mûsâ Çelebi", "Mûsâ Paşa" olarak tanınmaktadır (Fazlıoğlu, 2001, s. 98). Dedesinden ve Mollâ Fenârî'den ders almıştır. Kâdîzâde'nin, 844/1440 tarihinden sonra vefat ettiği bilinmektedir (Fazlıoğlu, 2001, s. 98).

Eserleri: Tuhfetü'r-re'îs fi şerhi Eşkâli't-te'sîs, risâle fi'stirâci ceybi derece vâhîde bi-'amâlin mü'essese 'alâ kavâ'ide hisâbiyye ve hendesiyye 'alâ tarîkati Gıyâseddîn el-Kâşî, Hâşiye 'alâ Tahrîri usûli'l-hendese, Şerhü'l-Mûlahhas fi 'ilmi'l-hey'e, Hâşiye 'alâ Tahrîri'l-Mecistî, Risâle fi'stirâci hattî nısfî'n-nehâr ve semti'l-kible (Fazlıoğlu, 2001, ss. 99-100).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik*'ında (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden 4'ü Kâdîzâde'den ders almıştır.

Mevlânâ Kâdîzâde'den eğitim almış şahsiyetler: Mevlânâ Yûsuf Hamîdî, Şeyh Cemâleddîn Karamânî, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl, Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi

2.2.6.44. Mevlânâ Şücâ'addîn Rûmî (ö. 929/1523-1524)

Dimetoka kasabasındandır (Özcan, 1989, s. 330). Eşrefzâde Mevlânâ Mehemmed'den, Mevlânâ Sinân Paşa'dan ders almıştır. Müderrislik ve kadılık yapmıştır. Mevlânâ Şücâ'addîn Rûmî 929/1523-1524 tarihinde vefat etmiştir (Özcan, 1989, s. 330).

Eserleri: Şerh-i Tecrîd'e hâşiye, Şerh-i Metâli'a havâşî, Hâşiye-i Şerh-i Şemsiyye'ye havâşî, Hâşiye-i Şerh-i Adudî'ye havâşî, Hayâlî'nin kitabına hâşiye (Özcan, 1989, ss. 330-331).

Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ta (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Abdelvâsi b. Hayreddîn Hızır, Mevlânâ Şücâ'addîn Rûmî'den ders almıştır.

2.2.6.45. Âhîzâde Yûsuf Efendi (Âhî Çelebi) (ö. 902/1497 ya da 904/1499)

Sultan 2. Murad devri âlimlerinden olup babası Cüneyd'dir (Ünal, 1988, s. 549). Mollâ Salahaddîn ve Mollâ Hüsrev'den ders almıştır. Kaynaklarda "Âhî Çelebi" olarak bilinen Âhîzâde, Sahn Medresesi'nde müderris iken vefat etmiştir (Ünal, 1988, s. 549). Vefatı ile ilgili olarak kaynaklarda 902/1497 ve 904/1499 tarihleri verilmektedir.

Eserleri: Zâhîretü'l-'ukbâ fi şerhi Sadri's-şerî'ati'l-'uzmâ, Zübdetü'l-ta'rîfât, Terceme-i Ferâ'iz-i Sirâciyye, Muhtasarı Fetâvâ'i Kâdîhân, Ta'lîkât 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî, Hediyetü'l-mühtedîn (Ünal, 1988, s. 549).

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) geçen şahsiyetlerden sadece Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Âhî Çelebi'den ders almıştır.

2.2.6.46. Şeyh Muhyiddîn Mehemmed (ö. 900/1494-1495)

Şeyh Hâcî Halîfe'den ders almıştır (Özcan, 1989, s. 354). *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'ta 900/1494-1495 tarihinde vefat ettiği bilgisi bulunmaktadır. İncelemeye konu olan kısımda geçen

şahsiyetlerden sadece Şeyh Safiyyüddîn Mustafa, Şeyh Muhyiddîn Mehmed'den ders almıştır.

2.2.6.47. Eğitim Alınan Diğer Şahsiyetler

Mecdi Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 Sayfalar Arası) incelenen şahsiyetlerin eğitim aldıkları hocalar hakkında bilgiler verilmiştir. Bu hocalardan bazılarının hayat hikâyeleri hakkında çeşitli kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Yukarıda hangi hocadan ders aldığı bilgisine kesin olarak ulaşılmış şahsiyetlerin hocaları haklarında bilgiler verilmiştir. Hocası belirtilen ancak kaynaklarda haklarında bilgiler olmayan şahsiyetler de vardır. Bunun yanında eğitim aldığı hocasının ismi sadece "Mevlânâ Salahaddîn" şeklinde belirtilen şahsiyetlerin hangi Mevlânâ Salahaddîn'den ders aldığını tespit etmek oldukça güçtür. Bu sebeple "Eğitim Alınan Diğer Şahsiyetler" başlığı altında hocalar hakkında bilgi verilmeden onlardan ders almış şahsiyetlere yer verilmiştir.

Mevlânâ Kutbüddîn: Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

Mevlânâ Yûsuf Bâli: Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî.

Mevlânâ Salâhaddîn: Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî.

Karamanlu Mevlânâ Hamza: Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî.

Mevlânâ Abdî: Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehmed b. Mehmed Kocavî, Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

Şeyh Sinân: Mevlânâ Seyyid İbrahim. Şeyh Bedreddîn Halîfe.

Mevlânâ Dervîş Mehmed b. Hızır Şâh: Mevlânâ Rükneddîn b. Mevlânâ Mehmed Zîrek, Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl.

Şâh İsmail Erdebilî: Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf.

Eşrefzâde Mevlânâ Mehmed: Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî.

Mevlânâ Ömer Kastamonî: Alâaddîn Ali Kastamonî.

Mevlânâ Ali Kastamonî: Mevlânâ Ömerzâde.

Şeyh Muslihiddîn Kocavî: Şeyh Muhyiddîn İskilîbî.

Şeyh İbrahim Kayserî: Şeyh Muhyiddîn İskilîbî.

Şeyh Ahmed: Seyyid Vilâyet, Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

Şeyh İbni 'Arefe: Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî Endülîsî.

Şeyh Debbâsî: Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî Endülîsî.

Mevlânâ Efdalzâde Mûsâ Çelebi: Sûfîzâde Şeyh Abdurrahmân.

Şeyh Ebdâl Alâaddîn: Şeyh Bedreddîn Halîfe.

Şeyh Mes'ûd: Şeyh Süleyman Halîfe.

Mevlânâ Halîl: Mevlânâ Kivâmeddîn Kâsım b. Halîl.

Mevlânâ Mehmed Samsûnî: Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî.

Mevlânâ Ali Yegânî: Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî.

Şeyh Sâlih Necmeddîn Sahrâvî: Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfî'î.

Emîniddîn Aksarâyî: Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfî'î.

Mahbeddîn Hanefî: Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfî'î.

Şeyh Hasan: Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

Tebrîzli Mevlânâ Mürîd: Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

Mevlânâ Şemenî: Mevlânâ Mehmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab .

Kutbüddîn Mehmed: Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî.

Uzun Muslihiddîn: Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref.

Hekim Kutbüddîn: Mevlânâ Mehemmed b. Kemal.

Fazlullâh Efendi: Şeyh Mehemmed Eş-Şehîr Bâcî Şûrba.

2.2.7. Yüzyıllarına Göre Şahsiyetler

Yüzyıllarına göre şahsiyetler sıralanırken aşağıdaki tarihler esas alınmıştır:

1320-1419, 14. yüzyıl

1420-1519, 15. yüzyıl

1520-1619, 16. yüzyıl.

Vefatı hakkında tarih düşürülen şahsiyetlerin yüzyılları belirtilmeden önce koyu ve eğik bir şekilde düşülen tarih yazılmıştır. (*Hilâf-ı vâkı' bud*, 15. yüzyıl gibi). Ölüm tarihleri tam olarak belirtilmediği için yaşadığı yüzyılı hakkında şüpheye düşülen bazı şahsiyetler de vardır. 15. yüzyılda ve 16. yüzyılda yaşadığı bilgisine ulaşılmış şahsiyetler, “15-16. yüzyıl Şahsiyetleri” olarak değerlendirilmiştir. Bazı şahsiyetlerin yaşadıkları yüzyıl ile ilgili olarak tarih verilmemiştir. Bu şahsiyetlerin yüzyılları ile ilgili olarak, ders aldığı âlim, dönemin padişahı ve ders verdiği öğrenciler gibi yüzyılı hakkında ipucu verebilecek her türlü bilgi kullanılmıştır. Bazı şahsiyetlerin hiçbir şekilde yüzyıl bilgisine ulaşılammıştır. Bu şahsiyetler, “Yüzyılı Belirtilmeyen Şahsiyetler” başlığı altında değerlendirilmiştir.

2.2.7.1. 15. Yüzyıl Şahsiyetleri

1. Mevlânâ Sinân (Seyyid Şerîf Cürcânî ile imtihan edildiği bilgisi veriliyor, 15. yy)
2. Muhyiddîn Mehemmed b. İbrahim b. Hasan Niksârî (ö. 901/1495-1496, 15. yy)
3. Kâsım b. Ya’kûb (Şehzâde Sultan Ahmed zamanında vefat ettiği bilgisi veriliyor, 15. yy)

4. Sinâneddîn Yûsuf (Sultan Murad Han zamanındaki bir vezirin kulu olduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
5. Alâaddîn Yegânî (ö. 909/1503-1504, 15. yy)
6. Lutfullâh Tokâtî (ö. 25 Rebiü'l-âhir 900 /23 Ocak 1495, vefatına: *Hilâf-ı vâkı' bud*, tarihi düşülmüş, 15. yy)
7. Mevlânâ Kâsım Germiyânî (ö. 15 Ramazan 901/28 Mayıs 1496, 15. yy)
8. Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî (Ali Kuşçu'nun hizmetinde bulunduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
9. Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehemed Cemâlî (Sultan Selim Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
10. Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed (d. 860/1456), (ö. 15 Şaban 922/13 Eylül 1516, 15. yy)
11. Muslihiddîn Mustafa (ö. 919/1513-1514, 15. yy)
12. Muhyiddîn Mehemed b. Hasan Samsûnî (ö. 919/1513-1514, 15. yy)
13. Kara Seydî Hamîdî (ö. 913/1507-1508, 15. yy)
14. Mevlânâ Seydî Karamânî (ö. 923/1517-1518, 15. yy)
15. Kara Bâlî Aydınî (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
16. Abdurrahmân Alâaddîn Arabî (ö. 923/1517-1518, 15. yy)
17. Mevlânâ Muhyiddîn Acemî (Mevlânâ Gûrânî'nin öğrencisi olduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
18. Sinâneddîn Yûsuf Acemî (Sultan Bayezid Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
19. Bedreddîn Mahmud b. Şeyh Mehemed (911/1506 tarihinde kazasker olduğu ve kısa bir süre sonra vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)

20. Mevlânâ Halîl (Sultan Selim Han'ın ilk zamanlarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
21. Mevlânâ Kıvâmeddîn Yûsuf (Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
22. Mevlânâ Ya'kûb b. Seydî Ali (Sultan Bayezid Han'ın unvân verdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
23. Mevlânâ Nûreddîn Hamza (ö. 913/1507-1508, 15. yy)
24. Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs (ö. 923/1517-1518, 15. yy)
25. Mevlânâ Şücâ'addîn İlyâs Rûmî (Mevlânâ Sinân Paşa'nın hizmetine girdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
26. Tâceddîn İbrahim (Sultan Bayezid Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
27. Mevlânâ İbrîzâde (Mevlânâ Hatîbzâde'nin hizmetine girdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
28. Mevlânâ Abdurrahmân b. Mehemed b. Ömer Çelebi (Sultan Mehemed Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
29. Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Yegânî (Sultan Bayezid ve Sultan Selim zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
30. Mevlânâ Yûsuf Hamîdî (ö. 912/1506-1507, 15. yy)
31. Mevlânâ Tâcî Begzâde Ca'fer Çelebi (ö. 8 Receb 920/29 Ağustos 1514, 15. yy)
32. Mevlânâ Tâcî Begzâde Sa'dî Çelebi (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
33. Mevlânâ Kutbüddîn Mehemed ibni Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî (Ali Kuşçu'dan ders aldığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
34. Mevlânâ Şeyh Muzaffereddîn Ali Şîrâzî (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
35. Mevlânâ İbrahim (ö. 920/1514-1515, 15. yy)
36. Mevlânâ Karamânî Kemaleddîn İsmail (Mevlânâ Hüsrev ile çağdaş olduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)

37. Mevlânâ Abdülevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde (Sultan Mehmed zamanında Selverî kadısı olduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
38. Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Karamânî (Sultan Mehmed Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
39. Mevlânâ Alâaddîn Yetîm (ö. 920/1514-1515, 15. yy)
40. Mevlânâ Şeyh (ö. 908/1502-1503, 15. yy)
41. Mevlânâ Zamîrî (Hamza Nûreddîn) (ö. 920/1514-1515, 15. yy)
42. Mevlânâ Ömerzâde (Ak Şemseddîn zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
43. Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed Tabîb (Sultan Bayezid Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
44. Mevlânâ Hüsâm (Sultan Bayezid zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
45. Mevlânâ Hekim Hâcî (ö. 913/1507-1508, 15. yy)
46. Şeyh Muhyiddîn İskilîbî (ö. 920/1514-1515, 15. yy)
47. Şeyh Muhyiddîn Mehmed (ö. 900/1494-1495, 15. yy)
48. Şeyh Şücâ'addîn (ö. 914/1508-1509, 15. yy)
49. Şeyh Safiyyüddîn Mustafa (ö. 919/1513-1514, 15. yy)
50. Burûsevî Şeyh Rüstem Halîfe (ö. 917/1511-1512, 15. yy)
51. Şeyh Ali Dede (ö. 917/1511-1512, vefatına: ***Rûhuna rahmet (917)***, tarihi düşülmüş, 15. yy)
52. Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn Magribî Endülîsî (ö. 917/1511-1512, 15. yy)
53. Şeyh Ulvân Hamevî (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
54. Sûfizâde Şeyh Abdurrahmân (ö. 919/1513-1514, 15. yy)
55. Şeyh Mehmed Bedahşî (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
56. Şeyhü's-Seyyid Ahmed b. Mehmed Buhârî Hüseyinî (d. 849/1445-1446) (ö. 922/1516-1517, 15. yy)

57. Âbid Çelebi (Şeyh İlahî'nin hizmetine girdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
58. Şeyh Lutfullâh Üskûbî (Şeyh İlahî'nin hizmetine girdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
59. Şeyh Bedreddîn Baba (Şeyh İlahî'nin hizmetine girdiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
60. Şeyh Süleyman Halîfe (Sultan Mehmed Han'ın kullarından olduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
61. Şeyh Sevindük (Mevlânâ Kirmâstî ile aynı devirde yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)
62. Şeyh Kâsım Çelebi (Sultan Selim Han'ın ilk zamanlarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
63. Şeyh Ramazân Halîfe (Sultan Bayezid Han saltanatında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
64. Şeyh Baba Yûsuf Seferihisârî (Sultan Selim Han'ın ilk zamanlarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
65. Mevlânâ Abdulhalîm b. Ali (ö. 922/1516-1517, 15. yy)
66. Mevlânâ Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl (d. 867/1463) (ö. 919/1513-1514, 15. yy)
67. Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed (ö. 919/1516-1514, 15. yy)
68. Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed b. Ya'kûb (ö. 924/1518-1519, 15. yy)
69. Mevlânâ Zîrekzâde Paşa Çelebi (Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
70. Zîrekzâde Mehmed Çelebi (Sultan Selim Han'ın saltanatının ilk yıllarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
71. Mehmed Paşa (923/1527 tarihinde Sultan Selim Han'ın emriyle dîvânda bulunduğu bilgisi verilmiş, 15. yy)
72. Mevlânâ Haydar b. Mahmud (Sultan Selim Han'ın saltanatında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15. yy)
73. Mevlânâ Kemal (Sultan Bayezid Han zamanında yaşadığı bilgisi verilmiş, 15. yy)

74. Şeyh Nasûh Tosyavî (ö. 924/1518-1519, 15. yy)

75. Şeyh Muhyiddîn Esved (Hâcî Halîfe'den ders aldığı bilgisi verilmiş, 15. yy)

2.2.7.2. 16. Yüzyıl Şahsiyetleri

1. Karasili Nûreddîn ibni Yûsuf (ö. 928/1521-1522, 16. yy)

2. Mevlânâ Muhyiddîn Seydî Mehemed b. Mehemed Kocavî (ö. 931/1524-1525, 16. yy)

3. Mevlânâ Seyyid İbrahim (ö. 935/1528-1529, 16. yy)

4. Amasiyyeli Ali (ö. 927/1520-1521, 16. yy)

5. Mevlânâ Pîr Mehemed Cemâlî (ö. 940/1532-1533, 16. yy)

6. Mevlânâ Rûkneddîn b. Mevlânâ Mehemed Zîrek (ö. 939/1532-1533, 16. yy)

7. Mevlânâ Mahmud b. Mehemed b. Kâdîzâde Rûmî (ö. 931/1524-1525, 16. yy)

8. Mevlânâ Gıyâseddîn Paşa Çelebi (ö. 927/1520-1521, 16. yy)

9. Mevlânâ Hekim Şâh Mehemed Kazvîni (Sultan Süleyman Han'ın saltanatı sırasında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 16. yy)

10. Mevlânâ Seyyid Mahmud b. Abdullâh (ö. 943/1536-1537, 16. yy)

11. Mevlânâ Şeyh Yahyâ b. Bahşî (ö. 1000/1591-1592, 16. yy)

12. Şeyh Muslihiddîn Sirozî (ö. 926/1519-1520, 16. yy)

13. Seyyid Vilâyet (d. 855/1451-1452) (ö. 929 1522, 16. yy)

14. Şeyh Kara Ali (ö. 929/1522-1523, 16. yy)

15. Ârif Bülend Şeyh İsmail Şîrvânî (ö. 940/1533-1534, 16. yy)

16. Şeyh Muslihiddîn Tavîl (Şakâ'ik Müellifi, gençlik yıllarında Muslihiddîn Tavîl'i gördüğü bilgisini vermiş, 16. yy)

17. Sinâneddîn (ö. 936/1529-1530, 16. yy)

18. Şeyh Cemâleddîn Karamânî (ö. 923/1526-1527, 16. yy)

19. Mevlânâ Şemseddîn Ahmed b. Süleyman b. Kemal Paşa (ö. 940/16 Nisan 1534, vefatına: *Ve ey gıtdi Kemali bu ‘asruñ*, tarihi düşülmüş, 16. yy)
20. Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni Mevlânâ Şemseddîn El-Fenârî (ö. 929/1522-1523, vefatına: *Gıtdiñ ey Şâh Efendi eyvâh*, tarihi ddüşülmüş, 16. yy)
21. Muhyiddîn Çelebi ibni Mehemed b. Ali b. Yûsuf Bâlî ibni Şemseddîn El-Fenârî (ö. 26 Zilkade 954/7 Ocak 1548, vefatına: *İde Muhyiddîn Efendi rûhını şâd ol Vedûd*, tarihi düşülmüş, 16. yy)
22. Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Alâaddîn (ö. 957/1550-1551, vefatına: *Mollâ Çelebi rûhını şâd eyleye Kayyûm*, tarihi düşülmüş, 16. yy)
23. Mevlânâ Mehemed Şâh ibni Mevlânâ Mehemed b. Hâcî Hasan (ö. 939/1532-1533, 16. yy)
24. Mevlânâ Hüsâmeddîn Hüseyin b. Abdurrahmân (ö. 926/1519-1520, 16. yy)
25. Mevlânâ Muslihiddîn Mustafa b. Halîl (d. 857/1423) (ö. 935/1528-1529, 16. yy)
26. Mevlânâ Abdel-vâsi’ b. Hayreddîn Hızır (945/1539 tarihinde hacca gittiği bilgisi verilmiş, 16. yy)
27. Mevlânâ Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî (ö. 931/1524-1525, 16. yy)
28. Mevlânâ Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin Hüseyinî (d. 874/1469-1470) (ö. 954/1547-1548, 16. yy)
29. Mevlânâ Aydınî Pîr Ahmed Çelebi (ö. 932/1525-1526, 16. yy)
30. Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed b. Hatîb Kâsım b. Ya’kûb ibni Ahmed b. Mehemed b. Ebû Bekr b. El-Hâc Emîr Ali (d. 27 Şaban 864/17 Haziran 1460) (ö. 940/1533-1534, vefatına: *Sahn-ı cinâna gıtdü ol pîr*, tarihi düşülmüş, 16. yy)
31. Zeyneddîn Mehemed b. Mehemed Şâh Fenârî (ö. 1 Rebiül-evvel 926/20 Şubat 1520, 16. yy)

32. Ali Kara Davud b. Kemal (ö. 948/1533, 16. yy)
33. Mevlânâ Bedreddîn Mahmud (ö. 946/1539-1540, 16. yy)
34. Mevlânâ Nûreddîn Hamza b. Atâullâh (ö. 940/1533-1534, 16. yy)
35. Mevlânâ Muhyiddîn Mehemmed b. Mehemmed Berda'î (ö. 928/1521-1522, 16. yy)
36. Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî (ö. 945/1538-1539, 16. yy)
37. Mevlânâ Pîr Ahmed Çelebi ibni Nûreddîn Hamza b. Ali (ö. 952/1545-1546, 16. yy)
38. Mevlânâ Yegânî Paşa Çelebi (Mustafa) (ö. 939/1532-1533, 16. yy)
39. Mevlânâ Abdulazîz (950/1543'lü yıllarda vefat ettiği bilgisi verilmiş, 16. yy)
40. Mevlânâ Şeyh Muhyiddîn Mehemmed b. Şeyh Muslihiddîn Kocavî (ö. 951/1544-1545, 16. yy)
41. Mevlânâ Şerîf Abdurrahîm b. Abdurrahmân b. Ahmed Abbâsî Şâfi'î (ö. 963/1555-1556, 16. yy)
42. Mevlânâ Amasiyyeli Bahşî Halefîyye (ö. 939/1532-1533, 16. yy)yy
43. Mevlânâ Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-Müştehir Yemûlî Vâiz Arab (ö. 4 Muharrem 938/18 Ağustos 1531, 16. yy)
44. Mevlânâ Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer Kastamonî (ö. 948/1541-1542, 16. yy)
45. Mevlânâ Abdulhamîd b. Eşref (ö. 948/1541-1542, 16. yy)
46. Mevlânâ Tokâtî Çelebi (Sultan Süleyman Hân'ın saltanatının ilk yıllarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 16. yy)
47. Îsâ Paşa ibni İbrahim Paşa (ö. 950/1543-1544, 16. yy)
48. Mevlânâ Nihânî (ö. 926/1519-1520, 16. yy)
49. Mevlânâ Mehemmed b. Kemal (ö. 930/1523-1524, 16. yy)
50. Mevlânâ Bedreddîn (ö. 950/1543-1544, 16. yy)
51. Şeyh Abdurrahîm El-Mü'eyyedî Eş-Şehîr Yehâcî Çelebi (ö. 944/1537-1538, 16. yy)

52. Şeyh Muhyiddîn Mehemed Bahâaddîn (ö. 951/1544-1545, Nazmî, vefat tarihinin 952 olduğunu belirtmiş: *Bahâaddînzâde itdü ‘azmdür ki bî-çün 952*, tarihini düşmüştür, 16. yy)
53. Şeyh Muslihiddîn (930-940/1523-1533 tarihlerinde yaşadığı bilgisi verilmiş, 16. yy)
54. Şeyh Muslihiddîn (940/950/1533-1543 tarihlerinde yaşadığı bilgisi verilmiş, 16. yy)
55. Şeyh Nebî Halîfe (940/1533’lü yıllarda vefat ettiği bilgisi verilmiş, 16. yy)

2.2.7.3. 15-16. Yüzyıl Şahsiyetleri

1. Âhî Yûsuf b. Cüneyd-i Tokâtî (891/1486 Sahn-ı Semân Medresesi’ne geldiği bilgisi verilmiş, 15-16. yy)
2. Mevlânâ İdrîs b. Hüsâmeddîn Bidlisî (Sultan Süleyman Han’ın ilk zamanlarında vefat ettiği bilgisi verilmiş, 15-16. yy)
3. Mevlânâ Abdulvahâb b. Abdulkerîm (921/1516 tarihinde emekli olduğu bilgisi verilmiş, 15-16. yy)
4. Mevlânâ Mustafa b. Mehemed (886/1482 tarihli bir borç senedi olduğu bilgisi verilmiş, 15-16. yy)
5. Mevlânâ Mehemed b. Bayezid (889/1485 tarihli bir borç senedi olduğu bilgisi verilmiş, 15-16. yy)

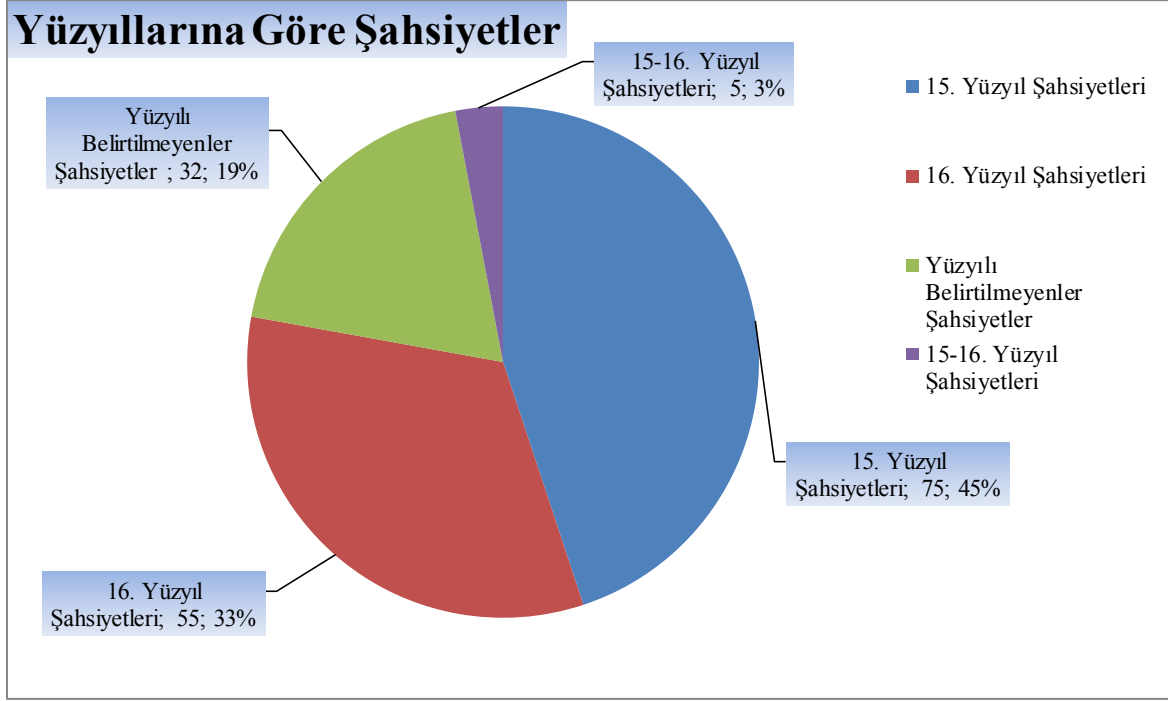
2.2.7.4. Yüzyılı Belirtilmeyen Şahsiyetler

1. Şücâ’addîn İlyâs
2. Mevlânâ ve Evvelânâ İlyâs
3. Salâhaddîn Mûsâ ibni Hamîdüddîn ibni Efdaleddîn
4. Mevlânâ Mu’îdzâde
5. Mevlânâ Muhyiddîn Mehemed Tabl-bâz

6. Mevlânâ Şemseddîn Ahmed Mâşî
7. Mevlânâ Ömer Kastamonî
8. Alâaddîn Ali Kastamonî
9. Şeyh Mehemedü'ş-Şehîr be-Irâkîzâde
10. Şeyh Baba Ni'metullâh
11. Şeyh Bedreddîn Halîfe
12. Şeyh İmâmzâde
13. Şeyh Salâhaddîn İznikî
14. Şeyh Bayezid Halîfe
15. Şeyh Davud
16. Şeyh Abdülmü'min
17. Mevlânâ Seydî b. Hâcî Mahmud
18. Mevlânâ İsâ Halîfe
19. Mevlânâ Şu'ayb
20. Amasiyyeli Şeyh Muhyiddîn
21. Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ
22. Amasiyyeli Mu'îdzâde
23. Mevlânâ Abdullâh Hâce
24. Deducikoglu
25. Mevlânâ Kilîdcizâde
26. Mevlânâ Magnîsâlı Sâdık Halîfe
27. Mevlânâ Mehemed b. Mehemed b. Mustafa b. Hâcî Hasan
28. Mevlânâ Hızır Şâh b. Mehemed b. Hâcî Hasan
29. Şeyh Mehemed Eş-Şehîr Bâbî Şâme
30. Şeyh Mehemed Eş-Şehîr Bâcî Şûrba

31. Şeyh Lutfullâh

32. Emîr Ali b. Emîr Hasan



Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'ku's-Şakâ'ik*'inde (290-430 sayfalar arası) bulunan şahsiyetlerin yüzyılları ile ilgili bilgiler bulmak mümkündür. Bu bilgilerden hareketle *Hadâ'ku's-Şakâ'ik*'in incelemeye konu olan kısmında geçen şahsiyetlerin % 45'inin 15. yüzyılda, %33'ünün 16. yüzyılda yaşadığı bilgisi kesindir. İncelenen şahsiyetlerin % 19'unun yaşadığı yüzyıl ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken, % 3'ünün 15 veya 16. yüzyılda yaşadığı tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3. Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik (290-430 sayfalar arası)

3.1. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

1. Metinde geçen Arapça âyeti hadis, ve ibâreler metin içerisinde eğik olarak çeviriyazıyla verilmiş, anlamları dipnotta eğik olarak yazılmıştır.
2. Metinde okunmasından şüphe duyulan ifadelerin yanına (?) işareti konulmuştur.
3. Farsça “vav-ı ma'dule” “h” şeklinde gösterilmiştir.
4. Metnin imlâsında zaman zaman problemler gözlenmiş, Arapça ve Farsça kelimelerin, asıllarından farklı bir şekilde metinde yer aldığı görülmüştür. Bu gibi durumlarda metne müdahale edilmiş, Arapça ve Farsça kelimeler mümkün olduğunca asıllarına uygun yazılmaya çalışılmıştır.
5. *'Aleyhi'r-raḥmetu ve'r-rızvân, raḥmetu'llāhi te'ālā* gibi metin içerisinde çok geçen Arapça ifadelerin sadece ilk geçtikleri yerlerde anlamları verilmiştir.
6. Metinde hemzeli ve “y”li şekilleri olan kelimeler yazımında hemzeli şekilleri tercih edilmiştir. (dakāyık/dakā'ik, hakāyık/hakā'ik, şakāyık/şakā'ik gibi).
7. Metinde sayfa numaraları koyu köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir. ([290], [300], [402] gibi).

8. Metin içerisinde oluşabilecek anlam kargaşasını önlemek için konuşmalar tırnak (“”) işareti içerisinde verilmiştir.
9. “Tezyil” ve “Nesr” ifadeleri koyu bir şekilde yazılarak bu ifadelerden sonra noktalama işareti kullanılmadan metne devam edilmiştir. (**Tezyil** Mümā-ileyhūñ fenn-i şî‘rde mahāreti var idi; **Nesr** Mevlānā Kemāl Paşa-zāde’nūñ telāmizesinden olan... gibi).
10. “Mısra”, “beyt”, “şî‘r”, “müfred”, “tarih”, “mesnevi”, “kıta”, “matla” ifadelerinden sonra (:) işareti konularak koyu bir şekilde yazılarak ve hemen sonrasında gelen dize ya da beyit alt satırda ortalı bir şekilde yazılmıştır.
11. Metin içerisinde bulunmayan ancak olması ile metnin anlam büyünlüğünü sağlayan ekler ve kelimeler metinde köşeli parantez ([]) içerisinde yazılmıştır. (ğāyetde [ve] kuvvetde olmağın... gibi).
12. Kelimelerin yazımında, eserin yazıldığı yüzyıl olan 16. yüzyıl imlâsına uyulmuştur. (degin, olınmağın, virmeyüp, itdükde gibi).
13. Eser içerisinde geçen “Mehmed” isminin yazımında “Mehemmed” şekli tercih edilmiştir.

3.2. Çeviri Yazı Alfabesi

ا	a, ā	ذ	z̤	ع	‘
أ	’	ص	ş	غ	ğ
ث	s̤	ض	ḍ, ž	ق	ķ
ح	ḥ	ط	ṭ	ك	k, ñ, g
خ	ḫ	ظ	ẓ	خوا	ḫ ^v

3.3. Hadâ'iku's-Sakâ'ik'im (290-430 sayfalar arası) Çeviri Yazılı Metni

[290] *Bismi'llāhi'r-rahmāni'r-rahīm*¹.

Ṭabaḳa-i şāmine Sulṭān Bāyezīd-i sa' id-i nīk-nüvidüñ eyyām-ı salṭanat ve hengām-ı ḫilāfetinde envā' -ı ' ulūm ve aḳsām-ı fūnūnı şafā' ih-ı ' avālūmde neşr eyleyen a' lām-ı ' ulemānuñ beyānındadır. Ṭarīḳ-ı ders ü ḳazāya taṭarruḳ eyleyen fārisān-ı şaḥn-ı fażīlet ve şeh-süvārān-ı mebādīn-i dīn ü diyānetüñ her birinüñ kitābe-i kitāb-ı ' ömrinde mektüb u meşṭūr ve levḫa-i şafḫa-i şaff-ı i' mārında muḳayyed ü mezbūr olan āyāt-ı beyyināt-ı aḫvāl-i şeref-āmāli zikr olındı.

Ārā-yı ' ālem-ārā-yı sālīkān-ı mesālīk-i tevfiḳ ve zamā' ir-ı ' uḳde-güşāyān-ı mālīkān-ı memālīk-i taḫḳīḳdan pūşīde degüldür ki müsā' ade-i sā' id-ı sa' ādet-i ezeliyye ile ' ilm-i kāmranī ve rāyet-i kişver-sitānīyi ber ü dūşına alup ḫazāfir-i meşārīḳ u maḡāribde efrāḫte eyleyen aşḫāb-ı sa' ādetden ḳanḡı şāḫib-ı sa' ādetdür ki livā-yı vālā-yı rif' atı nigün-sār olmaya ve ḳanḡı şāḫib-ı zuḫūrdur ki ḫūrşīd-i devlet ve āftāb-ı sa' ādeti evc-ı rif' atde iken zevālını bulmaya. Ḍarb-ḫāne-i taḳdīrde sikke-i cihān-gīri vü şeh-yārī ḳanḡı pādşāhuñ nāmına uruldu ki ' āḳıbet anuñ adı mahkūk olmayup mūrūr-ı eyyām ile şafḫa-i rüzgārdan silinmedi ve ḫaṭīb-i edīb-i cevāmi' -ı şavāmi' -ı vālā olan müşterī-i nīk-fiṭnat kimüñ adına minber-i çarḫ üzre ḫuṭbe-i salṭanat oḳudu ki āḫir-i kār anuñ zikrinden ferāḡat ḳılınmadı. Efser-i salṭanatı başına ve ḫil' at-ı ḫilāfeti ber ü dūşına alup ser-firāzlıḳlar eyleyen ser-dārlardan ḳanḡı ser-dārdur ki dest-bürd-i düzdān-ı ḫavādiş-i vāhiyye ile libās-ı sündüs-i iltibāsını aldurmayup nergis gibi başı ber-ā-beri tācını ḳaptırmadı. Zimām-ı mehāmm-ı salṭanat ve ' inān-ı yek-rān-ı ḫilāfet el virüp esb-i kāmranı zīr-rānī olan merdān-ı meydān-ı şecā' atden ḳanḡı şeh-süvārdur ki merākib-i kevākib-i zindeḡānisi şademāt-ı ḫavādiş-i eyyām ile şikeste-pā olmadı. Mālīkū'l-mülk ḫazretlerinüñ rüz-ı ezelde ḫāme-i müşbet ve ḳalem-i irādetiyle şafḫa-i aḫvālī tevḳī' -ı vaḳī' c

¹ *Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.*

*zālike faẓlu'llāhi yū'tīhi men yeṣā'u*² birle muvaqqı' olanlaruñ ve maẓmūn-ı meymūn-ı şeref-
i meknūn ve hüvellezi' ce'alekūm halā'ife'l-arzı ve refe'a ba'dakūm fevka ba'dın derecātın³
ile 'unvān bulanlaruñ āhir-i kār ism-i sāmisi yād olmağ muhaqqıqdur. Mu'ammā gibi adı şanı
bilinmez olup bī-nām u nişān olması muşaddıqdur. Bu zābıta-i rābıta-i me'lūfe-i ma'rūfe
üzre merhūm u mağfūrūnleh Sulṭān Meḥemmed [291] Hān *tābe-serāhu*⁴ ḥāzretleri tafşil-i
sābıq üzre sekiz yüz seksen altı senesinde vefāt eyleyicek anuñ yirine Sulṭān Bāyezīd-i sa'īd-i
sa'ādet-nüvid ḥāzretleri Amāsiyye'den gelüp tahta cülūs eyledi. **Naẓm:**

Cihāndār-ı gītīsītān Bāyezīd

Ḥıdīv-i zemīn şehriyār-ı sa'īd

Ser-i tāc-dārān ebū'n-naşr şāh

Ber efrūht ser çün be-çetr ü külāh

Be-tiğ u kalem dest u bāzū güşād

Be-evreng-i iclāl benşest şād

Şeh-i bā-kemāl ü hüner-perver est

Peder ber peder ḥüsrev ü dāver est⁵

Merāsīm-i levāzım-ı pādşāhiden kemānını ve şemşir-i bürrānı yanına alup tahta cülūs

eyledükde herkes “*ehlehu ve maḥillehu*”⁶ diyüp **Mışrā'** :

*A'ṭā el-fūs kef bārīhā*⁷

²Bu Allah'ın lütfu olup dilediğine verir (Mā'ide 54; Hadīd 21; Cum'a 4).

³O'dur ki sizi dünyada halifeler yapmış ve verdiği nimetlerle sizi denemek için kiminizi kiminize üstün kılmıştır (En'ām 165).

⁴Toprağı temiz olsun.

⁵Dünyayı fetheden Sultan Bayezid, yeryüzü hükümdarı, kutlu şehriyar, taç sahiplerinin başı, zaferin babası şah, şemsiyesi, başlığıyla kaldırınca başını kılıçla; kalemle elini, kolunu açtı. Ululuk tahtına şad olarak oturdu. Kemal sahibi, hünerli bir şahıdır. Babadan oğula hüsrevdir, âdil şahıdır.

⁶Onun halkı ve kendi yerine.

⁷Tüm hayatlar nihayetinde yaratıcıya dönecektir.

MıŖrā' ını oĖudılar. Ŗeref-i Ėudūm-i sa' ādet-rūsūmıyla ve cūlūs-ı devlet-i me'nūsıyla ŖaĖn-ı 'ālem heŖt-bihiŖt-āsā olup ravza-i dārū's-selām gibi nāzır u reyyān oldu. SāĖāt-i bāĖāt-i zemīn-i bāĖ-ı 'adn-āsā nazret-i tāze buldı. **MıŖrā'** :

Cihān ser-te-ser nazret-i tāze yāft⁸

Bu ŖabaĖada 'ālem bir ŖabaĖaya vāŖıl oldu ki semāvāt-ı heftūmīnden bālā-ter rūtbet ve felek-i eflāk ve semek-i simākden ziyāde mertebet taĖŖil eyledi. SāĖa-i 'ālem-i fi'l-meŖel bir ĖaŖr-ı mūŖemmen oldu ki aña Ŗānī bulunmayup nazır ü bedīli mevĖūm u mānendi ve 'adīli ma' dūm idi. Hicret-i nebeviyyeden sekiz yüz elli altı senesinde vücūda gelüp otuz yaŖında iken evreng-i 'OŖmānī'yi teŖrīf eyledi. Ser-riŖte-i müddet-i salĖanatı otuz iki yıl olup ŖoĖuz yüz on sekiz senesine varduĖda esb-i reh-vār eceliyle āĖiret mülkine rıĖlet eyledi. 'Ömr-i nāzenīni altmış iki yıla varup vilādetinden vefātına deĖin bu deñlü 'ömr sürmiŖ idi. Ŗūmār-ı Ėayātını dest-i ecel sene-i merĖūmede dürmiŖ idi, *raĖmetu'llāhi te'ālā*⁹.

Mevlānā ve Evvelānā Muğyid-dīn Meğemmed bin İbrāĖīm bin Ėasan Niksārī *rağmetu'llāh*¹⁰
ŖāĖib-i ŖaĖā'ıĖ'ūñ vālid-i 'azīzi Mevlānā MuŖliĖi'd-dīn'ūñ ittiŖāl-i zāhiri ile Ėālī ve inŖāl-i ma'nevī ile üstādıdur. Zemānesinde olan mevālī-i zevi'l-'avālīden evvelā ToĖatlu Mevlānā Ėūsām Ėelebi'den ve Mevlānā Yūsuf Bālī ibni MeĖemmed Fenārī'den ve Mevlānā Yegānī'den telemmüz eyleyüp himem-i vālā-Ŗīmeleri berekātında tekmlī-i Ŗān-ı mekremet-niŖān eyledi. **Beyt:**

Himmet-i üstād bāŖed mūcib-i fazl u kemāl

Mī-Ŗeved ta' līmīŖān müstevcib-i cāĖ u celāl¹¹

'Ādāt-ı sādāt-ı 'ulemā üzre menāŖıb-ı Ŗeref-Ŗi'ārdan ĖaŖtamoni'da İsmā'īl Beg Medresesi'ne müderris olup erbāb-ı Ŗalebe ifāde eyledi. İsmā'īl Beg medrese-i mezkūreyi sālīfü'z-zıkr fāzıl

⁸ Bütün dünya baŖtanbaŖa yeniden pırıl pırıl parladı.

⁹ Allah rahmet eylesin.

¹⁰ Allah'ın rahmeti.

¹¹ Üstadın himmetiyle fazilet, kemal sahibi olunur. Onların öğrettiği makam ile ululuk elde edilir.

içün binâ idüp tefâsîr ü eḥādîşden şer‘ iyyât u‘ aḳliyyâtıdan üç yüz kıt‘ a mücellid kitâb vaḳf eyledi. **Nazm:**

Ḥîz u âbâd kun maḳâmî nîk

Tâ ber ârî be-ḥayr nâmî nîk

Çend râḥet berî zi mülk-i kesân

Râḥetî hem zi mülk-i ḥûd-beresân¹²

Her bir kitâb-ı müsteṭâb ki maşdüḳ-ı mantûḳ *lâ raḥbin ve lâ yâbisin illâ fî kitâbin mubîn*¹³ olduğı mübeyyen ve her bir nüşha-i berâ‘ at-nişâb ki *fîhi şifâ ’un ve huden ve raḥmeten li’l-’âlemîn*¹⁴ ‘ unvânıyla mu‘ anven olduğı mu‘ ayyendür. Fâzıl-ı mezbûr ol kütüb-i mu‘ tebere-i mu‘ tevereyi dest-yârî-i iz‘ ân-ı pâkle tetebbu‘ idüp daḳâ ’iḳ-ı reḳâ ’iḳ-ı ‘ ulûm ve mu‘ zilât-ı müşkilât-ı fûnûnı niṭâḳ-ı ṭâḳ-ı insânî ile iḥâta eyledi. Fûnûn-ı şâyi‘ a-i zâyi‘ aya müte‘ allıḳ ‘ aḳâ ’iḳ-ı ḥaḳâ ’iḳ-ı ḡaybiyyeye ve maḥzûnât-ı meknûzât-ı lâ-reybîyyeye mânend-i genc-i şâyegân-ı râyegân zafer bulup ḥazâ ’in-i defâ ’in-i ‘ ulûm-ı nâfi‘ ayı ol üstâd-ı naḳḳâd inḳâd eyledi. Kütüb-i merḳûme-i berâ‘ at-şi‘âr ki lücec-i biḥâr-ı bî-kenâr-ı kirdâr [ve] muḥîṭ-i durer-i ḡurer-i âb-dârdur, ol ḥaber-i fâḥir ve baḥr-ı baḥîr-i zehḥâr aña tegavvür içüp tebaḥḥur u teḥabbur eyledükden şoñra ele getirdüğü ferâ ’id-i fevâ ’id-i bî-şümârı şarrâfân-ı ‘ arrâfân-ı bâzâr-ı ṭaleb-vâriye iṣâr u nişâr eyledi. Ol ḥadâ ’iḳ-ı zât-ı efnân-ı fûnûna dest-res bulup şemerât-ı nâfi‘ a-i sâṭı‘ asından behre-ver olduğı gibi kendi daḥı ḥûşe-çînân-ı bâḡ-ı ṭalebden çok kimesneye ifâde idüp eṣmâr-ı ‘ ulûmı bezl eyledi. Eşnâf-ı âlâf-ı cidd ü cehd ile ‘ ulûm-ı ‘ Arabiyye’de ve fûnûn-ı şer‘ iyye vü ‘ aḳliyyede mahâret-i tâme taḥşîl idüp fazl-ı zâhir ü bâhir ile meşḥûr u dâ ’ir olduğından ḡayrı fûnûn-ı riyâziyyeyi Ḳâḍî-zâde Rûmî’nüñ telâmizesinden Mevlânâ Fetḥu’llâh Şîrvânî’den telemmüz idüp ol fennüñ daḥı meşâhîr-i esâtîzesinden [292] oldu. **Beyt:**

¹² *Kalk, abat et bir makamı iyice, iyilikle iyi ad sahibi olursun böylece. Ne kadar rahat edeceksin başkalarının mülküyle? Rahatlık ulaştır sen kendi mülkünden de.*

¹³ *Yerin karanlıkları içinde hiçbir yaş ve kuru bir dane yoktur ki, “Kitâb-ı Mübîn”de bulunmasın (En’âm 59).*

¹⁴ *Onda şifa vardır ve alemler için rahmet ve hidayettir.*

Ez rüsüm-ı şer‘ ü hikmet bā-hezārān ih̄tilāf

Nükteī hergiz ne-şud fevt ez dil-i dānāyişān¹⁵

‘Ulūm-ı kırā’at-i şeref-āyāt-ı be-tefāşil-hā ma‘ lūmı ve mefhūmı olup fenn-i tecvīdde k̄ader-i mufah̄ham ve şān-ı mustatīli olanlardan isti‘ lā eyledi. **Şi‘r:**

Yaķūlu lisānū’d-dehrü medhūke dā’imā

Velekinne fevķe ellezi hüve ķā’ilu¹⁶

Qur’an-ı ‘azīmūñ elfāz-ı şerīfesi ve ma‘ ānī-i i‘ cāz-ı mebānisi mazbūtı ve maḥfūzı olup Qur’an-ı Furķān-‘ unvānuñ zāhir-i tāhirine müte‘ allıķ ḥaķā’ıķ-ı bāhirede māhir ve bāḫın-ı ‘ātırında olan daķā’ıķ-ı reķā’ıķa vāķıf bir ‘ārif kimesne idi. Bu dā‘ iye ile cum‘ a günlerinde ḥalka tefsīr ü va‘ z u tezkīr idüp keşf-i esrār-ı esmār-ı Qur’āniyye eylemegin āyāt-ı fazā’ili ‘ālemde mütevātir oldu. **Mışrā’:**

Zin kışşa heft günbed-i eflāk pürsedāst¹⁷

Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḥazretleri serīr-i sa‘ ādet ve erīke-i salṭanatında cülūs eyledüğünde Mevlānā Nıksārī’nūñ maḥāmidiñi istimā‘ idüp teşriften yevmī elli aķçe ‘ ulufe ta‘ yīn eyledi. Fāzıl-ı müşārü’n-ileyh daḫı gāh Ayaşofya Cāmi‘ i’nde ve gāh Sulṭān Meḥemmed Ḥān Ğāzī Cāmi‘ i’nde Qur’an-ı ‘azīmi tefsīr ü tezkīr eyleyüp istimā‘ eyleyen kimesnelere zāhiren ve bāḫinen ḥadden ziyāde ifāde eyledi. Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḥazretleri Ayaşofya Cāmi‘ i’nde meclis-i tefsīr ü tezkīrine ḥāzır olup durer-i ğurer-i kelimāt-ı şāh-vārın ğüş-i hūşlarına āvīḫte eyledi. Mervīdür ki evāḫir-i ‘ ömrinde Ayaşofya Cāmi‘ i’nde bir cum‘ a ğünü Qur’an-ı ‘azīmi itmām idüp Tefsīr-i Şerīf’i ih̄lāşla ḫatm eyledükde ol meclis-i fazā’il-i celīde Müslümānlara ḫiṭāben “Bundan aķdem cenāb-ı Rabbü’l-erbābdan bu ḫatm-i şerīf-i şeref-ğüster müyesser olıncaya deĝin şaḫā’if-i i‘ mārūm maṭvī olmasın diyü recā itmiş idüm. Ḥālā tefsīr-i kelām-ı Rabb-i enām ḫatm ü encām bulup mehl-i temām oldu. Şimdiden şoñra bu ḫatm-i şerīfüñ muķābelesinde baña ḫüsn-i ḫātīmet müyesser olmaķ recā iderin.”

¹⁵ Binlerce ihtilafıyla birlikte, şeriatla, hikmette ne varsa, bilgili gönüllerinden bir parça bile asla atlanmadı.

¹⁶ Daima, uzun bir süre dilinin medhini ve o kimselerin üstünlüğünü söyler.

¹⁷ Bu hikâyenin yankıları yedi kat gökyüzünü doldurdu.

diyüp du‘ā eyledi. Huzzār-ı meclis dağı anuñ yanınca “āmīn” diyüp icābet-i istid‘ā eylediler.

Şi‘r:

Bā-dil-i nālīde ve bā-çeşm-i ter

H̄āste ğufrān zi der-i dādger¹⁸

Fāzıl-ı müşārü’ n-ileyh evine geldükde ğaste olup zemān-ı kalīlde muşhaf-ı vücūdī ğatm olup süver-i ‘acāyib-şuver-i ğayātı temām oldı. Hicret-i nebeviyyenüñ toköz yüz bir senesinde vefāt idüp Şeyh İbni Vefā mezārınuñ kurbında defn olındı. **Şi‘r:**

Hāk şude ğāmil ān dürr-i pāk

Kūs-ı tağallüb-zede ber çarğ-ı ğāk¹⁹

Mü‘ellif-i Şakā’iğ pederinden naql eyledi ki “Ol nāhic-i minhāc-ı niḫāc-ı mecma‘-ı zühd ü şalāḥ ve menba‘-ı taḫvā vü felāḥ olup mekārīm-i aḫlāḳı cāmi‘ ve ‘iş u kalīl ile ḳāni‘ bir kimesne idi. **Mışrā‘:**

Ḳāni‘ şude bā-ḡuşk ter ü bā-nāni²⁰

Müddet-i ‘ömrinde ‘alā’iğ-ı ḡalā’iğdan münḳaṭı‘ olup nefsi zekiyyesine meşğül-i mütemaḫḫız-ı ila’llāh idi.” Süre-i Duḡān’ı tefsīr idüp merḡūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḡazretlerine anı ihdā eyledüklerinde ol ‘aşruñ ‘ulemāsı telaḳḳī-i bi’l-ḳabūl idüp sünnet-i ḡasene-i büzürg-vārān üzre istiḡsān eylediler. Zemān-ı iştigāl ve āvān-ı istikmālinde müṭāla‘a itdüğü Tefsīr-i Ḳāḏi’ sınıñ ḡavāşīsine muḡāl-i müşki lede ḡall-i ‘uḳde-i eşkāl için fevā’id-i ferīde ve ferā’id-i müfīde taḡrīr eyledi. Mü‘ellif-i Şakā’iğ müşārü’ n-ileyhüñ ḡaṭṭıyla bu tefsīr-i bā-teysīri seyr idüp “İlm-i tefsīrde āyet-i kübrādur.” diyü anuñ ḡaḳḳında ḡüsn-i şehādet eylediler. **Şi‘r:**

Hāze’l-kitābü feza‘ mādūne vezer

Lev istaṭ‘anā ḡamalnā’ aliyyü’l-başar

¹⁸ Gönli inleyip gözleri yaşlıyken Allah katından bağışlanmak istedi.

¹⁹ O temiz inciyi taşıyan toprak oldu. Baskınlık davulunu gökte çaldı.

²⁰ Daha fazla rızıkla kanaat etmek gerekir.

Mā fi 'l-basīṭati mīn mişli li-şāḥibe

Ve enne hāze 'l-minne āyetü 'l-kübrā²¹

Fenn-i fūrū' dan Viḳāye'nün şerḫi Şadrü'ş-Şerī' a'ya daḫı ḫavāşī taḫrīr ü taştīr eyledi.

Tezyīl Ba' zı şıḳātuñ ḫatṭından menḳüldür ki ' Aḳā'id-i Nesefiyye'ye ḫāşīye tersīm ü terḳīm eyledi, *raḫmetu 'llāhi te'ālā*.

Mevlānā Āḫī Yūsuf bin Cüneyd-i Ṭoḳātī *raḫmetu 'llāh*

Evvelā Merzifon'da müderris olan Mevlānā Seydī Aḫmed Ḳırīmī ḫazretlerinden ve merḫūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḫazretlerinin ḫ'ācesi Mevlānā Şalāḫa'd-dīn ḫazretlerinden ve Mevlānā Ḥüsrev ḫazretlerinden telemmüz eyledi. Menāşīb-ı sāmīyyetü'l-merātibden maḫmiyye-i Burūsa'da Mevlānā Ḥüsrev Medresesi'ne ve maḫmiyye-i Edrene'de [293] Ṭaşlık Medresesi'ne ve maḫrūsa-i İstanbul'da Ḳalender-ḫāne Medresesi'ne ve Maḫmūd Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Medāris-i mezkūreden şoñra maḫrūsa-i Burūsa medreselerinden Sulṭān Medresesi'ne müderris olmuş iken elli aḳçe vazīfe ile Medāris-i Semān-ı heşt-biḫişt-nişāndan birisine naḳl olunup ḳābiliyyet-i kemāl ve kemāl-i ḳābiliyyet ile pīrāste vü ārāste olan ḫüş-mend-i dānişmende ifāza eyledi. Fāzıl-ı müşārü'n-ileyhün ' ulūfesine bi'd-defa' āt onar aḳçe teraḳḳī olunup seksen aḳçeye vāşıl oldu. Vazīfe-i merḳūme ile Şaḫn'da müderris iken şaḫn-ı cihāndan buḳ' a-i maḡfīret-i meşḫūn-ı cināna revāne oldu. Maḫrūsa-i Ḳoştanṭıniyye'de sākin olduḡı evüñ ḳurbında bir mescid binā eyleyüp bu bahāne ile menāzil-i ' uḳbādan ber-menzil-i a' lāya zafer buldı ve daḫı mālīk olduḡı kütüb-i nefīseyi ' ulemāya vaḳf eyledi. Fātiḫa-i ' ömrinden ḫātimesine degin ' ilm ü ma' rifete muvāzıbu mülāzım ve tilāvet-i Ḳur'ān-ı ' aḳzīme ve mütāla' a-i kütüb-i fıḫiyyeye müdāvım idi. **Şi'r:**

Be-' ilm ü faẓīlet şeb ü rüz ḳā'im

Be-dāniş-i mülāzım be-' irfān-ı müdāvım²²

²¹ *Kuran gerçektir ve gerçeğin kitabıdır. Eğer ona değer verseydik, kirpiklerimizin üzerinde taşırdık. (Kuran) saf gerçeklerle dolu bir kitaptır.*

²² *Bilim ve fazilet ile gece ve gündüz uğraşmaktadır. Bilgi ile yol arkadaşı ve irfan ile her zaman birlikte dir.*

Elfāz-ı küfre müte‘allık mesā’ili şāmil Hediyetü’l-Mehdiyyīn nām risāle te’līf eyledi. Fenn-i fūrū‘ dan Şadrü’ş-Şerī‘ a nām kitāb-ı müste‘āba Zāhīretü’l-‘Uqbā nām bir hāşiye tesvīd idüp şadr-ı müşkilāt Şadrü’ş-Şerī‘ a’yı şerh eyledi.

Tezyīl Bu kitābuñ te’līf ü taşnīfiyle meşūbāt-ı nāfi‘ a-i sātī‘ adan bī-nihāye izzihār-ı iddihār idüp dār-ı ‘uqbāda intifā‘ u istimtā‘ için hadden ziyāde zād ü zevāda tehiyye eyledi. Ol şeh-süvār-ı şahn-ı fazā’il Şahn Medresesi’nde müderris iken sekiz yüz toksan bir senesinde bu kitābuñ te’līfine şürū‘ idüp onuncı yılda toksuz yüz bir şehir-i Zī’l-ħiccesinüñ sekizinci gününde itmām eyledi. Müddet-i merķūmenüñ ortalarında Ka‘be-i şerīfeye varup hacc-ı mebrūr ve sa‘y-ı meşķüvv eyledi. Bu ebyāt-ı mu‘ciz-āyātı ol kitāb-ı i‘cāz-nişābuñ vaşfinda irād eyledi.

Şi‘r :

Kitābü fihe tibyanü’l-ma‘ānī

Beyān-ı fihe gāyātü’l-beyānī

Muħiṭ fihe tebyīni’l-künūzī

Yenābī‘ü’l-‘ulūm ke’l-meşānī

‘Uyūnü’l-fıkh mi‘yārü’l-fetāvī

Muşaffī‘an ziyārāti’ş-sevānī

Hüve’l-mirķāt ve’l-mirāt-ı haķķen

Hüve’l-vāfi bā-nicācü’l-emānī

Vecīzü’l-lafz kāfü’l-vākı‘āt

*Şifāü’l-cehl fi külli’z-zemānī*²³

Mevlānā Āħī sekiz yüz toksan bir senesinde Şahn’a varduķda bu tārīhi didiler. **Tārīh:**

²³ Kuran güzel sözlüdür. Belagatlarla doludur. İctihat ve öğretinin membasıdır. Başarının yolu odur. Yalnız ona tutunun. Hem kısa hem çok yönlüdür. Tüm zamanlarda cehalet ve aymazlığın ilacıdır.

Merkezü'l-‘ilm medārü'l-fa‘l

Fāzılü'l-‘aşr ferīdü'l-ḥalef

Nāl ismī ratab fi ‘t-tedris

Hişu’llāh yaḥsenü'l-luḥf

Ḳalat fi tehniyetü’t-tārīḥ

Kevkebü'l-‘izcilā fi ‘ş-şeref²⁴

Uzun Ḥasan’uñ inhiżāmına Mevlānā Aḥī bu iki tārīḥi didi. **Tārīḥ:**

Buḫlān keydü'l-ḥā’inīn

Ḥallü lī fetḫü ḳarīb²⁵

Mevlānā Ḳāsım bin Ya‘ḳūb rahmetu’llāh

Amāsiyyelüdüdür. Ḥaḫīb Ḳāsım demekle meşhürdür. Mevlānā Seydī Aḫmed Ḳırīmī ḫazretlerinden telemmüz idüp tekmi‘l-i kemālāt eyledükden soñra ‘ādāt-ı eslāf-ı eşrāf üzre menāşıb-ı ‘āliyeden Amāsiyye Medresesi’ne müderris oldı. Merḫūm u mağfürünleḫ Sulṫān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḫazretleri şehzāde iken Amāsiyye sancağına vālī oluḫda fāzıl-ı müşārü’n-ileyhi ḫāce idinüp müddet-i medīd anuñla muşāḫabet-i ‘ilmiyye eyledükden soñra sa‘ādetle taḫt-ı salṫanata cülūs müyesser oluḫda maḫmiyye-i Burūsa’da Murādiye Medresesi’ni i‘ṫā eyledi. Ba‘deḫ Şehzāde Sulṫān Aḫmed ḫazretlerine Amāsiyye sancağını şadaḳa eyledükde fāzıl-ı müşārü’n-ileyhi aña daḫı ḫāce naşb eyledi. Bu ḫālet üzre maḫrūsa-i mezkūrede vefāt idüp rūḫ-ı pür-fütūḫı şehir-i beḳāda mütevaṫṫın u mütemekkin oldı. Müşārü’n-ileyh ‘ulūm-ı ḳırā’at ve tefāsīr ü eḫādīse ve fūnūn-ı uşul ü fūrū‘a ittīlā‘-ı tāmı var idi. Ṭā’ife-i Şūfiyye’ye muḫıbb olup muḫabbetinde müdāvım ve anlar ile mücāleset ü müvānesete mülāzım olup aḫlāḳ-ı kerhime ile müteḫallıḳ nīk-nefs bir kimesne idi. **Mışrā‘:**

²⁴ İrfan ve bilgeliğın merkezidir. Cömert ve bilgedir. En yüksek öğretilere sahiptir. Allah ona en iyi özelliklerini bahşetmiştir. Tarihi kahramandır. Onur ve kutsallığın adamıdır.

²⁵ Tüm hainlerin fethedicisidir. Benim çözümlerimin yakın fethedicisidir.

Cehd kun tā hūlḡ-ı nīk-āred be-dest²⁶

rahmetu'llāhi te'ālā.

Mevlānā Sināne'd-dīn Yūsuf *rahmetu'llāh*

Sulṭān Murād Hān Ğāzī merḡumuñ vüzerāsından birinüñ ḡullarındandır. Zemān-ı şıḡarında mebānī-i 'ulūmı [294] taḡşīl idüp ol 'aşruñ 'ulemāsı ḡıdmetlerinde iştiḡāle iken ba'zı riyāz-ı riyāziyāt ya'nī 'Alī Ḳuşcı ḡazretlerinüñ evcāt-ı ḡıdemāt-ı 'aliyyesine per ü bāl cıdd ü iḡdām ile şu'ūd eyledi. **Şi'r:**

Be-sustī ber ne-bāyed kām-ı dilhā

Be-kun der hūner merāmī cıdd ü iḡdām²⁷

Şime-i kerīme-i 'ulemā üzre menāşıbdan maḡmiyye-i Burūsa'da Manastır Medresesi'ne ve Sulṭān Medresesi'ne müderris olup erbāb-ı ḡarā'ih-i naḡḡādeye ifāde eyledükden şoñra yevmī elli aḡçe vazīfe ile Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisinde seccāde-i ifādeye cülūs eyledi. Medrese-i mezkūrede vazīfesine def'atle onar aḡçe teraḡḡı olıñup seksen aḡçeye yitmiş iken şaşt-ı ecille girif-tār olup vefāt eyledi. Müşārü'n-ileyh şerā'if-i evḡātini 'ilm ü 'ibādete şarf idüp meşāḡil-i 'ilmiyyeye iştiḡāle bezl-i cehd eyleyen tā'ifeden idi. Nazar-ı şerīfi ta'alluḡ itdüḡi kütübüñ ḡavāşisine fevā'id ta'līḡ idüp mevāzı'-ı müşkile ve mevāḡı'-ı mufaşşaladan 'uḡde-i eşkālī münḡall ider idi. "Mü'ellif-i Şaḡā'ik fāzıl-ı müşārü'n-ileyh kitāblarından nesāḡ-ı ma'hūd üzre fātiḡasından ḡātimesine deḡin ḡavāşisinde fevā'idi ḡāvī bir Tefsīr-i Beyzāvī gördüm." diyü ifāde eyledi. Ol fāzıl-ı kāmīl kendinüñ üstādı 'Alī Ḳuşcı'nuñ 'ilm-i hey'etde yazduḡı Risāle-i Fethiyye'sine bir şerḡ-i nāfi' terḡīm idüp muḡlaḡāt-ı nikāt-ı sedīdeyi lisān-ı beyān ile fetḡ eyledi. **Şi'r:**

Ser-i kilik-i ü fātiḡ-i müşkilāt

Lisāneş kilid-i der-i mu'zılāt

²⁶ *Çaba sarfet ki hoş huyelde etsin.*

²⁷ *Tenbellikle istekler elde edilmez. Sanatta ciddiyetle çalış ve çaba sarfet.*

Cenābeş-i celīl est u kāmilter est

Fazā 'il-nişāb u hüner-güster est²⁸

Fāzıl Kāmīl Mevlānā Sinān *rahmetu 'llāh*

Germiyān'dandur. Şā'ir Sinān dimekle meşhūrdur. E'ālī-i mevālī-i zevī'l-mu'āllīden Mevlānā Hüsrev hāzretlerinden aḥz-i 'ulūm eyledükden soñra cümle-i ecille-i evkātini 'ulūm-ı mu'tebere-i mütedāvileye şarf idüp fūnūn-ı fazā 'il-i meknūna ḡāyet-i iştiḡāl ile meşḡul oldu. Şıdḡ-ı raḡbet ve şafā-yı himmetle kemer-i tetebbu'ı miyān-ı cāna bend ve tavḡ-ı ihātayı gerden-i cināna peyvend idüp uşūl ü fūrū'ı şāmil bir fāzıl u ma'ḡūl ve meşrū'ı cāmi' bir nāfi' kimesne oldu. **Şi'r:**

Cem'at külli mā-neştet mine'l-verā

Mine'l-ḡalḡ ve'l-aḡlāḡ ve'l-'ilm ve'l-'alā²⁹

Fenn-i fūrū'da Viḡāye'nūñ şerḡi Şadrū'ş-Şerī'a'ya bir ḡāşiye tesvīd ü terḡim idüp Mollā Aḡī'nūñ ḡāşiyesinde meşḡur u muḡarrer olan kelimātını redd itmegi iltizām eyledi.

Tezyīl Toḡat nām ḡaşabada olan medrese-i Sulḡāniyye binā olınduḡda evvelā ol fāzıla şadaḡa buyurıldı. Ba' deḡū Şemāniyye Medreseleri'nūñ birisi aña tevcīh olınuḡ şaḡn-ı ifādede ifāza ider iken buḡ'a-i beḡāya rıḡlet eyledi. Mervīdür ki fāzıl-ı müşārū'n-ileyh Seyyid Şerīf Cürḡānī hāzretleri ile şerīk olup mizmār-ı fazā'ilde müsābaḡa-künān-ı hem-'inān oldılar. Güy-ı meziyyet ü fazīlete dest-res bulmaḡ recāsına tek ü pūy idüp şavlecān-ı kūşiş ile 'arşa-i verzişde teşmīr-i sāk ihtimām eylediler. Merḡūm u maḡfūrünleh Sulḡān Murād ḡān ḡāzī hāzretleri Şā'ir Şeyḡī ile ikisini imtiḡān idüp “ḡamse diyīñüz.” diyü emr eyledükde Hüsrev ü Şīrīn'den biñ miḡdār beyt diyüp pādşāha 'arz eyledi. Pādşāh hāzretleri bu ebyātı ḡāyet beḡenüp bī-ḡadd ü pāyān iḡsān eyledi. Bu ḡānīmetle mesken ü mütevattınına gider iken ḡamze-i ḡūn-rīz-i dil-rubāyān gibi ḡūnī ḡarāmīler seyl-i eşk-i 'āşıḡ-mişāl anuñ yolına inüp

²⁸ *Kaleminin ucu sorunların çözümlü, dili problemlerin anahtarıdır. Kişiliḡi celil ve mükemmeldir. Asıl fazileti hünerlerindedir.*

²⁹ *İnsanlığın en iyi niteliklerini çağırдын ve topladın. Ahlakın, bilgeliḡin ve aydınlanmanın adamısın.*

cümle-i memālikini ğāret eylediler. Bu vākı‘ a-i nekbet-encāmdan şoñra çok zemān geçmeden ol fāzıl-ı fazīlet-āyāt vefāt eyledi. **Şi‘r:**

Gümān-ı meber ki cihān i‘ timād rā şāyed

Kī lāzım-ı ‘ adem est ānçe der vücūd āyed³⁰

Raḥmetu’llāh.

Mevlānā Şücā‘ a’ d-dīn İlyās *raḥmetu’llāhi ‘aleyh*³¹

Uşlı Şücā‘ demekle mezkūrdur. Ol ‘ aşruñ ‘ ulemāsından telemmüz idüp ehliyyet-i menāşıb ile menāşıb-ı ehliyyete vāşıl olduğda ba‘ zı medārise müderris olduğdan şoñra semiyiyy-i heşt-biḥşt olan Şemāniyye’den birisine terfī‘ olındı. Medrese-i mezkūrede erbāb-ı taleb ve aşḥāb-ı ārebe ifāde şadedinde [295] iken medrese-i beḳāya şu‘ ūd idüp vefāt eyledi. **Mışrā‘ :**

Reft est ez īn beḳā‘ der bāġ-ı cinān³²

Müşārü’n-ileyh selīmü’l-‘ aql ve müstaḳīmü’ṭ-tab‘ ve ḳaviyyü’n-nefs ve zekiyyü’z-zāhin bir kimesne idi. **Şi‘r:**

Be-dāniş-i büzürg ve be-‘ aql-ı ercümend

Be-‘ irfān-ı ferīd ve be-gevher-i bülend³³

‘ Ulūm-ı şer‘ iyyede ve ‘ ulūm-ı ‘ aḳliyyede yed-i ṭlāsı olup bu fūnūn-ı fazīlet-i maḳrūnda yed-i beyzā izḥār iden ser-firāzān-ı ‘ ālemiyāna bī-bahāne dest-yārī-i meziyyet-i cāvidāne ile ğalebe eyledi. **Mışrā‘ :**

Bu meşel meşhūrdur kim dest ber bālā-yı dest

Ve lākin taşnīf ü te’līf meslegine sālīk olup nesne ibdā‘ itdūgi mesmū‘ olmadı.

Mevlānā ve Evvelānā İlyās *raḥmetu’llāh*

Müşārü’n-ileyh Şücā‘ a’ d-dīn ba‘ zı ‘ ulemānuñ ğilmānındandır. ‘ Ālem-i şıġarda efendisinüñ türbesine ḳarīn u rehīn olup ‘ ulūm-ı keşīre ta‘ allūm eyledükden ğayrı zemānesi ‘ ulemāsından daḳı oḳumışdur. Cenāb-ı büzürg-vārı menāşıb-ı ‘ āliyyeye istihḳāḳ-ı iktisāb eyledükde ba‘ zı

³⁰ Zannetme ki cihana güvenebilirsin. Var olan her şeyin sona ermesi kaçınılmazdır.

³¹ Allah’ın rahmet üzerine olsun.

³² Bu hayattan cennete göçtü.

³³ Bilgi açısından büyük ve akıl açısından saygıdeğer. İrfan açısından yegâne ve değer açısından yüce.

medārise müderris olduğdan sonra Şahn Medreseleri'nden birisine müderris oldu. Medrese-i mezkūrede ifāde ider iken rūḥ-ı pür-fütūḥı müderris-i medrese melā'-i a' lā şavbına revāne olup vefāt eyledi. Ḥazret-i muḥavvelü'l-aḥvāl ve muḥadderü'l-ācāl ezel-i āzālde itdüğü farz-ı ḫaṭ'î mücibince dest-i meniyye anı emniyyesine ittişālden ḫaṭ' u istīşāl idüp ol fāzıl-ı bā-iḥtirāmı iḥtirām itmegin tūlī' ömr müyesser olmayup te'līf ü tašnīfe iştiğāle zemān olmadı.

Şi'r:

İlm-i dāred ṭuruḫ-ı gūn-ā-gūn

Merd ez ḫadd-i żarūret birūn

Ömr kem fazl u edeb bisyār est

Kesb-i ān kun ki turā nāçār est³⁴

Zemān-ı ifādesinde ṭalebe zümresine ifāzada sa'y-ı belīğ ve cidd-i bī-dirīğ itmegin ve cāh-ı penāh-ı ṭullābdan çok kimesne anuñ ḫıdmetinde ğāyāt-ı kemālāt-ı 'āliyye vuşul buldı.

Cenāb-ı fazā'il-nişābı mu' terek-i müteberrik-i dānişmendān ve müzdeḫim-i mülte'im-i aşḫāb-ı 'irfān oldu. **Şi'r:**

Yāft maḫşūd u merāmeş cümle-i aşḫāb-ı 'aşḫ

Zān-ı sebeb şud āsitānet merci'-i erbāb-ı 'aşḫ³⁵

Ziver-i aḫlāḫ-ı celiyye ile pīrāste olup müstaḫimü't-ṭab' ve selīmü'n-nefs iken yine 'inād u mükābere üzre idi.

Mevlānā 'Alā'a'd-dīn Yegānī *rahmetü'llāh*

Ol yegāne-i 'ālem kendi zemānesi 'ulemāsından ḫırā'at ṭarīḫıyla istifāza eyleyüp tekmil-i zāt şafā-yı şifāt eyledükden sonra 'ādāt-ı eslāf üzre ba'zı medārise ve Sultān Medresesi'ne ve Şemāniyye'nüñ birisine müderris olmuş iken maḫrūsa-i Burūsa'da yevmī seksen aḫçe vazīfe-i nazīfe ile müftī naşb olındı. Ol laṭīfü't-ṭab' selīmü'l-'aḫl ḫiṭāb-ı 'arā'is-i 'ulūm ḫaḫḫında

³⁴ Bilimin, olması gerekenden daha fazla yolları vardır. Ömür az ama edep ve bilim çok fazladır. Sana gerekli olanları öğren.

³⁵ Aşk ehli tüm istek ve arzularına ulaştı. Bu yüzden asitane (dergâhın) aşk erbaplarının mercii olmuş.

techiz-i esbāb taḥṣil ü tekmil idüp ol merd-i güzün tenmiyyet-i terbiyet ve temşiyet-i taḫviyetde fevku'l-maḫdūr sa'y-yi meşkur itmegin çok kimesne anuñ enfās-ı müteberrikesinden intifā' u istimtā' eyledi. **Şi'r:**

Li-küllü zemāni vāḥid teḫyedī bih

Ve haḫa zemān lā-şekk ente vāhideh³⁶

Şafā-yı qarīḫa ve şiddet-i zekāsı iḫtizāsınca fazā'il-i bī-nihāye taḥṣil itmiş idi. Lākin semt-i te'life sālîk olmayup meşgale-i taşnife meşgül oldu. Hicret-i nebeviyyeden toḫuz yüz toḫuz tārīḫinde ḫurūş-ı ḫurūs *irci' ilā rabbikī³⁷* murğ-ı rūḫına vāşıl olduḫda kebk-i derī gibi kühsār-ı 'ademe perrān oldu. Ba'zı fuḫül-i erbāb-ı 'uḫül anuñ vefātına bu tārīḫi didiler. **Tārīḫ:**

Vāḫidemāt merḫūmen sa'iden³⁸

Mevlānā Luṭfu'llāh Tokātī *rahmetu'llāhi 'aleyh*

Mollā Luṭfī demekle meşhürdür. Merḫūm Sinān Paşa'dan oḫuyup anuñ ḫıdmetinde melekāt-ı melekiyye ve kemālāt-ı felekiyyeyi tekmil ü taḥṣil eyledi. **Nazm:**

Puşt ber kun tū ib'ādāt u rüsüm

Rüy-ı ceḫd ār be-taḥṣil-i 'ulüm

Ḥıfz kun muḫtaşarī der her fenn

Gir ḫoş-bū güli ez her gülşen³⁹

[296] Mevlānā 'Alī Ḳuşcı büm-ı Rüm'da āşiyān-gir olduḫda müşarü'n-ileyh Sinān Paşa'nuñ icāzetiyle Mevlānā Luṭfī 'ulüm-ı riyāziyyeyi 'Alī Ḳuşcı'dan oḫuyup güş-ı hüşla istimtā' eyledi. Bu tārīḫla rüsüm-ı ḫaḫā'ik u daḫā'ikı levḫ-i ḫāṫırda ḫāme-i ḫıfz u zabṫ ile şebt ü imlā eyledükden şoñra seḫāb-ı feyz-i baḫş gibi biḫār-ı teyyārdan istifāza eyledüḫü durer-i gurer-i

³⁶ Her çağda insanların örnek olarak takip ettiği bir kişi vardır ve bu çağda o kişinin sen olduğuna şüphe yok.

³⁷ Rabbine dön (Fecr 28).

³⁸ Biricik merhum, mutlu olarak öldü.

³⁹ Geleneklere arkamı dön. Yüzünü bilim öğrenmeye çevir. Her alandan birşeyler öğren. Her gülistandan kokulu bir çiçek al.

fevâ'id-i riyâziyyeyi ol lücce-i 'ilm ü faẓl u inşâ ya'nî Sinân Paşa'nuñ şadef-i derûnına ilķâ eyledi. **Mışrâ'**:

Der bedr bā-bürde ü gevher yegān āverde est⁴⁰

Ol naḥl-i faḥl-i 'ālemiyān ol şüküfe-i riyāz-ı riyāziyyātdan aḥz idüp kivāre-i ḥātırında cem' itdügi şehd-i şirini müşarü'n-ileyh Sinân Paşa'ya bezl eyledi. Mevlānā Sinân Paşa fenn-i mezkürı bu vāşıta ile aḥz eyleyüp anda daḥı yed-i beyzā ve mahāret-i tāme taḥşil eyledi. Mevlānā Luṭfi'yi Sinân Paşa ḥāzretleri zemān-ı vezāretinde merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzi'nüñ ḥuzūr-ı şerifinde terbiyet idüp fāzıl-ı müşarü'n-ileyhi ḥızāne-i 'āmirede mahzūn olan letā'if-i kütübüñ ḥıfz u zabtı için emīn vaz' eyledi. Bu bahāne ile Mollā Luṭfi fūnūn-ı 'Arabiyye'den cevāhir-i kütüb-i girān-māyeye dest-res buldı. Gencūr-ı bezāyi' -ı bedāyi' behiyye-i şehiyye olan naḳḳādān-ı 'ālim mü'ellefātında derc ü ibdā' eyledükleri 'aḳā'ıḳ-ı ḥāḳā'ıḳ-ı 'ulūm ve ecnās-ı bezāyi' -ı fūnūna vāşıl oldı. **Şi'r:**

Ser çeşme-i taḥşil kitābest kitāb

Aşl-ı heme teshil kitābest kitāb

Genc-i hünerest ve kān-ı 'irfān u kemāl

Sermāye-i tekmil kitābest kitāb⁴¹

Sālifü'z-zıkr Sinân Paşa'nuñ taḳallübāt-ı taşarrufāt-ı edvār ile iḳbāli idbāra munḳalib olup Seferiḥişār'a nefy olınuḳda Mevlānā Luṭfi anuñ ile bile gidüp ḥāşşa-i lāzime gibi anuñ yanında müfāreḳat eylemedi. Vaḳtā ki merḥūm u maḡfūrūnleh Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzi ḥāzretlerine devlet ü sa'ādetle serir-i felek-i mesir ve sipihr-i maşire cülūs-ı hümāyūn müyesser olup ābā vü ecdādından berü kābiren 'an kābir mevrūs olan mesned-meşid-i salṭanat u ḥilāfeti birāderleri elinden alduḳda ve ol zıllu'llāhuñ kevkeb-i baḥt-ı bülend-i āftāb-ı eşrafı meşarī[k] u maḡāribe pertev şalduḳda. **Şi'r:**

⁴⁰ Bedr'de köle ile mücevheri bir sırada almış.

⁴¹ Öğrenmenin pınarı kitaptır kitap. Tüm kolaylaştırıcıların aslı kitaptır kitap. Sanatın defne si, irfan ve kemalin madenidir. Kemale erme sermayesi kitaptır kitap.

Çü hüsrev be-taht u hilâfet nişest

Cihân ez nû âyîn-i şâhîş best

Be-pîş-i rahş dâşet ez dil-berî

Ruḡ-ı Rûm mir 'ât-ı İskenderî⁴²

Medâris-i 'âliyeden maḥmiyye-i Burûsa'da merḥûm Sulṭân Bâyezîd Ḥân Ğâzî Medresesi'ni ve Filibe'de Şahâbe'd-dîn Paşa Medresesi'ni ve maḥrûsa-i Edrene'de Dârü'l-Ḥadîş Medresesi'ni yevmî kırk aḡçe ile şadaḡa eyledükden şoñra mûmâsil-i heşt-bihişt olan medârisüñ birisine terfî' eyledi. Medrese-i mezkûrede erbâb-ı ṭabâyi' -ı maṭbû' a ve aşḡâb-ı ḡarâ'ih-i maṭmû' aya ifâde vü ifâza üzre iken Sulṭân Bâyezîd Ḥân Ğâzî ḡazretleri maḥrûsa-i Burûsa'da cedd-i şerîfi Sulṭân Murâd Ḥân Ğâzî ḡazretlerinüñ medresesini altmış aḡçe 'ulûfe-i mu' ayyene ile ol fâzıl-ı muḡiḡḡa şadaḡa eyledi. Mevlânâ Luṭfî kendinüñ aḡrân ü emşâline belki 'ulemâ-yı 'izâm ve eslâf-ı eşrâfa küstâḡ-âne kemân-ı âzârdan tîr-i ṭa' na pertâb idüp ḡadeng-i turrehât-ı nâ-şâyeste ile hedef-i ḡaṭırlarına ṭoḡınur idi. Kâffe-i 'ulemâ anuñ tiḡ-i zebân-ı ziyân-kârından mecrûḡ olup şemşîr-i âzârından şaḡınur yaḡınur idi. **Şi'r:**

Zi şemşîr-i âzâr bâyed gürîz

Ki bâşed ciger sûz u ḡûnrîz ü tîz⁴³

Ol ṭalîḡü'l-lisân ve ceriyyü'l-cenân rü 'esâ-yı 'ulemânuñ ḡaḡḡında lisân-ı zemm ü ḡadḡi iṭâle idüp libâs-ı hezlle nâzikâne ṭonatmaḡın ve aḡrân u emşâlinüñ her birine nâ-münâsib meşâlib isnâd idüp ḡavl-i şârid ü bâridle anları biribirine ḡatmaḡın cümle-i a' lâm-ı 'ulemâ-yı 'uzemâ-yı vâlâ-rütbet aña buḡz u 'adâvet idüp her biri şamîm-i ḡalbden 'adû olmış idi. Cevher-i derûnları 'arâz-ı ḡarâz u ḡayz ile ṭolmuş idi. 'Ulemâ-yı 'izâm cânibinden olan şeker-i âba mu' aşır olduḡı kimesnelerüñ zehr-i ḡıḡd ü ḡaddleri âmîḡte olmaḡın iki fırḡa bile Mevlânâ Luṭfî'yi semm-i üstâdü'l-ḡâdd ile ihlâk itmeḡe ḡaşd idüp anı mâ-beynden ref' itmeḡe cezm

⁴² Padişah gibi hükümet tahtına oturdu. Cihan yeniden padişahlık düzenlemeleri uyguladı. Cilveden göz önünde tutmuş. Rum yüzü ve İskender aynası.

⁴³ Azarlama kılıcından kaçmak gerekiyor ki (o) yüreği acıtır, kan tükürür ve keskindir.

eylediler. Bu dā' iye ile ol mesnedü'l-ileyh mesned-i қаzā ile ilhād ü zındıқа isnād olunup āyine-i dil-i şafā-engīzi jeng-i reng-i küfr ile tīre ve dīde-i bāṭını hīredür diyü güft ü gū ihdās eylediler. **Şi'r:**

Çenīn güft dānā-yı [297] āmūzgār

Mekun bed ki bīnī bed ez rūzgār⁴⁴

Halk-ı 'ālem içre bu haber meşhūr olup 'izz-i hużūr-ı pādşāhīde bu hadīş-i mevzū' merfū' olduğda pādşāh hazretleri “*mā hāzā illā ifkun mufteren*⁴⁵” diyüp hayır “Bu haber şahīh degüldür, bunuñ mevzū' ı ve maḥmūli şahīh olmaḅ 'iddür. Bu huşuş görilsin.” diyü fermān eyledi. A' lām-ı 'ulemādan Mevlānā Ḥaṭīb-zāde ve Mevlānā 'Izārī ve Mevlānā Efḍale'd-dīn ve Mevlānā Aḥaveyn ve sā'ir e' ālī-i aḥālī-i zevi'l-ma' ālī' aḅd-i meclis eyleyüp Mevlānā Luṭfī'yi ihzār eyledüklerinde faşl u bāb-ı kelāmı bu ṭarīkla vaşl u fetḥ eylediler ki “Senüñ cenāb-ı ma' ālī-nişābuñ ḥafīyyü'l-elṭāfuñ mażhar-ı luṭfī olup derün-ı fazā 'il-i maḅrūnuñ ḥızāne-i leṭā 'if-i ma' ārif iken cādde-i hidāyetden ḥurūc idüp ṭarīḅ-ı ḅalālete taṭarruḅ eylemişsin. Bunuñ ne luṭfī vardur?” didüklerinde Mevlānā Luṭfī “*hāzihī firyet bilā-müryet*⁴⁶” diyüp şöyle başt-ı cevāb eyledi ki “Benüm *mā cā' e min 'indellāhe*⁴⁷ imān u taşadduḅum muşaddaḅ ve faşle'l-ḥiṭāb-ı kitābu'llāhda mektūb olan evāmīr ü nevāhī ḥaḅḅında taḅḅīḅum muḥaḅḅaḅdur. Esās-ı dīn-i İslām'um ṭārem-i Seb' -ı Şidād gibi ḥalelden ḥālī ve mihr-i ḥüsn-i i' tiḅādum şeref-i zevālden 'ālādur. Mezāḅ-ı diyānetüm zehr-i mürr-i ilhād ile telḅ-kām olmayup nebāt-ı 'aḅīde-i pāküm cevāb-i ihtimāl-i şirk ü küfrden şāfdur. Bu huşuşda benüm içün söylenen söz kizḅ ü meyn ü lāfdur. Ḥāşā ki bende küfr ü ilhād ola *ve mā yekfur bihī illel kāfirün*⁴⁸” diyü ḥatm-i kelām eyledi. **Şi'r:**

Ḥāl-i men-i giryān zi ḅalālet dürest

Ez küfr ü ez ilhād dilem mehcürest

⁴⁴ Akıllı öğretmen şöyle dedi ki: “kötülük yapma ki hayattan kötülük görürsün.”

⁴⁵ Bu uydurulmuş bir yalandır (Sebe' 43).

⁴⁶ Bu şüphesiz yalandır.

⁴⁷ Allah'tan gelen şey.

⁴⁸ Ve onu inkar edenler kafirlerdir.

Derbāre-i men mīc mekun zışt gümān

Ez tābiř-i tevḥīd derūnem nūr est⁴⁹

Bu maḥallde iki yüz miḳdārı kimesne ḥāzırūn olup her biri birer mādde naḳl idüp *innehu le kavlun fās^{f0} ve mā hüve bil hez^{f1}* diyü ‘alā vechi’t-taḥḳīḳ ve alā ’iḳān-ı mezḳūruñ ilḥādına řehādet eylediler. Mevlānā Luṭfi ol řühūd-ı meřhūdū’l-butlān ḥaḳḳında “*mā lehum bihi min ‘ilmin⁵²*” diyüp anlaruñ řāhid-i řehādetlerini tiĝ-i tekzīb ile ḥarac eyledükce ‘ulemā-yı ma‘ālī-i intimā’ “Ol řāhidleruñ řehādetleri řer‘an maḳbūl ve bizüm yanımızda ma‘mūldür.” diyüp mücibini tenfīz ü imzā eylediler. *Es-seyfi maḥā’ ez-zünüb⁵³* feḥvāsınca imḥā-yı enḥā-yı āřām iĉün řeřmīr-i siyāset ile ḳatlı itmegi tařmīm eylediler. Gürūh-ı ‘ulemādan Mevlānā Ḥaṭīb-zāde ve Mevlānā ‘Izāri bī-tevaḳḳuf ḳatline emr idüp ibāḥe-i irāḳet demine ḥükm eyledi ve lākin Mevlānā Efdāle’d-dīn ve Mevlānā Aḥaveyn tereddüd idüp bī-meḥābā i‘dām ü ifnāsına ḥükm itmege cür‘et itmeyüp nā-ḥaḳḳ ḳatlı itmekden ḥazer eyledi. Bu ḥuřuř pāye-i serīr-i a‘lāya ‘arż olunduḳda Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḥāzretleri envā‘-ı taḥarrīden řoñra sūnnet-i ḥasene-i mendūbe üzre icmā‘-ı ‘ulemā ile ‘amel idüp bu ‘azīmete ruḥřat buyurdu. Binā-yı ‘alā-zālike Mevlānā Luṭfi’yi At Meydānı’na iletüp ḥadd-i seyfi řer‘le ḥazāḳatle mübāřeret eyledüklerinde mevlānā-yı müřārū’n-ileyh bařını meydāna ḳoyup tiĝ-i ḳatle gerden-i ḳabūlle yön virdi. Cellād-ı rüzĝāruñ tiĝ-i ḥayfı anuñ bir dem iĉinde bařın alup ḳanına girdi. **Maṭla‘:**

Tiĝ-i cellād-ı felek kār itdi anuñ cānına

Seyfi ḥayfı rüzĝāruñ girdi anuñ ḳanına

Ol ‘ařruñ müverriḥlerinden mülhimāt-ı ĝaybiyyeyi nāṭıḳ bir řādıḳ kimesne merḳūm-ı merḥūmuñ ḥīn ü helāki ḥīninde bu tāriḥi didi. **Tāriḥ:**

Ve leḳad met řehīden⁵⁴

⁴⁹ *şu aĝlayan ben, dalaletten uzaĝım. Gönlüm küfürden, ilhaddan uzaktır. Hakkımda ḥiĉ kötü zanda bulunma. Tevhid ıřıĝının vurmasıyla gönlüm aydınlıktır.*

⁵⁰ *Muhakkak ki o, gerĉekten (hakkı bātıldan) ayıran bir sözdür (Tārik 13).*

⁵¹ *Ve o, sıradan bir söz deĝildir (Tārik 14).*

⁵² *Onların ona dair bir ilimleri yoktur (Nisā 157; Kehf 5).*

⁵³ *Kılıcı yok etti ve baĝıřladı.*

⁵⁴ *Katledilerek şehit oldu.*

Ba' zı şā' ir-i māhir-sütüde-i me'şer bu maḥallde bu kelāmı tārīḥ didi. **Tārīḥ:**

*Telefū nefsi nefīs*⁵⁵

Ve ba' zıları

Ḥilāf-ı vāqı' būd⁵⁶

Kelāmını tārīḥ didi. **Tārīḥ:**

İftihār-ı fuḫalā Luṭfi maḫtül ki ü

Būd-ı der cümle faḫā' il-i beheme mülk-i ferīd

Çünkü ehl-i ḫased ü rāz-ı ta' aḫşub kuşend

Geş tārīḥ-i vefāteş ve lekad māte şehīd⁵⁷

El-ḫaḫḫ bu cümle mevḫı' inde vāqı' olup maḥall ü maḫzende şādıḫ oldı. Sene-i merḫūmenüñ şehr-i Rebū' l-āḫırınüñ yigirmi beşinci günü se-şenbe gün ḫatlı olup Ebū Eyyüb Enşārī' de defterdār merḫūm Maḫmūd Çelebi'nüñ mescidi ḫurbında defn olındı. Ḥikāyet olunur ki fāzıl-ı müşārü'n-ileyhüñ Mevlānā Ḥaṭīb-zāde nesāḫ-ı meşrūḫ üzre ḫatline ḫükm eyledükden soñra maḫarr-ı muḫarrerine gelüp bu ḫükmüñ şudürıyla mübāḫāt eyleyüp “*el-minnetü li'llāhi te'ā*⁵⁸ “Kitābumı anuñ [298] teḫāvül-i dest-i redd ve naḫar-ı 'in-i i' tirāzından ḫalāş eyledüm. Zirā ol kişi benüm kitābumı tezyīf itmege ṭoḫrılıp ḫaṭālarını yazup çizmege ḫāme gibi bel bağlamış idi.” didi. Müşārü'n-ileyhüñ ḫatline ḫāzır olan şıḫāt-ı tuḫātdan menḫüldür ki Mevlānā Luṭfi maḫall-i ḫatle gider iken yoluñ iki cānibinde ṭuran Müslümānları kendinüñ ḫilāf-ı 'ālemüñ vaḫdāniyyetine iḫrārına ve inkārı lāzım olanlarıñ inkārına eşrārına işḫād idüp muttaşıl sāḫa-i derün-ı pākini gerd-i sū'-i i' tiḫādden tebri'e ve 'aḫīdesini keder-i ilḫāddan taşfiye eyledi. Kelimenin şehādeti şehd-i mükerrir-i kirdār tekrār-be-tekrār u tezkār idüp İslām u imānını taşdıḫ u taḫḫiḫ eyledi. Ḥattā rivāyet olunur ki dem-i ḫatlı ve ḫin-i ḫin ü helākde mübārek başı

⁵⁵ Kendi hayatı telef oldu.

⁵⁶ Olacağa karşı koyamadı.

⁵⁷ Tüm ülkede tüm faziletlerde yegâneydi. Kıskançlar onu taassup yüzünden öldürdüklerinde ölüm tarihi “*Ve lekad māte şehīd*” (Şehit olarak öldü) cümlesi oldu.

⁵⁸ Minnet ancak Allah'adır.

müntehā-yı zerārī-i bedenden hażīz-i vech-i arza sākıı olduğda lisān-ı pākinden tevħīd şadır olup kelime-i şehādeti tekellüm eyledi. Mü ’ellif-i Şakā’ıķ hazretlerinüñ ‘ ammīleri naķl eyledi ki “Ol menba‘ -ı yenābī‘ -ı ifādenüñ enfās-ı rūh-baķşından istifāza itdügimde evvelā Buķārī naķl idüp şonra dersimüzi oķudurđı. Eşnā-yı naķlde kitāb-ı Buķārī’yi aķup rāviyān-ı rāviyye-i rivāyetüñ esāmī-i sāmīyyelerini silk-i taķrīre tanzīm itmege bed’ itdüginden şıķāķ-ı milāķ-ı eķādīş-i nebeviyyeyi itmām idinceye degin girye idüp nāvdān-ı müjgānından şafahāt ve cenānı üzre fiķrāt-ı ‘ aberātını ‘ alā vechi’t-tevālī aķıđurđı.” Şi‘r:

Şem‘ -i vāret çü tāk-ı zer bāyed

Giryet-i ez ķande bīşter-i bāşed⁵⁹

Bu minvāl üzre bir gün Buķārī naķl ider iken ģikāyet eyledi ki ‘ Alī ibni Ebū Tālīb hazretlerinüñ ba‘ zı ģazavātında cism-i şerīfine sehm-i cerāhet işābet idüp đarb ü ģarbden ol sehme şikest irüp peykān-ı ģün-feşānı beden-i laķīfinde ķaldı. Ol peykānuñ ģadeng-i ıztırābı anuñ cigerine geķüp “Beni iķrāc eyle.” diyü cānını aldı. Şi‘r:

Tīr-i ģadenk ģamzeāt ez cān-ı mā ģüzeş

Ber māk-ı ģamze-i tū çe ģüyem çihā ģüzeş⁶⁰

Bu sehm-i cerāhet sehmüñ ucından aķılan yara ģünden ģüne işleyüp derünına işler. İşledi ki ol ģazret-i ‘ alī ‘ alā-menzilet cānından uşanup kendinüñ bu maķüle bir bitmez oñalmaz derde uģraduģından ģāyet mecrūķ oldu. Ol düzd-i ģün-rīzi iķtifā itdüģi maķallden cerrāķlar iķrāc idüp ele getirmege ķaşd eyledükce ol ģazret taķammül itmeyüp ceze‘ u feze‘ eyledi. Āķirü’l-emr bir gün namāza meşģül olup cenāb-ı ģazrete kemāl-i teveccüh ile mütemaķķız olduģda aña zafer bulup ol peykānı iķrāc eylediler. **Beyt:**

Her ān peykān ki ez tīr-i ģadengeş der ciger kem şud

Birün āmed zi rāh dīde nūr-ı çeşm-i merdüm şud⁶¹

⁵⁹ Eģer kandil gibi altın bir tacın olsa aģlaman ģülmenden daha ziyade olacaktır.

⁶⁰ ģamzenin oku benim kalbimden geķti. Senin ģamzenden, ne diyeyim, bize neler geķti.

⁶¹ Benim kalbime geķen senin o sert okun ģöz yolundan çıķtı ve halkın azizi oldu.

Lâkin hâzret-i sâmi-menziyet anı hiss itmeyüp peykânı ihrâc eyledüklerinden haberdâr olmadı. Mevlânâ Luţfi bu kışşayı naql eyledükden soñra te'essüfen girye vü zârî idüp “Hâkîkat-i hâl-i şalâvât budur. Yoğsa bizüm kılduğumuz ‘amel qurı kıyâm u inhinâdur. Anda fâ’ide bu kadar.” diyü buyurdu. “Ol derse hâzır olan şürekâmuz rûz-ı teftîş ve meclis-i ma’ hüdâ namâz didükleri qurı kıyâm u inhinâdur. Aña ‘ibret bu kadar.” didi diyü müşârü’n-ileyhüñ kelâmın vâkı’-ı hâle muhâlif naql eylediler. Râvî-i müşârü’n-ileyh Mevlânâ Kıvâme’d-dîn Kâsım yemîn eyledi ki “Zıkr olınan hikâyet bu nesağ üzre vâkı’ oldı. Mezkûrlaruñ naql itdügi hilâf-ı vâkı’ dur. Mevlânâ Luţfi’nüñ katlı olındığı meşâyih-i ‘izâmdan ‘ârif-i bi’llâh Şeyh Muhyi’d-dîn Foçevî hâzretleri istimâ’ eyledükde mevlânâ-yı mesfûr ilhâd ü zındıka Denberî ve ‘Arab’ dur. Anuñ sâha-i bâha-i kalbi keder-i küdürât-ı sü’-i i’ tîkâdden pâkdür. Bu huşuşa ben şehâdet iderin.” didi. Mervîdür ki ol fâzıl-ı zî-şân dervîş-âne elbise-i reddiye giyüp haķîr-âne şüret ihtiyâr itmiş idi. **Beyt:**

Mâ u kilim-i faqr ki nârî ezân be-est

Ez hülle-i yemânî ve dîbâ-yı şusterî⁶²

Derse varduğında bindügi atı medrese çapusunda halkaya bağlayup önine ‘alef dökivirdi. Kendileri ders-hânede ikindü zemânına degin ders didükden soñra atına binüp ‘ârif-i bi’llâh Şeyh Vefâ-zâde’nüñ zâviyesine gider idi. Aşşama degin anda Şahîh-i Buğârî naql ider idi. Müşârü’n-ileyhüñ de’b-i qadîm ve şive-i müstedîmi böyle idi. Mevlânâ Luţfi’nüñ [299] aḥvâl-i şeref-âmâlinde nigâşte-i şahâ’if-i taḥrîr ve raqam-zede-i aqlâm-ı taşvîr ü taşîr olandan gayrı nevâdir-i ‘acîbesindendür ki maḥrûsa-i Burûsa’da müderris iken bir gün aşḥâb u aḥbâbıyla bir ser-çeşme-i İrem-meşrebde tenezzüh için oturmuş iken ahâlî-i qurrâdan bir kimesne elinde yular ve boynında tûbre çıka gelüp ol çeşmeden şu içdükden soñra arqası üzre yatupistirâhat eyledi. Fâzıl-ı müşârü’n-ileyh bir sa’ât te’emmül eyleyüp ḥuzzâr-ı meclise “Bu kişi Allâhu a’lem İnegöl’ dendür. Tavar zâyi’ eylemişdür. Anı arar.” diyü buyurduktan soñra bir miqdâr daḡı tedebbür ü tefekkür idüp “Bu kimesnenüñ adı Sevindük’dür ve tûbresinde nişf

⁶² *Yoksulluk kilimimiz ve elbisemiz, Yemenli elbise ve şoster kumaşından daha iyi.*

etmek ile bir pāre peynir ve üç baş şoğanı vardır.” diyü ta‘ yîn eyledi. Aşhāb u aḥbābı bu cevāb-ı bā-şavābı bilmek için şahş-ı mezbūrı yanlarına da‘ vet idüp ism ü resm ve mavtın u meskenini ve sâ‘ir aḥvālını mufaşşal u meşrūḥ istiḫsā idüp vāqı‘ -ı ḥāle vākıf oldılar.

Cümlesini mevlānā-yı müşārü’ n-ileyhūñ taḫrīr-i sâbıḳına muṭābıḳ u muvāfıḳ buldılar. **Şi‘r:**

Heme kelām-ı tū ey rāz-dār-ı ‘ ālem-i ḡayb

Muvāfıḳ-ı ḳader est ve muṭābıḳ-ı ezelest⁶³

Mezkūrularuñ her birisi ol fāzıluñ bu ta‘ yîn ü tebyīnine ḥayrān olup dendān-ı ḥayret ile engüşt-i inşāfı ve leb-i ta‘ accübi güzīde eylediler. **Mışrā‘:**

Be-dendān-ı ta‘ accüb leb-i güzīdend⁶⁴

Ol fāzıl-ı kāmıluñ āyīne-i sīne-i bī-kīnesi mücellā-yı şuver-i vāridāt-ı ḡaybiyye olduğına yaḳīn ḥāşıl idüp verā-yı perde-i ḡaybda mütevārī olan nesnelere bilmekde aşhāb-ı ‘ irfāna ḥicāb olduğunu yaḳīnen ma‘ lūm idindiler. **Şi‘r:**

‘ Aceb serīst sırr-ı ehl-i ‘ irfān

Ki yek çīzī perīşān nīst pinhān

Dil-i īşān çü mir ‘āt-ı mücellāset

Heme eşyā der ü tābān ü peydāset⁶⁵

Mü‘ellif-i Şakā‘iḳ “Bu ḳışşayı şıḳāt-ı kifātden istimā‘ itmesem taşdıḳ itmez idüm.” diyü buyurdılar. Cümle-i nevādir-i laṭīfe ve leṭā‘if-i nādiresindendür ki merḥūm u maḡfūrınleh Sulṭān Meḥemmed Ḥān Ğāzī ḥāzretleri Şahñ-ı Şemāniyye’de müderris olan sekiz ‘aded şanādīd-i efāzıl-ı fazā‘il-i ḥāfilūñ her birine “‘ İlm-i luḡatden Kütüb-i Sitte’yi Şıḥaḥ-ı Cevherī’yi ve Tekemmüle’yi ve Ḳāmūs’ı ve bunlaruñ emşālını cem‘ eyleñüz.” diyü emr eyledi. Ol ‘aşruñ ‘ ulemāsından Uşlı Şücā‘ dimekle ma‘ rūf u meşhūr bir fāzıl-ı mebrūr bu eşnāda bir gün Mevlānā Luṭfī ile ḥamāmda cem‘ olup luḡate müte‘ allıḳ biribirinūñ aḥvālını

⁶³ *Senin tüm kelamın gayp aleminin sırrıdır. Kader ile muvafıktır ve ezel ile aynıdır.*

⁶⁴ *Şaşkınlıktan dudaklarını ısırıyorlar.*

⁶⁵ *İrfan ehlinin sırrı ne sırmış? Saklı, perişan bir şey yoktur. Kalpleri parlak aynalar gibi tüm eşyalar içinde belli ve parlaktır.*

istifsār ü istiḥbār eyledükde sālifü'z-zıkr Uşlı Şücā “Her saṭruñ başında bir ‘alāmet-i şekk vaz’ iderem.” diyü buyurduklarında Mevlānā Luṭfī “Sen benden eşekk imişsin.” diyü laṭīfe eyledi. Mezkūruñ bu maḳūle leṭā’if-i ‘acībe ve nevādir-i ğarībesine bu muḥtaşar kifāyet itmeyüp tekşīr-i süḥan-ı irāş-ı şecen eylemek muḳarrer olduğı sebebden taṭvīl-i kelām olunmadı. *El-ḳaṭretu tenebbī ‘ani’l-ġadīr*⁶⁶ mes’alesi üzre bu miḳdār ile kifāyet olındı. **Şi’r:**

Gerçi müşk endek būd hoş-bū-yı gerded zi ü dimāğ

Hāne-i rüşen kend gerçi būd-ı kūçek çerāğ⁶⁷

Fāzıl-ı merḳūmuñ raḳam-zede-i ḳalem-i belāğat-ı şiyem olan muşannefāt-ı bedī‘ asından Hāşīye-i Şer‘-i Müṭāla‘a taḥrīr itdüği hāşīyesi kütüb-i müteḳaddimīn ḥālī olduğı fevā’idiyle ḥālī ve lisān-ı ḳaleme gelmedük taḥḳīḳāt-ı daḳā’iḳ-ı āyātla mālīdür. Seyyid Şerīf Cürceānī’nüñ Şerḥ-i Miftāḥ’ına ḥavāşī taḥrīr ü taşṭīr idüp ol kitābuñ ‘uḳūd-ı mevāzī‘-ı müşkilisini dendān-ı beyān ve ser-engüşt-i aḳlām-ı tibyānla bir vech üzre ḥall eyledi ki erbābü’l-bāb aña ḥayrān ü dem-beste olup kemāl-i ḥayret ile müteḥayyir oldılar ve daḫı fāzıl-ı mūmā-ileyh Seyyid Şerīf ḥazretlerine baḫş-i mevzū‘ da yedi ‘aded Esve’le-i Ḳaviyye irād idüp Seb‘-ı Şidād adlu bir risālede derc eyledi. Mevlānā ‘Izārī gerçi bu esve’leye cevāb virüp def‘ ü ref‘ ine çoḳça diḳḳat eyledi. Lākin ḥabl-i metīn esve’le-i ḳavī olmağın ‘alāḳasını ḳaṭ‘ itmege ḳādir olmadı ve daḫı mevzū‘āt-ı ‘ulūmı beyān-ı üslūbı üzre ‘ulūm-ı şer‘iyye ve ‘ulūm-ı ‘Arabiyye’nüñ aḳsām u eşnāfını zıkr idüp yüz miḳdārı fūnūn-ı fazā’il tūmini bir risālede ta‘rīf eyledi. El-ḥaḳḳ resā’il-i mezkūrede icāde vü ifāde eyledüği ḥaḳā’iḳ-ı daḳā’iḳ-şi‘ār ve daḳā’iḳ-ı ḥaḳā’iḳ-āşārı pīr-i felek gūş [300] itmedi. İbdā‘ itdüği ‘acā’ibi esmā‘ u āzān ‘ulemā işitmedi. Her bir risālesi ‘ilm ü fazīletine ve şeref ü meziyyete burhān-ı sātī‘ vāḳı‘ olup ğayr-ı muşannefātı olmasa bunlaruñ birisi kāfī vü vāfī olduğı muḳarrerdür. **Şi’r:**

Būd be-zāt-ı tū ḳā’im şifāt-ı fazl u kemāl

Belī be-zāt-ı müyesser şeved ḳıyām-ı şifāt

⁶⁶ *Gadīrde peygamberlik iddiasında bulunma olayı.*

⁶⁷ *Gerçi seninle güzel kokulu ettik bu yeri. Aydınlık bir yer yaptık bu küçük yeri.*

Be-berk-ı hātır-ı gītī nemā çü Zü'l-karneyn

Zudude naqş-ı sevād ez havāşī-i zulemāt⁶⁸

Mezkūruñ Türkī eş'arı dağı vardır. **Şi'r:**

‘ Aşkuñ kopuzın yine çalayım mı ne dersin

‘ Alemlere āvāze şalayım mı ne dersin

Rüsvā-yı cihān olmak için şīşe-i ‘arı

Ne olsa gerek taşā çalayım mı ne dersin

Bu maṭla‘ dağı anuñdur. **Maṭla‘:**

Gördi göñlüm ki gözi kaşı güzel

Sevdi bir berberi terāşı güzel

Ḥikāyet olunur ki ol ‘aşrda diyār-ı ‘Acem’den gelmiş bir kimesneye Dārü'l-Ḥadīş Medresesi
elli aqçe iken kırk aqçe ile tevcih olındı. Bu huşuşda Mevlānā Luṭfi bu kıt‘ayı nazm eyledi.

Qıt‘a:

Ey dehr ‘aceb ḥādīşedür kim ḥadeş itdüñ

Bünyādını ‘ilmüñ yaquben hep ‘abeş itdüñ

Bir dehrīye yir çıkmak için dār-ı ḥadīşüñ

Naqş eyleyüben evüñni dārü'l-ḥadeş itdüñ

Ḥikāyet olunur ki Leysī Çelebi, Sultān Bāyezīd Ḥān devrinde Şahñ Medresesi’nden defter-dār
olup tağyir-i üslüb eylemiş iken zümre-i ‘ulemā ile imtiḥāna ḥāzır olmak murād idindükde
Mevlānā Luṭfi laṭife idüp “Senüñ ismüñ ef‘āl-i nāqısadandır. Güzellik ef‘ālüñ dağı noqşān-ı
tāmla nāqışdur. Sen bizüm ötemüzden çıkmış iken yine bizümle baḥşe girmek istediğün
muqteżā-yı maqāmdan ḥāric-i maḥall-i baḥşdür. Şimden sonra var ‘ālimlerüñle ḥesābuñ
eyle.” didi. Bu maḥallde behiyye bu beyti didi. **Beyt:**

⁶⁸ *Fazl ve kemal sıfatları senin zatına hakim olmuştu. Evet sıfatlar zata hakim olabiliyorlar. Zülkarneyn gibi dünya hatırının ışığı karanlıklardan siyahlıkları kaldırmış.*

Görenler işidenler hep begendi

Efendüm ‘ ilmi bile ‘ āmil olmuş

‘ Ulemā-yı sālifeden Bağdād kâdîliğinden ma‘ zül olup vefāt eyleyen Dülger-zāde Mehemmed Çelebi’den menkûldür ki Mevlānā Luţfi’nün Buḥārî’ye ve Telḥîş-i Miftāḥ’a şerḥi ve ‘ ilm ādābında risālesi vardır ve Ferec Ba‘ de’ş-Şidde nām kitābı Türkî’ye terceme eyledi, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

‘ Ālim ü ‘ Āmil Fāzıl u Kāmil Mevlānā Kāsım Germiyānī *rahmetu’llāh*

Mevlānā ‘ İzārî dimekle şöhret-yâftadır. Hüsrev ü Şirîn şāḥibi Mevlānā Şeyḥî’nün kız qarındāşı oğlıdur. Ol ‘ aşrda olan ‘ ulemānuñ huşušen Mevlānā ‘ Abdu’l-kerīm māşiṭa-i nāşiṭa-i ḥüsn-i terbiyet ve yümn-i taḫvīyetleriyle ruḥsāre-i ehliyyeti gül-gün olup ‘ ızār-ı ‘ azrā-yı aḥvāli gül-güne-i fazā’il ile rengin olduğdan soñra ifādet semtine sālîk oldu. Vufūr-ı ‘ ilm ü ma‘ rifet ve mezīd-i fazīlet ü meziyyetle pīrāste vü ārāste olanlara menāşib-ı ‘ āliye ile ri‘ āyet ve merātib-i sāmīye ile taḫvīyet olunmak şīve-i kādīm olınmağın fāzıl-ı müşārü’n-ileyhün şānında mūda‘ olan fazā’il-i insāniyye ‘ avāṭif-ı ḥüsrevāniye ve leṭā’if-i rahmāniye ile mūte‘ āzıd olup Amāsiyye’de müderris oldu. Medrese-i mezkûreden soñra yevmī otuz akçe ile Ebū Eyyüb Enşārî ḥazretlerinin medresesi ve maḥmiyye-i İstanbul’da Kālender-ḥāne Medresesi ve maḥrūsa-i Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nün birisi ve Şāḥn-ı Şemāniyye Medreseleri’nün birisi şadaḫa olındı. Şāḥn-ı ifādede envār-ı āşār-ı fazā’ili derece-i nişfü’n-nehārda āftāb-ı felek-medār-ı kirdār-ı fūrüzende olmuş iken hicret-i nebeviyyeden toḫuz yüz bir senesinin şehr-i Ramazānının on beşinci yevm-i sebtde vefāt idüp maḡrib-i ‘ ademde üfûl eyledi. Qabr-i şerīfi Ebū Eyyüb Enşārî’nün mezārı civārındadır. Müşārü’n-ileyh zihn-i şāḫıb ve ḥads-i şā’ib şāḫibi olup ṭab‘ı selīm ve ‘ aklı müstaḫīm ve qarīḫası şāḫiḫa bir kimesne idi. Zemān-ı medārisede ‘ ādet-i kerīmeleri iki saṭr veyā üç saṭr yiri bir ders idüp ol maḫalde ḫavā’id-i nuḫūv şarf ve ma‘ ānī vü beyān-ı mantıḫı ve ḫavā’id-i ‘ ilm-i münāzarayı icrā itmek idi. Bu vech ü vecīḫ üzre taḫrīr-i kelām eyledükden soñra aḫsen-i esālīb ve elṭaf-ı ezārīb üzre taḫḫīḫ-ı maḫām idüp falaḫ-ı şubḫdan vāzih ve envār-ı ḥürşiddeden bādī vü sāniḫ taḫrīratla ṭılāl-ı

kemāl-i iktisābuñ istişkāl eyledükleri eşkälleri def^ç ü ref^ç ider idi. Talebesinden ba^ç zı kimesne bu def^ç den ğāfil bulınup [301] şübhesini ^ç arz u zıkr eylese “Bunda degül mi idüñ?” diyü tevbiğ ider idi. Ol mağüle ğāfil bulınan ^ç ağılları levm ider idi. Mü’ellif-i Şaķā’iķ’uñ ^ç ammāsi Mevlānā Kıvāme’d-dīn Kıasım iki yıl miķdārı fāzıl-ı mezbürdan vech-i mecrūh üzre oķuyaydum üslūb-ı ma^ç hūdı anlaruñ şīme-i müstedīmeleri üzre buldum didi. Eyyām-ı şayfda ba^ç zı dil-keş maķām ve bī-meşel kūşelerde ve eyyām-ı şitāda kendi sa^ç ādet-hānelerinde talebesinüñ yegāneleriyle rüz-ı ta^ç tīlde müctemī^ç olup eştāt-ı esbāb-ı şuğl ile hāşıl olan teşettüt-i yāli ve teferruķ-ı hāli tefriķa iķün ol cem^ç -i keşīr ādāb-ı erbābü’l-bāl üzre bir yire gelirler idi. İkisinde bile yemek zemānına deġin mübāhāşe-i ^ç ilmiyye idüp ba^ç de’ı-ıta^ç ām leṭā’ife meşġül olurlar idi. **Şi’r**

Her ki bāşed hem-nişīn-i dūstān

Hest der gülhan miyān-ı büstān

Herçe mī-cūyī be-şoğbet kā’im est

Ne-zebānet kār mī-āyed ne dest

Ez likā-yı herkesī feyzī berī

Vez qarān-ı her qarīn çizi hūrī⁶⁹

Üslūb-ı mezkūr üzre olan mübāhāşātuñ eşnāsında fevā’id-i celīle ve ^ç avā’id-i cezīle ağz olıduġından mā-^ç adā dersde münhāll olmayan mevāzī^ç -ı müşkile ol mecālīsde hāll olur idi.

Şi’r:

Dil zi her yārī ġıdāyī mī-hūred

Cān zi her ^ç ilmī sefāyī mī-hūred

⁶⁹ Dostlar meclisinde olan her kimse bostan ortasında hamamda gibidir. Her ne ararsan sohbette bulunmaktadır. Ne dilinden bir iş geliyor ne elinden. Herkesin sohbetinden bir feyiz alırsın ve her eşlikten bir şey alırsın.

Çün sitāre bā-sitāre şud qarīn

Lā 'iḳ-ı her dū eşer zāyed yaḳīn⁷⁰

Bu ḳāziyyeyi Mü 'ellif-i Şaḳā 'iḳ “Mevlānā ' Izārī' nūñ ba' zı telāmizesinden istimā' eyledüm.” diyü ifāde eyledi. Fāzıl-ı müşārü'n-ileyh Şerḫ-i Mevāḳıf' uñ ilāhiyātına ḫavāşī taḫrīr idüp ol ḳadar taḫḳikāt-ı bedī' a ve leṭā 'if-i şanı' a derc eyledi ki nuzḫār-ı ulü'l-ebşār ḡarīḳ-ı baḫr-ı efkār olup lücce-i ta' accübde müstaḡraḳlardur ve daḫı Mevlānā Luṭfi' nūñ ta' alluḳātından Seb' -ı Şidād ' unvānıyla mu' anven olan su 'āllerine cevāb ifāza idüp her birini ḫāme-i terāş-ı redle şafḫa-i ḳabül ü vürüddan ḫakk eyledi. Zıkr olınan fażā 'il-i celiyyesinden ḡayrı zebān-ı Fārisī ve lisān-ı Türki' de eş' ār-ı i' cāz-eş' ārı vardır ki ḡuş-i zemāneye anuñ gibi dürr-i yektā āvīze olmadı. Şi' r:

Zihī ḡavvāş-ı deryā-yı ma' ānī

Te' āli' llāh ezīn ḡevher feşānī

Zi taḫrīk-i ḳalem ferḫunde ḫāleş

Ki āmed bes nekū zīn ḳur' a-i fāleş⁷¹

Tezyīl Türki' de olan eş' ārı ekşeriyen baḫr-ı ḫafīf ve ṭarz-ı laṭīfdür. Şi' r:

Şaḳın āhumdan ey nigār şaḳın

Yele varur bu kār u bār şaḳın

Ben ne ḫākem keder virem baḫra

Ḳonmasın ḫāṭıra ḡubār şaḳın

Bu iki beyt anuñ bir ḡazelindendür. Şi' r:

Serv-i dīvāne hevā-yı ḳad-i dil-cüyından

Sidre āşüfte vü ḫayrān gidemez küyından

⁷⁰ Kalp her yârdan bir yemek yiyor. Can her bilimden bir sefa alıyor. Yıldız yıldızla eşit olduğunda her ikisine de layık olan inanç doğar.

⁷¹ Aferin anlam denizinin dalgıcına. Maşallah bu gevheri saçtı. Ferhunde kalemin hareketiyle falı çok güzel çıktı.

Dilber ile başa varılmaz imiş şâne gibi

Kişi biñ dürlü belā çekmeyicek müyından

Ve bu meşhür kıt‘ a anuñ güftār-ı sihr-āşārındandır. **Qıt‘ a:**

Bir baña geşt-gir ‘ aşq-ı nigār

Bir baña āteş-i ğam dil-dār

Bilmezem kañgısıyla tutuşayum

*Ve kınā rabbenā ‘ azābe ’n-nār*⁷²

Raḥmetu ’llāhi te‘ ālā.

‘ Ālim ü ‘ Āmil Fāzıl u Kāmil Qıvāme ’d-dīn Qāsım bin Aḥmed bin Meḥemmed Cemālī

*raḥmetu ’llāhü ’l-melekü ’t-te ’ālā*⁷³

Kendinüñ ‘ aşrında olan ‘ ulemādan ta‘ allüm idüp ḥüsn-i ihtimāmlarıyla tekmiñ-i kemālāt-ı ‘ āliye itdüğü şadedde Mevlānā ‘ Alī bin Meḥemmed Qıuşcı ḥazretlerinüñ ḥıdmetlerine ittışāl eyledi. Qıismet-i ezeliyyede tevrış olınan enşibā-yı isti‘ dādāt-ı evveliyyesi kuvvetden fi‘ le ‘ avl eyledükde fāzıl-ı müşārü’ n-ileyhe ba‘ zı medāris tefvīz olduğdan soñra Semāniyye Medreseleri’ nüñ birisi şadaqa olındı. Emr-i qazā müriş-i zıkr-i cemīl ve bā‘ iş-i şevāb-ı cezīl olmağın semt-i tadrīsten şarf-ı ‘ inān eyleyüp qādīlık cānibine tevcīh-i zimām eyledi. **Mışrā’ :**

*Emr-i qazā ez heme eşyāye est*⁷⁴

Menāşıb-ı ‘ āliyeden maḥmiyye-i Koşantınıyye’ de qādī olup qaziyye-i marziyye-i naşfet ü ma‘ deleti şerāyi‘ -ı Muḥammediyye üzre tenfīz ü imzā ider iken şāhid-i ḥayātı cerḥ olunup vefāt eyledi. Mervīdür ki mūmā-ileyh kemāl-i iştigāl ile ‘ ilme meşgūl olup kuvvet-i ḥāfızası qavī olduğı sebebden Kütüb-i Muḥavvele-i Mütedāvile’ nüñ ekşerini ḥıfz idüp şāḥīfe-i dilde şebt eyledi. Nebāhet-i şān ve feḥāmet-i ‘ aql ile beyne’ l-emşāl helāl-i emşāl engüşt-nümā olup māh-ı ‘ abīd gibi manzūr-ı ülu’ l-enzār ve maqbūl-i zevi’ l-ebşār idi. **Şi’ r: [302]**

⁷² *Rabbimiz bizi ateş azabından koru (Bakara 201).*

⁷³ *Allah ’ın meleklerinin rahmeti üzerine olsun.*

⁷⁴ *Kaza emri her şeyden daha iyidir.*

Mağbül-i kulübest be-fazl u be-kemâl

Menşür-ı cihānest be-cāh u be-celāl⁷⁵

Ġinā-yı kalb ve sehāvet-i nefse mālîk olup bāzū-yı bā-nîrū-yı vücūd ve luṭfi-i yed-i ‘ulyāsı ellerden üstün idi. Keff-i nediyy-i nidāsı “*El-cūdı e‘azze mine’z-zuhr*⁷⁶” diyü nidā idüp nevādî-i sāmîyede ebr-i keff-i gevher-bārı zer ü sîm yağdurur idi. **Şi‘r:**

Kefi dāşet çün ebr-i behmen sehî

Ez ü yāfte aḥter feruḥî⁷⁷

Tezyîl “Mü’ellif-i Şakā’îk fāzıl-ı mezkr için nesne taşnîf ü te’lîf itmedi.” diyü buyurmışlardur ve lâkin ‘alāka-i Nesebiyye ile müte‘allık olan şîkâtdan mesmû‘ımızdur ki Seyyid Şerîf Cürçânî’nün Şerḥ-i Ferā’iz’ına havāşî tahrîr eyledi, *rahmetu’llāhi ‘aleyh*.
‘Alim ü ‘Amil Fāzıl u Kāmil Mevlānā ‘Alā’a’d-dîn ‘Alî bin Aḥmed bin Meḥemmed Cemālî
rahmetu’llāhü’l-melekü’t-te’ālā

Zemān-ı şabā ve āvān-ı şığarda Ḳaramanlu Mevlānā Ḥamza’dan okuyup Muḥtaşar-ı Ḳudürî’yi ve Manzūme-i Nesefî’yi anuñ ḥıdmetinde ezber eyledi ve ebrū-yı memālîk-i büm-ı Rüm olan maḳarr-ı erbāb-ı cāh u celāl ve müstaḳırr-ı aşḥāb-ı fazl u kemāl olan maḥmiyye-i Ḳoştantîniyye’ye gelüp Mevlānā Ḥüsrev ḥazretlerinden telemmüz tarîkıyla istifāde vü istifāza eyledi. Mevlānā Ḥüsrev ve fāzıl-ı mezbūra ifāde emrinde ta‘allül idüp bizi “Meşāğil-i fetvā ders ü ta‘lîmden şāğildür ve lâkin maḥrūsa-i Burūsa’da sulṭān müderrisi Mevlānā Muşliḥi’d-dîn bin Ḥüsām ḥuşuş-ı ders ü ifādede iḳdām-ı tām ve ihtimām-ı temām ider. Anlaruñ ḥıdmetine varuñ.” diyüp ol cānibe irsāl eyledi. Mevlānā ‘Alî Çelebi Mevlānā Ḥüsrev’ün söziyle maḥrūsa-i Burūsa’ya varup ‘ulūm-ı şer‘iyye ve fūnūn-ı ‘aḳliyyeyi Mevlānā Ḥüsām-zāde Efendi’den ta‘allüm eyledi. Envār-ı āşār-ı büzürg-vārı günden güne zāt-ı sātı‘atü’l-levāmî’inde fūrüzān olmağın Mevlānā Muşliḥi’d-dîn anı mu‘îd idinüp duḥterinüñ aḥterini aña tezvîc eyledi. **Şi‘r:**

⁷⁵ Fazl ve kemali ile kalplerin makbulüdür. Makam ve celali ile cihanın odak noktasıdır.

⁷⁶ Cudi dağında yiyecek ikram etti.

⁷⁷ Bulut gibi cömert kalbi vardı. Ondanyıldız neşe bulmuştu.

Be-în zöhre ân mâh şud çün qarîn

Qarân kerde der menzil-i bihterîn

Qader çün zad in naqş-ı zîbâ ber âb

Ezân-ı ahterî sa^c d-ı zâd-ı âftâb⁷⁸

Mezkûrlaruñ ictimâ^c ndan evlâd-ı emcâd tevellüd idüp her birisi nihâl-i bâr-ver gibi âb-ı hayâtla tâze vü ter ve şemere-i tül-i^c ömr ile behre-ver olup bâğ-ı^c âlemde ber-hürdâr oldı. Mahzen-i hazâ^c in-i efnân-ı fûnûn olan zebân-ı şîrîn-beyân ve lisân-ı rengîn-tibyânı hüsn-i ifâza ve şeref-i ifâde ile *lâ-yezâlu fi'l-ğudüvvi ve'l-âşâlu*⁷⁹ muqassem huzûz-ı tâlibân-ı fazl u kemâl olmağın merhûm Sultân Bâyezîd Hân Gâzî hazretleri maḥmiyye-i Edrene'de^c Alî Beg Medresesi'ni yevmî otuz aqçe ile ol fâzıla i^c tã eyledi. Ba^c dehû ol fâzıl u seb^c ü'l-fazâ^c il ve fetihü'l-kemâlâtuñ keff-i ma^c aş u inti^c aşı teng olduğına pādşâh-ı gerdün-ı cenâbuñ vuqûfi olup anuñ faqr u fâkasına ittilâ^c ı olduğı sebebden bir miqdâr elbise-i laḫife ile dört biñ aqçe infâk eyledi. **Şi^c r:**

Zi elḫâf-ı ârâ-yı giti penâh

Çü hürşîd bahşîd hil^c at-i be-mâh

Der-i genc be-güşâd ü dînâr dâd

Be-luḫfeş zi her cins bisyâr dâd⁸⁰

Mevlânâ^c Alî Çelebi sevâlif-i eyyâmda Sinân Paşa'nuñ iḫsân-ı dîdesi olup çeşm-i iḫsân ve^c in-i en^c âm ile manzûrî olmağın mâ-beynlerinde muḫabbet-i^c azîme-i müstedîme olup keşret-i şoḫbet sebkat itmiş idi. **Beyt:**

⁷⁸ Bu Venüs ile o ay eşit olduğunda en iyi menzilde eşit olmuşlar. Kader bu güzel desenli suyu tasarlarken o baht yıldızından güneş doğdu.

⁷⁹ Sabah ve akşam vakitlerinde devam eder.

⁸⁰ Allah'ın fikirlerinin lütfundan güneş aya elbise bağışladığında definenin kapısını açıp dinar verdi. (o) lütfundan (ve) her şeyden verdi.

Şoĥbet-i yārān ġanīmetdān kī naġd-i zendegī

Hāş ez behr-i nişār-ı şoĥbet-i yārān ĥūş est⁸¹

Bu iki ĥudāygān-ı ‘ālemiyānuñ biribiriyle bī-tereddūd-i teveddūd ve bī-tekellūf-i te’ellūf eyledüklerine Ķaramānī Meĥammed Paşa ĥased idüp kānūn-ı derūnında āteş-i reşk ve ĥased-i müşte‘il ve ĥākister-i zāmīr-i veġāĥat-i semīrinde nā’ire-i buġz u ‘adāvet muzmer olmış idi. Hāne-i ħalbi eştāt-ı esbāb-ı ġayz u kīne ile tölmiş idi. **Şi‘r:**

Çe ānkes ki dāmen ferāhem girift

Çü ānkū be-şemşir-i ‘ālem girift

Kes ez mekr ü destān-ı ĥāsīd terest

Kī bünyād-ı ehl-i ĥased bād pest⁸²

Bu sebebdan Meĥammed Paşa ol fāzıla her zemānda cefā üzre olup seng-i cevriyle āşiyāne-i bālden murġ-ı ĥuzūrın uçurmuş idi. Vazīfe-i mu‘ayyenesinden beş aġçe noġsānıyla Taşlık Medresesi’nden bir ġayrı medreseye tebdīl idüp ĥançer-i hemm ü ġammı cānına geçürmüş idi. **Şi‘r:**

Nihāl-i kīne ki der sīne-hā nişānde şūd

Muġarrer est ü mu‘ayyen ki ber çe ĥāhed dād

Dıraĥt-ı [303] ĥaġd ber ān neva‘ mīve’-i dāred

Ki ta‘am ü be-mezāġ-ı dil-i kesī mirsād⁸³

Fāzıl-ı mūmā-ileyh Meĥammed Paşa’nuñ tiġ-i cevri ü cefāsıyla Mevlānā Sinān Paşa’dan münġatı‘ olmayup ĥabl-i metīn-i muĥabbet ve ser-rişte-i ta‘alluġı elden düşürmedüġi için Meĥammed Paşa’nuñ nār-ı dil-zārında ‘uġde-i ‘adāvet ve kerh-i ‘udvān muĥkem olup beş

⁸¹ Hayatta dostların sohbetinin değerini bil. Çünkü özellikle dostların sohbeti hoştur.

⁸² İster bir köşede oturmuş olsun ister kılıç ile âlemi elde etmiş olsun, hiç kimsenin kıskançlık, hilekârlık ve üçkâğıtçılığından emniyete değil ki kiskancın esası viran olsun.

⁸³ Kin bitkisi yürekte yerleştiğinde ne olacağı önceden bellidir. Kin ağacının meyvesi öyledir ki tadı kimsenin hoşuna gitmez.

ağçe nokşān ile dağı bir ğayrı medreseye tebdil eyledi. Mevlānā-yı mūmā-ileyh ol vezīrūñ seng-i teşvīş ü tefriķasıyla müteşettitü'l-bāl ve müteferriķü'l-ħāl olup cāh-ı tadrīsi terk eyledükden şoñra 'ārif-i bi'llāh Şeyh Muşlihi'd-dīn bin Vefā ħazretlerinūñ ħıdmetlerine ittīşāl eyledi. Merħūm u mağfūrınleh Sultān Meħemmed Ĥān Ğāzī vefāt idüp vezīr-i mezbūr yeñiçeri elinde ķatl olındukda ve Sultān Bāyezīd Ĥān Ğāzī maħz-ı feyz-i fażl-ı sübhānī ile taħt-ı sa'ādete cülūs idüp mażmūn-ı meymūn *ve saħħare lekum mā fīl arđı cemīan*⁸⁴ ' unvān-ı menāşīr-i aħvālinde nüvişte vü be-nişeste olduķda. **Şi'r:**

Be-sultānī be-taħt u tāc peyvest

Zi elťāf-ı ħudā ber taħt be-nişest⁸⁵

Sultān Bāyezīd Ĥān Ğāzī bir gice vākī'asında merħūm-ı merķūmı görüp irtesi şeref-i mülākātıyla teşerrüf itmege da'vet için vüzerāyı'ı izz-i ħuzūrlarına irsāl eyledi. Fāzıl-ı mezbūr bu da'vete icābet itmeyüp selātin ile mülākāt-ı ebğaz mübāħātdür diyü imtinā' eyleyicek.

Beyt:

Merū nezd-i şāhān ki şāh āteş est

Be-āteş ki ez dūr dīden ħūş est⁸⁶

Sultān Bāyezīd Ĥān Ğāzī maħrūsa-i Burūsa'da Ķapluca Medresesi'ne otuz ağçe vazīfe ile cebren aña i'tā eyledi. Ba' dehū maħmiyye-i Amāsiyye'de iftā için otuz ağçe vazīfe ta'yin idüp cebren ol cānibe irsāl itmegin şāniyen yine Ķapluca Medresesi'ne naķl eyledi. Bu maķūle evzā'ı müteħālīfetü'l-envā'ı iķā' eyledükden şoñra yevmī elli ağçe 'ulūfe ile merħūm Sultān Orħān Ğāzī ħazretlerinūñ İznīk'de olan medresesini ba' dehū vazīfe-i merķūme ile maħrūsa-i Burūsa'da Sultān Murād Ĥān Ğāzī ħazretlerinūñ medresesini şadaķa eyledi. Ba' dehū medrese-i mezkūreyi terk idüp Amāsiyye'de 'ammīsi ođlı Şeyh Meħemmed Cemālī'yi ziyāret için ol cānibe revāne oldu. Sultān Bāyezīd Ĥān Ğāzī ħazretleri Amāsiyye'de medrese-i şerīfelerini binā eyledükde mevlānā-yı merķūmı anda müderris naşb idüp ol

⁸⁴ *Göklerdeki ve yerdekilerin hepsini sizin emrinize verdi (Cāsiye 13).*

⁸⁵ *Sultan olarak taç ve taht sahibi oldu. Allah'ın lütfu ile tahta oturdu.*

⁸⁶ *Padişahın nezdine gitme ki padişah ateştir. Ateşi uzaktan görmek güzeldir.*

diyāruñ fetvāsını dağı aña tefvīz eyledi. Merhūm Sulṭān Bāyezīd Hān Ġāzī'nūñ evlād-ı emcādından Şehzāde Sulṭān Aḥmed ḥāzretleri Amāsiyye sancağına vālī olup kendinūñ şehzādesi Sulṭān Murād ḥāzretlerini ṭarīqa-i mesnūne üzre sūnnet idüp düğün eyledükde ba' zı ḥuddām-ı sidre-maḳām Sulṭān Aḥmed ḥāzretlerinūñ ḥ'ācelerini ol fāzıldan artıḳ ri' āyet idüp bunuñ i' zāz ü' i'zāmında taḳşīr eyledi. **Beyt:**

Rütbe-i ḥalḳ rā ri' āyet kun

Herkesī rā be-ḳadr-i ḥüvīş āngār⁸⁷

Fāzıl-ı mūmā-ileyh bu cem' iyyetden perīşān ḥāl olup nüzhet-serā-yı derūnı gerd-i küdüretle mükedder olmağın fetvā ve medreseyi terk idüp mahrūsa-i Ḳoştanṭıniyye'ye geldi. Merhūm Sulṭān Bāyezīd-i nīk-nüvīd ḥāzretleri kendi medresesini terk itdüğü için aña ḡāzab idüp ' azl eylediler. **Ḳıṭ' a:**

Ġāzab-ı pādşāh saḫter est

Her ki ' āḳıl şud be-perhīzed

Ḥande-i ü çü ḥande-i şīr est

Ki be-yek-dem be-girye engīzed⁸⁸

Fāzıl-ı merḳūm altı ay ma' zūlen ṭurduḳdan şoñra bir gice ' ālem-i menāmda pādşāh-ı merḫūmuñ vāḳı' asına girüp şüret-i celālden ' arz-ı cemāl eyledi. Pādşāh-ı maḡfīret-penāhuñ dil-i deryā-bārı' avāşıf-ı ḥavf-ı vaḫşıyyetle ḥīzān ü inḳılāb ve ḳalaḳ u ızṭırāb eyledükden şoñra irtesi ' ālem-i vāḳı' ada pādşāhla kendi ortasında vāḳı' olan kelimātı ḥarf-be-ḥarf be-' ibāret-hā yazup pādşāh ḥāzretlerine irsāl ü işāl eyledi. Pādşāh-ı sāmī-menzilet bu ḳışşadan ḥavf idüp ıḳlīm-i ḳalbine leşker-i ra' b ü hirās istīlā itdüğinden vāḳı' a-i vāḳı' ayı ve mevlānā-yı mezkūruñ mektūbını vüzerāsına gösterüp “Mevlānā-yı mezbūr için bir medrese açılısun.” diyü fermān eyledükde ittifāḳan Sulṭān Medresesi açılıp aña i' ṭā eylediler. Medrese-i mezkūrenūñ

⁸⁷ *Halkın makamına saygı duy. Çünkü herkes kendine göre saygıyı hak eder.*

⁸⁸ *Padişahın öfkesi tehlikelidir. Akıllı olan adam (padişaha) yakınlaşmaz. Onun gülmesi aslanın gülmesi gibidir. (gülmesi) Bir anda ağlamaya dönebilir.*

aşhâb-ı i' tibâr ortasında mertebesi ' âdet-i Amâsiyye fetvâsından [304] münhaṭṭ olmağın Mevlânâ ' Alî Çelebi ol medreseyi kabûl itmekde envâ' -ı tereddüd eyledükden soñra kerâhet kabûl eyledi. Bu ma' nî erkân-ı devletüñ ma' lûmı olup Sulṭân Medresesi' ni kabûl itdüğü kerâhet olduğı mücellâ-yı mücellâ-yı zamîr-i münîr-i pâdşâh-ı devlet-i semîrde şüret-pezîr olmağın eglenmeyüp Semâniyye Medreseleri' nüñ birisini fetḥ idüp ol fâzıl-ı zemâneye şadağa eylediler. Müddet-i medîd ve zemân-ı ba' id ol şeh-süvâr-ı şahñ-ı ifâde kabîliyyet-i kemâl ve kemâl-i kabîliyyet ile mevşûf olan aşhâb-ı âreb ve erbâb-ı talebe ifâza eyledükden soñra hacc için niyet idüp Mışır cânilberine teveccüh eylediler. Lâkin Mekke-i müşerrefede ba' zı fitne ḥâdiş olup ol senede tarîk-ı hacc-ı münsedd olmağın bir yıl miqdârı Mışır' da tevaḳḳuf eyledi. Ol ' aşırda maḥmiyye-i Kostañtîniyye' de müftî olan Efḍal-zâde Mevlânâ Ḥamîdü' d-dîn vefât idüp emr-i fetvâ maḥlûl ü mu' aṭṭal ḳalduğda pâdşâh ḥâzretleri "Manşib-ı fetvâyı ben Mekke-i müşerrefede olan Cemâlî Mevlânâ ' Alâ' a' d-dîn' e virdüm. Ol gelince düşen fetvâları Şahñ Medreseleri yazsın." diyü emr eyledi. Mevlânâ ' Alî Çelebi ḳavâfil-i şıdḳ u şafâ ile Ka' be-i şerîfeden Medîne-i Kostañtîniyye' ye ḳufûl ü rücû' eyledükde yevmî yüz aḳçe ile câh-ı fetvâyı aña ta' yîn eyledi. Merḥûm Sulṭân Bâyezîd Ḥân Ğâzî ḥâzretleri te' sîs-i mebâni-i ḥayrât ve teşyîd-i esâs-ı ḥâsenât itmek için şürefâtında sünbile-i felek-ceyîde ve ' arafâtında zemzeme-i melek-şenîde olmaḳ müyesser olan medrese-i şerîfelerini maḥmiyye-i Kostañtîniyye' de binâ eyledükde **Mışırâ'** :

Ber âstâney-i ü âşiyâne sâḥte neser

Fürûz-ı ḳâ' ime-i ü vaṭan girifte simâk⁸⁹

Muḳâbele-i tadrîsde elli aḳçe vazîfe ile anı daḥı aña iḥsân eyledi. Ol zemânda olan ' ulemâdan Mevlânâ Ḥamîdî Ḳara Seydî bu ḥâle ḥased idüp "Mevlânâ ' Alî Çelebi' nüñ ba' zı fetvâsı ḥaṭâdur. Cevâbında olur olmaz nesne yazılmış." diyü dîvân-ı hümâyûna irsâl eyledi. Vüzerâ daḥı fetâvâ-yı mezkûreyi mevlânâ-yı mezbûra irsâl idüp cevâb-ı taleb eyledükde ḥaṭâ zann olınan mesâ' ilden her mes' elede taşḥîḥ-i naḳl idüp şer' -i şerîfe tevfiḳ ü taṭbîḳ eyleyüp rûy-ı

⁸⁹ Ay, dergâhında yuva kurmuş. Başakçı onun ışığında yerleşmiş.

dil-cū ' arūs-ı cevāb-ı şavāb-nişābdan niķāb-ı zann ü gümānı ref' ve gūş u kerden şāha kelām-ı şıdķ-ı ilmāmdan şebēh şebēh ve şükūkı ref' eyledi. **Şi'r:**

Ber pāy-gāh-ı rütbet-i ü nīst der ' ulūm

Evhām rā mecāl ne-efhām rā mekr

Ber tāft ḥaķķ baḥt çü ḥūrşīd der sūḥan

Envār-ı sıdķ-ı maḥz dıraḥşīd çün seḥer⁹⁰

Mevlānā Qara Seydī'nün bu vaz' -ı nā-sezāsından mevlānā ' alā-ķadrūñ ḥāḥır-ı ' āḥır-ı ' anber-bārı gūbār-ı infālle muğayyer olup derūn-ı pāki envā' -ı kūdūrātla ḥoldı. Şükūfe-i ķalbi gonce gibi dil-teng oldu. Bu kışşa ortasında Mevlānā ' Alī Çelebi bir gün kendinün Mollā Çelebi dimekle meşhūr olan büyük ođlı Meḥemmed Şāh Efendi'ye müşārü'n-ileyh ḥiḥāben "Ka' be-i şerīfeye varup ' arefeden döndüğümde Cenāb-ı Rabbü'l-erbāb tarafından baña bir cezbe ḥāşıl oldu ki ol zemāndan berü ḥicāb olur nesne ķalmayup ebvāb-ı luḥf-ı İlāhī baña meķşūf oldu. Ḥāzret-i Cebbār-ı bā-intiķāmdan niyāzum oldur ki Mevlānā Qara Seydī'den benüm ḥaķķumı alıvirüp baña itdüđi cefāya mūkāfāt ü mūcāzāt eyleye. Ben anı Allāh'a şaldum." diyü buyurdı. İttifāķan bir هفته geçmeden Qara Seydī bir gice fec'eten vefāt idüp Mevlānā ' Alī Çelebi Efendi'nün ḥadeng-i du' āsı maḥzına vāşıl oldu. **Şi'r:**

Herçe der dil būd u āmed ber zebān

Geş-t-i maķrūn-ı icābet her zemān⁹¹

Ol fāzıl-ı ' aliyyü'l-ķadr ve semiyyü'l-' alā murtażā-yı cemīle-i cemīle-i evķātini ' ilm ü ' ibādete ve ders ü fetvā vü tilāvete şarf idüp şalāvāt-ı ḥamseyi cemā' atle edā kılar idi. Nefs-i nefisi kerem üzre mecbūl olup aḥlāķ-ı ḥayyibe şāḥibi mütevāzı' u müteḥāşşı' kimesne idi. Şıgār-ı nāsı kibār gibi tebcīl ü ta' zīm idüp vazī' u vaķī' ve ḥāḥır ü ḥaķīri biri birinden terciḥ

⁹⁰ *Bilim alanında hiç kimse onun rütbe ve makamında değil. Ne hayallere fırsat ve ne anlayışlara hile verdi. Konuşmada sözün hakkı güneş gibi parladı. Sabah gibi hakikat ışıklarıyla parladı.*

⁹¹ *Gönlünde her ne varsa dile getirdi. Her zaman istediğini gerçekleştirdi.*

itmeyüp seng ü miqdârda mu^ç addil-mîzân gibi iki cânibi ber-â-ber tutar idi. Dâ'îmâ luţfla tekellüm idüp şîr-i rıfkı kelâm-ı sükkerine kıatar idi. **Şi'r**

Şüretî ez pây tâ ser cümle rûh

Luţf der luţf ve fütüh ender fütüh⁹²

Ferd-i âferîdeyi sū³-i hâlle zıkr itmeyüp fuşş [305] u kızbden lisânı tâhir ve envâr-ı^ç ibâdet-i şafaḫât-ı levḫât cephesinde bâhir ü zâhir idi. **Şi'r**:

Ez fuşş u ekâzîb lisâneş tâhir

Ve envâr-ı^ç ibâdet be-cünbiş zâhir⁹³

Ekşer-i evḫâtd e şîme-i kerîmeleri böyle idi ki kendinüñ mesken ü maḫarrında bir yüksek yirde oturup penceresinden aşığa bir zembîl aşar idi. Müsteftî olan kimesne müşkilini yazup zembîl içine bıraḡup zembîlüñ ipini taḫrîk ider idi. Mevlânâ ḫazreti bu vaz^ç dan âḡâḫ olıcaḫ zembîli çeküp varaḫayı gördükden şoñra cevâbını altına yazup zembîli aşığa ḫoyıvirür idi. Bu tarîḫla zümre-i müsteftiyân-ı râyegân cevâblarını alup az zemânda maḫşûdlarına vâşıl olurlar idi. Ol ḫabl-i metîn ve^ç urve-i veşîḫâya istimsâkle ser-rişte-i maḫşûda zafer bulurlar idi. **Mışra^ç**:

Hem in bâşed evzâ^ç -ı mu^ç ciz-nümây⁹⁴

Mervîdür ki merḫûm u maḡfûrûnleh Sultân Selîm Ḥân Ğâzî ḫazretleri zemân-ı saltanat ve âvân-ı sa^ç âdetlerinde ḫızâne-i^ç âmire ḫıdmet-kârlarından yüz elli nefer kimesnenüñ ḫatline emr eyledi diyü istimâ^ç idüp bu ma^ç nâdan âḡâḫ olıcaḫ^ç ale'l-ḡafleḫü dîvân-ı^ç âlâya vardılar. Zümre-i ekâbir ü a^ç yân ve aşḫâb-ı dîvân-ı felek-^ç ulvân u âsmân-^ç unvân mevlânâ-yı fazîlet-nişânuñ ḫilâf-ı me^ç mül-i dîvâna geldüğine ḫayrân olup her birinüñ sâḫa-i derûnı gerd-i ḫayretle ḫoldı. **Mışrâ^ç**:

Ḥalâ'îḫ be-ḫayret giriftâr şud⁹⁵

Lâkin^ç âdât-ı sâdât üzre istiḫbâl idüp ol re^ç is-i^ç ulemâyı şadr-ı meclisde iclâs eylediler daḫı “dîvâna gelmege dâ^ç î vü bâdî ne oldı?” diyü istifsâr eylediler. Mevlânâ^ç Alî Çelebi “Pâdşâḫ

⁹² Baştan aşığa tamamen duygu dolu bir yüz, lutufta lutuf(tur) ve zaferde zafer(dir).

⁹³ Dili küfür ve yalandan temizdir ve ibadet ışığı anında görünür.

⁹⁴ Kendini bahtsız gösteren adamın hali böyle olur.

⁹⁵ Halk şaşkınlık içinde kaldı.

h azretleriyle maşlahatum vardur, m l k t itmek isterin.” diyü buyurduklarında v k [ ] -1 h l p dş hu n p ye-i ser r-i felek-miş line [ ] arz olunup izn   ic zet şud r eyledükden şo ra mevl n -y1 m ş r ’n-ileyh yal nuz p dş h-1 mağfired-pen hu n h z r-1 [ ]  l larına v şil oldu. Bu iki h d v-i v l -cen b c nibinden  d b-1 sel m u tağıyyat ri[ ]  yet olunup celse-i hafifeden şo ra m ft  h zretleri gurre-i garr -y1 kel mdan şurre-i muşarr -y1 h t b  bu vechle fetđ eyledi. **şi‘r:**

Ey  şeh  ki zi imd d-1 haşmetet hergiz

Ne-y ft h dişe der s hat-i mem lik r h

Be-m ned  yine-i devlet-i t  r şen ez nik

Zi hiç sine be-[ ] ahd-i t  ber ne-y med  h⁹⁶

“Ki kullarunđan yüz elli neferiyi g n hu n şatline emr eylemişsin ve ş şn -i h y tlarına şehd-i şeh det şatilsun dimişsin. Bu [ ] az mete ruğşat ve bu ruğşata [ ] az met uş l-i aşh b-1 sünnet ve erk n-1 erb b-1 d n   millete n -muv fıķdur. şoyle ki ol b -g n hlarunđ ş hb z-1 ecel gibi [ ] ömrine şonup şemş r-i bed-h   h n-1 devlet gibi ş nına girmege ictib z iħtiy r eyleyesin. Ruğşare-i ağv l nde  ş r-1 [ ] işy n n m y n olup şurre-i şarr r-1 y r ve zülf-i siyeh-k r-1 dil-d r gibi b y kce g n ha girsin. Zir  bunlarunđ şatli şer[ ] an c ’iz ve cev z  h ’iz degüldür.

şi‘r:

Mekun ender keşiş-i halk şit b

Ki te’nist der b n-i k r şav b

Her ki şud be-zem n efkende

Ne-şeved c z be-ķıy met zinde⁹⁷

Aşh b-1 fetv nu n ise vaz feleri h l fe-i All h’u n  h retini řaķınup bu maķ le n -sez -y1 sehv   h t  h veyd  olduķda men[ ] eylemekdür.” didükde ol sult n-1 ed b-i b -edep h deş   g z b

⁹⁶ *Ey padişah şerefinden asla m lk m z n sağlığına herhangi bir kaza ulaşmadı. Devletin aynası bu yüzden parlıyor. Senin döneminde hiç kimsenin yüreğinden ah çıkmadı.*

⁹⁷ * nl  ve meşhur olmak işin acele etme. Bekle. İşin aslına bakarsan sevaptır. Başını eğen kimse kıyamette dirilecektir.*

eyleyüp “Senüñ bu sözüñ umūr-ı salṭanata ta‘ arruzdur. Pādşāhlar ile emr ü nehy bābında mükāleme eylemek ādāb-ı erbāb-ı elbābdan hāricdür.” diyü nev‘ an ḥiṭāb-ı ‘ itāb-amīz eyledi.

Şi‘r:

Mekun der mülk-i sulṭān her çe ḥ‘āhī

Ki şirket ber ne-tābed pādşāhī⁹⁸

Fi’l-vākı‘ selāṭin-i ‘ āliyetü’l-maḳāḍir-i müttekā-yı istiḳlālde nişimen-gīr olup umūr-ı

salṭanatda muttaşıl-ı müstaḳill olmaḳ gerekdür. **Şi‘r:**

Zi yek sāḡar dū şerbet ḥured netvān

Dū şāhib rā perestiş kerd netvān⁹⁹

Ḥabl-i metīn-i salṭanatda ḡayruñ bed-taşarrufı olmaḳ ser-rişte-i sa‘ ādetüñ elden gitmesi ve zulmet-i zulm-i ‘ ālemi tārīk itmesidür. Bu ḥuşuşda lāzım olan ancaḳ ‘ aḳl-ı kāmīl ve re‘y-i şā‘ib-i şāhibleriyle müşāvere idüp aşḥāb-ı ḥads-i şāmil ile istişāre eylemekdür. Bunuñ verāsetinde ferd-i āferīdenüñ dahli ve şun‘ı olmaḳ emāret-i zevāl-i mihr-i emāret ve ḥarābī-i mülk ü memleketdür. **Mışrā‘ :**

Ki bir ıḳlīm iki sulṭān götürmez

Mevlānā Müftī ‘ Alī Çelebi Efendi merḥūm Sulṭān Selīm Ḥān Ġāzī ḥazretlerine cevāb virüp “Benüm vaż‘ um emr-i salṭanata [306] ta‘ arruz degüldür. Senüñ āḥiretüñ emrine ta‘ arruzdur. Bu ma‘ nī benüm ‘ uhdeme lāzım ve zimmetime vācibdür. İmdi eger mezkūrlaruñ hefevātını ‘ afv ider isek febihā ve na‘ imet ve eger ‘ afv itmez isek ‘ iḳāb-ı ‘ azīme müsteḥaḳḳ olursın.” didi. Fi’l-ḥāl ol fāzıluñ enfās-ı müteberrike-i mü‘eşşiresi berekātında pādşāh ḥazretlerinüñ āteş-i ḡazabları āb-ı nuşḥ u pend ile munṭafī vü müntefī olup “Şafā-yı ḥāṭır ile ‘ avf eyledüm.” didi. *El-‘afvü ‘ inde’l-i‘ tizār min ‘ ulüvvü’l-iḳtidār*¹⁰⁰. **Şi‘r:**

⁹⁸ Sultan mülkünde her istediğini yapma. Çünkü padişahlık ortaklığı kaldırmaz.

⁹⁹ Bir bardak ile bir anda iki içki içemezsin. İki padişaha bir anda ibadet edemezsin.

¹⁰⁰ İktidarın yüceliği özür dileyenin affedilmesindedir.

Zi ibtidā-yı devr-i Ādem tā be-‘ ahd-i pādşāh

Ez büzürgān-ı ‘ afv bāşed vez firū destān günāh¹⁰¹

Ba‘ dehū mā-beynlerinde bir miqdār mükāleme vü muhātaba vākı‘ olup ‘ izz-i hużūr-ı pādşāhīden mevlānā-yı müşārü’ n-ileyh alup gider olduda pādşāh hāzretlerine hıāben “Mezkūrlaruñ günāhını geri āhiretiñüz iin bizüm sebepimiz ile ‘ afv eylediñüz. *Ve ‘l-kāzımīne ‘l-gayza ve ‘l-āfīne ‘ani ‘n-nāsi*¹⁰² fehvāsınca ‘ afv arīına gitdiñüz. **Mışrā‘** :

Bāreka’llāh begüm luf u kerem anca olur

Lākin mütevaı‘ dur ki şān-ı sa‘ ādet-nişānıñuzda merkūz olan mürüvvet ü fütüvvet muktezāsınca mezkūrları manşıblarında manşüb idüp leā’if-i ‘ avāıf-ı şāhāneñüzden her birisini maarrında muarrer eylesesiz. Zīrā pādşāhuñ ‘ abīd-i sa‘ d-ı nīk-nüvīdleri manşıblarından merdūd olup mutaşarrıf olduları emrden nehy ü keff olıca zūll-i su’āle girif-tār olup keāf iin hāluñ keffine bama lāzım gelür.” **Şi‘r**:

ü nergis mekun bā-kef-i kes nigāh

Şeved hem ü lāle dil-i tū siyāh¹⁰³

“Ol ā’ifenüñ bar-ı medīd-i avāl-i munazaması ziāfāt-ı hümüm u amūmdan sālīm iken hālā ba‘ zı sebep-i hafīf ile seri‘ an manşıblarında mekfūf olma bi’l-küllīye mabūn ü mabūn olmadur. Bu huşuş ‘ arz-ı salanata muālif olduı manşüşdur.” didi. **Şi‘r**:

ü ez h‘āce-i hod ber bed ulām

Bidāv dehed şer bā hās ve ‘ ām

Be-buhtān ü ıybet üşāyed zebān

Ki tā h‘āce rā efkened der ziyān¹⁰⁴

¹⁰¹ Hazreti Ādem döneminden padişah dönemine kadar küçükler günah işler, büyükler başışlar.

¹⁰² Ve onlar öfkelerini yutanlardır (tutanlardır) ve insanları affedenlerdir (Āl-i İmrān 134).

¹⁰³ Nergis gözlü kimsenin gözünden bakma. Senin kalbin lale gibi karalanacak

¹⁰⁴ Eğer köle hocasından rencide olursa konuyu herkese sırayla açıklar. Ağzını iftiraya ve arkasından konuşmaya açar ki hocayı ziyana soksun.

Pādşāh ḥazretleri “Ben senüñ bu merāmda şefā‘ atüñi ḳabül eyledüm. Fe-emmā ḥıdmetlerinde taḳşır itdükleri için bunları ta‘ zır iderin.” diyü buyurduḳda “Mevlānā-yı ḥazreti “Ta‘ zır re’y-i salṭanata müfevvezdür. Orayı siz bilürsüz. Bizüm şefā‘ at itdügimiz nesne ḳarın-i ḳabül olduğı bize yeter.” diyü ḥuzūr-ı pādşāhīden meşküren munşarif oldı. Rivāyet olunur ki ḥulāşa-i düdmān-ı ‘Oşmāniyān ya‘ nī merḥūm Sulṭān Selīm Ḥān Ğāzī ḥazretleri maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye’den maḥrūsa-i Edrene’ye gidüp Müftī Efendi şiyem-i müstedīme üzre zümre-i ‘ulemā ile gönderi çıkup pādşāha teşyī‘ u tevdī‘ eyledüklerinden şoñra şehre toğru gider iken yolda dört yüz kimesnenüñ ellerini ḥabl ile meşdüd görüp ṭarīḳ-ı ḥayātları dest-i ḥāzīmü’z-zātla mesdüd olmağı muḳarrer müşāhede eyledi. **Beyt:**

Dīdem nişān-ı merg derü çün mu‘ āyine

Ez ḥışm ber zemīn zedem ez dest āyine

Güftā merā çe mī-zenī bī-vech ber zemīn

Ne her ki āvīzād ü be-mīred her āyine¹⁰⁵

Mevlānā Müftī ‘ Alī Çelebi Efendi bu ṭā’ifenüñ ḳatlı olınmağı istihḳāḳlarınıñ sebebini su’āl idüp pādşāh ḥazretleri kendinüñ ḥavme-i salṭanatında “Ḥarīr-i bey‘ u şirā olınmasın.” diyü nehy itmiş iken emrine muḥālefet idüp “Bunlar ḥarīr alup şatmağla muḳayyed oldukları sebebden bu ḳayda girif-tār olmadılar.” diyü zābiṭlerinden cevāb aldudḳda fi’l-ḥāl girü pādşāhla mülākāt idüp “Bu dört yüz elleri bağılu kimselerüñ ḳatlı şer‘ an ḥelāl degüldür. Bu ḥuşuş için mes‘ ul olursan şaḳın bunları ḳatlı eyleme” didi. **Şi‘r:**

Şavābest-i piş ez küşiş-i bend kerd

Ki netvān ser-i küşte peyvend kerd

Ser-i ādemī bāz nāyed be-cā

Ne-rūyed diğer bār hem-çün giyā¹⁰⁶

¹⁰⁵ *Yüzüme baktığımda ölüm işaretlerini gördüm. Sinirden aynayı yere çarptım. “Neden sebepsiz yere çarpıyorsun?” dedi. Her halde o seni yaratmış ve o senin canını alacak.*

Pādşāh ḥāzretleri bu sözden ğāzaba gelüp “Ḥalkuñ şülüşünüñ aḥvālin intizām için şülüşānını ḳatlı eylemek cā’iz iken bu maḳūle eḳalle mine’l-ḳalīl birkaç zelilüñ bir avuç ḳanına istiksār eylemek ḳatı çokdur.” diyü buyurdıklarında mevlānā-yı mükerrem “Ni’ am-ı ḥalel-i ‘ azīme mü’eddī olursa ḥāl bu minvāl üzredür. Ammā ḥarīr almaḳda ve şatmaḳda intizām-ı ‘ āleme ne ḥalel vardır ki bir bölük ḥarīr gibi nāzik-beden yāriya irişim götürmez. Ḥāceleri ḳatlı idersen anlaruñ gerdenine ḳatlı gibi bār-girānī taḥmīl idersen bu taḳrīble nār ü bāl ve ḥabl-i günāhı gerdenüñe bend idüp zāleme [307] zümresinüñ ṫarīḳına gidersen.” diyü şüret-i i’ tirāzdan cevāb viricek pādşāh ḥāzretleri “Benüm emrūme muḥālefetden ğayrı ḥalel mi olur?” didiler. Mevlānā Müftī ḥāzretleri tekrār cevāba mutaşaddī olup “Mezkūrlar senüñ emrūñe muḥālefet itmemişlerdür. Zirā senüñ ḥarīr-i emīni naşb itdükleri anuñ mübāya’ asına delālet ruḫşatdur, belki şarāḫaten icāzetdür.” didükde pādşāh ḥāzretleri bu maḳūle “Umūr-ı salṫanata müte’ allıḳ ḫuşuşda söylemek senüñ vazīfeñ degüldür.” diyü kelimāt eyledi. Mevlānā-yı merḳūm “Bu ḫuşuş umūr-ı āḫiretdendür. Aña ḳarışmaḳ benüm zimmet-i vālā-töhmetüme lāzımdur.” diyüp selām virmeden pādşāh ḥāzretlerinden müfāreḳat eyledi. Bu ḥālinden merḫūm Sultān Selīm Ḥān ḥāzretlerine ḥiddet-i ‘ azīme istilā idüp ruḫsāre-i ālā gülgüne-i kemāl-i ğāzab ile pīrāste oldu ve kāse-i çeşmi devāt-ı sürḫ gibi ḳanla ṫoldı. **Şi’ r:**

Şāh-i men ruḫsāreāt ez ḫışm-ı gülgün mī-kunī

Tiĝ-i dārī dermiyān-ı ḫāḫī meger ḫūn mī-kunī¹⁰⁷

Merdüm-i çeşmi germiyyet-i neş’e-i cām-ı ḥiddet ü ğāzab ile la’l ü mercān gibi ḫūnīn olup gözini ḳan büridi. Çok zemān at üzre muvaḳḳıf-ı ḫayretde tevaḳḳuf eyleyüp fikr eyledi yüridi. Erkān-ı devlet ve a’ yān-ı ‘ izzet-i pādşāhuñ kemāl-i ḫayretinden vāḳıf olduğına vāḳıf olmaĝın ol neyyir evc-i salṫanatuñ etrafında şüreyyā gibi müctemi’ olup cümlesi nücūm-ı ḫamse-i müteḫayyire gibi vāḳıf-ı mevāḳıf-ı ḫayret ve rāşıd-ı merāşıd-ı zücret olup ṫurdılar. Dest-i ızṫırābı zānū-yı fikrete urdılar. Pādşāh ḥāzretleri menzile vāşıl olduklarında *ve en ta’ fū aḳrabu*

¹⁰⁶ Öldürmeden önce bir düşünmek sevaptır. Çünkü ölünün başını yapıştıramazsın. Adamın başı yerine dönmez. Bitki gibi tekrar çıkmaz.

¹⁰⁷ Padişahım yüzünün rengi sınırdan değişiyor. Yanında kılıcın var. Kan mı dökceksin?

*li't-takvā*¹⁰⁸ maẓmūnıyla ʿamel için mezkūruları ʿafv eyleyüp şafahāt-i defātir-i zellāte hāme-i laṭifle raḡam-ı aḡmāz icrāʾ eyledi. **Şiʿr:**

Çü ẓudret dād īzed ber güneh-kār

Be-ʿafvaş bende kun tā bende gerded

Ki mezneb küşte-i efʿāl-i hūvīş est

Çü bū-yı ʿafv bāyed zinde gerded

Eger şüret-i peẓired peyker-i ʿafv

Çü māh ü müşterī tā bende gerded¹⁰⁹

Merhūm Sulṭān Selīm Hān-ı Süleymān-menzilet ʿazīmet buyurdukları maṭlab-ı sāmīleri ki maḥrūsa-i Edrene idi. Aña vāşıl olduklarında yarlıḡ-ı belīḡ şeref-i iştīmāl irsāl idüp maẓmūn-ı saʿādet-mekmūnında fāzıl-ı merķūma ḥiṭāben “Seng-i nāṭıķ-ı biʾl-ḥaḡķ olup iʿlām-ı iʿlām-ı kelimāt-ı ʿulyā itmekde mānend-i seyf-i şārum cāzim olduḡına yaḡınüm olmaḡın iki ḡāḏi-ʿaskerliḡi cemīʿ an saña tefvīz eyledüm.” diyü fermān-ı şerīf-işdār eyledi. **Şiʿr:**

Sezed ki şadr-ı şudūr-ı cihāniyān bāşı

Ser-i efāzıl u ser-i tāc-ı ʿālimān bāşı

Cenāb-ı der ki tū merciʿ cihān bāşed

Miyān-ı cümle efāzıl-ı ḡudāygān bāşı¹¹⁰

Bu muḡābelede mevlānā-yı faẓāʾil-nişāb bu vech üzre cevāb yazdı ki cenāb-ı niʿamüʾl-meʾābdan bu dāʿilerine vārid olan kitāb-ı müsteṭābuñ feḡvā-yı şeref-i ihtivāsında “İki ḡāḏi-

¹⁰⁸ *Sizin affetmeniz takvaya daha yakındır (Bakara 237).*

¹⁰⁹ *Allah günahkâra güç vermişse affetmekle onu bağla ki Allah'ın kulu olsun. Çünkü günahkâr kendi yaptıklarından ölmüş. Af ile onu diriltmek lazım. Eğer affetmek gerçekleşirse ay ve Erendiz gibi parlayacaktır.*

¹¹⁰ *Cihanın başında olmak sana yakışıyor. Akıllıların başı ve âlimlerin tacı olsan, mücevher gibi cihanın merkezi olsan, akıllılar ortamında en yüce olsan.*

‘ askerlik saña tefvîz ü taqlîd olındı.” diyü fermân olınmış. İmtisâlü’l-emrû’l-‘ alâ kazâyâ rāzı olup telaqqî-i bi’l-ķabûl eyledük. **Mışrâ’** :

Be-herçe hûkm kuned çâkirîm ü fermânber¹¹¹

“Ve lâkin benden lafz-ı hikmet şâdır olmayup nâmum dîvân-ı kuzâtta meştûr ve edîm-i ŝukûkda mesfûr olmasın diyü helâk-ı cihân ile bundan aķdem ‘ ahdüm ve va‘ d[üm] sebķat itmemiş idi. Bu va‘ d ü miŝâķı incâz ü ifâ itmekde şâbit-ķadem olup câh-ı kazâdan i‘ râz üzreyin.” didi. **şi‘r**:

Câh râ ħarf-i se est cîm ceĥîm

Elif âfenest ve hâ-yı helâk

Her ki terkeŝ kuned şeved îmen

Ez beliyât-ı gerdeş-i eflâk¹¹²

Pâdşâh-ı selîmü’-t-tab‘ ol fâzîluñ câh u celâl ve mâl ü menâlden i‘ râz idüp meĥâb-ı mergûbe-i dünyeviyyeden meţâlib-i dîniyye-i uĥreviyyeyi tercîĥ itdügi içün ĝâyet muĥabbet idüp beş yüz filori irsâl eyledi. Mevlânâ-yı merķûm ol filorileri ķabûl idüp bî-ķuşûr aĥz ü ķabz eyledi. Merĥûm u maĝfûrünleh sultân-ı selâţin-i sa‘ âdet-âyîn semiyy-i Ĥazret-i Süleymân-ı ma‘ delet-güzîn çâr-bâliş-i salţanatda cülûs idüp visâde-i cihân-ı kübrâda itkâ eyledükde toķuz yüz otuz bir senesinüñ şehr-i Zi’l-ĥiccesinde elli aķçe vazîfesini ziyâde idüp mevlânâ-yı merķûmuñ ‘ ulûfesini iki yüz aķçe eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz otuz iki senesinde ĥâkdân-ı kevn ü fesâddan fezâ-yı [308] füşat-âbâd-ı ķuds ki şafâ-yı hevâ-yı cenân-âŝârı mütekeffil-i ĥayât idi ve mültezim-i beķâ-yı sermedîdür. Ol cânibe revâne olup tāk-ı revâķ-ı aĥadiyyet ve dîvân-ı eyvân-ı bisât-ı ŝamediyyetde ârâm eyledi. Ol ‘ aşruñ seĥer-âferîn-i şâ‘ irlerinden biri *Mâte zübdeti’l-ahâli*¹¹³ kelâmını ve biri *Temmi fetvâhu*¹¹⁴ kelâmını ve biri *Vefâtu ‘âlemü*

¹¹¹ Her ne emretse hizmetine âmâdeyiz ve (ona) itaatkârız.

¹¹² Cah kelimesinin üç harfi var, “c”si cehim, “a”sı lânet ve “h”si ise helaktır. Her kim onu bıraksa dünyanın ve gökyüzünün belâlarından güvende olacak.

¹¹³ Halkın sonucunda ölmesi.

¹¹⁴ Bir hadisenin tamamlanması.

*Rabbānī mā*¹¹⁵ kelāmını tārīḥ didi. Mü’ellif-i Şakā’iḳ naḳl eyledi ki “Mevlānā Müftī ‘Alī Efendi’nüñ marāz-ı mevtinde pederüm ile ‘ıyādete varup muşāḥabete şürü’ itdügümüzde vālid-i ‘azīzimle ikisi ber-ā-ber söz söyleşüp pederüm girye eyledi. Meclis-i ‘ıyādetden eve varduğumuzda pederümden istikşāf-ı ḥāl idüp giryenüñ sebebini su’āl itdükde cevāb virüp Mevlānā ḥazretleri kendilerüñ taḥḳīḳan vefātını baña i’lām eyledi. Enbiyā-yı ‘ıẓām ‘aleyhimü’ş-şalāvātu ve’s-selām¹¹⁶ zümresinden Mūsā peygamber ‘aleyhi’ş-şalāvātu ve’s-selām ḥazretlerinüñ rūḥ-ı pür-fütūḥı vaḳt-i işrāḳde gelüp kendiyi dār-ı beḳā ve diyār-ı āḫirete da’vet eyledüğünü ḥikāyet eyledi. Bu ḥikāyeti istimā’ itdügimde bī-iḥtiyār girye eyledüm.” didi. **Mışrā’** :

Der miyān-ı evliyā bāşed kerāmet inçenīn¹¹⁷

Mümā-ileyh fenn-i fīḫda muḥtarāt-ı mesā’il-i şāmil bir kitāb-ı rezīn tedvīn idüp ism-i sāmīsini Muḥtarāt diyü vaż’ eyledi. Zemān-ı iftāsında ol ekmel-i enām-ı hidāye bī-temām-ı tettebbu’ idüp ol dürc-i mesā’ilde derc olınan durer-i ğurer-i muḥtarātı kendi kitābında irād eyledükden ğayrı sā’ir-i kütüb-i fīḫhiyyeden bulduğı mesā’ili Hidāye’den aḫz itdüğü mesā’ilüñ yanına te’līf eyledi. **Şi’r**:

Nüfūs-ı nāḫıḳa ki işān müdber-i sūḫanend

Derān-ı ğarā’ib mu’ciz niġār-ı ḫayrānend¹¹⁸

Ve bi’l-cümle ol fāzıl-ı āzāde fetvāda āyet-i kübrā olup zühd ü taḳvāda müfredāt-ı dūnyādandur. **Şi’r**:

‘Ārif-i besī şenīde bisyār dāde ĩm

Ni dāde ĩm hem-çü tūyī ni şenīde ĩm¹¹⁹

‘Ulüm-ı şer’iyyede ve ‘ulüm-ı dīniyyede fi’l-meşel cebel-i rāsīḥ ve tūr-ı şāmiḥ idi. Anuñ indirāsıyla medāris-i mūnderis olup ma’ālim-i ta’līm ü ta’allüm munḫamis oldı. Cevāhir-i

¹¹⁵ Bizim rabbimizin āliminin ölmesi.

¹¹⁶ Allah’ın selamı ve duası onun üzerine olsun.

¹¹⁷ Dindar insanlar nezdinde cömertlik şöyledir.

¹¹⁸ Lafın ustası olan yüce neşler, uzakların mücevherleri ve mucize yazıcılarıdır.

¹¹⁹ Birçok arif görmüş ve duymuşuz. Ama senin gibisini ne gördük ve ne de duyduk.

zevāhir-i hüneriyle dürretü't-tâc-ı 'ulemā ve kālā-yı bālā-yı fazā'ili ile h̄'āce-i fużalā olup yigirmi dört yıl miqdārı şeyhü'l-islām ve müftī-i enām oldu. Ol baħr-ı baħır-i taħkik ve lücce-i 'ummān-ı tadkikuñ bāha-i sāha-i aħvālī ešmār-ı ešcār-ı kemālāt-ı 'ilmiyye vü 'ameliyye ve ešcār-ı ešmār-ı fazā'il-i dīniyye vü dünyeviyye ile pīrāste vü ārāste olup murādāt-ı ma'neviyye ve sa'ādāt-ı dünyeviyye vü uhreviyye ile hālī oldu. Ol 'allāme-i zemāne-i hiçec-i şer'iycede bu 'alāmeti vaz'ı ider idi. **Naẓm:**

Şıhaħ 'indī en maẓmūnū'l-kitāb

Ḳad cerī şer'an 'alā nehcü'ş-şavāb

Rākimū'r-resm 'Alī ibni Aħmed

El-cemālī'lezi yarcū eş-şevāb

Ḳad 'afī Rabbū'l-berāyā 'anhümā

Hīni ħārū'n-nās min sū'ı'l-ħisāb¹²⁰

Ve daħı merħūm Sulṫān Bāyezīd-i sa'ıdüñ nāmına aħlāka müte'allıķ bir kitāb taşnif eyledi ve büyük oğlı Fazıl Çelebi Efendi ve Cemāl Çelebi ve Fāzıl Çelebi nām diger oğulları ve sā'ir aķrebi kendi Müftī 'Alī Çelebi Efendi ile cümlesi Zirek ħurbında mekteb-ħānesinde medfūndur, *raħmetu'llāhi 'aleyhim dā'imen¹²¹*.

Fāzıl Kāmil Amāsiyyelü Mevlānā 'Abdu'r-raħmān 'Alī bin Mü'eyyed *raħmetu'llāhi 'aleyh Mü'eyyed min 'ında'llāh¹²²* dur. Müvelled-i ħadīm ve miħted-i kerīmeleri Amāsiyye'dür. Vilādetleri sekiz yüz altmış senesinüñ Şafer-i muẓafferinde ħaşaba-i mezkūrede vāķı'ı oldu. Neşv ü nemāası mehd-i ni'et-i vāfirede şır-dāye-i devlet-i vāsi'a-i nāfi'a ile olup babası devletinde nāz ü na'im ile perveriş buldı. **Şi'r:**

¹²⁰ Kitabın içeriğinin doğru sıhah metodunu üstlendiğine şüphem yok. Cezalandırma isteyen sahih, Hattat Ali İbni Ahmed El-Cemālî. Allah ikisini de insanları hesap gününde günahlarından korktuklarında affetti.

¹²¹ Allah daima rahmet eylesin.

¹²² Allah katında yardım görendir.

Be-cān-ı māder-i dehr şud bürde eş

Zi şîr-i hıred kerd perverde eş¹²³

Sîn-i sinni birkaç nokta-i rebî^ç -ı sâlle şebn-i bî-şeynle şebâb-ı bā-şitâba bâliğ olduĝda ve ser-çeşme-i mîm-i^ç ilm ve^ç in-i^ç irfâna zafer bulduĝda nev-bâve-i bâĝ-ı salţanat ve nev-resîde-i gülşen-i ħilâfet merĥûm Sulţân Bâyezîd Ĥân-ı vâlâ-rütbet Amâsiyye sancaĝında iken fâzıl-ı mezkûr ile muşâĥabet idüp şîr ü şekker gibi iĥtilâţ ü imtiraĥ eylediler. Ba^ç zı ĥasûd-ı bî-sûd bunlaruñ ĥulţasından perîşân ĥâl olup ittiĥadlerinden müteşettiţü'l-bâl olduĝı sebebden şehinşâh-ı vâlâ-câh ya^ç nî Sulţân Meĥemmed Ĥân-ı maĝfîret-penâh *rahmetü'l-melekü'llâh*¹²⁴ ĥâzretlerine ĝımr u nifâĥ idüp fâzıl-ı merĥûmuñ ĥatline emr itdürdiler. **Şi^çr:**

Mineh ĝuş ber ĥavl-i şâhib nifâĥ

Güzîşân resed mülk [309] ü dîn râ şikest

Ĝarâz cüy eger ez tû şud ser-bülend

Şeved pâye-i ĥadr ü câh-ı tû pest

Ve ger bā-ĥusûdân şevî hem rikâb

^ç İnân-ı büzürgî be-dādî zi dest¹²⁵

Sulţân Bâyezîd Ĥân ĥâzretleri ĥatli ĥuşuşı iĥûn vârid olan fermân-ı vâcibü'l-iz^ç ân kendilerine vâşıl olmadan bu kışşadan agâĥ olup fâzıl-ı merĥûma on biñ aĥçe ve birkaç at ve bir miĥdâr sefer esbâbı virüp bir gice Amâsiyye'den iĥrâc eyledi. Sekiz yüz seksen bir senesinde fâzıl-ı merĥûm yigirmi yaşında iken şehzâde-i âzâdenüñ i^ç ânetiyle memâlik-i Çerâkise'den Ĥaleb diyârına vâşıl olup ^ç ilm-i naĥvden İmâm Zemahşerî'nüñ Mufaşşal nâm kitâbını ol diyâruñ ^ç ulemâsından ĥırâ'at idüp fenn-i mezbûrı taĥşîl ü tekmi'l eyledükden şoñra ba^ç zı ^ç ulûm-ı ^ç âliyeyi daĥı oĥumaĝ iĥûn adam arayup kendilere ifâde eyleyicek kimesne bulımadı. Ol

¹²³ Dünyanın annesi onun kölesi oldu. Bilgelik sütünden onu yetiştirdi.

¹²⁴ Allah'ın meleklerinin rahmeti üzerine olsun.

¹²⁵ Nifak ehlini dinleme. Çünkü onların yüzünden mülk ve din batar. Eğer kötü niyetli senden onurlu olursa senin makam ve yerin aşağılanır. Ve eğer kıskançlarla beraber olursan büyüklüğünü kaybedersin.

diyârda ferd-i âferidenüñ ifâdesiyle kâni[‘] olmadı. Bilâd-ı[‘] Acem’den gelen tüccârdan ba[‘] zı tüccâr-ı râset-i hencâr Mevlânâ Celâle’ d-dîn Devvânî hazretlerinüñ güş-vâre-i fazâ’îl-i celîle-i cezîlesini güş-i hüşına âvîze idüp maķâşid-i[‘] ulyâya taţarruk için ol cânibe sevķ eylediler. Mevlânâ[‘] Abdu’ r-raĥmân anlaruñ bu nuş u pendini sem[‘] -ı kabûl ile ışfâ idüp tã’ife-i tüccâr ile Şirâz taraflarına revâne olup Mevlânâ Celâl’üñ ĥıdmet-i vâlâ-töhmetlerine vâşıl oldu. Fâzıl-ı merķûm ile Mevlânâ Celâl’üñ evâ’îl-i şoĥbetlerinde vâķı[‘] olan muşâĥabetleri Ĥ’âce-zâde’nüñ tercemesinde zıkr olunmağın bu maĥalde i[‘] âde olunmadı. Mevlânâ-yı mûmâ-ileyhden yedi yıl miķdârı okuyup[‘] ulûm-ı[‘] aķliyye vü[‘] Arabiyye’yi ve eĥâdiş ü tefâsîri tekmîl eyleyüp[‘] âmme-i medevât-ı[‘] ulemâyı tetebbu[‘] la temettu[‘] eyledi. Ol yenbû[‘] -ı[‘] ulûm u fazâ’îl ve ser-çeşme-i fûnûn-ı fevâzıl-ı şeref-ifâzası berekâtında günden güne cevâhir-i bevâhir-i ĥaķâ’îķ-ı[‘] acîbe ve daķâ’îķ-ı ģarîbeyi deryâ-yı muĥîţ gibi iĥâta idüp ifvâc-ı emvâc-ı bî-kerâne ile tebaĥĥur ü teĥabbur eyledi. Mevlânâ Celâl ol fâzıl-ı fehhâme icâzet-nâme virüp müdde[‘] â-yı meziyyetini şukûk-ı[‘] avâlümde tenfîz ü tevşîķ için anuñ ĥaķķında ĥaylî şehâdet eyledi. Mü’ellif-i Şaķâ’îķ ol icâzet-nâmeye zafer bulup ta[‘] liķ-nazar kılmışdur. Anuñla Mevlânâ Mü’eyyed-zâde’nüñ kemâ hüve ĥaķķa fazîletini bilmişdür. Merĥûm Sulţân Bâyezîd Ĥân hazretlerinüñ serîr-i salţanat ve evreng-i sa[‘] âdete cülûs idüp mesned-i ĥilâfete istinâd eyledüklerini diyâr-ı[‘] Acem’de istimâ[‘] eyleyicek bûm-ı Rûm’a ĥâzîm ü[‘] âzîm olup tûmâr-ı zemînîyi ender-pey-i tayı eyledi. Sekiz yüz seksen senesinüñ Ramazân-ı şerîfinde mesken-i ĥadîmi Amâsiyye’ye vâşıl olup kırķ gün anda iķâmet eyledükden soñra maĥmiyye-i Ķoşantıyye’ye nâ’îl olup diyâr-ı Rûm’uñ[‘] ulemâsıyla[‘] ulûm-ı mütenevvi[‘] a-i müteferriķadan mübâĥase ve musâĥabat-ı[‘] ilmiyye eyledüğünde cemîlesi fazîlet ü meziyyetine i[‘] tirâf idüp ĥadd-i kıyâsdan bîrûn istiĥsân eylediler. **Mışra[‘]** :

Heme aşĥâb-ı fazâ’îl be-vey istiĥsân kerd¹²⁶

Ol[‘] aşruñ e[‘] âlî-i mevâlîsinden aşĥâb-ı ifâde Mevlânâ Ĥaĥîb-zâde fâzıl-ı merķûmuñ ĥaķķında sulţân-ı enâma ya[‘] nî pādşâh-ı be-nâma şûret-i[‘] arzda şehâdet-nâme irsâl idüp fazâ’îl-i

¹²⁶ Tûm âlimler onu övdüler.

mu' ârefeti i' lām eyledi. Vüzerā-yı sa' âdet-ārā dağı bu huşuşı pādşāh-ı sa' âdet-dest-gāha' arz eyledüklerinde sene-i mezkûrede ya' nî sekiz yüz seksen sekiz senesinde maḥmiyye-i Kostaṅtınıyye'de Kalendar-ḥāne Medresesi'ni i' t̄a eyledi. Hicret-i nebeviyyeden sekiz yüz toḡsan bir senesinüñ şehir-i Rebî' ü'l-evvelinüñ on yedinci güninde Mevlānā Muşliḥi'd-dīn Kaştalānî'nüñ kerîmesini tezevvüc idüp medāris-i Şemān-ı heşt-biḥişt-^ç unvānuñ medreselerinden maḥrûsa-i İstanbul k̄āḍısı olan Mevlānā Efdal-zāde'nüñ yirine terfî' olındı. Pādşāh-ı mekremet-penāhuñ muḥabbet-i sâbıkaşı muḡtezāsınca' avāṭıf-ı şāhāne-i kerîmāne-i kerānesi zuḥūr idüp te'ehhül itdügi günde medrese-i mezkûre ile terfî' olındı. Medrese-i mezkûrede sekiz yıl miḡdārı qarîḥa-i kāmile-i şāmil-i aşḡābına envār-ı faẓā' il-i ma' ārif-i sātı' atü'l-levāmî' i ol maşrıḡ-ı tavālî' -ı te'yidāt-ı Rabbāniyye ve maṭla' -ı şevārıḡ-ı bevārıḡ-ı füyüzāt-ı sübhāniyye ifāde vü ifāza eyledi. Müddet-i mezkûreden soñra mir'āt-ı aḥvāl-i ferḡunde-āmāli mücellā-yı' ināyet-i pādşāhî olup sekiz yüz toḡsan toḡuz senesinde Edrene k̄āḍısı Mevlānā' İsa Faḡih nām kimse vefāt [310] eyledükde maḥrûsa-i Edrene k̄āḍısı ve toḡuz yüz yedi senesinüñ şehir-i Rebîü'l-evvelinde Mevlānā İmām' Alî ma' zül olduḡda Anaṭolı k̄āḍî-^ç askeri ve toḡuz yüz on bir senesinde vefāt eyleyen Hācî Hasan-zāde yirine Rüm ili k̄āḍî-^ç askeri oldu. Maḡāḍir-i hüner-verānı mi' yār-ı re'y-i cihān-ārāsıyla' ayār idüp anlaruñ āvizān-ı istihkāklarını ta'yin ü tebyin itmek için Mevlānā Mü'eyyed-zāde naşb olındı. Ol kāmil-i mükemmel dağı *Fe emmā men şeḡulet mevāzīnuh*¹²⁷ *Fe huve fî' iḡetin rāziyeh*¹²⁸ feḡvāsınca seng-i ḡadri ziyāde olan fāzıl şavbına mā' il olup ol maḡüleleri tercih itmekde bî-iḡtiyār idi.

Şi'r :

Her ān kes ki şud müstahaḡ-ı celāl

Bede ḡaḡḡ-ı ü t̄a ne-bāşed vebāl

¹²⁷ *Fakat, artık kimin tartıları ağır gelirse (pozitif dereceleri negatif derecelerden daha çok olursa) (Kâria 6).*

¹²⁸ *İşte o, razı olduğu bir yaşayış içindedir (Kâria 7).*

Be-kun ber kesī raġbet bī-girān

Ki der faẓl mī-dāšet seng-i girān¹²⁹

Mevlānā Mü'eyyed-zāde ol manşıb-ı valā-ķadrde aĥkām-ı aĥkām-ı şer' iyye-i nebeviyye idüp umūr-ı cumhūr-ı 'asākır-i manşüre-i mebrüreyi 'in-i 'ināyet-i dūr-bīn ile görüp gözedür iken bād-ı hādīşe-i 'azīme ile kerd-i fitne peydā olup yeñiçeri tã'ifesiñ yed-i tārācıyla dil-i 'uşşāk gibi fāzıl-ı mezkūruñ evi ve hānmānı ġāret olındı. **Mışrā'**:

Çeşm-i tātār-ı tū 'aql u dil-i men ġāret kerd¹³⁰

Bu sebebden şadr-ı şadāretten 'azl olınup yevmī yüz elli aķçe vazīfe ta' yīn olınmış iken ķabūl itmeyüp meccānen teķā' üd iĥtiyār eyledi. Bu minvāl üzre çok müddet 'ubūr itmeden Merĥūm Sultān Selīm Hān ĥazretlerine serīr-i salţanatda şeref-i cülūs müyesser olduķda anuñ aĥvāl-i ĥuceste-āmālını vüzerāsından ĥaber alıcaķ ve tãbaķa-i merķūme ile Ķaraferye ķāđılıġını ikisini aña şadaķa eyledi. Ba' dehū toķuz yüz on toķuz senesiñ silkinde münselik olan şehr-i Recebde girü Rum ili ķāđi-'askeri olup pādşāh ĥazretleri ile Ķızıl-bāş seferinde Şāh İsmā' il Bahādır ile Çāldırān'da vāķi' olan muĥārebede ĥāzır oldu. **Şi'r**:

'Aceb muĥārebe būd ve 'aceb muķātele būd

Ki şud 'asākır-i İslām rā zafer rehber

Tebāreka'llāh ezān zer megāh-ı hül āşār

Ki dāšet sāĥa-i ū hül-i 'arşa-i maĥşer

Güşāde dest-i ecel ber ruĥ-ı fenā perde

Keşide dest-i ķazā ber ruĥ-ı emel ĥancer¹³¹

¹²⁹ Şan ve celāli hak eden adama hakkını ver ki boynunda kalmam. O adamla sınırsız ilgilen ki ālimlikte de önemli birisidir.

¹³⁰ Senin tatar gözlerin benim aklımı ve kalbimi çaldı.

¹³¹ Ne savaştı ne kanlar döküldü. Çünkü İslām askerlerine zafer rehber oldu. Tebarekallah, o korkunç savaş meydanına (zafer verdi). (savaş) sahası maĥşer sahası gibidir. Ölüm yüzünden perdeni kaldırmış. Kaza eli arzu yüzüne hançer çekmiş.

Zıkr olınan sefer-i zafer mu'âvedet olunup Çobân Köprisi nâm küşeye gelindükde pâdşâh
hâzretleri fâzıl-ı merķūmuñ 'aqlında ihtilâl fehm eyleyüp toķuz yüz yigirmi Şa' bânında kâdî-
' askerlikden ma' zül eyledi. Yevmî iki yüz akçe vazîfe-i nazîfe ile maħrûsa-i Kõstantîniyye' de
teķâ' üd idüp kendinüñ ahvâl-i şeref-âmâline meşğul iken toķuz yüz yigirmi iki senesinüñ
leyle-i berâtında cum' a gicesi vefât eyleyüp Ebü Eyyüb Enşârî hâzretlerinüñ mezârı ķurbında
defn olındı. Ba' zı müverrihler bu târîhi dimişlerdür. **Târîh:**

Nefsî el-gadâ' li-ħabri ħalli ħîn kazâ

Fî ravzatu ve hüve fî'l-cenân meħbûr

Maķâme fî'l-'aliyyü'l-firdevs yaskanahu

Enîse fî's-şeriyü'l-vildân ve'l-ħûr

Ķulle'l-lezî beytaġî târîhu rıħlete

Tecellü'l-Mü'eyyed merħûm ve mebrûr

Ve ebķî min ba'dihi zeriyyetu nücebâ'

Yazdâd fî ķabrahı minhum lehü nûr¹³²

Mevlânâ-yı mezkûruñ şanâyî' -ı bedâyî' -ı bedî' ü'l-beyânı ħâvî kelimât-ı ' acîbesi ve leṭâ'if-i
ġarîbesi çokđur. Her sözinüñ durre-i yetîme gibi meşeli ve nazîri yoķđur. Lâkin
' izâm-ı ' azâ'imi umûr-ı kazâyâ maşrûf olup evķât-i şeref-ġâyâtı aña ma' tûf olmaġla
müsveddâtını tebyîz idemeyüp iz'ân ü im'ânla iķân ü itķân eyleyemedi. ' İlm-i kelâmdan
Mevâzî' -ı Müşkile'yi taħķîķ idüp bir risâle-i laṭîfede derc eyledi. Daġı ol risâleyi şehzâde-i
sa'âdet-i mürüvved ya'nî Sulṭân Ķorküd hâzretlerine irsâl ü işâl eyledi. Zıkr olınan şehzâde-i
âzâdenüñ sâ'ir efâzıl-ı emâşil gibi fûnûn-ı mu' tebere-i mu' tevereden behr-mend olduğına

¹³² Kendimi şimdi cennet bahçesinde mutlu olan bir Rabb'a kurban etmek isterdim. Onun dünyadaki yoldaşları erkekler ve güzel kadınlardır. Onun yolculuğunun geçmişini soran herkese de ki: "oġlu nezaket sahibi ve erdemlidir ve ona mükemmel bir zürriyet bırakmıştır, mezârı onlar tarafından daha da aydınlatılır."

i‘tināsı olmağın ol risālenüñ huṭbesinde müfāḥir-i me‘şer ve ekārim-i mekārimini şāmil bir kaşāide-i ‘Arabiyye ile anı medḥ eyledi ve daḥı şübhe-i ‘āmmeyi ḥall itmekde ḥaḳā’iḳ-ı ceyyide ve daḳā’iḳ-ı eyyideyi ḥāvī bir risāle ve Kürre-i Mudāḥraca’nuñ taḥḳiḳında kemāl-i laṭifet ve nihāyet-i berā‘ati muḥtevē bir risāle tedvīn eyledi. El-ḥaḳḳ ol şeh-süvār-ı mizmār-ı fazīletüñ başında Fāris-i mebdādīn-i fażā’ıl olan ‘allāme-i Fārisī-i rācil ü ‘Acemī ve aña nisbet İmām Bigāvī ḡabī idi. Kelimāt-ı şīrīnün yanında ebn-i tebānenün kelimāt-ı berā‘at- [311] āyātınun lezzeti ve bedī‘-ı Hemedānī’nün berā‘ati yoḡ idi. Anların ḥüsn-i kelimātında bunun leṭāfet-i maḳālātı çoḡ idi. **Şi‘r:**

Lafz şīrīn turā neşnīde em hergiz nazīr

Çün ḥadīş tū ne-dīdem hiç şīrīnter ḥadīş¹³³

Neşr ‘Ulūm-ı ‘aḳliyyede ve naḳliyyede emed-i aḳşā ve ḡāyet-i kaşvāya vāşıl bir fāzıl ve fūnūn-ı edebiyye vü ‘Arabiyye’de zirve-i ‘ulyāya nā’ıl bir kāmīl idi. Müddet-i ‘ömründe bī-nihāye kütüb-i girān-māye cem‘ idüp şaḥā’if-i ‘ālemde bī-meşel ü bī-nazīr dil-peżīr kitāblara mālīk oldu. Ḥadd-i me‘mūlden ziyāde yād-ḡāra dest-res buldı. Naḳl olınur ki müddet-i ‘ömründe mükerrer andan ḡayrı yedi biñ ‘aded mücellid kitāba ḳādir olup içinde ebnā-yı zemān adını işitmedeñ çoḳ kitāba mālīk oldu.

Tezyīl Ol fāzıl-ı me‘şer-eşer elsine-i şelāşede şī‘r diyüp ‘Arabī vü Fārisī vü Türkī nazma ḳādir ḥüb-şā‘irdür. Selāḳat-ı ṭab‘ ve selāmet-i ‘aḳl ile ve farṭ-ı fiṭnat ve mezīd-i kiyāsetle fenn-i şī‘rde māhirdür. Evrāḳ-ı rüzḡārda şebt eyledüḡi eş‘ār-ı icāz-şī‘ārı vāfirdür. Ḥikāyet olınur ki ol ‘aşruñ ‘ulemāsından biri bir risāle te’līf idüp Ḥacī Hasan-zāde ile ikisi ḳāḍī-‘asker iken anlardan imzā iltimās idüp vaż‘-ı ḳalem recā eyledi. Mevlānā Mü‘eyyed-zāde ol risāleyi şeref-i ḥaṭṭ-ı şerīfiyle teşrīf idüp bu ‘Arabī rubā‘ī ile anı tevḳī‘ eyledi. **Rubā‘ī:**

Hāteyk risāletu ‘alā vefḳu sū’āl

Min im‘an fihā yatalaḳī bi-ḳabūl

¹³³ *Senin lafından daha tatlısını duymadım. Senin sözünden hiçbir söz daha tatlı değil.*

Yesta 'zim mine 'l-fihā sūm yaqūl

Yā hayrı risāle veyā hayrı resūl¹³⁴

Mevlānā Hācī Hasan-zāde Efendi bu beyti yazup anuñla şeref-bağış oldılar. **Beyt:**

Risāletü linkātü 'l-fünūnı cami' atu

Ve meşel-hā li-delīlü li-fazlı şāhibuhā¹³⁵

Mervīdür ki *hasenü 'l-ḥaṭṭ min esbābü 'n-neşā'*¹³⁶ feḥvāsınca hūb-ı ḥaṭṭa dest-res bulup nağş-nigīn ṭāb' -ı ṭāb' -ı maṭbū' olmağa lāyık-ı fā'ik yazı yazardı. Nūk-ı hāme-i fülād-mişāl ile sikke-i mermerde kazardı. Sultān Bāyezīd Hān '*aleyhi 'r-rahmetu ve 'r-raḍūn*¹³⁷ ḥazretlerine ḥançer-i redif bir Fārisī kaşīde diyüp mülk-i feşāḥāti kılıcıyla almışdur ve Sultān Selīm Hān ḥazretlerine ' Arabī kaşīde diyüp eslāf-ı şua' rā-yı ' Arab'a kemiyyet-ḥāme ile ve ablağ-ı ṭāb' -ı çālākla at şalmışdur. Bu maṭla' ḥançer kaşīdesinüñ maṭla' ıdur. **Maṭla' :**

Zi dest-i şāh-i cihān mī-dehed nişān ḥançer

Ki kerd-i cevher ü zer cümle der miyān ḥançer¹³⁸

Ve daḥı bu birkaç maṭla' -ı āb-dār ol fāzıl-ı fazā 'il-şi' āruñdur. **Maṭla' :**

Çāk olan dest-i cefā ile girībānumdur

Eyleşen ḥār-ı gamm ü miḥnete dāmānumdur

Velehu:

Niçe bir şūfī-i şāfī āb içelim

Vağt-i gül geldi gül-i şarāb içelim

Āḥiretde olur şarāba ḥesāb

Biz anı bunda bī-ḥesāb içelim

¹³⁴ Bunlar bir soruya uyan kitaplardır. Onları yakından inceleyen kabul görecektir ve o bunları yazanları methedecek, daha sonra en iyi kitabı yazanı ve en iyi okuyanı göklere çıkaracaktır.

¹³⁵ Tüm maharetlilerin böylesi bir kitap yazması zerafetlerinin kanıtıdır.

¹³⁶ Keyfinin sebebi hattının güzelliğidir.

¹³⁷ Allah'ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun.

¹³⁸ Hançer, cihanın padişahının elini gösteriyor ve tüm mücevher ve altınları kendi hançeri üzerinde tutmuş.

Luţf-ı tab^ç ve kerem-i cibillisi muķtezāsınca zümre-i ^ç ulemā ve fırķa-i Şu^ç arāya zahīr olup ĥāme-i Şikeste gibi ũftāde-i ĥāk-mezellet olanlara dest-gīr olur idi. **Şi^ç r:**

Ne-ķatıre māned be-deryā ne-zerre māned be-deşt

Ki ez fevā^ç id-i ihsāneŐ behre-dār niġeŐt¹³⁹

Ĥattā Necātī Beg Dīvānı^ç nuñ dībācesini anuñ nāmına dimiŐdūr. Ol zemānuñ vūzerāsı añna encūmeniŐdūr ve daĥı mesā^ç il-i fūrū^ç iyyede fetāvāya mūte^ç allıķ bir kitāb te^ç līf eyledi ve daĥı Őerĥ-i Miftāĥ^ç a ĥavāŐi ve BaĥŐ-i Cüz^ç -i Lā-Yetecezzā^ç ya bir risāle ve Őerĥ-i Mevāķıf^ç uñ ilāhiyātına bir risāle ve daĥı *El ĥaccu eŐhurun ma^ç lūmātun*¹⁴⁰ āyetinde bir risāle taŐnīf eyledi, *raĥmetu^ç llāhi^ç aleyh.*

^ç Ālim ^ç Āmil Fāzil Kāmil MuŐliĥi^ç d-dīn MuŐtafā

Birgili-zāde dimekle meŐhūrdu. Ĥumāt-ı Őerī^ç at olan ķuzātden bir ķāđīnuñ oĥlıdu. Mebādī-i Őūrū^ç ında zemānesinde olan ^ç ulemā-yı a^ç lāmdan ķırā^ç at idüp Ķāđī-zāde dimekle Őöhre-i āfāk olan Mevlānā Ķāsım^ç uñ mu^ç idi oldu. Ķānūn-ı ķadīm-i eslāf ũzre ũllāb-ı kemāl-i iktisāb-ı ifāde eylemege ķudret ũ kuvvet taĥŐil eyledükde ba^ç zı medārise mūderris olup aŐŐāb-ı ārebe ifāza eyledükden Őoñra merĥūm Sulţān Bāyezīd Ĥān^ç uñ oĥlı Őehzāde Sulţān Aĥmed Amāsiyye sancaĥında iken ĥ^ç āce oldu. Ba^ç dehū Őanāyi^ç -ı bedāyi^ç -ı ĥarībe ile ārāste olup medāris-i Őemān-ı heŐt-biĥiŐt-^ç unvānuñ birisine terfī^ç olunmıŐ iken ũoķuz yūz yedi senesinde Mū^ç eyyed-zāde yirine maĥmiyye-i Edrene^ç ye ķāđī olup dārū^ç l-ķazā-yı mezkūre mūdde^ç ā-yı Őer^ç -i Őerīf lāzımū^ç t-tebcīli tescīl itmek iĥün ta^ç dīl-i aĥlāķ-ı rāyiķa ve tezkiye-i [312] Őāhid-i nefis-i nāũıķa eyledi. **Ői^ç r:**

Ey piser meĥzār rāh-ı Şer^ç rā

AŞl yābī key be-gīrī firāĥ ra

¹³⁹ (Onun) ihsanının faydalarından yararlanmayan ne denizde bir damla ne ovada bir tane kaldı.

¹⁴⁰ Hac, bilinen aylardır (Bakara 197).

Ez şeri‘ at ger nehī bīrūn adem

Der-alālet-i ūftī renc ū elem¹⁴¹

Merhūm Sultān Selīm Hān Ğāzī haretlerinūn livā-yı vālā-yı salanatı vilāyet-i

‘Osmāniyye’de efrāşte olduđı zemānuñ evā’ilinde ‘azl olunup yevmī yūz otuz açe ‘ulūfe ta‘yīn olındı. Hicret-i nebeviyyeden touz yūz on touz tārīlerinde marūsa-i mezkūrede vefāt idūp sicill-i i‘ mārı ayy olındı. Mūmā-ileyh fāzıl u kāmil mūtefennin ū mūtefatın alīū’l-lisān faiū’l-beyān melīū’l-tibyān bir kimesne idi. Ma‘nī yūzinde hūsn-i alā ve cemāl-i kemāle mazar u mūcellā olduđı gibi zāhir-i hālde dađı hūsn-ūret ve kemāl-i cemāle mazar idi. Rūy-ı dīlcūyı kūll-i sūrī gibi hadān olup a‘zāsı ser-tā-pā mānend-i gūl-i ra‘nā-yı zībā idi. **Ŗi‘r:**

Zi ser-tā-pā-yı hūsn ū dil-berī būd

ū ‘al u cān zi her ‘aybī berī būd

Be-dīn-i ad ū be-dīn-i manzar ki ūrāst

Be-servī be-māhī mānend ūrāst¹⁴²

Tezyīl Sūre-i adr’ūn tefsīrinde iki cezv’ midārı bir risālesi ve dađı *El hacu eŖhurun ma‘lūmātun*¹⁴³ āyet-i kerīmesinūn tefsīrinde bir risālesi vardur, *rahmetu’llāh*.

‘**Ālim Kāmīl Fāzıl Zāhir Muhyid-dīn Mehemmed bin Hasan Samsūnī** *rahmetu’llāhi ‘aleyh*

Fāzıl-ı mezkūr kendinūn peder-i hueste-eŖerinde ve ol ‘aŖruñ Mevlānā ‘Alā’a’d-dīn ‘Alī

‘Arabī nām fāzıl-ı ferhunde-sīretten telemmūz idūp mertebe-i istifādeden rūtbe-i ifādeye vāŖıl

oldı. EŖnā-yı ifādede āyīn-i mūstedīm-i eslāf-ı eŖrāf ūzre menāŖıb-ı ‘āliyetū’l-merātıbden

mamiyye-i Burūsa’da Mevlānā Hūsrev Medresesi’ne ve marūsa-i Edrene’de aŖlı

Medresesi’ne ve marūsa-i oŖataniyye’de Mamūd PaŖa Medresesi’ne ve İznī’de

merhūm u mađfūrūnleh Sultān Orhān Ğāzī Medresesi’ne ve mamiyye-i Edrene’de Ū

¹⁴¹ *Ey ođul Ŗeriat yolundan ıkma. Ŗeriat yolundan ıkarsan eđer acı ve dertle birlikte yanlıŖ yollara dūŖeceksin.*

¹⁴² *BaŖtan aŖađıya iyilik ve cılveydi. Akıl ve can gibi her kusurdan yoksundur. Bu boy ve gūzelliđi ile selvi ve ay gibidir.*

¹⁴³ *Hac, bilinen aylardır (Bakara 197).*

Şerefeli Medreseleri'nün birisine ve Şemāniyye Medreseleri'nün birisine müderris olduğdan
şoñra yevmī seksen aqçe vazīfe ile teķā' üd eyledi. Merhūm Sultān Selīm Hān hazretleri
maħmiyye-i Edrene'ye ķāđi eyleyüp zimām-ı tenfīz-i aħķām-ı şer' iyye-i Muştafāviyye'yi
anuñ dest-i taşarrufına tefvīz ü taķlīd eyleyüp ol daħı merāsım-i ķazāyı ķazā vü edā ider iken
toķuz yüz on toķuz senesinde veşīķa-i ĥayātı mihr-i ĥatm-i iħtītām ile maħtūm olup vefāt
eyledi. **Şi'r:**

Kefī gel der heme rū-yı zemīn nīst

Ki der vey ĥūn-i çendīn ādemī nīst

Be-her zerre ki āred tünd bādī

Ferīdūnī buved yā Keyķubādī¹⁴⁴

Müddet-i ' ömrinde kūşış ü verziş üzre olup tekml-i kemālāt eylemekde şümū' -ı himem-i
' ulyāsına āteş-i kemāl-i iştigāl ile iştī' āl virüp envār-ı āşār-ı diķķat ü ihtimāmla müşkilāt-ı
fünūndan zālām-ı eşgālī rüz u şeb ĥall eylemekden ĥālī olmaz idi. **Beyt:**

Zekāv-i ĥūr ne-kuned mu' zılāt-ı şeb rā ĥall

Eger zamīr-i tū aş yārī-i ziyā ne-kuned¹⁴⁵

Neşr Müzahrefāt-ı dünyeviyyeden i' rāz idüp temvīhāt-ı tesvīlāt-ı şeytāniyyeden şöyle imtinā'
ider idi ki anuñ yanında zehab ü meder-i yek-ser ber-ā-ber idi. Ğinā-yı ĥalb ve kimyā-yı
sa' ādet-i ma' neviyyeye dest-res bulup cevher-i hidāyetu'llāhla işini altūn itmegin sīm ü zere
fels-i aħmer-i ķadr ragbet itmeyüp zehārif-i dünyānuñ muħabbetin dilden tarħ eylemiş idi. **Şi'r**

Sīm ü zer bā-ĥāk yektānest nezd-i ' āķilān

Zān sebab-i ķadrī ne-dāred der ber-i dānişverān¹⁴⁶

¹⁴⁴ Yeryüzünde bir avuç toprak bulamazsın ki içinde birkaç insanın kanı olmasın. Fırtınanın getirdiği her bir tanecik içinde ya Feridun var ya da Keykubad.

¹⁴⁵ Eğer sen kendin işiğe yardım etmezsen, güneşin doğması gecenin sorunlarını çözmez.

¹⁴⁶ Akıllılar nezdinde gümüş ve altın, toprakla bir değerdedir. Bu yüzden âlimler nezdinde herhangi bir değeri yoktur.

Neşr Efrād-ı nāsdan muṭlaqā fuḡarā ṭā'ifesini ḡuşuşen Şūfiyye zümresini ḡuzūr-ı maḡāşid-i merşüdede nefsinden taḡdīm ü terciḡ idüp fırḡa-i merḡūmenüñ kendiden muḡaddem murādāta vuşüllerini iḡtiyār ḡılmış idi. Envā' -ı sitāyiş ü nevāzişle tereffüh-i ḡāl dervīşāne tebādüri kendinüñ ilerü gelmesine ' illet-i müstaḡille bilmiş idi. **Şi'r:**

Be-reh-i ḡıdmet-i dervīşān pūy

Keḡl-i bī-neş zi der-i işān cūy

ḡātır-ı şān be-keremḡa be-nevāz

Dil-i işān heme bā-luṭf-ı be-sāz¹⁴⁷

Fuḡarā-yı zu' afā ve zu' afā-yı fuḡarānuñ yolına bezl-i maḡdūr idüp anlaruñ ri' āyetleriyle iktisā-yı şevb-i şevvāb ve istifā-yı mevā'id-i ' avā'id-i bī-ḡesāb iḡün kendi ' iş-i ḡalil ile iktifā ile ḡāni' u cāyi' ve ' üryān ü büryān-ı kürrez idi. **Beyt:**

Cāme-i ḡūd rā hemī pūşid ber aşḡāb-ı faḡr

Rāst āmed aṭlas-ı faḡr ü fenā ber ḡāmeneş¹⁴⁸

Seyyid-i eyyid-i muşannifin Seyyid Şerīf Cürġānī [313] ḡazretlerinüñ Şerḡ-i Miftāḡ'ına ve Şerḡ-i Tecrid'e yazduḡı ḡavāşīye şerḡ ü tavşīfden müstefī ḡavāşī ta' liḡ eyledi ve daḡı ḡā'iz-i feyz-i Rabbānī ' Allāme Taftāzānī'nüñ Telvīḡ-i ḡāşīye'sine ḡavāşī tenmīḡ eyledi.

' Ālim ' Āmil Fāzil Kāmil Mevlānā ḡara Seydī ḡamīdī *rahmetu'llāḡ*

Zemānesinde olan ' ulemānuñ ḡıdmet-i me'şer-eşerlerinden taḡşīl ü tekmīl şadedinde iken Mevlānā ' Alā'a'd-dīn ' Alī Fenārī'nüñ ḡıdmetine vāşıl u nā'il oldı. Himmet-i vālā-töhmetleri ḡarīn ḡālī olmaḡla kemālāt-ı ünsiyyeye dest-res buldı. **Şi'r:**

Himmet-i dervīş çü hem-reh şevd

ḡāce ez esrār-ı dil āḡāḡ şevd

¹⁴⁷ Dervişlere hizmet vermeye çalış. İç görü sürmesini onların kapısında ara. Hatırlarımı kerem ile sor. Yüreklərini lütufile ele al

¹⁴⁸ Elbisesini fakirlere giydirdi. Boyuna fakir atlası yakıştı

Her ki zi ma' nî haberî yâftest

Ez dil-i şahib nazari yâftest¹⁴⁹

‘ Âdât-ı kâdîme-i kâdîme üzre merâtib-i sâmiyeden Sivâs Medresesi’ne ve mahmiyye-i Burûsa’da merhûm Sulţân Murâd Hân Gâzî Medresesi’ne ve İznîk’de merhûm Sulţân Orhân Gâzî Medresesi’ne ve mahmiyye-i Burûsa’da Sulţân Medresesi’ne ve Şemâniyye Medreselerin’den Çınarlı Medrese’ye müderris olup tab‘ -ı nakkâd ve zîhn-i vaqqâd şâhibi olan aşhâb-ı istifâdeye ifâde eyledükden şoñra yevmî seksen aqçe vazîfe ile tekâ’ üd eyledi. Ba’ dehû mahkeme-i mahkeme-i ezelde imzâ olınan kazâ iktizâsınca mahrûsa-i Kostañınıyye’ye kâdî naşb olınup sicill-i devleti tenfîz olınmış iken çok zemân geçmeden tokuz yüz on üç târihlerinde vefât eyledi. Müddet-i ‘ ömrinde ‘ ilme iştiğâlden hâlî olmayup tarîk-i küşîşde teşmîr-i zeyl-i ihtimâm eylemegin fazâ’ il-i cemîle-i cezîleye zafer bulup bir mertebe te‘ ayyun-ı tahşîl eyledi ki halk-ı ‘ âlem anı emsâl ü akrânından tafdil ü taqdim ider oldı. **Şi‘r:**

Laqad fâk fi’ d-dünyâ ‘ alâ külli fâzıl

Bi-teksîri ‘ irfân ve farû’ l-fazâ’ il¹⁵⁰

Mümâ-ileyh esvedü’ l-levn ‘ azîmü’ l-cüsse keşîrî’ l-lihye mehâbet ü vaqâr şâhibi bir zât-ı büzürg-vâr idi. Seyyid Şerîf hazretlerinüñ Şerh-i Miftâh’ına ve Şerh-i Mevâkıf’ına su’âlleri ve Şerh-i Miftâh’uñ evâ’iline başka hâşiyesi var idi. Qarîha-i nakîhasında merküz olan kuvvet-i nazm sebebiyle lisân-ı ‘ Arabî’de kelimât-ı manzûmesi vardır. Lâkin za’ if ü süst olmağın irâd olunmadı. **Beyt:**

Hased çe mî-berî ey süst nazm ber hâfız

Qabûl-i hâtır ve luţf-ı sühan hudâdâdest¹⁵¹

Tezyîl Menkûldür ki fâzıl-ı müşârü’ n-ileyh ya’ nî Kara Seydî Şahn’da müderris iken merhûm Sulţân Bâyezîd-i sa’ id aña kendinüñ evkâfını tañrîr itdürüp itmâm-ı merâm müyesser

¹⁴⁹ Dervîş gayreti eğer eşlik ederse, hoca yürek sırtlarından agâh olur. Manadan haberi olan her kimse bir âlim yüreğinden dolayı haberdar olmuş (olur).

¹⁵⁰ Kadirşinâslık ve erdemlilikte dünyanın en erdemli insanlarını geride bırakmıştır.

¹⁵¹ Ey düzensiz ne için Hafız’ı kıskanıyorsun? Sevilme ve sözün lütfü Allah vergisidir.

olduğdan Őoŕna bu ĥıdmet muķābelesinde İstanbul ķāđılıđını Őadaķa eyledi. Ķazāsında Őukūk ũzre vaz‘ itdūđı ‘ alāmāt-ı ‘ unvān-āyātđan ekŐeriyen taĥrİR eyledükleri imzā bu imzādur. **Ői‘r:**

Kũlli meĥvā haze’l-evrāk

Zũ‘i’Ő-Şer‘ fiha bi’l-efrāk

Faķazī māziyā bi-cem‘ate

Rākamũ’l-ĥarf Seydī bin İŐĥāk¹⁵²

Ĥikāyet olunur ki Mevlānā Ķara Seydī Ķapluca mũderrisi iken Yıldırım mũderrisi Zirek-zāde Rũkne’d-dīn Ķelebi’nũn zemānında medresenũn bir dīvārına yıldırım inũp ĥarāb eyledi.

Mevlānā Seydī bu maĥla‘ ı ol zemānda didi. **Maĥla‘:**

Ey felek āheste rũ kārī ne-āsān kerdeī

Yıldırım ĥāneye rā ez rũkn vīrān kerdeī¹⁵³

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmīl Mevlānā Seydī Ķaramānī

Zemān-ı ifādesine yetiŐdũđı ‘ ulemāđan oķuyup taĥŐil ũ tekmīl Şadedinde iken Mevlānā ‘ Alā’a’d-dīn ‘ Alī ‘ Arabī’nũn ĥıdmet-i vālā-tōĥmetine vāŐıl olup kemāl-i isti‘ dādāt-ı kemāliyyesi sebebiyle mu‘ īdi oldu. Zũmre-i ‘ ulemāya rũz-ı ezelde fũtũĥātũ’l-ileyĥ taķđİR olunup ĥudāygān-ı cihāniyān cānibinden daĥı ‘ avāĥıf-ı Őāhāne zũĥũr ide gelmeğin mũmā-ileyĥũn ĥaķķında ‘ ināyāt-ı ĥāķāniyeden Şemme-i ‘ ināyet erzānī gōrilũp evvelā Toķat Medresesi ve Ķalender-ĥāne Medresesi ve maĥmiyye-i Burũsa’da Sultān Medresesi ve Őemāniyye Medreseleri’nũn birisi ve maĥmiyye-i Edrene’de merĥũm Sultān Bāyezīd Ĥān ĥāzretlerinũn medresesi iĥsān olındı. Ol fāris-i Őāĥn-ı fazā’ıl semt-i tederīsdē munşarif olup ķazā cānibine Şarf-ı zimām itdũđı sebebedē maĥrũsa-i Burũsa’ya ve maĥrũsa-i ĶoŐantıniyye’ye ķāđī oldu. Ba‘ dehũ Anaĥolı [314] ķāđī-‘ askeri oldu. Merĥũm Sultān Selīm Ĥān ĥāzretlerinũn evā’ıl-i salĥanatında ‘ azl olunup medāris-i Őemān-āsmān-ı bũnyānũn

¹⁵² Tũm bu katlanan kağıtlarda Şeriat derli topluca bulunmaktaydı. Esas yazar efendim Seydi bin İŐĥak cesaretle ĥalıŐtı.

¹⁵³ Ey gōkyũzũ yavaŐ ol. Kũĥũk bir iş yapmamıŐsın. Yıldırım ile bir evi temelden harabeye dōndũrmũŐsũn.

birisinde yevmî yüz yigirmi aqçe ile müderris iken tokuz yüz yigirmi üç senesinde şahn-ı fenâdan buq' a-i beqāya intikāl eyleyüp maħrūsa-i Qostantīniyye'de binā itdüğü dārü't-ta' limde defn olındı. **Şi'r:**

Mensūh şud zi levh-i hüner āyet-i ' ulūm

Ma' dūm şud zi evc-i şeref gevher-i şemān

Kū ān ṭabī' at ü hıred ü ' aql-ı kārđān

Kū ān fazilet ü hüner ü re'y-i dūrbān¹⁵⁴

Müddet-i ' omrinde evkāt-i şerīfesini fazl u kemāle iştiğāle şarf idüp ' ilm ü ' irfān ve iḳān ü itḳān ile meşhūr bir fāzıl-ı fazā'il-i mevūr idi. Diḳḳat-i ṭab' -ı müşikāfıyla ḫelāl-i müşkilāt olup hiç bir maḫallde ser-mū deñlü ḫall itmedik eşkāl ḳomaz idi. Zekā-yı zekā-yı re'y-i garrā-yı zulmet-i zidāsı sāyesinde mevāzī' -ı müşkileden hiç bir mevzi' de mürtefi' olmadıḳ zulmet-i şekk ü gümān ḳalmaz idi. Envār-ı ' ilm ve şalāḫ-ı cebīn-i pāk ve cephe-i tābnākinde raḫşende vü dıraḫşende olup eşi' a-i ḫüsn-i ḫalk ve kerem-i şān ü tevāzu' ve mekremit ü iḫsān-mānend mihr-i dıraḫşān-ı raḫşān ü nümāyān idi. **Mışra'**:

Çün mihr-i fürüzende ve çün rüz-ı hüveydāset¹⁵⁵

Sīmā-yı necābet-īmāsında şem' -i tābān gibi nūr-ı şeybe-i ' azīme tele'lū' idüp kūh-ı ' azīmü'l-ḳadr gibi pāy-ı temkīni dāmen-i veḳāra çekmiş vaḳūr u muḫīb bir edīb ü erīb idi. **Şi'r:**

Nūr-ı şeybet raḫşed ez sīmā-yı ü

Rāst-ı āmed fazl ber bālā-yı ü

Şud mütevec bā-edeb ān ser-firāz

Der fūnūneş-i dāşte dest-i dırāz¹⁵⁶

¹⁵⁴ Sanat levhasından bilim nişaneleri silindi. Şerefzirvesinden değerli taş yok oldu. Nerede o başarılı doğa, bilgelik ve akıl? Nerede o uzakları gören mükemmellik, sanat ve düşünce?

¹⁵⁵ Güneş gibi parlayan ve gündüz gibi aşikâr (dır).

¹⁵⁶ Bilgi ışığı yüzünde parlıyor. Üzerine cömertlik yakıştı. O onurlunun başına edeb tacı oldu. Sanatta çok becerikli oldu.

Sālîfû'z-zıkr K̄ara Seydî'nüñ Esve'le'sine ve İşkālât'ına evcibeyi mutazammın bir risâle tesvîd ü taşnîf eyledi.

Tezyîl Mevlânâ Gürz Seydî Efendi Kâbe-i fażl u kemâl olmağın hıdmet-i şerîfesinde rehrevân-ı bâdiye taleb-i cem' olup anuñ Qur'an-ı şeref'unvânından temettu' iderler idi. Ol aşruñ meşâhîr-i cemâhîr-i talebesinden Üsküblü Şeydâ Efendi ve Manastırlu Çelebi ve Akşemse'd-dîn nâm fâzıllar Mevleviyyet'den mütekkâ'id iken Şah'n'da aña dânişmend olup Keşşâf-ı Seydî okurlar idi ve Müftî Mollâ Araboğlı Abdü'l-bâkî Çelebi Şerh-i Miftâh okuyup ol cem'-i keşîrânüñ dersini diñler idi ve Aşcı-zâde Hasan Çelebi anuñ Sultân Bâyezîd Medresesi'nde mu'idi idi. Bu cümleyi merhûm Abdü'l-bâkî Çelebi nakl eyledi, *nevver'allâhu te'âlâ mezce'e*¹⁵⁷.

‘**Âlim ‘Âmil Kâmil Fâzıl Mevlânâ Karasili Nüre'd-dîn ibni Yûsuf ‘aleyhi'r-rahmetu**¹⁵⁸

Zemânesi ‘ulemâsınuñ ve Mevlânâ Haţîb-zâde'nüñ ve Mevlânâ H'âce-zâde'nüñ ve Mevlânâ Sinân Paşa'nuñ hıdmet-i sâmilelerinde telemmüz idüp isti'dâd-ı kemâlden kemâl-i isti'dâda vâşıl oldu. Mevlânâ Sinân Paşa evcât-ı derecât-ı izzetde mihr-i tâbdâr-ı kirdâr-ı ilm efrâşte iken **Şi'r**:

Qazâ kudretî bûd u gerdün tüvân

Felek şületî bûd u fermân revân

Be-genc ü mâl ve be-sâz ü be-taht

Zi bârân füzün bûd u berg-i dıraht¹⁵⁹

Qurbet-gâh-ı vezâretten tarh u ib'âd olınuş devâ'î vü hışm-ı pâdşâhiyle nefy-i beled olınuşda ve hürşîd-i devleti evc-i izz ü sa'âdetden hebûş idüp mağrib-i nekbet ü nuhüşetde tolandınuşda fâzıl-ı merkûm anuñ hıdmetinden müfârık olmayup hâşşa-i lâzime gibi aña mülâzim oldu.

¹⁵⁷ Allah yattığı yeri nurlandırsm.

¹⁵⁸ Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

¹⁵⁹ Kaza bir kudret ve dünyada bir güçtür. Gökyüzü bir saldırıydı ve hüküm belliydi. Define, mal, mülk ve güç yağıştan ve ağaç yaprağından daha fazlaydı.

*Devletü'l-ilm nebatî ve lâ tahtı*¹⁶⁰ fehvâsınca merhûm Sulţân Bâyezîd'ün zemânında iltifât-ı pādşāhî Sinân Paşa'nuñ karîn hâli olup Seferihîşâr kâdîlığından maħmiyye-i Edrene'de Dârü'l-Hadîş Medresesi'ne i'âde olınduğda Mevlânâ Nûre'd-dîn anuñ mu'îdi oldu. Âyîn-i bedî'-i Oşmâniyân üzre mülâzim olup sâ'îk-ı ilâhî sevķıyla ba'zî menâşıb-ı sâmiyetü'l-merâtibde müderris olduğdan soñra maħmiyye-i Burûsa'da Sulţân Bâyezîd Hân Medresesi'ne ve maħrûsa-i Edrene'de Dârü'l-Hadîş Medresesi'ne ve Şahın Medreseleri'nüñ birisine müderris oldu. Zıkr olınan medâris-i'aliyyede vereş-e-i enbiyâ-yı'izâm '*aleyhimü's-şalāvātu ve's-selâm* zümresinden olmağā isti'dādı olanlara sihâm-ı'ilm ü'irfân ve enşibâ-yı fazl u kemâli be-ţarîķü't-ta'lim-i taķsîm idüp remz-i kısmet-i ezeliyyede mefrûz u muğadder olduğı üzre aşhâb-ı istifâzaya ifâza eyledi. [315] **Mışrâ'** :

Ber vech-i kısmeteş heme râ kerd ifâzâi¹⁶¹

Ba' deħü medreseden ferâğat idüp yevmî seksen aķçe vazîfe-i nazîfe ile taķâ'üd eylemiş iken merhûm Sulţân Selîm Hân Gâzî ħazretleri maħrûsa-i Koşantınıyye'ye kâdî eyledi. Ol manşıb-ı vâlâdan 'alâ vechü't-terakķî kuşarâ-yı me'âric-i medâric-i sâmiye olan Anatóli kâdî-askerligine ve Rûm ili kâdî-askerligine şu'üd idüp 'asâkir-i ferħunde-me'serüñ cumhûr-ı umûrını çeşm-i başîret ve 'în-i ma' delet ile tarîķa-i şer' üzre kûre virir idi. Râst-ı bâzâr-ı fazâ'ilde âzmûn-ı maźmûn *hel yestevî'l-lezîne ya'lemûne ve'l-lezîne lâ ya'lemûn*¹⁶² içün mîzân-ı'adl ve terâzû-yı inşâfı keff-i ihtiyâr ü iktidârına alup maķâđir-i nâsa göre tevcîh-i menâşıb ider iken merhûm Sulţân Selîm Hân ħazretleriyle mâ-beynlerinde bir ħadîşe ħadîş olup ol ħadîşe anuñ manşıbından ma'zül olmalarına bâ'is oldu. **Şi'r**:

Ki râ pây-ı devlet bileğzed zi cây

Ne-merdî kuned pây merdî ne-rây¹⁶³

Ba' de'l-'azl medâris-i Şemân-ı cinân-'unvândan birisine yevmî yüz yigirmi aķçe ile müderris olup beşş ü neşş-i'ulûm itmege meşğûl iken girü maħmiyye-i İstanbul kâdîsı olup müddet-i

¹⁶⁰ *İmle yazmıyorsan.*

¹⁶¹ *Herkes'e payına göre feyiz verdi.*

¹⁶² *(Hiç) bilenle bilmeyen bir olur mu? (Zümer 9).*

¹⁶³ *Birinin devletinin ayağı kayarsa ne mertler ne de düşünceleri mertlik yapar.*

keşirâtda icrâ-yı aḥkâm-ı şer‘ iyye eyledi. Ol fâzıl-ı fâşıl-ı ḥaḫḫ u bâṭın ve kâmil-i fazâ’ıl-i kâfil ve fevâzıl-ı ḥâfil manşıb-ı kazâdan ma‘ zül olup yevmî yüz yigirmi aḫçe ‘ ulûfe ile teḫâ‘ üd eylemiş iken ṭoḫuz yüz yigirmi sekiz târîḫlerinde vefât idüp ol nūr-ı dîn ü dünyâ zalâm-ı beşeriyyeti cürm-i neyyir-i vücūd-ı ḥaḫîḫîden ref‘ eyledi. Daḫı maḥrûsa-i Ḳoşantınıyye’de binâ itdüḡi mescidde defn olındı. **Mıṣrâ‘**:

Medfeneş bād *Cennetü’l-Me’vâ*¹⁶⁴

Mümâ-ileyh muḥaddiṣ ü faḫîha ve vecîh ü nebîha müteşerri‘ u müteverri‘ ve ‘ aḫîdesi şâf ü pâk bir fâzıl-ı bî-pâk idi. Âyîne-i sîmâsında şüret-i şavlet ü heybet nümâyân olup mir’ât-ı zât-ı şafâ-şifâtında şekl-i şükûh u celâl âşikâr idi. Kelâm-ı ḥaḫḫı bî-pervâ edâ ve ‘ umûr-ı şer‘ iyyeyi bî-meḫâbâ icrâ itmekde süyûf-ı ilâhiyyeden bir seyf-i meslûl oldı. **Beyt**:

Çü şemşîr-i bürrân şud ân seyf-i câzım

Der incâz-ı ḥaḫḫ sühân tîz ü şârim¹⁶⁵

Sâlifü’z-zıkr Mevlânâ Ḥamîdlü Seydî’nüñ su’allerinüñ eşkâl-i eşkâl-i iştimâlınden niḫâb-ı i‘ zâli rafî‘ cevâbları mutaẓammın bir risâle taşnîf eyledi ve daḫı fenn-i fiḫhda muḫtârât-ı mesâ’ili şâmil bir metn-i metîn tedvîn idüp o fâzıl-ı ‘ aliyyü’l-ḫadr-âgâḫ Murtaẓâ diyü tesmiye eyledi.

‘ Âlim ‘ Âmil Fâzıl Kâmil Mevlânâ Muḫyi’d-dîn Seydî Meḫemmed bin Meḫemmed Ḳocavî
‘ *aleyhi rahmetü’l-melekü’l-ḫavî*¹⁶⁶

Mümâ-ileyhüñ peder-i ferḫunde-manzarı meşâḫîr-i cemâḫîr-i ‘ ulemâdan olup müddet-i keşîre Merzifon Medresesi’nde müderris olmış idi. Fâzıl-ı merḫûm kendinüñ pederinden ve Mevlânâ Bahâ’a’d-dîn’den ve Amâsiyye Medresesi müderrisi olan Mevlânâ ‘ Abdî’den ve Meḫemmed Şâḫ Fenârî’nüñ oḡlı Ḥasan Çelebi’den telemmüz eyledi. Ḥazîz-i ḫuvvetden evc-i kemâlâta ‘ urûc u şu‘ üd idüp müntehâ-yı zürâ-yı ifâdeye nâ’ıl olduḡda Malḫara Medresesi’ne ve maḫmiyye-i Ḳoşantınıyye’de İbrâḫîm Paşa Medresesi’ne ve İznîḫ’de merḫûm Sultân Orḫân

¹⁶⁴ Yeri Cennetü’l-Me’vâ olsun.

¹⁶⁵ Hakkı yerine getirmek için sözü keskin ve kesici bir kılıç oldu.

¹⁶⁶ Allah’ın rahmeti üzerine olsun.

Ġāzī Medresesi'ne ve maħmiyye-i Edrene'de Dārü'l-Ġadīṣ Medresesi'ne ve maħrūsa-i İstanbul'da Muṣṭafā Paṣa Medresesi'ne ve Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisine müderris olup müte'atṭiṣān bu adı ṭaleb ve teṣne-gān-ı ṭarīka-i ārebe zülāl-i enfās-ı müteberrikesiyle feyż-baḥş oldu. **Mıṣrā'**:

Şud be-enfās-ı laṭifeş feyż-baḥş-ı teṣne-gān¹⁶⁷

Zıkr olınan medāris-i 'āliyyeden İbrāhīm Paṣa Medresesi ve Muṣṭafā Paṣa Medresesi buḳ'a-i Ḳoṣṭantıniyye'de iḥdāş olınuḳda ikisinüñ miḥrāb-ı ders-ḥānesinde seccāde-i ifādeye ol cülūs eyleyen fāzıl-ı mūmā-ileyh vāḳı' oldu. Merḥūm u maḡfūrınleh Sulṭān Bāyezīd Ḥān 'aleyhi'r-rahmetu ve'l-ḡufrān¹⁶⁸ ḥāzretleri be-ṭarīkü't-teḳā' üd aña yevmī seksen aḳçe 'ulūfe ta'yīn itmiş iken merḥūm Sulṭān Selīm Ḥān 'aleyhi'r-rahmetu ve'l-ḡufrān ḥāzretleri maħrūsa-i Ḳoṣṭantıniyye'ye ḳāḍī naşb eyledi. Ba' dehū Anaṭolı vilāyetine ḳāḍī-'asker eyleyüp ol cānibüñ cumhūr-ı 'umūr-ı 'askeriyyesini [316] aña tefvīz itmiş iken ol fāzıl-ı fażilet-intimā isti'fā idüp ol cāh-ı celilü'l-ḳadri terk eyledi. **Şi'r**:

Ṭālib-i manşıb meşvā-yı dil ki cümle ḥarf-hāş

Ez melāmet ve zi nedāmet ve zi şalābet ve zi belāset¹⁶⁹

Pādşāh-ı sa'ādet-dest-gāh daḡı bu muḳābelede Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisini yevmī yüz yigirmi aḳçe vazīfe ile aña ta'yīn eyledi. Lākin fāzıl-ı merḳūm anı daḡı terk idüp bir zemān kendi evinde fāriḡ oturduḳdan şoñra maħrūsa-i Mıṣr'a ḳāḍī oldu. Maħrūsa-i mezkūrede bir yıl miḳḍarı aḥḳām-ı aḥḳām-ı şer'iyye-i fer'iyye idüp ḳāḍiyyü'l-ḥācātuñ ve şā'ıḳ-ı emr ü nehyini tenfīz ü tevşīḳ eyledükdən şoñra ḳāfile-i 'azīmetini şafā-yı himmetle eşref-i aḳṭār ü emşār olan Ka'be-i şerīfe şavbına sevḳ idüp Merve-i Merām'a vāşıl u nā'il oldu. Ba' dehū maħrūsa-i Ḳoṣṭantıniyye'ye ḳufül ü rücū' idüp yevmī yüz otuz aḳçe ile anda 'ilm ü 'ibādeti iştigāl üzere iken ṭoḳuz yüz otuz bir senesinde vefāt eyledi. Mūmā-ileyh cümle-i ecille-i 'ulūm-ı 'Arabiyye'ye ve kāffe-i fūnūn-ı 'aḳliyyeye ve tefsīr ü ḥadīṣ ve uşul ü fūrū'a 'ālim bir şaḡş-ı

¹⁶⁷ Latif nefesiyle susuzlara feyiz verdi.

¹⁶⁸ Allah'ın rahmeti ve affediciliği üzerine olsun.

¹⁶⁹ Ey kalp, makam ve rütbe talebinde bulunma. Çünkü tüm sözleri azarlama, pişmanlık, sertlik ve beladır.

keşirü'l-mekârim idi ve 'ilm-i belâgatda mâhir lisânı faşih ve beyânı melih bir fâzıl-ı vâsi'ü't-takrîr ve taḥrîr-i kemâlü't-taḥrîr idi. **Şi'r:**

Heme 'ilm ü 'irfân heme faẓl u dâniş

Be-sîmâ-yı ahvâl-i ü küşt bâ-her

Beyân-ı melih ve edâ-yı latîfeş

Zi taḥrîr ü takrîr-i ü hest zâhir¹⁷⁰

Bu celâ'il-i faẓâ'ilinden ğayrı 'Arabî inşâ ibdâ' idüp cezâlet-i lafz ve celâlet-i ma'nâyı muḥtevi kelimât ihtirâ' eyledi. Ba'zî risâlesinde zemân-ı pîrî ve âvân-ı meşîb irişüp kendinüñ ser ü rişi müy-ı sefid ile ḥolduĝını ve bâr-girân-ı za'fü 'acdden kemân gibi kâmeti ḥamîde olduĝını tavişifü ta'rîfşadedinde. **Naẓm:**

Nezlü's-selüc 'alâ ḥâmeti

*Ḥattâ teḳavvüs biḥâ kâmeti*¹⁷¹

Diyü isti'âre-i ḥasene ve terşih-i belig irâd eyledi. El-ḥaḳḳ ol fâzıl-ı raḥbü'l-lisân ve 'azbü'l-beyânüñ itdüĝi kelâm-ı belâgat-encâm 'uḳbân-ı ma'ânî mühezzibe-i müzehhebeyi ḳâlib-i elfâzda bir vechle sebk itdi ki İmâm Sübkî ḥâzretleri seng ü miḳdârda aña nisbet sebük ḥâl itdi. **Şi'r:**

Teşbih-i tû bād ger efâzıl

Çün beyza-i 'anberest bâḫıl¹⁷²

Tezyîl Maḥrûsa-i Ḳoşantıniyye'de Sulṫân Meḥemmed merḥûmuñ câmi' i ḳurbında müfessir Şeyḫ-zâde'ye müntemî vü müntesib olan mescidde defn olındı. Ḳocalu Mevlânâ Muşliḫi'd-dîn ve oĝlı Şeyḫ Muḫyi'd-dîn ikisi daḫı anda medfûndur ve Mevlânâ Ḥamîdlü Ḳara Seydî'nüñ su'âllerine ecvibeyi müştemel bir risâle ibdâ' eyledi.

¹⁷⁰ Zarifbeyanı ve güzel söyleyişi ile tüm bilim, irfan ve bilgi birçok makam ve ahvali o meydana getirdi. Bu beyan ve yazılarından görünmektedir.

¹⁷¹ Endamımı ezene kadar başım eğildi.

¹⁷² Eğer faziletli seni benzetmek isterseler amber tohumu gibi geçersizdir.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Qara Bālī Aydınī *rahmetu'llāhi te'ālā*

Mebādī-i taḥşīlde ol 'aşruñ 'ulemāsından oquyup taḥşīl-i kemālāt itdügi şadedde Mevlānā Ḥaṭīb-zāde'nüñ ve Mevlānā Sinān Paşa'nuñ ḥıdmet-i sāmī-rütbetlerinde tekml-i melekāt-ı ünsiyye-i ḳudsiyye eyledi. Bu taḳrīble derün-ı fazā'ıl-i meknūnı cevāhir-i ḥaḳā'ıḳ u daḳā'ıḳ ile memlū olıcaḳ tervīḥ-i nuḳūd-ı 'ulūm eylesin diyü ba'zı medārisde müderris naşb olındı. Cümle-i menāşıbdan maḥmiyye-i Ḳoştantıniyye'de 'Alī Paşa Medresesi'nde ve maḥmiyye-i Edrene'de Üç Şerefeli Medreseleri'nüñ birisinde ve Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisinde müderris olduḳdan soñra yevmī seksen aḳçe vazīfe ile teḳā'üd eyledi. Ba' deḥū mañşıb-ı semtine müsāmet olup maḥrūsa-i Burūsa ḳādīsı olmış iken 'azl olınup şanāyi' -ı bedāyi' -ı nüzhet ü bahāyi ḥāvī ve bedāyi' -ı şanāyi' -ı behcet ü şafāyi muḥtevi medāris-i Şemān-ı ferḳedān-ı nişān-geh **Şi'r:**

Sebaḳ be-bürde be-ḥübī nuḳūş-ı der ki ān

Zi Naḳş-bendī-i ruḥsār-ı lu' betān-i çekel

Zi āstāne-i in hem-çinān ne-mūdī çarḥ

Kez evc-i çarḥ ne-mūdī muḥīṭ-i merkez-i kül¹⁷³

Feḥvāsına mā-şadaḳdur. Ol medreselerüñ birisinde seksen aḳçe ile müderris olmuş iken 'ulūfesine yigirmi aḳçe teraḳḳı olınup yevmī yüz aḳçe 'ulūfe ile ifāza aña tefvīz olındı. Def' a-ı şāniyyede maḥrūsa-i Burūsa'ya müvellā olup ıslāḥ-ı meşāliḥ-i şāliḥ ü ṭāliḥ ve ḳazā-yı mühimmāt-ı enām-ı eyyām itmege meşḡul iken ma'zül olup minvāl-i meşrūḥ üzre medrese-i sābıḳaya i'āde olındı. Toḳuz yüz yigirmi senesinde Şaḥn [317] müderrisi iken vefāt idüp maḥrūsa-i mezkūre-i seniyye ya'nī Ḳoştantıniyye'de yapduḳı mescidde defn olındı. Kāffe-i evḳāt-i şeref-ḡāyātı 'ilme iştigāle şarf idüp *yehdī'llāhu li-nūriḥi men yeşā'u*¹⁷⁴ feḥvāsınca nūr-ı hidāyet-i ilāhiyye ile genc-i derūnı müştāḡil olup çerāḡ-ı dil-i tābnāki mānend-i mihr-i

¹⁷³ *Kapı desenleri, dalgalı saçlı güzellerin yüz desenlerini iyice geride bırakmış. Onun eşiğinde öyle döndün ki dönüş zirvesinden tam çevrenin merkezi oldun.*

¹⁷⁴ *Allah dilediğini nuruna hidayet eder (ulaştırır) (Nūr 35).*

münîr-i müstenîr oldı. Ol re'îs-i 'ulemâ-yı ahrâr şademât-ı rûzgâr ile andan düşüp dest-i zemâne ayağına şikest irgürmegin iki ay miqdârı döşekde arkası üzre yatdı. Bu hâletde yine ders fevt itmeyüp kendi sa'âdet-hânesinde ol h'âce-i bâzâr fazâ'il-i bezâyi' -i 'ulûmı harîdâr olanlara aldı şatdı. Cümle-i 'ulûmda müşâreket-i 'ilmiyyesi olup 'âmme-i fûn-ı i' câz-nümünüñ gâvâmız-ı müşkile ve müşkilât-ı gâmızasınıñ hall itmege kudret-i gâyetde ve kuvvet-i hâfızasında kuvvet nihâyetde idi. **Şi'r:**

Be-fikret-i mudaqqıq be-ıab' eş-i muhaqqaq

Be-küşiş çü gerdün be-dâniş çü 'imân¹⁷⁵

Maţâmi' -ı maţâmiğ-i hissiyye-i dünyeviyyenüñ fenâsına ve şadaqât-ı câriyye-i bâkiye kısmından olan hasenât-ı mebrûre-i meşkûre olduğına vâkıf olmağın kabza-i taşarruf ve taht-ı mülkinde olan kütüb-i mu' tebere-i mu' teveresini bi'l-külliyte 'ulemâya vaqf eyledi. **Şi'r**

Qadama li-nefsek hayran ve ente mâliki mâlik

Min kebal en yatlaşî ve yakûnu hâliki hâlik¹⁷⁶

Ve dağı sâlifü'z-zıkr Mevlânâ Hamîdî Seydî Efendi'nüñ İ' tirâzât-ı Eşkal-âyât'ma evvibe-i laţifeyi hâvî bir risâle taşnîf eyledi.

Tezyîl Zîrek nâm mevzi' de Hayre'd-dîn Paşa Hemmâmî kurbında bir mescid ile birkaç hücreler binâ eyledi. Te'sis-i esâs-ı müberrât-ı cemîle idüp dârü'n-na' imde kendiye yir idinmek için ol hücreleri 'ulemâya şart eyledi, *rahmetu'llâhi te'âlâ*.

Mevlânâ 'Abdu'r-rahmân' Alâ'a'd-dîn 'Arabî rahmetu'llâh

Aña vâlid-i mâcidi Bâbek Çelebi diyü laqab vaz' itmegin emâcid ü ekârim arasında laqab-ı mesfûr ile meşhûr oldı. Evvelâ peder-i hüceste-seyrinden şoñra Mevlânâ Haţîb-zâde'den okuyup tekmil-i kemâlât-ı 'âliyât eyledi. Zümre-i 'ulemâya tevfir-i tevķir olunmaq 'âdât-ı sâdât olmağın fâzıl-ı mezkûre dağı ri' âyet ba'zı medâris tevcih olunduğdan şoñra sümüvv-i senâm-ı me'âric ve 'ulüvv-i lişâm-ı medâric ile felekü'l-eflâke hem-ser olan Şemâniyye Medreseleri'nüñ birisi şadaqa olındı. **Şi'r:**

¹⁷⁵ Düşünceleri dakik, zevki gerçek. Dünya gibi çalışkan ve imanlı.

¹⁷⁶ Kendinize ait paranız varken elinizden gidip karanlığa düşmeden önce kendiniz için iyi işler yapın.

Bā-esās-ı bistūn der ustūvārī tū a'mān

Bā-^ç inān-ı āsmān ender bülendī hem-^ç inān

Bu^ç a eş ez mu^çaddem-i zibā-yı ü teşrīf yāft

Īn meşel şud kâz mekîn yâbed şeref her dem mekân¹⁷⁷

Ba^ç dehū ma^çrūsa-i Kōştan^çıniyye'de kâdī naşb olınu^ç intizām-ı menāzım-ı ^ç adl ü dīn ve tanzīm-i merāsım-i şer^ç -i mübīn re'y-i rezīn ve fikr-i raşīnine menū^ç u merbū^ç olmuş iken ^ç azl olınu^ç yine Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisi i^ç t̄a olındı. Medrese-i mezkūrede yevmī yüz a^ççe vazīfe ile müderris iken cerā'id-i hayātı hıtām-ı ihtitāmla ma^çtūm olup to^çkuz yüz yigirmi üç senesinde vefāt eyledi. **Şi^ç r:**

Serv-i bālā-yı tū der hāk dirīgest dirīg

Zir-i hāk ān gevher-i pāk dirīgest dirīg

Cāy-ı ān būd ki cāy-ı tū būd dīde-i men

Rāstī cāy-ı tū der hāk dirīgest dirīg¹⁷⁸

Mūmā-ileyh ^ç ulūm-ı mu^ç tebere ve fūnūn-ı mu^ç teverenüñ fūrū^ç u uşūline ve ma^ç kıl ü men^çūline ^ç ālim olup hākā'ik u da^çkā'ika vākıf bir ^ç ārif idi. Kuvvet-i fi^çnat ve şiddet-i zekāsı sebebiyle meşāgil-i ^ç ilmiyyeye çendān-ı meşgūl olmayup cevdet-i t̄ab^ç ve hiddet-i zihni pākine i^ç timād itmegin cümle-i evkātini ^ç ilme şarf itmedi. Tekmīl-i zāt itmege kūşışde ta^çşşir eyleyüp gāyet-i kemālāta vuşūlüñ mebānisini bergitmedi. **Şi^ç r:**

Bi-^çadrü'l-ked yaktasabu'l-ma^ç ālī

Ve min t̄alabü'l-^ç alā seherü'l-leyālī

¹⁷⁷ Dayanıklıkta "Bisotun" ile eşdeğer, yücelikte gükyüzüyle bir seviyededir. Sarayı güzel adımından şeref buldu. Bu masala benzedi ki mekânı oturanlar tarafından şereflendi.

¹⁷⁸ Senin uzun boylu vücuduna toprak altında yazık olur. O temiz mücevhere toprak altında yazık olur. Aslında senin yerin benim gözümün üstündedir. Gerçekten senin yerinin topraklarda olması yazıktır.

Yarūmü'l-‘iz sūmü yanām leylā

Yağūşü'l-baħr min talebü'l-le‘ālā¹⁷⁹

Maṭāriħ-i müktesebāt-ı beşeriyeye ıarħ için maħlūk olan cevher-i ‘afl-ı iksir-i te’sirini
‘ilmden ıarħ idüp te’lif ü taşnife ıalışmamağın kimyā-gerler gibi müflis ü şifru’l-yed oldu
kaldı. Şemşir-i zehr-i pāk ü hadidini ğılāf-ı baṭalet ü ‘aṭaletde ħabs idüp istiħdām itmemegin
āsār-ı ışdār itmekde kes düşdi. **Beyt:**

Be-süstī ne-yābed kesī kām-ı dil [318]

Zi renc-i ten efzāyed ārām-ı dil

Be-tersid bāyed zi renc-i büzürg

Ki der zir-i ānest genc-i büzürg¹⁸⁰

Lākin mükāleme deminde nevādir-i şanı‘a tekellüm idüp ħin-i muħāverede ceriyyü’l-cenān ve
talikü’l-lisān idi.

‘Ālim ‘Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şalāħa’d-dīn Mūsā ibni Ĥamīdü’d-dīn ibni Efḏale’d-dīn

Evkāt-i şeref-ğāyātını ‘ilm ü ‘ibādete ve ders ü ifādeye şarf idüp maṭāriħ-i mesāriħ-i ‘ilmiyye
vü ‘ameliyyeye zafer buldı. Devħa-i ‘ilm ü ‘amelden behre-mend oldu. Menāşib-ı sāmiyeden
evvelā Maħmūd Paşa Medresesi’ne ba‘dehü Şaħn Medreseleri’nün birisine müderris olup
bezl-i eşāt-ı esbāb-ı ifāde vü ifāza ider iken ma‘zül olup altmış akçe vazife-i nazife ile
teķāüd eyledi. Zemān-ı ‘azlinde ‘alā’ik-ı ħākā’ikdan müte‘azzil ve ‘avā’ik-ı ħalā’ikdan
münkaṭı‘ müteverri‘ u müteşerri‘ kimse idi. Mesken-i me’lūfında‘ ibādete meşğul olup
kendiyi ziyāret için gelen kimseler ile dünyā kelāmı söyleşmez idi. Şandūk-ı dehān-ı gevher-
bārını açmayup ferd-i āferide ile dilleşmez idi. **Beyt:**

Zi gevher suften üstādān herāsınd

Ki kıymet-mendī-i gevher şināsınd¹⁸¹

¹⁷⁹ Zafer çok ıalışmayla gelir. Bunu isteyen gece lambasını açık tutmalıdır. Zafer isteyip geceler uyuyordu. İnci isteyen denize dalmalıdır.

¹⁸⁰ Tembellekle kimse muradına ermez. Büyük acıdan korkmak gerekiyor. Vücut acısı yüreği sakinleştirir. Çünkü onun altında büyük bir define yer almaktadır.

Ve dağı ehl ü ʿıyâlden mücerred olup ancak kendinüñ hıdmeti için maḥâriminden bir ʿacûze
ʿavret ihtiyâr eylemiş idi. **Beyt:**

Ger şafâyi bâyedet tecrîd şû

Ger ḥaber-dârî zi ehl-i dîd şû¹⁸²

Ol merd-i pâk-bâzuñ zâhiri ve bâtını ṭahâret-i kâmile ile ṭâhir olup derûnı ḥabâset ü günâhdan
pâk olduğu gibi zâhir-i zâhiri dağı ve *siyâbeke fe ṭahhir*¹⁸³ muḳtezâsınca ihtimâl-i televvüşden
pâk idi. **Şiʿr:**

Câmeât nâ-pâk kerden key ḥaṭâst

Ez televvüş-i dâmen ez çîni reh est

Pîş-i merdüm pâk-bâş ü ḥaḳḳ-şinâs

Nîst der ten bihter ez taḳvâ libâs¹⁸⁴

Lâkin âb-destde vesvesesi olup aʿzâsına ittişâli ihtimâlden ḥavf itmegin teḳşîr-i taṭhîr için
mâ-yı keşîr istiʿmâl ider idi. Mûmâ-ileyhüñ âb-dest aldığı görülenlerden bir kimse rivâyet
eyledi ki “Eyyâm-ı şitâda bir gün âb-dest almağa meşgûl olup vesvesesinden yalnız
zirâʿiyyetine yigirmi ḳoḡa şu döküp itmâm-ı vüzûʾ eyledükden sonra arkasında olan şiyâbını
ḳurutmağa varup dâmeni yanmağa başladı. Merḥûm-ı merḳûm cümle-i evḳâdde ḡaflet üzre
olup bu maḳûle ḥâletde şu ʿürî olmadığından ve hıdmetinde olan ʿacûze yanında bile
bulunmadığından gitdügince âteş yukarıya çıkup ol şemʿ -i cemʿ -i fażîletüñ cism-i şerîfi ser-
tâ-pâ yanup âteş-i mevtle penbe-i bünyesi nâr ü nûr oldu.” **Şiʿr:**

În çe süzest ki ez ü cân ü cihân mî-süzed

Ez firâḳ-ı tû dil-i pîr ü civân mî-süzed

¹⁸¹ Hocalar mücevher almaktan korkuyorlar. Çünkü mücevherin değerli olduğunu biliyorlar.

¹⁸² Eğer sefa istiyorsan ruhun bedeninden ayrılacak. Eğer haberdar isen basiret ehlinden ol.

¹⁸³ Ve elbiseni artık (onu) temiz tut (Müddessir 4).

¹⁸⁴ Ne zamandan beri elbiseyi kirletmek hata sayılır? Eteğin bir şeyden kirlenmesi revadır. Halk huzurunda dürüst ve Allah'ı tanıyan birisi ol. Çünkü vücudun en iyi elbisesi erdemdir.

Şerh-i in ğamm çe nevîsem ki kalem mî-şikened

Vaşf-ı in hâl çe güyem ki zebân mî-süzed¹⁸⁵

Şikât-ı kifâtdan menkûldür ki Mevlânâ Mûsâ Çelebi merkez-i dâ'ire-i salţanat olan maħmiyye-i Koştantınıyye'de Maħmûd Paşa Medresesi'nde bir gün ders-hânedede ders ü ifâdeye meşğûl iken mü'ezzin ezâna bed'en idüp “*Allāhu ekber*”¹⁸⁶ didükde mevlânâ-yı mûmâ-ileyh “*te'âlā ve nuḳaddisu*”¹⁸⁷ diyüp “Bu lafz-ı şerîfi mü'ezzininden muḳaddem melâ'ikeden istimâ' itmiş idim.” didi. **Beit:**

Dey haber-dādî be-fıkr-i rüşen ü re'y-i münîr

Herçe ferdâ müntaķeş kerdi be-elvâh-ı zamîr¹⁸⁸

“Bu kelâmuñ kendiden şudür itdügine nâdim olup bu sırr-ı mektûm ve râz-ı mermûzı ifşâ eylemek münâsib degül idi.” diyü te'essüf ü telehhüf eyleyüp elleriyle dizlerine urdı. Engüşt-i nedâmeti dendân-ı ma'zeretle ışırdı tûrdı.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Muḫyi’ d-dīn ‘ Acemī

Mevlānā Gūrānī'nüñ telāmizesindendür. Pāye-i medāric-i istiḫşāl-i 'ilminden aḳşā-yı me'āric-i ifāzaya 'urüc eyledükde medāris-i sāmiyeden ba'zı medreseye müderris oldı. Müsteşfān-ı revā'ih-i fevā'ih-i fūnūna micmere-i mu'aṭṭara-i ḳuvvet-i fikriyyesinden sipend-i ifādeyi tebhîr itdügi şadedde Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisinde seccāde-i tedris ü ifādeye cülûs eyledi. Ba' dehū a'lā-yı i'lām-ı şer' -i mübîn ve icrā-yı aḳkām-ı dīn-i metīn itmek için maħrûsa-i Edrene'de ḳāḏî olup tenfîz-i umûr-ı meşrû'a ider iken [319] vefāt eyledi. Ḳabr-i şerîfi maħrûsa-i Edrene'de Ḳāsım Paşa Cāmi'nde ḳāḏî-asker Meyrem Çelebi'nüñ mezārı yanındadır. **Beit:**

Eger be-dāniş ü tedbîr-i def' geştî merg

Be-ḫāk mîr ü gedā her dü key şudî hem-ber¹⁸⁹

¹⁸⁵ Bu ne acıdır ki can ve cihan onun yüzünden yanyor? Senin ayrılığından genç ve yaşlı yüreği yanyor. Bu acını nasıl açıklıyalım ki kalem kırılıyor? Bu hali nasıl vasf edeyim ki dilim yanyor?

¹⁸⁶ Allah her şeyden büyüktür.

¹⁸⁷ Namı büyük ve mukaddestir.

¹⁸⁸ Yarın yüreğinin görüntüsünden her ne tasarladığımı dün, açık bir düşünce ve kararla haber verdin.

A^çlā-yı haqq ve imhā-yı bātil itmekde mutaşallib ü muta^ç aşşib olup kıble-nümā-yı kalb-i şulbī
semt-i haqqdan ^çudül eylemez idi. Zāt-ı sāmī-i semānī ahlāk-ı şulehā ile mütehallī olup
müteavvi^ç u müteberri^ç ve müteverri^ç u müteşerri^ç kimse idi. **Şi^çr:**

Der vera^ç şābit-ka-dem bāş ey peser

Ger hemī h^çāhī ki kerdī mu^ç teber

Hāne-i dīn gerded ābād ez vera^ç

Līk mī-gerded hārābī ez tama^ç ¹⁹⁰

Tahrīr-i muharrirūñ tahrīri şāhidān-ı ra^ç nā-āsā dil-firīb ve hūsn ü takrīr-i dil-pezirī fātiha-i
şubh-ı şādık gibi vāzih ü rūşen idi. **Şi^çr:**

Piş-i luţf-ı sūhaneş kerd ruḥ-ı āb zi şerm

^çAraķist ān ki nihādend ber ü nām-ı ḥubāb¹⁹¹

Māşīta-i kil-k-i sehḥārdan zuhūr eyleyen ḥaṭṭ-ı müşgini ḥaṭṭ ü ḥāl-i şāhidān-ı mişāl-^ç unvān
dīvān-ı melāḥat ve muḳaṭṭa^ç -ı mecmū^ç a-i leṭāfetdür. **Beyt:**

Sevād-ı ü mişāl zūlf-i dil-dār

Beyāz-ı ü nişān ^çārız-ı yār

Şude ḥaṭṭ siyāh-ı ü mu^ç teber

Beyāzeş hem-çü ḥūr būde münevver¹⁹²

Ve netāyic-i ḥātır-ı ^çātırından Seyyid Şerīf^çüñ Ferā^çiz^ç’a yazduğı şerḥe ḥavāşisi ve ba^ç zı
maḥallerde ta^ç liķātı ve resā^çili ve Yāb-ı Şehīd^ç’de Şadrü^çş-Şerī^ç a^ç’ya bir risālesi vardır.

¹⁸⁹ Eğer bilgi ve tedbirle ölüm uzaklaşaydı hiçbir zaman dilenci ile efendi birbirinin yanında toprakta olmazdı.

¹⁹⁰ Dindarlıkta ısrarlı ol ey oğul. Eğer saygıdeğer birisi olmak istiyorsan din evin dindarlıktan dopdolu olacak.
Ancak açgözlülük ve hırs la (din evi) yıkılır.

¹⁹¹ Sözünün iyiliği karşılığında utançtan yüzü nemlendi. Kabarcık denilen şey aslında terdir.

¹⁹² Siyahları yârin saçları gibidir. Beyazları yârin yüzüne işaret ediyor. Siyah hattı saygıdeğer olmuş. Beyazları güneş gibi parlıyor.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā Sināne’ d-dīn Yūsuf ‘ Acemī *rahmetu’llāh*

Berda‘ a kaşaba  urbında Gence nāmıyla mu‘ anven olan kaşabadandır. Mebdā-i şürū‘ da ol diyāruñ ‘ ulemāsından ta‘ allūm idüp *ve’l-lezīne ūtūl ilme derecātın*¹⁹³ mażmūnına mā-şadağ olan zümreden olduđda bilād-ı Rūm’a gelüp maħmiyye-i Burūsa’ da Mevlānā Hūsrev Medresesi’nde ve maħmiyye-i İznik Medresesi’nde ve dađı merhūm Sulţān Bāyezīd Hān hażretlerinūñ Amāsiyye’de ibdā‘ itdūđı medresede mūderris oldı. Emr-i fetvā dađı anā tefvīz olındı. Medrese-i mezkūrede mūderris iken nūşha-i vücūdı mensūh olup huţuţ-ı i‘ mārı şaħā’if-i eyyāmda maħkūk oldı. **Beyt:**

Be-māned derc-i siyādet tehī zi gevher-i fażl

Be-māned evc-i sa‘ ādet tehī zi aħter¹⁹⁴

Mūmā-ileyh şālīh ü mütedeyyin ve taķı vū naķı ve mūteverri‘ kimse olup ‘ ilm ü ‘ amel ü ‘ ibādeti şāmil bir fāzıl ve sa‘ ādet-i dāreyni cāmi‘ bir nāfi‘ kimse idi. **Beyt**

Cāmi‘ -ı ‘ ilm ü ‘ amel muhīt-i envār-ı şalāh

Mecma‘ -ı zūhd ü vera‘ kāşif-i esrār-ı ilāh¹⁹⁵

Müddet-i ‘ ömrinde ders ü ifādeye meşğul olup te’lif ü taşnīfden dađı hālī olmadı. Kendinūñ raķam-zāde-i kaķem-i belāğat-şiyeminden Seyyid Şerīf’ūñ Şerħ-i Mevāķıf’ına havāşisi ve Hāşiyeye-i Şerħ-i Tecrīd’e dađı havāşisi vardır. Bu kitābı maħzā Haķīb-zāde’nūñ havāşisini redd için ibdā‘ idüp re’ıy-i i‘ tirāzla intikāz için icād eyledi. Ol kitāb-ı berā‘ at-i nūmūd ve belāğat-i şühūdda nā-ma‘ dūd ü nā-maħdūd rūdūd-ı şaħīhü’l-vürūd irād eyledi ve dađı ‘ ilm-i hey’etden bir risālesi ve ādāb-ı baħşden bir maķālesi vardır, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Hāsīb ü Nasīb Şerīf ü Laţif Mażhar Lutf Hūdā-yı ‘ Ālim Ya’nī

Mevlānā Seyyid İbrāhīm *rahmetu’llāh*

Merhūmuñ vālid-i mācidi sādāt-ı ‘ Acem’ den olup evliyā-yı kirāmāt-ı seniyye ve aşhāb-ı havārık-ı ‘ ādāt-ı behiyye olan evliyā-yı kibār ve a‘ zām-ı efāhim-i ebrārdan idi. Kendi

¹⁹³ *Ve ilim verilmiş olanların derecelerini (Mücādele 11).*

¹⁹⁴ *Büyüklük, ālimliđin mücevheri gibi olacak. Saadetin zirvesi yıldızlar gibi olacak.*

¹⁹⁵ *Rahatlığın nurları ilm ve amelin olduğu yerdedir. Allah esrarın keşfi zūhdlik ve takvamın toplandığı yerdedir.*

diyārından bilād-ı Rūm'a irtihāl idüp Amāsiyye qurbında Yeñice nām qaryede temekkün ü tavaṭṭun eyledi. Cümle-i kirāmātdandur ki āḫir-i 'ömrinde a' mā olup kuvvet-i başiresi münmeḫi olduğı eyyāmda bir gün peser-i ḫuceste-manzarı Seyyid İbrāhīm ol ser-firāzuñ yanında başıñ açup oturur iken peder ḫazretleri aña ḫiṭāben "Ey nūr-ı dīde başıñı açma hevā bāriddür. Nāgāḫ saña zarar eyleye." didi. Bu muḫābelede Seyyid İbrāhīm vālidine su'āl idüp "Senüñ kimseleri göricek gözlerüñ yoğ idi. Beni niçe gördüñ ve benüm baş açuḫ oturduğımi neden bildüñ?" diyicek ol pīr-i kerāmet-niṣāb cevāb virüp "Cenāb-ı Rabbü'l-erbābdan senüñ yüziñi bir nazār görmek murād idinüp ol ḫuṣūṣda [320] du' ā eyledüm idi." **Mıṣra'**:

Der ān zemān ne-ṣude der reh-i du' ā perde¹⁹⁶

Fehvāsınca kılduğım du' ā kerv-i beyān-ı evvelī ecniḫa ḫanādıyla evc-i icābete ṣu'ūd idüp āmīn-i rūḫ-ı emīnle ḫarīn-i ḫabūl olmağın kuvvet-i bāşıra 'avdet eyleyüp "Benüm ol nazārum senüñ başıñ açıklığına müṣādif oldu. Lākin ḫālā yine kemākāne mekfūfü'l-başar olupsin. Nūr-ı dīdemüñ cemāline nazārdan maḫcūb ü maḫrūm oldum." didi. Merḫūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḫazretleri Amāsiyye sancağında iken ol 'azīzi baba idinüp mā-beynlerinde mülāzemet-i übüvvet ü bünüvvet gibi 'alāḫaları olup her zemānda du' āsından istimdād ider idi. Her ḫaçan zıkr ider olsa nāmıyla zıkr itmeyüp baba diyü yād ider idi. Rivāyet olunur ki ol 'azīz-i 'izzet- 'unvān Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḫazretlerini eṣnā-yı muṣāḫabetde bir gün ṣayddan men' idüp selāṭīn-i mekremet-āyīn ḫazretlerine ṣikāra gitmek lāyık ü münāṣib degüldür. Ḳayd-ı ṣayd ile taḫayyüd-i ṣūret-i celālde irāḫa-i dimā' ve izāḫa-i ervāḫı mutazammındur. Bundan teḫāṣī lāzım olduğı mütebeyyindür. Elbette ve elbette "Bu kārdan ferāğat eyle." diyü sipāriş eyledi.

Beyt:

Mekun ṣaydī ki ṣaydī nīst kārī

Eger ṣaydī kunī dil-i ṣayd bārī¹⁹⁷

Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḫazretleri şeyḫüñ kelāmıyla 'āmil olup birḫaç gün ṣikārı terk eylemiş iken yine bir gün ṣikāra çıḫup ṣayd-gāha revāne oldılar. Pādṣāhuñ ṣağında ve ṣolında olan

¹⁹⁶ O zamanda dua yolunda bir perde olmamış.

¹⁹⁷ İşine gelmeyen avı avlama. Eğer avcılık yapıyorsan da en az bir kalp avla.

hadem ü haşem etrâf ü eknâfdan cüst ü cü idüp bir gürüh-ı pür-şüküh âhûları anuñ cānibine
sürdükde ve götirdükde bir âhû “Başım cānum yoluña fedā olsun. Saña qurbān olayın.” diyü
kendiyeye karşı geldüğünü gördükde. **Şi‘r:**

Be-cān-ı mistāk-ı tîreş âhû-yı zār

Bedel-i peykān-ı tîreş rā harîdār

Çü çeşm-i hūvîş tîrî ger güşādî

Hezār âhû be-pāy-ı üftādî¹⁹⁸

Pādşāh hazretleri bî-ihtiyār şayda müteheyî’ olup kemend-i dil-bende şayd için tâb virüp
mānend-i kemān-ı bî-kemān hāzır-bāş olmuş iken ve elinde olan tîğ-i tārek-i şikāf yalmanup
hadeng-i cān-ı şikārî hemān atılmağa tūrur iken fi’l-hāl şayd ü şikārdan el çeküp bu sevdādan
ferāğat eyledi. **Şi‘r:**

Mülk der kef-i kemān dāstānî

Çü ebrū-yı butān āşüb-ı cānî

Zebūn geştî zi bîm cān-ı pelengān

Devîdî her taraf hem-çün dūrengān

Ġazāl-i nāzenîn ez nāz mādî

Zi ġamze-i çeşm-i masteş bāz mādî

Ferāğat kerd lîk ez şayd nehcîr

Mü’eşşer būd bāşa men‘ -i ān pîr¹⁹⁹

¹⁹⁸ Yüreğime girişi ceylan gibiydi. Kalbimde kirişinin ucu var. Eğer gözünü bir açarsan binlerce geyik yere düşecektir.

¹⁹⁹ Güzellerin kaşları gibi yüreğimin acısı, mülk elinde yay gibi hikâye oldu. Panterler can korkusundan küçümsendiler. Rengarenk hayvanlar gibi her tarafa koşmaya başladılar. Sevimli ahu naz yapmadan kaldı. Sarhoş gözünün gamzesine yetişemedi. Lakin avcı avdan vazgeçti. O yaşlı adamın önlemesi etkili olmuştur.

Pādşāh-ı gerdūn-penāhuñ nazārında her bir āhū kendini oqlanmış şikār bilüp naḥçirler başını ter-kūda bilir iken bu varıdan ḥalāş bulduđına ve kemend-i pertāba her ğazāl dil bađlanup pādşāhuñ yolına ḳurbān olmađa cān virir iken bu ḥaletden maḥrūm olduđına ḥalk-ı ‘ālem ta‘accüb eylediler. Sultān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḥazretlerinden bu sırr-ı ‘acīb istikşāf olınuđda cevāb virüp “Pir ḥazretleri ırakdan ḳaṭı‘ a-i mezkūreden bir āhūya binüp baña ḳarşu gelüp ben seni bundan men‘ itmedim mi? Sen niçün benüm sözimi ışğa itmedüñ?” didi. Bu ḥavfla ben de tır ü kemāndan el çeküp “Şikārdan fāriğ oldum.” diyü ḥatm-i merām eyledü[m].” Mevlānā Seyyid İbrāhīm peder-i necābet-seyrinüñ ḥicrinde ‘afāf ü şalāḥla neşv ü nemā bulup sīmāsında nūr-ı ‘aql ve āşār-ı rüşd zāhir ü bāhir olduđda taleb-i ‘ilm için maḥmiyye-i Burūsa’ya rıḥlet eyleyüp Mü’ellif-i Şaḳā’ik’uñ vālidesi tarafından cedit Şeyḥ Sinān’dan bir miḳdār zemān telemmüz ü ta‘allüm eyledükden soñra Şeyḥ Sinān meşāyih-i Sūfiyye’ye mülāşık u mülāḥık olup Seyyid İbrāhīm’i maḥrūsa-i Burūsa’da Cāmi‘-i Kebīr’de yalñuz ḳodı gitdi. Seyyid İbrāhīm ḥazretleri ḥikāyet eyledi ki “Şeyḥ Sinān bir gün beni bulup baña ba‘zı veşāyā-yı maḳbūle ile vaşiyet eyledükden soñra “Encām-ı kelāmda tezkiye-i nefis ve taşfiye-i bāṭın eyle.” diyü vaşiyet eyledi. Nāğāḥ bir gice ‘ālem-i menāmda kendümi ḳızıl minḳārlu iki yeşil ḳanādлу bir büyük murğ-ı sefid şūretinde ‘arş u kürsī üzre ve seb‘-ı semāvāt üzre tayrān ider iken gördükden soñra felek-i eflākla hem-ser bir büyük şecerüñ budāḳlarından şarkdan ğarba mümted olmış bir budāguñ üstinde ḳonmuş gördüm. Bu vākı‘ ayı Şeyḥ ḥazretlerine taḳrīr eyledüğimde ta‘bīr itmeyüp ancak meşāğil-i rūḥāniyyeye iştiğāle müdāvemet ile buyurdılar. [321] Ba‘de zemān girü ‘ālem-i vākı‘ada yuları yirde sürinür ḥamr yüklü bir merkebe binüp elümde ṭanbūr ve ardumca bir meliḥü’l-vech emred ođlan gelir gördüm. Bu vākı‘a-yı vākı‘adan maḥzūn ü mecnūn olup ğāyetle muṭtaribü’l-ḥāl ve müteşettitü’l-bāl oldum. Emed-i medīdden soñra Şeyḥ ḥazretleriyle mülāḳı olup vech-i meşrūḥ üzre vākı‘ayı ta‘bīr ü taḳrīr eyledüğimde “Bu vākı‘a evvel görülen vākı‘adan iyüdür. Zirā ḥamr-ı şūret cezbedür ve ol ođlan rūḥdur ve ol ṭanbūr-ı ‘ālem-i ḳudse incizābuñ şūretidür. Lākin zimām-ı ḥimārü’l-kede olmadığı senüñ ḥiç bir kimseye ittibā‘ u iḳtidā itmedüğündür.” didi.” Fi’l-

vākı‘ Şeyh Sinān’uñ çeşm-i derūn-ı cihān bīn-i dīde-i ‘ayne’l-yaķınına bādī vü sāniḥ olan nesne didügi gibi olup inşā eyledügi ta‘ bīr vākı‘ -ı ḥāle muṭābık ve muḳtezā-yı maķāma muvāfık oldu. **Beıt:**

Re ‘y-i ğarrā-yı tū būdest muvāfık be-ķazā

Ḥükm-i efkār-ı tū būdest muṭābık be-ķader²⁰⁰

Ba‘ dehū Seyyid İbrāhīm Efendi ‘ulūm-ı ‘āliyye meşğul olup Mevlānā Samsūnī Ḥasan Efendi’nüñ ḥıdmetlerinde fuşūş-ı cevāhir-i ‘ulūmı zīr-i nigīn zābtına alup zīver-i fazā’ıl ile engüşt-nümā olduğdan soñra Seyyid İbrāhīm’uñ tederīs ü ifādeye istiḥķāķı beyyin ve ehliyyeti müte‘ayyin olduğda aña cāh-ı tederīs sevķ olındı. Lākin ķabūl itmeyüp Mevlānā Ḥāce-zāde maḥrūsa-i Ḳoştantıniyye ķādılığından ma‘zūl olup İznik Medresesi’ne müderris olduğa müddet-i keşire aña ḥıdmet eyledi. **Şi‘r:**

Der penāh himmet-i şāḥib dilān

Rāh-ı cūyed her ki hest ez ‘āķilān

Ger tū der gülşen derāyī gül berī

Sevī būstān be-güzerī sünbül çerī²⁰¹

Ol ‘aşruñ vüzerāsından Ḳaramānī Meḥemmed Paşa’nuñ iltimāsıyla kendinüñ oğluna bir miķdār rüzğār-ı ta‘līm-i ‘ilm eyledükden soñra merḥūm Sultān Meḥemmed ḥāzretlerinüñ ḥayātlarında oğlunun oğlu Sultān Ḳorķūd’a ḥāce oldu. Ba‘ dehū Merzifon Medresesi’ne ve Ḳaracaḥişār Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Ḳoştantıniyye’de Muştafā Paşa Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Amāsiyye’de Sultān Bāyezīd Ḥān Medresesi’ne yevmī seksen aķçe vazīfe ile müderris oldu. Emr-i dersden ğayrı emr-i fetvā daḥı aña tefvīz olunup ol diyārda ḥedemāt-ı ders ü fetvāyı edā ider iken ikisinden daḥı ferāğat eyledi. Merḥūm Sultān Bāyezīd-i sa‘īd evāḥir-i salṭanatında iki yüz aķçe vazīfe-i nazīfe ta‘yīn eyleyüp biñ dürlü ri‘āyetler eyledi.

²⁰⁰ *Senin açık kararın kaza ile muvafıktır. Senin fikrinin hükmü kader ile aynıdır.*

²⁰¹ *Âlimlerin çabası sayesinde akıllılar yollarını bulabilirler. Eğer sen gülistana çıkarsan gül elde edeceksin ve eğer bostana çıkarsan sümbül alacaksın.*

Merhûm u mağfûrûnleh Sulţān Selīm Hān Gāzī ḥāzretleri çār-bāliş-i saltanatında mesānid-i ḥilāfetde cülûs eyleyicek Ebū Eyyûb Enşārī ‘*aleyhi rahmetü’l-bārī*²⁰² ḥāzretlerinüñ mezārınıñ civārında bir ḥāne aluvirdi. Bu ṭarīqla ol fāzılıñ gōñline girdi. Mevlānā İbrāhīm ol meṭāf-ı enām ve maḳām-ı şeref-i maḳāmuñ şeref-i civārı vaşıtasıyla mülket-i beḳāya vāşıl u nā’ıl olıncaya degin ol evde temekkün eyledi. Kendiden şoñra anı Ebū Eyyûb Enşārī Medresesi’ne müderris olanlara vaḳf eyledi. El ’ān daḫı vaḳfdur. **Mışrā’** :

*Min yaf’ alu’l-ḥayr lem ya’ dem cevāziye*²⁰³

Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz otuz beş senesinde müddet-i ‘ömri toḳsandan mütecāviz olduḳda raḫt-ı baḫtını mavṭın-ı me’lûf-ı fenādan dārü’l-beḳāya naḳl eyledi. Mümā-ileyh müddet-i ‘ömrinde te’ehhül itmeyüp ḳuyūdāt-ı evlāddan āzāde ve ‘alā’iḳ-ı ehl ü ‘ıyālden mücerred idi. Zen ü ferzend ve ḥiş ü peyvend ile ‘alāḳa itmeyüp semt-i tecrīdde nev’-i müfred idi. Nefs-i bed-kirdārını emānet idüp ḳuvvet-i şehvāt-ı nefsāniyyeyi şem’-i küşte gibi mürde ve şükûfe-i bāḡ-ı şehveti pejmürde eyledi. **Şi’r**:

Aşl-ı tecrīdet vedā’ şehvetest

Belki gülī inḳiṭā’ şehvetest

Ger dehī yek-bāre şehvet rā ṭalāḳ

Ān zemān kerdī tū der tefrīd ṭāḳ²⁰⁴

Mervīdür ki Seyyid İbrāhīm’üñ vālid-i ‘azīzi kendinüñ tevābi’ inüñ ibrāmıyla bir şālīḫ kimsenüñ kızını aña tezvīc itmege ḳaşd idüp ḫuşul-i merām için ibrām eyledükde Seyyid İbrāhīm pederinüñ ḫāṭır-ı ‘āṭırını ri’āyet için rāzı olmış iken nāḡāh ol pīr-i ‘azīz bu maşlahatdan ferāḡat eyledi. Mümā-ileyh sırruñ aşlından su’āl olunup istikşāf-ı ḫāl olınuḳda cevāb virüp “Vāḳı’ amda cenāb-ı risālet-me’āb-ı nişāb *resūlu’llāh şallāl’llāhu te’ālā’ aleyhi*

²⁰² Allah’ın rahmeti üzerine olsun.

²⁰³ İyi işler yapanlar ödüllendirilir.

²⁰⁴ Maddiyattan boşalmanın aslı şehvetten ayrılmaktır. Hatta şehvetten tamamen bağlantıları kesmektir. Eğer birden şehvetten ayrılırsan o zaman ruhunun maddi dünyadan ayrılmasının zirvesini yaşarsın.

ve 's-sellem²⁰⁵ h zretlerini gördüm.” Baŋa  it b idüp [322] “Ha k cella ve ‘al  saŋa Seyyid
İbr h m gibi oğul virmiş iken bunuŋla  ana‘ at itmeyüp anuŋ evl dın da ı görmek mi
istersin?” diyü buyurdılar. Anun içün fer gat eyledüm didi. S lif ’z-zikr Seyyid İbr h m
 alkla ittiş lden m n atı‘ olup ‘ilm   ‘ib dete gişş   gill idi. Ş n-ı mekremet-niş nında şal h
  ‘iffet ve ta v  v  diy net nih yetde olup z hid   ‘ bid müteverri‘ u müteşerri‘  as b   nas b
ve ed b   er b idi. R z-ı evvelde iks r-i sa‘  det-i ezeliyyeye m lik olmağın anuŋ yanında s m
  zer ve zehab   meder ber- -ber olup cev hir-i gir n-m ye ile Őebah ve pebl r[?] hem-ser idi.
İbti a-yı m berr t-ı meserr t- y t içün iks r-ı şada at idüp eli a ıklı ından dest-res buldu ı
m l   men li elden  ıkarur idi. ** ı ’ a:**

Ya ul n aba  el-m l ve ecma‘e mimk 

Famazal-fet  fi  n yacimu Őurah

Fa ultu kall  l  ma  latu h lik

F h n ‘ind  min fen ’i fen ve²⁰⁶

F ti a-i ‘  mrinden  atimesine degin mu tacı‘ olmayup celev t   halev tında dizi üzre oturur
idi. Müddet-i ‘  mrinde bister-i r hatda  z ra varma  müyesser olmayup her zem nda oturur
iken uyur idi. ** i‘ r:**

Be-g ş  d de ki huş r  bih

Ez heme devlet be-bed r  bih

Vaşf-ı  ud kerd  ud vend bey n

G ft l -te ‘ uzuhu²⁰⁷ der  ur ‘ n

²⁰⁵ Allah ’ın salatı ve selamı onun üzerine olsun.

²⁰⁶ Kimileri para kazan ve cimrice biriktir der. İnsanın zaferi varlığı ise ben hayır derim. “elinizden kayacaktır”
onu kaybetmek kendimi kaybetmekten kolaydır.

²⁰⁷ Ona olmaz.

Nevm çün hem-nefes mevt āmed

Bāng-ı en-nevm aḡ el-mevt āmed

Şerm-i yādet heme şeb der heme ḡin

Düst-i bīdār-ı ü tū der ḡāb çenīn²⁰⁸

Kendiniñ ḡuddām ü memālikine şöyle vü böyle eyle diyü emr itmeyüp emr-i ma‘ rūf ve nehy-i mekr ḡayrı yirde emr ü nehy itmez idi. Meşelā meşrebesini ḡālī vü fāriḡ bulsa “Bunı ḡoldur.” diyüp “Bunı yapan kimse şu ḡoymaḡ için yapmışdur.” diyü edā-yı merām ve ta‘ bīr-i kelām ider idi. Mezkūr-ı mebrūr ḡavīlū’l-ḡusāme ve ḡirū’l-liḡye ve ḡüsñü’ş-şeybe kimse idi. Envār-ı ‘ilm ü ‘ibādet ve eşi‘ a-i şeref-i siyādet rūy-i pāk ve vech-i tābnākinde kezū’[?] nehār tāb-dār ü āşikār idi. **Mışrā’**:

Be-ḡal‘ at ber ü fürūḡte āftābī²⁰⁹

ḡin-i muḡāverede nevādir-i şādır olup ḡavlen ve fi‘ len şaḡiri kebīr ile ber-ā-ber tebcīl ü tevḡir ider idi. Evḡāt-ı ḡamseyi cemā‘ atle edā idüp imātet-i nefis için ‘ işā’eyninüñ mā-beynini mescidde iḡyā ider idi. Evliyā’u’l-lāhdan emr-i iḡyāda ‘ īsā-nefesler ḡarīḡına gider idi. Zıkr olınan celā’ıl-i fazā’ilden ḡayrı ḡüsñ-i ḡaḡḡda yed-i beyzā şāḡibi olup kütüb-i mütedāvileden ‘ Āmme-i Muḡtaşarāt ve Mutavvelāt’ı kendi ḡaḡḡ-ı şerīfiyle yazmış idi. **Beḡt**:

Zuḡal şākird-i ü der nükte-dānī

‘ Uḡārid çākireş der ḡāme-dānī²¹⁰

Āḡir-i ‘ ömrinde müddet-i keşire nūr-ı başar cevher-i bāşirasından ‘ arz-ı müfārıḡ gibi müfāreḡat eyleyüp a‘ mā olmuş iken keḡḡāl-i ‘ ināyet-i yezdānī kuḡl-ı cilā-yı tevfiḡ-ı Rabbānī i‘ ānetiyle ‘ ilāc olunup bir gözi açılıp maḡsūsāt-ı dünyeviyyeden göz yumuncaya deḡin ol açılan göziyle ḡanā‘ at eyledi. Maḡāmi‘ -ı maḡāmiḡ-i ḡissiyyeye artuḡ iki göziyle baḡmayup

²⁰⁸ Gözlerini aç ki uyanıklık iyidir. Uyanıklık her şeyden daha iyi. Allah kendisini şöyle ifade etti: “uyumak ölmeye benzediği için uyumak, ölümlle kardeşdir.” Gece boyunca her anında sana yazıklar olsun. Dost uyanık ama sen böyle uykudasın.

²⁰⁹ Yüzü ile güneş gibi parlıyor.

²¹⁰ Zekāda “Zuḡal” onun öğrencisidir. Yazarlıkta “Utarit” onun hizmetçisidir.

min ba^c di dünyāya çeşm-i rağbetle nazar eyledi. Mü'ellif-i Şakā'ik nakl eyledi ki “Seyyid İbrāhīm hazretlerinüñ maraz-ı mevtinde ihtizāra qarīb olduğı eyyāmda bir gün nevāziş-i hātır için ‘ıyādetine varduğımda ol kişi gözini açup “Hağğ celle ve ‘alā kerīm ü laṭīfdür. Anuñ ‘add ü ḥadd ve ta‘rīf ü tavşīfden bīrūn kerem ü luṭfını müşāhede eyledüm.” diyü buyurduğdan soñra kendi nefsine meşğul oldu. Ben dağı du‘ā idüp vedā^c eyledüm. Merḥūm dağı ol gice vefāt eyleyüp Ebū Eyyūb Enşārī’nüñ cāmi‘i qurbında defn olındı.” **Mışrā‘:**

Derī be-güşā-yı berū-yı ez bihişteş²¹¹

Mervīdür ki zemānesinde olan talebeden ba^c zısı gā’ibāne kendiye itāle-i lisān idüp gümān ta^c neden söz atar idi. Bu ma‘nī Seyyid İbrāhīm’üñ ḥuzūr-ı pür-ḥubūrında bi’d-defa^c āt zıkr olunmuş iken hīç bir def^c ada izḥār-ı te’essür itmeyüp cümlesinde sükūt eylediler idi. **Beyt:**

Tū bed kunende-i ḥūd rā be-rūzgār sipār

Ki rūzgār turā çākerīst kīne güzār²¹²

Bir gün yine ol şahş-ı bed-sikālden ba^c zı kelimāt müstevcibü’t-tenekkür-i tezekkür olınup “Sizüñ ḥağğıñuzda şöyle didi.” dinildükde evvelden naḥl-i cerāḥat zemīn-i derūnında rāsīḥ olmağın bī-iḥtiyār ol def^c ada izḥār-ı infī‘āl idüp [323] “‘Acebü’l-lisānı ḥareket ider mi ola?” diyü buyurdılar. Bu ‘ibāretle “Berk-i zebān-ı tāzesi pejmürde olup dili qurısın.” diyü göñlinden bed-du‘ā eyledüklerini ḥalqa ṭuyurdılar. Ol şahşuñ rişte-i zebānına ol gice ‘uğde-i i‘tikāl ‘arız olup ölineye degin münḥall olmadı. Kilīd-i zebān-ı ziyān-kārı evcinden yāb-ı dihātī bağılu qalup min ba^c di bu ‘ikālden ḥalāş bulmadı. **Beyt:**

Leb-i ü beste şud mānend-i peste

Gereh münḥall ne-şud hiç ender zebāneş²¹³

Revḥu’llāhi te‘ālā rūḥa ve nūr-ı mezce‘e²¹⁴.

²¹¹ Cennetinden yüzüme bir kapı aç.

²¹² Sana kötülük yaparı sen hayata bırak. Çünkü hayat senin kindar hizmetçindir.

²¹³ Fıstık gibi dudakları kapandı. Dilinde sorun hiç çözülmeydi.

²¹⁴ Allah rahmet etsin ve yattığı yeri nurlandırsın.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Amāsiyyeli ‘ Alī *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Amāsiyye nevāhisinde Çorum nām kaçabadandır. Nevbāve-i bāküre-i çemen-i ser-firāzı ya‘ nī merhūm Sulṭān Bāyezīd Hān Ġāzī hāzretleri Amāsiyye sancağında iken ol müftedā-yı enāmı imām idinüp şalāvāt-ı mefrūzada aña iktidā eyledi. Bu şadedde merhūm Sulṭān Mehemmed Hān hāzretlerinūñ cenāb-ı vālālarına şefā‘ at idüp hezār-ı tazarru‘ u niyāz ile Gümüş nām kaçabada olan medreseyi aña alıviridi. Merhūm Sulṭān Bāyezīd Hān hāzretleri müttekā-yı vālā-salṭanata itkā eyledükde Engürī kâdîlığını virüp anda olan Aķ Medrese’yi aña zāmīme eyledükden şoñra maḥmiyye-i Burūsa’nuñ kâdîlığını ihsān eyledi. Ol fāzıl-ı āzāde bu manşıb-ı vālāda şer‘ -i şerīfī icrāda olup rüz u şeb tanzīm-i menāzım-ı dīn-i ezher ider iken pādşāh hāzretleri maḥrūsa-i Mışr sulṭānı Sulṭān Kayıtbāy-ı sa‘ ādet-pirā ile kendilerūñ mā-beynlerini ıslāh içün anı risālet tarīķıyla Mışr şavbına irsāl eyledi. **Beyt:**

Firistāde bāyed ki dānā buved

Be-güften delīr ü tüvānā buved

Ez ü her çe bāşed pürsend kübed cevāb

Be-nū‘ i ki bāşed tarīķ-ı şavāb

Sühan-hā-yı hūş āşikārā kuned

Be-dānisān ki meclis taķāzā kuned²¹⁵

Mevlānā-yı mūmā-ileyh bu iki pādşāh-ı fermān-ı fermāyuñ mizāclarına göre ḥakīm-āne şerbet bağlayup kelimāt-ı āb-dār-ı ḥikmet-şi‘ ārla def‘ -i fesād ve taşḥīḥ-i mā-beyn eyledükden şoñra dārü’s-salṭanatü’s-seniyyet ya‘ nī maḥmiyye-i Koşantıniyye’ye maķziyyü’l-murād ve marziyyü’l-fu’ād ‘ avdet eyledi. Ba‘ dehū gerd-i küdürāt-ı seferden çehre-i aḥvāli şüste olduķda sekiz yüz toķsan yedi senesinde Anaṭolı kâdî-‘ askerliğini şadaķa idüp niżām-ı mehāmm-ı enāmı re’y-i şavāb-nümāy ve işābet-i pīrāyına rabṭ eylemiş iken toķuz yüz yedi

²¹⁵ Göndericinin akıllı olması gerekiyor. Konuşmada cesur ve yetenekli olmalı. Ona her ne sorarlarsa cevabı hemen söylemeli. Öyleki güzel laflar söylemesini meclis istiyor.

senesinde ‘azl eyleyüp yevmî yüz aqçe vazîfe ta‘yîn eyledi. Bu hâletde oğlu Sulţân Qorqūd ile kendilerün ortalarını taşhîh ü ıslâh için irsâl idüp emr-i risâleti aña sipâriş eyledi. Ol fâzıl-ı fazîlet-rütbet itmâm-ı hıdmet idüp maqarrına ‘avdet eyledükde a‘mâ olup merdüm-i dîde-i cihân-ı dîdesi verâ-yı perde-i ‘amâda mestür oldı. Semüm-i ‘amâ ile şükûfe-i bâşirası şoldı. Rivâyet olınur ki mevlânâ-yı müşârü’ n-ileyh huşuş-ı risâletde Sulţân Qorqūd hazretlerinün kelâm-ı metîni kendileri taḥkîk itdüğü nüshaya muvâfîk nakl itmeyüp anuñ kelâmını kendiden havâşî ilhâk itmegın Sulţân Qorqūd anuñ şafha-i cülbe-i başarınuñ midâd-ı ‘amâ ile tesvîd olınmasına du‘â itmiş idi. Bu du‘â *semi‘ allāhu min duāi*²¹⁶ dâ‘iye-i sübhâ icâbete qarîn olup ol fâzıl a‘mâ olduqdan soñra toquz yüz yigirmi yedi senesinde vefât eyledi. Mümâ-ileyh talîkû’l-lisân ceriyyü’l-cenân muḥibb-i ḥayrât ve t̄alib-i müberrât idi.

‘Alim ‘Amil Fâzıl Kâmil Mevlânâ Bedre’ d-dîn Maḥmūd bin Şeyḥ Meḥammed

Merḥûm Sulţân Bâyezîd Hân *‘aleyhi’r-rahmetu ve’r-rızvâr*²¹⁷ hazretlerinün ḥâcesı Mu‘arrif-zâde’nün terbiyetiyle zemân-ı salţanatlarında İmâm ‘Alî’den soñra imâm olmuş iken maḥrûsa-i Burûsa’da on yıldan ziyâde kâdî olup himem-i vâlâ-şiyemi faşl-ı ḥaqq u bâtıla maşrûf oldı. Ba‘dehü merḥûm-ı merḥûm pâdşâh-ı Rûm zemânında toquz yüz on bir senesi Anaṭolı vilâyetine kâdî-‘asker olmuş iken ma‘zûl olup yevmî yüz aqçe ‘ulûfe ta‘yîn olınuqdan soñra zemân-ı yesîrde vefât eyledi. Ol fâzıl-ı vâlâ-mâye ferîk-ı sa‘âdet-i refîk-ı ‘ulemâya ve fırqa-i şuleḥâ-yı şalâḥ-ı intimâya muḥabbet üzre olup kerem-i nefisle ma‘rûf [324] aḥlâf-ı zekiyye ile müteḥallıq u mevşûf bir fâzıl-ı ma‘âlî-i maḥfûf idi. Elsine-i nâsda tedâvül eyleyen Muḥammediyye nâm kitâb-ı be-nâma nazîre-i Türkî bir kitâb tanzîm idüp Maḥmüdiyye diyü tesmiye eyledi. Merḥûmuñ nazmı süst olup mertebesi rütbe-i kabûlden sâkıṭ olmağın beyne’l-ḥaḳâ’iḳ-ı rağbete lâyıḳ olmadı. Şaḥâ’if-i defâtir-i mecmû‘a-i havâtır anuñla ṭolmadı. Her bir kelâm-ı manzûmınuñ şadr ü ‘arûzı vişâḥ-ı ḥaşv ve zihâf-ı ‘aybdan sâlim olmayup mîzân-ı ‘tibârda terâzûdan ağmaduğı muḳarrer olmağın ḥârîdâr-ı beżâyi‘-ı maşnû‘a anı alup şatmadı

²¹⁶ Duayı Allah işitti.

²¹⁷ Allah’ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun.

ve sâ'ir h̄'ācegān-ı bāzār-ı nazmuñ cevāhir-i girān-māye-i manzūmesine ol şeh kim ' ayyārī
katmadı.

' Ālim ' Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Ḥalīl ' *aleyhi rahmetü'l-celīl*²¹⁸

Emāsil ü efāzıl ortasında Ḥalīlī dimekle meşhūr u mezkūrdur. Bu Mollā Ḥalīlī Firāk-nāme
şāhibi Mollā Ḥalīlī'nūñ ğayrıdır. Bu Ḥalīlī'nūñ babasınıñ adı Maḥmūd'dur. Aşlı
Germiyānlu'dur. Kütāhiyye'de medresesi vardur. Ammā şā'ir Ḥalīlī şarḡdan gelüp İznik'de
tavaṭṭun idüp anda bir zāviye binā eyledi. Hāviye-i fenādan zāviye-i beḡāya rıḡlet idinceye
degin onda irşād eyledi. Evvelā ba'zı medārisde müderris olup zū'-i mişbāḡ-ı iḡbāsın ve
aşbāḡ-ı meşābīḡ-ı ifāzasıyla tāriḡ-ı derūnān-ı peygūle-i iktisābı vāşıl-ı envār-ı fazā'il
eyledükden şoñra Şemāniyye Medreseleri'nūñ birisinde müderris olup anda daḡı ifāde vü
ifāza eyledi. Merḡūm Sultān Bāyezīd Ḥān ḡazretleri maḡmiyye-i Edrene'de binā itdūgi
medrese-i vālā ki kūşe-i bām-ı rif'ati ṭāḡ-ı āsmāna hem-ser ve farḡ-ı ferḡadāna ber-ā-berdür.
Ol fāzıl-ı ser-firāza i'ṭā eyledi. Şi'r:

Medāris hem-çü gerdūn ercūmendest

Çü ḡüsn-i dil-rubāyān dil-pesendest

Çü kāḡ-ı āsmān firūze ḡeştī

Zemīn ez lutf vaż'-ı ü bihiştī

Pür ez naḡş u nigār ez ferş tā saḡf

Mühendis rā berū fikr ü naḡar vaḡf²¹⁹

Ba' dehū maḡmiyye-i Ḳoştāntıniyye *şānihā'llāhu te'ālā'ani'l-beliyyetü*²²⁰ ḡādīlığını ve Rūm
ili ḡādī-askerliğini şadaḡa eyledi. Zıkr olınan cāh-ı celīlü'l-ḡadrde başt ü rabṭ-ı ḡavānīn-i

²¹⁸ Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

²¹⁹ Okullar, dünya gibi saygıdeğerdir. Güzellerin iyiliği gibi sevimlidir. Gökyüzü sarayı gibi turkuazdan yapılmış, yeryüzü şefkatinden cennet gibi yerden çatıya kadar yazılar ve desenlerle doludur. Mühendisin fikri ve gözü ona kilitlenmiştir.

²²⁰ Allah, belalardan korusun.

ma^ç delet ve feyz ü feyz-âyin-i ^ç adâlet ider iken dest-i zemâne ve deb^ç a-i hayâtına hıyânet eylediği ecluden ol fâzıl-ı fazâ 'il-şî'âr Sultân Selîm-i mağfîret-medârik evâ 'il-i saltanatında vefât eyledi. **Beýt:**

Revân-ı be-güzered ^ç ömr çün bād-ı deşt

Tü ğāfil nişîni ezân ser-güzeşt²²¹

Mümā-ileyh selîmü't-tab^ç hālîmü'n-nefs ve kerîmü'l-me'âb ^ç azîmü'l-cenâb mütevâzî^ç u mütehaşşî^ç kimesne idi. Lâkin ekşer-i evkâtde rû'yet-i çeşm-i revîyyet ve başar-ı dîde-i başireti perde-i ğafletde mestür u maħcüb olup aġleb-i aħvâlinde maġlûb idi. Mühimmât-ı lâzimesinde teyakkuz u intibâh üzre olmayup ħ'âb-ı ğaflete ibtilâsında ^ç in-i ^ç aql u hûş ve dîde-i idrâki bîdâr ü güşâde ve esbâb-ı fark u temyîzi âmâde degül idi.

^ç Âlim ^ç Âmil Fâzıl Kâmil Mevlânâ Pîr Mehemmed Cemâlî

Çâr-yâr-ı bā-şafâdan yâr-ı şiddîk ħâzret-i Ebû Bekr-i şiddîk neslinden olup şeref-i nisbi ğâyetde ve kemâl-i ħasebi nihâyetdedür ve Şeyġ Cemâle'd-dîn Akşarâyî ħâzretlerinüñ aħfâdındandır. Mebâdî-i aħvâlinde ol ^ç aşrda olan ^ç ulemâ-yı ma'âlî-i intimâdan ta^ç allüm idüp taħşîl-i melekât ve tekmîl-i kemâlât eyledükden şoñra ba'zî bilâda kâdî olup *e'l-lezîne kuđū bi'l-ħakķı ve bihi kânū ya' dulüne*²²² feġvâsınca iħkâķ-ı ħakķ ve muġiķķ-ı zür itmekde kemâ hüve ħakķa sâ'î olup vebâl ü nekâlden taħarruz ider idi. **Şî'r:**

Ez ^ç aql der zemâne çe bihter be-nezd-i ^ç aql

Ez ^ç adl mî-şevved mütemeşşî ^ç aliyyü'd-devâm

Hem şer^ç rā țarâvet ve hem ^ç ilm rā kemâl

Hem ħalk rā ferâġat ve hem mülk rā nizâm²²³

Kuşarâ-yı mețâlib-i seniyyesi Sûfîyye ve Ġalața vü Silivri kâdîlıķlarına müntehî olduķda merġûm Sultân Mehemmed Ĥân ħâzretlerinüñ İstanbul'da yapduġı ^ç imâret-i ^ç âmiresine

²²¹ Hayat ovada rüzgar gibi yumuşakça gidiyor. Sen bu geçişten habersiz oturmuşsun.

²²² Ki onlar size adaletle hükmeder oldular.

²²³ Akıl nezdinde hayatta akıldan daha güzel ne olabilir? Adaletten bir kesintisiz pınar oluşur. Hem şeriatı tazeler hem ilmi tamamlar. Hem halk için refah hem memleket için düzen olacak.

mütevelli oldı. Merhûm u mağfûrûnleh Sulţān Bāyezid Hân hazretlerinüñ evāhîr-i salţanatında ol kām-kār-ı büzürg-vār defter-dār olup dībāce-i rûz-nāmçe rızā 'en-li'llāhda müşbet olan qavā' id-i mümehide ile 'amel eyledi. *Fe emmā men ūtiye kitābehu bi-yemīnihi*²²⁴ *fesevfe yuhāsebu hısāben yesīren*²²⁵ mażmūnına [325] mā-şadağ olmağ için aḥvāl-i emvāl-i pādşāhiye müte'allıq đurūb-ı taqsīmāt-ı merāsım-i lāzimeyi fihrist-i ḥaqq-ı şarīḥa göre tafşil idüp ḥalāq-ı levḥ ü qalemüñ rûz-ı ḥesābda su'āl ü cevābına nāzır idi. **Meşnevî:**

Ey çü qalem şüret-i ḥūd kerde rāst

Meyl-i raqam-hā-yı kec ez tū ḥaṭāset

Hîç ne-kerdî raqam nā-şavāb

Yād kunî defter-i yevmü'l-ḥesāb

Her ki be-yek ḥarf qalem kec nihād

Ḥarf-i vey ez levḥ-i beqā maḥv bād²²⁶

Sulţān Selīm Hân hazretlerinüñ cülūs-ı hümāyūnlarıyla serîr-i salţanat müktesib-i şeref ü iclāl ve müctelib-i 'izzet ü iqbāl olduqda. **Nazm:**

Be-ferruḥterin sâ' at āmed be taḥt

Ḥidiv-i cihāngir ü firüz baḥt

Ber āmed şeh-i kām-rān ber serîr

Çü ber āsmān āftāb-ı münir²²⁷

²²⁴ *Fakat kitabı (hayat filmi) sağından verilen kimse ise (İnşikâk 7).*

²²⁵ *İşte o, kolay bir hesaplara hesaba çekilecek (İnşikâk 8).*

²²⁶ *Ey ki kalem gibi yüzünü dik tutmuşsun. Eğri yazılan rakamlar senin suçundur. Hiç yanlış yapmadın mı? Hesap gününün defterini hatırla. Bir harf için kalemi eğri tutan her kimsenin harfi, sonsuzluk levhasından silinsin.*

²²⁷ *Cihangir ve başarılı padişah en iyi zamanda hükümetin başına geldi. bahtiyar padişah güneşin gökyüzüne oturması gibi tahtına oturdu.*

Mevlānā Pīr Meḥemmed'i şadr-ı şadārete terfī^ç u taşdīr itmiş iken çok zemān geçmeden vezīr idinüp Pīrī Paşa 'unvānıyla mu' anven eyledi. Merḥūm Sultān Selīm Ḥān ḥāzretlerinūñ ḡudūm-i sa' ādet-rūsūmıyla ercā vü enḡā-yı 'ilm iktisāb-ı ḡadr ve tekmīl-i şān eyleyüp cümle-i 'ālemiyān ve *yestebşirūne bi-ni' metin mina 'llāhi ve fāḡlin*²²⁸ beşāretiyle istibşār eyledükde.

Meşnevī:

Be-şevket çü ber taht şāhī nişest

Kele-i kūşe-i ḡüsrevī ber-şikest

Ḥazā pīş-i ḡükmeş ser-efkende būd

Felek ber der-i ū yek-i bende būd²²⁹

Pīrī Paşa şadr-ı vezāretde vezīr-i a' zam bulunup āsitāne-i sa' ādet-i āşiyānı melce' ü melāz-ı enām-ı eyyām ve merci' u me' ād-ı ḡavāş ü 'avām idi. Cenāb-ı felek-nişābı ce' be-i nibāl-i istikāmet-i sedād ve Ka' be-i riḡāl-i hidāyet ü reşād olup cumhūr-ı umūr-ı salṡanat aña müfevvez iken ṡokuz yüz yigirmi ṡokuz senesinde Rodos seferinden rücū' olınuḡda vezāretten 'azl olınuḡ Dimetoḡa nām mevzi' a ḡarīb bir kūşede teḡā' üd eyledi. Ba' de'l-'azl ḡulāşa-i evḡāt ve nuḡāve-i sā' ātini 'ibādete müvāzebeteye şarf eyleyüp 'ömrini zühd ü şalāḡ ve 'iffet-i felāḡ ile ḡatm eyledi. Mümā-ileyh 'āḡil ü edīb ve müḡīb ü erīb ve ḡads-i şā'ib ve re'y-i şāḡīb şāḡibi bir zekī kimse idi. Gürūh-ı 'ulemāya ve fırḡa-i şuleḡāya derūn-ı dilden muḡıbb olup fuḡarāya ve muḡtāclara ḡāyet ri' āyet ider idi ve bi'l-cümle anuñ zemān-ı vezāreti tevāriḡ-i eyyāmdan olup zāt-ı fazā' il-i şıfāt ve mülk-i melekātı berekātü'l-ilāhiyyeden bereket-i behiyye idi. Dā' i-i du' ā-yı cezīl ve bādī-i şenā-yı cemīl olmaḡ için buḡā' -ı 'ālemde inşā itdüḡi ḡasenāt-ı ḡisān-ı ferḡat-nişān ve müberrāt-ı meserrāt-feşān ṡavr-ı ḡavr-i teveḡḡu' u teṡallu' dan ziyādedür. Maḡmiyye-i Ḥoşantıniyye'de bir cāmi' ve bir medrese ve bir zāviye ve Silivri nām ḡaşabada bir cāmi' ve bir medrese ve bir 'imāret ve bir tāb-ḡāne binā eyledi.

²²⁸ Onlar, Allah'tan olan ni'meti, fazlı ve "Allah'ın mü'minlerin mükāfatını zayi etmeyeceğini" müjdelemek isterler (Āl-i İmrān 171).

²²⁹ Padişah şevket ile tahtına oturduğunda padişahlığın zirvesine geçti. Kazasının hükmü utancıydı. Felek kapısında bir köleydi.

Mi'c mār-ı 'aql ve mühendis-i tedbîr anuñ cümlesinüñ esâsını gerçe zâhirde burc-ı meğâk-ı hâk üzre urmuşdur. Ammâ küngüre-i zirve-i 'ulyâsını künne-i kûbbe-i minâyâ ırgürmiş idi. Her biri raşânet ü rezânetde tev'em-i ırem-i zâtü'l-'imâd ve maħrem-i ħarem-i Seb'-ı Şidâd olup aħkâm ü istiħkâmda tāk-ı âsmân gibi bî-meşel tākdür. **Şi'r:**

Bâreka'llâh ân binâ ki behest

Be-heme pâye ez bihişt-i berîn

Mî-zened nûr tîşe eş çün şubĥ

Ĥande ber mâh u Zöhre vü Pervîn

Şude îmen nihâd-şân çü sipihr

Ez ĥiṭâb ĥilḳate men ṭayn²³⁰

Bundan mâ' adâ mevâzı'-ı müte' adidde ĥayrât u âşarı bî-nihâyedür. Hicret-i nebeviyyeden toĥuz yüz kırĥ târiĥi ĥudûdında vefât idüp verâ-yı serâ perde-i ĥarîn-i eĥadiyyetde seyr-i melekût eyledükde Silivri nâm ĥaşabada olan câmi' nûñ ĥaremindedfn olındı. **Beyt:**

Ger ĥıred Firdevsiyeş ĥ'âned ne-bâşed 'ayb ez ân

Cennet-i Firdevs bâbî bâşed ez me'vâ-yı ü²³¹

Tezyîl Ol ĥazret-i vâlâ-rütbet cevdet-i ṭabî' at ĥiddet-i zihn ve ĥazâret-i fiṭnatla ma' rûf ü mevşûfdur. Baħr-ı medîd-i ṭab'-ı şafâ-şî' arından ve muĥîṭ-i kâmil-i bî-sâĥil-i dil-i deryâ-bârındandır. Ğurer-i kelimât-ı manzûme-i şüreyyâ intizâm-ı iltiyâm bulup cenâb-ı ma' âlî-i me'âbı silk-i şu' arâda münselikdür. Şadr-ı şerîfi esbâb-ı 'aql-ı vâfir ve muĥassenât-ı bedî' iyye-i mütevâfir ile ĥâlî vü mâlî olup zihâfât-ı meĥâ'il-i rezâ'il-i nefsâniyye-i insâniyye andan maĥzûf ü maṭrûddur. Maĥlaş-ı şerîfi Remzî'dür. Bu maṭla' u beyt anuñ kelimâtındandır. **Maṭla':**

²³⁰ Bârekallah o binaya ki her açıdan cennetten daha iyidir. Işıklar sabah gibi ona parlıyor ve Ay "Zöhre" ve "Süreyya"ya gülümsüyor. "onlar kilden yaratıldılar" sözünden kendileri (kökleri) gökyüzü gibi güvendedirler.

²³¹ Eğer akıl onu cennet bilirse bu onun ayıbı değil, cennet onun mekanının bir kapısıdır.

Şeb-i zülfinde kalanlar zulmâtıyla yürür

İrişen elleri âyîne hayâtıyla yürür

Zâhidî hasret mi [326] şöyle za'îf eyledüğim

Elde tesbîh ü 'aşası şalāvâtıyla yürür

Mümā-ileyh toköz yüz otuz toköz senesinde vefât idüp Mevlânâ Nazmî bu mışra'ı aña târîh dimişdür. **Târîh:**

Pîrî Paşa'nuñ mekânın 'adn ide hayy-ı Vedūd

'Âlim 'Âmil Fâzıl Kâmil Mevlânâ Rükne'd-dîn bin Mevlânâ Mehemmed Zîrek

Zîrek-zâde demekle meşhûrdur. Peder-i necâbet-eşeri vefât eyledükde şağîr kalmış idi.

Mebâdî-i taşîlde Mevlânâ Sinân Paşa'dan ve Mevlânâ Hâce-zâde'den ve Mevlânâ Haţîb-

zâde'den ve sâ'ir 'ulemâdan kıra'at eyledi. Merhûm Sulţân Mehemmed Hân hazretleri

maħmiyye-i Burûsa'da Vâ'iziyye Medresesi demekle ma' rûf olan medreseyi Mevlânâ

Rükne'd-dîn'e virüp ol daħı medrese-i merķûmede ifâde üzre iken ferâgat idüp Sulţân

Medresesi müderrisi olan Mevlânâ Dervîş Mehemmed bin Hızır Şâh'dan oğumağ için yine

aña dânişmend olup ol medresenün hücêrâtından bir hücrede sâkin olur idi. Ba' dehû kaşaba-i

Kütâhiyye'de Germiyânoğlı Medresesi'ne Gül Medresesi'ne ve maħmiyye-i Burûsa'da

Yıldırım Sulţân Bâyezîd merhûmuñ medresesine ve İznîk Medresesi'ne ve Sulţân

Medresesi'ne müderris oldu. Merhûm u mağfûrûnleh Sulţân Bâyezîd Hân-ı sa'îd Amâsiyye'de

binâ itdüğü medresesini ve emr-i fetvâyı ikisini aña tefvîz itmiş iken tekrâr Sulţân

Medresesi'ni ve maħrûsa-i Burûsa'da Murâdiye Medresesi'ni ihsân eyledi. Ba' dehû medâric-i

celîlesi ke'n-necmü'l-lâmi' -i sâţı' olan każâ meslegine sâlik olup maħrûsa-i Edrene kâdîsı ve

maħmiyye-i Koşantıniyye kâdîsı ve Anaţolı kâdî-askeri ve Rûm ili kâdî-askeri olup her

birisinde mütâba'at-i tarîkat-i seyyidü'l-mersîn ve intihâc-ı menâhic-i şer'-i mübîn idüp

hudûdu'l-lâhı icrâ ve menâhiyi men' u def' eyledi. **Meşnevî:**

Dāfi⁶ her cümle münāhīst ü

Tābi⁶ fermān-ı ilāhist ü

Bāni-i maḫşüre-i⁶ adl ü ḫazā

Hāris-i ma⁶ müre-i emr-i ḫudā²³²

Ṭoḫuz yüz yigirmi bir senesinde merḫūm Sulṭān Selīm Ḥān ḫāzretleri ṭarafından Sulṭān Ğavrī'ye risālete varup yigirmi iki senesinde maḫarr-ı aṣīl salṭanata mu⁶ āvedet eyledükde Rūm ili ḫāḫī-⁶ askerliğinde muḫarrer ḫılınup müddet-i keṣīre ol maṣḫıbdā aḫvāl-i⁶ asākir-i maṣḫüre-i mebrūreyi sīret-i marżiyye üzre görivirdi. Hicret-i nebevīyyeden ṭoḫuz yüz yigirmi dört senesinde⁶ azl olınup yevmī yüz aḫçe vaḫīfe-i naḫīfe ta⁶ yīn olmış iken otuz aḫçe ziyāde olınup ṭoḫuz yüz otuz ṭoḫuz senesinde vefāt eyledi.

Tezyīl Ba⁶ zı ṣīḫāt müte⁶ āllīḫātından mesmū⁶ dur ki Mevlānā Rūkne'd-dīn Edrene'ye bi't-ṭab⁶ mā'il olup mizāc-ı ṣerīfi anuñ āb ü hevāsıyla imtizāc eylemegin kendinüñ vaḫīfesi maḫrūsa-i merḫūmede Murādiye evḫāfindan ta⁶ liḫ olmasını ṭaleb eyledi. Bu me'mūl-i ḫuṣūle vuṣūl bulup Mevlānā Rūkne'd-dīn ḫāzretlerinüñ murādı üzre Murādiye'den ta⁶ yīn olındıktan ṣoñra Nefs-i Ḳırḫ Kilisā aña arpalıḫ ta⁶ yīn olındı. Zemān-ı⁶ azl ve āvān-ı teḫā⁶ üdde oturup Üç Şerefeli'den aṣāğa Çāvuş Beg Mescidi'nüñ ardında bir mekteb-i ṣerīf binā eyledi. Tārīḫ-i meṣṭūrde vefāt eyledükde ol mektebde defn olındı.

6 **Ālim** **6** **Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Ḳıvāme'd-dīn Yūsuf** *rahmetu'llāh*

Baḫdād ḫāḫīsı dimekle meṣḫūrdur. Bilād-ı⁶ Acem'den Şīrāz nām ḫaṣabadan idi. Evā'il-i aḫvālinde maḫmiyye-i Baḫdād'da müddet-i keṣīre ḫāḫī olmış iken Şāh İsmā'il Erdebilī'nüñ bād-ı ḫareket ü zuḫūrıyla gerd-i fitne-i⁶ azīme-i cismiyye peydā vü hüveydā olduḫda. **Mıṣra**⁶:

Fitne ber bā-ṣude ez gerdeṣ-i çarḫ-ı mekkār²³³

²³² *Tüm yasak olanların uzaklaştırıcısıdır. Allah'ın emrinin itaatkarıdır. Adalet ve yargının destekleyicisidir.*

Allah'ın emrinin yerine getirilmesinin gözetleyicisidir.

²³³ *Hilekār dünyanın deveranından olaylar çıkmış.*

Mārdīn'e rihlet idüp zemān-ı keşir ol yirde sākin oldı. Ba' dehū diyār-ı celilü'l-mikdār Rūm'a irtihāl eyleyüp tetallub-ı mezīd-i 'izz ü rif' at eyleyicek merhūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḥāzretleri anuñ zātına ri' āyet için Sulṭān Medresesi'ni ba' dehū Semāniyye Medreseleri'nüñ birisini i'ṭā eyledi. Medrese-i mezkūrede ifade üzre iken merhūm Sulṭān Selīm Ḥān ḥāzretlerinüñ zemān-ı salṭanatınıñ [327] evā' ilinde Medīne-i fenādan dārü'l-İslām-ı beḳāya intikāl eyledi. **Nazm:**

Ne-yāyed kes derīn firūze manzar

Ki ne-hend mergeş āher raht ber der²³⁴

Mūmā-ileyh 'ālim ü 'āmil ve şālih ü müteşerri' ve mütezāhid ü müteverri' ve sūkūn u vaḳār şāhibi bir zāt-ı büzürg-vār idi. Metn-i Tecrīd'e fevā'id-i keşireyi cāmi' bir şerḥ-i nāfi' te'lif ü taşnīf eyledi ve imām-ı hūmām-ı fażilet-fercām 'Alī bin Ebū Ṭālib ḥāzretlerinüñ Nehc-i Belāga'sını şerḥ eyledi. **Ḳıṭ'a:**

Yanzimu fī nehcü'l-belāgatu mutagnā

Cevāhir zīnhā naḥūrü'l-ḥavā'ik

Bi-fikr li-esrārü'd-daḳā'ik kāşif

Bi-zihn li-istārü's-serā'ir hātek²³⁵

Ve daḳı muḳaddemāt-ı tefsīr-i teysīri şāmil bir kitāb-ı müsteṭāb ve ba' zı resā'il ü ḥavāşī daḳı taḥrīr ü taşīr eyledi. Lākin vefātından soñra evlād-ı kibārından kimse ḳalmamağın cümlesi zāyi' oldı.

Tezyīl Mūmā-ileyhüñ Bağdādī-zāde dimekle ma' rūf iki oğlı ḳaldı. Büyük oğlı Ḥüsāme'd-dīn Ḥasan naḳībü'l-eşrāf olmış iken ma' zül olup Burūsa'da teḳā'üd idüp anda vefāt eyledi ve küçek oğlı Mevlānā Şemse'd-dīn Aḥmed Medīne-i münevvere ḳādīsı olmış iken ma' zülen anda vefāt eyledi. Mūmā-ileyh Ḳādī Bağdādī'nüñ Telvīḥ'a ve Şerḥ-i Muvāfiḳ'a ve Tefsīr-i Ḳādī'ya ḥavāşisi vardur ve daḳı Ḳara Seydī'nüñ Esve'le vü Ecvibe'sine rudūdı müştemel

²³⁴ Bu firuze gibi dünyaya kimse gelmez ki ölüm onu kapı önüne koymasın.

²³⁵ Dokumacıların gırtlaklarını süsleyen mücevherler gibi moleküllerin sırrını veren bir akılla ve en derin duyguları gösteren bir zeka ile mükemmel sözlerle besteler yapar.

risālesi vardır ve dağı *yā ardubler*²³⁶ āyetinüñ tefsīrinde risālesi vardır ve Naşā'ih-i Mülük ve Aḥkām-ı Salāṭin nām iki Fārisī kitābları vardır ve 'ilm-i riyāzī ve 'ilm-i nücūma müte'allık te'lifātı dağı vardır. Bu cümle şikāt-ı 'ulemādan menķüldür.

Fāzıl Kāmil Mevlānā İdrīs bin Ḥüsāme'd-dīn Bidlisī

Ümerā-yı kübrā-yı 'Acem'den ba' zısınıñ dīvānında mevķi' olup ol fāzıl-ı fazā'il-nişān Nişāncı Ğavān ile mu'anven idi. **Meşnevī:**

Be-ḥaṭṭ çün kilik ber kâğaz nihādī

Çü ḥarf-i kilik desteş büse dādī

Ber ān ḥaṭī ki cān rā būd ez ü kuvvet

Zi ḥüsneş refte der ḥaṭṭ cān-ı yāķūt

Kim ez selsī rikā' -ı ḥaṭṭ-ı cānān

Zi tevķi' aş muḥaḳḳaḳ nesh-i reyḥān²³⁷

Ṭuğrā-yı ğarrā-yı berā' at-pīrāyı derc-i evāmir-i nevāhī olan aḥkām ü berevātta derc idüp ḥāme-i i' cāz-ı nişānla nişān vaz' ider idi. Bu āvānda Kızıl-bāş-ı evbāş baş ḳaldırıp şarşar-ı tünd refṭār-ı ḥavādiş ile efvāc-ı emvāc-ı fesād ü fitne telāṭum eylemenin ol ğavvāş-ı baḥr-ı fazā'il ve lücce-i kemālātuñ dil-i deryā-yādı 'avāşif-ı ḥavādişden ḥizān ü inḳilāba ve teşevvüş ü ıztırāba düşüp küdürāt-ı seyl-i fitne ile kendi diyārından bilād-ı Rüm'a mükedderü'l-ḥāl ve muṣṭaribü'l-bāl irtihāl eyledi. Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḥazretleri celā'il-i fazā'il-i maṭbū' asını ve ekārim-i mekārim-i maṭmū' asını 'ayne'l-yāķin ile müşāhede itmegin tevfirini tevfir ü tekşir idüp māh-be-māh ta'yin olan müşāhereden ğayrı müsānehe-i sālyāne ta'yin eyledi. Ol şecere-i şemere-i bāğ-ı salṭanat ve iclāl-i şemere-i şecere-i çemen-i ḥilāfet ü iķbālün sāye-i sa' ādet ve zıll-ı zelilinde āsüde ḥāl olup kenf-i ḥimāyetinde müreffehü'l-bāl oldu. El-

²³⁶*Ey arz (yeryüzü) (Hūd 44).*

²³⁷*Yazmak için kalemi kâğıt üzerinde koyduğunda kalemin harfleri elini öptü. Cana güç veren o satırda güzellikten satırlara yakut yerleştirilmiş gibidir. Yârin yazısının sülüs yazısından bir eksiği yoktur. İmzası kesinlikle Reyhan yazısı gibidir.*

pādşāh-ı cemşid-i rāyet ve dārā-yı dirāyet “Kendinüñ kirām ü ecdād-ı ‘izāmınıñ aḥvāl-i şeref-āmāl ve ğazavāt-ı müberrāt-āyātını ve bi’l-cümle kaffe-i tevārīḫini dil-ğüşā inşā ile inşā eyle.” diyü aña emr itmegin Heşt-Bihişt ‘unvānıyla mu‘ anven bir kitāb-ı laṭif taşnīf eyledi. Ol ‘aql-ı evvel ve mu‘ allim-i şānī Heşt-Bihişt ismiyle tesmiye itdügi kitābda Sulṭān ‘ Oşmān-ı keyvān-ı eyvānuñ ibtidāsından Sulṭān Bāyezīd-i sa‘ idüñ aḫirine degin sekiz pādşāhuñ kışaş u āşārını ve aḫyār-ı aḫbārını eyledi. Bu kitāb-ı müsteṭāb-ı leṭāfetde felek-i şāmin ve Heşt-Bihişt’e mümāşil olup Seb‘ -ı Şidād-ı eflākden ve Ḥamse-i Nizāmī ve Heftevreng-i Cāmī’den birkaç ṭabaḫa a‘ lādur. Ol çemen-i pīrā-yı ḥadā’iḫ-ı ḥaḫā’iḫ ve naḥl-bend-i ḥaḫā’iḫ u daḫā’iḫ bir devḫa-i dil-keş ibdā-yı iḫtirā‘ eyledügi her bir şecere-i saṭr-ı belāġat-ı saṭrı *ve lekum fihā mā teştehi*²³⁸ *enfusu ve telezzul a‘yunu*²³⁹ maşdüḫası olmaġa erzānī eşmār-ı ma‘ ānī ile pīrāstedür ve her bir varaḫ-ı ṭıbk-ı leṭāfet-bārı *mālā ‘aynen lā uzunun semi‘at ve lā ḫaṭara ‘alā ḫalbi beşerin*²⁴⁰ feḫvāsına mā-şadaḫ olmaġla hezār-ı rengin ü şīrīn-i [328] ezhār ile ārāstedür. Meydān-ı inşāda şavlecān-ı beyān-ı bedī‘ le geri müsābaḫayı alup münşiyān-ı sūḫan-ı āferīnānuñ muḫaddimelerinden teḫaddüm-i zātıyla teḫaddüm eylemişdür. Zümre-i mu‘ āşırīn ve fırḫa-ı müte’ aḫḫirīnden ise ferd-i āferīde anuñ ne ġubārına yitmişdür ve ne eşer-i sa‘ ādet-eşerine gitmişdür ve bi’l-cümle zāt-ı ekārim-i simāt ve mekārim-i şīfātı cevdet-i ḫarīḫat ve reşānet-i fikret ve ḫüsn-i beyān ü nezāret-i beyānla müfredāt-ı dehr ve nevādir-i ‘ aşrdandur ve daḫı elsine-i şelāşede ḫaşıdeleri vardur ki her beyti beyt-i ma‘ müre gibi raşīn ü rezīn olup her sözi binā-yı kelimātı gibi müstaḫkemdür ve daḫı fūnūn-ı muḫtelifeden meṭālib-i müteferriḫada ḫadd ü ‘ adden bīrūn resā’ il-i ‘ acībesi vardur. Merḫūm Sulṭān Süleymān Ḥān’uñ evā’ il-i salṭanatında vefāt idüp ‘ ālem-i lāḫūta revāne oldı. **Şi‘r:**

Nīst emīn rūzgār īmen ez ü çün şevī

Ver tū emīn ḫ’ āniş devlet-i me’ mūn kücāst

²³⁸ Orada sizin için canlarınızın istediği ve talep ettiğiniz (her) şey vardır (Fussilet 31).

²³⁹ Ve orada nefslerin iştahlandığı ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır (Zuhruf 71).

²⁴⁰ Hak Teâlâ Hazretleri buyurmuştur ki: Ben sâlih kullarıma, gözlerin görmemiş, kulakların işitmemiş ve hiçbir insanın kalbine huttur etmemiş olan şeyleri hazırladım (Beş yüz hadis 250).

Hikmet-i İdris kû merdî-i Rüstem çe şud

Câh-ı Süleymân kerâset şervet-i Qârûn kücâst²⁴¹

Tezyîl Ebû Eyyüb Enşârî'de İdris Köşki didikleri maħallde defn olunup ol maħall anlara intimâ ile meşhûr oldu.

‘ **Âlim** ‘ **Âmil Fâzil Kâmil Mevlânâ Ya‘ kûb bin Seydî** ‘ **Alî**

Âvân-ı ifâzasına vâşıl olduğı ‘ ulemâ-yı keşîrû’l-efdâlden telemmüz idüp mebâdî vü mekâti‘ -ı ‘ ulûma behre-ver olduqda sünnet-i aşhâb-ı ihsân ve tarîka-i erbâbü’l-bâb üzre maħmiyye-i Burûsa’da Hâmza Beg Medresesi’ne ve vilâyet-i Aydın’da İbni Melek Medresesi’ne ve maħmiyye-i Burûsa’da Yıldırım Sulţân Bâyezîd Hân Ğâzî Medresesi’ne ve Sulţân Medresesi’ne ve merhûm Sulţân Murâd Hân-ı mağfîret-‘ unvân Medresesi’ne ve maħrûsa-i Edrene’de merhûm Sulţân Bâyezîd-i sa‘ id Medresesi’ne müderris olmuş iken meslek-i kazâya sâlik olup maħrûsa-i mezkûreye kâdî oldu. Ba‘ dehû semt-i tadrîs ü ifâdeye i‘ âde olunup medrese-i mezkûreye ve Semâniyye Medreseleri’nün birisine seksen aqçe ‘ ulûfe ile müderris kılınduqdan soñra ‘ azl olunup tekâ‘ üd tarîkıyla yevmî yüz aqçe vazîfe ta‘ yîn olındı. Hicret-i nebeviyye-i Muştafâviyye’den toquz yüz otuz bir târihlerinde hacc idüp ol sefer-i şafâ-eşerden döndükde sâ‘ i-nâ‘ i ecele lebbeyk kûbân-ı istikbâl idüp vefât eyledi. Şahâ’if-i eyyâmında meşhûr u muħarrer olan mu‘ teberât-ı mü’ellefâtından Şeri‘ atü’l-İslâm nâm kitâb-ı berâ‘ at-i fercâm-ı fazîlet-encâmuñ şerhi Seydî ‘ Alî-zâde’nün nigâşte-i aqlâm-ı müşğîn-i erkâmındandır. **Şi‘r:**

În der şâhvâr ezân baħr zi âħer est

În naqd bâ-‘ ayâr-ı zân genc vâfir est²⁴²

Zikr olunan kitâb-ı fazâ’îl-encâm-ı şâri‘ ân Şeri‘ atü’l-İslâm için ferâ’id-i fevâ’id-i laţifeyi müştemel olmağın merhûm Sulţân Bâyezîd Hân ol şerhe kemâl-i meyelân ile mâ’îl olup şârih-i merķûma Şârih-i Şer‘ a diyü laqab vaz‘ eyledi. Şârih-i mûmâ-ileyh muħtaşarât-ı

²⁴¹ *Dünyanın emini ondan güvende değil. Eğer sen onu emin biliyorsan o zaman mâ’ûn nerededir? İdris hikmeti nerede? Rüstem’in yiğitliğine ne oldu? Süleyman’ın itibarı kimde? Karun’un serveti nerede?*

²⁴² *Bu şahane inci bu yüzden zengindir ve bu ayarlı nakit o büyük definedendir.*

mu‘ teberāt-ı ‘ ilm-i naḥvden Dībāce Şerḥi diyü meşhūr olan kitāba ḥavāşī taḥrīr eyledi. El-ḥaḳḳ aḥsen-i taḳvīm üzre taşvīr eyledi. **Beyt:**

Der ḳāmet-i tū aḥsen-i taḳvīm rā zuhūr

Der şüret-i tū ma‘ nī fī aḥsenü’l-şuver²⁴³

Ḥāşīye-i mezkûre-i tālibān-ı raġabāt-ı fażā’ il içre maḳbûl ü mu‘ teber ve ‘ āzimān-ı ḥāzimān-ı kemālāt ortasında mütedāvil ü mu‘ teverdür. E‘ āzim-i meşāyiḥ-i kibāruñ mümtāz ü ser-firāzı ya‘ nī Şeyḥ Sa‘ dī Şirāzī’ nūñ ezhār-ı leṭāfet-bār-ı mevā’ iz ü ḥikāyāt ile memlū olan Gülistān nām kitābına ‘ Arabī şerḥ tesvīd eyledi. Nāzeninān-ı lülīān-ı ‘ Acem’e libās-ı tāzī ilbās idüp tebdīl-i cāme ve taġbīr-i üslûb eyledi. Pehlevānān-ı nevādī bu adı ‘ arrāf-ı ‘ Arab ṭarīḳ-ı vuşûl-i maḳāşidi ṭayy ü ḳaṭ‘ itmekde fārisān-ı fāris ve şeh-süvārān-ı endiye-i evdiye-i ‘ Acem ile hem-rikāb ü hem-‘ inān olsun diyü bu ṭarīḳa taṭarruḳ idüp bu vādīye sülûk eyledi. Ol Gülistān-ı zarāfet ve Būstān-ı leṭāfet ki teslīm-i kelimāt-ı miskiyetü’ş-şemīmi maşdüḳ-ı manṭuḳ *fe revḥun ve reyḥānun ve cennetu na‘ īmin*²⁴⁴ dür ve şemīm-i ‘ ibārāt-ı rindiyetü’ n-nesīmi tazmīn-i mezāmīn *Ḥitāmuḥu miskur*²⁴⁵ ve *mizācuḥu min tesnīmir*²⁴⁶ dür. ‘ Irāḳ u Ḥicāz’ dan gelen bülbülān-ı bāġ-ı belāġat bī-minnet anda zemzemeler az olsun diyü ol naḥl-bend-i bāġ-ı fażā’ il ve ol çemen-i [329] pīrā-yı gülşen-i ihtibār ‘ Arabī şerḥ ihtiyār eyledi.

[**Tezyīl**] Seyyid Şerīf Cürċānī’ nūñ Şerḥ-i Ferā’ iz’ ına ḥāşīyesi vardur ve Ḳara Seydī’ nūñ Şerḥ-i Miftāḥ’a olan Esve’ le’ sine ecvibesi vardur ve Tevārīḥ-i ibni Yāfi’ ī’ yi muḥtaşar ḳılmışdur.

‘ **Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Nüre’ d-dīn Ḥamza**

Aydın ilindendür. Leys Çelebi dimekle ma‘ rūfdur. Ol ‘ aşruñ ‘ ulemāsından telemmüz idüp istiḥşāl-i ‘ ulūm itdüġi şadedde Mevlānā Ḥ’ āce-zāde ḥāzretlerinüñ ḥıdmetlerine vāşıl u nā’ il oldı. Sünnet-i ḳādīme-i ḳavīme üzre maḥrūsa-i Burūsa’ da ba‘ zı medārise müderris olduġdan şoñra ḥalāḳ-ı levḥ ü ḳalemüñ fihrist-i rızāsında meşṭūr u muḥarrer olan üslûb-ı muḳarrer üzre

²⁴³ *Senin boyunda hayatın en güzeli aşıkardır. Senin yüzünde “ahsenü’l-suver”in (en güzel resim) anlamı görünüyor.*

²⁴⁴ *O taktirde, ferahlık, huzur, güzel kokulu bitkiler ve naim cenneti vardır (Vākī’ a 89).*

²⁴⁵ *Onun (o şarabın) sonu misktir (Mutaffifin 26).*

²⁴⁶ *Onun mizacı (muhtevası) tesnîmdendir (Mutaffifin 27).*

‘amel idüp taḥṣīl-i māl-i pādşāhīde kemāhī-i mesā‘ ī nā-mütenāhī ibdā eyledi. Ḥazā ’in-i pādşāhīnūñ idrārāt ü ihrācāt ve maşārif-i vāridātına müte‘ allık ḥesāb ü kitābda ḥāme gibi iz‘ āf-ı muzā‘ af istiḳāmetler idüp nā-sezā kesr ü tefrīḳ ve nā-maḥall-i cem ü taḳşimden ihtirāz eyledi. **Mıṣra‘**:

Der cem‘ -i māl hem-çü ḳalem-i mustaḳīm būd²⁴⁷

Ba‘ dehū maḥmiyye-i Burūsa’da Sulṭān Murād Ḥān-ı merḥūmuñ medresesine müderris olmuş iken Sulṭān Bāyezīd Ḥān merḥūmuñ zemānında ferāḡat idüp tekrār defter-dār oldu. Bu taḳrīble māl-i pādşāhīye müte‘ allık umūrda sa‘ y-i belīg üzre olup cem‘ ü taḥṣīl bābında şarf-ı maḳdūr ider iken ‘azl olunup mütevaṭṭın-ı aşlīsı olan maḥrūsa-i Burūsa’da mütemekkin ü müstekinn oldu. Maḥrūsa-i mezkūrede şuleḥā için bir zāviye-i sāmīye binā idüp *ve mā tuḳaddimū li enfusikum min ḥayrin tecidūhu inda ’llāhi*²⁴⁸ feḥvāsınca ibtiḡā-yı ḥayrāt-ı celīle için taḳdīm-i muḳaddemāt eyledi. Hicret-i nebeviyyenūñ ṭoḳuz yüz on üç tārīḫlerinde vefāt eyleyüp ol zāviyede defn olındı. **Mıṣra‘**:

Ān genc-i hūner hemīşe der ḥāk be-māned²⁴⁹

Tezyīl Ba‘ zı tevārīḫde meşṭūr u muḳayyeddür ki mūmā-ileyh Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ġāzī zemānında iki def‘ a defter-dār olup evvelki def‘ ada sekiz yüz seksen altı senesinde defter-dār olup zemān-ı yesīrde ma‘ zül oldu. İkinci def‘ ada ṭoḳuz yüz tārīḫinde defter-dār olup ṭoḳuz yüz beş senesinde ‘azl olındı. Bu def‘ a beş yıl miḳdārı defter-dār oldu, *rahmetu ’llāhi te‘ ālā*.

‘ **Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şücā‘ a’ d-dīn İlyās**

Mūmā-ileyh Ḳaşṭamonı nāḫiyesinden idi. Zemānesinde olan a‘ lām-ı ‘ ulemādan telemmüz idüp meşāḡil-i ‘ ilmiyyeye meşḡül iken Mevlānā Ḥ‘ āce-zāde ḥazretlerinūñ ḫıdmetine vāşıl olup mu‘ īdi oldu. Medāris-i ‘ āliyeden ba‘ zı medreseye müderris olup mesned-nişīn-i ifāde olduḡı şadedinde İznīḳ Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nūñ birisine ve Medāris-i Şemān-ı cinān-nişānuñ birisine müderris olduḡdan şoñra sinn-i şerīfi

²⁴⁷ Mal toplamada kalem gibi doğruydu.

²⁴⁸ Nefsleriniz için hayır olarak ne takdim ettiniz (sundunuz) ise, onu Allah’ın indinde bulursunuz (Bakara 110; Müzzemmil 20).

²⁴⁹ O sanat definesi daima toprakta kaldı.

ḥadd-i ʿadd-i tesʿinden tecāvüz idüp nişib-i meşibe revâne vâsıl ve ḥarem-i hereme dâhil ü
nâʿil olmağın maʿzül olup be-ṭarîḳuʿt-teḳâʿüd yevmî altmış aḳçe ʿulûfe taʿyîn olındı. **Şiʿr:**

Ki âb-ı revân bâz nâyed be-cüy

Çü ber ser ne-şined zi pîrî ğubâr

Çü ber ser neşined zi pîrî ğubâr

Diger ʿiş-i şâfî tevaḳḳiʿ medâr²⁵⁰

Mümâ-ileyh murâḳıb-ı menâḳıb-ı ḥamîde ve müfâḥir-i meʿşer-güzide şâḥibi kerîmüʿn-nefs ve
mütevâziʿ u müteḥaşşiʿ kimesne idi. Müddet-i ʿömrinde kendinüñ aḥvâl-i şeref-âmâline
meşğül olup ḥalḳdan inḳıṭâʿ u imtinâʿ üzre idi. ʿÂʿiḳ-ı ḥâliḳ olan ʿalâʿiḳ-ı ḥalâʿiḳdan
gizlik[?] inḳıṭâʿ la ḳaṭʿ-ı taʿalluḳ idüp ḥabl-i metîn-i ḥumülle nefis-i nefîsine mürtebiṭ idi. **Beyt:**

Ey peser bâ bād-ı ḥaḳḳ meşğül bâş

Ez ḥalâʿiḳ dūr hem-çün ğül bâş²⁵¹

Hicret-i nebeviyye-i Muḥammediyyeʿden toḳuz yüz yigirmi üç senesinde sirâce-i fâniden
dârüʿl-ḳarâr-ı ebrâra revâne oldı. **Beyt:**

Eger şad sâl mâni ver yekî rüz

Be-bâyed reft ezîn kâḳ-ı dil-firüz²⁵²

Ol fâzıl-ı keşirüʿl-meʿserüñ Yūsuf nām bir peser-i necâbet-fercâmı ḳalup fazâʿil-i cezile ve
maʿârif-i cemile ile emâcid ü [330] emâşil ortasında şöhret yâfta oldı idi lâkin zemân-ı şebâb-ı
bâ-şitâbda vefât idüp ol ʿazîz-i Mışr-ı vücūd-ı Ḳâhire-i ʿademde nâ-büd oldı. **Şiʿr:**

Reftî vü seyr ne-dide ruḳ-ı tū dide henüz

Güş yek nükte zi lebhâ-yı ne-şenid henüz

²⁵⁰ Yaşlılardan gençlerin neşesini bekleme. Çünkü akan su nehre geri dönmez. Yaşlılık tozu başa oturduğunda artık zevk ve sefa bekleme.

²⁵¹ Ey oğul, hak rüzgârı ile uğraş. Dev gibi halktan uzak dur.

²⁵² Eğer yüz yıl kalırsan da sonunda bir gün bu sevimli saraydan gitmen gerekiyor.

Çîd dest-i ecel ey gönca-i nūreste turā

Gülî ez şāh-i emel dest-i tū nā-çîde henüz²⁵³

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şücā‘ a’ d-dīn İlyās Rūmī

Maħrūsa-i Edrene ħaft-i bi’l-meymenenūñ ħurbında Dimetoħa nām ħaşabadan idi. Ol zemānuñ ‘ ulemāsından telemmüz ü ta‘ allüm itdüĝi şadedde Mevlānā Tūsī’ nūñ mu‘ īdi Eşref-zāde Mevlānā Meħemmed’ den telemmüz eyledi. Mevlānā Eşref-zāde fāzıl-ı merħūmı fikr-i kūrre-güşā ve tab‘ -ı mūşikāfıyla ħall-i daħā ’iħ-ı reħā ’iħ itmekde Mevlānā Tūsī’ den taħdīm ü tafzīl ider idi ve lākin şafaħāt-i levħāt cerīde-i ħātır-ı ‘ ātırında mezkūr u meşūr olan mazbūātūñ ve süyūr ü süfūr-ı cān ü cenānda mezbūr u mesfūr olan ma‘ lūmātuñ keşret ü vefretine nazār Mevlānā Tūsī’ yi andan terciħ ider idi. Bu iki fāzılıñ yanında ‘ umüm u ħuşūş min vechin ħarīħı üzre neseb-i beyān ider idi. **Beyt:**

Gālibest ān be-hūner ber hem kes bī-minnet

Vīn be-temkīn ve fazīlet be-gūzeşt ez heme çiz²⁵⁴

Mevlānā Şücā‘ mebdādi-i aħvālinde ba‘ zı müderrisinūñ ħıdmetlerinde kesb-i kemālāt-ı insāniyye-i nefsanıyye eyledükden soñra Mevlānā Sinān Paşa’ nuñ ħıdmetine vāşıl olup meyāmin-i himem-i ‘ āliyesi berekātıyla aħşā-yı me‘ āric-i medāric-i ‘ ulūma şu‘ ūd-ı pūr-şu‘ ūd eyledi. Aşħāb-ı rūsūm-ı ‘ ulūm-ı sa‘ ādet-mersūmuñ ħātır-ı ‘ ātırılarını menāşib-ı ‘ āliye terfīh ü teṭayyub itmek ekābir ü a‘ yānuñ ādābından olmaĝın fāzıl-ı berā‘ at-nişānuñ şānına ri‘ āyeten Dimetoħa’ da Oruç Paşa Medresesi ve ħaşaba-i Filibe’ de Şahābe’ d-dīn Paşa Medresesi ve maħmiyye-i Edrene’ de Çelebi Medresesi ve Üç Şerefeli Medreseleri’ nūñ birisi ve Şemāniyye Medreseleri’ nūñ birisi i‘ tā olındı. Medāris-i mezkūrede me‘ āric-i sa‘ ādet ve medāric-i siyādete ‘ urūc itmege ħābil olan erbāb-ı ħābiliyyete ifāde vü ifāza eyledükden soñra şāri‘ -ı meşāri‘ -ı ħazā olup evvelā maħrūsa-i Edrene’ de şāniyen maħrūsa-i Burūsa’ da şerī‘ at-ı Muħammediyye ve sūnnet-i seniyye-i Aħmediyye üzre ‘ ālā-yı dīn-i mübīn eyledi. Ba‘ de

²⁵³ Gittin ve gözüm seni doyuncaya (kadar) göremedi. Kulaĝım dudaklarından hālâ bir laf duyamamış. Ölümün eli kopardı seni genç tomurcuk. Senin elin arzu dalından bir çiçek almamış haldeydi.

²⁵⁴ O bir sanat ile minnetsiz ve herkese galiptir ve bu hürmet ve fazilet ile her şeyin başındadır.

zemān zikr olınan manşıbdan ‘azl olınup girü mahmiyye-i Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’ nün birisine yevmî seksen akçe ile müderris naşb olınmış iken yevmî yüz akçe ile Semāniyye Medresesi’ne ba‘ dehū maħrūsa-i Edrene’de Sultān Bāyezīd Hān Medresesi’ne terfī‘ olındı. Mevlānā Şücā‘ ın gūş-i pür-hūşına şeql ü şamem ‘arız olup şeyb ü heremden kuvvet-i sāmī‘ asına za‘f-ı kavī ‘arız olmağın semt-i tedrisden şarf olınup yevmî yüz akçe ile teķā‘ üd eyledi. Müddet-i hayātı hadd-i tes‘inden tecāvüz idüp toķuz yüz yigirmi toķuz tārīhinde bālīg olduğda mażā‘ıķ-ı cihān-ı nā-muvāfıķdan hürüc idüp nezāhet-gāh-ı beķāda tenezzüh eyledi. **Mışra‘** :

Reft ezīn ‘ālem be-nūzhet-gāh-ı ķuds²⁵⁵

Mümā-ileyh ‘ālim ü ‘āmil ve şāliħ ü kāmīl ‘ābid ü zāhid kimse idi. Nuķāve-i evķātini ‘ilm ü ‘ibādete şarf idüp ‘iş-i kalīl ile ķanā‘at ve meşāyiħ-i Şūfiyye’ye muħabbet üzre idi. Seyyid Şerīf Cürċānī’nün Şerħ-i Tecrīd’ine hāşiyeye ve Şerħ-i Meţālī‘ına ve Hāşiyeye-i Şerħ-i Şemsiyye’sine ve Hāşiyeye-i Şerħ-i ‘Ađudī’ne havāşī tenmīķ u tensīķ eyledi ve Şerħ-i ‘Aķā’id’e hāşiyeye yazan Hayālī’nün kitābına hāşiyesi vardur. Recāhet-i ‘aķl ve nezāket-i tab‘-ı iķtizāsıyla ve şafā-yı ķarīhat-i celebī ve naķā-yı serīret-i ibtiġāsıyla ‘ulūm-ı ‘aķliyyede mahāret-i tāmesi olup ġayrı fūnūndan aña ziyāde ihtişāş ü intisābı var idi. Ekşer-i evķātde merāsım-i levāzım-ı iştiġālī aña maķşūr u maħşūr olup eştāt-ı esbāb-ı ictihādı aña maşrūf u ma‘tūf idi. Eslāf-ı eşrāfdan seyyid-i eyyid-i mü’ellifin ya‘nī Seyyid Şerīf ħāzretlerini ‘Allāme Taftāzānī’den tafzīl idüp “Mevlānā Sa‘de’d-dīn’ün ħaķķında egerçe baħr-ı baħīr taħķīķ u tedķīķdür ve lākin ħes ü hāşāķ-ı tevehhümāt ve şükūk ü şübühāt ile mükedderdür dir.” idi ve daħı Mevlānā Hāce-zāde’yi zikr-i cemīl ile zikr idüp ħaķķında şenā-yı keşir eyledükden soñra “Anlardan oķumak müyesser olmadı. Zirā vālidemüz Anaķolı vilāyetine gıtdüğime rāziyye degül idi.” diyü te’essüf-gān [331] kelimāt ider idi. Mü’ellif-i Şaķā’ıķ naķl eyledi ki “Evāħir-i i‘mārında bir ġün vālid-i mācidim ile fāzıl-ı merķūmuñ ziyāretine varduğumuzda pederüm ile mu‘āneķa idüp kendi yirine iclās eyledükden soñra muşāħabete şürü‘ eyledükde

²⁵⁵ Bu ālemden ķuds gezintisine gitti.

encām-ı kelāmı aña mecrūr ü müncerr oldı ki “Benüm zemān-ı mevt ve āvān-ı vefātım
karībdür. Bu şöhet sizünle āhir şöhetimüzdür. Allāhu a‘ lem ve aħkem bundan şöhra bir
dağı muşāħabet müyesser olmaz.” diyüp girye eyledi. Fi’l-vākı‘ buyurdukları gibi vākı‘ olup
fermüde-i sütüdeleri muħtezā-yı ħāle muţābıķ oldu.” Ol Şücā‘ meydān-ı fazīletün maħāmıd-i
memdüħa ile mevşuf Ebū Ĥāmıd nām bir ođlı ve Luţfu’llāh nām diđer ođlı var idi. Bu ikisi
fazā’ıl-i insāniyye ile pīrāste vü ārāste olup aķrān ü emşāli arasında fazīletle meşhūr u
müte‘ ārif olmuş iken mu‘ ammer olmayup sinn-i şebābda vefāt eylediler.

Tezyīl Mevlānā Şücā‘ ın büyük oğlı Ebū Ĥāmıd Filibe’de Şahābe’ d-dīn Paşa Medresesi’nde
müderriş iken vefāt eyledi. Kūçek ođlı Mevlānā Luţfu’llāh Efđal-zāde Medresesi’nde
müderriş iken vefāt eyledi. Bu ođlı Mevlānā Ĥayālī Ćelebi’nün Şerħ-i ‘Aķā’id’e yazduđına
ħavāşı ve Mevlānā ‘İmād’ ın Şerħ-i Ādāb’[a] yazduğı ħāşiyeye ħavāşı ve Kūçek Ĥāşıye’ye
ħavāşı ve Mevlānā Kesteli’nün Şerħ-i ‘Aķā’id’e yazduğı ħāşiyeye ħavāşı taħrīr ü taştīr eyledi
ve Mollā-zāde’nün Hidāyetü’l-Ĥikme nām kitāba yazduđı şerħe ħavāşı taħrīr eyledi ve fūnūn-
ı müte‘ addideden ba‘ zı mevāzı‘ -ı müşķileye risāleler tesvīd ü taħrīr eyledi. Bu cümle ‘ Arab-
zāde Efendi merħūmdan ve Sinān Paşa-zāde merħūmdan menķüldür, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

‘ Ālim ‘ Āmil Tāce’ d-dīn İbrāhīm *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Üstādođlı dimekle meşhūr babası debbāđlıķ şan‘ atında māhir olup diyār-ı Rūm’da Lāciverdī
Suħteyānī ol evvel ihtirā‘ eyledi. Şınā‘ at-i mezkūre sebebiyle ħelāl māl kesb idüp me’kel ü
meşārib ve melābis ü mekāsibini ve bi’l-cümle kāffe-i mühimmāt-ı mülimmātını anuñ ile
tedārik ider idi. Bu tarīķ ile *El-kāsibü habibu’llah*²⁵⁶ kelāmına mā-şadaķ olan zümrenün
eşerine gider idi. **Şi‘r:**

Ez tevekkül der ŧaleb-i kāhil meşū

Remzü’l-kāsib *habibu’llāh* şenū

²⁵⁶ Kazanan kimse Allah’ın sevgili kuludur.

Kesb kun pes tekye ber cebbār kun

Ger tū kül mī-kunī der kār kun²⁵⁷

“Peser-i necābet-seyrini taḥṣīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i fūnūn itmege terġīb idüp gitdügi ārā’iṣ-i ma‘ārif ve zīver-i fazā’il ile tezhīb eyle.” diyü nuṣḥ u pend ider idi. **Şi‘r:**

Bāşed mecāmi‘-i ‘ulemā rūz-hā-yı kıuds

Ḥūd rā be ān riyāz keş ez merte‘-i devāb²⁵⁸

Ol fāzıl-ı fazā’il-i mevfūr zemānesi ‘ulemāsından kıırā’at idüp Mevlānā Sinān Paşa’nuñ ḥıdmetinde tekmīl-i zāt eyledi. Himem-i sa‘ādet-şiyemi berekātıyla ‘arā’is-i nefā’is-i fazā’ili der-āġūş idüp mūmā-ileyhūñ enfās-ı müteberrikesinden teberrük eyledi. ‘Ādāt-ı eslāf üzre menāşıb-ı sāmıyyetü’l-merātibden Engūrī nām kaşabada Aķ Medrese’ye yigirmi aķçe ile müderris olmış iken şehzāde-i āzāde-i civān-baḥt ve sa‘ādet-dest-gāh Sulţāñ ‘Abdu’llāh ḥazretlerine ḥ‘āce oldu. Mevlānā Sinān Paşa’nuñ baḥt-ı bergeşte sebebiyle dīde-i devleti Tīre olup ‘avāşıf-ı nekebāt-ı dehr-i gerd-i keder ve ġubār-ı idbār ile çeşm-i iķbālını māl-ā-māl eyledükde ol fāzılı daḥı ıttırāden ḥ‘āceliķden ḥard u ‘azl idüp on beş aķçe ile Çubuk kādılıġını i‘tā eyledi. **Şi‘r:**

Çü devlet rā be-reften bāşed āheng

Şeved meydān-ı ‘ālem merd rā teng

Çü pāy-ı ḥenk-i devlet leng bāşed

Biser ez süm nikbet seng bāşed²⁵⁹

Merḥūm Sulţān Bāyezīd Ḥān-ı ‘azīmü’s-sulţān ḥazretlerinüñ muķaddem-i şerīfleriyle mu‘asker-i ḥalī‘a-i devlet olan pāy-ı taḥt-ı ıķlīm-i sa‘ādet ya‘nī maķarr-ı aşıl-i cezīl-i salţanat iķtinā-yı şeref ü iclāl eyledükde **Beyt:**

²⁵⁷ Tevekkül etmekte tembellik yapma. “çalışan Allah’ın arkadaşıdır.” işaretini duy. Çalış ve Allah’a güven. Eğer tevekkül ediyorsun çalışmaya başla.

²⁵⁸ Ālimlerin meclisleri kıuds bostanıdır. Kendini hayvanlar merasından o bostana ulaştır.

²⁵⁹ Devlete gitmek havasındaysa ālem o kişi için sıkıcı olacak. Devletin hoş ve rahatlığı sıkıntıya girmişse baştan aşaġıya sefalet olacak.

Mübârek sâ' atî kân mah be-şehr mâ kuned menzil

Zi vaşleş ser-firâzed cân be-iqbâleş ne-yâzed dil²⁶⁰

Amâsiyye Medreseleri'nde Hüseyniyye Medresesi'ni ihsân idüp yevmî otuz akçe vazîfe-i nazîfe ta' yîn eyledi. Bu hâlet üzre medrese-i mezkûrede müderris iken şademât-ı ' azemât-ı hâzîmü'l-lezzât ile fenâ-yı binâ-yı vücûdî harâb ü yebâb olup esâs-ı fenâ mesâs-ı hayâtı münhedim ü mün' adim oldu. **Mışra'** :

Seng-i ecel esâs-ı vücûdeş harâb kerd²⁶¹

[332] Müddet-i ' ömrinde zühd ü şalâh ve ' iffet ü felâh üzre olup nefis-i nefisine iştiğâlde ebnâ-yı zemânda a' râz ü imtinâ' da idi. Nefâhet-i aşlî ve semâhat-i fıtrî mübteğâsınca ve zekâ-yı tabî' i ve nuğâ-yı cibillî muqtezâsınca ' ulûm-ı mütedâvilede müşâreketi olup akrân ü emşâlden tefevvuğ eyledi. Güy-ı sebakı meydân-ı müsâbakada çevgân-ı fazîlet ve şavlecân-ı meziyyet ile emâşil-i efâzıl elinden kapup tûruk-ı rüçhâna ta'arruğ eyledi. **Mışra'** :

*Lasta fî halbetü'l-fazâ 'il tasbak*²⁶²

' Âlim ' Âmil Fâzıl Mevlânâ Mu' id-zâde

Ol ' aşruñ ' ulemâsından ta' allûm idüp hażîz-i istifâdeden evc-i burc-ı ifâdeye ' âric olup ba' zî medârisde ifâde eyledi. Ba' dehû Üsküp nâm şehr-i mergûbda müderris olup zümre-i tullâba ifâza üzre iken mażâ 'iğ-ı künc-i hücerât-ı fenâdan buğâ' -ı kudsiyyetü'ş-şu 'ün-ı beğâyâ irtihâl eyledi. **Mışra'** :

Heme râ ber dil-i hâkest mağarr çe tavân kerd²⁶³

Mümâ-ileyh istihsâl-i ' ulûm-ı fazâ 'il-şümüle gâyet-i iştiğâl ile meşğûl olup tekmi'l-i kemâlât itmekle cümle-i fûnûna mütefaţtın bir mütefennin kimse oldu. **Mışra'** :

*Hüve'l-'âlemü'l-kâmilü'l-fâzıl*²⁶⁴

²⁶⁰ O zaman ki o ay bizim şehrimize yerleşirse kutlu olsun. Yürek vuslatından onurlanacak ve kalp ikbali ile niyazını açıklayacak.

²⁶¹ Ölüm vücudunun esasını bozdu.

²⁶² Erdemler meydanında lider sen değilsin.

²⁶³ Herkesin kalbinde toprak var. Mezarla ne yapılabilir?

²⁶⁴ Bu mükemmel ve erdemler dünyası (dır).

Mevlānā Hıtaıb-zāde'nün Hāşıye-i Şerh-i Tecrīd'e yazduğı havāşiyi telhīş idüp hulāşa-i kelām ve nuķāve-i merāmını tenşīş eyledi ve dağı me'ārik-ārā olan mebhāiş-i ğāmızada resā'il tenmīķ eyledi.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā ‘ İbrī-zāde *rahmetu'llāhi te'ālā*

Ol Ķarnik ‘ ulemāsından ta'allüm idüp Mevlānā Hıtaıb-zāde'nün hıdmetinde tekml-i kemālāt eyledi. Sünnet-i hasene-i ķadīme-i ķavīme üzre ba'zı medārise müderris olup mağmiyye-i Amāsiyye'de Hüseyniyye Medresesi'nde müderris iken vefāt eyledi. ‘ Ādet-i müstedimesi medrese-i mezkūrenün hıcerātından bir hücrede sākin olup leylek ve nehāren sırren ve cehren meşāġil-i ‘ ilme iştigālden hālī olmamağ idi. Bu şīme-i hasene üzre erbāb-ı talebe ifāde idüp te'lif ü taşnīfe meşġul oldu. Lākin müsveddāt ü müşannefātı müsveddede ķalup ihtirām-ı meniyye sebebiyle ihtirām-ı emniyye-i itmām ve tebeyyüzden mađrūm oldu. Mevlānā ‘ İbrī-zāde bir maşlahat için mađrūsa-i Ķostaıtınıyye'ye gelüp itmām-ı merām eyledükden sonra Amāsiyye'ye dönüp menāzil ü merāhilde giderken bir ğün bir sağğ üzre tefsīr-i şerīfe müţāla'a idüp ağşama ķarīb zemānda müţāla'adan ferāġat idüp sağğdan nüzül itmege ķaşd eyledi. Ol kevkeb-i burc-ı fazīlet derece-i hayātdan sāķıđ olup burc-ı hāke nāzil olmağın oturduğı sağğdan aşāġa dūşüp arķası üzre vāķı' oldu. **Beyt:**

Ez evc-i hayāt ve burc-ı hikmet

Ān mürd kezīn sūķūt mī-kuned²⁶⁵

Bu vāķı' anuñ vuķū'ında müţāla'a itduđı tefsīr-i şerīf ğöġsi üstinde olup manzūrı olan mađall ki sūre-i bess[?] idi. Ol mađall aķık bulındı, *rahmetu'llāhi 'aleyh*.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şemse'd-dīn Ağmed Yegānī *rahmetu'llāhi te'ālā*

Mevlānā Yūsuf Bālī ibni Mollā Yegānī ođlıdur. Eyhem Ķelebi dimekle meşhūr u mezkūrdur. Ol devrde olan ‘ ulemā-yı vālā-rütbeden kırā'at idüp tekml-i zāt melek-i melekāt eyledükden sonra ifāde vü ifāzaya müstaġaķķ olduđı muķarrer olmađın ba'zı bilāda ve Amāsiyye'ye ķāđı oldu. Merhūm Sulţān Bāyezid Hān ħazretleri ol fāzıl-ı semiyyü'l-cenāba mađrūsa-i Burūsa

²⁶⁵ Hayat zirvesinden ve hikmet kulesinden dūşen her kimse öliir.

ķāđılıđını i' t̄a eylemiş iken yine ' azl idüp Amāsiyye ķāđılıđını Őadaķa eyledi. Merhūm Sultān Selīm Hān ĥazretleri Amāsiyye'den ma' zūl idüp Gelibolı ķāđılıđını iĥsān eyledi. Zemān-ı medīd ve āvān-ı ba' id ķāđıyyü'l-ĥacātuñ ve Őā' iķ-ı marāzi-i seniyyesini seccāde-i ķazāda tenfīz ü imzāda olup Őāhid-i nefis-i nātıķasını naķz ü cerĥden ta' dīl ü tezkiye eyledükden Őoñra mansıb-ı ķazāyı terk idüp vefāt idinceye deđin yevmī elli aķçe vazīfe ile teķā' üd eyledi. Mūmā-ileyh cerıyyü'l-cenān talıķü'l-lisān olup melāĥat-i beyān ve ĥüsn-i edā ile ķaviyyü'l-bāl idi. Lākin faza' il-i ' ilmiyyede za' ifü'l-ĥāl idi. Sīmā-yı necābet-īmāsında Őeybet-i ' azīme nūmāyān olup mūĥīb ü nehīb ve edīb [333] ü erīb kimse idi ve daĥı ĥayrāt u ĥıyār ve ĥasenāt-ı ĥisāne muĥabbet üzre olup bezl-i māl ile Őevāb-ı uĥrevīye nā' il olmađa mā' il idi. Bu dā' iye ile maĥrūsa-i Kōstantıniyye'nūñ muzāfātından Kāsım PaŐa nāĥıyesinde bir cāmi' ve bir medrese ve bir ĥamām binā eyledi. Bu ebniyye-i ' āliyenūñ sāyesinde ravza-i dārü's-selāma fetĥ-i bāb müyesser olup ķuŐūr-ı bī-ķuŐūr-ı cināna revāne oldu. Evāĥir-i ' ömrinde ol re' is-i ' ulemānuñ ayakları muĥtell olup esās-ı Őıĥĥati pāy-dār olmaduđından ölinceye deđin kötürüm teķā' üd eyledi. **Ői' r:**

Ger ne-yāverdem be-der ki derd-i ser ma' zūr-dār

Men ki derd-i pāy dārem derd-i ser ma' zūr-dār²⁶⁶

' Ālim ' Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā ' Abdu'r-raĥmān bin Meĥammed bin ' Ömer Ćelebi

Ol ' aŐruñ ' ulemāsından okuyup Mevlānā Sinān PaŐa' nuñ ĥıdmet-i vālā-rütbetiyle müste' id olduķda fāzıl-ı merķūmuñ ĥüsn-i terbiyet ve yūmn-i taķviyeti ķar' in ĥālī olmađın beyne'l-aķrān fazl u ' irfān ve zekā vü iz' ān ile meŐĥūr oldu. Merhūm Sultān Meĥammed Hān ĥazretleri ol fāzılıñ fazl-ı vāfir ve nubl-i zāhirini istimā' eylemenin muŐāĥib idinüp meclis-i Őerīflerine iddiĥāl eyledi. Bu taķrīble nüzhet-gāĥ-ı ķurbında müteĥayyiz olup ķabül-i tāmla maķbūl olmuş iken sū' -i edeb Őādir ü bādir olup küstāĥlıķ Őudūr u zūhūr itmegin pādŐāĥ ĥazretleri cenāb-ı sa' ādet-niŐābından ib' ād idüp resm-i müfāreķatı ve Őarĥ u Őard ü mübā' adeti mā-beynde resm ü Őarĥ eyledi. **Ői' r:**

²⁶⁶ Eğer kapına gelmeyip baş ağrımı affetmeni istememiŐsem, benim ayak ağrım (da) var en azından ayak ağrımı affet.

Mevc-i deryāst kurbet-i şāhān

Hışm-ı ıŝān belā-yı nāgāhān

Der mekiŝ haŝŝ be-nām-ı nezdikān

Pey menih ber maķām-ı nezdikān

Şāh rā bī-nifāķ tā' at kun

Be-ķabūlī ez ü ķanā' at kun²⁶⁷

Pādşāh-ı maġfired-dest-gāh hażretleri fāzıl-ı mezbūra kemāl-i buġz u ķinesinden “Eger üstādım oġlı olmasa tedmīrine tedbīr idüp tiġ-i siyāsetimle ķatl ve ŝemŝir-i helākle ihlāk ider idim.” diyü buyurdu. Bu ‘ adāvet ve bu mübā’ adet taķrībıyle müddet-i ‘ ömrinde manşıbı manşıb-ı ķazāya maķşūr u maĥşūr olmaġın Kütāhiyye’de ķādī iken vefāt eyledi. Ol fāzıl-ı müŝārū’n-ileyh bi’l-benān-ı ceriyyü’l-cenān taḷikü’l-lisān olup ṭab‘ -ı veķķād ve zihn-i neķķād ŝāhibi laṭifü’ṭ-ṭab‘ pesendide-i kirdār bir kimse idi. Emr-i ķazāda sīret-i Maĥmūde’ye mālik olup ‘ ulüvv-i himem ve sümüvv-i ŝiyem ile mevşūf ve vaķūr-ı diyānet ü zühūr-ı emānetle ma‘ rūf bir fāzıl-ı fazā’ il-i maĥfūf idi. Hīn-i mükālemede baŝ-ı bisāṭ-ı neŝāṭ-ı inbisāṭ idüp āyine-i ŝafā-āyīn gibi ŝāf-dil ve gül-i sūrī gibi ĥande-rūy idi. Hāŝiye-i ŝerĥ-i Mütāla‘ a ta‘ liķāt-ı taḥrīr eyleyüp ol hāŝiyede temhīd olınan mebāĥiŝden mebāĥiŝ-i ĥamdı kendinüñ ta‘ liķātında ĥayli iķān ü itķān eyledi.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā ‘ Abdu’l-vahāb bin ‘ Abdu’l-kerīm

Ol ‘ aŝruñ ‘ ulemāsından Mevlānā ‘ İzārī ve Mevlānā Luṭfī ve Mevlānā Ĥaṭīb-zāde ve Mevlānā Kestelī hażretlerinden ta‘ allüm ü telemmüz idüp ol mes’ele āmūzān-ı cemāhir-i meŝāhīr-i ümem ve meŝ‘ ale-i efrūzān-ı meŝāhīr-i cemāhīr-i ‘ ālemün envār-ı āŝār-ı ifāzalarından iķtibās ü istināre eyledükden ŝoñra Ķalender-ĥāne Medresesi’ne müderris olup erbāb-ı isti‘ dād ve

²⁶⁷ Padişahlara yakınlık denizin dalgası gibidir. Öfkeleri beklenmeyen beladır. Yakınlardan olmaya çalışma. Yakınlar makamına yerleşme. Padişaha nifaksız itaat et. Kabul etmesine kanaat et.

aşhâb-ı istimdâda imdâd ü ifâde eyledi. *Ve'l-lezîne câhedû finâ le nehdiyennehum subulenâ*²⁶⁸ fehvâsınca itmâm-ı mücâhedât-ı 'ilmiyye eyledükden şöıra delâlet-i bedreka-i hidâyet-i ilâhiyye ile ser-menzil-i sübül-i rızâ-yı ilâhî olan meşra' -ı şer' -i muṭahhir ve meslek-i kazâ-yı ezhere şürü' u sülük idüp ba' zı yirde kâdî oldı. Ahvâl-i şeref-âmâlinde hâme-i 'abbâsî câme gibi istiḳâmet teferrüs olunup sa' y u kifâye ile engüşt-nümâ-yı 'âlim olmaḳ teheddüs olunmaḡın merḫûm Sulṭân Selîm Hân-ı maḡfiret-' unvân zemânında defter-dâr oldı. Dürüb-ı cem' -i mâl-i pâdşâhî ve envâ' -ı taḡsîmât-ı emvâl-i şehn-şâhîde ḡesâb ü kitâbuñ ḡesâb ü kitâbından ziyâde bezl-i mechûd idüp ol fezâlik-i muḡâsebât-ı 'âlemiyân ' ulüvv-i şânla ' unvân buldı. Toḡuz yüz yigirmi bir senesinde maḡmiyye-i Amâsiyye'de yeñiçeri ṭâ' ifesi ḡavḡâ eyledükde ma' zül olup meslek-i ḡadîm ü ḡavîmine sâlik olmaḡın tekrâr ba' zı yirlerde kâdî olduḡdan şöıra İzmîr nâm ḡaşabada [334] kâdî oldı. Merḫûm Sulṭân Süleymân Hân 'aleyhi'r-raḡmetu ve'l-ḡufrân ḡazretlerinüñ eyyâm-ı salṭanatınıñ evâ' ilinde ḡaşaba-i merḡûmede kâdî iken ṭâ' ir-i rûḡ-ı pür-fütûḡı sâḡa-i ' âlem-i nâsût dan nişîmen-i şâḡ-sâr-ı ceberrûta pervâz eyledi. Pederî Mevlânâ ' Abdu'l-kerîm' üñ maḡmiyye-i Edrene'de Sulṭân Câmî' i ḡurbında binâ itdüḡi mektebde defn olındı. Ol şâḡib-i zekâ vü fiṭnat ḡüsn-i edâ ve luṭf-ı nuṭḡ u beyânı ve melâmet-i ṭab' ve ṭalâḡat-ı lisânı evcinden i' lâ-yı ḡaḡḡ itmekde bî-pâk idi. Ṭab' -ı veḡḡâd ve zihn-i neḡḡâdı ḡazâyâ-yı müşkilâle istintâc itmekde ve berḡ-ı ḡaṭṭâf mişâl-i serî' ü'l-intiḡâl ve vehm ü ḡayâli timşâl-i cest ü çâlâk idi. **Şi'r:**

Fikr-i serî' ü çü berḡ ḡâṭif tîz rû şude

Re'y-i şerîf ü çü mah rûşen ü pâk ve pür-zîyâset²⁶⁹

ḡuşuş-ı ḡazâda sîret-i marziyye ve ṭarîḡa-i Maḡmûde üzre olup ol muḡiḡḡ-i fâzıl fâşıl-ı muḡiḡḡ zür u bâṭıl itmekde şücâ' u müḡîb idi. Ammâ aşhâb-ı şöḡbetle muṭâraḡa-i kelâmnda resm-i tekellüfi ṭarḡ u ṭard idüp şöḡbet-i lezîz ve nâdiresi ḡüzel kimesne idi. **Beyt:**

²⁶⁸ *Ve Bizim uğrumuzda (nefsleri ile ve Allah'ın düşmanları ile) cihad edenleri, mutlaka bizim yollarımıza (Sıratı Mustakimler'e) ulaştırırız (Ankebût 69).*

²⁶⁹ *Hızlı düşüncesi, göz kamaştırıcı ışık gibi. Şerefli kararı parlak ay gibi temiz ve ışıltılıdır.*

Meclis-i ũ dil-güşā şoĥbet-i ũ dil-pezīr

Lezzet-i güftār-ı ũ hem-çü şekker bī-nazīr²⁷⁰

‘Ulūm-ı ‘aĥliyye ve fūnūn-ı şer‘iyyede mahāret-i tāmesi olup sā’ir ‘ulūm-ı mu‘teberede daĥı ma‘rifet-i kāmilesi var idi.

Tezyīl Mūmā-ileyhūñ zıkr olınan celā’il-i fazā’il-i cezīlesinden ġayrı şā’irliġı daĥı var idi.

Ķuvvet-i müteĥayyilesinūñ kemāl-i ĳuvvetinde ĥayālāt-ı kemāldan muĥayyel ĥayāller taĥayyül itmegin ĥayālī taĥallüş idüp sā’ir şu‘rādan imtiyāza anı muĥalliş idindi. Lākin ebna-yı zemāneden kendiyi süĥan-şinās zann idüp mecmū‘a nāmına perīşān-ı evrākda ġazel cem‘ eyleyen bī-temyīzler anuñ ġazellerini Ĥayālī Beg ġazellerinūñ arasında şebt idüp bu iki şā’ir-i siĥr-āferinūñ eş‘ār-ı āb-dārını birbirine ĥalt eyledi. **Mışra‘** :

İnnehu ‘azab firāt innehu melĥu icāc²⁷¹

Bu iki ĥāce-i bāzār-ı fazā’ilūñ başĥa başĥa lālī-i āb-dārını bir silkte tanzīm idüp şāĥiblerini fark itmedüğinden ikisini bir dürcde derc eyledi. Bu birkaç maĥla‘ u eş‘ār ol şā’ir-i siĥr-āferinūñdür. **Maĥla‘** :

Ĥarāb olupdur ol ābād gördüğūñ göñlüm

Ĥamiñla toptoludur şād gördüğūñ göñlüm

Maĥla‘ :

Merĥadı taşını Mecnūn’uñ ‘alāmet şanmañuz

Süng-i miĥnetdür ki yaġdırdı zemāne başına

Türkī dilde Leylā vü Mecnūn ĥışşasını nazm idüp bir laĥif kitāb-ı müsteĥāb imlā eyledi. Ol kitābda dürretü’t-tāc-ı eş‘ār olmaġa sezā-vār güftārı ‘arūz-ı şebt ü imlādan bīrūn ve āvīze-i ismā‘ u ezān-ı ‘ālemiyān olmaġla erzānī kelimāti mīzān-ı nazm ve neşr ü inşādan efzūndur, *raĥmetu’llāhi te‘ālā*.

²⁷⁰ Meclisi neşeli ve sohbeti keyfidir. Konuşma zevki şeker gibi eşsizdir.

²⁷¹ O lezzetli, tatlı, acı ve tuzludur.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā Yūsuf Ḥamīdī *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Şeyh Sinān dimekle meşhūr u mezkūrdur. Ol ‘ aşruñ ‘ ulemāsından ta‘ allüm idüp kâbiliyyet-i kemāl ve kemāl-i kâbiliyyeti sebebiyle Mevlānā Kādī-zāde’nüñ mu‘ idi olduğda terk idüp Mevlānā Ḥ‘āce-zāde’nüñ ḥıdmet-i vālalarına vāşıl oldu. Şu ‘ün-ı eslāf-ı efāzıl üzre ba‘ zı medārise müderris olduğ şadedde maḥmiyye-i Burūsa’da Velī’d-dīnoğlı Aḥmed Paşa Medresesi’ne müderris olduğdan şoñra hicret-i nebeviyyeden toḡuz yüz on iki tārīhlerinde ma‘ zülen vaṭanında vefāt eyledi. Mümā-ileyhüñ fıtrat-ı selīme ve fıtrat-ı müstaḡimesi sırr u sehī gerdān-ı selāmet ü istikāmet üzre olup ḡarīḡa-i naḡīḡası mānend-i mir ‘āt-i mücellā jeng-i evhām ü aḡlāṭdan muşaffī idi. **Şi‘r:**

Pāk dil ez ceng-i zünün ve güzāf

Sīne-i ü būd çü āyīne şāf²⁷²

Zāt-ı şerīf-i şeref-āşarı cevdet-i ḡarīḡa ve cāzib-i fikretle mevşūf olmayup ṭabī‘ at-i şerīfesi egerçe zekā üzre mecbūl degül idi. Lākin rüz u şeb ḡar‘ -ı bāb-ı cidd ü iḡdām idüp ānā-yı zevāḡ ve eṭrāf-ı şabāḡda terādūf-i kemālāt-ı insāniyye içün mesā‘ i-i meşküre-i meşşüre itdüginüñ ve tekmīl-i kemālāta kemāl-i iştiḡalle meşḡul olduğnuñ āşarı berākātıyla tekmīl-i melekāt-ı melekiyye idüp kümmel-i fużāladan oldu. Ḥazīne-i derūnı beżāyi‘ -ı bedāyi‘ -ı kemālātıyla ṭoldı. **Şi‘r:**

Der istiḡkām-kār-ı ḡüvīş mī-güş

Mekun ḡānūn-ı [335]ḡikmet rā ferāmūş

Kesī kū kār ber bünyād sāzed

Binā-yı ‘ aḡl rā ābād sāzed²⁷³

Cenāb-ı vehhāb muṭlaḡa irtibāṭ-ı ḡalbī olmaḡın maḥmiyye-i Burūsa’da ba‘ zı ribāṭda sākin olup küşe-i ‘ uzletde ni‘ met-i bī-naḡmet-i ḡanā‘ atden behre-yāb idi. **Şi‘r:**

²⁷² Kalbi şüphe ve boş sözlerin kirinden temizdir. Yüreḡi ayna gibi saftır.

²⁷³ Kendi işinle gücünle uğraş. Hikmet kanununu unutma. İşi temelden yapan adam akıl binasını şen ediyor.

Ḳanā' at kun ey nefis bā-endeḱī

Ki ez hırış-ı ḥ'ārī resed bī-şekī

Ne-dānist ḱārūn-ı ni' met-perest

Ki genc-i ḱanā' at be-künc enderest²⁷⁴

Müddet-i 'ömrinde tezevvüc itmeyüp ta' alluḱāt-ı ehl ü 'ıyāl ve ḱuyūdāt-ı ḥüvīş ü peyvenden mütecerred ve kāffe-i 'alā 'iḱ-ı dünyeviyyeden mütezāhid bir kimse idi. Devā' ī-i muḱālebāt-ı lezzāt olan reye' ān-ı 'ömr ve 'unfuwān-ı şebābında nisā ḱā' ifesiyle çift olmayup elif gibi mücerred ü yektā ve semt-i tecerrüdde mānend-i ḱāzret-i 'İsā ḱāḱ u bī-hemtā idi. **Şi'r:**

Ülfet megīr hem-çü elif ḥiç bā-kesī

Tā vaḱt-i inḱıḱā' elem-i ü ne-mīkeşī²⁷⁵

Mü'ellif-i Şaḱā' iḱ ḥiḱāyet eyledi ki “Benüm vālidümle mebādī-i şürū' da ba' zı medārisde cem' oldukları ecluden aḱyānen babamı ziyārete gelüp mülāḱāt eyledüklerinde babam daḱı aña ikrām-ı belīg ve iclāl-i bī-dirīg idüp ḱaylıce tevḱir ü ta' zīm ider idi.” Fāzıl-ı mūmā-ileyhūñ Şerḱ-i Miftāḱ'a Beyne'ḱ-ḱāleb'e maḱbūl ü mu' teber bir ḱāşiyesi vardur ve ““ Allāme Taftāzānī'nūñ Şerḱ-i 'Aḱā'id'ine daḱı ḱāşiyeye taḱrīr ü taşīr eyledi.” diyü istimā' olındı. Lākin anuñ bu maḱūle kitābına zafer müyesser olmadı, *raḱmetu'llāhi te'ālā*.

' Ālim Fāzıl Mevlānā Tācī Beg-zāde Ca' fer Çelebi *raḱmetu'llāhi te'ālā*

Peder-i necābet-eşeri merḱūm Sulḱān Bāyezīd Ḥān-ı cennet-mekān Amāsiyye sancaḱında iken müdber-i 'umūr idi. Mebādī-i şürū' da ḱāleb-i ' ilme raḱbet eyleyüp maḱāḱı' -ı fūnūn-ı me'şer-i meknūna vuşūl için Mevlānā Ḥācī Ḥāsan-zāde ve Mevlānā Kestelī ve Mevlānā Ḥāḱīb-zāde ve Mevlānā Ḥ'āce-zāde'nūñ mecālis-i şeref-güsterlerinde enfās-ı müteberrikelerinden istifāza vü istifāde eyledi. ḱānāna-i celā'il-i fazā'il-i cezīlesi ve dīde-i ma' ārif-i celīlesi ercā vü enḱā-yı 'avālümde ismā' u ezān-ı cihāniyān ve şürāḱ-ı şimāḱ-ı 'ālemiyāna vāşıl u nā'il olup vufūr-ı

²⁷⁴ Ey nefis, azla kanaat et. Çünkü kesinlikle hırstan fenalık gelir. Nimetin kadrini Karun bilmedi. Kanaat defnesi inzivada bulunmaktadır.

²⁷⁵ Elif harfi gibi herkese alışma (birleşme) ki ayırmada acı çekmeyesin.

fażl-ı bedî^c ve zuhūr-ı feyz-i şāmil ile şecere-i āfāk oldı. Bu haber pādşāhuñ gūş-i pūr-hūşına vāşıl olup ^c avātıf-ı hūsrevāniyeye istihkākı muqarrer fehmi eylemegin maħmiyye-i Kōştantıniyye'de Maħmūd Paşa Medresesi'ni ihsān eyledi. Mevlānā-yı- mūmā-ileyh medrese-i mesfūrede tullāb-ı kemāl-i iktisāba ders ü ta^c līm idüp ol menba^c -ı yenābi^c -ı ^c ulūm-ı teşne-gān bu adı sa^c y u talebe zülāl-i ifāde ile rūḥ-baḥş olmağın anuñ hıdmetine zümre-i fużalā şu gibi aqarlar idi. **Şi'r:**

Ey teşne-gān-ı bādiye-i şevk yāfte

Ez baḥr-ı ṭab^c -ı rūşenet āb-ı zülāl-i ^c ilm

Berdāşte zamīr-i müniret be-dest fikr

Rūzī hezār bār niķāb ez cemāl-i ^c ilm²⁷⁶

Āyīne-i aḥvāl-i şeref-āmālinde emāret-i emāret ve nişān-ı ^c ulūvv-i şān nümāyān olup şafaḥāt-i levḥāt-i fiṭratında ^c unvān-ı ^c izz ü devlet mersūm u merķūm olduğı eclden pādşāh-ı mağfiret-nişān ol fāzılı nişāncı idinüp manşib-ı mezbūra terfi^c itmekle tevķi^c eyledi. Ol hümā-yı evc-i salṭanatuñ sāye-i vālā-pāyesinde devlet-i vāfire ve ḥaşmet-i mütekāşire ile istiżlāl idüp encümen-i ^c işret ve nüzhet-gāh-ı kām-rānide şāhid-i dil-firīb meṭālib ü me^c reb ile āsūde vü ğünūde iken taşārīf-i muḥtelife-i edvār-ı bed-eṭvār ile ol ^c in-i kemāl ü ^c irfān ve merdüm-i a^c yān-ı zemāne ^c in-i kemāl işābet idüp māl ü menāl ve emlāk ü esbābı nehb ü ğārāt olındı.

Şi'r:

Mah-ı ğitī fürüz baḥşeş kāst

Dūd-ı bād kerd nikbet ez çeb ü rāst

Her çe mī-kerd ān ziyān mī-şud

Ānçe mī-ḥ^c āst ğayr-ı ān mī-şud²⁷⁷

²⁷⁶ Özlemden ilim yıldızının parlayan denizinden şevkin sınırsız suyunu bulmuşlar. Bilim suyunu aydın kişinin düşüncesinden günde binlerce nikap alıyorlar.

Ol mihr-i sipihr-i sa' âdet irtifâ' -i hâl ve ' ulüvv-i şân ile evc-i burc-ı su' üdında iken t̄ali' -i nâ-
hem-vâr ve baht-ı nâ-sâz-kâr-ı evcinden yıldızı düşüp çarhı batdı. Dest-i zemâne anı müntehâ-
yı ' izzetden hâzîz-i zill ü hevâne itdi. **Şi' r:**

Âh ezîn t̄ali' -ı bergeşt ki her rûz merâ

Rah becâyî be-nümâyed ki belâ bîşter est²⁷⁸

Muktezâ-yı maķâmıdan hâric-i kaẓiyye sebebiyle merhûm Sulţân Bâyezîd Hân-ı sa' idüñ
evâhîr-i salţanatında manşıbından ' azl olunup be-tarîķü't-teķâ' üd yevmî yüz aķçe ' ulûfe
ta' yin olındı. Lâkin anuñla tesellî bulmayup telaķķî-i bi'l-ķabûl eylemedi. Ammâ merhûm
Sulţân [336] Selîm Hân-ı semiyü'l-mekânuñ şeref-i kudûm-i sa' âdet rûsûmıyla mesned-i
hilâfet ve erîke-i salţanat mükteseb-i celâlet olduķda vazîfe-i merķûmeye ba' zı bilâduñ
ķađılıđı zamîme kılinup tevfîr-i tevkîr olunmağla ķabûl eyledi. Bu minvâl üzre bir miķdâr
rûzgâr-ı mürûr u ' ubûr eyledükden şoñra teşrîfât-ı pâdsâhî ķarîn hâlî olup dîvân-ı âsmân-
' unvânda şâniyen nişâncı naşb olındı. Aķlâm-ı müşgîn-i erkâmla ebrû-yı dil-ber gibi ğarrâ vü
ğarrâ tuğrâlar ve hilâl-mişâl bî-naẓîr ü bî-hemtâ mişâller resm idüp ruhsâr-ı şâhid yarlığ-ı
beliğ ' izâr-ı ' izâra hâtt ve hâl-i sevâd-ı midâd zîver-başş olur idi. Aşsen-i taķvîm üzre taşvîr
itdüği tuğrâ-yı ğitî-sitân ile şaĥâ'if-i bâ-leţâ'if ' unvân bulur idi. **Şi' r:**

Maķâţir-i ķalemeş der sûtûr-ı mensûrât

Zi luţf-ı ta' bîye çün samţ dürr ü mercânest

Beyâz riķ' a-i fermân çü per-i t̄avûsân

Zer-i şeĥ hâme-i ü pür-nuķuş u elvânest²⁷⁹

El-ĥaķķ bu zemânda dîvân-ı ' Oşmâniyân'da tersîm ü terkîm olunan menâşîr-i sulţâniyye ve
ferâmîn-i ĥâķâniyye-i ' Oşmâniyye'nüñ terkîb ü tertîb ve imlâ vü inşâsında ķavâ' id-i cedîde-i

²⁷⁷ Dûnyayı aydınlatan ay düşmüştü. Sağ (ve) soldan sefalet rûzgârı esiyordu. Her ne yapsaydı hüsran olurdu.
Her ne istiyorsa olmuyordu.

²⁷⁸ Ah bu ters talihimden ki her gün beni daha çok bela olan yere yönlendiriyor.

²⁷⁹ Yazı satırlarında kaleminin damlaları güzel yerleşirme açısından cana yerleşen inciler gibidir. Tavusların
tüyü gibi komut Rika'sı beyaz, kaleminin ucu rengârenk ve çeşit çeşit boyalıdır.

sütüde ihtirâ^c idüp aḥkâm-ı nâfizü'l-^lkelâm ve maḳtû^c ü'l-merâm ve menâşîr-i ḳazâ cereyân ve ḳadr-i fercâmde izhâr-ı yed-i beyzâ idi. **Şi'r:**

En haz iḳlâme yaumen li-ya^c meluhâ

İnsâk külli kemî haz ^câmile

Ve en emre ^calâ rıḳ enâmala

Aḳara bi'l-rıḳ kitâbü'l-enâmi lehu²⁸⁰

Meşşâta-i ḥâmesi şâhid-i tuğrâya zîb ü zîver virüp ḥaylî çekdi çevirdi ve şî^câr ü dişârını tırâz-ı tarz-ı mergûbla muḫarrız idüp rengîn libâslar giyivirdi. Zîkr olınan nişâncılıḳdan şadr-ı şadârete şu^c üd idüp Anadolı ḳâdî-^c askeri olduḳdan soñra merḥûm Sulṫân Selîm Ḥân-ı ḳuds-i âşiyân kendi zamîr-i pâkinde muzmer olan ḡayz ü kîne iḳtizâsıyla yeñiçeri tâ'ifesinüñ Amâsiyye'de tuḡyânına muḫarrık oldu diyü töhmet eyleyüp bu bahâne ile toḳuz yüz yigirmi senesi Recebinüñ sekizinci günü sebt güninde ḳatl eyledi. Mezâr-ı şerîfi Balâṫ tarafında kendi binâ itdüḡi câmi^c dedür. Mevlânâ-yı sâlifü'z-zîkrüñ Türki'de bî-nihâye kelimât-ı manzûmesi vardur. Her biri erbâb-ı nazm içinde maḳbûl ve aşḫâb-ı ṫab^c ortasında mu^c teberdür. Dîbâc-ı kelâm-ı berâ^c at-i ilmâmı tırâz-ı i^c câzla muḫarrız olup i^c lâm-ı feşâḫat ve me^c âlim-i belâḡat ü nezâketle mu^c allemdür. Ḥazret-i İmâm Muḫarrizî anuñ bu tarz-ı bedî^c ine ya^c nî âlüfte ve a^c lâm-ı ^c ulemâdan ^c allâme-i ^c âlim anuñ ma^c ârifine âşüftedür. Tertîb ü terkîb itdüḡi dîvânüñ Mîr ^c Alî Şîr ve Mîr Şâhî Kemâhî ḫayrânî ve eş^câr ü ebyât-ı ḫisânınuñ sübhân ü ḫisân-ı ḫisânıdur. **Şi'r:**

Şude ṫâlî^c ez maṫla^c -ı her ḡazel

Fürûḡ-ı tebâşîr-i şubḫ-ı ezel

Zi maḳta^c çe ḡüyem ki her maḳta^c î

Ki feyz-i âb-dâr buved menba^c î

²⁸⁰ Eḡer kullanmak içim kalemlerini dizseydi. Kılıcını sallayan bütün adamları bozguna uğrattırdı ve eḡer parmaḡını bir parşömene sürseydi insanlar bilinçsizce onun kitabını ilan ederdı.

Der idrāk-i esrār-ı ümmü'l-kitāb

Zi her mışra' eş ' aql rā feth-i bāb²⁸¹

Kendiniñ mübtedi' atından Heves-nāme adlu bir destān ve ahlāka müte' allık bir kitāb-ı müsteṭābı vardır. El-ḥaḫḫ bu ikisi daḫı anuñ luṭf-ı ṭab' ına ṣāhidān-ı ' ādilān-ı meṣābesinde olup faẓl-ı vāfir ve ' ilm-i zāhirine beyyine-i beyyinetü'l-delāletdür. Ol fāris-i meydān faẓl zebān-ı Fārisi' de daḫı laṭif eş'ār ıṣdār idüp ḫaṣīde vü ḡazel vādīsinde bī-naẓir kelimāt-ı dil-peẓir taṣdir eyledi. Ammā lisān-ı Türkī' de olan eş'ārına nisbet azdur. Bu maṭla' -ı dil-keṣ anuñ Sulṭān Selim merḫumuñ medḫinde didüḡi ḫaṣīdesinüñ nevādir-i kelimāt-ı muḫayyilesindendür. **Şi'r:**

Cān āferin ki der kef-i mā naḫd-i cān nihād

Beḫr-i niṣār-ı muḫaddem ṣāh-ı cihān nihād²⁸²

Maṭla' :

Zi ḡonc-i la' l-i lebet ḡonce rā çeger pür-ḫūn

Zi ṣerm-i sünbül zülfet ser-i benefşe ne-ḡūn²⁸³

Ve lisān-ı ' Arabi' de daḫı a' lā ḫaṣīdeleri vardır. Bu ebyāt anuñ Sulṭān Bāyezīd ḫaḫḫında didüḡi ḫaṣīdesindendür. **Şi'r:**

Allāhu inṣā' akum fī aḫsenü'l-ṣuvar

Ve lā yarā nedkum fī 'z-zal ve 'l-ḫūr

Li mābidā ṣaḡara fī fiye muntaẓamā

Ḥasbatu lu'lu' fī ḫātimi 'aṭr²⁸⁴

²⁸¹ Gazel başından, ez el sabahının ilk ışıkları maktadan (Gazelin son beyti) doğmuş. Ne diyeyim ki her maktada zengin feyizlerin kaynağıdır. Ümmü'l-Kitap sırlarının anlaşılmasında her mısrasını aklın kapısını açıyor.

²⁸² Can yaratan vücudumuza canımızı koymuş, cihan padişahına dağıtmak için vermişiz.

²⁸³ Dudaklarının yakut gibi köşesinden tomurcuk kan ağlıyor. Saçının sümbülünün utancından menekşenin başı eğilmiş.

²⁸⁴ Allah sizi en güzel şekillerde yaptı ve sizde ne iyi ne kötü bir hasım görmez. Ön dişleri ortaya çıktığında onların aromatik bir halkaya dizilmiş inciler olduğunu düşünmüştüm.

Bu cümleden mā' adā semt-i inşāda daḡı yed-i tūlāsı olup ol vādide daḡı ḡāme gibi müşārü'n-ileyh bi'l-benāndur. Neffāsāt-ı aḡlām-ı müşgīn-i erḡāmından müteteffūs olan münşe'āt-i mübdī' atı i' cāza ḡarīb bir emr-i ḡarībdür. Bu maḡla' daḡı anuñdur. **Maḡla'**:

Sebz-ḡaḡ kim sāye şalmış zūlf-i müşg-efşān aña
ḡızırdur ki olmuş [337] müyesser 'ömr-i bī-pāyān aña

Maḡla':

Lebū ki o yek-telden ḡonçe-ter
Şabā ḡışm eyleyüp aḡzını yırtar[?]

Diger:

Günde biñ kez görse bilmez ol büt-i ra' nā beni
Eylesin bir demde biñ şekle ḡoyar sevdā beni

Diger:

ḡaḡ-ı yazār ḡaḡtuñ ḡılmışız şafḡa-i sīm üstine
Bu ne sırrdur noḡta ḡor ḡān-ı lebūñ sīm üstine

Tezyīl Mervīdür ki merḡūm Ca' fer Çelebi'ye deḡin nişāncılar defter-dārlaruñ altına oturup selāmda aşaḡa ḡurur idi. Mezkūr-ı mebrūr nişāncı olduḡda anuñ celālet-i şān ve übbehet-i 'unvānı muḡtezāsınca maşḡaba-i ḡümāyūnda vūzerānuñ şol cānibinde iclās olıñup Nişāncı Paşa 'unvānıyla mu' anven oldu ve daḡı ḡatlı olıñduḡından muḡaddem sürüş-ı ḡaybdan lisānına bu beyt ilhām olıñup kendinūñ şehīd olacaḡına işāret olıñmışdur. **Beyt:**

Ben şehīd-i tīḡ-i 'aşḡ olduḡda rāh-ı yārda
Bu medīn defn eyleñüz tenden ḡubārı gitsün

Ve bu Fārisī maḡla' ḡatlından bir هفته muḡaddem leyālī-i mütē' addidede lisānına cārī oldu.

Şi'r:

Men ān dū rūze 'ömrī ki bizisten ne-yerzed
Pes ez ānke men be-mīrem be-gerīsten ne-yerzed²⁸⁵

²⁸⁵ Bu iki günlük hayat ki yaşamaya deḡmez. Ben öldükten sonra aḡlamaya da deḡmez.

Ve dağı mebnānī-i bī-meşānī-i ḥayrātdan maḥrūsa-i Kōştantīniyye’de bir mescid ve bir medrese ve maḥrūsa-i Burūsa’da bir mescid ve Germiyān vilāyetinde Simāv nām kaşabada bir mescid binā eyledi, *rahmetu’llāh*.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā Tācī Beg-zāde Sa’ dī Çelebi

Sālifü’z-zıkr Ca’ fer Çelebi’nün birāderidür. ‘ Aşırında olan ‘ ulemādan ta’ allüm idüp ol kevkeb-i sa’ d-ı burc-ı sa’ ādet ve aḥter-i mes’ ūd-ı evc-i ‘ izzet Kādī-zāde dimekle meşhūr olan Mevlānā Kāsım’uñ ve Mevlānā Meḥemmed bin Hācī Ḥasan-zāde’nün ḥıdmetlerinde teşmīr-i sāk ihtimām idüp me’ āric-i medāric-i fazā’ il-i zātīyyenün müntehā-yı zūrā-yı vālāsına şu’ ūd-ı pūr-şu’ ūd eyledi. Āvāze-i maḥāmid ü me’ şeri aḫtār-ı erbā’ -ı reb’ -ı meskünde qar’ -ı ismā’ u ezān eyleyüp şemā’ im-i nesā’ im-i fazā’ il-i ‘ ilmiyyesi dimāğ-ı cihāniyānı ta’ ūr eyledükde ol fāzıl-ı sāmī-menzilet ri’ āyet kaşd olınuḫ maḥrūsa-i Burūsa’da merḥūm Sulṫān Murād Ḥān Ğāzī ḥazretlerinün medresesi ba’ dehū Kōştantīniyye’de ‘ Alī Paşa Medresesi ba’ dehū mecma’ -ı aşḥāb-ı fūnūn ve mu’ terek-i erbāb-ı ‘ ulūm-ı ‘ āliyetü’ ş-şu’ ūn olan medāris-i Şemān-ı bedāyi’ -ı meknūnuñ birisi şadaқа olındı. Medāris-i mezkūrede neyyir-i a’ zam gibi maṫāriḫ-i ‘ ulūm-ı erbāb-ı kabüle tarḫ-ı eşi’ a envār-ı fazā’ il eyleyüp nice müste’ id ü müstemidūñ sümüvv-i semāsına bādī oldı. **Şi’ r:**

Resed be-ḥıdmet-i ū herkesī be-maṫlab-ı ḥüvīş

Resed be-himmet-i ū tālibān be-şavb-ı semā²⁸⁶

Ba’ dehū şafā-niyet ile ḥacc idüp Qur’ ān-ı şevāb-ı bī-kerān müyesser olduḫdan şoñra mavṫın-ı aşlisine mu’ āvedet eyleyüp yevmī seksen aḫçe vazīfe ile teḫā’ ūd eyledi. Bevākī-i ‘ imārını ‘ ilm ü ‘ ibādete şarf idüp ‘ ömr-i nāzenīnini bu ḥāl ūzre geḫirür iken hicret-i nebeviyyeden toḫuz [yüz] yigirmi iki senesine bālīg olduḫda ol sa’ d-ı ekber ḥāne-i sa’ ādet ü şerefdin derece-i nuḫūset-i zevāle rāci’ olup vefāt eyledi.

Tezyīl Mümā-ileyhūñ kāffe-i ‘ ulūm-ı berā’ at-rūsūmda müşāreketi olduḫından ḡayrı fūnūn-ı ‘ Arabiyye’ye iḫtişāş-ı tāmı olup fażl-ı mütevāfir ve ‘ ilm-i mütekāşir ve şīt-i müteṫā’ ire mālīk

²⁸⁶ Onun hizmetiyle herkes istediğine ulaştı. Onun çabasıyla talep edenler gökyüzünün yağışına ulaşırlar.

idi. Ol sütüde-şifât ve pesendide-simātuñ şalāh-ı hāl ve şıdık-ı maķāl ve kerem-i nefsi nihāyetde ve dürüg-ı bî-fürügdan ictinābı gāyetde idi. Maṭla‘ -ı kelām-ı şemsiyetü’ş-şu‘ ā‘ ve bedriyetü’l-iltimā‘ ında fūrüg-ı şıdık-ı şayh-ı şādık-ı kirdār āşikār ü pedidār idi. **Şi‘r:**

Ey çü şayh-ı āhirin ser-tā-pā şıdık u şafā

Vey çü ‘ aql-ı evvelin pā tā beser-i fazl u hüner²⁸⁷

Mü’ellif-i Şakā’ik’uñ peder-i ‘ azizi fāzıl-ı mezkūruñ haķķında “Müddet-i ‘ ömrinde kizb itmedi diyü şehādet eylesem kizb itmiş olmazın zann iderüm.” diyü buyururdu. Fāzıl-ı mezkūruñ elsine-i şelāşede ebyāt ü eş‘ arı bî-şümār ve Türkî gazelleri bî-hesābdur. Dil-i deryā-bārı bihār-ı nazmdan bî-sāhil bir baħr-ı kāmil ve celā’ il-i fazā’ ili baħr-ı muħiṭ gibi muħiṭ u şāmildür. Zebān-ı Türkî’de bu maṭla‘ anuñdur. **Maṭla‘ :**

Yā rabb ne ola idi ‘ ālem içinde dil olmasa

Bārī olur ise her güzele mā’ il olmasa

Maṭla‘ :

Rūşen kılan cihānı bu gün hüsna māhıdur

Meftün iden bu gönlümi zülf-i siyāhıdur

Lisān-ı [338]‘ Arab’da durer-i manzūm-ı kirdār bî-şümār kelimāt-ı feşāhat-şi‘ ar tanzīm idüp fusaḥā-yı ‘ Arab’uñ eş‘ arına nazir kaşā’ id-i dil-pezir nazm eyledi. Kaşā’ id-i şerifesine ‘ in-i iz‘ ān ve çeşm-i im‘ ānla nazar eyleyen kimse intizām-ı kelimātından fusaḥā-yı ‘ Arab eş‘ arı zann eyleyüp hüsni edāsından ekābir-i şua‘ rā sālīfe-i kelimātından gümān ider idi. El-ħaķķ her bir kaşidesinüñ büyüt-i ebyātı ma‘ mūr ve kuşūr-ı nazmı bî-kuşūrdur. **Şi‘r:**

Kelāmeş behre-yāb-ı ezrak-ı menşūr

Der her beyt-i ü beytist ma‘ mūr

Çü nazmeş çün şüreyyā dil-pesend

Ezāneş pāye ber ‘ arş-ı bülendest²⁸⁸

²⁸⁷ Evvelki haykırışlar baştan aşağı sıdk ve safadır ve evvelki akıllar hüneri talep etmektedir.

Ol ‘āqıl-ı kāmīl-i ħıred ü bālīg-naẓaruñ yanında ümerāü’l-Ḳays Ḳays ‘Amirī meşābesinden olup anuñ zebān-ı kilik-i leṭāfet-şi‘ārı maḥzen-i esrār-ı feşāḥat ve maṭla‘-ı envār-ı belāğatdır. Münşe ‘āt-ı muḥtere‘āt-ı aqlām-ı müşgīn-i erḳāmı *Ve lehul cevāril munşe ‘ātu fīl bahri kel ‘alām*²⁸⁹ kelām-ı ilhām-ı ilmāmına mā-şadaḳdur. Kelām-ı şerīfinüñ rütbe-i belāğatı a‘lā-yı merātib-i belāğata ve mertebe-i feşāḥati aḳşā-yı me‘reb-i feşāḥate vāşıl u nā’ıldür. Bu kemīne anuñ münşe ‘ātınıñ şeref-i müṭāla‘asıyla teşerrüf idüp aña ta‘līḳ-naẓar eyledüm ve ‘Aḳā’id-i Nesefiyye’yi cevdet-i ḳarīḥa iḳtizāsıyla ‘Arabī nazm idüp şaḥīfe-i ‘ālemde bir naḳş-ı dil-keş resm eyledi. **Şi‘r:**

Āb-ı ḥayvān ḳaṭre-i būd ez sevād

Levh-i maḥfūz āyeti şud zān kitāb

Ma‘nī-i ü şem‘-i şūret rā fūrūḡ

Şūret-i ü cām-ı ma‘nī rā şarāb

Nükte-hāyiş meşreb-i dil rā zülāl

Nükte-hāyiş çeşme-i cān rā ḥubāb²⁹⁰

Seyyid Şerīf Cürċānī’nüñ Şerḥ-i Miftāḥ’ına ḥavāşī taḥrīr eyledi ve Mevlānā Şadrü’ş-Şerī‘a’nuñ Viḳāye’ye yazduḡı şerḥden Bāb-ı Şehīd’e ḥāşiye-i sedīde taştīr eyledi ve maḥāll-i müte‘addide fevā’id-i ‘avā’id-i celīleyi şāmil resā’il ibdā‘ eyledi. **Şi‘r:**

Yek-be-yek dürr ü la‘l-i nā-süfte

Ser-be-ser nükte-hā-yı nā-güfte

²⁸⁸ Sözünde, deri üzerindeki yazılardan yararlanmış. Her beytinde başka bir beyit düzenlenmiş. Şiiri “Süreyya” gibi sevimli olduğu için dolayısıyla makamı yücedir.

²⁸⁹ Denizde akıp giden, dağlar gibi (yüksek) inşa edilmiş büyük gemiler O’nundur (Bakara 24).

²⁹⁰ Hayat suyu onun bilgisinin bir damlasıdır. Levh-i Mahfuz o kitaptan bir işaretir. Onun anlamı yüz mumun ışığı, onun yüzü ise anlam bardağının şarabıdır. İpuçları kalp çanağının zülal suyudur. Noktaları can pınarının kabarcığı (dır).

Beste ü naqş-hā-yı zībende

Hātır efrüz u dil-firībende²⁹¹

Merhūm Mevlānā ‘ Arab-zāde’nūñ haţţından menkūldür ki Mü’ennesāt-ı Semā‘ iyye’yi nazm eyledi ve birāderi Ca‘ fer Çelebi’nūñ mescidi yanında bir mektebi vardur. Mezārı ol mektebdedür.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā **Ḳuţbü’ d-dīn Meḥemmed ibni Meḥemmed bin Ḳādī-zāde Rūmī *rahmetu’llāhi te‘ālā***

Vālidesi tarafından cediti Mevlānā ‘ Alī bin Meḥemmed Ḳuşcı ḥazretlerinden ve Mevlānā Ḥ‘āce-zāde’dan kırā’at eyleyüp anlarıñ mecālis-i me’ser-eşerlerinden fazā’ il-i ‘ aẓīme ve leṭā’if-i ḥasīme taḥşil eyledi. Sünnet-i seniyye-i nebeviyye üzre Mevlānā Ḥ‘āce-zāde’nūñ kerīmesini tezevvüc idüp cevzā gibi iki başdan kemer-i ta‘ alluḳı miyān-ı cānlarına muḥkem ‘ aḳd eylediler. **Şi‘r:**

‘ Aḳd bestend ü piş bürdendeş

Her yekī ber dige sipürdendeş

Yāftend ān dū ten bed her murād

Çarḥ-ı āḥer murād-ı iṣān dād²⁹²

Müsteclib-i raḡābāt-ı müştehiyyāt-ı nefsanıyye olan reye‘ ān-ı şebābdan āḥir-i ‘ ömrine degin zūhd ü şalāḥ ve ‘ iffet ü diyānet üzre rüzgār geçirüp aḥlāk-ı ḥamīde ile müteḥallıḳ u mütemelliḳ ve eştāt-ı esbāb-ı edeb ü āreb ve teḥeşşu‘ u teḥāzzu‘ ile muttaşıf bir munşaf kimse idi. **Şi‘r:**

Ey ser-tā-pā çü çeşm-i ḥüvīş ‘ īn-i merdümī

Key tüvāned bud çendīn lutf der yek ādemī²⁹³

²⁹¹ Mücevher ve yakut birebir alınmamış. Baştan başa söylenmemiş noktalar, güzel desenlerle tasarlamış, heyecan verici ve sevimlidir.

²⁹² Anlaştilar ve ileri sürdüler. Her biri diğerine onu bıraktı. Her ikisi kötü niyetlerinin peşine düştü. Sonunda hayat onların cevabını verdi.

²⁹³ Ey ki baştan aşağıya diğerleri gibisin. Nasıl bir kişide birçok iyilik olabilir.

Maḥmiyye-i Burūsa'da Manastır Medresesi'ne müderris iken tekmīl-i kemālāt eylemekte bir mertebe kūşiş ü verziş eyledi ki ḥāme-i dū-zebān-ı beyānında 'āciz ü fūrūmāndedir. Medrese-i mezkūrede aṣḥāb-ı taleb ve erbāb-ı ārebe ifāde üzre olup henüz 'unfuvān-ı ūşebāb-ı bā-ūitābda iken vefāt eyledi. Ṭāliblerūñ her birisi anuñ menāfi' -ı beẓāyi' -ı ifāza-i nāfi' asıyla mūntefi' u mūstefid olup kemālāt-ı 'aliyyeye vāşıl oldılar. Mü'ellefāt-ı i' cāzü't-teyāmından itmāmı aḳşā-yı maḳāşidi resā'il ve fevā'idi bī-nihāyedür ve lākin māni' -ı vuşūl-i emniyyet olan mūnyenūñ tesulluṭ ü iḥtirāmıyla itmāmı mūyesser olmadı ve sür'at-i mevt ü ḥimāmdan mükemmel bir kitāb tedvīn itmege zafer bulmadı, *raḥmetu'llāhi te'ālā*.

Mevlānā Maḥmūd bin Meḥemmed bin Ḳāḍi-zāde Rūmī *raḥmetu'llāhi te'ālā*

Erbāb-ı fazā'il ve aṣḥāb-ı ma'āli ortasında Meyrem Çelebi dimekle meşhūrdur. Ol 'aşruñ a' lām-ı [339] 'ulemāsından ifāde maḳāmında ḳā'im olan kimselerden ta'allūm ü telemmüz idüp Mevlānā Ḥāce-zāde'nūñ ve Mevlānā Sinān Paşa'nuñ ḥıdmet-i me'şer-güsterlerinde istifāde eyledi. Şime-i ḳādime-i eslāf-ercümend ve şive-i mūstedim-i eṣrāf-ı sa'ādet-mend üzre menāşib-ı vālā-merātibden Gelibolı Medresesi'nde ve Edrene'de 'Alī Beg Medresesi'nde ve maḥmiyye-i Burūsa'da Manastır Medresesi'nde müderris olup ūit-i faẓl u ifādesi gūmān-ı nazā'irinden çevgān-ı eflāk ve ṭub-ı ḥūrşiddin mūsābaḳa eyledi. **Nazm:**

Buved faẓleş bülend āvāz

Kerd sebḳat zikrdeş eflāk²⁹⁴

Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān-ı maḡfīret-medār ol büzürg-vārı kendiye ḥāce idinüp 'ulūm-ı riyāziyyeyi andan ḳırā'at eyledi. Fenn-i mesfūrda bir mertebe mahāreti var idi ki zümre-i mu'āşırīn ve fırḳa-i a'ḳābdan ol fāzıla mūdānī vü ḳarīb bir fāzıl-ı erīb gelmedi. Merḥūm u maḡfūrūnleh ūşehr-yār-ı maḡfīret-şī'ār Sulṭān Selīm Ḥān-ı baḥtiyāruñ zemān-ı salṭanatında Anatoḻi ḳāḍi-'askeri olup re'y-i nīk-nūmā ve ūşavāb-fermāyları menāṭ-ı mesāliḥ-i 'asākir-i manşūre ve merci' u mev'il-i ḥall ve 'aḳd-i menāşib-ı mekşūre olduḳdan ūşoñra 'azl olunup yevmī yüz aḳçe 'ulūfe ta'yīn olındı. Ba' deḥū Ka'be-i ūşerīfeyi iḳdām-ı 'azīmet-i ḥālīşe ile

²⁹⁴ İyilik açısından çok ünlüydü. Gökleri geride bırakmıştı.

ziyâret eyleyüp sa‘ âdet-i hacc ile müstes‘ id olduğda kavâfil-i selâmet ü şihhatla vatanına mu‘ âvedet idüp mahrûsa-i Edrene’de toköz yüz otuz bir senesinde vefât eyledi. Mümâ-ileyh selîmü’-t-tab‘ ve müstakîmü’z-zihn ve hâlimü’n-nefs kimse idi. Şedâ’id-i rûzgâr-ı zür-gâra şabr eyleyüp ol şecere-i şemere-i fazâ’il-i şâh-ı berümend-mânend seng-i cefâya tahammül ider idi. **Şi‘r:**

Tahammül kuned her kerâ‘ aql hest

Ne‘ aqlî ki hışmeş kuned zîredest

Tahammül çü zehret nümâyed nuhust

Velî şehd gerded çü der tab‘ -ı tust²⁹⁵

Nihâd-ı melek-nihâdî mürüvvet üzre mecbûl olup zât-ı şerîf-i şeref-âyâtı hilye-i celiyye mükrimât-ı bî-gâyetle maḥalli idi. Müddet-i ‘ ömrinde kendi nefis-i nefisinüñ aḥvâline meşgûl olup gayruñ tefakḫud-i aḥvâliyle teḫayyüd itmemiş idi. **Meşnevî:**

Be-aḥvâl-i diger teḫayyüd mekun

Be-ḥüd bâş ü kes rā tefakḫud mekun

Ta‘ alluḫ mekun bâ kesî çün elif

Be-ḥalk-ı zemâne meşû mu’telif²⁹⁶

Vufûr-ı şalâh-ı ḥâl ve mezîd-i necâh-ı âmâli evcinden dâ’ire-i edebde noḫta gibi şâbit-ḫadem olup maḫz-ı merkez-i ma‘ ḫûlden taşra gitmemiş idi. **Mışra‘:**

Ân merd-i hüner-ver ne-şud ez ḫadâdeb²⁹⁷

Fünûn-ı mütenevvi‘ den uşûl ü fûrû‘ a ve ma‘ ḫûl ü menḫûle‘ ârif ve ‘ulûm-ı ‘ Arabiyye’nüñ envâ‘ u eṣnâfına vâḫif kimse idi. Tevârîḫ ü muḫâzarâta ittîlâ‘ -ı ‘ aẓîmi olup kaşâ’id-i

²⁹⁵ Akıllı olan adam tahammül eder. Öfkesi aklını kontrol altına alan akıllı (dır). En başta tahammül sana acı gelebilir. Ama eğer bu (tahammül) doğanda olursa sonra bal gibi olur.

²⁹⁶ Diğerlerinin haline bağlı olma. Kendi işinde ol ve diğerlerinin işine karışma. Elifharfi gibi diğerlerine bağlanma. Dünyanın diğer halkı ile birleşme.

²⁹⁷ O sanatçı kişi edepden uzaklaşmadı.

‘Arabiyye ve Fārisiyye’den çok nesne mazbūtı idi. Hārā’id-i cerā’id-i hātırı ferā’id-i qalā’id-i ma‘lūmātla pīrāste ve şahā’if-i derūnı kelimāt-ı ekābir-i zevi’l-me’ser ile ārāste idi. Merhūm Sulṭān Bāyezīd Hān hāzretlerinūñ emriyle Zic-i Uluġ Beg nām kitābı Fārisī şerh eyledi ve Mevlānā ‘Alī Kuşcı’nuñ ‘ilm hey’etinde Fethiyye nām kitābını şerh eyledi ve daġı semt-i kıbleyi bilmekde bir Risāle-i Ğarrā ibdā eyledi. A‘lām-ı ‘ulemā-yı sālifenūñ kıble-nūmā-yı hātırları envā’-ı taġarrī idüp Ka‘be-i maķşūda müşādif olan semt budur diyü ta‘yine kâdir olmadıkları sümüvvinden bir semti ihtiyār eyledi ve daġı birkaç maġall-i muhtelif-e-i nāmu’telifeden qarā’id-i kavā’idi şāmil risāleler taġrīr ü taşīr idüp aşġāb-ı ihşāb ve erbābü’l-bāb yanında bu risāleler qarīn-i qabūl oldı.

‘Ālim ‘Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Ğıyāşe’d-dīn Paşa Çelebi *rahmetu’llāhi te‘ālā*

‘Ārif-i bi’llāh Şeyġ Aķ Şemse’d-dīn hāzretlerinūñ birāder-zādesi elsine-i enāmda Paşa Çelebi demekle mezkūr olup ma‘ārif-i mütetā’ire ve fazā’il-i mütevāfire ile meşhūr oldı. Vāķıf-ı mevāķıf-ı ifāde olan e‘ālī-i ahālī-i zemāneden Mevlānā Hāyālī Çelebi’nūñ ve Mevlānā Hāce-zāde’nūñ hıdmetlerinde tekml-i kemālāt-ı me’sūre eyledükden şoñra meşāyiġ-i Şūfiyye’nūñ cenāb-ı ‘ālālarına ittişāl eyledi. Bu ittişāl ortasında yine muķtezayāt-ı beşeriyyet üzre menāşıb-ı dünyeviyyeden infişāl ü inķıţā’ itmeyüp ecl-i maġāriġ-i enzār ve kuşārā-yı mesāriġ-i efkār olan menāşıb-ı meġmedet-şi‘ārdan maġrūsa-i Koşantıniyye’de Mevlānā Ğūrānī Medresesi’ne ve kaşaba-i Beg Bāzārı Medresesi’ne ve kaşaba-i Engūrī’de Seyfiyye Medresesi’ne ve maġmiyye-i [340] Amāsiyye’de Hūsāmiye Medresesi’ne ve maġrūsa-i Edrene’de Çelebi Medresesi’ne ve maġmiyye-i Burūsa’da Sulṭān Medresesi’ne ve kuşārā-yı me’reb-i aşġāb-ı meţālib olan Şemāniyye Medreseleri’nūñ birisine müderris olmış iken ol medreseyi terk idüp hāzret-i Ebū Eyyūb Enşārī’nūñ medresesini ihtiyār eyledi. Medāris-i mezkūreden şoñra maġrūsa-i Amāsiyye’de Sulṭān Medresesi’ne manşıb-ı fetvā ile müderris olup istintāc-ı mesā’il-i fer‘iyye-i şer‘iyye ider iken terk-i cāh-ı tadrīs idüp yetmiş aķçe ile teķā’üd ihtiyār eyledi. Ba‘dehū Quds-i Şerīf Medresesi’ne tālīb olup henüz ol cānibe sefer

itmedin toquz yüz yigirmi yedi tārīhinde mülk-i fenādan ‘ālem-i kudse intikāl idüp vefāt eyledi. Zemānesinüñ müverrihlerinden biri bu tārīhi didi. **Tārīh:**

Ġıyāşe’ d-dīn baħr-ı ‘ālem-i taħkīk

Civār-ı haqqa itdü çünki rıhlet

Du‘ā idüp felekde rûh-ı kudsî

Didi tārīhini rûhına rahmet 927

Mevlānā-yı sa‘ādet-i maħrûn kaffe-i fûnûn-ı bedāyi‘ -ı meknûnda su’āller tersim ü terkīm eyleyüp lā-yu‘ add u lā-yuħşā risāleler tenmīk u tensīk eyledi ve lākin bir mükemmel kitāb tedvīn eylemek vākı‘ olmadı.

Tezyīl Tezkiretü’ş-Şu‘arā’da meşūr ü muħarrerdür ki fāzıl-ı merķūm Şeyh Kuṭbū’ d-dīn Efendi’nüñ oğlıdur. **Mışra‘:**

Kuṭbî taħalluş eyledi āl-i resüldür

Belāgat ü feşāhatde sehbān-ı şānî ve süħan-ı āferīnlıkda ħāzret-i Ĥāķānî’dür. Mülk-i süħanda ħüsrev-i aşhāb-ı belāgat ve tertīb-i şi‘r ve terkīb-i ğazelde ħıdīv-i erbāb-ı feşāhatdür. Bu iki beyt anuñ eş‘ārındandır. **Şi‘r:**

Ne dil-i ħaste-i mecrūħuma merhem bulunur

Ne zemān ğuşşaları def‘ine ümem bulunur

Āşinālıkda şebāt üzre ne bir kimse olur

Bu cihān içre qarār üzre hemān ğamm bulunur

‘Ālim ‘Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şeyh Muzaḫḫere’ d-dīn ‘Alī Şirāzî *rahmetu’llāh*

Diyār-ı ‘Acem’de olan aşhāb-ı fażā’ilüñ mümtāzı ve ser-firāzı ya‘nî Mevlānā Mīr Şadre’ d-dīn Şirāzî’nüñ ve mażhar-ı kemāl-i yezdānî ve cemāl-i Rabbānî ya‘nî Mevlānā Celāle’ d-dīn Devvānî’nüñ enfās-ı müteberrikelerinden teberrük idüp aħz-ı ‘ulūm-ı ‘āliye ğāliye eyledi.

Vufür-ı celâ'îl-i fazâ'îl-i beşeriyye ile beyne'l-akrân bâri' u fâ'îk olup şîr-i müfâhîr-i me'ser-i cezîlesi peyk-i şimâl-i kebtî nevred-mişâl eṭrâf ü eknâfa şâmil oldı. **Mıṣra'**:

Āvāze-i fazleş be-cihân-ı şâmil şud²⁹⁸

Şehr-i Şîrâz'da efdal-i 'ulemâ-yı zemâne meşrûṭ olan medrese-i keyvân-ı eyvân-ı âsmân-ı unvândan ol 'aşruñ ecell-i ecille-i aşhâb-ı 'irfânı ya' nî Celâl Devvânî müderris olup ḥaşr ü neşr esbâb-ı ifâde ider iken müddet-i keşîre marîz olup kendi maḳâmına Şeyh Muẓaffer'i iḳâmet eyledi. Mevlânâ Mîr Şadr ve Mevlânâ Celâl Devvânî vefât idüp muḥarrem-i sūrâdîḳât-ı ğufrân-ı sübhânî olduklarında bilâd-ı 'Acem'den **Şi'r**:

'İlm bālâ keşîde âteş-i ḳahr

Şude çün tel-i ḥâkister deh ü şehr²⁹⁹

Fehvâsınca nâr-ı fitne vü fesâd ve âteş-i zulm ve âşüb-ı şâ' iḳa âteş-bâr gibi 'âlemi odlara yaḳup sükkân-ı dâr ü diyârũn cigerlerini taḡladuḳda Mevlânâ Şeyh Muẓaffer Şîrâzî büm-ı Rûm'a irtihâl ü intiḳâl eyledi. **Naẓm**:

Çü ḥâk bâyed ḥürden merâ be-mesken-i ḥüvîş

Rahâ kunem be-revem ḥâk ber ser-i mesken

Ki düst-kâm be-mürden-i ḡarîb ülîter

Ki bā-şümatet-i i' dâmiyân-ı ehl-i vaṭan³⁰⁰

Ol zemânda ḳâdî-' asker olan Mevlânâ Mü'eyyed-zâde fâzıl-ı merḳûm ile Mevlânâ Celâle'd-dîn Devvânî'den oḳuduḳlarında kendiden muḳaddem olduḳı eclden ol ḥuḳûḳı ḥâlâ ri' âyet içün ikrâm-ı 'aẓîm ile tekrîm ü iclâl eyledi. **Naẓm**:

Zi behr-i ḥuḳûḳeş ri' âyet be-kerd

Bâr-ı 'izzet bî-nihâyet be-kerd³⁰¹

²⁹⁸ Onun iyiliğinin şöhreti dünyaya yayıldı.

²⁹⁹ Bilim öfke ateşini yükseltmiş, şehir ve köy kül tepesi gibi olmuş.

³⁰⁰ Eğer toprak beni yiyecekse kendi memleketim daha iyi. Burayı bırakıp kendi memleketimin toprağına giderim. Çünkü idama mahkûm olan vatandaşlarla birlikte dostlar yanında ölmek gurbette ölmekten daha iyidir.

³⁰¹ Onun haklarını savunmaya çalıştı. Ona sonsuz saygıyla davrandı.

Merhûm Sultân Bâyezîd Hân-ı firdevs-âşiyân hazretlerinüñ pāye-i serîr-i a' lālarına hasb-i hālî
 ' arz eyledükde şehir-yār-ı sa' âdet-dest-gāh ya' nî pādşāh hazretleri maḥrûsa-i Kōstantīniyye'de
 Muştafā Paşa Medresesi' ni ba' dehû Semāniyye Medreseleri' nün birini i' t̄a eyledi. Medāris-i
 mezkûrede emed-i medîd ve ' ahd-i ba' id ifāde vü ifāza eyledükden şoñra merdümün dîde-i
 remed-i dîdesi ḥilye-i celiyye binişden ' urā vü berî olup istifā-yı ḥaḳḳ-ı ifādeden ve iḳāmet-i
 ḥuḳḳ-ı tadrîsden ' āciz olduḳda merhûm Sultân Selîm Hân-ı cinān-mekān fāzıl-ı merḳūma
 teḳā' üd tarîḳıyla yevmî altmış aḳçe vazîfe-i nazîfe ta' yîn eyledi. Hicret-i [341] nebeviyyeden
 tokuz yüz yigirmi iki senesinde vefāt idinceye degin maḥrûsa-i Burûsa'da tavaḫḫun u
 temekkün eyledi. Mümā-ileyh kāffe-i ' ulûm-ı müteḫālifede ve ' āmme-i fūnūn-ı naḳliyyede
 māhir bir ḥibr-i fāḫir ve baḫr-ı zāḫir idi ve şāfi' iyyü'l-mezḫeb olup meslek-i nu' māniyyeden
 ḡayrı bir münāsib mühezzibe zāhib idi. ' İlm-i ḥesābda ve ' ilm-i hendesede ve ' ilm-i hey' etde
 yed-i t̄ulāsı olup ' ilm-i kelām u mantıḳda ḥuşūşen Ḥavāşî-i Tecrîdiyye'de ve Ḥavāşî-i Şerḫ-i
 Mütālā' a'da mahāret-i tāmesi var idi. Ol kitāblarda münderic olan fevā'id maḥfûz-ı dil-i
 fazā'il-şi'ār idi. Mevlānā Muḫaffere'd-dîn ' ilm-i hendeseden İḳlides nām kitābı Mevlānā Mîr
 Şadr'dan fātīhasından ḫātimesine degin kırā'at idüp muḫtāc-ı ḫall olan müşkilāt ü mu' zilātı
 ḫall için bir nüşhanun ḫavāşisine fevā'id-i celîle tesvîd ü taḫrîr eyledi. Mü'ellif-i Şaḳā' iḳ ol
 nüşhaya zafer bulup ḡavāşî-i ḫavāşisinde rişte-i sūtūr üzre manzûm olan ferā'id-i fevā'ide ' in-
 i im' ān ü iz' ān ile mütālā' a eyleyüp bu taḫrîble Mevlānā Muḫaffere'd-dîn'ün fenn-i
 merḳūmda yed-i t̄ulāsı olup ḫāme gibi şe've-i nā' iye şāḫibi olduğına itḳān ü iḳān eyledi. Bu
 ma' nāyı bu maḫallde ifāde vü ifāza eyledi. Mevlānā-yı mesfūrun ' aḳîdesi nebāt-ı muşaffî-āsā
 çirk-i zunūn u hemeyātdan ḫālîş ü şāf olup nüzhet-serā-yı i' tiḳādı kerd-i şükūk ü şübühātdan
 pāk idi. **Nazm:**

Nigeh-dār i' tiḳād ey dil be-ḫübān

Ki re'sü'l-māl-i şūfi i' tiḳādest³⁰²

³⁰² *Ey kalp iyi insanlara inanmaya devam et ki arifin en önemli varlığı inançtır.*

Müddet-i ‘ömrinde ferd-i āferīdenüñ aḥvālını tefakḫud ile teḳayyüd itmeyüp kendi nefis-i nefisine müte‘allık maşlahata meşgūl selīmü’n-nefs ve müstaḳīmü’ṭ-ṭab‘ kimse idi. ‘İş ü zindegānīde emr-i yesīr-i veşy-i ḳalīl ile rāzī vü ḳānī‘ olup ol muḫtār-ı bā-iḫtiyār-ı fakr-ı ḡinā üzre iḫtiyār itmiş iken yine bezl-i maḳdūr idüp evvelā nice māl ü menālını ve sīm ü zerini fuḳarā vü meḥāvīce şarf ider idi. **Meşnevī:**

Devletiyān kāb-i direm yāftend

Devlet-i bāḳī zi kerem yāftend

Töḫm-i kerem keşt selāmet būd

Çün bersed zād ḳıyāmet būd³⁰³

Tezyīl Mümā-ileyhūñ fenn-i şı‘rde mahāreti var idi. Mānend-i dürr-i meknūn-ı mevzūn kelimāt nazm idüp biḫār-ı buḫūr-ı şı‘rden sübḫa-i ebrār olmağa sezā-vār derārī-i āb-dār-ı iṣār ider idi. Sırr-ı ḫāme-i müşk-bārını kelimāt-ı manzūmeden vāfir-i lālī fāḫir-i nişār ider idi. Ekşer-i kelimātı muḫaḳḳıḳāne olup derc-i eş‘ārında Ma‘ārif-i Ledüniyye derc itmiş idi.

Mevlānā Ḥekīm Şāh Meḥammed Ḳazvīnī *rahmetu’llāhi te’ālā*

Pederi eṭibbā zümresindendir. Kendileri ‘allāme-i ‘ālem Celāl Devvānī’nüñ telāmizesindendir. Kāffe-i ‘ulūmı fāzıl-ı merḳūmdan ḳırā’at idüp fūnūn-ı me’sūre-i meşhūrede ḫuşūşen ‘ilm-i ṭıbbda bārī‘ u fā’iḳ olduğdan sonra Mekke-i müşerrefeye göçüp müddet-i keşire anda mücāveret eyledi. Ḳible-i aḫrār ve Ka‘be-i ebrār olan eşrāf-ı aḳtāruñ iḫrām-ı mücāveretiyle miyān-beste olup rüz u şeb ṭā’if ü ‘āḳif oldu. Mevlānā Mü’eyyed-zāde merḫūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḫāzretlerinüñ meclis-i sa‘ādet-celislerinde ol fāzılı medḫ idüp ‘ilm ü fażl u ṭıbbetini vaşf u ta‘rīf eyleyicek pādşāh ḫāzretleri anuñ gelmesine şamīm-i ḳalbden ṭaleb ü raḡbet eyleyüp yevmī yüz yigirmi aḳçe vazīfe-i mu‘ayyene ile Mekke-i müşerrefden maḫrūsa-i Ḳostaṅtīniyye’ye getirdi. Merḫūm Sulṭān Selīm Ḥān-ı maḡfīret-iştimāl serīr salṭanata cülūs eyleyicek ḫarīm-i taḳarrübe muḫarrem ve şeref-i muşāḫabetleriyle

³⁰³ Devlet adamları dirhem bulmuşlar. Kalıcı devleti keremde bulmuşlar. Kerem tohumu sağlık yetiştiriyor. Hasat zamanı gelince kıyamet kopar.

müşerref ü muğtenem olup aqşā-yı ‘azā’im-i ‘azīme vāşıl ve kuşārā-yı merātib-i seniyye-i semiyyeye nā’il oldı. **Şi’r:**

Şoḥbet-i şāhān besī dāred şeref

Her ki maḥrem būdeh eş şud ser-firāz³⁰⁴

Sulṭān Süleymān Ḥān-ı vālā-mekānuñ eyyām-ı salṭanat ve hengām-ı ḥilāfetinde şerbet-i mergī nūş idüp mārīstān-ı ‘ālem-i kuds ve dārü’ş-şifā-yı beḳāya intikāl eyledi. Ol taḥrīr-i bedī‘ ü’t-taḥrīr Qur’ān-ı ‘azīmi Süre-i Feth’den bed’ idüp ḥātīmesine degin tefsīr eyledi ve daḫı fātīhasından ḥātīmesine degin ser-tā-pā süver ü āyātı rabṭ idüp biri birine vücūh-ı irtibātını beyān şadedinde müstaḳill bir kitāb-ı laṭīf te’līf eyledi. **Şi’r:**

Be-ser-i gerdīde kelkeş rāh peymāy

Kuned seyr-i felek bī-minnet-i pāy

Be-gerdūn murġ-ı ṭab‘ eş kerde pervāz

Be-kerd ez rūḥ-ı ‘İsā kesb-i i‘ cāz³⁰⁵

Ve Mevlānā Ḥāce-[342] zādenüñ Tehāfüt nām kitāb-ı müsteṭābına ḥavāşī ve ‘Allāme-i Devvānī’nüñ ‘Aḳā’id-i ‘Aḳudiyye’ye yazduġı şerḥe ḥavāşī taşṭīr eyledi ve Ḥayātü’l-Ḥayvān nām kitābı Fārisī terceme eyledi ve Metn-i İsāgocī’ye ve Metn-i Kāfiye’ye ve Metn-i Mücez’e birer şerḥi ve bunlardan ġayrı birkaç resā’il ü kütübi daḫı vardır. Bu cümle muşannefāt-ı fazā’il-i elīfenüñ a‘ zeb ü eṭibbā ve aḥsen ü ebyinā sālifü’z-zıkr tefsīr-i bedī‘ ü’t-terkīb ve şanī‘ ü’t-tertībdür ki şāḥā’if-i eyyāmda anuñ meşeli meşṭūr ve şafā’ih-i devrānda nazīri mezbūr degüldür. **Şi’r:**

Ma‘ lūm ne-gerded süḥan faẓl be-taḳrīr

Ki āyāt fazā’il ne-būd ḳābil-i tefsīr

³⁰⁴ Padişahlar ile konuşmak bir hayli şerefvericidir. Onların mahremi olan adam onurlanır.

³⁰⁵ Kalemın başıyla yoculuġa çıkmış. Dünyada ayaksız dolanıyor. Ruhunun kuşu dünyayı dolanmış, İsa’nın ruhundan mucize almış.

Çün şerh-i dehem luṭf-ı fazā 'il ki ne-günced

Esrār-ı kemālāt tū der ṭayy-ı ṭavāmīr³⁰⁶

Tezyīl Mervīdūr ki Mevlānā Şāh Meḥmed Qazvīnī-i Nevāyī zemānesinden şoñra
‘Acem’de ve Rūm’da gelen şu‘ arāyı cem‘ idüp başka bir tezkire tesvīd idüp tezyīl
eyledi ve daḡı ekābir-i ‘ulemādan birinüñ ḡaṭṭından menḡūldür ki mūmā-ileyhūñ ‘Aḡā’id-i
Nesefiyye şerhine ḡāşiyesi ve Şerh-i Mevāḡıf’a ḡāşiyesi vardur. “Bu ikisini kendi ḡaṭṭıyla
gördüm.” didi.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Seyyid Maḡmūd bin ‘Abdu’llāh *raḡmetu’llāhū’l-melekū’l-vedūd*

Mezkūruñ pederi Sultān Bāyezīd Ḥān ḡazretlerinüñ ḡācesı idi. Qahhār-ı cebbār-ı ‘ālemūñ
emriyle tengnā-yı kevn ü fesāddan intiḡāl idüp vefāt eyleyicek fāzıl-ı mūmā-ileyh yetīm ḡalup
ba‘zı şuleḡānuñ ḡavza-i ḡavme-i terbiyetinde neşv ü nemā buldı. Ol nihāl-i bāḡ-ı rüşd ü
necābet anuñ temşiyet ü taḡviyetiyle serv-i dil-ārā gibi nāmı oldu. **Şi‘r:**

Tebāreka’llāh ez īn aḡter ḡuceste ki yāft

Be-nūr-ı ṭal‘at-i tū nūr u fer-i yezdānī³⁰⁷

Zemānesi ‘ulemāsından telemmüz itdüḡi şadedde Mevlānā Luṭfī’nüñ ve Mevlānā Birgivī-
zāde’nüñ ḡıdmetlerinde taḡşīl-i melekāt ve tekmīl-i kemālāt eyledükden şoñra meslek-i
taşavvufa sālīk oldu. Merḡūm pādşāh ḡazretleri fāzıl-ı merḡūmı şeref-i neseb ve kemāl-i
ḡasebi sebebiyle naḡībū’l-eşraf eyleyüp sādāt-ı siyādet-i āyātuñ taşḡīḡ-i ensāb ve tenḡīḡ-i
iḡsābı aḡvāline müte‘allıḡ umūrı *ve leane Allahu e’d-dāḡilu ve’l-ḡāricū*³⁰⁸ feḡvāsınca duḡūl ü
ḡurūcı mūrīş-i la‘net olan ḡuşūşa mūrtebiṭ olan meşālīḡi aña tefvīz eyledi. **Şi‘r:**

Ḥasīb ü nasīb est evzān-ı sebeb

Şehin-şāh-ı ‘ālem niḡābet sipürde

³⁰⁶ İyilik sözünü dile getirmedir. Çünkü iyilik işaretleri açıklanmaz. Eğer açıklarsam iyiliklerin lütfü kemalat sırlarının tomarlarına sığmayacaktır.

³⁰⁷ Bârekallah o senin yüzünün ışığından Allah’ın ışık ve şevketini, “Ferhunde” yıldızını buldu.

³⁰⁸ Ve Allah, içindeki ve dışındakilere lanet etti.

Be-çevgân-ı rüchân zi meydân-ı fazl

Zi akrân-ı hüd küy-ı iclâl burd³⁰⁹

Hicret-i nebeviyyeden toköz yüz kırk üç senesine degin manşib-ı neķābetde sâbit-ķadem olup sene-i mezkûrede tengnâ-yı zevâyâ-yı fenâdan hayât-ı ebedî ve beķā-yı sermedîyi mütekeffil olan fezâ-yı füşhat-âbâd-ı ķademe revâne oldu. Mümâ-ileyhüñ zât-ı meħmedet-simât ve mekremet-şifâtı zîver-i seyr-i şâyeste ve pîrâye-i halk-ı hamîd-i bâyeste ile hâlî olup cemî^c -i umûrında tarîka-i Maħmûde-i mes^c üdeye ve sîret-i marziyye-i rażiyyeye sâlik idi. **Şi^cr:**

Fî bâbeh şerefü'l-iķbâl ve'l-düvel

Fî şâne âyetü'l-aħlâķ ve'l-seyr³¹⁰

Hüsn-i ^c akîde ve şihhat-i i^c tiķâda mâlik olup selîmü't-ķab^c ħalîmü'n-nefs mütevâzî^c u müteşerri^c u müteverri^c kimse idi. Nîrû-yı bāzû-yı cüd ü seħā ile izhâr-ı yed-i beyzâ idüp dest-i luķf u iħsânla fuķarâ vü zu^c afānuñ göñlini ele alır idi. **Şi^cr:**

Ne-beşte est ber Gûr-ı Behrâm-ı Gûr

Ki dest-i kerem be zi bāzû-yı zûr

Be-eset er be-kef ebr-i behmen şevî

Ezân ger be-zûr-i ne-hümten şevî³¹¹

Müddet-i ^c ömrinde sigâr u kibârnuñ aħvâline ta^c arruz itmeyüp kendi maşlahatlarıyla muķayyed ü meşğül idi. Eşnâ-yı muşāħabetde mâ-beynden tekellüfi tarķ eyleyüp ħîn-i muħāvere vü muħāzarada leķā^c if-i laķife söyler idi. Bu muħassenât-ı laķîfeden ğayrı menķuş-ı ķabûl olmaģa sezâ-vâr durer-i ğurer-i eş^c âr ısdâr eyleyüp zebân-ı Türkî'de ķaşâ^c id-i laķife ibdâ^c u iħtirâ^c eyledi. **Şi^cr:**

Çün kunem vaşf-ı kitâbet ki dūrîst varaķ

Çün dehem şerķ turâ çün dü-zebân est ķalem³¹²

³⁰⁹ Sebep dengesi nasip ve muhasiptir. Âlem padişahi fazilet meydanından mükemmellik alanına riyasetini aktardı. Kendi yetkisinden azameti aldı.

³¹⁰ Onun kapısında önceliğin onuru vardır. Ve o nezaket ve ahlak timsalidir.

³¹¹ “Behram-ı Gur” mezarında yazmış ki: “Zor ve güçle pehlivan olmaktan, yağmur bulutu olmak daha iyidir.”

Mevlānā Muhyi'd-dīn Meḥemmed Ṭabl-bāz *rahmetu'llāh*

Elsine-i nāsda Ṭabl-bāz demekle mezkūrdur. Zemānesi ' ulemāsından kırā'at idüp ifāde mertebesine vāşıl olduğda ba' zı medārise müderris oldı. Eşnā-yı tadrīste maḥmiyye-i Burūsa'da merḥūm Sulṭān [343] Yıldırım Bāyezīd Ḥān Ğāzī Medresesi'ni ve maḥmiyye-i Edrene'de Üç Şerefeli Medreseleri'nüñ birisini ve medāris-i gerdūn-ı füşṭat ya' nī Şemāniyye'nüñ birisini mutaşarrıf olup vereşe-i enbiyā zümresinden olmağa sezā-vār olanlara siḥām-ı ' ulūm ve enşibā-yı fazā'ili maḳāḍīr-i istiḥkākları üzre taḳsīm ü tevzī' eyledi. Ol muḳassem-i ferā'iz-i ifāde medrese-i mezkūrede taşḫīḥ-i aḥvāl-i aşḫāb istifāza itmege meşğūl iken vefāt idüp ' aḳabinde çoḳça telāmize irāş eyledi. Müddet-i ḫayātında nuḳāve-i evḳātini ' ilm ü ' ibādete şarf idüp ḫulāşa-i ezmānını bu iki nesneye ḫaşr u ḳaşr eyledi. Edā-yı ḫaḳḳ-ı merāmda sūḫan-sāz u dil-pesend ve ḫoş-zebān u bedī' ü'l-beyān olup kelimātında ḫüsn ü behcet ve taḳrīrinde bahā vü nüzhet nihāyetde idi. Şekl-i maṭbū' ve sīmā-yı ferḫat-īmāsında nūr-ı şeybet-i ' azīme tele'le'e idüp envār-ı āşār-ı luṭf-ı ṭab' āşikār ü pedīdār idi. **Şi'r:**

Ḫüsn-i taḳrīr ve şekl-i maṭbū' aş

Merd ü maḳbūl-i ḫalk u mu' teberest

Tāft ḫurşīd-i şebīt ez sempāş

Heme ' ālem ez ü be-nūr u ferest³¹³

' İlm-i kelāmdan Ṭavāli' nām metn-i metīne bir şerḫ-i rezīn tedvīn eyledi, *rahmetu'llāhi te'ālā* 'aleyh.

' Ālim ' Āmil Kāmil Mevlānā İbrāḫīm *rahmetu'llāh*

Ḥāşīye-i Tecrīdiyye şāḫibi Mevlānā Ḥaṭīb-zāde'nüñ birāderidür. Ol zemānuñ fuḫalāsından ve birāder-i mihterī Mevlānā Ḥaṭīb-zāde'den kırā'at eyleyüp seccāde-i ifādede ifāzaya miknet ve istiṭā'at-i taḫşīl eyledükden şoñra ba' zı medārise müderris oldı. Bu eşnāda İznik Medresesi'ne

³¹² Nasıl açıklama yapayım ki? "Asıl sorun ayrılıktır." Eğer senin hakkında açıklama yaparsam kalem iki dilli gibidir.

³¹³ İyi beyanı ve tabiatı mert, halk arasında kabul edilmiş ve saygıdeğer birisidir. Güneş gibi gökyüzünde parladi. Tüm âlem onun ışık ve sihri ile aydınlandı.

ve maḥmiyye-i Burūsa'da Sulṭān Medresesi'ne ve medāris-i Şemān-ı cinān-āsānuñ birisine ve maḥrūsa-i Burūsa'da Sulṭān Murād Ḥān Ğāzī Medresesi'ne müderris olup ṭullāb-ı fażā'ıl-i iktisāba ifādeye meşğul iken ṭoḳuz yüz yigirmi senesinde vefāt idüp şaḥn-ı beḳāda daḥıl-i serā-perde-i ḳuds oldu. Mūmā-ileyh kendi nefesine meşğul olup ḥalā'ıḳ ile iḥtilāṭdan i' rāz ü imtinā' ider idi. **Şi'r:**

Ey çü gület ceyb be-çeng-i kesān

Dāmen-i şoḥbet be-keş ez nā-kesān

Gerçe zi āḡāz güşādet dehend

' Āḳıbetü'l-emr be-bādet dehend³¹⁴

Celā'ıl-i fażā'ıl-i insāniyyeden fażā'ıl-i ḥamīdesi bī-nihāye olup recāḥat-i ' aḳl ve secāḥat-i ṭab' ile **Mışra'**:

Selīm ü ḥalīm ve edīb ü erīb³¹⁵

idi. Lākin sū'-i mizāca mübtelā olup za' f-ı ḳuvvet ve ḳuvvet-i za' f anuñ cānına geçüp ḳavvāsına za' f-ı küllī müstevlī olduḡı ecluden ḳuvvet-i derrākesine daḥı za' f istilā idüp kendiden şoñra āşār-ı cemīle ta' ḳıb itmege zafer bulmadı. **Mışra'**:

Emrāz şevved māni' -i āmāl ü emāni³¹⁶

Mevlānā Şeyḫ Yahyā bin Baḥşī *rahmetu'llāh*

Ol ' aşruñ ' ulemāsından ta' allüm idüp tekmīl-i zāt eyledükden şoñra Ḳaraşī vilāyetinde olan Ḳızılca Ṭuzla Medresesi'nde müderris oldu. Ba' dehū silk-i taşavvufa sālīk olup tehzīb-i zāt-ı şafā-şifāt eylemegin meblaḡ-ı irşāda bālīḡ oldu. Zemān-ı inḳıṭāl ve āvān-ı irşādında vilāyet-i mezkūrede ḥalḳa va' z u tezkīr idüp aşḫāb-ı talebe Tefsīr-i Ḳāḍī oḳudu. Ḳuvvet-i ihāṭa ve kemāl-i istiḫzārı evcinden müṭāla' asız ta' līm ider ṭurur idi. Rūz-ı ezelde hidāyetu'llāha ḳarīn āmālī olup sa' ādet-i dāreyn aña müyesser olması muḳadder olmaḡın aşḫāb-ı zavāhire-i

³¹⁴ Ey ki çiçek gibi boynun diğerlerinin elindedir. Değersiz insanların sohbetinden uzaklaş. Gerçi en başta seninle ilgilenirler ama sonunda seni rezil ederler.

³¹⁵ Arınmış ve yumuşak huylu, edebli ve akıllı.

³¹⁶ Hastalıklar arzu ve isteklerin yolunu kesiyor.

medārise tarīkıyla ta‘līm itdügi gibi mutatarriqāt-ı tarā‘iķ-ı Şūfiyye’yi dağı irşād eyleyüp sa‘ādet-i ‘ilm ü ‘amele cem‘ eyledi. Şeri‘ atü’l-İslām nām kitāba bir şerh-i laţif te’līf eyleyüp Şadrü’ş-Şerī‘ a’ya dağı havāşī taşnīf eyledi. Bu haķır anuñ Şerī‘ a’ya didügi şerhe dest-res bulup anuñ şeref-i müţāla‘asıyla teşerrüf müyesser oldu. Mi‘e‘aşirenüñ evā‘ilinde medār-ı kevn ü fesāddan dār-ı āhirete revāne oldu, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

Mevlānā Karamānī Kemāle’d-dīn İsmā‘īl *rahmetu’llāhül-melekü’l-celīl*

Kendinüñ ‘aşrında olan Mevlānā Hāyālī Çelebi’den ve Mevlānā Hüsrev’den telemmüz idüp kemāl-i isti‘dāddan [344] kemāl-i is‘āda vāşıl olduğda ba‘zı medārise müderris olup ifāde vü ifāza eyledi. Mervīdür ki Mevlānā Mü‘eyyed-zāde Efendi Edrene kādīsı iken ve Mevlānā İsmā‘īl Üç Şerefeli Medreseleri’nüñ birisinde müderris iken bir mes‘elede ikisinüñ ihtilāfı olup Mevlānā Mü‘eyyed-zāde’yi tağtı‘e eyledi. Mevlānā İsmā‘īl’üñ bu tağtı‘ede muşırr olup ser-rişte-i haķķ benüm elümedür diyü şābit-ķadem olduğundan Mevlānā Mü‘eyyed-zāde’nüñ dā‘ire-i derūnında huţūţ-ı keder muķarrer oldu. Teşārīf-i edvār-ı etvār ile kādī-‘asker olduğda mevlānā-yı merķūmı medresesinde ma‘zül itdürüp yevmī altmış aķçe teķā‘üd aķçesini ta‘yīn eyledi. Mevlānā İsmā‘īl bu şey’-i yesīr ile ķanā‘at idüp “Mebla‘-ı merķūmı elif-i ni‘me.” diyüp telaķķī ķabül eyledi. Mebla‘-ı merķūm ve miķdār-ı ma‘hūduñ ķısmet-i ezeliyyede taķdīr olınan sehm-i ma‘dūd ve farz-ı mev‘ūda muvāfiķ virildüğini bildügi sebebden istiħķār ü istiķlāl itmeyüp evvelā nicesine şükr eyledi. Kendi ĥalvet-i pür-selvetinde ‘ilm ü ‘ibādete meşğül olup vefāt idinceye deġin taşnīf ü te’līfe iştiġāl eyledi. Bu iştiġālün āşār-ı bereķātında Keşşāf’a ve Kādī’ya birer ĥāşīye diyüp Şerh-i ‘Aķā‘id-i Nesefiyye’ye havāşī yazan Hāyālī Çelebi’nüñ kitābına ve Metn-i Viķāye’nüñ Şadrü’ş-Şerī‘ a’sına ve Seyyid Şerīf’üñ yazduğı Şerh-i Mevāķıf’a birer ĥāşīye tesvīd eyledi, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

‘Ālim ‘Āmil Mevlānā ‘Abdu’l-evvel bin Hüseyn Ümmü Veled-zāde

Pederleri Ümmü Veled ‘unvānıyla mezkūr olup kendileri Ümmü Veled-zāde dimekle meşhūr evā‘il-i talebde babalarından ve Mevlānā Hüsrev’den ta‘allüm idüp iktisāb-ı istiħķāk-ı menāşīb-ı sāmīye eyledükde Mollā Hüsrev’üñ kızını tezevvüc eyleyüp Sultān Meĥammed

merhūmuñ zemānında Silivri kâdīsı oldu. Mü'ellif-i Şakā'îk nâkl eyledi ki pederüm Mevlānā Muşlihi'd-dīn 'Alī 'Arabī'den okuduğı zemānda Ümmü Veled-zāde kaşaba-i mezkūrede kâdī idi. Müddet-i 'ömri takrīben yüz yaşına qarīb olup sīmā-yı ahvālinde āsar-ı şeyb ü herem zāhir ü bāhir olıncaya degin cāh-ı kazāda sābit-ka-dem olup Silivri kâdīlığında va'z-ı bilād-ı meşhūre kâdī oldu. Evāhīr-i i' mārında ol fāzıl-ı āsmān şükūh-ı me'tūh olup lisānına i'tikāl ü kelāl 'arız oldu. Şayyād-ı ğaddār-ı 'atehe murğ-ı 'aqlını aldırup şah-bāz-ı tekellūmi āşiyānından uçurdu. Ser-rişte-i 'aql u sūhan elden kaçırdu. Hāme-i dū-zebān ve kilik-i serī'ü'l-beyān gibi sūhan-güzār ü talīkū'l-lisān iken rişte-i lisānında girih-i i'tikāl hādīs olup devāt-mişāl deb-beste vü lāl oldu. Bu sebebden zarūrī halkdan i'tizāl idüp ölinceye degin maḥrūsa-i Koşantıniyye'de evinde oturdu. Fāzıl-ı mezkūruñ kāffe-i fūnūnda müşāreket-i 'ilmiyyesi olup fazilet-i 'ilme şahibi bir fāzıl-ı büzürg-vār idi. Ammā fenn-i fıkh u ḥadīs ve 'ilm-i kırā'atde mahāret-i tāmesi var idi. Keşşāf'ıñ ekser-i mevāzı'ı ḥakā'îk u daḳā'îkiyla maḥfūzı kaşā'id-i 'Arabiyye'den bī-şümār eş'ār-ı feşāhat meknūn-ı mazbūtı idi. İbni Hācib'üñ Kāfiye nām kitābı şürūhından Ḥabīşī'nüñ şerhine ḥavāşī yazmışdur. Ol kitāba im'ān-ı nazar eyleyen aşhāb-ı nuhye-i behiyye anuñ 'ulūm-ı 'Arabiyye'de kudret ü kuvvetine muḥtālī' olur. Müddet-i 'ömrinde ehl-i dūnyānuñ ahvāl-i melāl-i āmāline ta'arruz itmeyüp kendi nefesine meşgūl idi. Eḥibbā vü eviddāsıyla mecālise vü maḥāriḥe eylese tekliḫāt-ı te'essüfāt-ı 'adiyyeyi tarḥ idüp tarḥ-ı ḥuşūneti ḫāriḥ mütevāzı' u müteḥaşşı' kimesne idi, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

'Alim 'Amil Fāzıl Kāmil Mevlānā Şemse'd-dīn Ahmed Māşī

Mevlānā Māşī dimekle iştihār bulmuş idi. Mebādī-i şürū' da ba'zı 'ulemādan ta'allüm idüp rütbe-i ifādeye nā'il olduğda ba'zı medārise müderris oldu. Ba'dehū maḥrūsa-i Koşantıniyye'de Kalendar-ḥāne Medresesi'ne ve maḥrūsa-i Edrene'de Dārü'l-Ḥadīs Medresesi'ne ve Amāsiyye'de merhūm Sulḫān Bāyezīd Ḥān-ı sa'idüñ medresesine müderris olup rāh-ı peymāyān-ı ḫarīk-ı istifādeye icāle-i kemīn ifāde eyledi. Medrese-i [345] mezkūrede hem müderris ve hem müftī olup ders ü fetvānuñ ḫedemāt-ı lāzimesini kemā hüve ḥakka edā vü ifā eyledi. A'lām-ı merfū'a-i ifādeyi semek-i simākde ref' idüp livā-yı vālā-yı

fetvâyı felek-i eflâkde naşb eyledi. Bâdiye-i sa‘y u talebde ikdâm-ı ikdâm ile tek ü püy üzre olan tâliblerün kadem-i şıdkla önince mâşî olup delîl-i râvihde olmuş iken raht-ı iķâmeti dârü’l-bevâr-ı fenâdan ser-menzil-i beķâyâ naķl idüp *Fî maķ‘adi şıdkın ‘inde melîkin muķtedirin*³¹⁷ maķâmında ārâm u ķarâr eyledi. Aķrân ü emşâli ortasında hüşn-i takrîr-i dil-pezir ve luţf-ı muhâvere-i bî-nazîr ile faşihü’l-lisân melihü’l-beyân olup ‘ulüvv-i şân ve sümüvv-i mekânla celîlü’l-me’âb cezîlü’n-nişâb idi. Cümle-i ‘ulümde müşâreket-i ‘ilmiyyesi olduğundan ğayrı ‘ilm-i fıķh u uşûlde yed-i tûlâsı var idi. **Şi‘r-i ‘Arabî:**

Hüve’l-baħru fazîlen zâħiren mütemevvicen

*Lediyyetü’l-baħrû’l-zâħirât cedâvil*³¹⁸

Raħmetu’llâhi te‘âlâ.

‘Âlim ‘Âmil Fâzıl Kâmil Mevlânâ Muħyi’d-dîn Meħemmed Karamânî

Udebâ-yı elibbâ ortasında Hevâyî dimekle mezķür u meşhür oldu. Mebâdî-i talebde hevâ vü hevese düşmeyüp rüz u şeb taşşil-i kemâlât itmek hevâsında olduğu zemânda ba‘zı ‘ulemâdan kırâ’at idüp a‘lâ-yı mu‘allâ-yı merâtib-i fazîlet-i ‘ilmiyye ‘urüc eyledi. Bu şadedde ba‘zı medârise müderris olup maħrûsa-i Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nün birisini mutaşarrıf ‘azl olunup be-tarıķu’t-teķâ‘üd elli aķçe vazîfe-i nazîfe ta‘yîn olındı. Bu sebebden maħrûsa-i Kõstantîniyye’de hiddet ü ‘uzlet ihtiyâr idüp taşnîf ü te’lîfe meşĝül olup hâme ve pergâr-ı kirdâr yazup çizmege iştiĝâl eyledi. Lâkin nüşha-i ‘ömri kendinün müsveddâtını beyâz itmege vefâ itmeyüp şafha-i mütefekkiresinde şebt itdüĝi şuver-i nüşha-i taķdîr-i ilâhî ile muvâfîķ olmamaĝın merħûm Sulţân Selîm Hân-ı vâlâ-mekânun evâ’il-i salţanatında vefât eyleyüp mü’ellefâtından bir varaķ zuhûr eyledi, *raħmetu’llâhi te‘âlâ.*

‘Âlim Fâzıl Mevlânâ ‘Alâ’a’d-dîn Yetîm raħmetu’llâhi ‘aleyh

Aydın vilâyetindendir. Aķrân ü emşâli arasında yetimlîĝıyla mûlaķķabdur. Merħûm Sulţân Murâd Hân-ı maĝfiret-‘unvân zemânında vebâ ‘azîm olup aķrabası cümle vefât eyleyüp ancak bir ‘ammetesi ķalmış idi. Ol gevher-i şıdk-ı fazâ’il dürr-i yektâ-âsâ yetîm ķalup

³¹⁷ *Kudret Sahibi Melik’in huzurunda, sadıklar makamındadır (Kamer 55).*

³¹⁸ *Deĝerlerle dalgalanan bir denizdir. Diĝer bütün denizleri pınarlar haline getirir.*

mertebe-i bülûğa bâliğ olıncaya degin mezkûre-i ‘ ammetesinüñ taht-ı hicrinde terebbî eyledi.
Maṭla‘ -ı aḥvâl-i şeref-âmâlinde envâr-ı âşâr-ı hicr ü ‘ aql lâmiḥ ü ṭâmiḥ olduḡda irtihâl
eyleyüp mebdâi-i ‘ ulümü ve ṭarîḳ-ı kitâbını anda taḥşil eyledi. Ba‘ dehü maḥmiyye-i Burûsa’ya
rıḫlet idüp ba‘ zı müderrisinüñ ḫıdmetlerinde tekmîl-i zât şafâ-şıfât eyledi. **Şi‘r:**

Ey rûḫ eger be-merkeb-i cismânî

Ḥâşıl ne-kunî ma‘ rifet-i yezdânî

Rûzî ki ‘ alâḳa zi beden ḳaṭ‘ kunî

Der zulmet-i ceḫl cāvidânî mānî³¹⁹

Merḫûm Sultân Meḫammed Ḥân medâris-i Şemân-ı ferḳadân-ı bünyânı binâ eyledükde
sükkân-ı mesâkin-i sa‘ y u ṭaleb ve ḳuṭṭân-ı mevâṭın de’eb ü âreb anuñ hücerât-ı cennet-
nişânında sâkin olurlar idi. Lâkin bu kürr-e-i sa‘ âdet-i şükûhdan çeşm-i ḫebret ü ihtiyâr ve ‘ in-
i ‘ ibret ü i‘ tibâr ile nazar-ı kâmil ve başar-ı şâmile ḳâdir olan zevî’l-başâ’ir bu medâris-i
‘ âliyenüñ binâ olunduḡını mebdâi-i bi-meşâtî ‘ ilm-i Rabbânîniñ indirâsına ve ma‘ âlim-i faẓl u
kemâlüñ inṭimâsına sebeb-i ḳavî ittiḫâz eylediler. Maṭâmiḫ-i maṭâriḫ-i enzâr olan merâtib-i
mu‘ teverenüñ i‘ tibârât-ı nâ-mu‘ teberesi rehneverdân-ı ṭarîḳ-ı ‘ ilme rāḫzendür diyü taḫḳîḳ
ḳıldılar. Mañsıb-ı mañşûba nişân ü cāḫ ve cāḫ-ı mûmâşilüñ sevdâsına düşüp anuñ dām-ı
ḳuyûd-ı müteferriḳasına giriftâr olmaḳ kendilerüñ ṭarîḳ-ı ‘ ilmde ser-menzil-i maḳâşid-i
insâniyyeye vuşûline māni‘ u ḫâcib olduḡını muḫaḳḳaḳ bildiler. **Şi‘r:**

Ey birâder terk-i ‘ izz ü cāḫ kun

Ḥüvîşten şâyeste-i dergāḫ kun

‘ İzz ü cāḫet ser be-hastî mî-keşed

Mer turâ der ḫûd-perestî mî-keşed

³¹⁹ Ey ruh eğer vücut üzerine binmişsen (vücutunla ilişkini kesmemişsen) Allah’ı tanımaya varamazsın. İlişkini vücutla kestiğin gün cehalet karanlığında cavidan kalırsın.

H̄ār bāşed her ki bāşed cāh cūy

Ey birāder urb īn dergāh cūy³²⁰

Bu dā‘ iye ile ullāb-ı sāmī-menzilet çoğı perīşān [346] hāl olup erāf ü eknāfa mūnteşir olmağın Mevlānā Yetīm dağı Tīre‘ye varup āđī-zāde‘yi anda mūderris bulmağın anuñ hıdmetinde kemālāt-ı beşerıyyeye iştıđāl-i ‘ ađīm ile meşđul oldı. **Şi‘r:**

Be-dāniş bāş tā dūnyāt bāşed

Tū esmā-h̄ān ki tā ma‘ nāt bāşed³²¹

Merhūm Sultān Mehemmed H̄ān hāzretleri Mevlānā āđī-zāde‘yi Tīre Medresesi‘nden medāris-i Şemān‘uñ birisine naql eyledükde Mevlānā Yetīm oştantıniyye‘ye anuñla bile gelüp mađmiyye-i Burūsa āđısı olıncaya degin ol fāzıl-ı vālā-cenābdan mūfāreat eylemedi. Mevlānā āđī-zāde fāzıl-ı merūma maşıb alıvirmek için mađmiyye-i Burūsa‘dan ‘atebe-i ‘ulyāya göndermek murād idindükde rāzī olmayup hāzret-i Rabbū‘l-erbāb ile maşıb-ı abūl itmeyeyin diyü ‘ahdım vardur diyü def‘ eyledi. **Şi‘r:**

aleb-i maşıb-ı ‘ālā ne-kuned şāhib-i ‘aql

‘Āıl-ān est ki endīşe kuned pāyān rā³²²

Āhır-i ‘ömrine degin mađrūsa-i Burūsa‘da dil-i dūşmen-i kirdār gibi teng ü tār-ı kūşe iđtiyār idüp bī-yār ü gāmm-gūsār anda arār eyledi. **Şi‘r:**

Cilve medh hem-ü hūr envār-ı hūvīş

Bāş ü sāye pes-i dīvār-ı hūvīş

Deyr nişin bāş ü ‘īsā demān

Hāme be-perdāz zi nā-mađremān³²³

³²⁰ Ey kardeşim makam ve yüceliği bırak. Kendini Allah‘ın dergāhına yakıştır. Makam ve yüceliğin göklere ulaşmaktadır ve seni bencillik öldürecektir. Makam peşinde olan her kimse rezil olacak. Ey kardeşim bu dergāha yakınlaşmaya alış.

³²¹ Bilimle ol ki dūnya senin olsun. Esmā oku ki anlamlar senin olsun.

³²² Ey akıllı, yüce makamlar peşine dūşme. Akıllı odur ki sonunu dūşünsün.

³²³ Güneş gibi ışıklarınla cilveleşme. Gölge gibi kendi duvarının arkasında dur. İsa nefesi olanlar gibi kilisede yerleş. Yabancıardan kalemini uzak tut.

Ṭullāb-ı kemāl-i iktisābdan kimseyi kendiden istifādeden men^ç itmeyüp bāb-ı ifādeyi min ba^ç di dest-i reddiyle mesdūd itmedi. Şarf ü naḥvdan ḥadīse degin olan fūnūn-ı mütenevvi^ç adan ders isteyenlere ta^ç līm için nefis-i nefīsini livechi^ç llāh bezl eyledi. Bir günde yigirmi kimseye ta^ç līm eylemek vākı^ç oldu. Muḳābele-i ta^ç līmde vazīfe ḳabūl itdüğinden mā^ç adā kimseden ücret daḥı almayup nergis gibi kimsenüñ keff-i iḥsānına nigerān itmedi ve serv ü çınār gibi ḥām-ı ṭama^ç lıḳ idüp kimesnenüñ mīve-i iḥsānına dest-i recāyı uzatmadı. Müddet-i ^ç ömrinde tezevvüc itmeyüp ehl ü ı^ç yāl ve evlād ü ensāb idinmedi. Rişte-i ta^ç alluḳ ile nisā ḳısmına dil bağlamayup aṣlā zenāna çekinmedi. ^ç İṣ-ı ḳalīl ve şey^ç-i yesīr ile ḳāni^ç olup *el-ḳanā^ç atü kenzü lā yufnā*²⁴ feḥvāsınca ḳanā^ç at gibi kenz-i bāḳīye dest-res buldı. Maṭāmi^ç -ı maṭāmiḥ-i dünyeviyyeden fāriḡ olup kendi aḥvālince iştiḡāl üzre idi. ^ç İlm ü ^ç ibādetden ḡayrı maṭmaḥ-ı nazarı olmayup evḳāt-i şeref-ḡāyātı ikisine maşrūf idi. **Şi^çr:**

Ne-şud zi ^ç ilm-i mücerred çü kām-ı men ḥāşıl

Be-ān şudem ki kunem ān ^ç ulūm rā i^ç mal

Zedem ḳadem be-şaff-ı şūfiyān-ı şāfi dil

Ki nīst maḳşadişān ez ^ç ulūm cüz-i i^ç māl²⁵

Mü^çellif-i Şaḳā^ç iḳ naḳl eyledi ki “Fāzıl-ı mūmā-ileyh bālīḡ olduḡı zemāndan berü şalāvāt-ı mefrūza-i mektūbeden bir vaḳt namāzı ḳazāya ḳomayup her birini vaḳtinde edā eyledi. Sinn-i şerīfi ṭoḳsandan mütecāviz iken esnānından birisini sāḳıṭ olmayup derc-i dehānında müdrec olan le^ç alī-i āb-dārından bir dānesi zāyi^ç olmadı. Evāḥir-i ^ç ömrinde ḳuvvet-i bāşıra ḳuvvetiyle ḥuṭūṭ-ı raḳīḳayı bī-pervā okuyup bī-meşel ü bī-naḳīr ḥaṭṭ-ı taḥrīr ider idi. Ba^ç zı ebter kitābları iştirā idüp kendi ḥaṭṭıyla tekmīl eyledükden şoñra aña cild ider idi. Bu ṭarīḳla bī-ḥesāb kitāb idinüp çoḳça kitāba mālīk oldu.” Mü^çellif-i Şaḳā^ç iḳ mebdā-i iştiḡālince fāzıl-ı merḳūmdan şarf ü naḥv okuyup re^ç y-i ḡarrā-yı ḳamer tenviriyle zū-i mişbāḥ-ı ifādesinden iḳtibās eyledi.

³²⁴ Kanaat tükenmez bir hazinedir.

³²⁵ Sadece bilimden istediğim hâsil olmayınca o öğrendiğim bilimleri uygulamaya kalktım. Temiz yürekli sufilere katıldım. Çünkü amaçları (bilimi) uygulamaktır.

Hicret-i nebeviyyeden toktuz yüz yigirmi senesinde ol dürr-i yetim Őadeŕ-i fażā ’il ve geŕher-i yektā-yı lücce-i fevāzıluñ tz-i bāzār-ı fenāda ķader  ķısmeti pest  narhı Őikest olup sāhil-i ’ademde nā-yāb oldu. **MıŐra**’ :

Reft ez Őedef vcd-ı ān dürr-i yetim³²⁶

M ’ellif-i Őaķā ’iķ ol hāvı-i haķā ’iķdan naķl eyledi ki “Zemān-ı Őebābumda merhm Sultān Murād Hān *’aleyhi ’r-raĥmetu ve ’r-rıżvān* ĥazretlerini görüp ’ unfuvān-ı ’ mrinde Őeref-i ddār-ı meserret-Ői’ ārıyla müŐerref oldum.” didi. Bu kelāmdan fehm olunur ki Mevlānā Yetim’e tl ’ ömr müyesser olup sinn-i Őerıfı taķrben yüz yaŐına ķarb olmiŐ ola, *raĥmetu ’llāhi te’ālā ’aleyh.*

’ Ālim ’ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Őeyĥ *raĥmetu ’llāhi te’ālā*

Ol ’ ālim  ’ āmil Őālih müteverri’ u mutaĥavvı’ olup zıver-i Őalāĥ ile pırāste v ārāste olduĥundan ĥayrı cümle-i ’ ulm-ı ’ āliyede müŐāreketi var idi ve lākin ’ ulm-ı ’ Arabiyye’ de aña mŐārik  msāhim [347] ve Őerk  mezāĥim yoĥ idi. **Mışra**’ :

*Fi ’l-kemālāt mā lehu meşel*³²⁷

Zemān-ı ifādede erbāb-ı ĥalebñ nizām-ı mehāmm ve intizām-ı merāmlarında teŐemmr-i nām ve ihtimām-ı temām eyleyüp ĥuŐuŐ-ı ifāzada bezl-i mechd ve sa’y-ı meŐķr idi. **Şi’r-i** ’ Arabı:

Ke-inna ’llāh lem bi-ĥalķahu illā

*Li-neşri ’l-fāzıl ve baŐu ’l-fnn*³²⁸

Bu sebebden anuñ ĥıdmetinden cem’ -i keŐr ve cemm-i ĥafr zhr idüp vāridān-ı mevārid sa’y u kŐiŐ ve nāhilān-ı menāhil-i cidd  ceĥd  verziş ol ĥeŐme-i yenābı’ -ı ’ ulmuñ cenābında izdiĥām ider idi. **Mışra**’ :

*El-meŐreb ’l-’azb keŐr ’l-izdiĥām*³²⁹

³²⁶ *Vücut sedefinden(dir) o büyük inci.*

³²⁷ *Mkemelliklerde onun rakibi yoktur.*

³²⁸ *Allah erdem ve kabiliyetleri yaymak iķin yalnızca onu yaratmış gibidir.*

³²⁹ *Lezzetli iķki isteyen ĥoktur.*

Şi‘r:

Meşreb-i ‘azb müzdehim bāşed

Çeşme-i āb mülte ’im bāşed³³⁰

Fāzıl-ı mezkūruñ selāset-i elfāz ve nefāsetü’l-ma‘ nāyı şāmil neşri neşre iltiyāmı ve bihār-ı buhūr-ı nazmdan sāhil-i vücūda gelmiş nazm-ı süreyyā intizāmı bī-nihāyedür. Hāzret-i Ebū Eyyūb Enşārī Medresesi’nde müderris iken taqrīben toköz yüz sekiz senesinde peygüle-i hūcerāt-ı fenādan buḳ‘ a-i ḳudsiyyetü’ş-şu ’ün-ı beḳāya vāşıl oldı.

Tezyīl Sultān Meḥammed Hān ḥāzretlerinüñ maḥmiyye-i Ḳoştanḫıniyye’de cedīden binā itdügi dārü’s-sa‘ adenüñ vaşfında Şeyḫ’üñ manzūm bir ḳıṭ‘ a-i kebīresi vardur. Bu beyt ol ḳıṭ‘ adandur. **Tārīḫ:**

Şāru tāriḫ ḳaşratu’l-le‘ālī

Abadā li-ḥaḳḳ ḥuld bi-aniyye³³¹

Raḥmetu’llāhi te‘ālā ‘aleyh.

‘Ālim ‘Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Zāmīri raḥmetu’llāh

Nām-ı nāmī ve ism-i sāmīsini bilür kimse bulunmamağın imtiyāza maḥlaş olan Zāmīri maḥlaşınıñ zikriyle iktifā olındı. Merḫūm-ı merḫūm Sultān Bāyezīd Hān Ğāzī’nüñ kendi ḳullarından olmağın kemāl-i mertebe ve mertebe-i kemālde muḥabbet idüp şarṭ-ı farṭ-ı ta‘alluḳından anuñ mezīd-i cāh u celāli bābında bihār-ı teyyār-ı ‘avāṭıf-ı ḥüsrevāniyesi temevvüc eyleyüp medāris-i ‘āliyeden aña ba‘zı medrese şadaḳa eyledükden soñra medāris-i Şemān’uñ birisiyle teşrif eyledi. Mevlānā Mü’eyyed-zāde bu maḥallde fāzıl-ı merḫūmı zemm ü ḳadḫ idüp “Ḳadḫden ḳadḫ-i mu‘allāya fā’iz olup ol medrese-i şerīfede ifāde itmege ḳādir degüldür.” diyü māni‘ olmaḳ murād idindi. Pādşāh-ı mağfīret-nişāb cevāb virüp “Fünūn-ı ‘āliyeden kütüb-i sāmiye dimege ḳādir degül ise Kāfiye nām kitābuñ şürūḫ-ı pür-fütūḫından Mutavassıṭ nām kitābı ders virsin aña ḳādirdür.” buyurdılar. **Şi‘r:**

³³⁰ *Lezzetli içkinin taraftarı çok olur. Su pınarı öpülecek bir yerdir.*

³³¹ *Sarayının tarihi onu yapının aklını gösterir.*

Zin bes sühanân-ı fitne-engîz-i hasûd

Derbâre-i dūstân na-h'âhîm ŧenûd³³²

Merhûm u mağfûrûnleh ŧehr-yâr-ı 'âlâ-tebâr Sulţân Selîm-i bûzürg-vâr medrese-i mezkûreden ma' zûl idüp be-ţarîķû't-teķâ' üd yevmî altmış aķçe vazîfe ta' yîn eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz yigirmi senesinde hâlet-i 'azlde tã'ir-i rûķ-ı pür-fütûhî ŧâķ-ı sidreye pervâz eyledi. Mûmâ-ileyh ŧâliķ ü müteħaŧŧi' ħalîmü'n-nefs kerîmü't-ţab' kimesne idi. Lâkin fażl u 'irfân ile meŧhûr olmayup elsine-i ħalâ'ikda fażilet ü meziyyetiyle mezkûr degüldür.

Tezyîl Şikât-ı neķâh-ı 'ulemâ-yı zemânuñ ba' zından mesmû' dur ki “Ol zâmîr-i münîr ŧâķibinüñ ismi Ĥamza Nûre'd-dîn'dür. Medâris-i ŧemân-ı heŧt-bihiŧt-'unvânda müderris olduķı zemânda vazîfe-i mu' ayyene-i yevmiyesi kırķ aķçedür ve daķı ta' lîm-i ŧıbyân için ŧeyķ Vefâ Câmî' i' nün ħurbında bir mekteb binâ eyleyüp aña kırķ biñ aķçe vaķf eyledi. Ĥâlâ ol mektebde medfûndur. Bu tefâŧile kendinüñ Vaķf-nâme'sinde zafer buldum.” didi,
raĥmetu'llâhi te'âlâ.

' Âlim ' Âmil Mevlânâ ' Ömer Ķastamonî

Mûmâ-ileyh ' ilm-i kırâ'atde mâhir olmağla ħalka ifâde vü ifâza idüp iķrâ' ider idi. Zât-ı melek-i melekâtı zîver-i ŧalâķ ile ârâste olup müteŧerri' u müteverri' ve nîk-nefs ve ħayr-endîŧ kimse idi. Ferd-i âferîde anuñ tîr-i âzâr ve ŧemŧîr-i tedmîrinden mecrûħ olmayup her kiŧi anuñ sîretinden ħoŧnûd olmuŧ idi. **ŧi' r:**

Zi nîkî bedî tã be-dâneste ŧûd

Ne-kerdî bedî tã tüvâneste ŧud³³³

Raĥmetu'llâhi te'âlâ.

' Âlim ' Âmil Fâzîl Kâmil ' Alâ'a'd-dîn ' Alî Ķastamonî

Sâlifüz-zîkr Mevlânâ ' Ömer Ķastamonî'den ' ulûm-ı kırâ'ati taħŧîl idüp tekmîl-i merâm eyledükden ŧoñra [348] aŧħâb-ı ŧalebe kırâ'at-i seb' a ta' lîm eyledi. Bu taķrîble ol fâzîl-ı fazã' il-niŧâbuñ enfâs-ı mübârekesinden toķ kimse istifâza vü istifâde idüp ħurûf-ı müsta' liye

³³² Bundan sonra dostlarımız hakkında söylenen kiscancın fitneci sözlerini dinlemeyeceğiz.

³³³ İyilik ve kötülüğün farkı anlaşıldığında kötülük yapmamaya oldukça gayret edersin.

fazā' il ile tefhīm-i şān ve tecvīd-i zāt eylediler. Cenāb-ı sāmileri şālih ü 'ābid ve şalāh-pişe ve nīk-endişe ve mütezāhid kimse idi. **Şi'r:**

Ve fī zatehu külli'l-meḥāsīn yū 'ḥaz

Ve fī şānehu āşārü'l-mekārim nāzif³³⁴

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā ‘ Ömer-zāde *rahmetu'llāhi te'ālā*

Mebādī-i şürü' da vālid-i mācidinüñ tilmīz-i ḥāşı Mevlānā ‘ Alī Kaşamonī' den telemmüz idüp 'ulüm-ı kırā'at taḥşil ü tekmil eyledi. Mümā-ileyh 'ābid ü zāhid ve nīk-nefs ve mübārek nefes kimse olmağın tetallub-ı izdiyād-ı fazīlet eyleyen tālibler anuñ āşār-ı himem-'āliyelerinden intifā' eyledi. **Şi'r:**

Mühendīs-i himmet her kirā' imāret kerd

Ḥalel zi şademet-i devrān-ı dūn ne-gīred hīç³³⁵

‘ Ālem-i şığarda Mevlānā ve Evvelānā ‘ ārif-i bi'llāh Şeyḫ Aḫ Şemse'd-dīn ḥazretlerinüñ şeref-i şöḫbetleriyle müşerref ü müstes' id olup kendinüñ başını Şeyḫ Aḫ Şemse'd-dīn Efendi mübārek elleriyle mesh idüp “İlm ü 'ibādete muvāzabet eyle.” diyü du'ā eylemegin āşār-ı berekāt-ı enfāsına mazḥar u mücellā olup ol iki sa'ādetle istis'ād aña müyesser oldı. Hikāyet olunur ki bir gün merḥūm Aḫ Şemse'd-dīn ḥazretlerinüñ mezār-ı şerīfini ziyārete varup türbe ḳapusını kilīdenmiş bulduḳda nidā idüp “Ey Şeyḫ senüñ ziyāretüñden maḥrūm olmaḳ revā degüldür.” diyü āvāz idicek ol kilīd yire düşüp dest-i ḡaybdan feth-i bāb oldı. Ba' deḫü iḳerü girüp vāfir-i tilāvet-i Ḳur'ān-ı şerīf eyledükdēn soñra du'ā eyleyüp vaṭanına mu'āvedet ü mürāca'at eyledi. El-ḥaḳḳ ol müyesserü'l-āmāl ve müfettiḫü'l-ebvābuñ kilīd-i rūḫāniyyetiyle fütūḫāt-ı ḡaybiyye çok vāḳı' olur. Ol ṭā'ife biri birinüñ dillerini bilüp serā'ir-i sübhāniyyeye müte'allıḳ rumūzda açılı gelmegin bir sūretle bu maḳūle çok müşkiller açılır, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

³³⁴ Onun özünde bütün erdem ve güzellikleri bulursunuz ve bütün cazibeler ondadır.

³³⁵ Çaba mühendisi her neyi inşa ederse aşağılık dünya hiçbir zarar veremez.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Hüsām *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Dellākoğlu demekle meşhürdür. Maḥrūsa-i Koşantıniyye *şānihā’llāhu te‘ālā ‘ani’l-beliyyetüde* vākı‘ olan merḥūm Sultān Meḥemmed Hān ḥazretlerinüñ cāmi‘ -i şerīfide ḥaṭīb idi. Merḥūm Sultān Bāyezīd-i sa‘ idüñ zemān-ı salṭanatında cāmi‘ -i mezbūrda ḥaṭīb iken vefāt eyledi. Ḥaṭīb-i rūḥ-ı edebi minber-i lāhūtda *El-mülkü yevme izin li’llāhi*³³⁶ *el-vāḥidü’l-ḳahhāru*³³⁷ ḥuṭbesini tekrār tezḳār eyledi. Mümā-ileyh şālih ü mütedeyyin ve ‘ ulūm-ı ‘ Arabiyye’de ve ‘ ilm-i ḳırā’atde mütefennin selimü’t-ṭab‘ -ı maḳbūl ḥāş u ‘ āmm idi. Ḳur’ān-ı şerīf tilāvet eyledükde rūḥ-efzā edālar idüp şavt-ı laṭif ve elḥān-ı ḥaseneye ḳādir üstād-ı māhir idi.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Muḥyi’d-dīn Meḥemmed Ṭabīb

Aşlı Ḳoca ili vilāyetindendir. Mebādī-i ‘ ulūmı taḥşilden soñra ‘ ilm-i ṭibba rāḡib olup nefsinin maraz-ı cehlden taḥliş itmek bābında envā‘ -ı kūşiş ü verziş itmekle fenn-i ṭibābetde mütemehhir ve kemāl-i ṭibābet ü ḥazāḳatle müştahir oldu. Merḥūm Sultān Bāyezīd Hān-ı firdevs-āşiyān fāzıl-ı merḳūmı re’is-i eṭibbā idinüp kendinüñ mülk-i bedenine istilā eyleyen müteḡallibe-i emrāzı def‘ de anı istiḥdām eyledi. Sultān Ḳavā’i[?] maḡlūb eyleyen marazı def‘ ḥuşuşında şudūr eyleyen mu‘ ālecāt-ı meḳşüre meşküre olup itdüğü tedbīr-i taḳdire muvāfiḳ vākı‘ oldu. **Şi‘r:**

İşārāt-ı tū ḳānūn-ı necātest

Bişārāt-i tū miftāḥ-ı ḥayātest³³⁸

Bu taḳrīble Sultān Bāyezīd’üñ zemānında luṭf-ı belīḡ ve i‘ zāz-ı bī-dirīḡe maḫhar olup vefāt idinceye deḡin ‘ avāṭıf-ı pādşāhāneye mücellā oldu. Zāt-ı melek-nejādı şalāḥ u felāḥ üzre mecbūl olup fuḳarā vü mesākīne ḡāyet ri‘ āyet ider idi.

³³⁶ O gün mülk Allah'ındır (Hacc 56).

³³⁷ Hakimiyet sahibi olan tek Allah'tır (Yusuf 39; Ra'd 16; İbrâhim 48; Sad 65; Zümer 4; Mü'min 16).

³³⁸ Senin işaretlerin "Nicat" kanunudur. Senin müjden hayatın anahtarıdır.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Hekīm Hācī *rahmetu'llāhi te'ālā*

[349] Evā' il-i 'ömrinde 'ulüm-ı ma'ālī-i rūsūma t̄alib olup tevaqqı' -ı tereffu' merātib-i 'āliye itdügi şadedde 'ilm t̄ıbbuñ tekmil ü taşşiline tehālük üzre idi. Netāyic-i mesā' i-i cemīlesi muḳtezāsınca kemāl-i ḥazāḳatle meşhūr olup cümle-i marazı anuñ ' ilācāt-ı rūḥ-baḥş ve tedbīrāt-ı cān-fezāsınuñ zindesi idi. **Şi' r:**

Tāze gerded cān-ı bī-mār ez demeş

Rūḥ rā rāḥet būd ez muḳaddemeş³³⁹

Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Hān-ı maḡfīret-medār ol şadr-ı ser-efrāzı gürūḥ-ı eṭıbbāya re'is idüp kendinüñ mizāc-ı şerīfī anuñ ' ilācıyla imtizāc itdügi sebebden aña ḡāyet muḥabbet eyledi. Bu taḳrīble pādşāhuñ yanında taḳarrüb-i taḥşil eyledi. Rivāyet olındı ki Sulṭān Bāyezīd Hān ḥazretlerine bir gün ba'zı emrāz istilā idüp envā' -ı evcā' -ı ' aẓıme ḡalebe eyledi. ' Āmme-i ḥavāşş-ı eṭıbbā aña ' ilāc idüp birisinüñ tedbīri taḳdīre müşādif olmayup müfīd ü nāfi' olmaduḡdan soñra Hekīm Hācī'yi da' vet idüp andan istimdād eyledi. Ṭabīb-i mezkūr Sulṭān Bāyezīd Hān ḥazretlerine ' aḳāḳīr kısmından ' ades miḳdārı bir nesne bel' itdürüp lehb-i nā'ire-i veca' ını āb-ı nāb-ı tedbīr-i şāfī ile teskīn eyledi. **Şi' r:**

Mesīḥ fiṭnat-ı rāyet be-yek nefes be-bürd

Behḳ zi rüy-ı ḳamer bī-şarāb ü bī-ma' cūn³⁴⁰

Mervīdür ki Sulṭān Bāyezīd-i kām-kār bu ḥuşūşa kemāl-i sürūr ile mesrūr olduḡından ṭabīb-i mūmā-ileyhūñ elini cebr ile taḳbīl ü telşīm eyledi. Hicret-i nebeviyyenüñ toḳuz yüz on üç senesinde şerbet-i memātı nūş eyleyüp ecel gibi çāresiz derde mübtelā oldı, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

' Ālim ' Āmil Mevlānā Muştafā bin Meḥemmed *rahmetu'llāhi te'ālā*

Maḥrūsa-i Edrene'de sekiz yüz seksen beş ve sekiz yüz seksen altı tārīḫiyle müverriḫ-i temessükāt-ı şer' iyyesi görildi. Götirisinde Muştafā bin Meḥemmedü'l-ḳāḏī *bādenehü'l-ḥamiyye*³⁴¹ diyü yazılmışdur. Bu kişi Şaḳā' iḳ'da ḳayd olunmamışdur, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

³³⁹ *Hasta nefesinden canlanır. Ruh adımlarından huzur bulur.*

³⁴⁰ *Zekilik, şarapsız ve "Mesihî" bir nefesle aklı kaçırdı.*

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā Meḥemmed bin Bāyezīd *raḥmetu ’llāh*

Maḥrūsa-i Edrene’de sekiz yüz seksen toḫuz senesinde yazılmış temessükānı görildi. Her birisinde kendileri Edrene ḳādīsı olduḡı şarīḫan muḳayyeddür. Mü’ellif-i Şaḳā’ıḳ bu kişiyi kitābında derc eylemedi, *raḥmetu ’llāh*.

Ve Men Meşāyihü’ṭ-Ṭarīḳat fi Hazi’d-devletü ‘ Ārif-i bi’llāh Şeyḫ Muḫyi’d-dīn İskilībī

Fātiḫa-i ‘ imārında ‘ ilm-i zāhir celiyyü’l-mazāhire ihlāş ile ṭālib ü rāḡıb olup āyāt-ı raḡabāt-ı fūnūn-ı ‘ āliyetü’ş-şu’ūn şafaḫāt-ı levḫāt-ı derūn-ı sa‘ ādet-i meknūnında mestūr u maḫarrer ü muḳarrer olmaḡın muḳaddemā anuñ mebānī-i bī-meşānīsini taḫşil ü tekmil itmek için Mevlānā ‘ Alī Ḳuşcı ve Mevlānā ‘ Alī Ṭūsī ḫazretlerinüñ ḫıdmetlerine ittişāl idüp ḫatm-i kemālāt-ı melekıyye ve tekmil-i melekāt-ı felekiyye eyledi. **Mışra’** :

Ārāste şud zāt-ı tū bā-cümle kemālāt³⁴²

Ol şāh-bāz-ı riyāz-ı riyāziyyātuñ ya‘ nī Mevlānā ‘ Alī Ḳuşcı’nuñ ṭā’ir-i rūḫ-ı pür-fütūḫı şāḫ-sār-ı bedenden hevā-yı fezā-yı melekūta pervāz eyledükde Şeyḫ ḫazretleri me‘ āric ü medāric-i taşavvufa āḡāz eyledi. Bu ‘ azīmetüñ ibtidāsında evvelā Şeyḫ Muşliḫi’d-dīn Ḳocavī’nuñ yanında iştiḡāl idüp istikmāl-i melekāt ve istiḫşāl-i kemālāt üzre iken teferru‘ -ı tecerru‘ idüp ‘ ārif-i bi’llāh Şeyḫ İbrāḫīm Ḳayşerī’nuñ ḫıdmetine vāşıl oldu. Şeyḫ İbrāḫīm sāyesinde āteş-i sūzān-ı riyāzet aña gülşen olup eşi‘ a-i leme‘ āt-i bāriḳāt-i ifāzasından sāḫa-i bāḫa-i bāḫını rūşen oldu. Ḳābil-i taḫşil olan beżāyi‘ -ı bedāyi‘ -i taşavvufı taḫşil idüp tekmil-i zāt eyledükden şonra Şeyḫ’üñ icāzetiyle seccāde-i irşād ü is‘ āda cülūs eyledi daḫı zārā’if-i letā’if-i dīniyye vü dünyeviyye ve raḡā’ib-i ḡarā’ib-i şuveriyye vü ma‘ neviyyeyi cem‘ idüp sa‘ ādet-i dāreyn ve riyāset-i neş’etine fā’iz ü ḫā’iz oldu. **Şi‘r**:

Derüneş kūn eşyā rā gāhī

Muḫaḳḳaḳ kerde ez ‘ ilm-i ilāhī

³⁴¹ Onur sahibi.

³⁴² Senin kişiliḡin tamamıyla kemalat ile süslendi.

Be-şūret serv-i bustān-ı ʔarīkat

Be-ma^ʕ nī şem^ʕ -i eyvān-ı ʔaḫīkat

Hemīneş cem^ʕ -i kerd ü şad sa^ʕ ādet

Müyesser şud be-ū in dū-siyādet³⁴³

Ol ʔazret-i sāmī-menzilet [350] iḫāmet-i erkān-ı ʔacc-ı şerīf iḫūn iḫrām-ı^ʕ azm-i şadīkla eşraf-ı aḫtār ve elḫāf-ı emşāra gider olduḫda şehzāde-i āzāde Sulḫān Bāyezīd-i sa^ʕ idū'l-hāl ile Amāsiyye'de mülākī olup encām-ı kelāmda merām-ı salḫanatuñ ʔuşūline müte^ʕ allık kelām sevḫ olunduḫda Şeyḫ ʔazretleri inşā'llāhu te^ʕ ālā ḫavāf-ı maḫāf-ı enāmdan ya 'nī ḫarem-i muḫterem-i İrem-i iḫtirāmdan zemzeme ve şafā ile ḫufūl ü ric^ʕ at eyledüḫimde serīr-i salḫanatu ḫudūm-i meymenet-rūsūmuñdan müktesib-i müntesib şeref ü^ʕ izzet ve müstaḫlib ü müsteclib^ʕ izz ü sa^ʕ ādet bulup “Allāhu a^ʕ lem bār-gāh-ı siyādet-penāh-ı sa^ʕ ādet-dest-gāhuñ mülte'im-i mültenem esāḫin-i selāḫin-i^ʕ izām ve muḫbil ü mustaḫbel a^ʕ yān-ı erkān-ı fiḫām olmaḫ muḫarrerdür.” buyurdılar. Fi'l-vāḫi^ʕ zemān-ı mev^ʕ ūdda ma^ʕ hūd olan maḫşūd-ı meşhūd olup kemīn-i ḫaybden müberrez-i ʔuşūle vuşūl buldı. Bu sebebden müşārū'n-ileyḫ pādşāh-ı maḫfīret-penāh Şeyḫ ʔazretlerine ḫāyet muḫabbet idüp kemāl-i mertebe ve mertebe-i kemālde meveddet eylediler. ḫattā kendilere intimā ile meşhūr u mezkūr olup elsine-i ḫalḫda pādşāh Şeyḫ'i diyü añılur idi. Maḫrūsa-i ḫoşantıniyye'de merḫūm-ı merḫūm pādşāh-ı maḫfīret-mersūm Şeyḫ ʔazretleri iḫūn bir zāviye-i^ʕ azīme yapup şol mertebe raḫbet buyurdılar ki ahālī-i mevālī-i ma^ʕ ālī-güster ve^ʕ alāt-ı vülāt ve ḫuzāt-ı^ʕ asker ve kübrā-yı vüzerā-yı ma^ʕ delet-perver yek-serdür. Felek-i hem-serine iltiyām ü izdiḫām iderler idi. **Şi^ʕr:**

Rāh ne-reft ānke be-düre ne-yāft

Tāfte keşt ānke ezū ruḫ be-tāft

³⁴³ Bazen iḫindeki bazı şeylerin varoluşunu Allah'ın bilimi ile gerçekleştirmiş. Dışı tarikat bostanının selvisi gibi iḫi ḫakikatın kandilidir. Bu yüzden o, yüzlerce saadet topladı. Ona bu iki şeref nasip oldu.

Ser ne-keşîd ânke ezû serkeşîd

Hîç ne-dîd ânke derû ne-nigerîd³⁴⁴

Ba'zî evkâtde kalb-i şerîfi teshîr için da'vet idüp dâ'ire-i me'mûl ü mes'ûlden bîrûn-ı iclâl ü ikrâm ider idi. Şeyh hazretleri şeref-i şöhet-i pādşāhî ve sa'adet-i muşāhabet-i sulţānî ile bir dâ'ire-i übbehet ve celâl ü riyâset ü iclâl hâşil eyledügi mâşîta-i nâşîta-i benân-ı beyân ve vâsîta-i bâsîta-i kilik-i 'anber-feşân ve mişk-efşân anuñ takrîr ü tahrîrinde dem-beste idi. **Şi'r:**

Huceste zât-ı büzürget zi medh müstağnâ est

Çe ihtiyâc bûd vaqt-i şubh râ be-çerâg³⁴⁵

Ve ma'a hazâ kuşr-ı bî-kuşûr dimâğına gerd-i gurûr-ı resîde ve bād-ı tekebbür vezîde olmayup tekâşür-i 'ilel-i zelev ile binâ-yı zühd ü takvâsına hâlel ü talel gelmedi. **Şi'r:**

Bād bîrûn kun zi ser tâ cem' kerdî behrenk

Hâk râ cüz bād natvân perîşân dâşten³⁴⁶

Ve dağı vufûr-ı celâ'il-i fazâ'il-i 'âliye-i gâliye ve zühûr-ı eḥâsin-i maḥâsin-i ma'ârif-i sâmiye-i nâmiye ile bir mertebe celâlet ü 'azîmeti var idi ki zümre-i 'ulemâ ve fırka-i fuzalâ nehîb ü mühîbinden ḥavf idüp anuñ ḥuzûr-ı pür-ḥubûrında mebhût u lâl ve mağlûb u menkûb olurlar idi. Mü'ellif-i Şakâ'ik'ün vâlid-i 'azîzini bir gün uşûlden bir mes'elede imtiḥân idüp anlar dağı ol maḥalli tavzîḥ ü telvîḥ ve îzâḥ u tenkîḥ eylemekde bir risâle yazup ḥuzûr-ı pür-ḥubûrına îşâl eyledükde mertebe-i kıyâsdan zâ'id-i istiḥsân eyleyüp “Gürûh-ı 'ulemâdan senüñ gibi bu daḳîḳayı fehm ider kimse görmedüm.” diyü buyurdılar. Mümâ-ileyhüñ eḥibbâsından bir kimsenüñ bir yigit oğlundan kânûn-ı salţanatı ve âyîn-i 'Oşmânî üzre 'uḳûbet-i 'azîme icâb ider cerîme-i cesîme şudûr eyledükde ol kimse Şeyh hazretlerine istiğâse eyleyüp vüzerâdan iltimâs şüretinde taḥlîşını tenşîş itmegi teklîf eyledi. Şeyh hazretleri cevâb virüp “Zümre-i 'ibâddan 'âriyet tarîḳıyla merci' -ı erbâb-ı ḥacât olan

³⁴⁴ Ona ulaşmayan adam yola çıkmış gibidir. Ondan yüzünü çeviren adam yandı. Ondan vazgeçen şereflenmedi. Ona bakmayan hiçbir şey görmemiş gibidir.

³⁴⁵ Büyük zatın övülmeye ihtiyacı yok. Sabahleyin ışığa ihtiyaç var.

³⁴⁶ Kendini toplamak için kafandan havaları çıkart. Çünkü toprağı hava ve rüzgâr dışında başka bir şey dağıtamaz.

vüzerādan büyük teysîr-i ‘asâ’ir-i emānî ve tebsîr-i beşâ’ir-i şād-mānî eyleyen pādşāh-ı bî-
nazîre ya‘nî cenāb-ı vehhāb muṭlaқа teveccüh eyleyelim.” diyü buyurdılar. **Şi‘r:**

Ey der dil-i tû hezār müşkil zi heme

Müşkil şeved āsüde ter evvel zi heme

Çün tafrage-i dilest hāşıl zi heme

Dil rā be-yekî sipār ü be-gesl zi heme³⁴⁷

Fi’l-vākı‘ irtesi sālifü’z-zikr cānî vü mücrimi zecr ü ‘uḳûbet için dîvân-ı āsmān bünyān ü
ferḳadān-‘ unvāna ihzār eyledüklerinde maḳallibü’l-aḫvāl ve müyesserü’l-āmāl vüzerānuñ
lisānını ol mücrimüñ ḫaḳḳında ḫüsn-i şehādete tevcîh eyledi. Bu sebebden cürm-i ceremi nā-
çîz ü nā-peydā olup ḳatl ü ‘uḳûbetine cürm ü cerem olmuş iken ıṭṭılāḳ olınup ḫarem-i
pādşāhdan cürm çıḳup gitdi. **Şi‘r:**

Her ke rā kerd ḫudā behr bülendî peydā

Ger berî zîr-i zemîn farḳ be-gerdün sāyed

Ve enkesî kez pey pestîş be-dîd āverdend

Der bülendî be-ser āverden-i kes key şāyed [351]

Āteş er çend kunî pest keşd ser be-felek

Āb her-çend ki bālā be-berî zîr āyed³⁴⁸

Bu ḫuşûşda vüzerānuñ niyetleri müteḫavvil olup ol mücrimüñ aḫvāl-i melāl-i ma’lî ḫayra
munḳalib olduḡı Şeyḫ ḫazretlerinüñ teveccüh-i müstevcibü’t-tereffühlerinüñ berekātındandır.

³⁴⁷ Ey ki kalbinde binlerce sorun var. Bir sorun birçok sorundan daha kolay çözüdür. Kalbin dağımlığı
çokluktandır. Kalbini birine ver ve diğerlerinden ayrıl.

³⁴⁸ Allah’ı yükselten her kişiyi yer altına götürsen bile başı gökyüzüne ulaşacak. Dolayısıyla aşağılanmış birisi
ne zaman kendisini yükseltebilir ki? Ateşi her ne kadar aşağılarsan yine gökyüzlerine ulaşır. Suyu her ne
kadar yükseltsen bile yine aşağıya akar.

Mışra‘ :

Der rüz-ı ezel kâr çenîn bûd çenîn şud³⁴⁹

Şeyh hazretlerinüñ zümre-i hülefâsından Şeyh ‘Abdu’r-raḥîm Mü’eyyedî hikâyet eyledi ki “Merḥûm Sulṭân Selîm Ḥân Ğâzî’nüñ evâ’il-i salṭanatında kâḍî-‘ askerlikden ma‘ zül olan birâderüm ‘Abdu’r-raḥmân Mü’eyyedî’nüñ bir gün ziyâretine varup anı câh-ı şadâretten ma‘ zül olduğına ğâyet müteferriķü’l-ḥâl ve müteşettitü’l-bâl bulmağın kalķup anuñla ikimiz Şeyh hazretleri cânibine revâne olduk. Lede’l-vuşul Şeyh hazretleri çeşm-i ferâset ile birâderümün nâşıye-i aḥvâlinde çin-i ḥüzn ü melâl görüp vücûh-ı nâzıra-i âmâlinde gerd-i ğamm ü kelâl müşâhed eyledi. **Şi‘r:**

Her ki çizi be-dil nihân dâred

Ber dū-ruḥ zân nihân nişân dâred

Ger buved şād u yā buved ğamgîn

Ruḥ çü gül yā çü za‘ firân dâred³⁵⁰

Şeyh hazretleri dest-i tesliyet ile ğubâr-ı melâl ü gerd-i iḥtilâl-i ḥâlî def‘ ü ref‘ itmege kaşd idüp durer-i ğurer-i kelimâtını rişte-i nuş u pend üzre tanzîm eyleyüp “Târik-i târik-i ‘izz ü câh ve ‘unvân-ı a‘ lâ-yı şeref-i müşerref fark-ı ferḳadâna mümâss olduğu muḳarrerdür. Siz daḥı ol mesleke sâlik oluñ.” diyü sevķ eyledükce mezbûr ‘Abdu’r-raḥmân-ı vâlâ-nişâb cevâb virmeyüp sükût eyledi. Ğonçe-i ḥâtır-ı fâtiri inķıbâzdan açılmayup beşere-i mübeşşiresi gül gibi ḥandân olmadı. Âḥir Şeyh hazretleri meclis-i hümayûnda ol maḥdûm-ı sa‘ âdet-i maḥtûm ve şadâret-i meḥtûmı bir a‘ lâ-firâş üzre iclâs idüp “Zemân-ı ḳazâñuzda niçe ‘izz ü nâz ve übbehet ü ihtirâz üzre cünbiş ü ḥareket iderseñüz? Ḥâlâ daḥı vaż‘ -ı ma‘ hüd üzre ḥareket eyleñüz.” diyü emr eyledi. Mümâ-ileyh ‘Abdu’r-raḥmân Efendi daḥı me‘ mür olduğu umûra

³⁴⁹ Ezel gününde böyle karar verilmiş ve böyle de oldu.

³⁵⁰ Kalbinde bir şey saklayan her kimse yüzünde iki ifadeyle o saklanan şeyi işaret eder. Mutlu bir şeyse veya mutsuz bir şeyse, yüz çiçek gibi ya da safran gibi olur.

itā‘ at idüp ol girān-māye firāş üstinde cülūs eyledükde Şeyh hazretleri “Manşib mübārek ola.”
diyü tefe ‘ulen temşiyet-i tehniyet eyledi.” **Şi‘r:**

Be-ferhundeġi fāl zen mäh visāl

Ki ferhunde būd fāl ferhunde fāl³⁵¹

Bu kışşanuñ vuķū‘ indan on beş yigirmi gün geçmeden El-fāle ‘ Alī Ma‘ cerāy mē-cerāsı üzre
Sultān Selīm hazretleri anı maħrūsa-i Edrene‘ye getirdüp Rūm ili ķāđi-‘ askerligini şadaķa
eyledi. Bu luţf u iħsān anuñ haķķında aşlā tevaķķu‘ u teţallu‘ olunmaz iken muħavvelü‘l-aħvāl
ve mübeşşirü‘l-āmālūñ ħavl-i vuşūli kuvvetiyle mekmen-i ġaybdan müberrez-i bürüzda zuhūr
eyledi. Bu kışşa dağı Şeyh‘üñ cümle-i kerāmetindendür. Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz
yigirmi senesinde mavtın-ı aşlısi İskilīb‘de Şeyh‘üñ rüh-ı pür-fütühı ecniħa-i rühāniyetle
ķaşd-ı burc-ı evc-i ‘ illiyin idüp tütüiyān-ı ġülşen-serā-yı melekūt ve ‘ andelībān-ı nüzhet-fezā-yı
ceberrütla hem-nişin olmaķ recāsıyla pervāze āġāz eyledi.

Tezyīl Mümā-ileyhüñ vefātında dinilen ebyātdur. **Tārīħ:**

Kerdem taleb zi hātif-i tārīħ in muşibet

ġüftā be-kun ħesābeş der sāl-i nuħ şad ü bīst³⁵²

Ķabr-i şerīfi ol diyārda mu‘ azzez ü mükerrem olup anuñ üstinde cāmi‘ u ‘ imāret vardur.
Merħūm Ebü‘s-su‘ üd Efendi binā eyledi ve dađı Şeyh‘üñ Vāridāt nām kitāba şerħi vardur ve
ħadış-i şerīf naķl itmeġe ‘ Alī Ķuşcı‘dan mücāzduz ve Şeyh hazretleri Mevlānā ‘ Alī Ķuşcı‘nuñ
birāderinüñ kerīmesini tezevvüc eyledi, *revħu‘llāhi rühā*³⁵³.

‘ **Ārif-i bi‘llāh Şeyh Muşliħi‘d-dīn Sirozī** *rahmetu‘llāhi te‘ālā*

Şeyh Muħyi‘d-dīn İskilībī‘nüñ şürefā-yı ħülefāsındandır. Merħūm-ı merķūm vefāt idüp rüh-ı
şerīfi ‘ ālem-i bālāyı seyr ü temāşā eyledükde Mevlānā Muşliħi‘d-dīn anuñ zāviyesinde ķā‘im-
i maķām oldı. Mümā-ileyh ‘ ālim ü ‘ āmil müte‘ abbid ü mütezāhid ħaķķ-ı ‘ amīm ve irşād-ı
‘ aźim şāħibi bir kimse idi. Āşār-ı eţvār kerāmet-i edvāriyla cem‘ -i keşir ve cemm-i ġafir

³⁵¹ Ferhunderlik ile aylar ve yılların falını tut. Ķünkü ferhundenin fah her zaman ferruhtur.

³⁵² Bu müsibetin tarihini Hātif‘den sordum. Dokuz yüz yirmi yılında hesapla dedi.

³⁵³ Allah, ruhuna rahmet eylesin.

intifâ^ç idüp berekât-ı enfâs-ı müteberrikesiyle istimtâ^ç eylediler. Hicret-i nebeviyyeden toköz yüz yigirmi altı senesinde vefât idüp enhâ-yı Eyyüb Enşârî’de defn olındı.

Tezyîl Mümâ-ileyh Ebü Eyyüb Enşârî ‘*aleyhi rahmetü’l-bârî*’ hazretlerinüñ nâhiyesinde Kâsım Paşa [352] Câmî^ç i dimekle meşhür olan câmî^ç nüñ mihrâbınıñ öñinde medfündür. Bu kemîne anuñ levh-i mezârında bu ebyâtı yazılmış buldum. **Târîh:**

Muşlihi’ d-dîn mürşid âfâk

İtdi ‘azm-i maķâm huld-ı na‘îm

Didi rızvân ravza-i firdevs

Aña târîh rahmet ide rahîm

Anuñ ehibbâsından Anaçolı kâđi-‘ askerliginden ma‘ zülen vefât eyleyen Ca‘ fer Çelebi ve müfessir Merzifonî Şeyh-zâde ‘Abdu’r-raħmân Efendi ve medrese-i mezkûrede Kâsım Paşa da müderris olup toköz yüz yetmiş sekiz senesinde vefât eyleyen Necmî Çelebi mümâ-ileyhüñ yanında medfünlardur. Maķâm-ı mezbûr mekân-ı icâbet hâcâtdur, *revhu’l-lâhi rûha*.

‘**Ârif-i bi’llâh Seyyid Vilâyet rahmetu’l-lâhi te‘âlâ**

Şeref-i ittişâl-i neseb-i seyyid-i beşer ve sa‘âdet-i intisât-ı şefî‘ -ı maşşer ile müşerrefdür.

Mışra‘ :

*Şalli ‘alâ min hüve hayrü’l-enâm*³⁵⁴

Silsile-i ittişâlleri bu nesaķ üzredür. Seyyid Vilâyet bin Seyyid Aħmed bin İstiħkâķ bin Seyyid ‘Alâ’a’ d-dîn bin Seyyid Ĥalîl bin Seyyid Cihân-gîr bin Seyyid Meħmed bin Seyyid Ĥayât bin Seyyid Rızâ bin Seyyid Ĥalîl bin Seyyid Mûsâ bin Seyyid Yaħyâ bin Seyyid Süleymân bin Seyyid Fazl bin Seyyid Meħmed bin Seyyid Ĥüseyn bin Seyyid Meħmed Bâķir bin Zeyne’l-‘ abidîn ‘Alî bin İmâm Ĥüseyn bin İmâm ‘Alî bin Ebü Tâlib *rızvânu’l-lâhu te‘âlâ* ‘*aleyhüm ecma‘îr*³⁵⁵ vilâyet-i Anaçolı’ da Kirmâstî nâm kaşabada vücûda gelüp sekiz yüz elli

³⁵⁴ Allah’ın bütün duaları ve rahmeti onun üzerine olsun. O en iyi insanoğludur.

³⁵⁵ Allah tümünden razı olsun.

beş senesinde nüzhet-gâh-ı ervâh'dan 'âlem-i eşbâha geldi. 'Âlem-i nâsüt'da gehvâre-i vücûdda şîr-i mâder-i hayâtla perveriş buldı. **Şi'r:**

Mâhî ez burc-ı şeref-zâde-i hürşîd kemâl

*Zâda'llâhu cemâlen*³⁵⁶ be-cihân dâd cemâl³⁵⁷

Merhûm u mağfûrûnleh 'Âşık Paşa evlâdından Şeyh Aḥmed ki Zeyne'd-dîn Hâfî *rahmetu'llâhü'l-melekü'l-kâfînün* şürefâ-yı hülefâsındandır. Anuñ kerîme-i muḥaddire-i muvaḳḳiresini maḥmiyye-i Ḳoştantıniyye'de sekiz yüz yetmiş dört senesinde tezevvüc eyleyüp tarîka-i Şüfiyye'yi bu 'alâka ile anuñ yanında taḥşîl ü tekmi'l eyledükden soñra irşâda icâzet aldı. Seyyid Vilâyet sekiz yüz seksen senesinde ḥacca gitmek niyetiyle Mışır'a dâhil olduğda Şeyh Seyyid Vefâ ibni Seyyid Ebû Bekr ḥazretleri ile muşâḥabet idüp irşâd ü imdâda icâzet alup kelime-i tevḥîdi andan teleḳḳun eyledi. Ka' be-i şerîfede Şeyh 'Abdü'l-mu'ṭâ ile müläkî olup e'imme vü meşâyiḥden cem' -i keşîrûñ maḥzarında esmâ-yı ḥüsnâ oḳumağa icâzet alduğında ḥużzâr-ı meclis bi'esrihim bereket ü ḥayr ile du'â eylediler. Ol 'ârif-i şâhib-i Vilâyet ya'nî Seyyid Vilâyet zîkr olınan sefer-i fevz-eşerde iken vâlidesi maḥmiyye-i Ḳoştantıniyye'de vefât eyledi. Peder-i necâbet-**[?] maḥrûsa-i mezkûrede sekiz yüz seksen altı senesinüñ Muḥarremü'l-ḥarâmınuñ yigirmi ikinci gününde vefât idüp sâkin olduğ evüñ bir küşesinde defn olındı. Hâlâ daḥı mezâr-ı şerîfi mevzi' -i müteyemmin ve mevki' -i müteberrik ittiḥâz olınup maḥall-i icâbet-i da'vât olmağla meşhûr u mezkûrdur. **Mışra'**:

Mirḳad-ı ü maḥall-i ḡufrân bûd³⁵⁸

Merḥümüñ babası Seyyid Aḥmed'ün vefâtından kırk iki gün soñra merḥûm Sulṭân Meḥemmed Hân-ı mağfîret-'unvân vefât eyledi. Seyyid Vilâyet ḥacca ol varduğundan ḡayrı iki kerre daḥı varup üçüncü ḥaccı merḥûm Sulṭân Selîm Hân-ı evvelüñ serîr-i salṭanatında cülûsınuñ ikinci senesinde vâkı' oldı. Tārîḥ hicret-i nebeviyyenüñ ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuzuncı senesine nâ'il olup merḥümüñ sinn-i şerîfi yetmiş üçe vâşıl olduğda maḥrûsa-i

³⁵⁶ Allah güzelliği artırsın.

³⁵⁷ Aylardan bir şerif ayında kemal güneşi doğmuş oldu. Allah güzel yarattı ve cihana güzellik verdi.

³⁵⁸ Onun mezarı günahların bağışlanma yeriydi.

Koşantınıyye’de kırk gün istişkâdan yatup kırk birinci gün Muḥarremü’l-ḥarâmuñ evâsıtında vefât eyledi. Ḥazîz-i beşeriyetden evc-i burc-ı hüviyyete ‘ urûc idüp şeref-i ğuref-i cennâta vülûc eyledi. Cenâze-i şerîfesine ‘ ulemâ vü şuleḥâdan bî-ḥadd ü pâyân kimse cem‘ olup mücellâü’l-mevâlî a‘ liyyü’l-e‘ âlî Müftî ‘ Alî Çelebi Cemâlî ḥazretleri namâzını kılvirdi. Kendilerün vaşiyetleri mücibince sa‘ âdet-ḥânesinün ḳurbında vâkı‘ olan mescidün öñinde ta‘ yîn buyurduḳları evde defn olındı. Ba‘ dehû ḥâtûnı Râbi‘ a bint Şeyḫ Aḫmed vefât idüp yanında defn olındı. Dervîş Meḥemmed nâm oğlı merḥûmuñ zâviyesinde ḳâ‘im-i maḳâm olmuş iken toḳuz yüz kırk iki senesinün Şaferi ayında vefât idüp [353] Seyyid Vilâyet ḥazretlerinün yanında defn olındı. Hikâyet olındı ki merḥûm u maġfûrınleh Sulṫân Bâyezîd Ḥân-ı ğufrân-‘ unvân-ı cinân-mekân Sulṫân Selîm Ḥân ḥazretlerini maḥrûsa-i Koşantınıyye’ye da‘ vet idüp bezâyi‘ -ı bedâyi‘ -ı salṫanat ki vedâyi‘ -ı revâyi‘ -ı sübhâniyyenün a‘ zam ü ekremîdür. Anı ḥayâtında anuñ dest-i taşarrufına teslîm itmegi taşmîm itmiş iken Şehzâde Sulṫân Aḫmed’ün eḫibbâsınun ilḳasıyla âyîne-i ḥâtırlarında jeng-i tereddüd ḥâdiş olup şâhid-i meşûduñ cilve-nümâ olmasına mâni‘ oldı. Bu tereddüd eşnâsında Sulṫân Selîm-i melek-nihâd meşâyih-i Sûfiyye’den istimdâd idüp nigîn-i cebîn-i aḥvâlinde *innî câiluke lin nâsi imâmen*³⁵⁹ feḥvâsı naḳşî-i mersûm olmaḳ bâbında du‘ â iltimâs eyledi. Ol ‘aşrda esrâr-ı esmâ-yı ğaybiyye ve serâ’ir-i zamâ’ir lâ-reybîyeden âġâḥ olan ğürûḥ-ı kerâmet-penâḥ ol ecl-i mehâmm-ı devlet-encâm-ı sa‘ âdet-fercâmuñ ḥuşûline müte‘ allıḳ ḥayr-ı ḥayr-ı inşâ idüp her birisi ğâye-i ğâyât-ı ḳâsiye-i nâ’iyye olan maḳşad-ı aḳşâ ve merşad-ı isnâtuñ vuşûliyle Sulṫân Selîm ḥazretlerine tebşîr ü tebhîr eyledi. Bu mâ-beynde ğurre-i zümre-i erbâb-ı vilâyet ya‘ nî Seyyid Vilâyet ḥazretlerini daḫı da‘ vet idüp şeref-i liḳâ-yı muḫibbâ-yı muḫibbâ-baḫşlarıyla teşerrûf-i murâd idindükde mûmâ-ileyh imtinâ‘ idüp bu da‘ vete icâbetden i‘ râz-ı ‘ arz itmiş iken devâ‘î-i ḥuşûl-i mehâmm olan ibrâmda iḳdâm olınmaġın şehr-yâr-ı selîmü’ṫ-ṫab‘ la mülâḳî oldılar. Encâm-ı muşâḫabetde ‘ arâz-ı aşlî ve maḳşûd-ı ḥaḳîḳinün ḥuşûle vuşûl bulmasıyla işâret-i pür-beşâret idüp tenşîr-i tebşîr eyledi. Şehr-yâr-ı

³⁵⁹ *Muhakkak ki Ben, seni insanlara imam kılacağım (Bakara 124).*

‘ālā tebāreke teyyār-ı bihār dil-i deryā-bārınıñ rih-i ‘āşif-ı tereddüdiyle olan hîzân ü inqılâbını teskîn idüp kıble-nümâ-yı hâtır-ı ‘âtırınıñ semt-i maşşûda müsâmet olmada itdügi ıztırâbı def eyledi. Lâkin muqadderü’l-âcâl ve müdebberü’l-mâlûñ bi-tağyir-i taqdîr itdügi maşşû‘ü’l-vuqû‘ ve manşüşü’l-huşûl etvâr-ı evtâr üzre zemân-ı salţanat ve âvân-ı hilâfeti mümted olmayup maşarr-ı sa‘ âdet-cülûsından şoñra şâhid-i ‘ömr-i nâzenîni kaşîrü’l-kadd ve kütâhü’l-kâmet olacağını sürüş-ı ilhâm-ı lisânından ve tercemân-ı ğayb-ı zebânından Sultân Selîm Hân hazretlerine iblâğ u irsâl eyledi. Vâkı‘ en sekiz yıl pādşâh olup bu kelâm-ı sâti‘ vâkı‘ oldı ve tekellüm itdügi kelâm-ı fâhir-i âhir vuqû‘ buldı. Bu kıt‘ a hasb-i hâlî vâkı‘ oldı.

Ƙıt‘ a:

Şems ‘aşrı idi ‘aşrda şemsüñ

Zıllı memdûd olur zemânı kaşîr

Az müddetde çok iş itmiş idi

Sâyesi olmuş idi ‘âlem-gîr

Mü’ellif-i Şakâ’ik Seyyid Vilâyet’den semâ‘ tarîkıyla naql eyledi ki “Şeyh Ahmed Maḥmūd cenâbla Ka‘be-i müşerrefeye varup şafâ-yı hacc ile temettu‘ müyesser olduğda rûz-ı ‘arefede baña tenbîh idüp “Ƙuṭb-ı aḳṭâb-ı zemâne muvaḳḳıf-ı ‘irfânda elbette imâmuñ sağ cānibinde vâkıf olıgelmişdür. Hâlâ bu gün ol muvaḳḳıfda vâkıf olan kimdür? Vâkıf olsuñ mı?” didükde ben daḥı diḳḳatle nazâr idüp “Muvaḳḳıf-ı ma‘hüdda maḥmiyye-i Burûsa’da ḳoyup gitdügümüz e‘âlî-i mevâlıden Mevlânâ Ayâs’ı gördüm.” Bu merâm temâm olup Ka‘be-i şerîfeden maḥrûsa-i Burûsa’ya geldügümüzde şuleḥâdan bir kimse baña su‘âl idüp “Muvaḳḳıf-ı ‘arefede ḥaṭîbüñ sağ cānibinde kim ṭurur idi?” gördügimi didükde “Mevlânâ Ayâs’ı gördüm. Ol maḳâmda ol fâzıl ṭurur idi.” didüm. Bu muşâḥabet vâkı‘ olduğı rûz-ı pîrûzuñ gicesinde kendi ḥalvet-ḥānemde yaturken ḥaste olup bedenümde bir vec‘-i ‘azîm ḥâdiş oldı ki ölmegi muḳarrer bilüp ḥayātumdan me‘yûs oldum. Şabâḥ olduğında Şeyh Ahmed ile ittifaḳan Mevlânâ Ayâs’ı ziyârete varup ‘izz-i ḥuzûrında âdâb üzre oturduğumuzda

Mevlānā Ayās beni ‘ ömrinde görmemiş iken baña çeşm-i hışm ile nigāh idüp baña hıtaben
“Sen benüm vākıf olduğūn sırr-ı nühuftemi niçün ifşā eyledüñ ve zebān ü çeşmüñi tek-i
subūğ-ı şuyū‘ ına sebep olmağdan nigāh eylemedüñ? **Şi‘r:**

Çün vākıf sırr-ı düstān bāşed kes

Dest ü dil ü dīde zān ki bāyed dāşt³⁶⁰

Ben bu gıce senüñ vefātuñ için üç kerre *cenābu hayyu lāyemūr*³⁶¹ a teveccüh eyledüm. Her
birinde hāzret-i risālet-i menziletüñ *şallāl’illāhu te‘ālā ‘aleyhi ve’s-sellem* rüh-ı ‘ azīzi benümle
du‘ āmuñ beynehü hācīb u hāciz oldı. Bu sebebden senüñ [354] şeref-i nesebüñe yaqīn taḥşil
eyledüm.” didi. Şeyḫ Aḫmed hāzretleri benüm cānibümden i‘ tizār idüp ‘ afv-i iltimās
eyledükde mültemisleri qarīn-i qabül olup benüm günāhumı ‘ afv buyurduğdan soñra mübārek
ellerini öpüp “Hayr du‘ āsına maḫhar oldum.” didi. **Şi‘r:**

Eger āyed zi düstī günehī

Be-günāhī ne-bāyed āzurden

Ver zebān rā be-‘ özr be-güşāyed

Bāyed ān rā fūrū hürden³⁶²

Mezbūr-ı mebrūruñ nevādir-i kerīmesi ve kirāmāt-ı nādiresindendür ki marāz-ı mevtinden bir
yıl muqaddem ol murād-ı sa‘ id zemān-ı medīd marāz-ı şedīd ile haste olup *ve izā mariḫtu fe
huve yeşfīn*³⁶³ dārü’ş-şifāsından ne hālet zühür eyleye diyü teraḫḫub üzre iken Mü’ellif-i
Şaḳā’iḳ pederiyle ‘ iyādete varup ‘ arāz-ı marāzuñ keyfiyyetinden su’āl eyledükde Seyyid
Vilāyet ḫudāya “Minnet-i marāzımız şimdiki ḫālde ḫıffet üzredür.” diyüp bu esnāda Seyyid
Vilāyet tarafından encām-ı kelāmı bu cānibe ‘ atf eyledüğü bu gün işrāḫ vaḫtinde melekü’l-
mevt ‘ azrā’ıl hāzretleri Müftī ‘ Alī Çelebi şüretinde mütemessil olup nümāyān olduklarında

³⁶⁰ *Dostların sırlarına vakıf olan birisi elini, kalbini ve gözünü gerektiğinde muhafaza etmesi gerekiyor.*

³⁶¹ *Ölümsüz olan Allah’a.*

³⁶² *Eğer dosttan bir kötülük görürsen onu bir kötülükle azarlamaman gerekiyor ve eğer özür dilemeye kalkarsa öfkeni unutmaman gerekiyor.*

³⁶³ *Ve hastalandığım zaman bana şifa veren, O’dur (Şu’arâ 80).*

ben anları kabz-i rûh için geldi zann idüp murâkıben müterakķib ü müteveccih oldum.

‘Azrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm“Biz sizi ziyâret ü ‘ıyâdet için geldük. Henüz kabz-ı rûh itmege me’mûr degülüz.” diyüp temşiyet-i tesliyet eyledükden sonra tevdî‘ eyledi. Ba‘dehü fi’l-vâkı‘ iki yıl miqdârı dağı hayâtda olup ‘âlem-i kevn ü fesâdda zindegânî eyledi. Rivâyet olunur ki Seyyid Vilâyet hazretlerinüñ meclisinde bir gün gül-i gülzâr cinân-ı sünbülistân için bād-ı vezân-ı hazânla pejmürde olup “Marazla şüküfe-i vücûdı gülzâr-ı ‘âlemden bir kende oldı.” diyü söylendükde Seyyid Vilâyet Efendi bu kelâmı redd idüp “Sünbül Efendi benden sonra vefât idüp benim namâzumı anlar kılsa gerekdür.” buyurdılar. Vâkı‘ -ı hâl bu minvâl üzre zühür u bürüz eyledi ve dağı vüzerâ-yı mâziyyeden Pîrî Paşa *şânihâ’llâhu****[?] Yağşı hazretleri mahmiyye-i Kostantıniyye’de bir zâviye-i refî‘ ü’l-bünyân ve vaķı‘ ü’l-‘unvân binâ idüp ol zâviyede mazhar-ı cemâl-i ehadıyyet ve manzar-ı kemâl-i şamedıyyet Şeyh Cemâl Efendi’yi iclâs eyledi. İttifâkan bir gice vezîr-i mezkûr Rebü’l-evvel ayında mevlidini okudup zâviye-i mezkûrede kâffe-i meşâ‘ir-i ma‘âşir-i ‘ulemâ ve meşâhîr-i cemâhîr-i şulehâ ile haşr olduğda Seyyid Vilâyet hazretleri Mü’ellif-i Şakâ’ik’la ve ğayrı aşhâb u aĥbâbiyla mescidüñ taşra şuffesinde oturup mevlid istimâ‘ ider idi. Bu eşnâda Seyyid Vilâyet hazretleri serfûrû idüp müddet-i medîd murâkabeye varduğdan sonra “Bu zâviye merĥûm Cemâl Efendi’nüñ vefâtından sonra medrese olup aślâ zâviye olmayacağını keşf-i şahîh ve müşâhede-i şarîhle ma‘lûm idindüm.” diyü buyurdılar. Merĥûmuñ bu maķûle şınâ‘ât-i ĥikâiyât-ı bedâyi‘ -âyâtı ĥadd ü ‘adedden birün ve miknet-i beyândan ĥâricdür. Anuñ irâd ü i‘dâdı ıtnâb ü irâş itdügi muķarrer olmağın bu ķaderle iktifâ olındı. **Şi‘r-i ‘Arabî:**

Mehzebü’l-ĥalk lâ-yuĥşâ fazâ’ile

*Lev aķtaşarnâ ‘alâ hezâ lehu li-kefi*³⁶⁴

‘Ârif-i bi’llâh Şeyh Muĥyi’d-dîn Meĥammed *rahmetu’llâh*

Bolılı Çelebi demekle müte‘ârifdür. Fenn-i tarîķati Şeyh Ĥacî Ĥalîfe’den aĥz idüp tûtî-i nefsi-nâıķası esmâ-yı esrâr-ı ilâhiyyeyi verâ-yı mir’ât-ı ğaybiyyeden terennüm eyleyen üstâd-ı

³⁶⁴ Sezinçlidir ve yeterince dile getirilemeyen niteliklerinin ahlakının sınırı yoktur.

naḳḳād-ı feyẓden ta‘ allüm eyledi. Şeyh Hācī Hālīfe merḥale-gāh-ı kevn ü fesāddan rıḥlet eyledükde anuñ maḳāmında ḳā’im olup seccāde-i irşāda cülüs eyledi. Mir’āt-ı tecelliyāt-ı ilāhiyye olan ḳalb-i şāfını mışḳal-ı mücāhidātla şadā-yı ḥavātır-ı nefsāniyyeden taşfiye vü tenḳiye eyleyüp tevārüd-i cezebāt-ı raḥmāniyye ile cezbe vü istiḡrāḳ semtinde merd-i kāmil oldı. Kemālāt-ı insāniyyede kāmil-i mükemmel evliyā gibi kemāl buldı. Evā’il-i aḥvālinde ‘ilm-i zāhir-i ṭāhirde māhir olmağın müderris olup ifāde vü ifāza üzre iken terk-i tadrīs eyleyüp ṭarīḳa-i fuḳarāya dāḥil ve mertebe-i irşāda nā’il oldı. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz senesinde vefāt idüp perdegıyān-ı nişimen-i ceberrütla hem-nişin olduḳda kendi Şeyh’inüñ yanında defn olındı, *raḥmetu’llāh*.

Şeyh Şücā‘ a’d-dīn *raḥmetu’llāhi te‘ālā*

[355] Bursalı’dur. Niyāzī demekle meşhürdur. E‘ālī-i ahālī-i ḥāmilü’l-fazā’ilden merd-i ‘āḳıl-ı bāliḡ-nazar ve celīyyü’l-‘irfān ya‘nī Mevlānā Veled anuñ birāderidür. ‘Unfuvān-ı taleb ve ‘unzuvān-ı ārebe istintāc-ı muḳaddemāt-ı devlet idüp menāşib-ı ḳazādan Dimetoḳa ḳāḏılığına müvellā olmış iken terk-i cāh u celāl eyledi. Eşnā-yı terk ü firāḡda Şeyh Hācī Hālīfe’nüñ ḥıdmetinde vāşıl olup ṭarīḳa-i taşavvufi taḥşil ü tekmil itmekle irşāda me’zūn oldı. Mümā-ileyh ‘ālim-i ‘āmil muḥaḳḳıḳ-ı müdeḳḳıḳ ‘ilm ü ‘ibādete meşḡül-i maḳbül kimse idi. **Şi‘r:**

Kebīr-i feḫīm mācid celle zikre

Be-mecd ü iḥsān ve ḥüsnü’l-menāḳıḳ³⁶⁵

Hicret-i ḥāzret-i risālet-penāhdan toḳuz yüz on dört senesinde vefāt idüp maḥmiyye-i Burūsa’da naḳş-ı ḡabrādan sāde bir menzil-i cennet-āsāda defn olındı.

Tezyīl Aḥfād-ı kirāmdan mesmū‘ımdur ki Şeyh Niyāzī ḥāzretleri bir gün Meḥemmed Çelebi nām şulbī oğlınuñ kızını Emetu’llāh’ı toḳuz yaşında dizine alup oḡsar iken kendinüñ ḥattıyla Şadrü’ş-Şerī‘a ve iki pāre kitāb daḡı cem‘en üç pāre kitābı getirdüp “Ḳızım bu kitāblar sende emānet olsun. Senüñ Ḳorḳud Meḥemmed nām bir oğluñ olsa gerekdür. Bu kitābları aña işāl eylesin.” didi. Vāḳı‘en Emīn-zāde Ḳorḳud Meḥemmed Çelebi zuhūra gelüp ol kitābları

³⁶⁵ Onurlu, asil ve görkemlidir. Görkem ve iyilik onunla gösterilir.

mezkûre vâlidesi Emetu'llâh aña îşâl eyledi ve dağı kendinüñ hattıyla biñ 'aded gâzeli müştemel Türkî bir dîvânı vardur. Bu haķirüñ manzûrı olmuşdur. Bu maṭla' anuñdur. **Maṭla'**:

Ebrûsı niçe ḥâcib ola ḥüsnâ bâğına

Almış iki ḥarâmî yatur kucağına

Şeyḥ Şafiyü'd-dîn Muştafâ *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Aşlı Kaṅkırî nâm kaşabadandur. Merâsim-i levâzım-ı taşavvufî merḥûm Ḥacî Ḥalîfe'den aḥz eyleyüp anuñ ḥıdmet-i sâmi-rütbetinde taḥşil-i tarîkat ve tekmil-i zât melek-i melekât eyledi ve lâkin erbâb-ı istimdâdı imdâd ve aşḥâb-ı istirşâdı irşâd eylemek Şeyḥ Bolılı Çelebi tarafından feyz alup bu ḥuşûşda ruḥşat ü icâzet anuñ cānibinden müyesser oldı. Mümâ-ileyh 'âlim ü 'ârif 'âbid ü zâhid râşid ü mürşid şafiyü'l-bâl celiyyü'l-ḥâl bir kimse idi. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz on toḳuz senesinde vefât idüp ḳurâza-i rûḥ-ı 'azîzini 'urza-i 'arşa-i kübriyâ eyledükde merḥûm Şeyḥ Ḥacî Ḥalîfe'nüñ yanında defn olındı.

'Ârif-i bi'llâh Burüsevî Şeyḥ Rüstem Ḥalîfe *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Ol ḥarîk-ı cezve-i cezbe-i Rabbâniyye Anaṭolî vilâyetinden Kevnik nâm kaşabadandur. Mir 'ât-ı şafâ-şifât-ı aḥvâlınden nuḳûş-ı kirâmât-ı celiyyesi nümâyân iken tesettür idüp şüreten jeng-i reng-i âlâ 'iş-i ârâ 'iş-i dünyevî ile muḥtecib idi. Serâ 'ir-i zamâ 'ir-i celiyyü'l-me 'şerine kimse maṭla' olmasın diyü şıbyân-ı zemâne ta' lîm idüp aḥvâl-i şeref-âmâlini anuñla setr ider idi ve dağı zarûret-i iḳtizâ itmeyince tekellüm itmeyüp sebep-i ḳavî olmadın dil-i şadef-i dehânını açmaz idi. Evvelâ kesb-i ḥelâl ile kâsib olup 'ırḳ-ı cebîn ve kedd-i yemînle ma' işete ḳâni' iken tevekkül-i ihtiyâr idüp eştât-ı esbâb-ı kesbe teşebbüs itmekden ferâğat eyledi. **Şi'r:**

Sebeb-i rızḳ-ı tust kesb-i velî

Râzıḳ-ı tû müsebbeb-i sebebîst³⁶⁶

Kendinüñ cāh u celâl ve māl ü menâli yoğ iken fuḳarâ vü aḡniyâ dimeyüp her kişiyeye in'âm ider idi. *Tehādū teḥâbbü*³⁶⁷ ḥadîş-i şerîfinüñ maẓmûn-ı meymûnı üzre kimse şey'-i ḳalîl ve hediye-i yesir ihdâ eylese aña iz' âf-ı muzâ' af nesne ile mükâfât ü mücâzât ider idi. Mebâdî-i

³⁶⁶ Çalışmak senin rızkının sebebidir. Ancak asıl sana rızık veren onun (çalışmanın) sebebidir.

³⁶⁷ Birbirinize hediyeler veriniz.

aḥvālinde evvelā ihrām-beste-i muḥabbetu'llāh olan Şeyḫ Ḥalīfe'nüñ ḥıdmetine intisāb eyledi. Bu mesleke sülükdan fehmi olunur ki “Meşreb-i şerīfi ṭā'ife-i ḥafıyye-i Üveysiyye'ye muvāfıku muṭābıku ola.” Mümā-ileyhüñ eḥıbbā-yı elıbbāsından bir kimse ḥıkāyet eyledi ki “Bir zemānda benüm müddet-i medīd gözlerüm ağrıyup vecī' ü elemi müştedd-i mümted olmağın bir daḥı 'acabā dūnyā yüzün görme mi diyü gözlerüm deren olmuş iken Şeyḫ ḥazretlerine dūçār oldum. Anlar benüm ıztırābumı 'ın-i 'ıbretle müşāhede idicek. Bu yüzden fetḥ-i kelām eyledüğü bir zemānda benüm daḥı ağrı gözlerüm incidüp 'ılāca çāre olmayup hıç bir keḥl-i cilādan [356] ve levniyādan müntefi' olmadum. Bu ḥāletde Ḥızır 'aleyhi's-selām bir şābb-ı kāmıl-nazar şeklinde benüm ile mülākı olup baña “Sünen-i mü'ekkidenüñ rek' ateyn-i aḥireteyninde mu' avvezeteyn okumağı sünnet-i ḥasene idin.” diyü sipāriş eyledi. Ben daḥı imtişālen li-zālīke aña müdāvemeyn eylemegin şifā-ḥāne-i ḡaybiyyeden ḥaḫḫ celle ve 'alā baña şifā müyesser eyledi. “İmdi sen daḥı ***[?] mezkūr ***[?] müdāvim olasin.” didiler. Fi'l-vākı' Şeyḫ ḥazretlerinüñ naşīḥat-ı kerīmeleriyle 'ākıl olmaduğında nef' ini müşāhede idüp gözlerüm görür oldu. Merdüm-i dīde-i remed-i dīdemüñ ḥılye-i celiyye-i kuvvet-i bāşıra-i nāzırası bi' aynihā mu' āvedet eyledi.” Rāvī-i sālifü'z-zıkr rivāyet ider ki hicret-i nebeviyyeden toḫuz yüz on yedi senesinde maḥrūsa-i Burūsa'nuñ eṭrāf-ı eknāfında Kızıl-bāş-ı evbāş-ı tevābi' inden Şeyṭān Kulu demekle ma' ruf Kalendar nām bir bed-baḫt ḥārici ḥurūc idüp tiğ-i bī-dirīğ ḥayf ü ḡadri ḥalkā tasliṭ itmegin ahālī-i maḥrūsa-i memālik-i mezkūrenüñ kulübine leşker ḥavf-ı vaḫşiyet istilā eyledi. Tātār-ı herc ü mercüñ dest-i teṭāvüliyle mālı ve menālleri ḡāret olup kendileri şemşīr-i zulmle helāk olmağı muḫarrer bildiler. Bu sebebden kemāl-i ıztırābla muṭtaribü'l-bāl ve münkalibü'l ḥāl olup qararı firāra taḥvīl itmegi taşmīm itmiş iken ol ḡavş-i zemāneden istigāşe eylediler. Şeyḫ ḥazretleri ḥalkā cevāb virüp “Ol ḡürūh-ı faşīḥat-şükūh maḥrūsa-i Burūsa'ya dāḥil olmayup ferd-i āferīdeye anlardan zarar vāşıl olmaz.” didi. Binā-yı 'alā zālīke ol ṭā'ife maḫāmlarında şābit-ḫadem olup her biri kendi maḫarr-ı muḫarrerinde qarār eyledi. Bādir-i 'ab ve bīm ü riḥ ḥavf ü hirās ile mānend-i berg-i ḥazān perīşān olmayup gerd-i bād gibi küşe-i ḥāk-mezelletde ḡaltān ü ser-gerdān oldılar. Fi'l-

vākı‘ fihrist-i ğaybda mestūr olan icmāl-i tensik olunan tafşil hāle mütevāfik u mutābık olup Şeyh’üñ buyurdukları nesne gerçek oldu. Şeyh hazretleri hicret-i hazret-i risālet-menziletten sene-i mezkūrede ya‘ nī toköz yüz on yedide vefāt idüp hacle-nişinān-ı ceberrüt ile qarīn oldu. **Tezyīl** Maħrūsa-i Burūsa’nuñ hişārı dāhilinde Mevlānā Lāmi‘ ī merħūmuñ dedesi binā itdügi mescidde defn olındı.

Şeyh ‘ Alī Dede *rahmetu’llāhi te‘ālā ‘aleyh*

‘ Ārif-i bi’llāh vāşıl-ı ilā’llāh Şeyh İbni Vefā hazretlerinüñ hūlefāsındandır. Şeyh Vefā-zāde keşru’llāhu Te‘ālā-zāde vefāt idüp ‘ ālem-i beķāya rihlet eyledükde ‘ Alī Dede kâ’im-i maķām olup anuñ maķām-ı refī‘ inde cülūs eyledi. Ol ‘ālā-ķadr ve ‘aliyyü’l-miķdār mütevāzı‘ u müte‘abbid ve ehl ü ‘ıyālden mütecerrid bir pīr-i za‘īf idi. Esbāb-ı ma‘āşdan şey’-i kālil ile iktifā itmegin za‘fī-i kuvvetde ve kuvvet-i za‘fda olup nefsi maķbūl ve semti ma‘ķūl kimse idi. **Şi‘r:**

Cihān peymūde-i bisyār dānī

Za‘īfü’l-hāl ve pīr ü nā-tuvānī³⁶⁸

Tezyīl Ķabr-i şerīfi Şeyhi’nüñ ĳabri yanında ĳubbe altındadır. Anuñ vefātına (rūhına rahmet 917) tārīhini didiler.

Şeyh Ķara ‘ Alī *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Merħūm u mağfūrūnleh Şeyh Hācī Hālīfe’nüñ hūlefāsındandır. Mü’ellif-i Şaķā’iķ merħūm Ķara ‘ Alī’den naķl eyledi ki “Şeyh Hācī Hālīfe vefāt eyledügi güne deĳin ben anuñ hıdmetinde riyāzāt-ı şaķķaya meşĳül oldum idi. Zemān-ı iştigālde āteş-i mücāhede ile şöyle yanup yaķıldım ki bedenümde olan laħm üç kerre zevebān eyledi. Bu deñlü mücāhedāt-ı keşire ve riyāzāt-ı ‘azīze ile kendümi mertebe-i ‘ulyāya vāşıl oldum zann ider iken merħūm Hācī Hālīfe vefāt eyledükden soñra Şeyh Muħyi’d-dīn Ķocavī’nüñ hıdmetine varup anuñ daħı ölinceye deĳin hıdmetinde oldum. İbtidā-yı vuşülde kendümi üstād-ı naķķād öñünde tıfl-ı ebced-ħān gibi mübtedī-i meşābesinde buldum.” didi. Bu iki ‘ārif-i ma‘ārif-i Rabbāniyyenüñ

³⁶⁸ *Dünyayı gezmiş ve çok bilen birisin. Zayıf, yaşlı ve güçsüzsün.*

icâzetleriyle kendi menzil ü me'vâsında oturup 'alâ'îk-ı hâlâ'îkdan inkıtâ' u imtinâ' üzere müteveccih ilâ'llâh oldu. Hicret-i nebeviyyeden to'kuz yüz yigirmi to'kuz senesinde vefât idüp berâzih-i nâsütiyyeden bâlâ-yı a'lâ-yı lâhûta revâne oldu.

[357] Şeyh Seyyid 'Alî bin Meymûn Mağribî Endülisî *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Bilâd-ı Mağrib'de Şeyh İbni 'Arefe ve Şeyh Debbâsî hazretlerinin hıdmetlerinde mürebbî olup mağârib-i derûnı envâr-âşâr-ı kevkeb-i şevâkıb-ı tevfi'k-ı Rabbânî ile to' olup meşâri'k-ı mebâri'k-ı levâmi' -ı hidâyet oldu. Ol mücellâ-yı mücellâ-yı nûr-ı hûr-ı mükâşefât-ı ilâhiyye meşâri'k u mağâribde mânend-i mihr-i sâ'ir ü dâ'ir olup Kahire-i Mışır'a dâhil ve şeref-i ziyâret-i beytu'llâha nâ'îl oldu'ndan sonra bilâd-ı Şâm-ı lâzımü'l-ihtişâmde olan târi'k-nişânân-ı zevâyâ-yı talebeyi eşi'a-i irşâdıyla inâre eyledi. Mu'ktebesât-ı diyâr-ı Şâm'a şems-i hidâyet bir yüzden to'ğmuş idi ki ol evc-i burc-ı fa'zîletüñ eyyâm-ı sa'âdetinde anlaruñ şâm-ı derûnları bir envâr olup her biri günümüz to'ğdı diyü hoş hâl oldılar. Ba' dehû birkaç gün ma'hrûsa-i Burûsa'da temekkün idüp girü bilâd-ı Şâm'a 'avdet eyledükden sonra to'kuz yüz on yedi senesinde anda vefât eyleyüp Şâm-ı 'adem ve Mışır-ı fenâya rıhlet eyledi ve bi'l-cümle ma'kâmât-ı 'aliyye ve derecât-ı celiyye şâhibi ta'kî vü na'kî erva' u erva' ta'kvâsı gâlib-i rağib-ı ilâ'llâh idi. Müddet-i 'ömrinde sünen-i sünen-i Mu'hammediyye'den hürüc itmeyüp şerî'at-i şerîfe-i Nebeviyye'ye mu'hâlif nesne işlemedi. Cenâb-ı şerîfine ziyâret için gelen kimselere kıyâm itmeyüp kendiye da'ı kimse kıyâm itmedüğine râzî degül idi. Men'kûldür ki “Mer'hum u ma'ğfûrûnleh Sul'tân Bâyezîd-i sa'îd i'kbâl ü iclâl ile ba'ña gelse kâlkmayup anuñla sünnet-i seniyye üzere mu'âmele ider idim.” diyü söyler idi ve lâkin zümre-i 'ulemâdan bir ehl-i 'ilm kimse gelse ta'zîmen a'ña bir post döşer idi. İ'lâ-yı kelime-i 'ulyâ eylemekde levme-i lâ'imden havf itmeyüp kelâm-ı ha'kkı her yirde tekellüm ider idi. Hil'kat-i a'şliyyesinde veked ü gu'zûb olup kemâl-i vera' u ta'kvâ üzere mecbûl olma'ğın ru'şata 'azîmet itmeyüp yanında olanlardan hilâf-ı şer' -i kavîm bir vaz' -ı münekker isti'smâm itdüğüne râzî degül idi. Mür'idlerinden birinden âdâb-ı tarîkâta mu'hâlif nesne görse te'eddüben döger idi. Ba'zısınuñ üstü'hânlarını şikest eyleyicek denlü darb-ı şedîd ile darb ider idi. Kübrâ-yı ümerâ' ve esâ'tîn-i

selâṭinden hedāyā almayup müddet-i ʿömrinde vazīfe kabūl itmemiş iken yine her günde yigirmi miqdārı fuḡarāya bezl-i taʿām ider idi ve biʿl-cümle mezkūruñ aḥvāl-i şerīfe ve zākīb-ı celīlesi ḡadd ü ʿadedden bīrūn olup bu muḡtaşar-ı muʿteber-i muʿtever aña taḡammül itmedügi muḡarrer olduğı sebebden tafşıl ü taṭvīl olunmadı.

Tezyīl Neseb-i şerīfi Ḥasan bin ʿAlī bin Ebū Ṭālib ḡazretlerine müntehīdür. Silsile-i ittişāli bu tarīḡladur. Şeyḡ ʿAlī bin Meymūn bin Ebū Bekr bin ʿAṭā ʿuʿllāh bin ***[?] bin Süleymān bin Yaḡyā bin Naḡr bin Yūsuf bin ʿAbduʿl-ḡamīd bin ***[?] bin ***[?] bin ***[?] bin ʿArab bin Hilāl bin Meḡemmed bin Aḡmed bin İdrīs bin ʿAbduʿllāh bin Ḥasan bin ʿAlī bin Ebū Aṭālib, *raḡmetuʿllāhi teʿālā*.

Şeyḡ ʿUlvān Ḥamevī *raḡmetuʿllāhi teʿālā*

Celāʿil-i evāʿil-i şūrūʿında müderris olup āyīn-i ḡadīm-i ḡavīm-i ʿulemā üzre ders ü ifāde ider iken tedrīsı terk idüp Şeyḡ Seyyid ʿAlī bin Meymūn Maḡribīʿnün ḡıdmet-i vālā-rütbetine vāşıl oldu. Ol ḡuṭb-ı aḡṭābuñ ḡıdmetinde ikmāl-i tarīḡat idüp ḡaʿr-ı baḡr-ı ḡaḡīḡatda tebaḡḡur eyledi. Aḡlāḡ-ı besīme-i vesīme ve eşfāḡ-ı ʿazīme-i ʿamīme ile taḡalluḡ idüp zūhd ü taḡvā şāḡibi ʿāḡıl-ı bālīḡ-i ḡıred-mend bir merd-i mücerred idi. **Mışraʿ**:

*Leḡuʿl-fāzl veʿl-ḡalḡ veʿl-ʿızzet*³⁶⁹

Niḡāşte-i aḡlām-ı ʿanber-fām olan fazāʿil-i ʿadīdesinden ḡayrı Şāfiʿī mezhebinde daḡı fetvā virür idi. Tārīḡ-i hicret-i nebevī nazretten ṭoḡuz yüz yigirmi iki senesinde vefāt idüp meḡāk-ı ḡāk-i beşeriyetden müntehā-yı zūrā-yı lāḡūta ʿurūc eyledi.

Tezyīl Adı ʿAliye bin ʿAṭiyyeʿdür. Tāʿiyye-i İbni Fārızʿa bir şerḡı vardur ve Şeyḡ ʿAbduʿl-ḡādir Şafedīʿnün Silküʿl-ʿĪn-i Lā-Zehābüʿl-ʿĪn adlu ḡaşidesine şerḡı vardur ve oḡlı Şeyḡ Meḡemmed Tāceʿd-dīn Ḥamevī-i şāfiʿī-i şāzelī ki İbni Ḥacerʿün telāmizesindendir. Ṭoḡuz yüz otuz yedi senesi vefāt eyledi.

³⁶⁹ *Ahlakı, deḡerleri ve kutsallıḡı vardır.*

[358] Şeyh Mehemmedü's-şehîr be-İrâkî-zâde *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Mümâ-ileyh ümerâ-yı Çerâkis evlâdındandır. 'Unfuvân-ı aḥvâlinde Cündî tã'ifesinüñ tavrı vü tarzı üzre olup emîrâne ḥilye ile taḥallî eylemiş idi. 'Aded-i mevâkib-i kevâkibden efzûn 'aded-i fâḥire-i dünyeviyyeye kıâdir olup mîzân-ı ihşâ vü istikşâdan bîrûn mâl ü menâle ve ḥadd-i mu'tâddan ḥâric cidd ü 'azmet ü ḥaşmet ve câh u celâle mâlik idi. **Şi'r:**

Çü gîti be-ḥaşmet çü gerdün be-füşat

Çü kânest be-mâl ü çü deryâ be-baḥşış³⁷⁰

Ba' dehû sâlik-i mesâlik-i ḥaḥḥ olup Seyyid 'Alî Mağribî'nüñ ḥıdmetinde yârî-i bârî ile merâtib-i celîleye vâşıl u nâ'il oldı. Merḥûm Seyyid 'Alî bin Meymûn'un ḥimâ-yı ḥimâ' irşâdında riyâzet-i şâḥkaya meşğûl olup ükl ü şürbden imtinâ' ve ḥürd ü ḥ'âbdan inḫıṭâ' eyledi. **Şi'r:**

Zi kem ḥurden kesî râtib ne-gîred

Zi pür-ḥürden be-rûzî çend be-mîred³⁷¹

Seḥâ'ib-i mevâhib-i ilâhiyyeden tecerru'-ı recâsına eyyâm-ı ḥârrede yigirmi gün miqdârı şu içmeyüp bu müddet-i medîdede teşnelige taḥammül eyledi. **Beyt:**

Âb arçe heme zülâl ḥîzed

Ez ḥürden-i pür-melâl ḥîzed³⁷²

Ammâ âḥir-i eyyâm-ı ma' hûdede şiddet-i 'aṭaş ve ḥiddet-i ḥarâretten bî-'aḫl u bî-ḥıred yüzi üzre yire düşdi. Bu ḥâlî müşâhede eyleyen ḥuzẓâr u neẓẓâr Şeyh 'alâ-yı kerâmet-şi'âr ḥazretlerine ḥaber virüp "Şeyh Irâkî-zâde iltihâb-ı legeb-i teşne-gî ve germiyyet-i âteş 'aṭaşdan ölmege vardı. Aña bir miqdâr şu virülsin." diyü işrâb u iş'âr belki şarîḥan-ı ibrâm ü ilḥâḥ eyledüklerinde Şeyh ḥazretleri "Ölürse emru'llâhuñ nihâyet rahmetu'llâhiyyeye ḥâ'iz ola." diyü cevâb buyurdu. Ol kimseler tekrîr-i kelâm idüp tenfîz-i merâmıda iḫdâm eyleyicek Şeyh ḥazretleri "Ol kişiye şu virmek germiyyet-i sevḫ-ı ilâhî ve âteş-i muḥabbet-i

³⁷⁰ Şanı dünya gibi büyüklüğü gökyüzü gibi. Serveti maden ve mağfîret denizi gibidir.

³⁷¹ Az yemekten insana zarar gelmez. Çok yemekten günde birçok insan ölüyor.

³⁷² Gerçi su saftır. Ama çok içmekten rahatsızlık gelir.

rahmāniyyenüñ ocağına şu koymağdur.” diyü şu virülmege izn ü icāzet virmeyüp “Ancak başına şoguk şu döksinler.” diyü ruḥṣat buyurdu. Binā-yı ‘ alā zālike Şeyh Irākī-zāde’nüñ başına şu koyduklarında yüregine şu sepilüp ‘ aklı başına gelüp biñ dürlü za‘ f u dehşet ve ḥavf ü vaḥşiyyet ile yirinden kıyāma geldi. Bu kışşadan birkaç gün geçdükden soñra ebvāb-ı füyūzāt-ı fütühāt-ı Rabbāniyye mütefettiḥ olup ol kişi az zemānda ğāye-i me’ mül ü mütemennī ve nihāye-i mes’ ul ü mütereccīsine dest-res buldı. Levāmi‘ -ı şaṭı‘ a-i cezebāt-ı Rabbāniyye ile micmere-i derūnı ṭoldı. Mümā-ileyh taḳī vü naḳī ve erva‘ u erva‘ olup zühd ü taḳvā şāḥibi bir kimse idi. Cezve-i cezbe-i ilāhiyye ile şem‘ -i dil-firüz gibi yanup yaqılıp tarīḳ-ı ḥaḳḳda nār-ı şevḳ-ı ilāhī ile cān eritdi. Envār-ı āsar-ı irşād ile Sulṭān-ı çār-bāliş gibi ‘ ālemi pür-nūr itdi. **Beyt:**

Şeb çü şeved şem‘ -i şeb efrüz bāş

Hem-nefes girye-i cān sūz bāş

Zāt-ı tū mihr-i cihān mī-şeved

Cümle cihān ez tū firüzān şeved³⁷³

Şeyh Seyyid ‘ Alī ḥazretleri vefāt eyledükden soñra Şeyh Irākī-zāde müddet-i ‘ ömrinde Medīne-i münevverede mücāvır olup ol sa‘ ādetle müstes‘ id iken kendi daḥı vefāt idüp anda defn olındı.

Şūfi-zāde Şeyh ‘ Abdu’r-rahmān *rahmetu’ llāhi te‘ ālā*

Şūfioglı dimekle ma‘ ruf u mevşūfdur. Evvelā ‘ ilm-i zāhir-i zāhire ṭalib olup Mevlānā Efdāl-zāde Mūsā Çelebi medāris-i Semān-ı cinān-nişānuñ birinde müderris iken andan ta‘ allüm ü telemmüz eyledi. Ba‘ dehū tarīḳ-ı ‘ ilmi terk idüp refiḳ-ı tevfiḳ-ı Rabbānīnün telfiḳ u taṭbīḳıyla ‘ ārif-i bi’ llāh Şeyh Seyyid ‘ Alī ibni Meymūn Mağribī’nüñ ḥıdmet-i vālā-rütbetine vāşıl olup himmet-i sāmī-töhmetine qarīn ve temşiyet-i ḥüsn-i terbiyete rehīn oldı. Bu şeref-i muḳārenet-i berekātında zemān-ı sehl-i ḳalilü’ l-mehlde tarīḳa-i tarīḳını taḥşil ü tekmil idüp ḥaḳīḳat-i

³⁷³ Gece olunca kandil gibi her yeri aydınlat. Kan ağlayanın cana yakını ol. Senin cihanın aşkı olacaksın. Tüm dünya senden ışığını alıyor.

ḥaḳīḳata vülüc u duḡül eyledi. Hikāyet olunur ki Şeyḡ ‘Abdu’r-raḥmān Efendi Şeyḡ Seyyid ‘Alī ḥazretlerine nefis-i emmāreden şikāyet idüp “Ḥalk-ı ‘ālemüñ ekşerīnüñ nefsi silāḥ-ı şalāḥ ile ıslāḥ olındı. Ammā benüm nefis-i vārün ü serkeşim ıslāḥ olunmadı. *İmmāretü’l-emmāretü* [359] *emmāretü’l-ḥasāretü*³⁷⁴ feḡvāsınca nefis-i emmārenüñ tasalluḡı ve emāreti emmāre-i ḡayr degüldür.” **Bejt:**

Kuned merd rā nefis-i emmāre ḡār

Eger hūşmendī ‘azīzeş medār³⁷⁵

diyicek Şeyḡ ḡazretleri “Senüñ nefsüñ teḡzībe ḡarīn olmışdur. Emmāret-i bi’l-ḡayrdur. Şürür-ı umūrı emmāre degüldür.” diyüp taḡyīb-i nefis için talḡīf-i kelām eyledükde Şeyḡ ‘Abdu’r-raḥmān ḡazretleri “Benüm nefis-i emmāremüñ şerr ü şūrı muḡarrer ve mazār u iḡḡarı muḡaḡḡaḡdur. Fi’l-meşel yedi başlu bir ejderdür ki semm ü zehr anda ta‘biye vü teḡiyye olınmışdur.” diyü buyurdı. **Şi‘r:**

Tā tū der-bend-i nefis-i vesvāsī

Düşmen-i ḡūd zi düst ne-şināsī

Nīst ber rehrevān sitemkāre

Hīḡ düşmen ḡü nef-i emmāre³⁷⁶

Bu maḡallde Şeyḡ Seyyid ‘Alī Maḡribī Şeyḡ ‘Abdu’r-raḥmān’ı meclisden iḡrāc idüp “Var git.” diyü emr itdüḡi sebebden ḡıyām idüp ḡaşra ḡıḡdı gitdi. Şeyḡ ḡazretleri ḡuzzār-ı meclise “Şeyḡ ‘Abdu’r-raḥmān’uñ kendi nefisine ḡüsn-i ḡann itmeyüp nefis-i nefīsine bu maḡüle keyd-i ‘azīm-i nefsānī ve mekr-i cesīm-i şeyḡānīden taḡlīş eyledüḡine ḡarīḡ-ı biḡār-ı teyyār-ı ḡayret oldum.” didi. Ol mazḡar-ı feyż-i kesbī vü vehbī Şeyḡ Seyyid Maḡribī maḡrūsa-i Burūsa’dan diyār-ı Şām’a rıḡlet eyledükde anı kendi yirine ḡalīfe naşb eyledi. Şūfī-zāde’nüñ ḡāḡir-i ḡalde libāsı mülābis-i ‘avāma mülābis olup anuñ şı‘ār-ı eḡvār-ı ‘āmiyāneyi eş‘ār ider idi ve lākin ol

³⁷⁴ Emirlikte kan akıtmak emiri zarara uğratar.

³⁷⁵ Kişinin nefsi onu rezil eder. Eğer akıllıysan ona değer verme.

³⁷⁶ Madem ki sen nefsin ellerinde esirsin dostunu düşmanından ayıramazsın. Yolcuların yolunu kesen sitemkâr nefis gibi bir düşman yoktur.

fāzıl-ı fazā'ıl-iştimālūñ sīmā-yı necābet-īmāsında āşār-ı hayr ve şalāḥ-ı sātı' u lāmi' ve çehre-i tahāret-i behresinden envār-ı zühd ü felāḥ şārık u bāriḳ idi. **Ḳıṭ' a:**

Dıraḥşed be-sīmā-yı ü nūr-ı zühd

Şalāḥeş be-dīdār çün māḥ u mihr

Hemī tābed ez ṭal' ateş nūr u fer

Şud ān merd çün şem' -i nūrānī çihri³⁷⁷

Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz on toḳuz senesinde maḥrūsa-i Burūsa'da vefāt idüp mükāşefāt-ı hüviyyet ve müşāhedāt-ı eḥadiyyete maḫzar ü mücellā oldu. Şeyḫ Seyyid' Alī Maḡribī'nün ṭarīḳa-i muḳarrere ve şime-i mu' teberesi bu idi ki mürīd-i sālīk-i mezīd-i sülūḳı ḫālīnde ḫāṭıra gelen ḫāṭırasını mürşīdine' arz idüp ol daḫı ol ḫāṭırayı def' ider idi. Bu ṭarīḳla mürīdüñ ḫavāṭırını bi'l-küllīye münḳaṭı' olur idi. Şeyḫ' Abdu'r-raḫmān ḫāzretleri bu meslek-i cezīl ve āyīn-i celīl üzre evā'ıl-i şürū' ve mebādī-i sülūḳında bir gün Şeyḫ ḫāzretlerinüñ meclisine ḫāzır olup “Benüm bir ḫāṭıram vardır. Söylemek isterin. Ne buyurursuz? Emr var mıdır?” diyicek Şeyḫ ḫāzretleri “Söyle.” diyü emr eyledi. Şeyḫ' Abdu'r-raḫmān söylemege' āzīm iken söylemeyüp “Beni şeyṭān söylemekden men' ider. Zirā meclisde senüñ üstāduñ olmış kimse vardır. Sen anuñ yanında söyledüğüñ gibi saña sū'-i ḫān ider diyü beni taḫvīf ider.” didi. Şeyḫ ḫāzretleri aña cevāb virüp “Senüñ müderris didüğüñ vehm-i maḫzıdır. Anuñ hücum u istīlāsından söylemege cür'et ü cesāret eylemezsiniz, yoḫsa' Āḳıl-ı nā-gāfil ve kāmīl-i bālīg-i nazarı ḳāḫı vü müderris vü müftī vü sulṭānī gözine göstermeyüp her kişi merāmını söylemekde cenāb-ı Rabbü'l-erbābdan ḡayrıdan vehm ü ḫavf eylemez.” diyü ḫatm-i merām eylediler, *raḫimeḫumā Allahu te'ālā.*

' Arif Bülend Şeyḫ İsmā'ıl Şirvānī *raḫmetu'llāhi te'ālā*

Evā'ıl-i i' mārında ḫānesinde olan' ulemā-yı fazā'ıl-intimādan telemmüz idüp' ālem-i

Rabbānī ve taḫrīr-i şamedānī Mevlānā Celāl Devvānī ḫāzretlerinüñ ḫıdmetlerinde taḫşīl-i

³⁷⁷ *Yüzünde dindarlık ışığı parlıyor. Dürüstlüğü yüzünde ay gibi belirlidir. Sürekli yüzünden ışık ve şevket akıyor. O kişi parlayan mum gibi olmuş.*

‘ulūma meşgūl oldı. Bu eşnāda murāfaqat-ı muvāfaqat-ı tevfiq-ı ilāhī ve musā‘ edāt-ı mu‘āzedet-i te’yīd-i nā-mütenāhī ile ser-çeşme-i tarīqat-ı Naqş-bendī’ye Hı̇ace ‘Ubeydu’llāh Semerqandī ḥazretlerine ḥıdmet idüp nuqūş-ı füyūzāt-ı fütūḥāt-ı Rabbāniyye mir’āt-müşāhedesinde meşhūd olmağla ekmel-i kümmel-i aşḥāb-ı kemāl oldı. **Şi‘r:**

Be-envā‘ -ı kemālāt-ı ilāhī

Şud ān merd-i ḥudā insān-ı kāmil³⁷⁸

Hı̇ace ‘Ubeydu’llāh Naqş-bendī dārü’n-na‘īm-i cināna revāne olduğda Şeyḥ İsmā‘il Ka‘be-i şerīfeye irtihāl idüp toquz yüz kırk senesine qarīb eyyāmda vefāt idinceye degin anda tavaṭṭun eyledi. Merḥūm u mağfūrūnleh Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī’nūñ zemān-ı salṭanatında bilād-ı ābād-ı Rūm’a gelüp bir miqdār müddet tarīq-ı taşavvufda tek ü pūy eyledükden soñra [360] maḳarr-ı muḳaddesine ‘avdet eyledi. Ol fāzıl-ı mebrūr ‘ırz u vaḳār üzre meftūr olup müḥib ü vaḳūr ve mütevāzı‘ u müteḥaşşi‘ bir kimse idi. Ekābir ü aşāğırı ve fuḳarā vü aḡniyāyı ber-ā-ber tevḳīr ü tebcīl eyleyüp mecālīs ü maḥāfilde ḡanīyi faḳīrden ve kesīri şaḡīrden ri‘āyetde fark itdürmez idi. Tekellüfāt-ı ‘ādile-i sā’ire ve taşallüfāt-ı mu‘tāde-i dā’ireyi ***[?] tarḥ u ṭard idüp herkes ile aḥsen-i vücūh üzre mu‘āmele ider idi. **Şi‘r:**

Çü nīk ü bed be-ḥāhed her dū be-güzeşt

Ḥunuk ānkes ki nīkī kerd ü be-güzeşt³⁷⁹

Ol sırr u cūybār-ı kerāmetūñ ḳāmet-i bālāsı himmet-i vālāsı gibi bülend ü a‘lā olup ‘ömr-i dırāza el irgürmiş idi. Müyesserü’l-āmālūñ luṭfiyla mu‘ammer olup bāḡ-ı ḥayātında çoḳ ‘ömr sürmüş idi. ‘Ulūm-ı ‘āliye-i ḡāliyyede fażl-ı ‘aẓīm ve neyl-i cismi olup Ka‘be-i şerīfede Buḥārī vü Beyzāvī ders ider idi. Mutaṭarriḳāt-ı tarā’iḳ-ı istifādeye ifāde ider idi.

‘Ārif-i bi’llāh Şeyḥ Baba Ni‘metu’llāh *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Müddet-i ‘ömrinde faḳr ü fenā iḥtiyār idüp kendinūñ aḥvālını iḥfā ve esrār-ı-ilāhiyyeyi esrār eyledi. Ol āşinā-yı deryā-yı mezāyā-yı tarīqat ve sebbāḥ-ı biḥār-ı zehḥār-ı esrār-ı ḥaḳīḳat ser-

³⁷⁸ İlahi kemalatin çeşitliliği ile o Allah’ın kamil bir insan oldu.

³⁷⁹ Kötülük ve iyilik her ikisi de geçecektir. İyilik yapıp geçen insana kutlu olsun.

çeşme-i mīm-i feyz-i ‘amīm ve ‘allemnāhu min ledunnā ‘ilmen³⁸⁰ ve menba‘-ı yenābī‘-ı
fazā’ıl ve kāne fazlu’llāhi ‘aleyke ‘azīmen³⁸¹ ya‘ nī ol lücce-i ‘ummān-ı ne‘am-ı bī intihānuñ
şuyına cedāvil-i enhār-ı füyüzāt-ı Rabbāniyye ve yenābī‘-ı bī-şümār-ı fütühāt-ı yezdāniyye
‘aliyyü’l-vechü’l-mütezáyid-i mütevārid olup günden güne tevārüdi mütezāyid oldu. **Beyt:**

Āteşī ki evvel zi āhen mī-cehd

Ve kadem bes süst bīrūn mī-nehd

Dāye eş penbe est evvel līk aḥīr

Mī-resāned şu‘lihā ū bā-eşīr

Merd evvel beste-i ḥ‘āb u ḥürest

Āḥirü’l-emr ez melā’ik ber terest

Der penāh-ı penbe ü kibrīthā

Şu‘le-i nüreş ber āyed tāshā

‘Ālem-i tārik rūşen mī-kuned

Künde-i āhen be-sūzen mī-kuned³⁸²

Ol baḥr-ı baḥīr fazā’ıl-i tebaḥḥur u taḥabbur idüp *inne li-rabbikum fī eyyāmin dehrikum*
*nefeḥāt*³⁸³ ile efvāc-ı emvāc-ı leṭā’if-i ma‘ārif-i ḳudsiyye-i ünsiyyesi temevvüc itmegin tefāsīr-
i iksīr-i te’şīre mürāca‘at itmedin Ḳur’ān-ı ‘azīme tefsīr-i pūr-teysīr taḥrīr ü taşvīr eyledi. Ol
derc-i ḥaḳā’ikda bī-nihāye ‘aḳā’ik-ı daḳā’ik derc idüp me‘āric-i medāric-i fehmden berter ve

³⁸⁰ *Ve biz ona gizli ilimimizden bir ilim öğrettik (Kehf 65).*

³⁸¹ *Ve Allah'ın senin üzerindeki fazlı çok büyüktür (Nisâ 113).*

³⁸² *İlk başta demirden çıkan ateş gevşekçe dışarıya adım atıyor. Onun hemşiresi pamuktur ama sonradan alevleri ateş gezegenine ulaşır. İnsan en başta yemek ve uyumakla uğraşır. Ama işin sonunda meleklerden daha yüceleşir. Pamuk ve kibrit sayesinde alevlerinin ışığı gökyüzüne kadar çıkar, karanlık dünyayı aydınlatır. Demiri iğneye dönüştürür.*

³⁸³ *Gün içerisindeki esintiler senin rabbindedir.*

derecāt-ı ıabaqāt-i idrākde bālāter leṭā'if-i muntazama tanzīm ü tersīm eyledi. 'İbārāt-ı bā-isti'ārātında müdemmec ü mevzū' olan feṣāḫat ve ta'birāt-ı pür-taḫyirātında medrec olan berā'at-i rütbe-i 'icāza bāğ olmağın cemāhır-i mesāhır-i ḫalkuñ mehere-i berresi anı idrākden 'āciz oldı ve dağlı ṣaḳā'ik-ı ḫaḳā'ik-ı ilāhiyyeyi ḫāvī ve küllihā-yı ḫükm-i şamedāniyyeyi muḫtevī olan Gülşen-i Rāz nām kitābı şerḫ idüp şevk-i nük-ı kaleminden şiküfte bir şüküfe-i ra'nā peydā oldı ki anuñ reng ü büyına 'andelibān-ı gül-zār-ı taşavvuf şifte ve tūṭiyān-ı şekersitān-ı ıarīkat aña firiftedür. **Şi'r:**

Ne-yāmized çe ḫürrem nū behārīst

Zi bāğ-ı İrem rā ḫār ḫārīst

Būd her dāstān zū büstānī

Behr büstān zi her gülrüyī nişānī

Hezārān tāze gül der vey şiküfte

Dū-şad nergis be-ḫāb-ı nāz ḫüfte

Ḥaṭṭ-ı mişgīn-i ü ber levḫ-i kāfūr

Çü der pāy-ı dıraḫtān sāye-i nūr³⁸⁴

Ol maşdüḳ-ı mañtūḳ ve *in te'uddū ni'meta'llāhi lā tuḫşūhā*³⁸⁵ olan Baba Ni' metu'llāh
Ḳaramān vilāyetinden Aḳ şehr nām ḳaşabada tavaṭṭun u temekkün idüp anda vefāt eyledi.
Mezār-ı şerīfi mezār-gāḫ olup erbāb-ı ḫācāt ve aşḫāb-ı murādāt anuñ rūḫ-ı pür-fütūḫından
istimdād eylemekden ḫālī degüldür. **Şi'r:**

³⁸⁴ *Hürrem bir bahardır ki "İrem bahçesi" onun karşısında bir diken kadar eziktir. Her hikayesi bir bostandır. Her bostanında bir güzelden işaretler var(dır). Orada binlerce yeni çiçek çıkmış. İki yüz tane nergis güzel uykuda. Onun siyah hattı kâfur levhasında ağaçlar altındaki gölge gibidir.*

³⁸⁵ *Ve şâyet, Allah'ın ni'metlerini adet adet (tane tane) sayarsanız, O'nu sayamazsınız (İbrâhim 34; Nahl 18).*

Mezâreş merci^ç -1 aşhâb-1 hâcât

Hemî yâbend ez kabreş murâdât³⁸⁶

Tezyîl Mümâ-ileyhûñ zıkr olınan Tefsîr-i Şerîf' inden gayrı Tefsîr-i Qâdî'ya hâşiyesi vardır, *rahmetu'llâhi te'âlâ*.

Şeyh Mehemmed Bedahşî *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Ol kûtb-1 aqtâb-1 lübb-i ülu'l-elbâb Mevlânâ H'âce 'Ubeydu'llâh Naqş-bendî'nüñ aşhâbındandır. Qabr-i şerîfi Dımışq-1 Şâm'dadır. Mevlânâ Nizârî-zâde dimekle meşhûr 'ârif-i ma'ârif-i mevfûr ve fâzıl-1 fazâ'il-i mekşûr ile [361] muşâhabet eyledi. Kendi Şeyhi'nüñ tarîka-i enîkası üzre pây-1 himmet-i vâlâ-töhmeti dâmen-i firâg u 'uzlete çeküp hacb-i 'avâ'îk-1 'alâ'îk-1 hâlâ'îk-1 dest-i cidd-i şâdîk ile def^ç ü ref^ç eyledi. Cenâb-1 kübriyâya teveccüh-i tām ile mâ-sivâdan tecerrüd idüp târik-i dünyâ olmağla felekü'l-eflâke hem-ser oldu. **Şi'r:**

'İzzet-i ân yâft ki ber kuned dil ez mihr-i cihân

Râhet-i ü dîd kezû dest-i tama^ç bâz keşîd³⁸⁷

Mahrûsa-i Dımışq-1 Şâm-1 sāmî-mekânda tavaţtun idüp zâviye-i humûl ve peygüle-i zühülde sâkin iken şehri-yâr-1 mağfîret-şi'âr Sulţân Selîm Hân-ı evvel ol diyâr-ı bâ-i' tibârı feth idüp memâlik-i mürîşe-i 'Osmâniyye'ye zamm eyledükde Şeyh hazretlerinüñ evine iki kerre vardı.

Ol def^ç a mülâkât eyledüklerinde mâ-beynlerinde mükâleme olmayup iki taraftan şamt u sükût u edeb üzre oturduğdan soñra muqârret vâkı' oldu. Def^ç a-i şâniyede Mehemmed Bedahşî hazretleri tarafından feth-i kelâm olup silsile-i kıl ü kâl bu minvâl üzre tahtîk olındı ki ikimüz dağı hâlâk-1 'âlemün havâşş-1 'ibâdından olup raqabemüzde ribka-i rıkkıyyet merbûţ ve miyânımızda kemer-i 'ubüdiyyet bestedür. *Ve âmeleha'l-insānu innehu kâne zalūmen cehūlen*³⁸⁸ fehvāsınca semāvāt u arzıyyūn taħammül itmedügi bār-girān-ı

'ubüdiyyete taħammül itmekde ber-ā-beriz. **Şi'r:**

³⁸⁶ Mezarı, arzu ve istekleri olanların mekanıdır. Mezarından hemen isteklerini buluyorlar.

³⁸⁷ Dünya sevgisini bırakan adam, büyüklüğe varır. Hırstan el çeken adam rahatlık ve güvenlik bulacaktır.

³⁸⁸ Ve insan onu yükledi. Muhakkak ki o (nefs), çok zalimdir, çok cahildir (Ahzâb 72).

Der ezel nev^ç -i beşer bûd hamûl

Heme halk zulûmest ü cehûl

Heme yek-bâre tekellûf kerdend

Cümle hem-vâre taşalluf kerdend³⁸⁹

Lâkin senüñ zimmet-i himmetle aldıguñ hûkûk-ı bî-^ç uķûk beżâyi^ç -ı bedâyi^ç -ı salţanat ve berdüş-ı töhmet ki taħammûl itdügüñ^ç uhûd-ı^ç avārî-i mütevārî ħilâfet fazladur. A^ç bā-yı külfet-i ülfet aĥvâl-i ümmete müte^ç allıķ eţvār-ı evţār-ı ser-bârdur. *El-minnetü Allāhu te^ç ālā* benüm gerden-i muţāva^ç atla boyun urduġım bār-ı mü^ç ennet senüñ bāruñdan ħafîfdür ve ħaşā^ç iş-i kavāşım-ı mü^ç ennāt pādşāhdan laţîfdür. El-ĥaķķ senüñ taħammûl itdügün aĥmâl-i eşķālî taġ ve taş götürmez. Kāffe-i ħalā^ç iķ-ı^ç âlemiyān aña tākāt getirmez. Hemān saña lâzım olan *küllüküm rā^ç in ve küllüküm mes^ç ul^ç an rā^ç iyyetih³⁹⁰* ma^ç nāsın mülāĥaza idüp re^ç āyā vü berāyānuñ bālā-yı vālā-yı istiţā^ç atlerini bār-girān-ı tekālîf-i şākķa ile ħamîde itmemekdür.

Meşnevî:

Ĥaķķ zi şāhān be-ġayr-ı^ç adl naĥv est

Āsmān ü zemīn be-^ç adl be-pāst

Salţanat ħīme īst bes mevzūn

Keş bûd rāstî ve^ç adl sûtūn

Ger ne-bāşed sûtūn-ı ħīme be-cāy³⁹¹

Mümkün olduķça anlaruñ aĥmâl ü eşķālîni taĥfîf idüp āb-ı cān-baĥş-ı^ç adl ü inşāfla iĥyā-yı merāsım-i levāzım-ı dīn-i ezher ve şemşîr-i ħazm ü^ç azmle emānet-i şemātet-i^ç adāt tuġāt-ı şer^ç -i ebher itmekde cidd-i ĥaķîķ ve sa^ç y-ı enîķ itmekdür didi. **Meşnevî:**

³⁸⁹ *En başta insan oġlu sabırlıydı. Tüm yaratıklar karanlık ve cahildir. Hepsi birden mükellef oldu. Hepsi bir anda (insani) övmeye başladılar.*

³⁹⁰ *Hepiniz çobansınız ve hepimiz mahiyetiniz (emriniz) altındakilerden sorumlusunuz.*

³⁹¹ *Allah padişahlardan sadece adalet istedi. Yeryüzü ve gökyüzü adalet üzerine dayanmış. Hükümet çok dengeli bir çadırdır ve dürüstlük ve adalet onun sütunlarıdır. Eğer çadırın sütunu yerinde olma zsa bir çadır nasıl ayakta kalabilir?*

Çişt ‘adl anke be-güzeri zi füzül

Ne-kunî ez tarîk-ı şer‘ -i ‘udül

Şer‘ rā naşb-i ‘in-i hüd sâzi

Çeşm ber gayr-ı ân ne-yendâzi³⁹²

Bu kışşada pādşāh-ı sa‘ ādet-dest-gāhdan ol meclisde sükūt-i ihtiyār eyledüklerinüñ sırrından istiḥbār ü istifsār olunduḡda “Bu tarîkla silsile-cünbān ḥiṭāb oldı ki mecālisde ve maḥāfilde ādāb-ı erbābü’l-bāl feth-i bāb ḥiṭāb-ı cenāb-ı ma‘ āli-i nişābdan şudūr eylemekdür. Ol mihr-i sipihr-i kerāmetle ‘ulüvv-i cenābda ve sümüvv-i nişābda ben zerre-i ḥāk-sāruñ münāsebeti yoḡdur. Anuñ yanında benüm tekellüm itmedüḡime ḥikmet budur. Lākin Şeyḥ ḥāzretleri durer-i ġurer-i kelimātını ġuş-i hūşumuzda menguş olmaḡa lāyık göremedüḡi sebebden söylemege tenezzül itmeyüp mübārek dehānı dürr-i cünbden kelām-ı gevher-bār ışdār eylemedi.” diyü buyurdılar. Bu cevābuñ ‘aḡabinde ol Sulṭān-ı ‘Oşmānī-nejād bu ḥikāyeti irād eyledi ki “Sulṭān Ḥüseyn Bayḡara’nuñ evlād-ı emcādından bedi‘ ü’z-zemān-ı mīrzā ki ‘ulüvv ü ḥaseb ve sümüvv-i neseb ile meşḥūr u mezkūrdur. Toḡuz yüz yigirmi senesinde vāḡı‘ olan Ḳızıl-bāş seferinde hümā-yı hümāyün fāl-i rāyāt zafer-i āyātım diyār-ı Āzərbaycān’a sāye şalup vilāyet-i Tebriz müḥeyyem-i sürādiḡāt-ı ‘ālemiyānum olduḡda ol şehr-yār-ı ‘alā-cinān pāye-i serir-i felek-nişābumı ilticā idüp benüm ile mülāḡāt itdüḡinde ol mülāḡi olduḡumuzda söyleşmek vāḡı‘ olmadı. Bizüm Şeyḥ’le olan kışşamız anuñ gibidür.” didi. Ḥ‘āce ‘Ubeydu’llāh Semerḡandī ḥāzretlerinüñ aşl-ı cezil ve nesl-i cemilinden muḡassem aḡşām-ı füyüzāt ilāhiyye olan Mevlānā Ḥ‘āce Meḥemmed [362] Ḳāsım ḥikāyet eyledi ki “Mazhar-ı esrār-ı yezdānī Mevlānā İsmā‘il Şīrvānī’nuñ bir ġün ḥāk-pāyine rü-māl olup şeref-i telḡā-yı liḡā-yı meserret iltiḡāsıyla müşerref olduḡımda ol beni kütüb-i mu‘ tebere-i mu‘ tevereğe müṭāla‘a eylemege tergib eyledi. **Şi‘r:**

³⁹² *Adalet nedir? Fazlalıklardan geçmektir. Şeriat yolundan çıkmamaktır. Şeriatı gözünün önünde saklamaktır. Onun (şeriatın) dışında başka bir şey görmemektir.*

Enīs-i künc-i tenhāyī kitābest

Fürüg-ı şubḥ-ı dānāyī kitābest

Buved bī-müzd ü minnet üstādī

Zi dāniş be-ḥıdmet her dem güşādī

Be-taḳrīr-i leṭāfet lef-i güşāyed

Hezārān ma‘ nī-i gevher nümāyend³⁹³

Ben daḥı bu muḳābelede cevāb virüp “Ol maḳūle merām-ı zī-şān ve maḳşad-ı ḥaṭıre vāşıl olmağa keşret-i meşāğil şāğıldür. Benüm evḳāt-i şeref-ğāyātumda iştiğāl-i ketb itmege müsā‘ade yoḳdur.” diyü i‘tizār eyledüm. Ba‘dehü Şeyḥ Meḥammed Bedaḥşī’nün ḥıdmetine varup sa‘ādet-i muşāḥabetleriyle müstes‘id olduğımda Şeyḥ Meḥammed Bedaḥşī buyurdılar ki “Ḥālā ḡālibā Mevlānā İsmā‘il Şırvānī’den gelürsünüz. Gerçe anlar sizi müṭāla‘a-i‘ulūma terḡīb eylediler. Ammā anuñ bu sözine iltifāt itmeñüz. Zırā Ḳur‘ān-ı‘aẓīm ve Furḳān-ı kerīmi‘umumdan fātiḥa-i fāyiḥasından Süre-i ‘Ādiyāt’a degin ta‘allüm ü telemmüz itmiş iken şahā‘ıf-i şerā‘ıf-i ḡaybdan āyāt-ı beyyināt-ı leṭā‘ıf-i ma‘ārif ve muḥkemāt-ı ḡayr-ı müteşābihāt-ı zarā‘ıf-i‘avārif baña münkeşif olup süver-i i‘cāz şuver-i ilāhī-i kemā-hī bende ḥatm oldı. Ḥālā *el-ḥamduli’llāhi te‘ālā*³⁹⁴ Mevlānā İsmā‘il kāffe-i‘ulūm ve‘ämme-i fūnūn ‘āliyetü’ş-şu’unda ihtiyācım yoḳdur.” diyüp kendinün mebānī-i faẓl-ı zāhir ü bāhirini keşf ü ilhām-ı şavbına ilmām eyledi. Merāyā-yı mükāşefāt-ı şamediyeye olan aşḥāb-ı füyüzāt-ı eḥaddiyeye intisāb-ı iktisābdan müstaḡnī olup anlarıñ ḥaḳḳında keşf-i kāfī-i vāfi olduğın i‘lām eyledi. Vech-i mersüm ve nesāḳ-ı merḳūm üzre faşl-ı ḥiṭāb eyledükden soñra Mevlānā İsmā‘il “Gāh gāh a‘lā-yı‘illiyiñ ve gāh gāh esfel-i sāfelinde göririn.” diyüp anuñ şān-ı vālāsına müte‘allıḳ bu maḳūle kelimāt idüp‘aḳd-i‘aḳd-i kelām eyledi. Ol meclis-i sa‘ādet-celisinden

³⁹³ *Yalnızlığın arkadaşı kitaptır. Akıllılık sabahının ışığı kitaptır. O harçsız ve minnetsiz bir hocadır. Bilimde her an sana bilgi veriyor. Güzel beyanıyla sırları açıklar. Binlerce mücevherin anlamını anlatır.*

³⁹⁴ *Allah’a hamt olsun.*

kaıkup Mevlānā İsmā‘ il’ ũñ ‘ izz-i hużūrına varduğımda mŭmā-ileyh esās kelāmı bu ũslŭb ũzre te’sis eyledi ki “Hıdmetiñŭzi Őeyh Mehemmed BedaııŐi’den gelŭr zann iderin. Gālībā anlar sizi mŭtāla‘ a-i kŭtŭb-i mu‘ tebere ve mŭlāıaıza-i ‘ ulŭm-ı me’sŭreden men‘ eyledi.” diyŭ istiıhbār Őeklinde istifsār eyledŭkde “Vākı‘ en ol kiŐi beni mŭtāla‘ adan men‘ itdŭgi muıarrerdŭr.” diyŭp taıdııı-kelām eyledi.” Ol maıallde Mevlānā İsmā‘ il “Mŭtāla‘ anuñ menāfi‘ -ı keŐiresi ve fevā’id-i gāziresi vardur. Senŭñ ceddŭñ H‘āce ‘ Ubeydu’llāh evāııir i‘ mārında gāliıı u gāsek-i Őāmdan felāı u fıraıı-ı Őubıa degin Tefsir-i Beyzāvı’ye nazār idŭp neyyir-i beyzā maııla‘ -ı Őeıerden tŭlŭ‘ idince her gice mŭtāla‘ a ider idi.” diyŭp kendi mŭdde‘ āsına bunu sened maıāmında irād eyledi. “Bu kelām temām olduııdan Őoñra Őeyh Mehemmed BedaııŐi ile ortamuzda bir ‘ aceb hāl mŭŐāhede iderin. Her kaııan anuñ ile muŐāıabet itmege kaııd eylesem kendi nefsimi felek-i eflāk ve a‘ lā-yı ‘ illiyyin ũzre gŭririn. Ammā bu sevdādan fāriıı olsam kendŭmi haııziz-i tenezzŭlde meıgāk-ı hākde gŭririn.” diyŭ buyurdılar. Mevlānā İsmā‘ il’ ũñ Őeyh Mehemmed BedaııŐi haıııında gāh ũı ve gāh haıızizde gŭririn didŭgi Őeyh Mehemmed BedaııŐi’nŭñ āyine-i hāıırına mŭn‘ akis olup her birinŭñ zahr-ı gāybında tekellŭm itdŭgi sŭıhan-ı dil-gŭŐā āŐinā çıııdı.” **MıŐra‘** :

ÅŐinā gibi benŭmle ‘ ālem-ı ervāııdan

Şeyh Mehemmed BedaııŐi haııretleri maıırŭsa-i DımıŐııı’da vefāt idŭp toııuz yŭz yigirmi iki senesinde sitāre-i seyyāre-i fıruz-ı bŭrŭzı maıırib-i zŭhŭle ũfŭl eyledi. Mihr-i vŭcŭdı toıımadıııa dŭnŭp Őām-ı ‘ ademde nā-peydā oldu, *raıımetu’llāh*.

Tezyil Şeyh Mehemmed BedaııŐi haııretleri Mevlānā Kŭııbŭ’ d-din Rāzı’nŭñ Őerıı-i Şemsiyye’sine tesvıd eyledi. Ekābir-i ‘ ulemādan biri “Ben gŭrdŭm.” didi.

‘ Ārif-i bi’llāh Őeyhŭ’s-Seyyid Aıımed bin Mehemmed Buııārı Hŭseyynı *raıımetu’llāhi te‘ ālā*

Tā’ife-i h‘ācegānuñ ekābirindendŭr. Diyār-ı Rŭm’da bu tarıııkuñ Őŭyŭ‘ına sebep haııretleri olmuşdur. E‘ āzım-ı mutāıarriııān-ı tarıııka-i NaııŐ-bendiyye’den evvelā H‘āce ‘ Ubeydu’llāh Semerııandı haııretleriyle muŐāıabet idŭp mŭnāsebet-i- tāme itmiş iken anlaruñ emriyle Şeyh İlāhi haııretlerine ittiŐāl eyledi. Şeyh İlāhi bŭm-ı [363] Rŭm Şavbına mŭteveccih olduııda

Seyyid Aḥmed Buḥārī ehl ü ‘ıyālını Buḥārā’da terk idüp anuñla bile müsāferet eylediler. Şeyḥ İlähî ḥazretleri Seyyid Aḥmed Buḥārī’ye kemāl-i mertebe ve mertebe-i kemālde ta‘ zīm ü tekrīm idüp mecālis ü maḥāfilde cānib-i yemīnini aña ta‘ yīn eyledi. Ta‘ zīmü’s-sadāt-ı kerā’imü’l-‘ādāt zümre-i ‘ulemā ve fırka-i fużalādan ferd-i āferīdeyi ol kıdve-i ‘ulemādan taḳdīm itmeyüp Simāv nām ḳaşabada sākın olduḳca imāmeti aña tefvīz eyledi. **Şi‘r-i ‘Arabî:**

Ce‘alū li-ebnā’i’r-resūl ‘allāme

İnne’l-‘allāme şāne min lā ya‘ref³⁹⁵

Diger:

Nūrü’l-nübüvvet fī kerīm vücūhum

Yaḡnī el-şerīf ‘inne’t-ṭarāz el-aḫzār³⁹⁶

Şeyḥ İlähî ḥazretlerinden menḳüldür ki “Seyyid Aḥmed Buḥārī ḥazretleri altı yıl miḳdārı şabāḥ namāzını bize yatsū namāzı āb-destiyle ḳılıvirdi diyü ḥüsn-i ḥāl ve şalāḥ-ı aḥvālinde tensīş eyledi.” Bu ḥuşuş Emīr Buḥārī’den istifsār olunduḳda cevāb virüp “Şeyḥ’üñ maṭbahına odun getirmek için her gün taḡa gider olduḳında evā’ıl-i şubḥda Şeyḥ’üñ bindügi ḳatırı ve odun taşımaḡ için ta‘ yīn olınan ḥimārı alup ikisini bile taḡda otlamaḡa şalıvirüp anlar otlayınca kendim bir ağaca ṭayanup bir sā‘at miḳdārı uyur idim. Şeyḥ’üñ ta‘ yīn itdügi yıllarda zemān-ı nevm her yevmde baña sā‘at-i merḳūmeye maḥşūr u maḳşūr olup zıkr olınan müddet-i yesīreye münḥaşır oldu. Bu bīdārılıḡuñ berekātından mükāşefāt-i ilāhiyyeye zafer müyesser olup cemāl-i bā-kemāl-i şun‘-ı ḥaḳḳı müşāhedeye dest-res naşīb oldu.” didi. Fi’l-vāḳı‘ bir merdümün çeşm-i zāhir-i beynine niḳāb-ı ḥ‘āb ḥicāb olup ḡaflet perde olsa mazāhir-i zavāhir-i ismen ve şıfāt ü merāyā-yı mezāyā-yı zuhūrāt-ı nu‘ūt-ı sāmīyāt olan zevāt-ı ‘āliyāt ve a‘ yān-ı şābitātuñ ḥaḳā’ıḳ u daḳā’ıḳına itṭilā‘ a ḥācib ü cāḥiz olmaḡ muḳarrerdür. Buḥārī-i mücellā-yı dīde-i cihān dīde-i jeng-i reng-i ḥ‘ābdan muşaffā ölmeyicek şāhid-i maḳşūd-ı müşāhid olmaḡ muḥāldür. Mir ‘āt-i bāşırada cemāl-i bā-kemāl mürüm-ı ḥaḳıḳī cilve-nümā

³⁹⁵ Peygamberin soyundan gelenler için işaretler vardır. Bu işaretler cahiller içindir.

³⁹⁶ Peygamberlik onların yüzlerinde aydınlatılır. Tüm inananlar bunu açık seçik görürler.

olmağ ne ihtimâldür. Tâlib-i dîdâr-ı bîdâr ve râğib-ı rûy-ı yâr-ı melek-nişâb-ı bî-ğ̃âb
gerekdür. *Min sa‘yu ra‘y ve min nâme re‘ye*³⁹⁷ **Şi‘r:**

Dîde be-güşây çü şâhib nazarân

Kez pey-i mâst besî ħ̃âb-ı gerân

‘Özr-i ħ̃ûd ħ̃‘ah be-şad miĥnet ü derd

Ki besî ħ̃̃âb-ı ‘adem bâyed kerd

Men çe güyem tû ħ̃ûd inşâf bede

Pîş-i ruĥ perde-i ez ħ̃̃âb mineh³⁹⁸

Şeyĥ İlâhî ĥâzretlerinüñ icâzetiyle Ĥicâz cānibine ĥacc ĥaşd idüp tecerrüd ü tevekkül tarîķıyla
sefer-i fevz-eşere sâlik oldı. Bu ‘azîmet-i ‘azîmenüñ zemânında mâ-melek kısmından
kendinüñ bir muşĥaf-ı şerîfinden ve Meşnevî nām kitâb-ı müsteĥâbından ĥayrı Şeyĥ’üñ
virdüĝi bir ĥimâr ve on dâne aķçe ĥarçlıķdan ĥayrı nesnesi yoĝ idi. Ancağ bundan ziyâde zâd
ü zevâde kısmında Şeyĥ’üñ aĥşam seferesinden “Ekmeklü bâzârdur.” diyü teberrüken bir
ekmek getirmiş idi. **Şi‘r**

Şabr kun bâ-fağr u be-güzâr in melâl

Zenk der fağrest ‘izz-i zû’l-celâl

Hîn-i tevekkül kun melerzân pâ ü dest

Rızķ-ı tû ber tû zi ‘âşîķ terest³⁹⁹

Zikr olınan muşĥaf-ı şerîfi yolda uğrıldup meşnevîyi iki yüz aķçeye fûrûĥt eyledi. Müddet-i
seferinde kimseden aķçe vü şadaķa almayup ‘âleme istiğnâda ĥörünmiş idi. Ancağ bir kimse

³⁹⁷ Korumaya çalışmadan ve gözetmeden uyudu.

³⁹⁸ Âlimler gibi gözlerini aç ki önümüzde çok uyku var. Yüzlerce acı ve sıkıntı ile kendinin özrünü iste ki ölümden sonra epey uyuyacağız. Nen ne diyeyim? Kendin insafli ol. Yüzünün önüne uykudan bir perde asma.

³⁹⁹ Fakirliğe tahammül et ve bu acıya dayan. Çünkü büyüklük ve şevket fakirliktedir. Tevekkül et ve elin ayağın titremesin. Senin rızķın senden daha çok sana âşîķtir.

Hı̄`āce Bahā`ad`dīn revh için bir filori nezr idüp ol filoriyi biñ dürlü ibrāmıla añā kabül itdürmiş idi. Bu kadar fakr u fāka ve tenekküdesi ile ol seferde aḥsen-i ḥāl ve si`et-i bāl ile geşt ü güzār idüp bir yıla qarīb Mekke-i müşerrefede ve miḳdār-ı rūzgār Ḳuds-i şerīfede ārām u qarār eyledi. Zemān-ı iḳāmetinde her gün yedi kerre beytu`llāhı tavāf idüp şafā-niyet ile beyne`l-meyelīn yedi kerre sa`y itmegi kendi kendiye nezr idüp zimmet-i himmetine ilzām kılmış idi. Bu iki sünnet-i ḥasenenüñ edāsın farz bilmiş idi. Bu sebebden ol menzūruñ edāsında sa`y-ı meşḳūr idüp ifā-yı merām-ı ma`hūd eyledi daḥı her gice bir sā`at uyumayup gāh tavāf ve gāh kıyām üzre oldu. Mezḳūruñ za`f-ı bünyesi kemāl-i mertebe-i ḳuvvetde iken te`yīd-i ilāhī ile *mü`eyyed min`ında`llāh* ölüp bu maḳūle tekālīf-i şāḳḳaya taḥammül eyledi.

Şi`r:

Kerd ḥacc u tavāf u sa`y-ı belīḡ

Be-şefā-yı dil ü ḥulūş-i cenān

Nā`il-i zemzem-i şefā şud ū

Geşt vāşıl [364] be-ḥazret-i ḥannān⁴⁰⁰

Şeyḫ İllāhī ḥazretleri Simāv`dan Emīr Buḥārī`ye mektüb-ı mergūb gönderüp ḥuzūr-ı müstevcibü`s-serverine gelmesini taleb eylemenin Emīr Buḥārī ḥazretleri kıble-nümā-yı `azīmetini Simāv cānibinde taḥvīl idüp imtişālen li`l-emr Şeyḫ`üñ yanına mu`āvedet ü mürāca`at eyledi. Ol emīr-i vālā-rütbet ḥikāyet eyledi ki “Şeyḫ İllāhī ḥazretlerinüñ ḥıdmetlerinde olurken meşāyih-i Ḳoştanḫıniyye`nün ziyāreti ve şeref-i muvāşalatları ḥāḫıra ḥāḫıra olup bu dā`ıye-i rā`ıyye baña ḥücüm u istilā itmegin Şeyḫ İllāhī ḥazretinden bu emel-i kāmīl-şī`āruñ def` için isticāze eyledüm. Şeyḫ ḥazretleri mültemesim kabül idüp baña icāzet virdükden soñra “Ol diyāruñ ḥalkı beni kendi cāniblerine da`vet iderler göresin. Eger varmak münāsib ise baña ḥaber gönderesin.” diyü vaşıyyet eyledi. Ben daḥı bu ḥāḫıra ile Simāv`dan maḥrūsa-i Ḳoştanḫıniyye`ye varup Şeyḫ Vefā-zāde`nün zāviyesinde nüzül eyledüm. Vaḳtā ki

⁴⁰⁰ *Haccı tavaf etti ve açıkça telaş etti. Kalbinin temizliği ve niyetin hulusu için “Zemzem” sefasına nail oldu. Allah u Teâlâ`ya vasil oldular.*

ikinci namāzınıñ zemānı gelüp mescide dāhıl olduğında ol imām-ı hümām ve muḳtedā-yı pīşüvā-yı enām ya‘ nī Şeyḫ Vefā-zāde keşru’ llāhu Te‘ ālā-zāde ‘ ibādet-ḫānesinden çıkup halka imāmet eyledükden soñra namāzdan fāriğ olup evrād ü ezkāra meşğül olduğda ırāqdan ādāb üzre qarşularında cülūs eyledüm. Her bār-geh Şeyḫ Vefā-zāde’ye nazār içün başımı ḳaldırup maḫyā-yı maḫyā-baḫşlarına nigāh eyledüm. Şeyḫ ḫazretlerini daḫı benüm cānibüme nāzır u ḫāzır bulur idüm. İkimizüñ nazārını biri birine müşādif görür idüm. Ba‘ dehū sünnet-i seniyye ve ṭarīḳa-i behiyyeleri üzre evrād-ı imdād-ı irāddan ferāgat olınduḳda yirinden ḳalkup Şeyḫ’e müteveccih olduğında anlar daḫı ḳadem-i iḳbālle baña istiḳbāl idüp beni lübb-i ta‘ zīm ile telşīm ḳılduḳdan soñra yirlerinde cülūs eylediler. Ben daḫı Şeyḫ’üñ ḫuzūr-ı pür-ḫubūrında edeb-i tām ve ḫuşū‘ u ḫuzū‘ üzre oturup bir zemān şamt u sükūt eyledükden soñra Şeyḫ ḫazretleri “Bunlar bizüm miḫmānımızdur. İclāl ü ikrām eyleñüz.” diyü sipāriş eyleyüp ḫalvet-i salvet-baḫşlarına dāhıl oldılar. *İkrām lā ziyāf min ‘adātü’l-eşrāf*⁴⁰¹ Sevākin-i emākin-i sipihirden pīr-i nūrānī çihri-i mihr-i ba‘ de’l-‘ aşr ḫücre-i ifüle rücū‘ eyledükde ol gice zāviye-i mezkūrede giceleyüp ba‘ dehū üç gün anda iḳāmet eyledüm. **Meşnevî:**

Dīde ez nādire dīden beste

Gūş ez nükte şenīden beste

Sāḫte der ḳafes-i teng dehān

Ṭūṫi-i nāṭıḳa rāv gūnk-i zebān⁴⁰²

Ol gicede merdüm-i çeşmüme uyḫu galebe idüp nuḳūş-ı levā’ih-i sevāniḫ mükāşefāt-ı ḡaybiyye mir’āt-mişālinde nümāyān olduğda ve nazār-ı şaḫīḫ ve keşf-i şariḫ ḳuvvetiyle dīde-i dil-i bīdārüm umūr-ı māziye-i vāḳı‘ āt ve şanī‘ -ı āyīne-i müstaḳbelāta vuḳūf bulduḳda vāḳı‘ a görüp ḫāmi‘ -i bedāyi‘ -ı revāyi‘ -ı ḡarībe olan cāmi‘ -i şerīfūñ kūşesinde çerāḡ-ı nīm-mürde gibi işti‘ āli za‘ if bir sirāc-i laṭif ve benüm elümde bir şem‘ görüp elümde olan şem‘ e ile üç

⁴⁰¹ Misafirleri aḡırlamak şereflilerin adetidir.

⁴⁰² Gözlerini nadirlere kapatmış. Kulaḡını noktaları duymaya kapatmış. Dar aḡızda bir kafes yapmış. Nutuk papaḡanını dilsiz koymuş.

def' a ol sirācdan iktibās murād itdüm ve üçünde daḡı ol sirāc nazārumdan gā'ib oldı. Ol şem' -i cem' -i aşḡāb-ı kirāmātuñ mişkāt-ı irşādından baña iktibās müyesser olmayup çerāğ-ı maḡāşidim anuñ nūr-ı ifāzāsından uyanmayacağını ve ol zāviyede müddet-i iḡāmetim üç gün olup ziyāde olmayacağını teferrüs idüp gördüğim vāḡı' ada bu ma' nāya imā var itdüğini fehm eyledüm. Bu vāḡı' a temām olup ḡābdan bīdār olduğda Şeyḡ ḡazretleri ile muşāḡabet eyleyüp icāzet-i şerīfeleri ile revāne oldum. Bu eşnāda Şeyḡ İlāḡı'nūñ şavb-ı kirāmāt-ı şevblerini mektüb-ı berā' at-üslüb irşāl idüp maẓmūnında maḡarr-ı muḡarrer ve müstaḡırr-ı ḡadīmide ya' nī ḡaşaba-i Simāv'da şābit-ḡadem olup maḡrūsa-i Ḳoştantıniyye naḡvine ḡareket itmekden terḡīb ü terḡīb eyledüm. Benüm bu mektübüm Şeyḡ İlāḡı'nūñ müddet-i keşire anda iḡāmetine dā' i oldı. Sālifü'z-zıkr Şeyḡ İlāḡı ḡazretleri tednisāt-ı 'ālem-i eşbāḡdan 'urā vü berī olup ḡaziz-i rehebūtdan evc-i burc-ı raḡamūta şu'ūd-ı pür-şu'ūd eyledükde Emīr Buḡārī ḡazretlerinūñ āşār-ı ḡilāfet ve eḡvār-ı vilāyeti beyne'l-cumhūr-ı meşḡūr olup eḡrāf-ı vilāyetde şāyi' u zāyi' oldı. 'Āmme-i nās anuñ ḡıdmetine ḡālib ü rāḡıb olup emācid ü ekābir menāşıbını terk ider oldı. Ekābir-i zevi'l-me'şer gerd-i ta' alluḡāt cāḡ u celālden anuñ silküp Şeyḡ'ūñ dāmen-i [365] irşādına teşebbüs idüp maḡşūd-ı ḡaḡıḡıye zafer buldılar.” **Mışra'**:

Teşebbüs kerd aşḡāb-ı ḡaleb be-ezīl irşādeş⁴⁰³

Eḡıbbā vü eviddāsı bī-nihāye olup şem' -i cem' -i irādetine zümre-i ḡullāb bī-ḡesāb cem' olmađın maḡām-ı ma' hūd ve meḡān-ı mersūmda sūknā için ḡücerāt-ı keşire ile bir mescid-i vālā-binā idüp fuḡarā-yı sālīkīnūñ ma' āş için bī-ḡesāb evḡāf vaḡf u ḡabs eyledi. Meclis-i şerīflerinde kendileri ḡeybet ü vaḡār ve temkīn ü i' tibār ile oturup felek-i ḡamerde māḡ-ı enveri şevābit-i lāmi' atü's-sevāḡı' niḡe iḡāḡa iderse eḡıbbāsı daḡı Şeyḡ'ūñ ḡavālī-i şeref-ḡālīsinde edeb üzre cülūs iderler idi. Cümleñ ḡavāḡırına def' aten vāḡidet müşerref olup cān gözi ile mutḡaşıl bunlaruñ cānibine nāzır olur idi. Aşḡāb-ı ḡavāḡır-ı ḡaḡıralarını lisān-ı zāḡir ile 'arz itmeksizin Şeyḡ ḡazretlerinūñ teveccūḡ-i müstevcibü't-tereffūḡi bereḡātında cevāblarını alurlar idi. ḡuẓzār-ı meclisūñ cümlesi mükāleme itmedin mücāb olurlar idi. Min ba' di meclis-

⁴⁰³ Talepçiler irşat eteğine teşebbüs ettiler.

i şerîf-i şeref-efzâsında kelimât-ı dünyeviyye tekellüm olunmayup dâ'im-i zıkr-i hafîye müdâvim olurlar idi. Şi'r:

Hûşâ ser-firâzân-ı kûtâh dest

Büzürgan-ı hıred bülendân pest

Çü süsen zeban âver ammâ hamûş

Çü be-hûş nefsi-i lîk peşmîne pûş

Fürû h̄ânde harf-i ezel tâ ebed

Çalem rânde ber harf-i cân u hıred⁴⁰⁴

Ṭarîka-i muqaddere-i muqarrereleri ruşatı terk ü 'azîmet ile 'amel ü sünen-i Muhammediyye'ye sülûk ve şerî'at-ı şer'at-i Muştafâviyye'ye ittibâ' itmekdür. Rüsüm u ruķûm-ı bid'ati şahîfe-i a' mâlde tirâş idüp tarh-ı sū'-i 'ameli maṭârih-i a' mâlden tarh eylemekdür. 'Avâ'îk-ı hâliķ olan 'alâ'îk-ı hâlâ'îkdan inķıṭâ' idüp terk-i şüret ve 'uzlet-i 'ani'l-enâm ve kıllet-i ekl ü ta'âm ve ihyâ-yı leyâlî ve şavm-ı eyyâm-ı 'âdet-i muqarresi idi.

Şi'r:

Tâb' -ı şer' ü târek-i 'âlem

Câlis-i çâr-bâliş-i ceberrüt

Şavm u ihyâst 'âdeteş zânürü

Kerd teşhîr mülket-i melekût⁴⁰⁵

Merhûm u mağfûrûnleh toķuz yüz yigirmi iki senesinde vefât idüp mescidinde defn olındı.

Mezâr-ı rahmet-medârı mezân-ı icâbet-i dâ' iye olan mevâzı' dan olmağın anuñ şeref-i

⁴⁰⁴ *Zulm etmeyen gururlulara selamlar. Akıl büyükleri ve aşağıda duran yüceler. Ruhları güzel ama elbiseler berbat. Zambak gibi iyi konuşan ama sessizler. Ezelden ebede kadar tüm harfleri okumuş, can ve akıl hakkında yazılar yazmışlar.*

⁴⁰⁵ *Şeriat takipçisi ve inzivaya çekilmiş, ceberrut koltuğuna oturmuş. Âdeti oruç tutmak ve gece nöbet tutmaktır. Bu yüzden göklerin kralı oldu.*

ziyâretiyle halk-ı ‘ âlem teberrük iderler ve merhûmuñ maķâmına ķā ’im olan Maħmûd Ćelebi hikâyet eyledi ki “Şeyh Emîr Buħârî ĥazretleri vefât eyledükde kendim ğusl eyledüm. Ol zemânda baña bir mertebe ĥicâb ü ĥayâ istîlâ eyledi ki ĥayâ-yı eşk-i çeşm-i ‘ âşık gibi ķan derleyüp ğarķ-ı ‘ arak oldum. Eħibbâ-yı şadıķadan yanumda bir kimse benüm derümi silüp bir kimse daħı meyte şu koyar idi. Eşnâ-yı ğuslde üç kerre mübârek gözlerin açup ĥâl-i ĥayâtında nazar itdüĝi gibi baña nazar eyledi ve daħı vücûd-ı şerîf ve beden-i laţîfi laħd-ı pâkine vaz’ eyledüĝümüzde ĥiç bir ferdüñ şun’ i vü ‘ ameli olmadın cânib-i kıbleye kendileri müteveccih oldu. Bu ĥâleti cümle-i ķurrâ vü ĥâzırün ‘ ayne’ l-yakîn müşâhede eylemegin şayĥa vü nevĥa idüp cem’ en şalâvât getirdiler.”

Tezyîl Mezķür-ı mebrûruñ tab’ -ı kâmil-i deryâ-bârından baħr-ı medîd-i ĥaķîķatde mevzûn ve âb-dâr-ı eş’âr şudûr eyledi. Bu maţla’ anuñ kelimât-ı ķudsiyyesindendir. **Şi’r:**

Hest tâc-ı ‘ ârifân ender cihân ez çâr terk
Terk-i dünyâ terk-i ‘ uķbâ terk-i hestî târek-i terk
Ĥazret-i Mevlânâ-yı ķudsiyyü’ l-me ’şerüñ
Düş vaķt-i seħer der çarĥ-ı pâlân yâftem
Der-miyân-ı dâne-i ĥaşĥâş-ı sendân yâftem⁴⁰⁶

Ĝazelini temâm-ı şerĥ idüp ıştîlâĥât-ı meşâyih üzre işâretini ve kinâyât ü nikâtini ‘ ibârât-ı berâ’ at-âyât ile tesriĥ ü teşriĥ eyledi. **Şi’r:**

Ĥîzed ĥaķâ ’iķ ez nefsi ü gehî beyân
Zân sân ki dâne-i gevher ez ķaţre-i maţar⁴⁰⁷

Ve daħı sinn-i şerîfi yetmiş üçe bâliğ olduķda büm-ı işneynde zaĥve vaķtinde vefât eyledi. Mervîdür ki âtiyyü’ z-zikr Şeyh Ķâsım Ćelebi Emîr Buħârî merhûmuñ leyle-i vefâtında vâķı’ ada ĥusûfî gördükde “Ĥây Emîr Buħârî ĥazretleri vefât eyledi.” didi ve daħı Müftî Aĥmed Paşa’ nuñ oĝlu Ĥızır Beg Ćelebi merhûmuñ vefâtına bu târiĥi didi. **Şi’r:**

⁴⁰⁶ *Dünyada ariflerin tacı dört şeyi bırakmaktan oluşmaktadır: dünyayı bırakmak, kötülükleri bırakmak, varlıkları bırakmak, bırakmayı bırakmak. Mübarek Hazreti Mevlana’yı dün gece sabaha yakın semerde haşhaş tohumları arasında buldum.*

⁴⁰⁷ *Yağış damlasından mücevher çıkması gibi bazen nefsinden gerçekler beyan olur.*

İtmiş fırkati Şeyh'ün be-gāyet āh Şeyh

Çande gitdi hey dirîg ol *mazharu'llāh*⁴⁰⁸ Şeyh

Bu firāk u hasrete bu derde ve bu hālete

Gönlüme didim ki di tārîh didi vāh Şeyh 922

[366] 'Ārif-i bi'llāh Şeyh Muşlihi'd-dīn Tavīl *rahmetu'llāhi te'ālā*

Aşl-ı aşīli Kaştamonı vilāyetinde Bakır Küresi dimekle meşhūr olan yirdendür. Muğaddemā muğaddemāt-ı taḥşīl-i 'ulūm-ı mebdāiyi tekml ü fūnūna meşgūl olup intāc-ı netāyic-i 'āliye ve te'lif-i meṭālib-i sāmiye itmekle faẓl-ı zāhir-i bāhir ve nübl-i zāhir-i vāfir şāhibi oldu. **Şi'r:**

Ve şöhrete min burc faẓlu mükemmel

*Laḳad ṭal'at meşelü'l-nücümü'z-zevāhif*⁴⁰⁹

Şit-i mütevāfir ve şöhet-i müteṭā'ir ile ol fāzıl mütemehhir-i müştehir olup beyne'l-
'ulemāü'l-fuḥūl maḳbūl olmuş iken derūn-ı necābet-i meknūnda ve sīne-i pūr-sekīnesinde
ṭarīka-i taşavvufa meyl ü velā peydā eyledi. Ol 'aşruñ meşāyih-i 'izām ve mutaşavvife-i
kirāmını dūr idüp hiç birisinüñ yanında teşeffi-i dil ḥāşıl itmeyüp ancak Şeyh İlāhī
ḥazretlerinüñ ḥıdmetinde tesellisin bulup anlar vefāt idinceye degin anuñ ḥuzūrında karar
eyledi. Ṭarīka-i Şūfiyye'de gāye-i gāyāt-ı kāşiye ve nihāye-i nihāyāt-ı nā'iyeye nā'il olup
merātib-i taşavvufda aḳşā-yı kemālāt-ı felekiyye ve ḳuşarā-yı melekāt-ı melekiyyeye vāşıl u
bāliḡ oldu. Müddet-i 'ömrinde nās-ı nesnās-ı vesvāsdan inḳitā' üzre olup a'yan u eşḫāşdan
merdüm-i dīde gibi verā-yı perde-i i' rāzda iḥticāb eyledi. **Şi'r:**

Zi āşināyān ān ḳadr renc ü elem dīdem ki nīst

Meyl-i ān eknūn ki bā ḥūd nīz bā-şenem āşinā

Dil ḥarāş u cān 'anā bīned ezīşān gūiyā

Hest yek naşf ez ḥarāş-ı dil digere naşf ez 'anā⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Allah'ın isminin tecelli ettiği insan.

⁴⁰⁹ İyilikte mükemmel olduğundan dolayı meşhurdur. Yüzü yıldızlar gibi parlıyor.

Zāhir-i tāhirinde āşār-ı heybet ve celāl-i hayāl olunup ol kişiden egerçe şüreten batş u şiddet fehm olunur idi. Ammā şoḥbet zemānında luṭf u cemāl ve re'fet ü rıfķ ve 'ilm ü mülāyemetle görünür idi. **Şi'r:**

Ān kun ki be-rıfķ u dil-nevāzī

Āzādān rā ğulām sāzī⁴¹¹

Mü'ellif-i Şakā'ıķ ḥikāyet ider idi ki zemān-ı şabāmda ve āvān-ı şığarumda Şeyḥ ḥazretlerinüñ dīdār-ı şeref-āşārını seyr idüp cemāl-i bā-kemālini görmiş idim. Ol zemānda celāl-i şüretinden 'arz-ı cemāl idüp baña bir yüzden göründügi sāḥa-i bāḥa-i derūnum eştāt-ı esbāb-ı ḥavf ü vaḥşiyyetle māl-ā-māl oldı ve nüzhet-serā-yı dil ü cānum ru' b u bīm vaḥşiyyetle ṭoldı. Ol zemānda ol celāl ü 'azamet ve saṭvet ü heybetden göñlümde temekkün eyleyen ḥavf ü vaḥşiyyet henüz daḡı göñlümde mütemekkindür. **Mışra'**:

Derūnum pür-āz ḥavf-ı vaḥşiyyet henüz

Zıkr olınan fāzıl-ı merḥūm u maġfūrünleh Sulṭān Bāyezīd Ḥān ḥazretlerine zemān-ı saltanatında bir risāle irsāl idüp evvelinde 'arş u kürsī aḥvālinden bir miķdār nesne zıkr eyledükden şoñra evāḡir-i risāleden esās-ı kelāmı bu nesaķ u raşaf üzre tarşif eyledi ki ba' zı nevāḡide zulm ü ta' addi çok olsa ol nevāḡinüñ şuleḡāsı *Resūli Ekrem şallāl'illāhu te'ālā 'aleyhi ve's-sellem* ḥazretlerini 'ālem-i vāķı' ada maḡzūn u maġmūm görüp dīdār-ı şerīf-i şeref-işārlarında āşār-ı ğuşşa teferrüs iderler. **Şi'r:**

Her ki dāned ki mü'emmen āġāḡ

Müteferris būd be-nūru'llāh⁴¹²

Ḥānd ez levḡ-hā-yı çehre 'ayān

Her çe bāşed nihān zi ḡalk-ı cihān⁴¹³

⁴¹⁰ Tanıdıklardan o kadar acı ve dert gördüm ki şimdi kendimle de tanışmak istemiyorum. Onlardan kalbim yaralanmış ve canım acıyor. Galiba yarısı kalbimin yaralanmasındandır ve yarısı canımın acimasından (dır).

⁴¹¹ Öyle bir iş yap ki şefkat ve dostluġa dayanarak, özgürleri gibi kendi kölen yap.

⁴¹² Allah'ın nuru.

Bu diyāruñ şulehāsıyla ben dağı hazret-i risālet-i menziletüñ mihr-i cemāl-i bā-kemālinde
āşār-ı kūsūf-ı hüzn ü melāl ve mäh-sīmā-yı necābet-īmāsında husūf-ı ğumüm müşāhede idüp
zālām-ı zulm ü bid‘ atden neyyire-dil olduklarını bildüğümüzde eṭrāf ü eknāfı tefahhuş idüp
“Bağır Küresi’nde bī-ḥesāb zulm ü bid‘ at buldum.” diyüp ol zulmı pādşāh hazretlerine
tafşilen i‘ lām eyledi. **Şi‘r:**

Biyā tā zi bī-dād şevīm dest

Ki bī-dād natvān zi bī-dād rest

Sikender be-inşāf nām āverest

Ve ger ne zi mā her yek İskender est

Turā izad ez behr-i ‘ adl āferīd

Sitem nāyed ez şāh-ı ‘ ādil be-dīd⁴¹⁴

Pādşāh hazretleri Bağır Küresi zulmüñ ma‘ deni olup naḥḥās-ı fitne vü fesād eṭrāf-ı ‘ āleme ol
diyārdan baḥş olduğına ve ‘ in-i ‘ āleme mess-i nuḥūset ondan yapıldığına şu‘ ūr u ‘ uşūr ḥāşıl
eyledükde deyācīr-i zulmı nūr-ı ‘ in-i ‘ adāletle def‘ ü ref‘ eyledi. **Şi‘r:**

Be-nūr-ı ‘ adl eṭrāf-ı cihān rā kerde nūrānī

Belī ez ‘ adl rüşen gerded āyīn-i cihān bānī⁴¹⁵

‘ Ulemā-yı zāhirden ba‘ zı kimse ḥikāyet eyledi ki “Şeyḥ hazretlerinüñ ḥıdmet-i vālā-rütbete
varup ben bu ṭarīķı terk itmek isterin didüğimde [367] baña ḥiṭāb idüp “Kağrı ṭarīķı terk
itmek istersin?” diyü istifsār eyledi. Ben dağı ṭarīķ-ı ‘ ilmi terk itmek isterin didüğimde baña
ḥiṭāb-ı bā-‘ itāb eyleyüp “Bundan aḥsen bir ṭarīķ bulduñ mı ki anı terk idersin? Ṭarīķ-ı ‘ ilm bir

⁴¹³ Herkes biliyor ki bilgili bir inançlıdır). Allah’ın ışığından feyiz almaktadır. Dünya halkından her ne saklı olursa yüzlerin levhasından açıkça okunuyor.

⁴¹⁴ Gel adaletten uzaklaşmayalım. Çünkü adalet olmadan adaletsizlikten kurtulamayız. İskender, adalet ile meşhurdur ve bizden her biri bir İskender’dir. Allah seni adalet için yaratmış. Adil padişahın eziyeti gelmez.

⁴¹⁵ Adalet ışığı ile dünya çapını aydınlatmış. Evet, adaletten padişahlık aydınlanır.

tarīkdür ki aña taṭarruḳ eyleyen ser-menzil-i maḳāşid-i dīniyye vü dünyeviyyeye vāşıl olmak muḳarrerdür. Anı terk eylemek cādde-i ḥaḳḳdan ‘udüldür.” didi. **Şi‘r:**

Tāc-ı ser-i cümle ‘amel-hāst ‘ilm

Ḳufl güşā-yı heme der-hāst ‘ilm

Ez ṭaleb-i ‘ilm kemer cist kun

Dest zi eş‘ār-i dige süst kun⁴¹⁶

Bu ḥaḳīr mebhüt u lāl olup süküta varduğımdan soñra Şeyḥ ḥazretleri “Zümre-i ḳuzātdan Germiyānlu Sinān Çelebi dirler bir ḳāḍī vardır. Anı sizden bilür kimse var mıdır?” diyü buyurdılar. Ḥużzār-ı meclisden ba‘zı kimseler “Biz biliriz. Bir ehl-i ‘ilm ḳāḍī kimsedür. Menāşib-ı ‘āliye ve merātib-i sāmiye taşarruf idüp gerden-i zāhiri ḥilye-i celiyye cāh u celālle maḥallidür. **Şi‘r:**

Bā-tū bes ez ‘ilm çe güyem süḥan

‘İlm çü āyed be-tū güyed çe kun⁴¹⁷

Zāhir ḥālde emr-i ḳazāda tescīl-i zāhirde bu mertebe veşā’iḳ-ı ma‘delet ve tenfīz-i şukūḳ-ı ‘adālet itdüğü için menşür-ı ḳazāsında *ḳazān fi’l-cennetü*⁴¹⁸ mażmūn-ı meymūnı meḥbūr-ı mezkūre ve yarlığ-ı ḥükm ü ḥükümetinde ‘inna’llāhe yuḥıbbu’l-muḳşıṭine⁴¹⁹ mefhūmı mesfūr u mestürdür. Biz anıñ zāhirde bu mertebe ḥüsn-i ḥālını biliriz. Ğayrı aḥvālını bimeziz.” didiler. Şeyḥ ḥazretleri buyurdılar ki “Ol Sinān Çelebi tarīḳa-i taşavvufi ikmāl idüp müntehā-yı zürā-yı kirāmāt-ı ‘aliyyeye şu‘ūd eylemiş bir kimsedür. Zāhir-i aḥḳām-ı ilāhiyyeyi sünnet-i seniyye-i şer‘iyye-i mer‘iyye üzre tenfīz idüp riyāset-i şuveriyye ile pīrāste olduğı gibi bāṭinen şāhid-i nefsinı ta‘dīl ü tezkiye idüp sa‘ādet-i ma‘neviyye ile daḥı ārāstedür. Ol ḥulāşa-i erbāb ma‘ḳül ü meşrū‘ uşūl ü fūrū‘ ‘ulūm-ı zāhireyi muḥiṭ u ḥāvī olduğdan Ğayrı zāt-ı müstaşfāsı bedāyi-i revāyi‘-ı tarīḳat ve yenābi‘-ı ḥaḳīḳati cāmi‘dür. **Şi‘r-i ‘Arabī:**

⁴¹⁶ Bilim, eylemlerin baş tacıdır. Bilim tüm kapıların anahtarıdır. Bilim talebine koş. Diğer şiirlerden el çek.

⁴¹⁷ Ne için seninle bilim hakkında söz edeyim? Bilim gelince kendisini sana açıklayacak.

⁴¹⁸ Hüküm, cennettendir.

⁴¹⁹ Muhakkak ki Allah muksitîn (âdil) olanları sever (Mâ’ide 42; Hucurât 9; Mümtetine 8).

Laḳad fāḳ fi'd-dünyā 'alā külli fāzıl

Bi-tekşiri iclāl ve fertü'l-menāḳıb

Ve heza bi-tācü'l-mükerremāt mütevec

Ve heza 'urā 'an libāsü'l-me'ā'ib⁴²⁰

Belki zāhirde olan hālinden bātında olan ḥüsn-i hāli çoḳdur. Ammā sizden anuñ bu hālini bilür kimse yoḳdur.” didi. Bu kelāmuñ ‘ aḳabinde bu ḳā‘ ideyi beyān eylediği zümre-i tuḷābdan himmet-i ‘ āliyesi ve ‘ azīmet-i şārimesi olan ḫālib-i mümāris gerek ḳāḏı ve gerek müderris kimsenüñ şu‘ ūrı olmadın ḫarīḳa-i taşavvufi itmām ü ikmāl eyleyüp ḡāyet-i binyet ve nihāyet-i emniyyetine vāşıl olur. Menāşıb-ı dünyeviyye-i dīniyye anuñ meslek-i ḫaḳḳa sülük itmesine rāh-zen olmayup celā’ il-i menāzil-i ḳaşvāya vuşūline ḫācib ü ḫāciz olmaz. Fe-emmā teḳā‘ üd-i ‘ azā’im-i ‘ azā’im ve kübve-i ḫazā’im-i kerā’im ile mevşūf olan kimse tesvīfāt-ı nefsanıyyeye aldanup nefsinüñ ḫarīḳ-ı ‘ ilmi terk eyle didüğü tesvīlāta tābi‘ olur ḳalır. Bu mā-beynde ol kişi ne ḫarīḳ-ı ‘ ilmi terk idebilür ve ne ḫarīḳat-ı ḫaḳīḳate dāhil olur.” **Şi‘r:**

Ezā ḳa‘ade'l-ricāl 'inne'l-mesā'ir

Fe-efḏalü'l-ricāl 'aliyyü'l-ḡavāti⁴²¹

Şeyḫ ḫazretlerinüñ cümle-i aḫvāl-i şeref-āmālındendür ki maḫmiyye-i Burūsa’ da Şeyḫ Tāce’d-dīn Efendi’nüñ ḳabr-i şerīfi yanında bir ḫaşır biraḡup vefātından kırḳ gün muḳaddem her hün şabāḫ namāzı zemānında gelüp ol ḫaşiruñ üstinde Süre-i Yāsīn tilāvet eyledi. Rüz-ı mev‘ üd u ma‘ hüd irişüp kırḳ gün temām olduḳda vefāt idüp ol ḫaşiruñ vaz‘ olunduğı yirde defn olındı.

‘ Ārif-i bi’llāh ‘ Ābid Çelebi *rahmetu’llāhi te‘ālā*

Ol ‘ ābid-i şalāḫ-şi‘ār evliyā’u’llāhdan‘ ārif-i büzürg-vār ve kāmīl-i ḫudāvendigār ya‘ nī Monlā Ḫünkār ḫazretlerinüñ nesl-i pākındendür. Evā’ il-i i‘ mārında ḳāḏı olup meḫālī‘ -ı ḫisseye-i

⁴²⁰ *Kadirşinastık ve erdemlilikte dünyanın bütün erdemli insanlarını geride bırakır. Erdemlerle taḫlandırılmıştır. Hatalardan uzak ve kurtulmuştur.*

⁴²¹ *Erkekler onurlu işler yapmaya gönüllü olmazlarsa kadınlar tercih edilir.*

menâşib-ı dünyeviyyeye firîfte iken terk-i cāh-ı ʿ izzet-dest-gāh eyleyüp meslek-i taşavvufa sülük eylemek istedi. Bu huşûşı kendinüñ hātūnı ile müşāveret idüp merām-ı dil-i müstehāmını ʿ arza-i ʿ arşa-i ʿ arz eyledükde ol hātūnı sükūt idüp dürc-i dehānını açmadı. Mezķürenüñ sükūtında ʿ adem-i rızā fehm idüp emr-i Türkī anuñ ğayr-ı marzīsı zann eyledi. Lākin ol hātūn ekābir ü emācidden birinüñ kıızı olup nihādında vufūr-ı idrāk ve mezīd-i ʿ aql pāk-nihād olmağın erinüñ didüğü maʿ nāyı gönlinde telakķī-i bi'l-kabül eyledi. Bu müşāverenüñ [368] irtesi ʿ Ābid Çelebi gördüğü hātūnı şiyāb-ı bint-şiʿ arını iħrāc idüp derviş-āne pelās-ı libās giyüp tağyīr-i üslüb eyledi. Dişār-ı qalb-i pākinde olan terk ü fenāyı şiʿ arında giydüğü pelāsıla işʿ ar idüp bātında olanı izhār eyledi. **Meşnevī:**

H̄ ʿ ace-i münʿ am kuned atlas libās

ʿ Ālem-i āgāh derūn bā-pelās

Faħr be-dibā-yı mūnaķķaş mekun

Zi ādemiyān naķş-ı birūn hūş mekun⁴²²

ʿ Ābid Çelebi kendinüñ hātūnından mā-fiʿ z-zamīrini istikşāf idüp tarīķ-ı taşavvufa “Sizün daħı meylinüz mi vardır?” didükde “Benüm ol tarīķa meyl ü rağbetim senden artıķdur. Ben de taşavvufa muħabbet artıķdan artıķdur.” diyü cevāb virdi. ʿ Ābid Çelebi bu sebeble terk-i cāh idüp Şeyħ İllāhīʿnün hıdmetine vāşıl ve aķşā-yı merātib-i taşavvufa nāʿil oldı. Maħrūsa-i Kostañtınıyyeʿde kendinüñ evi qurbında bir mescid binā idüp fuķarā için birkaç hūcerāt peydā eyledi. Āħir-i ʿ ömrine deġin şalāħ-ı hāl üzre ʿ ilm ü ʿ ibādete müdāvemet ü mülāzemet eyledi. Şoñra vefāt idüp t̄aʿir rūħ-ı pūr-fütūħı dārüʿn-naʿim-i rızvāna revāne olduķda kendinüñ mescidinde defn olındı, *rahmetuʿllāhi ʿaleyh*.

ʿ Ārif-i biʿllāh Şeyħ Luţfuʿllāh Üskübī *rahmetuʿllāh*

Ol fāzıl-ı kāmil fazāʿil-i kāfil ve şemāʿil-i hāfil kendinüñ zāt-ı ħamīde-şıfāt ü pesendīde-simātında olan celāʿil-i fazāʿil ile zemānesinüñ aʿlām-ı ʿ ulemāsından idi. Lākin muvāfaķat-ı

⁴²² Zengin hoca atlas kumaşından elbise giyiyor. Bilinçli âlim fakir elbiseler içinde. Desenli kumaşa iftihar etme. İnsanları dış görünüşlerine göre beğenme.

murāfaqat-ı tevfiq-ı Rabbānī ile tā'ife-i Şūfiyye'ye muḥabbet idüp ol zümrenüñ meşāhīr-i cemāhīrinden cem' -i keşīr ile muşāḥabet eyledükden şoñra cenāb-ı irşād-penāhı kerāmet-i dets-gāhı ya' nī Şeyḫ İlāhī ḥazretleri maḥrūsa-i Qoşantınıyye'de Zirek Cāmi' i'nde sākin iken anuñ ḥıdmetinde oldu. Sālifü'z-zıkr Şeyḫ Luṭfī ḥikāyet eyledi ki “Şeyḫ İlāhī'nüñ ḥāy u ḥūy-ı kerāmet ve āvāze-i vilāyeti eṭrāf ü eknāf-ı vilāyetde meşhūr u mezkūr olup kāḥ-ı ferāḥ şımāḥuma bu şadā vāşıl olduḡda mıḡnāṭīs-i muḥabbet-i ilāhiyye ile ḡalbim Şeyḫ'e müncezib oldu. Bir gün pīrāye-i lāzime-i ' ulemā olan cūbbe-i destārim ile öyle zemānında Zirek Cāmi' i'ne varup bir kūşede oturmuş iken ḥāṭıra bu ḥāṭıra lāyih oldu ki Şeyḫ'üñ vilāyetde ve kerāmetde ḡudret ü ḡuvvetini bilmek için ol merd-i kāmili bu gün imtiḡān eyleyeyin diyü şamīm-i ḡalbden müteveccih oldum. Eşnā-yı teveccühümde cānib-i ḡıbleden şāḫibinüñ şaḡşı görnmez bir el beni üç def' a çeküp her birinde bir şaff ileri iletüp ṡurduḡım yirden üçüncü şaffa aldı gitdi. Ba' de zemān namāza iḡāmet olınup Şeyḫ ḥazretleri nüzhet-serā-yı ḡalvetinden ḡıḡup iḡāmet-i şalāvāt eyledükden şoñra mübārek elini öpmek için ilerü varduḡımda gördüm ki beni ilerü çeken el Şeyḫ'ün elidür. Bu vaz' dan Şeyḫ'üñ vilāyetde eli olup kerāmet bābında yed-i ṡulāsı var idüḡini teferrüs eyledüm. ' Ālem-i ma' nāda benüm ile eli olup baña sā' id-i sa' ādet el virdüḡini ve ṡurduḡım yirden birkaç şaff ilerü çekdüḡinden beni ilerü götireceğine işāret ḡılduḡını fehm eyledüm. Fi'l-ḡāl kendi taḡşīrūme i' tirāf eyleyüp Şeyḫ'üñ mübārek elini ' alā-vechü't-ta' zīm-i telşīm eyledüm. Şeyḫ ḥazretleri baña ' iṡāb-āmiz ḡiṡāb idüp “Bizi bir kerre imtiḡān-ı kifāyet itmez mi idi? Böyle üç mertebe imtiḡān ne lāzım idi?” diyicek kemāl-i mertebe ve mertebe-i kemālde utanup ḡāyet maḡcūb olduḡımdan eşnāf-ı ālāf ma' zeret eyledükden şoñra kendümi ḡıdmet-i şerīflerine ḡabūl eylemek iltimās eyledüm ve muḡkem-i ibrām eyledüm. Şeyḫ ḥazretleri “Bize ḡıdmet eylemek emr-i ' asīrdür. Sen āña ṡāḡat getiremezsin.” didükden şoñra *el-ibrām yaḡşu'l-merām*⁴²³ muḡtezāsınca ḡuşūl-i merām ve itmām-ı mehāmm itmegin ibrāmımız sebebiyle mültemesimüzi ḡabūl itmeḡe tevcīḡ-i ḡāṡır

⁴²³ *Israrla istemek arzudandır.*

idüp “Seni evvel tecrübe eyleyin. Eger iş bu tâ’ife-i Şūfiyye için tehiyye olunan destîleri dest-
geh alup şu getirmege kâdir olur iseñ seni qabûl eyleyeyin.” didi. **Mışra’**:

Ez düst yek işâret vez mâ be-ser devîden⁴²⁴

Ben dahı envâ’-ı şevk u zevkle şıyâbumı arqamdan çıkarup ol destîler ile maḥall-i me’mûre
bî-pervâ ve bî-maḥyâ şu getirdüm. Şeyḫ ḥâzretleri benüm şamîm-i qalbden bu kulpa yapışup
şıdḫ u ḥulûşla cârûb gibi miyân-beste olduğımı bildükde beni qabûl [369] idüp yed-i te’yîd-i
ilâhî ile temşiyet-i terbiyet eyledi. Şeyḫ’üñ himem-i vâlâ-şiyemi muḳtezâsınca merâtib-i
‘aliyye ve meṭâlib-i behiyyeye vâşıl olup ol bedreḫa-i râh-ı hidâyetüñ delâletiyle tarîḫ-ı
ḫaḫḫuñ müntehâsına nâ’il oldum.” Mümâ-ileyh ‘âbid ü zâhid müteverri’ u müteşerri’ ilm ü
‘ibâdete meşḡül kimesne idi. Maḫmiyye-i Üsküb taḡlarından bir taḡda sâkin olup bir küşede
bir şavma’ a peydâ eyledi. Ol şavma’ anuñ ḥavâlisinde gezen kefere çobânlarınuñ ekşerî
Şeyḫ’üñ riyâzetini ve rûz u şeb zühd ü ‘ibâdetini seyr idicek müselmân olup şeref-i İslâm ile
müşerref oldılar. Bu ḫâlet üzre anda vefât idüp *fi maḫ’adi şıdḫın ‘inde melikin muḳtedirin*⁴²⁵
maḫâmına vâşıl oldu. **Mışra’**:

Bâb-ı ḡufrân râ be-rüyeş bâz kun⁴²⁶

Ḳabr-i şerîfi Üsküb’ dedür.

‘Ârif-i bi’llâh Şeyḫ Bedre’ d-dîn Baba *rahmetu’llâhi te’âlâ*

Bedre’ d-dîn Baba demekle meşhûrdur. Faḫr-ı aḫṭâb zuḫr-ı ülu’l-elbâb maḫzar-ı feyz-i nâ-
mütenâhî Şeyḫ İlâhî ḥâzretlerinüñ aşḫâbındandır. Mezḳür-ı mebrûr Şeyḫ ḥâzretleri vefât
eyleyicek merḫûm-ı merḫûm Bedre’ d-dîn Baba maḫrûsa-i Edrene’de tavaṭṭun idüp ḫalkdan
inḫıṭâ’ u ‘uzlet ve kendi evine mülâzemet üzre oldu. **Rubâ’î**:

Tâ terk-i ‘avâ’ik u ‘alâ’ik ne-kunî

Ḳaṭ’-ı naḫar ez küll-i ḫalâ’ik ne-kunî

⁴²⁴ Yardan bir işâret (olursa), bize zevk ile koşmak (düşer).

⁴²⁵ Kudret Sahibi Melik’in huzurunda, sadıklar makamındadır (Kamer 55).

⁴²⁶ Af kapısını yüzüne aç.

Der kıble-i tevhid zi rü-yı ihlâş

Yek secde-i şâyeste i lâyıķ ne-kunî⁴²⁷

Ol mihr-i sipihr-i ʔarîķat ve bedr-i semâ-yı haķıķat zümre-i enâmı irşâd ü is‘âd idüp da‘vât-ı müsteʔâbesi müstecâbe olmağla aşhâb-ı istimdâd ve erbâb-ı istirşâd anuñ fütühât-i müstevcibü’l-berekâtından müntefi‘ u mütemetti‘ oldı, *raziya’llâhu ‘anh ve arzen ve ce‘ale’l-cennetin meşvâ*⁴²⁸.

‘Arif-i bi’llâh Şeyh Bedre’d-dîn Halife *rahmetu’llâhi te‘âlâ*

ʦâ’ife-i Cüneydiyye’den iken Şeyh Ebdâl ‘Alâ’a’d-dîn’e iktidâ eyledi. Bu ʦarîķla ʦarîķa-i Halvetiyye’ye intimâ eyledi. Emr-i mücâhedede bezl-i cehd idüp tevfiye-i taşfiye ile ğayet-i mütemennî ve nihâyet-i mürtecâsına vâşıl olduķdan sonra Şeyh ‘Alâ’a’d-dîn Ebdâl’uñ şürefâ-yı hülefâsından Halvetî Şeyh Sinân’uñ hıdmet-i sâmi-memziletine intikâl idüp silsilede aña intisâbla şöhret buldı. Maħmiyye-i Koşantıniyye’de bir zâviye-i refi‘a-i meni‘a İrem-i bünyâd-âbâd idüp ol zâviyede mürîdlerinüñ terbiyetine iştiğâl eyledi. Cenâb-ı ma‘âlî-nişâbı şâhib-i cezbe vü hâl olup şalâh u zühd ve vera‘ u taķvâsı ğayetde ve nihâyetde idi. Ba‘zi şikât-ı aħzâb ve tuķât-i aħbâbı hikâyet eyledi ki “Bir zemânla şan‘at-ı iksîre mübtelâ olup anuñ sebebiyle kendi mâlumı âteş-i itlâf ü ihlâkde iħrâķ eyledükden ğayrı yüz biñ miķdârı aķçe deyn idindüm. Ol kimyâ-yı sa‘âdet ve cevher-i iksîr-i hidâyet benüm püte-i felâketde çekdüğim süz-ı güdâza mütefaţın olup tafşîl-i hâlî benden haber aldugında iksîr emr-i ‘asîrdür. Şan‘atla hâşıl olmaz. Cevher-i fütühât-ı ilâhiyyeye mazhar olmayan üstâd-ı naķķâd aña zafer bulmaz. İşte iksîr böyle olur diyü yirden bir ķabza hâķ alup bir miķdâr zemân keffinde ʦutduķdan sonra yire urdı. Ol maķûle mâlik-i dînâr haşlet-i büzürg-vârlaruñ işi altün olup her ʦutduğı nesne cevher olmağın fi’l-hâl ol hâķ-i pâķ anuñ elinde zer-i hâliş olup cevher-i himmetiyle altün oldı. **Meşnevî:**

⁴²⁷ Madem ki sevdiklerinden ve istediklerinden ayrılmıyor, tüm yaratılanlara gözünü yumuyorsun tevhit kıblesinde samimiyetten değerli bir secde etme.

⁴²⁸ Allah ondan razı olsun ve mekanını cennet eylesin.

Çün zi iksîr rû ne-māyed eṣer

Mis eger kûh-hāst gerded zer

Geşte zi iksîr zer-i nāb ān mis

Gerçe mis mî-ne-māyed ender ḥis⁴²⁹

Ben dahı ol altûnı kûyumcılara iletüp raġabāt-ı keşîreden şoñra āġarr-ı bahā ile fürûht eyledüm. Hāşıl olan şemeniyle cümle diyü nümî edā idüp kendümi bu t̄arîķla dînden taḥlîş eyledüm.” didi. Şeyḥ ‘Alā’ a’ d-dîn ‘Alî menķabetüñ bunuñ gibi menāķıb u maḥāmidi bî-ḥadd ü pāyāndur. Anuñ tafşîli müriş-i taṭvîl olup bu muḥtaşar-ı mu‘teber aña taḥammül itmedügi için bu miķdār ile iktifā olındı.

‘**Ārif-i bi’l-lāh Şeyḥ Süleymān Ḥalîfe rahmetu’llāhi te‘ālā**

Merḥûm u maġfûrûnleh Sulṭān Meḥemmed Ḥān Ġāzî’ nûñ kullarından idi. Ol fāzıl-ı mebrûra cezbe-i ilāha mensûb-ı t̄ıynet-i bāṭınında merkûz olan āşār-ı envār-ı sa‘ādet-i ezeliyye zuhûr itmegin Mevlānā Şeyḥ Mes‘ûd’uñ [370] ḥıdmetine ittişāl eyledi. Mûmā-ileyhüñ berekāt-ı ḥüsn-i terbiyet ve āşār-ı temşiyet-i taḫviyeyiyle mûntehā-yı mütemennî ve intihā-yı emniyāt-ı kaşvāsına nā’il oldı. **Müfred:**

Be-ḥıdmet-i tû resîdem be-maṭlab-ı ‘ālā

Be-himmet-i tû resîdem be-maḫşād-ı a‘lā⁴³⁰

Maḥrûsa-i Koşantıniyye’de bir zāviye binā idüp vefāt idinceye deġin eḫibbāsını anda terbiyet eyledi. Ol güzîde-i aḫyāruñ vecd ü ḥālî çeşm-i müşāhede ile müşāhid ve ‘în-i mu‘āyene ile mu‘āyin olmaġın her kişi taḫşîl-i ḥüsn-i ḥāl için aña iķbāl idüp meclis-i sa‘ādet-celîsinde ḥalk izdiḫām eyledi. **Şi‘r-i ‘Arabî:**

Ve lā ‘ademü’l-kaşād yā bek inneḥ

Lenceḫü’r-recā bāb şaḫîḫü mücerreb⁴³¹

⁴²⁹ İksirin etkisi gerçekleşirse eğer daġ kadar bakır olsa bile altına döner. Bakır, iksir ile saf altına dönmüş. Gerçi bakır (olduġu) gözüküyor.

⁴³⁰ Yüce bir talep için hizmetine geldim. Senin çabanla yüce hedefe ulaştım.

‘ Ārif-i bi’l-lāh Şeyh Sevindük *rahmetu’llāhi te’ālā*

Çoğacı Dede demekle ma‘ rüfdur. Cezebāt-ı ‘ azîme ve hâlât-ı cesîme ve aḥvâl-i seniyye-i semiyye ve kirâmât-ı ‘ aliyye-i celiyye şāhibi bir kimesne idi. Hikāyet olunur ki müvellāü’l-mevālî mevālîü’l-ma‘ ālî Mevlânâ Ḥamîdü’ d-dîn ibni Efdale’ d-dîn ḥazretleri müftî iken anuñ meclis-i şerîf-i şeref-güsterinde mazhar-ı şıdk-ı verâseti maḥmiyye-i Koştanınıyye kâdîsı Mevlânâ Kirmâstî ile Çoğacı Dede cem‘ olup muşâḥabete şürü‘ eylediler. Ešnâ-yı muşâḥabetde Mevlânâ Kirmâstî rişte-i kelâma tâb virüp “Mutaşavvife-i zemâne ve müte’elliha-i âvâne şer‘ -i şerîf-i Muhammedî ve tarîk-ı münîf-i Muştafâvî’ye muḥâlîf hareket idüp zikru’llāhda rakş iderler.” diyü şekvâ eyleyicek Mevlânâ Efdal-zâde “Ol tâ’ifenüñ re’îsi bunlardur. Eger bunları işlâḥ u men‘ iderseñüz ğayrıları daḡı tekellüf-ı işlâḥ iderseñüz.” diyüp Çoğacı Dede’yi irâ’et eyledi. ‘ Aķîb-i meclisde Mevlânâ Kirmâstî Şeyh Çoğacı Dede’yi cümle mürîdleriyle sa‘ âdet-ḥânesine iletüp ziyâfet eyledi. **Meşnevî:**

Mühayâ kerde ḡân-hâ-yı mülevven

Be-ni‘ met-hâ-yı gün-â-gün müzeyyen

Berâ-yı bezl-i ni‘ met kerd tezyîn

Ṭabaķ-hâ-yı zer ü faġfûrî-i çîn⁴³²

Ādâb-ı kadîme-i kavîme üzre ta‘ âmdan ferâġat olunup Mevlânâ Kirmâstî’nüñ talebiyle vaķâr u sükün üzre zikru’llāha bed’ en ü şürü‘ eylediler. Ešnâ-yı zikrde Şeyh ḥazretleri Mevlânâ Kirmâstî kulâġına şayḡa-i ‘ azîme ile bir şayḡa eyledi ki bî-iḡtiyâr ü bî-ārām maķâmından kıyâm idüp ‘ imâmesi başından ve ridâsı döşinden yire düşdi. **Beyt:**

Çü âvâz-ı ân merd der ġuş şud

Hemîn hüş-ı ü ref t ü medhüş şud⁴³³

⁴³¹ Allah’dan kapınızı dileyenlere açık tutmasını dilerim. O her duaya cevap verir.

⁴³² Rengârenk sofralar hazırlamış, çeşitli nimetlerden süslenmiş. Altından tabaklar, çini ve çanaklar nimet dağıtmak için süslendi.

⁴³³ O kişinin sesini duyunca bilincini kaybedip bayıldı.

Neşr Ol merd-i kâmil-i muhib ya' nî Koğacı Dede Efendi şür-ı isrâfîl gibi ol şayha-i ' azîme ile Mevlânâ Kirmâstî' nüñ başına kıyâmetler kıparup binâ-yı ' aql u hûşını münhedim ve esâs-ı şabr u qarârını mün' adim kıldı. Ol gice Mevlânâ Kirmâstî şülüş-i leyl geçince mużtaribü'l-ḥâl ve müşevveşü'l-yâl olduḡdan soñra ıztırâb u inşilâbı sâkin olup âteş-i şevk ü ḡarâreti tehyüç ve biḡâr-ı teyyâr-ı cûş u ḡurüşı temevvüçden fâriḡ olduḡda Şeyḡ Efendi mevlânâ-yı mesfûra ḡiḡâben “Ṭâ'ife-i Şüfiyye'ye vecd ü ḡâl istilâ idüp bî-iḡtiyâr şevk ü semâ' eyledüklerine ceḡd ü inkâr ider iken niçün bu münker nesneye mübâşir olup böyle mużtarib olduñuz.” diyü tevbiḡan kelimât eyledi. **Şi'r:**

İnkâr ne-kun be-ḡâlet-i şüfi-i şâf

Ber ḡâlet-i şüfiyân mezen lâf u ḡüzâf

İşân heme vâşıl-ı ḡudâyend bî-lâf

Ber dervîşân ceḡd ne-bâşed inşâf⁴³⁴

Mevlânâ-yı vâlâ-rütbet-i inkârdan rüçü' u inâbet eyleyüp “Artık daḡı inkâr itmeyeyin.” diyü ' ahd ü va' d eyledi. Sâlifü' z-zıkr Koğacı Dede maḡrûsa-i Koşantınıyye' de vefât idüp anda defn olındı. Kendinüñ mezârı merḡûm Sulṫân Selîm ḡân Câmî' i' nüñ ḡurbında olan mescidinde ve zâviyesindedür. Bu zâviyesinden ḡayrı Murâd Paşa Câmî' i ḡurbında bir zâviyesi daḡı vardır.

' Arif-i bi'llâh Şeyḡ İmâm-zâde *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Vilâyet-i Aydın'da mütevatṫın olup ṫarîḡa-i ḡalvetiyye âdâbı üzre sülük eyleyen meşâyihüñ ekâbirindendür. Cenâb-ı ne' amü'l-me'âbı zîver-i bâyeste-i şâyeste zühd ü taḡvâ ile pîrâste vü ârâste olup cezebât-ı raḡbât-ı ḡaḡkla meczûb u mergûb kimse idi. Vufûr-ı mesâ' i-i meşküre ile riyâzât-ı şâḡḡa-i ḡaviyye ve mücâhedât-ı [371] ' azîme-i vefiyye şâḡibi olup emr-i taşavvufi ve taşarrufi ikmâl ü tekmîl itmegin aşḡâb-ı istifâza anuñ irşâd ü imdâdıyla maḡâmât-ı seniyye-i semiyye ve kirâmât-ı ' aliyye-i celiyyeye vâşıl u nâ' il oldılar.

⁴³⁴ Temiz bir dindar adam gibi (ol), inkâr etme. Dindar adamlara iftira ve laf atma. Bunlar şüphesiz hepsi Allah'a baḡlıdır. Dervişleri azarlamak merhametlilik deḡildir.

‘ Ārif-i bi’l-lāh Şeyh Şalāha’ d-dīn İznikī *rahmetu’llāhi te’ālā*

‘ Ālim ‘āmil ve müte‘ abbid ü mütezehhid ve mütehaşşî‘ u mütehażzî‘ kimse idi. Şalāh-ı hāl ve ahlāk-ı hamīde ve vera‘ -ı tām ve nu‘ üt-ı pesendidesiyle Maḥmūdū’l-ḥalife ve maḥbūlu’ṭ-ṭarīka olmağın isticlāb kı lup mekrüb idüp aşḥāb-ı istirşāddan çok kimseyi irşād eyledi. **Şi‘r:**

Fī bābekü’l-‘ilm ve feyzü’l-nedī

*Felā ḥelā bābek min ṭāleb*⁴³⁵

‘ Ārif-i bi’l-lāh Şeyh Bāyezīd Ḥalīfe *rahmetu’llāhi te’ālā*

Zühd-i vera‘ u taḳvāda Bāyezīd-i şānī idi. Matla‘ -ı sīmāsında lemeḥāt-ı envār-ı kirdār-ı nūr-ı ‘ibādet aşikār ve lem‘ āt-i mihr-i şānī‘ -ı perverdigār pedīdār idi. E‘ āzım-ı meşāyiḥ-i sālifeden ‘ārif-i Rabbānī ve ḳuṭb-i şamedānī Şeyh Çelebi Ḥalīfe’nün ḥıdmetinde taḥşil-i ṭarīkat ve tekmi‘l-i ḥaḳīkat idüp maḥrūsa-i Edrene ḥaft-i bi’l-meymenede tavaṭṭun eyledi. Dār-ı dünyādan diyār-ı āḥirete irtihāl ü intikālī ol diyārda vāḳı‘ olup anda defn olındı. ‘Ulüm-ı zāhire-i ṭāhireye bi-cümletihā ‘ālim ü ‘ārif olup daḳā’iḳ-ı reḳā’iḳ-ı fünūna ber-müntehā şu‘ūr u ‘uşūrı var idi. ‘İlm-i ledünden zāt u şifāta müte‘ allıḳ esrār-ı esmā-yı ilāhiyyeye vāḳıf bi kāşif ve çeşm-i dil-i cihān-ı beyyini küşūfāt-ı ilāhiyyeye mazḥar bir mükāşif idi. **Şi‘r:**

Ḥāce-i ‘ārif cihān-i ‘aḳl-ı ‘ilm

Mazḥar-ı ḥaḳḳ mazḥar-ı sırr-ı ḳader

‘İlm şud ez vey hemīşe ser-firāz

‘Aḳl şud ez vey hemīşe bā-zāfer⁴³⁶

Eşnā-yı va‘ z u tezkırde ṭalāḳat-ı lisān ve ‘uzūbet-i beyāna mālīk olup ṭūṭī-i şīrīn-güftār-ı kirdār-ı taḳrīr bir vāziḥ ve edā-yı fāyiḥ ile tekellüm ü terennüm itmegin her bir müstemi‘ -ı müntefi‘ olup berekāt-ı enfās-ı müteberrikesinden müstefid ü müstefiz oldılar.

⁴³⁵ Bilgi ve cömertlik kapınızdadır. Allah’dan bu kapıyı dileyin. Sizi bırakmamasını isterim.

⁴³⁶ Arif olan hoca, akıl ve bilim dünyasıdır. Hak sembolü kadar sırrı bilim sayesinde onurlu oldu. Akıl sayesinde başarılı oldu.

Tezyîl Nihād-ı pākinde leṭāfet nihāyetde olup luṭf-ı ṭab^ç üzre mecbûl olmağın gül-i ra^ç nā-yı ruḥsār-ı yār gibi rengin-güftārı ve leb-i dilber gibi şîrîn eş^çārı var idi. **Maṭla^ç** :

Lafz-ı laṭîf-i dil-keşeş ḥübterin mülāṭife

Nuṭḡ-ı bedāyi^ç -ı ḥūşeş pākterin muḥāvere⁴³⁷

A^ç lām-ı ^ç ulemā ortasında cem^ç -i beyne'l-ḥaḡīḡat ve incāz-ı mecāz degül iken ol bāri^ç -ı bedî^ç ü'l-beyān ikisini ekşer-i eş^çārında cem eyledi. Bu maṭla^ç anuñdur.

Kendi ḥüsn-i ḥūblar şeklinde peydā eyledi

Çeşm-i ^ç aşıkdan anı dönüp temāşā eyledi

Neşr Menḡuldür ki pādşāḡ şarāb-dārlarından biri merḡūma muḡabbet idüp ḡāliyle Edrene'de Ḳıyık mezāristānı ḡurbında bir zāviye binā idüp bir ḡarye vaḡf idüp tevliyeti evlād elindedür. Kendileri zāviye ḡurbında medfündür. Babam merḡūm Ḥayālî kendilere yetişüp enfās-ı müteberrikelerinden müstesfid oldukların kirāren vü mirāren beyān itmişlerdür. Kendilere vaḡf olınan meşnevî bendedür.

Mevlānā Cāmî'nüñ **Beyt**:

Ez rû-yı yār zāhir ü mazhar yekîst lîk

Der ḡükm-i ^ç akl in digeñ ān digar āmede⁴³⁸

Beytinüñ mazmün-ı meymünına mülāyim Türkî edā eyledi. Mümā-ileyh Süre-i Fātiḡa'yı tefsîr eyledi ve Ṭür-ı Sînā ve Secencelü'l-Ervāḡ adlu iki kitāb ve Türkî dilde Sırr-ı Cānān ismiyle müsem mā manzūm ve mevzūn bir kitāb ibdā^ç u iḡtirā^ç eyledi ve Mollā Cāmî'nüñ Nuşuş nām kitābını şerḡ idüp ol şerḡde neşr itdüğü kelimāt-ı menşüre-i maṭbū^ç a fuşūs-ı nuşuş-ı girān-māye gibi ṭābi^ç -ı ṭa^ç bda yir eyledi.

ç **Ārif-i bi'llāḡ Sināne'd-dīn raḡmetu'llāḡi te'ālā**

Selîl Sinān dimekle meşḡurdur. Güleşen-i taḡḡık u tevḡidde anuñ gibi bir kimse ḡopmadı ve yitmedi ve ravza-i ilm-i tasāvıvufda aña beñzer bir kimse zḡḡur itmedi. Fevātiḡ-i fevā'iḡ-i i^ç mārında ^ç ilm-i zāhirde ṭālib ü rāḡıb olup faẓl-ı vāfir ve neyl-i mütevāfir ile meşḡur a^ç yān-ı

⁴³⁷ Çekici ve latif sözleri iyilikten daha iyi. Hoş ve yeni sözleri sohbetten daha temiz.

⁴³⁸ Yār sayesinde iç ve dış ayındır. Lakin akıl nezdinde bu öbürünün yerine gelmiş.

insân ve müşârü'n-ileyh-i bi'l-benân oldu. Şîme-i müstedîme-i ' ulemâ üzre tarîk-ı ' ilmde tek ü püy üzre iken Mevlânâ Efdal-zâde'nüñ hıdmet-i sâmi-menziyetine vâşıl oldu. Ba' dehü dest-i debîr-i taqdirle şahâ'if-i a' mälinde mestür u muharrer olan muhabbet-i taşavvuf aña galebe idüp Şeyh Çelebi Halîfe'nüñ hıdmetine ittişâl eyledi. Mümâ-ileyhüñ bâğ-ı râğ-ı ferâğ ve riyâz-ı bâ-riyâz-ı riyâzında gönçe-i kalb-i dem-bestesı tenessüm-i şahbâ' pür-şafâ-yı şevk u zevk-ı muhabbetu'llâhla gül gibi tebessüm eyleyüp ***[?] Rabbâniyye ile gül ü nergis gibi gönli vü gözi açıldı. ' Anâdil-i dili meyalî reng ü büy-ı envâr-ı esrâr-ı yezdânî ve nefehât-i fevehât-i nesîm-i vesîm-i meveddet-i şamedâniyye ile nağme-sâz [372] olmağa âğâz eyledi. Envâ'-ı riyâzât ü mücâhedâtla taşfiye-i derün eyledükden sonra Şeyh Çelebi Halîfe'den irşâda icâzet alup diyâr-ı Mısr'da müddet-i medîd iķâmet idüp fuķarâ zümresinden tälîb-i ilâhî olanları terbiyet eyledi. Ba' dehü maħrûsa-i Koşantıniyye'ye irtihâl ü intikâl idüp Muştafâ Paşa merħümüñ zâviyesinde tullâb-ı kemâl-i iktisâb için temşiyet-i terbiyet ve ifâza-i taķviyet eyledi. **Beyt:**

Kerd be-mâ temşiyet terbiyet

Cümle cihân yâft ez ü taķviyet⁴³⁹

Meşmül-i şümül-i ķabül olan aşhâb-ı istirşâdı kemâ-yenbağî irşâd itmegın cem'-ı keşir ve cemm-i ğafir ânuñ hıdmetinde tekmil-i zât eyleyüp irşâda icâzet aldılar. ' Ulvân-ı ' unvân-ı şürü' indan âhir-i ' ömrine degin Qur'an-ı ' azîmi tefsir idüp halka va' z u tezkir eyledi.

Tezyîl Ol sünbül-i gülşen zühd-i vera' u taķvâ ba' zı ' arıza ile pejmürde vü perişân olup tokuz yüz otuz altı senesinde bâğ-ı fenâdan ravza-i rızvâna revâne olduķda ol ' aşrun bülbül-i bâğ-ı nazm olan muħayyel-ğüftâr şâ' irlerinüñ biri bu târiķi didi. **Mışra'**:

Eyledi bustân-ı zühdüñ sünbülü Me'vâ'ya ' azm

Ve bir şâ' ir-i sühan-ı âferin daħı bu târiķi didi. **Mışra'**:

Cennete ' azm eyledi pîr-i ' aziz

Mezâr-ı şerîfi zâviye-i merķümede Germiyânlu Ya' ķub Efendi ile bir ķubbe altındadır.

⁴³⁹ Terbiye bize yol gösterdi. Bütün dünya ondan güç aldı.

‘ Ārif-i bi’llāh Şeyh Cemāl-e d-dīn Karamānī *rahmetu’llāhi te’ālā*

Cemāl Hālīfe dimekle meşhūr u mezkūrdur. Mebādī-i ahvālinde ‘ ulūm-ı sāmīyyetü’r-rūsūma meşgūl olup eşnāf-ı ālāf-ı kūşiş ü verziş ile mücellā-yı mücellā-yı āyīne sīmā-yı şafā-intimā hātırında cemāl-i bā-kemāl şevāhid-i fūnūn tecellī eyledi. Bu taqrīble emsāl ü aqrānı ortasında şöhret seyyār-kān-ı settār-kān kirdār-ı iştihār bulup fażl-ı mütekāşir ve şīt-i müteţā’iri ercā vü enhā-yı ‘ ulūmda müteşehhir ü müteteşşir olup zāt-ı şerīfi qarīn-i qabūl kılup öldi. Cemāhīr-i ‘ ulemā ve ‘ aşā’ir-i ma‘ āşir-i fużalādan keşşāf-ı müşkilāt-ı aşhāb-ı ifāde ya‘ nī Mevlānā Kādī-zāde hāzretleri ile ve dahı mazhar-ı feyz-i rahmānī Mevlānā Muşlihi’ d-dīn Kāştālānī hāzretleri ile muşāhabet-i ‘ ilmiyye eyledi. Mūmā-ileyh nigāşte-i qalem-i müşgīn-i raqam olan celā’ il-i fazā’ ilinden ğayrı nesh-i nesh-i hattı yāqūt ider. Hatt-ı dil-pezir-i tahrīr itmekde yed-i beyzāsı var idi. Huşūş-ı hüsn-i hattı ve nez‘ -i yedde *fe izā hiye beyzā’ u li’ n-nāzırīne*⁴⁴⁰ mazmūnı anuñ kendinüñ hasb-i hālī ve numūne-i ahvālī idi. *Hüsnü’ l-hattı miftāhu’ r-rızık*⁴⁴¹ kelāmı mücibince miftāh-ı rızık olan hüsn-i hatta mālīk olmağın merhūm u mağfūrūnleh Sultān Mehemmed Hān Ğāzī hāzretleri ‘ ilm-i nahvdēn kāfiye yazdırup aña vāfir-māl ihsān eyledi. Ol mālā mālīk olmağla Ka‘ be-i şerīfeye varup şeref-i hacc-i şerīfle müşerref olduğdan soñra maħrūsa-i Kōştāntīniyye’ de tavattun eyledi. Şeyh Cemāl Hālīfe Efendi bi-nefsihī hikāyet eyledi ki “Ka‘ be-yi-şerīfeye gitdügimde benüm ile bile giden yoldāşlarumdan birinüñ Ergāvān nām kātīb-i edībūñ hattıyla bir Muşhaf-ı Şerīf’ i var idi. Ol Muşhaf-ı Şerīf’ i elden alup Mevlānā Kestelī maħrūsa-i Kōştāntīniyye kādīsı iken aña iletüp ‘ arz itdügimde telaqqī-i bi’ l-qabūl idüp hattıyyesinüñ kıymetini su’ āl eyledi. Ben dahı bu muşhafuñ şāhibi altı biñ aqçe bahā biçer diyü haber virdügimde istiksār eyleyüp Muşhaf-ı Şerīf’ i elüme redd eyledi. İttifāk ol esnāda diyār-ı Karamān’ dan birkaç at gelüp cümleden birisini ol biñ aqçeye iştirā eyledi. Āhīr-i ‘ ömrinde bu maqūle va‘ z-ı münker itdügine gönlümden inkār idüp altı biñ aqçeye muşhaf almayup on biñ aqçeye at alduğundan teneffür ü tenekkür eyledüm dahı tarīk-ı ‘ ilmde

⁴⁴⁰ *Elini (göğsünden) çekip çıkardığı zaman bakanlar, onun (elinin) beyaz olduğunu (gördüler) (A’ rāf 108; Şu’ arā 33).*

⁴⁴¹ *Güzel hat rızıkların kilidini açar.*

mevlānā-yı merķūm gibi olmayayın diyü derūnumda ferāġı taşmīm ve inķıtā‘ ı taķķik eyledüm. Bu bahāne ile pāy-ı himmeti dāmen-i ‘ uzlete çeküp maķbūb-ı Rabbānī Şeyh Hābīb ‘ Ömerī ḫazretlerinūñ ḫıdmetlerine vāşıl oldum. Şeyh Cemāl Efendi Şeyh Hābīb’ūñ ḫıdmetinde itdügi mücāhedāt-ı ‘ azīme kuvvetiyle nes-i emmāre-i mekāresine silāh-ı şalāhı ḫavāle idüp anuñla cihād itmege bezl-i cehd eyledükden ġayrı riyāz-ı cinānını riyāzāt-ı ḫaviyye ile taşfiye eyledi ve mir’āt-ı şafā-şifāt-ı derūn-ı şafvet-i meknūnda āşār-ı ifāza nümāyān olmaġın irşāda icāzet alup müddet-i medīd [373] diyār-ı Ḳaramān’da iķāmet eyledükden şoñra maḫrūsa-i Ḳostañtınıyye’ye irtihāl ü intikāl idüp anda Piri Paşa merḫūm anuñ için bir zāviye binā eyledi. Şeyh ḫazretleri daġı zāviye-i mezkūrede seccāde-i irşāda cülūs eyleyüp firāş-i merg ve bisāt-ı mevte ḫadem başıncaya deġin ḫalkı irşād eyledi. Mümā-ileyh ḫalka tefsīr ü va‘ z u tezkīr itdügi ešnāda ġāh ġāh kendiyе vecd ü ḫāl istilā idüp sūret-i nā’ire-i muḫabbet-i ilāhiyyeden baña ve şayḫa vü girye vü neḫa ider idi ġāh ulurdu. Kendiyi minberden aşıġa atup bir mertebe sūr u şeġab peydā ider idü ki ḫadd-i ‘ ibāret ve med-i işāret anuñ ta‘ birinden ‘ āciz olup niḫāk-ı nuḫ u iḫşā anuñ beyānından ḫāşır olur idi. Enfās-ı müteberrik fā’izü’l-berekātını istimā‘ eyleyen kimse behre-dār olup elbette anuñ girye vü neḫasınıñ te’şiriyle müncezib olmaķ muḫarrer idi. **Meşnevī:**

Ṭıfl-ı yek rūze hemī dāred ṭarīķ

Ger be-giryem tā resed dāye şefīķ

Tū ne-mīdānī ki dāye dāyegān

Kem dehed bī-giryе şīr ü rāyegān⁴⁴²

‘ Avām-ı nāsdan niçe fāsıķ anı bir kerre görmekle tevbe idüp bī-ḫesāb aşḫāb-ı ecrām ve erbāb-ı āşār inābet eylemişdür.” Mü’ellif-i Şaķā’iķ ḫikāyet eyledi ki “Bir ġün ırāķdan bir kāfir Şeyh ḫazretlerinūñ āvāz-ı ferḫat-sāz ü behcet-perdāzını istimā‘ idüp önümde mescide girüp anuñ

⁴⁴² Bir ġünlük bir bebek bile bir yol bulur. Eġer aġlarsam şefkatli dadı gelir. Sen bunu bilmiyorsun ki dadılar aġlamayınca ona sūt vermezler.

elinde müselmān oldu. Merhūm-ı merķūm ‘ābid ü zāhid taķī vü naķī ve mütevāzī‘ u müteħaşşī‘ ve ahlāķ-ı ħamīde ve evşāf-ı pesendīde şāhibi bir kimse idi. **Meşnevī:**

‘Ābid ü zāhid ve naķī vü taķī

Şālih u müfliħ ve taķī vü naķī

Ķible-i ħavm ve pīşvā-yı sebīl

Ĥaremeş ez şeref-maķām ħalīl

Eṭrāf-ı ğudüvvāt ü ‘aşiyyāt ve ħalvāt ü celvātında ibādet eyleyüp cenāb-ı Rabbü’l-erbāba münācāt u tazarru‘ ider idi.” **Beyt:**

Mümkün ne-būd vuşul-i dildār

Bī-vāsıṭa-i tazarru‘ u zār⁴⁴³

Neşr Āferīde-ġān-ı cihāniyāndan ġānī vü faķīr ve erāzil ü a‘ yān-ı kā’inā min kān yanında yeksān idi ve daħı mizāc-ı şeref-i imtirācında za‘f-ı ħavī var iken şiyābını bi’z-zāt kendi pāk idüp derūn-ı bāhir-i zāhirini taṭhīrde daħı tekşīr itdüġi gibi libāsını taṭhīrde daħı ħaylī cidd-i keşīr ider idi. **Mışra‘:**

Herkesī kū pāk bāşed pāk bāzī kuned⁴⁴⁴

Neşr Mü’ellif-i Şaķā’iķ ħikāyet eyledi ki “Maraż-ı mevtinde Şeyħ ħazretlerine ‘ıyādete varup vaşiyyet-i ṭaleb itdüġimde buyurdılar ki” “Erbāb-ı ‘irfān ve aşḫāb-ı iķān zemānımızda mesālik-i Şūfiyye’ye sālīk olmamaķ gerekdür. Zīrā şimdiki ħālde ġürūh-ı mutaşavvifeden aḫvāl ü maķām-ı taşavvufı bilür kimse ħalmamışdur. Tevhīd ü ilḫād biri birine müteşābih nesnelerdür. Anları biri birinden temeyyüz itmek degme kimsenün ħālī degüldür. İmdi sen kendi ṭarīķuñda şābit-ķadem olmaķ eslemdür. Ammā şöyle ki ṭarīķ-ı taşavvufa muḫabbet ħāṭır-ı ‘ātırına ġalebe eylerse meşāyiħ-i ‘izāmıdan şer‘at-i şerī‘atde şābit-ķadem olur bir şer‘ī-i ħavī kimse iḫtiyār idüp ol maķüle ‘azīzün zeyl-i şoḫbetine teşebbüs ve ħabl-i metīn şeref-i muķārenetine ilticā eylesin.” **Beyt:**

⁴⁴³ Ağlamadan ve yalvarmadan sevgiliye ulaşmak imkânsızdı.

⁴⁴⁴ Temiz olan her adam temiz de oynar.

Aşlest şerîc at ü haķıķat ferc est

Aşl-ı tarķ hazret-i bārî şerc est⁴⁴⁵

Neşr Zîrâ tarîķat ü haķıķatüñ mebnâsı aħkâm-ı şerc -i Muħammedî'yi ve âdâb-ı tarîķ-ı Muştafâvî'yi ri' âyetdür ve eger az ve çok şerc -i şerîfe muħâlif ü mübâyin nesnesi zâhir olursa anı daķı terk idüp itbâc itmek gerekdür.” diyü itmâm-ı vaşıyyet eyledi. Şeyh hazretleri bu vaşıyyeti buyurduķdan iki gün sonra tokuz yüz otuz üç senesinde vefât eyledi.

Tezyîl Olc aşrda olan erbâb-ı tabc uñ biri Şeyh'üñ vefâtına “*mâte zübdetü'l-evliyâ*”⁴⁴⁶ tārîķini didi. Aşhâb-ı nazmdan bir kimse daķı bu mışra'ı tārîķ didi. **Mışra'** :

Cinâna eyledi c azmi o mürşid

Ķabr-i şerîfi Ebü Eyyüb karşıısında Südlíce nâm mevzi' dedür. Mervîdür ki Vâc iz Mollâ c Arab rakş u devrânuñ hürmeti haķķında mektüb tesvîd idüp maħmiyye-i Ķoşantınıyye'de olan tâ'ife-i Ķalvetiyye'ye irsâl eyledi. Şeyh Cemâl Efendi bu mektüba cevâb yazup evvelâ ol mektübuñ luĶâtine ve ic râbına terkîb ü tertîbine müte'allıķ haţarât-ı evhâm ve c aşerât-ı aķlâmını beyân idüp sonra huşuş-ı rakş u devrânuñ ahâlisine Ķall ü cevâzını taħķîķ eyledi. Bu kimse ol risâleyi müâla' a idüp [374] nazâr-ı Ķabül ü imc ânla manzûrum oldu. **Meşnevî:**

NaĶme-i cân şenü ez çeng ü semâc

Be-çeh ez cîsm be-âheng-i semâc

Heme zerrât-ı cihân der rakşend

Rû nihâde be-kemâl ez noķşand

Tü hem ez nuķş-ı Ķadem ne be-kemâl

Dâmen üftinân zi ser-i câh u celâl

⁴⁴⁵ Şeriat esasır ve gerçek onun altındadır. Allahu Teâlâ'nın esas yolu şeriatır.

⁴⁴⁶ Evliyaların üstünü (olan kişi) vefat etti.

Zīn sūrūdend be-hā'im-i hā'im

Tū ezīn gūne gīnā'im-i kā'im⁴⁴⁷

Merķūm-ı ğarīķ-ı baħr-ı raħmet Mevlānā ' Arab-zāde Efendi'nūñ ğaţţından menķūldür ki “Şeyħ Cemāl Ğalīfe fenn-i ŧarfıdan Nevābiğ-i ŧarf adlu bir kitāb te'lif eyledi. Ol kitābı kendi nefsim için istiktāb eyledüm. Bi'l-fi'lyanımdadır.” didi ve dağı Tefsīr-i Kāđı'ya ğāşıye yazmıŧdur ve Sūre-i Mücādele'den aŧağaya tefsīr yazmıŧdur ve Eħādiŧ-i Erba'in'i ŧerħ eylemiŧdür ve kaŧā'id-i ' Arabiyye-i meliħası çoķdur, *raħmetu'llāhi te'alā*.

' Ārif-i bi'llāh Şeyħ Dāvud *raħmetu'llāhi te'alā*

Mudurnı nām kaŧabadandır. Ğalveti tā'ifesiñ ser-çeŧmesi olup mürde-ğān-ı ' ālem-i eŧbāħa enfās-ı ' İseveviyyesiyle rüh-baħŧ olan Seyyid Yaħyā ğazretleriñ ğülefā-yı ŧürefāsından Şeyħ Ğabīb Edīb ile muŧāħabet eyledi. ' Ümerā-yı sālifeden Kızıl Aħmed dimekle ma' ruf olan emir-i sa' ādet-semir Şeyħ Dāvud ğazretlerine mektüb ğönderüp ğacb-i ' ibārāt ü elfāzuñ verāsında mestür olan muħadderāt-ı ŧüfiyye ve ebkār-ı esrār-ı müte'ellihadan aŧħāb-ı sülük ve erbāb-ı taŧavvuf ortasında dā'ir olan devā'ir-i ğamsdan su'al idüp burķa' -ı eŧkālūñ rif' ati iltimās eyledi. **Beyt:**

ŧaleb kerd taħķīķ-ı in müŧkili

Ğüŧüden niķābī ezīn mu' dīlī⁴⁴⁸

Şeyħ Dāvud ğazretleri devā'ir-i sülükdan yedi dā'ire beyān idüp ğārem-i Seb' -ı ŧidād gibi muħkem ve raŧin-i ' ibārātla bir kitāb-ı müsteğāb tenmiķ u tensiķ eyledi. Bu kitāb-ı ma' āli-niŧāb ' andelībān-ı ğülistān-ı ma' ārif-i yezdāniyye lisānı üzre ŧaķā'ik-ı ğaķā'ik-ı ŧamedāniyye ve ezhār-ı esrār-ı sübħāniyyeyi cāmi' olmağın Ğülŧen-i Tevhīd diyü tesmiye eyledi. Bu kitābda kelimāt-ı ŧeref-āyāt ekābirden ķabüle ķābil Türkī vü ' Arabī kelimāt irād idüp aña aŧħāb-ı sülük ortasında ğüsn-i intiżām virmegin ol ğevher-i yektā ğibā' -ı ğasenede ke'l-faŧŧ fi'l-ħānim merküz olup aŧħāb-ı sülük ortasında ķarīn-i i' tinā ve rehīn-i i' tidād ü i' timād oldu.

⁴⁴⁷ *Arz ve semadan can ŧarkısını dinle. Sema ahenğiyle cisminden çık. Cihanın tüm parçacıkları çalıŧmaktadırlar. Noksandan kemale hareket ediyorlar. Sen de noksandan kemale hareket et. Makam ve ŧevketi bırakırken bu yüzden ŧaŧırmiŧa dediler ki: sen bu mal ve mülkten vazgeç.*

⁴⁴⁸ *Bu sorunun araŧtırılmasını talep etti. Bu sorundan maskesini (ortaya çıkardılar) aldılar.*

Mü'ellif-i Şakā'îk hazretleri kendinüñ ba'zı aşhâb u aḥbâbından naql eyledi ki “‘Unfuvân-ı i'c mârûmda sinn-i 'c aql u temyîze bâliğ olıncaya degin lisânumda i'c tiḳâl vâkı' olup tekellüm eylemek mümkün olmamış idi. Rişte-i zebânûm bu kerre evcinden açılmamış idi.” Bir gün peder-i necâbet-eserüm ile Şeyḫ Dāvud hazretlerine varup *vaḥlul 'uḳdeten min lisâni*⁴⁴⁹ *yefḳahū ḳavli*⁴⁵⁰ da'c vâtı maẓmûn-ı meymûn üzre “Lisânumda olan 'c iḳâl-i i'c tiḳâl ḥall olsun.” diyü du'â recâ eyledüğimizde bî-tekellüf du'â eyleyüp kendinüñ mübârek ağızı yârından ağızuma bir miḳdâr nesne va'z ve idḫâl eyledi. Fi'l-ḥâl bu va'z-ı şifâ-sâzdan raḥbü'l-lisân ve raḥbü'l-beyân olup berg-i zebânûm süsen-i zâlle bâr gibi açıldı. **Şi'r-i 'Arabî:**

Sihâmü'l-leyl min yaḥmaḥatü'l-mesâ'î

*Ezâ remîḥ bi-ütâri'l-ḥuşû*⁴⁵¹

İttifâḳ eve geldükde vâlideme “Ben söyledüm.” diyüp Şeyḫ'ün berekât-ı enfâs-ı nefîsesiyle evvel bu kelâmı tekellüm eyledüm. Sâlifü'z-zıkr ḥâkî-i fazîlet ḥâlî Şeyḫ'ün ba'zı aşhâbından ḥikâyet eyledi ki “Evâ'il-i aḥvâlümde talebe zümresinden birkaç yârânla diyâr-ı Ḳaramân'a varup ***[?] semûm u tâb ki kânûn-ı seniyye-i 'c âşık gibi müşte'el olup şafḥa-i gâbrâ-yı feyhâsından mersûm idi. **Meşnevî:**

Mânde ḥayret-zede der şaḥrâyî

Çarḫ ḫülî vü zemîn pehnâyî

Ḥâk tefîde hevâ âteş bâr

Bâdeş âteş-zede-i der ḥas u ḥâr

Ne derü ḥîme be-cüz çarḫ-ı berîn

Ne derü sâye be-cüz zîr-i zemîn⁴⁵²

⁴⁴⁹ *Ve dilimden düğümü (pelteklîği) çözü (Tâhâ 27).*

⁴⁵⁰ *Sözlerimi idrak etsinler (Tâhâ 28).*

⁴⁵¹ *Gece boyunca dua etmek imanla yapılır ise başarıya ulaşır.*

Ol şahrâda gider iken tef ü tâb-ı âftâbından yire bir mertebe harâret ü ‘aşağ istilâ eyledi ki yedi deryâ gözimize bir kaçre âb u çeşme-i âftâb serâb görindi. **Şi‘r:**

Ger şad hezâr bâr kunem vaşf-ı teşnegî

Ez şad hezâr güfte ne-yâyed meger yekî⁴⁵³

Vufûr-ı feverân-ı âteş-i ‘aşağ ve mezîd-i şeverân-ı leheb-i teşnegî ile cümlemiz ölmeği muğarrer bilüp kendimizden me ‘yûs olmuş iken ırâqdan bir cemâ‘ at peydâ vü hüveydâ olup önlerince bir meczûb-ı ilâhî cehrle zıkr eyleyerek çıka [375] geldiler. Ol cemâ‘ ati gördüğümüzde yüregimize şu sepilüp “Bunlaruñ şuyı vardur. Bizi şuvarlar.” diyü biñ dürlü şevk ü zevkle yaqîn varduğumuzda ol meczûb miyânından bağılu bir şu kabı çözüp çıkarup bizüm önümüzde anı hevâya berân eyledi. Ol şu kabı hevâdan yire indükde fi’l-hâl benüm ağızım şulanup harâret-i teşnegî muntafi ve süz u güdâzım bi’l-külliyeye müntefi oldı. Ammâ ol zarf şikest olmadı. Meczûb-ı mezkûruñ âb u nâb-ı kerâmetine ağızımızuñ şuyı aqup bu va‘z-ı cân-bağşından derûn-ı pürtâbımız hayât-ı tâzeye hâ ‘iz ü fâ ‘iz ve gönçe-i dil-i tâb-dâr lâle-i zâle bâr gibi sîr-âb ü şad-âb oldı. Zıkr olınan cemâ‘ atüñ re ‘isini sâlifü’z-zıkr Şeyh Dâvud ve ol meczûb anuñ ehibbâsından Şeyh Süleymân nâm kimse idi.” Râvî Mümâ-ileyh ol kerâmeti görüp tâ ‘ife-i merķūmenüñ hâriķ-ı ‘âdâta mâlik olduklarını çeşm-i müşâhede ve ‘in-i mu‘âyene ile gördükde anlara lâhiķ olup ol gürüha munzamm oldı, *revhu’llâhi rûha*.

‘Arif-i bi’llâh Şeyh Kâsım Çelebi *rahmetu’llâhi te‘âlâ*

Ṭarîka-i taşavvufi Şeyh Ḥalîfe’nüñ hıdmetinde taşşil idüp irşâd ü imdâd için icâzet aldukdan soñra maħrûsa-i Koşantıniyye’de ‘Alî Paşa merħūmuñ zâviyesinde cülûs idüp aşhâb-ı istirşâdı irşâd ve erbâb-ı istimdâdı imdâd eyledi. Bu tarîķ ile mutaṭarrikân tarîķ-ı sülûkdan çok kimse müntefi‘ olup anuñ temettu‘ât ifâzasından mütemetti‘ oldılar. Selâtin-i ‘Osmâniyye’den ħudâvend-i ercümend ħıdîv-i sa‘âdet-mend merħūm Sulṭân Selîm Ḥân-ı evvelüñ evâhirinde vefât eyledi. Mümâ-ileyh ‘âbid ü zâhid erva‘ u erva‘ mütevâzi‘ u

⁴⁵² Şaşırmış halde bir çölde kalmış. Gökyüzü çok uzun ve yeryüzü çok geniş. Toprak kızarmış, hava ateş gibidir. Rüzgâr her yeri ateşe vermiş, Gökyüzü dışında herhangi bir çadır yok. Yeraltı dışında her hangi bir gölge yok.

⁴⁵³ Eğer yüz binlerce kişiye bu susuzluğu açıklarsam belki bu yüz binden biri sözün hakkını verir.

mütehaşşi^c maqbülü^t-tarîka matbû^c ü'l-hadîka edîb ü vaqûr bir kimse idi. Ânâ-yı revâh ve eṭrâf-ı şabâhda^c ibâdet üzre olup gusuvv ü âşâlde ṭâ^c atden ḥâlî olmaz idi. **Müfred:**

İbâdet mî-kuned der cümle evkât

Be-ṭâ^c at mî-güzâred cümle sâ^c â^t454

‘**Ârif-i bi’llâh Şeyh Ramazân Ḥalife raḥmetu’llâhi te’âlâ**

Ṭarîḫ-ı taşavvufda rûze-i mücâhedeyi itmâm idüp^c id-i vişâl-i ḥaḳîḳîye vâşıl olan Ḥacî

Bayrâm Sulṭân’uñ ṭarîḳasına mensûb olup semt-i irşâdda ṭard-ı şâmiḫ ve cebel-i râsiḫ idi. **Şi‘r:**

Hüve’l-baḫr lekne vâfir

*Hüve’t-ṭavdu lekne râsiḫ*455

Küh-kerân-ı gerdân-ı temkîn ü vaqârla maḥallinde cülûs idüp pây-ı^c uzlete dâmen-i ferâgata çekmiş idi. **Şi‘r:**

Ez^c avâm tîre-i pür hırş-ı dünyâ dür bâş

Ger hemî ḥ’âhî ki gereded şad meşakḳat ez tû ref^c456

Cedâvil-i celâ’il-i fazâ’il ve leṭâ’if-i ma‘ârif-i ilâhiyyeyi muḥîṭ olup dil-i deryâ-bârı^c âlem-i ḥaḳîḳatde bād-ı füyûzât ile biḫâr-ı zehḫâr kirdâr-ı mevvâc-ı teyyâr idi. Emvâc-ı efvâc-ı ifâzasından niçe deryâ-dil-i bî-sâḫil kâmiller sefîne-i sîne-i pür-sekineleri ile istifâza eyledi.

Ḥabl-i metîn-i imdâdında aḫkâm u istiḫkâm olmağın zeyl-i^c işmet ve dâmân-ı ḫıdmetine teşebbüs ü ilticâ eyleyen erbâb-ı irticâdan çok kimse ḫasebü’l-mürtecî ez-eṭrâf-ı ez-ercâ belki

ez-hercâ fevz-i mültecâ eyledi. Memâlik-i ‘Oşmâniyye’den maḫrûsa-i Edrene ḫaft bi’l-meymenede tavaṭṭun idüp^c alâ-ḳadrü’ṭ-ṭâḳatü’l-beşeriyye ta‘abbüd ü tezeḫhüd üzre iken

ḫudâygân-ı selâṭîn-i ma‘delet-kirdâr ya‘nî Sulṭân Bâyezîd-i sa‘âdet-medârüñ eyyâm-ı

salṭanatında vefât eyledi. Mümâ-ileyh naḳî vü taḳî bâri^c ü edîb ve vaqûr u ḳâni^c ve lebîb ü

şabûr mücâbü’d-da^c ve bir kimse idi. **Şi‘r:**

⁴⁵⁴ Her zaman ibadet ediyor. Her zaman itaat ediyor.

⁴⁵⁵ Deniz gibi ama daha engin, dağ gibi ama daha kudretli.

⁴⁵⁶ Eğer yüzlerce zorluğu uzaklaştırmak istiyorsan dünyanın hırslı halkından uzak dur.

Lebīb est ü şabūr est ān ne-kūkār

Vaķūr u ķani^ç ü dānā ü huşyār⁴⁵⁷

Merhūm Sultān Bāyezīd Hān Ğāzī ḥazretlerinūñ hengām-ı saltanatında füyūzāt-ı seḥā^ıib-i mevāhib-i ilāhiyye tereşşuḥ itmeyüp aķtār-ı aştār^ç avāṭıf-ı Rabbāniyye münķatı^ç olmağla aķtār maḥmiyye-i Edrene'de bārān-ı yārān olmayup merābi^ç u merāti^ç yebes ü zebül ve riyāz u ğıyāz leheb-i āteş ķahr-ı ilāhī ile ḥumül ü ḥümül üzre oldu. Ahālī-i maḥmiyye-i mezküre istiskā için birķaç kerre du^ç ā idüp ķarīn-i icābet ve rehīn-i isticābet olıcaķ Şeyḥ ḥazretlerine istiğāse eylediler. Anlar daḥı kāffe-i aḥrār ve ebrār ü eḥbār ü aḥbār ve ^çämme-i şığār u kibār ve edānī vü eķāşī ile muşallāya çıķup [376] du^ç ā için minbere şu^ç üd eyledükde dest-i du^ç āyı cenāb-ı āsmāne ve rüy-ı niyāzı ḥāk-i züll ü hevāna tevcīh idüp kemāl-i żarā^ç et ü ibtihālle enīn ü ḥanīn ve tazarru^ç u zārī eyledi. Ḥazret-i münciḥü'l-āmāl ve muḥavvelü'l-aḥvāl Şeyḥ ḥazretlerinūñ *emmen yucībul-mużtarra izā de^ç āhu*⁴⁵⁸ feḥvāsınca du^ç āsını ķabül idüp henüz minberden nüzül eylemedin *min ḥayşü lā-yaḥtesibü*⁴⁵⁹ seḥāb peydā vü hüveydā olup emtār-ı rahḥmeti ilāhī nāzil oldu. **Meşnevī:**

Ger dilet ḥāzır ü tenet nūr est

Her çe ḥ^çāhī be-ḥ^çāh destūr est

Nefs-i müsteṭāb ānkes rāst

Kez ḥudā cüz ḥudā ne-cüst ü naḥy est⁴⁶⁰

Ḥalk-ı ^çālemūñ ķulüb-ı mekrüb-ı pürtābına şu sepilüp āb-ı nāb-ı ferḥat bī-endāz ile ḥayāt tāze müyesser oldu. Her kişinūñ riyāz-ı ğıyāz-ı derūnı nazāret ü ṭarāvet ile ṭoldı. Bu maṭlūb-ı mergūbu ki ḥuşūlinde şecere-i şemere-i derūnı maķāşid-i nümā nümā olup *aşluhā şābitun ve*

⁴⁵⁷ O iyi insan sabırlı ve akıllıdır. (O iyi insan) ağırbaşlı, bilgili ve zekidir.

⁴⁵⁸ Yahut kendisine dua ettiğı zaman zorda kaldıḥı cevap veren (Neml 62).

⁴⁵⁹ Hesap etmediğı (aklına gelmeyen) bir yerden (Talāk 3).

⁴⁶⁰ Eğer kalbin hazır ve vücudun ışıklarla dolıysa ne istersen iste emir gibidir. Hoş ve nefis bir nefis o kişiyeye aittir ki Allah'tan başka kimseden bir şey istemedi ve aramadı.

fer'uhā fi's-semā ⁴⁶¹ fehvāsı zuhūr eyledi. Cümle-i āferīdegān-ı cihāniyān şehāb-ı perde-i dīdeden mānend bārān-ı eşk-i rīzān olup nücūm-ı ed' iyeysi hāk-i pāk zārā' ete bezl itmegın mezārī' u merātī' ***[?] şabā-yı şafā ve rehā-yı rehā-yı 'āleme vezbde oldı. **Şi'r:**

Allāhü'l-ḥamd ki ān naqş ki ḥatır mī-ḥāst

Āmed āḥir zi pes-i perde-i taqdīr birūn⁴⁶²

Şeyḫ Baba Yūsuf Seferiḫşārī *rahmetu'llāhi te'ālā*

Bunlar daḫı Hācī Bayrām Sulṭān ḥazretlerinūñ tarīkalarına müntesib olup anlaruñ meslek-i sülūklerine sālīk oldı. Mümā-ileyh dīndār ü şerī' at-şi'ār ve murtāz-ı ḥaḳīḳat-dişār edīb ü büzürg-vār taḳī vü naḳī kimse idi. Ādāb-ı şer'at-i şerī'ati ve ḥudūd-ı tarīkat-i tarīkati ḥāfız u rā'ī olup mesā'ī-i vā'z u tezkīrde sā'ī olmaḡın enfās-ı nefīse-i müteberrikesinūñ te'sīri var idi. Niçesinūñ dillerūñ şaḫre-i şammā gibi ḳalb-i şulbını mūm gibi nerm idüp Şeyḫ'ūñ ḥāy u ḥūy ve āḥ u fiḡānı in'ikās tarīḳıyla ol saḫt dillere feryād ü fiḡān itdürür idi. Merḫūm Sulṭān Bāyezīd Hān-ı maḡrifet-ı unvān maḫrūsa-i Ḳoştanṭıniyye'de binā itdügi cāmi'-i şerīfini itmām eyledükde ol cum'asında pādşāḫ kendileri bi-nefsihī ḥāzır olup namāzı temām eyledükden soñra Baba Yūsuf ḥazretleri minbere şu'ūd eyleyüp pādşāḫ maḫzarında va'z u tezkīr eyledi. Kelimāt-ı mü'eşşiresinden ḫalḳa vecd-i 'azīm ve zevḳ-ı cesīm istilā idüp ḳulüb-ı nāsa bir mertebe te'eşşür ḥāşıl oldı ki ḫāric-i mescidden āvāzını istimā' eyleyen küffārdan üç kimse mühtedī olup Şeyḫ'ūñ önünde müslümān oldılar. **Mışra':**

Be-ruḫsārişān būd tābende İslām⁴⁶³

Merḫūm pādşāḫ nīk-i maḫzar ve melek-i manzar bu ḳaḫiyye-i marziyyenūñ vuḳū'ından ferḫān u şādān olup kemāl-i ḫaḫtından ol müslümānlara kendiler māl-i firāvān iḫsān itdükden ḡayrı emr eyleyüp vüzerāsına daḫı bī-pāyān-ı en'ām itdürdiler. Bu minvāl üzre bī-nihāye māl ü menāle mālīk olup Şeyḫ ḥazretlerinūñ berekāt-ı şoḫbetiyle gerçekden māl-dār ü büzürg-vār oldılar. **Meşnevī:**

⁴⁶¹ Onun aslı sabittir (kökü topraktır) ve onun dalları semadadır (İbrâhim 24).

⁴⁶² Allah'a şükürler olsun ki istediğim desen sonunda kader perdesinin arkasından çıktı.

⁴⁶³ Yüzlerinde İslām ışığı vardı.

Zer ü sîmeş çenîn kerdend îşâr

Ki şud çarḡ u zemân bâ ü girân bâr

Be-zîr-i bâr-ı işkâl-i tecemmül

Ne-mânde ki ü ve mâ ‘ibra tahammül⁴⁶⁴

Merḡûm Sultân Bâyezîd Hân Şeyḡ ḡazretlerine muḡabbet ü meveddet idüp mâ-beynlerinde ‘aḡd-i übüvvet ü bütüvveti ‘aḡd eyledükden soñra “Her kaçan eşrâf-ı ışdâr-ı aḡtâr-ı arz olan Ka‘be-i şerîfeye gider olursañuz bizüm ile mülâkî olup anda ba‘zı maşlahatımız vardur göriviresiz.” diyü sipâriş eyledi. Ortalarında bu ‘ahd-i veşîḡ tevşîḡ olduḡdan soñra Şeyḡ Efendi mavṡın-ı aşlısı olan Seferiḡişâr’a zâhib oldu. Ba‘de zemân Şeyḡ ḡazretlerine ‘âlem-i vâkı‘ada verâ-yı perde-i ḡaybdan Mekke-i müşerrefede ḡacerü’l-esved yanında bir kitâb nazm itmeḡe beşâret olunup şafâ-niyetle ḡacca müteveccih olduḡda maḡrûsa-i Ḳoştantınıyye’de pâdşâh-ı maḡfîret-penâhla mülâkî olup pâdşâh ḡazretleri bir miḡdâr altün virüp “Bu benüm elim emegiyle ḡaşıl olmış ḡelâl mâlumdur. Bunu türbe-i muṡahharada olan ḡanâdilüñ zeytine şarf eylesin ve daḡı senüñ ümmet-i pür-***[?] Bâyezîd nâm bir ‘abîd müznib ü âşim ve bir ‘âşî vü ḡüneh-kâr u mücrim saña selâm eyledi daḡı cenâb-ı ne‘amü’l-me’âbîndan ḡanâdilüñ zeytini içün hediye ṡarîḡıyla irsâl itdüḡi ḡelâl [377] mâlı ḡabül itmek bâbında tazarru‘ u zârî eyledi diyesin.” diyü minnet eyledükden soñra Şeyḡ ḡazretleri daḡı imtişâlen li’l-emrü’l-‘âlâ itmâm-ı merâmda sa‘y-ı balîḡ eyledi. Ol ekmel-i kümmel meşâyiḡ-i zevi’l-müfâḡir Ka‘be-i şerîfede bir yıl mücâvir olup ḡacerü’l-esvedüñ yanında te’lif ü taşnîf ile mülhim olduḡi kitâbı şafâ’iḡ-i levâ’iḡ-i ḡaybiden şaḡâ’if-i bâ-leṡâ’if-i şühûde naḡl eyledi. Bundan ol nazma ḡâdir olmayup biḡâr-ı nazmda eli yoḡ iken sürüş-ı ilḡâmuñ ilḡâsıyla ol bâbda izḡâr-ı yed-i beyzâ eyledi. Buṡüt-ı kümün-ı muşannefât i‘câz-âyâtda mektûb u muḡarrer olan leṡâ’if-i ma‘ârif-i ilâhiyyeden luṡf -ı işve-i ilḡâma ḡarîn ve ḡüsn-i kirişme-i feyz-i maḡza rehîn olanları ḡâme-i ‘abbâsî ‘imâme ile taḡrîr ü taşîr eyledükden ḡayrı ‘âlem-i ‘ibârât ile ta‘bîr olunmaduḡ ve

⁴⁶⁴ Ona o kadar altın ve gümüş ihsan ettiler ki yeryüzü ve gökyüzü ondan değer kazandı. Malların ağırlığı altında tahammül etme gücü kalmadı.

aqlām-ı müşgîn-i erkām ve erkām-ı i' cāz-ı peygām ile taḥrîr olunmaduḡ ya' nî kendinüñ ve beni nev' -ı insānuñ ḡatırına ḡuḡūr eylemedük mülhimāt-ı ḡaybiyye-i lâ-reybiyye daḡı ol kitābda derc eyledi. **Ḳıṭ' a:**

Ey nesh kerd gāh-ı beyān kerd sūḡan

Lafz-ı laṭîf-i ' azab-ı revān-ı tū āb rā

Teşvîr dād ez ser-i i' cāz der zuhur

Ma' nî-i bîkr-i vāzîḡ-i tū āftāb rā⁴⁶⁵

Nazm-ı kelām-ı şanāyi' -şi' ār ve tanzîm-i maḡāl-i bedāyi' -medār kār-ı düş-vār iken müşhil-i ' asā' ir ve muḡaşşal-ı yesā' ir anı Şeyḡ ḡazretlerine teysîr ü teshîl eyledi. Ba' dehū Medîne-i münevvereye varup eski çullar giyüp elini ardına baḡlayup ḡubbe-i şerîfeye ḡarşu yüzi üzre sürinerek aḡlayu aḡlayu tazarru' -künān varup istişfā' eyledi. Ḳubbe-i şerîfenüñ taşrasında maḡfūz u maşūn ve maḡbūl ü mer' i bir ' asā var idi ki ḡuddām-ı türbe-i muḡahhara anı el üzre tutarlar idi. ' Ālem-i rü' yāda cenāb-ı ḡazret-i risālet-menziletten Şeyḡ' e şöyle işāret olundu ki ' aşāyı üç pāre eyleyüp bir ḡıṭ' asını diyār-ı Rūm' da maḡrūsa-i Burūsa' da Emîr Sulṡān ḡazretlerinüñ türbelerinde ve bir ḡıṭ' asını Ḥācî Bayrām Sulṡān' uñ Engürî' de olan türbet-i şüreyyā-rütbetlerinde ve bir ḡıṭ' asını bir ḡayrı Şeyḡ' uñ mezārında va' z eyleye. Müşārü' n-ileyh üçüncü Şeyḡ' uñ adını rāvî unutmāḡın bu maḡallde ta' yîn olunmadı. Zîkr olınan işārete itimāren ' aşāyı almaḡ istedikde ḡuddām-ı sidre-maḡām aña māni' vü dāfi' olup ḡarafeynden münāza' a ider iken ḡuddāmuñ re' isi gelüp kendiye daḡı bu ḡuşūşda işāret olunduḡını i' lām idüp Şeyḡ ḡazretlerine ol ' aşāyı almaḡa icāzet virdükden soñra Şeyḡ ḡazretleri ol ' aşā ile vaḡanına gelüp me' mūr olduḡı emri ikā eyledi. Mümā-ileyh Sulṡān Selîm Ḥān Ġāzî' nüñ zemān-ı şerîfinüñ evā' ilinde maḡrūsa-i Ḳoşantıniyye' de vefāt eyleyüp Ebū Eyyüb Enşārî' nüñ civār-ı mezārında defn olındı.

⁴⁶⁵ *Senin konuşmandaki güzel ve zevkli sözün suyu saf etti. Senin açık taze anlamın (sözün anlamı) güneşi ortaya çıkarmada utandırdı.*

‘ Ārif-i bi’llāh Şeyh ‘ Abdu’l-mü ’min *rahmetu’llāhi te ’ālā*

Bolıvı’ dūr. Seyyid ‘ Alī bin Meymūn Mağribī *ḳaddese sırrahu ’l- ‘ azīz*⁴⁶⁶ ḫazretlerinüñ tarīḳasındandır. Müddet-i medīd ve ‘ ahd-i ba‘ id anlar ile muşāḫabet idüp tünd-bād-ı imdād ile ḫār u ḫāşāk-ı vaḫşet-i ünsiyyeden tarā’ iḳ-ı sülūkını pāk eyledükden soñra Şüfî-zāde dimekle meşhūr olan Şeyh ‘ Abdu’r-raḫmān’ uñ şürefā-yı ḫülefāsından ba‘ zısıyla muşāḫabet eyledi. Ba‘ dehū maḫrūsa-i Burūsa’ da va‘ z u tezkire meşgūl olup ‘ avā’ iḳ-ı ḫellāk-ı ḫalā’ iḳdan inḳıṭā‘ üzre oldı. **Şi‘ r:**

Lafā en-nās leys yafbud şay ’an

Seviyyü ’l-hezeyān min ḳilü kāl

Fe-aḳlel min liḳā ’i ’n-nās ilā

*Lā-ḫuzu ’l- ‘ ilmü ışlāḫı ḫāl*⁴⁶⁷

Merḫūm-ı merḳūmuñ ḫaḳḳında ḫaḳḳ-ı ‘ ālem iki fırḳa olup bir fırḳası şalāḫ-ı ḫālle ve ḫüsn-i aḫvālle mu‘ teḳid olup kemāl-i diyānet ve ḫüsn-i i‘ tiḳādını ḫaber virürler idi. Bir fırḳası zemm ü ḳadh idüp ba‘ zı nā-şāyeste evzā‘ ını söylerler idi. Ammā etḳıyā-yı ‘ ulemā ve nücebā-yı şuleḫādan ba‘ zı kimesneler şaḫn-ı tarīḳat ve ḫüsn-i seriretine şehādet idüp ḫazret-i mü ’min ü mennānuñ ‘ abd-ı mü ’minidür diyü ‘ ālā-vechü’ l-itḳān-ı iḳān eylediler. Şehādetleri ḫucce-i ḳāṭı‘ a meşābesinde olan eḫbār ü aḫbārdan cem‘ -i keşir ve cemm-i gāfir anuñ zāhir ü bāṭını zīver-i şalāḫ ve zühd ü taḳvā ile pīrāste vü ārāstedür diyü iḫbār eylediler. Bu sebebden aña ḫüsn-i i‘ tiḳād üzre olup anuñ ḫaḳḳında söylenen türrehāta i‘ timād itmemek münāsibdür. Belki *ḫamlinü ’l-mü ’min* [378] ‘ *aliyyü ’ş-şalāḫ*⁴⁶⁸ feḫvāsınca lāzım u lāzibdür. Gālibā aşḫāb-ı reyḫ ü imtirā iftirā idüp aḡrāz-ı dünyeviyyeden bir ḡaraż-ı fāsīd için fesād isnād itmişlerdür. Cādde-i ḫüsn-i i‘ tiḳādden rücū‘ idüp tarīḳ-ı sü’ -i zanna gitmişlerdür.

⁴⁶⁶ Allah onun sırlarını mübarek etsin.

⁴⁶⁷ İnsanlarla buluşmanın dedikodu ve iftira oyunlarından başka faydası yoktur. Buluşmalarınızı yalnızca bilgi ve yaşam ihtiyaçlarınızı karşılamak için yapın.

⁴⁶⁸ Müminin yaratılışı doğrudur.

Tezyîl Ba'zı aşhâb u aḥbâbdan mesmû'ımdur ki mûmâ-ileyh Şeyh 'Abdu'l-mü'min ḥazretleri mazâhir-i cemâl-i kemâl şan' -ı yezdânî olan meḥâbîb kısmına meyl-i şûrî ile mâ'il olup ḥüsn-i 'âlem girü cemâl-i bâ-kemâl ile pîrâste vü ârâste olan şâhidân-ı şimşâd-ı ḳaddândan şanâyî' -ı bedâyî' -ı ilâhiyyeyi müşâhede için nâzir olur idi ve her birine nazarda me'serden eşere ve maşnû' dan şâni' a istidlâl eylemek mes'elesince çokça şafâ bulur idi. Bu dâ' iye ile ba'zı nâdânlar anı **Şi'r**:

Dil-dâdegân ki dâmen-i şehvet girifte end

Ma'nî zi dest dâde ü şûret girifte end⁴⁶⁹

mazmûnına maşdûḳ olan tã'ife-i ğayr-ı nâciye gibi şûret-perest zann idüp "Ma'nî yüzinden âġâh degüldür." dirler idi ve daḫı istiḳâmet-i tab' la ḳadd-i yâr gibi toġru iken ebrü-yı dil-ber gibi ve zülf-i müşġin-i çin gibi egri kemân iderler idi. Ruḥsâre-i aḥvâlinden gül-güne-i şalâḫ mu' ayyene vü müşâhid iken vech ü vecîh tevcîhine gerd-i me'met isnâd olunur idi. Allâhu a' lem ḫaḳîḳatü'l-ḥâl mervîdür ki ol 'aşrda maḥrûsa-i Burûsa'da olan medreselerden Ehlüce Muḫyi'd-dîn dimekle ma' rûf bir müderris Şeyh 'Abdu'l-mü'min ile mu' âraza vü mübâġaza maḳâmında olup birkaç def' a Şeyh'i teftîş-i pür-teşvîş ile dil-rîş itmiş idi. Bir gün yine bu maḳûle kâr-ı nâ-maḳbûle şürû' idüp tekrâr Şeyh'i teftîş itdürmek istedükde Şeyh ḫazretleri âzurde-ḫâtır ve rencîde-bâl olup "Şimdiye deġin aña nesne dimemiş idük. Ammâ ḫâlâ bed-du' â iderin." didi. Fi'l-vâḳı' ḫalvetine girüp bir miḳdâr meşġül olduġdan sonra elinde bir kerpiç ile ḫalvet-gâhından taşra çıkup râvî kışşaya "Al bu kerpiçi şuya bırak. *İnşa 'llâhu te'âlâ*⁴⁷⁰ bu toprak şuda eridükce ol ḫâk-i siriştüñ vücûdı daḫı âb-ı 'adem ile günden güne eriyüp maḫv ola." didi. Râvî ḫikâyet itdi ki "Şeyh'üñ elinden kerpici alup Pıñârbaşı yanlarında şuya bıraḳdum. Bu vaz' -ı ma' hûddan çok zemân geçmeden Mevlânâ Ehlüce ḫaste olup birkaç günüñ içinde vefât eyledi. Vücûd-ı ḫâk-nihâdı Şeyh'üñ nefsi-i âteş-bârıyla yeltendüġi hevâyı başa çıkarmadın meġâk-i ḫâke vâşıl oldu." Şeyh'üñ Gökdere yanında bir

⁴⁶⁹ *Sevdalılar ki şehvetin eteġini tutmuşlar. Anlamı ve içini bırakıp dışını tutmuşlar.*

⁴⁷⁰ *Allah dilerse.*

cāmi‘ i vardur. Mezārı ol cāmi‘ dedür. Halk-ı ‘ ālem anı ziyāret idüp anuñla teberrük iderler, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

[380] *Bismi’llāhi’r-rahmāni’r-rahīm*.

Tabaqa-i tāsi‘ a Sultān Selīm Hān-ı ceng-azmāy ve şecā‘ at-i pīrāy hazretlerinüñ zemān-ı salţanat ve āvān-ı hilāfetinde merāsım-i levāzım-ı ‘ ulümü şahā’if-i ‘ ālemde şebt ü imlā eyleyen aşhāb-ı ders ü ifādenüñ ve veşā’iķ-ı ‘ adl ü dādı şukūk-ı ‘ ilmde tenfīz ü imzā eyleyen erbāb-ı hükümüñ ve şavāmi‘ -ı cevāmi‘ -ı talebde istifāza-i esrār-ı ilāhiyye eyleyen meşāyihüñ aḫvālını beyān ider.

Aḫvāl-i İcmāl-i Sultān Selīm Hān ‘aleyhi’r-rahmetu ve’l-ġufrān

Hıdıv-i müşārü’n-ileyhüñ zemān-ı salţanatı ğayrı selāţin-i ‘ Osmāniyye’ye nisbet az iken yine e‘ālī-i mevālī-i fazā’ıl-dişārdan ve meşāyih-i kirām-ı kerāmet-şi‘ ārdan anuñ eyyām-ı devletinde cem‘ -i keşir zuhūr idüp selāţin-i māziyyede olan ‘ ulemā deñlü ‘ ulemā vücūd bulmuşdur. Enzār-ı ileyh-i şāhāne-i pādşāhānesi *ve ulā’ike humul muflihūne*⁴⁷¹ işaretiyle müşārü’n-ileyh olan tavā’ifden niçe gürüh-ı sa‘ ādet-şükūhuñ qarīn ḫālī olmuşdur. Mümā-ileyh ḫudāvendigār-ı büzürg-vār sekiz yüz yetmiş dört senesinde Amāsiyye’de raḫim-i ğayb ve meşīme-i ‘ ademden vücūda gelüp dāye-i rüşd ü necābetüñ koltuğında şir-i fıţnat u zekā ile perveriş buldı. Māder-i ‘ ināyetu’llāhuñ sāyesinde ḫicr-i ḫicr ve ‘ aql u ḫavza-i ḫired ü fehmede mürebbī oldı. Sinn-i şerīfi kırk altıya vuşul bulup tāriḫ-i hicret-i ḫazret-i risālet-menzilet toköz yüz on sekiz senesine vuşul bulduķda evreng-i hilāfete cülūs ve müttekā-yı salţanata itkā eyledi. Bu senenüñ silkinde münselik olan şühürdan şehr-i Şaferüñ sekizinci ğünü şenbih ğününde bī‘ at olındı. Erkān-ı devlet ve a‘ yān-ı ‘ izzet ol ğün maķām-ı ḫıdmetde bulındı. Tīĝ-i cevher-dār gibi zamīr-i münīr-i sa‘ ādet-semīrinde muzmer olan cevher-i şecā‘ at ü ḫün-ḫ‘ārı nümūdār olup ḫançer-i cān-sitān gibi cāna kıymaķ āşarı anuñ şānında zuhūr eyledi. ḫadeng-i ḫuttāl u ḫün-ḫ‘ār ve neyze-i seffāk cān-ğüzār-ı kirdār istiķāmet-i ḫab‘ anuñ derūnında ğāyetde ve kemend ü kemān gibi tāb u tüvān nihāyetde idi. Adālet-i evliyā-yı devlet ve azālet-i

⁴⁷¹ *Ve işte onlar, muflihundurlar (felāha, kurtuluşa erenlerdir) (Bakara 5; Āl-i İmrān 104; Tevbe 88; Nūr 51; Rüm 38; Lokmān 5).*

muḥālifān-ı melek ve millet-i ḥaşā'ış-i lâzimesinden olup ḳahr-ı 'udāt-ı tuġāt ve ihlāk-ı 'anede-i 'abede-i aṣnām ve nevāziş-i dil-ḥ'āh-ı kifāt-ı dihāt aṣḫāb-ı İslām nihād-ı pākinde nihāde idi. Zıkr olınan ṭoḳuzıncı pādşāh-ı sāmī-menzilet ki selāṭin-i māziyyede aña mānend Paşa-yı ercümend beynde bir bulunmaz ve silsile-i düdmān-ı 'Oşmāniyān'da [381] ol dürrütü't-tāc-ı ḥavākīn-i sālīfe gibi bir dürre-i girān-māye taşavvur olunmaz. Ābā-yı 'izām ve ecdād-ı kirāmından intiḳāl eyleyen memālik-i mürişeden kendi ḳılıcıyla açduġı bilād-ı Ḳuds-ābād-ı 'Arab ve diyār-ı nüzhet-dişār-ı 'Acem ziyāde olup sā'ir eflākden felek-i tāsi' olduġı gibi anuñ zemān-ı devletinde memālik-i 'Oşmāniyye ġayruñ zemānından vāsi' oldu. Ka'be-i münevvere ve Medīne-i muṭahhara mülk-i 'Oşmāniyān'a munzamm olmaġla şeref-i kāmil buldı. Selāṭin-i 'Oşmāniyān'uñ ḥādımü'l-ḥarameynü'ş-şerīfeyn ve mālīk-i memālikü'l-'Arab ve el-'Acem diyü yād olunmasına sebep olup ḥiṭābā-yı udebā-yı menābirde anları bu elḳābla tavşīf ü ta'rif itmege dā'ı vü bādī oldu. Hicret-i nebeviyyeden ṭoḳuz yüz yigirmi altı senesinde sinn-i şerīfleri elli üç senesine vuşul bulduġda ve müddet-i salṭanatları ṭoḳuz yıl ṭoḳuz ay olduġda vefāt idüp ol şehr-yār devletinde sa'ādet-i ercümend 'inān-ı semend-i rüḥ-ı revānını merāti' -ı merābi' -ı fenādan ġuref-i ṭaraf-ı dārü'n-na'ım-i cināna şarf eyledi. **Meşnevī:**

Ki rā baḫt ber taḫt-ı şāh-ı nişānd

Nuḫusteş ḳazā nāme-i 'azl ḥ'ānd

Felek kerde zi behrişān çenberī

Birün reft her yek pey-i digeri⁴⁷²

Müvellāü'l-Mevālī Mevlānā Şemse'd-dīn Aḫmed bin Süleymān bin Kemāl Paşa

Maḫmiyye-i Edrene'ye müntesiblerdür. Cedd-i büzürg-vārı ümerā-yı 'Oşmāniyye'den olmaġın 'ālem-i şabāda mebānī-i 'ulūmı taḫşil ü tekmil eyledükden şoñra kendiler daġı emāret semtine sālīk oldu ve lākin kemāl-i muḫabbet-i fażl u kemāl aña istilā itmegin tekmil-i melekāt-ı melekiyye ve taḫşil-i kemālāt-ı 'aliyye idüp şeyḫü'l-İslām ve müftü'l-enām oldu.

⁴⁷² Kader tarafından, padişahlık tahtına oturtulan her kimse en başta onun azil mektubunu okumuş. Hayat onlara planlar yapmış. (Hayat) onları arka arkaya dışarıya çıkarmış.

Mü'ellif-i Şakā'îk ol fāzıl-ı fā'îkdan kendilerünñ tārîk-ı ' ilme şürü' mı bu tārîkla naql eyledi ki
 “Unfuvān-ı şebāb-ı bā-şitābda merhūm u mağfūrınleh Sulţān Bāyezīd Hān Ğāzī ile sefer-i
 zafer-eşere gidüp ' asākır-i İslām ile menāzil ü merāhilde konup göçer iken ol zemānuñ
 vūzerā-yı şaff-ārā' ve āşaf-ārāsından ' azīmü'ş-şān-ı semiy-y-i ḥalilü'r-raḥmān İbrāhīm Paşa
 ibni Ḥalīl Paşa'nuñ meclis-i hümāyūnlarında bir gün ümerā-yı rezm-ārādan Evranos Beg oğlu
 Aḥmed Beg nām bir emīr-i vālā-maḫām cülūs itmiş iken yevmī otuz aḫçe ile ol ' aşrda Filibe
 müderrisi olup ḥudā-yı ḥafiyyü'l-elţāfuñ a' táf-ı leţā'ifüñ celiyyesine mazḫar olan Mevlānā
 Luţfī *raḥmetu'llāhü'l-melekü'l-ḥafī* dervīşāne libāsla gelüp ol emīr-i vālā-maḫāmuñ üstine
 taşaddur eyledi. Mevlānā Kemāl Paşa-zāde Mollā Luţfī' nūñ aḫvālını istiḫsā idüp otuz aḫçe ile
 müderris olduğunu ma' lūm ' ilm-i ' ālem-ārā idindükde ol maḫūle şāhib-i ' izz ü cāh emīr-i
 ' izzet-penāhuñ üstine bu maḫūle nişāb-ı menāşīb-ı ' āliyeden bī-naşīb kimseyi tereddüd-i
 taşaddur itdügine ta' accüb eyleyüp niçe müddet ğarîk-ı baḫr-ı ḫayret ve ḫarîk-ı āteş-i fikret
 oldu.” Şürefā-yı rüfeḫāsından bir lebīb-i erīb ve ' āḫıl-ı edīb bu ğubār-ı tereddüd ve jeng-i
 ḫātırayı mir'āt-ı ḫātır-ı şafā-güsterinden def' ü ref' idüp şekl-i merāmı bu yüzden ' arz eyledi
 ki “Zümre-i ümerādan fırça-i ' ulemā-yı i' zāz ü ikrām olınmağla ulā vü iḫrādur. Şeref-i şeref-
 eşrāf' ulemā-yı sırr-ı ' ilm-i mencūḫ rāyet-i ' izzet-i ümerā ile yek-ser-i hem-ser ü mertebede
 ber-ā-ber degüldür. Belki berterdür. Fırça-i ' ulemā zümre-i ümerādan bihterdür. Ya' nī onlar
 mu' teberdür.” *El-mülūk ḫükkāmi ' aliyyü'n-nās ve'l-' ulemā' ḫükkāmi ' aliyyü'l-mülūk*⁴⁷³.

Şi'r:

Bāşed lebāb-ı ' ālemiyān nev' -ı ādemī

Hestend zümre-i ' ulemā leb-i ān lebāb⁴⁷⁴

Zümre-i ' ulemānuñ menāşīr-i a' mälleri ' unvān *yerfe' i'llāhu'l-lezīne āmenū minkum ve'l-
 lezīne ütül ' ilme derecātın*⁴⁷⁵ ile mu' anven ve maḫāḫḫir-i şu'ün-ı āliyeri *ḫul hel yestevī'l-*

⁴⁷³ İnsanların yücesi hükmeden hükamdarlardır ve hükümdarların yücesi hüküm veren ulemadır.

⁴⁷⁴ Alemen en belirginini insan türüdür. Tüm alem o belirginliğin köşesindedirler.

⁴⁷⁵ Allah, sizden âmenû olanların ve ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltir (Mücâdele 11).

*lezîne ya' lemüne ve 'l-lezîne lā ya' lemüne*⁴⁷⁶ ile mübeyyendür. Rûz-ı âhîretde derecât-ı ma' neviyye ve merâtib-i uhreviyyeleri ' âliye olduğu gibi bu ' âlemde dağı maqâdîr-i ' aliyeleri berter olduğu muqarrer ü mu' ayyendür. **Şi'r:**

Fa' zam maqâdîri ehli 'l-' ulüm

*Fağad ūcebu 'llāh a' zāmehüm*⁴⁷⁷

Mecâlis ü mağâfilde tebcîl ü ta' zîm olındıkları mağzâ ' ilme intimâları olduğu hayşiyetdendir. Ceht ü manşib-ı cehtinden degüldür. Anlaruñ ' ulüvv-i şân ve sümüvv-i mekânlarında manşibuñ dahli ve ta' zîm ü iclâl ü iqbâllerinde merâtib-i dünyeviyyenüñ şun' ı yoğdur. Ol gürüh-ı vâlâ-gevherüñ her birisi ħüsn ü bahâda ferîde-i rûzgâr olup qadr ü kıymetde dürretü't-tâc-ı [382] enâm-ı eyyâm olmağın mecâlis ü mağâfilde her birinüñ baş üzre yiri ve şudür-ı mecâmi' de maqarr-ı muqarreri vardur ve bi'l-cümle ser-efrâzân-ı ' ulemânuñ şanâdîd-i rü 'esâ-yı ümerâdan muqtezâ-yı maqâm üzre taşdır ü taqdim olındığı maqâma muvâfık bir vaz' -ı fâ 'iğ ü mehle münâsib bir ' amel vâcibdür. **Şi'r:**

Qadr-i işân ber terest ez qadr-i eflāk-ı berîn

Cây-ı işân der miyân-ı merdümân ber ser şude⁴⁷⁸

Ol taħrîr-i bedi' ü't-taħrîr bu ma' nâyı tezkîr idicek Mevlânâ Kemâl Paşa-zâde'nüñ ħatır-ı ' âtır-ı kudsiyyü'l-ħavâtırına bu ma' nî lâyiğ oldı ki bu emîr-i sa' âdet-semîrüñ mertebe-i ' aliyesine vuşul mümkinü'l-ħuşul degüldür. Ammâ ol fâzıluñ medâric-i me' âric-i fazâ 'il ve derecât-ı tabağât-ı fevâzılına dest-res müyesser belki muqarrerdür. İnşâ'llāhu te' âlâ şıħhatle seferden ' avdet itdüğimde emâret tarîkasından vâz gelüp irtifâ' -ı derecât-ı ' âliyyât-ı fazl ve kemâl-i ' ilm eyleyeyin diyü himmet-künân taşmîm eyledi. **Şi'r:**

Kesî rā ki himmet bülend üfted

Murâdeş kem ender kemend üfted⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ De ki: "(Hiç) bilenle bilmeyen bir olur mu? (Zümer 9).

⁴⁷⁷ Âlimler konularını severler. Bu yüzden Allah onlara sonsuz saygınlık verir.

⁴⁷⁸ Onlar yüce göklerden daha değerlidirler. Halk arasında yerleri başlarda olmuş.

⁴⁷⁹ Himmeti çok olan birisi istediğine en kısa sürede ulaşır.

Fi'l-vākı' bu himmet-i vālā-töhmet qar'ın-i ' ināyet-i rabb-i ' izzet ve bu tedb'ir-i sa' ādet-maş'ir reh'in-i taqd'ir-i hudā-yı baş'ir olup ol seferden vaṭan-ı me'lūflarına geldükde Mevlānā Luṭfi'yi ol eṣnāda dārü'n-nasr Edrene'de kırk akçe ile Dārü'l-Ḥadīs Medresesi'ne müderris olmuş buldı. Mevlānā-yı merķūm fāzıl-ı mersūmuñ hıdmet-i vālā-rütbetlerine vāşıl olup Şerḥ-i Meṭālī' i ḥavāşisiyle ' alā-vechü'l-ihtimām-ı bā-iltimām anlardan okuduğdan mā-' adā Mevlānā Kestelī ve Mevlānā Ḥaṭīb-zāde ve Mevlānā Mu'arrif-zāde ile daḥı ba'zı fünūnda muşāḥabet-i 'ilmiyye eyledi. ' Ādāt-ı sādāt-ı ulemā üzre tekmil-i ṭarīḳ-ı ' ilm eyledükden soñra menāşıb-ı sāmīyyetü'l-merātıbden maḥrūsa-i Edrene'de Taşlık Medresesi demekle meşhūr ' Ali Beg Medresesi'nde ve Üsküb nām şehr-i mergübda İşāḳ Paşa Medresesi'nde ve maḥmiyye-i Edrene'de Ḥalebī Medresesi'nde ve daḥı Üç Şerefeli Medreseleri'nüñ birisinde ve Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisinde ve dārü'n-nasr Edrene'de merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān 'aleyhi'r-rahmetu ve'l-gufrān ḥazretlerinüñ medrese-i ' āliye-i sāmīyyesinde müderris oldu. Zikr olunan medāris-i şerife-i ma'ālī-i ibtināda erbāb-ı ' arā'ik-i naḳḳāda ve aşḥāb-ı qarā'ih-i veḳḳādeden isti' dād-ı kemāl ile mevşūf ve kemāl-i isti' dād ile ma' ruf ' āḳıl u ma' ḳül ve ḳābil u maḳbül ercümend-i dānişmendlere ifāde vü ifāza eyledi. **Şi'r:**

' İlm dārī zi kes medār-ı dirīğ

Ber dil-i teşnegān be-bār çü mīğ

Mīde erzān ki māye-i dārī

Müste' id-i kemāl rā yārī⁴⁸⁰

' Adli sā'aten ḥayr min ' ibādeti sittine senneten⁴⁸¹ ḥadīs-i şerīfinüñ maẓmūn-ı meymūnına mā-şadaḳ olmağ için ol muḥtār-ı bā-iḥtiyār cāh-ı ḳazā iḥtiyār idüp maḥmiyye-i Edrene ḳādīsı olup ba' deḥū devlet rüz-ı eفزūnla şadr-ı şadārete ayak başup Anaṭolı ḳādī-' askeri oldu. Ḥalk-ı ' ālem anuñ ' ināyetiyle temām-ı şeref buldı. Merḥūm u mağfūrınleh Sulṭān Selīm Ḥān

⁴⁸⁰ Eğer bilim sahibiysen diğer insanları mahrum etme. Susuzların yüreğine bulut gibi yağ. Eğer bir şeyin varsa kemala ermek isteyenlerle paylaş.

⁴⁸¹ Bir saatlik adil davranış, almış senelik ibadetten daha hayırlıdır.

ھاﺯﺭﻩﺗﻠﻪﺭﻯ ﻳﯩﻠﻪﻳﻪﺕ-ﻯ ﻤﯩﺸﺮ ﻓﻪﺗﻪﻫﯩﻨﺪﻩ ﻣﺎﻗﺎﺭﺭ-ﻯ ﺁﺷﯩﻞ-ﻯ ﻗﻪﺯﯨﻞ-ﻯ ﺳﺎﻟﺘﺎﻧﺎﺕ ﻭﻩ ﻣﯘﺳﺘﺎﻗﯩﺮﺭ-ﻯ ﻗﺎﺩﯨﻢ-ﻯ
 ﺳﺎ‘ ﺁﺩﻩﺕ ﺷﺎﻭﺑﯩﻨﺎ ‘ ﺁﻭﺩﻩﺕ ﻳﻪﻳﻠﻪﺩﯗﻛﻠﻪﺭﯨﻨﺪﻩ ﺑﺎ‘ ﺯﯨ ﺯﯨﻤﺎﻡ-ﻯ ﺗﻪﻣﺎﻣﯘﻥ ﻛﻪﻟﺎﻡ-ﻯ ﻫﻪﺯﻟ-ﻯ ﻳﯩﻠﻤﺎﻣﻰ ﻳﯩﻠﻪ ‘ ﺁﺯﻟ
 ﯘ ﺗﻪﻓﺘﯩﺶ ﻳﻪﻳﻠﻪﺩﯗﻛﺪﻩﻥ ﺷﻮﻧﺮﺍ ﻳﻪﻭﻣﯩ ﻳﯘﺯ ﺁﻗﭽﻪ ﻳﯩﻠﻪ ﻣﺎﻫﻤﯩﻴﻴﻪ-ﻯ ﻋﺪﺭﻧﻪ’ﺩﻩ ﺩﺁﺭﯗ’ﻟ-ﻪﻟ-ﻪﻟ
 ﻤﻪﺩﺭﻩﺳﻪﺳﻰ’ﻧﻰ ﺑﺎ‘ ﺩﻩﻫﯘ ﺳﯘﻟﺘﺎﻥ ﺑﺎﻳﻪﺯﯨﺪ ﻫﺎﻥ ﻏﺎﺯﯨ ﻤﻪﺩﺭﻩﺳﻪﺳﻰ’ﻧﻰ ﺷﺎﺩﺍﻗﺎ ﻳﻪﻳﻠﻪﺩﻯ. ﻤﻪﺭﻫﯘﻡ ﯘ
 ﻣﺎﻏﻔﯘﺭﯨﻨﻠﻪﻥ ﺳﯘﻟﺘﺎﻥ ﺳﯘﻟﻪﻳﻤﺎﻥ ﻫﺎﻥ ‘*aleyhi’r-rahmetu ve’l-gufrān*’ ﻫﺎﺯﯨﺮﻩﺗﻠﻪﺭﯨﻨﯘﻥ ﺯﻩﻣﺎﻥ-ﻯ
 ﺳﺎﻟﺘﺎﻧﺎﺕ ﻭﻩ ﺁﻭﺁﻥ-ﻯ ﺳﺎ‘ ﺁﺩﻩﺗﻠﻪﺭﯨﻨﺪﻩ ﺳﯘﻟﺘﺎﻧﯘ’ﻟ-‘ ﯘﻟﻪﻣﺎ ﻭﻩ ﺑﯘﺭﻫﺎﻧﯘ’ﻟ-ﻓﯘﺯﺍﻟﺎ ﺷﻪﻳﻬﯘ’ﻟ-ﻲﺳﻼﻡ [ﻭﻩ]
 ﻣﯘﻓﺘﯩﯘ’ﻟ-ﻪﻧﺎﻡ ﻤﯘﻓﺘﯩ ‘ ﺁﻟﯩ ﭼﻪﻟﻪﺑﻰ ﻋﻔﻪﻧﺪﻯ ﻫﺎﺯﯨﺮﻩﺗﻠﻪﺭﻯ ﺗﻮﻗﯘﺯ ﻳﯘﺯ ﺍﺗﯩﺰ ﻳﯩﻜﻰ ﺳﻪﻧﻪﺳﯩﻨﺪﻩ ﻓﻪﻭﺕ ﺍﻟﺪﯗﻗﺪﺍ
 ‘ ﺁﻗﺎﺑﯩﻨﺪﻩ ﻤﻪﻭﻟﺎﻧﺎ ﻛﻪﻣﺎﻝ ﭘﺎﺷﺎ-ﺯﺍﺩﻩ ﻣﯘﻓﺘﯩ ﺍﻟﯘﭖ ﺷﻪﺭ‘ ﺍﺗ-ﻯ ﺷﻪﺭﯨ‘ ﺍ-ﻯ ﺁﻫﻤﻪﺩﯨﻴﻴﻪ ﻭﻩ ﺳﯘﻧﻪﻥ-ﻯ
 ﺳﯘﻧﻪﻥ-ﻯ ﻤﯘﻫﺎﻣﻤﻪﺩﯨﻴﻴﻪ ﯘﺯﺭﻩ ﻳﻪﺗﻤﺎ ﺑﯘﻳﯘﺭﺩﻯ. ﻫﯘﺷﯘﺵ-ﻯ ﻓﻪﺗﻮﺍﺩﺍ ﺁﻳﻪﺕ-ﻯ ﻛﯘﺑﺮﺍ ﺍﻟﯘﭖ ﻳﯩﺘﯩﻔﺘﺎ’ ﺗﺎﺭﯨﻘﯩﻴﻼ
 ‘ ﺁﻣﻤﻪ-ﻯ ﺗﺎﻭﺍ’ ﻳﯩﻒ-ﻯ ﻳﻪﻥ ﻭﻩ ﻗﺎﻥ-ﻯ ﻣﻪﺳﺎ’ ﻳﯩﻞ-ﻯ ﻣﯘﺷﻜﯩﻠﻪﺩﻩ ﺁﻧﺎ ﻣﯘﺭﺍﻗﺎ‘ ﺍﺗ ﻳﻪﻳﻠﻪﺩﯗﻛﻠﻪﺭﻯ ﺳﻪﺑﻪﺩﻩﻥ ﻳﻪﻟﺴﯩﻨﻪ-
 ﻯ ﻋﺸﺮﺍﻓﺪﺍ ﻤﯘﻓﺘﯩﯘ’ﺵ-ﺷﺎﻗﺎﻟﻪﻳﻦ ﺩﯨﻴﯘ ﻣﻪﺯﻛﯘﺭ ﯘ ﻣﻪﺷﻬﯘﺭﺩﯗﺭ. ﺑﺎﻫﺮ-ﻯ ﻓﻪﺗﻮﺍ ﻛﺎﺭ-ﻯ ﺗﺎﻗﻮﺍ ﺁﻫﺘﻪﺭ-ﻯ ﻋﻔﻼﻙ-ﻯ
 ﺷﻪﺭ‘ ﺷﻪﻳﻬﯘ-ﻯ ﻣﯩﻠﻠﻪﺕ-ﻯ ﭘﯩﺮ-ﻯ ﯘﻣﻤﻪﺕ ﺯﻳﻪﻥ-ﻯ ﺩﯨﻦ-ﻯ ﺗﺎﻉ-ﻯ ﺳﯘﻧﻪﻥ ﺍﻟ ﻓﺎﺯﯨﻞ-ﻯ ﻓﺎﺯﯨﻠﻪﺕ-ﺁﻳﺎﺕ ﻗﯘﻣﻠﻪ-ﻯ ﺷﻪﺭﺍ’ ﻳﯩﻒ-ﻯ
 ﻋﻮﻗﺎﺕ-ﻯ ﺷﻪﺭﻩﻑ-ﻏﺎﻳﺎﺗﯩﻨﻰ ‘ ﯘﻟﯘﻡ-ﻯ ‘ ﺁﻟﯩﻴﻪﻳﻪ ﻳﯩﺸﯩﻐﺎﻝ-ﻯ ﻧﺎﻫﯩﻴﻨﻪ ﺷﺎﺭﻑ ﻳﯩﺪﯗﭖ ﻏﯘﺩﯗﻭﻭﻱ ﻭﻩ’ﻟ-ﺁﺷﺎﻟﯘ ﻳﯩﻠﺎﻡ-ﻯ
 ﻳﯩﻠﺎﻡ-ﻯ ﻓﺎﺯﯨﻞ ﯘ ﻛﻪﻣﺎﻝ ﻳﯩﺘﻤﻪﻛﺪﻩﻥ ﻫﺎﻟﯩ ﺍﻟﻤﺎﺩﯗﻏﻰ ﺳﻪﺑﻪﺩﻩﻥ [383] ﺁﺷﺎﺭ-ﻯ ﻗﯘﻣﻠﻪ-ﻯ ﻗﻪﺯﯨﻠﻪﺳﻴﻠﻪ ﻳﻪﺭﻗﺎ ﻭﯗ
 ﻋﻨﻪﻫﺎ-ﻳﻰ ‘ ﺁﻟﻪﻡ ‘ ﺁﻟﺎ ﺍﻟﺪﻯ. ﺳﯘﺭﯗﺵ-ﻯ ﻓﻪﻳﺰﯗﻥ ﻟﯩﺴﺎﻧﯩﻨﺪﺍﻥ ﻭﺍﺭﯨﺪ ﯘ ﻧﺎﺯﯨﻞ ﺍﻟﯘﭖ ﻟﻪﻭﻫ-ﻯ ﻣﺎﻫﻔﯘﺯ-ﻯ
 ﺑﻪﺩﯨﻴﻴﯘ’ﻟ-ﺑﻪﻳﺎﻥ ﻫﺎﺗﯩﺮ-ﻯ ‘ ﺁﺗﯩﺮﯨﻨﺪﺍ ﻧﯘﻣﺎﻳﺎﻥ ﺍﻟﺎﻥ ﻟﺎﻳﻴﻪﺕ-ﻯ ﺳﺎﻧﯩﻴﻪﺕ-ﻯ ﻓﻪﺷﯩﻬﯘ’ﻟ-ﺑﯘﻧﻴﺎﻧﻰ ‘ ﯘﻟﻪﻣﺎ-ﻳﻰ
 ﻋﺸﺮﺍﻓﺎ ﻳﯩﺘﯩﺸﺎﻝ ﻳﯩﭽﯘﻥ ﺗﻪﺭﻗﻪﻣﺎﻥ-ﻯ ﻋﺮﺑﺎﺑﯘ’ﻟ-ﺑﺎﺏ-ﻯ ﻛﻪﻣﺎﻟﺎﺕ ﺍﻟﺎﻥ ﺁﻗﻼﻡ-ﻯ ﻫﯘﻗﻪﺳﺘﻪ ﻋﺮﻗﺎﻡ-ﻯ ﻣﯘ‘ ﻗﯩﺰ-
 ﺁﻳﺎﺗﻰ ﻳﯩﺸﯩﻬﺎﻡ ﻳﯩﺪﯗﭖ ﻭﺍﺭﯨﺪﺍﺕ-ﻯ ﻳﯩﻠﺎﻳﻴﻴﻪﻱ ﺍﻧﯘﻥ ﻋﻠﯩﻴﻠﻪ ﺷﺎﻓﺎ’ ﻳﯩﻦ-ﻯ ﺑﺎ-ﻟﻪﻭﺍ’ ﻳﯩﻨﺪﻩ ﺗﺎﻫﺮﯨﺮ ﻭﻩ ﺷﺎﻫﺎ’ ﻳﯩﻒ-ﻯ
 ﺑﺎ-ﻟﻪﺗﺎ’ ﻳﯩﻨﺪﻩ ﺗﺎﺷﺘﯩﺮ ﻳﻪﻳﻠﻪﺩﻯ. **ﻤﻪﺷﻨﻪﻭﯨ:**

Ney-i kilkeş ki şekker bār dāred

Buved hārī ki gül bisyār dāred

Hümā-yı devlet āmed hāme-i ū

Fikende sāye-i ber nāme-i ū

Çü naḥl ḥāmeş neşv ü nemā kerd

Der ıḳlīm-i süḥan ḳaşrī binā kerd

Behr-i rūzen ki çeşm-i dil-fitādeş

Derī ez ʿālem-i maʿ nī güşādeş

Zi maʿ nihā-yı rengīn sāḥteş cām

Ki mānd der vey çeşm-i eyyām⁴⁸²

Üslüb-ı teʿlīf ü taşnīfde eslāf-ı eşrāf aña ḥalef olmayup taḳaddüm-i zātıyla cümleden muḳaddem olduḡı muḥāt ʿilm-i şerīfdür. Ekābir-i zeviʿl-meʿşer efāzıl-ı māziyyenüñ ekşerī birer fenne iḥtişāşı olup her biri ol fende bir kitāb-ı bedīʿ ibdāʿ eyledi ve lākin fāzıl-ı merḳüm ʿaliyyüʿl-ʿumüm kāffe-i ʿulūma şümülī olmaḡın her fenn-i laṭīfde müteʿaddid kitāblar teʿlīf ü taşnīf eyledi. Kendinüñ zebān-ı serīʿ üʿl-beyānı diliyle ve ḥāme-i bedīʿ üʿl-bünyānı eliyle ʿālem-i zuḥūr u bürüza gelen müʿellefāt-ı iʿcāz-āyāt ve muşannefāt-ı muʿciz-ġāyātından fenn-i tefsīrde temāma ḳarīb bir tefsīr-i bedīʿ üʿt-terkīb tertīb eyledükden mā-ʿadā Keşşāfʿa nā-temām bir ḥāşiye tenmīḳ u tensīḳ eyledi ve daḡı fenn-i fıḳhda muḥīṭ-i bedāyiʿ-ı revāiʿ mesāʿil olan Hidāyeʿyi şerḥ eyledi ve daḡı İşlāḥ u İzāḥ nām bir metn ü şerḥ ibdāʿ u iḥtirā idüp ḥulāşa-i muḥtārāt-ı ḥafıyyeyi ol kenz-i bedāyiʿ de derc eyledi. **Ḳıṭʿa:**

ʿİbāretī ki ne-bāşed zi nükte-hāş bedīʿ

Bedīʿ eger ʿıraq-ı şerm ber cebīn āred

Ḥaṭī çenān ki eger İbni Mukle zende şeved

Tirāşe-i ḳalem-i ü be-mukle ber dāred⁴⁸³

⁴⁸² Kaleminin kamaşı üstünde şeker var. Çöl dikenli bir çiçek gibidir. Kalemi mektubuna gölgelenmiş bahtiyarlık gibi geldi. Palmiye gibi kalemi büyüdü. Söz ikliminde bir saray yaptı. Kalbin gözü her bir deliğe ulaştığında anlam aleminden bir kapı açıldı. Zamanların gözü ona dikili kılması için rengarenk anlamlarla bir kadeh yaptı.

Ve daħı ‘ ilm-i uşūlde Taġbīr ü Tenķih nām bir metn ü şerħ ve Mevlānā Sa‘ de‘ d-dīn’ ũñ Telvīħ nām kitābına ħāşīye tenmīķ u tensīķ eyledi ve daħı ‘ ilm-i kelāmda mīr-i şadr cāh u celāl olan eslāfuñ muşannefātından ŧabaķātla Rāciħ-i Tевcīd-i Tecrīd adlu bir metn ü şerħ te‘līf ü taşnīf eyledi ve daħı merħūm Sulţān Meħemmed Ĥān ‘ *aleyhi‘r-raħmetu ve‘l-gufran* ħazretlerinüñ fermān-ı şerīfiyle mütekellimīn ile ħükemā yanında muħākeme içün Mevlānā Ŧūsī ile Mevlānā Ĥ‘āce-zāde‘ nūñ yazduġı Tehāfüt nām kitāba fāzıl-ı mūmā-ileyh daħı yazmışdur. Nūk-i ħāme ile sikke-i mermerde ķazımışdur ve daħı ‘ ilm-i ma‘ ānīde Işlāħ-ı Miftāħ nām bir metn-i bedī‘ ü‘l-beyān tesvīd idüp ķānūn-ı evvel üzre aña bir şerħ daħı tenmīķ eyledi ve daħı seyyid-i ebed ‘ ulemānuñ Şerħ-i Miftāħ’ ına bir ħāşīye taşnīf idüp bevātın-ı kelāmda meknīyye vü müteħayyüle olan şanā‘ āt-ı şuveriyye vü ma‘ neviyyeye müte‘ allık miftāħ-ı aķlām-ı i‘ cāzıyla çok nesne açdı. Cevāhir-i zevāhir-i daķā‘ iķ-ı reķā‘ iķdan ħarā‘ id-i cerā‘ idüñ başına gevher şaçdı. Fāzıl-ı merķūmuñ ba‘ zı mü‘ ellefātı itmām-ı pezīr olmayup mevlānā-yı ecellüñ ecli itmāma māni‘ olmışdur. Fe-emmā ol muşannefātında daħı fazīlet ü kemāl ħatm olup meziyyet nihāyet bulmışdur. Kemāl-i fazl ve kemāl-i nihāyetine vāşıl olmışdur. Cümle-i fūnūn-ı fazā‘ il-i meknūnuñ ma‘ reke-ārā olan mebāħiş-i müşķile-i ġāmızasında risāleler tesvīd idüp her mebħaşde kelimāt-ı kavī cemī‘ an cemī‘ itdükden şoñra ķarīb-i eli el-ħaķķ ve ķabüle eħaķķ olanını telaķķī-i bi‘l-ķabūl eyleyüp eşķāl-i eşķālī ol maħallden ħall eyledi. Bu maķūle risālesi ve maķbūle maķālesi yüz ‘ aded vardur. Fūnūn-ı ‘ Arabiyye’ den ġāyrı lisān-ı Fārisi ve zebān-ı Türkī’ de şi‘ r ü inşā semtinde neşri şerāya ve şi‘ ri şu‘ arāya ve nazmı āsmān-ı şüreyyāya irgürmişdür. Kendi ķarīħa-i naķīħasından şaħā‘ if-i rüzġārda şebt itdüġi eş‘ ār-i i‘ cāz-şi‘ ār bī-şümārdur. Ėazeliyāt-ı i‘ cāz-āyātında maħlaş zikr itmeyüp bī-maħlaşlıġı maħlaş idindi. Bu birkaç maţla‘ -ı āb-dār anuñ netāyic-i enfās-ı dürer-bārlarındandur. **Maţla‘** :

Gülşenüñ āb u revānı saña öykünmek neden

Oldı ise nola ger señün dil ü nāzı neden

⁴⁸³ *Noktalarında bedī olmayan bir ibare (dir). Utançtan alını terleyecek. Öyle bir yazı ki eğer “İbn Mukle” hayata geri dönse kaleminin yongasını gözünün üstüne koyar.*

Diger:

Ḳāmetüñ üzre gören destāruñ ucun çin-i be-çin

Didi ne zībā yaraşmışdur bu serv üstindesin

Diger:

Niçe tıyınca görem sen gel [384] nāzik bedeni

Kendi kibrigim olupdur baña gözüm diken

Diger:

Devr ide devrān eger yüz yıl cemālinden beni

Hey ne mümkün ayıra bir dem ḥayālinden beni

Diger:

Kimse başa çıkamaz turre-i tarrāruñla

Kimse söz söyleşemez la' l-i şeker-bāl gibi

Diger:

Şanma gül-gün oldu cāmım kanlu başumdan benüm

Nār-ı aşkuñ şu' lesi görindi taşumdan benüm

Her şadā kim zāhir oldu tīşe-i üstāddan

Bir eşerdür taşda qalmış nāliş-i ferhāddan

Merḥūm Şeyḥ Sa' dī'nūñ Gülistān nām kitāb-ı bedāyi' -ı nigārını Nigāristān adlu nazīr bir nazīre-i dil-pezīr naşş u taşvīr eyledi ki naşş-ı ḥıred-i ḥürde-dān ve naşş-bend-i mütefekkire-i nezāket-nişān levḥa-i taḥayyül ü tefekkürde anuñ gibi naşş-ı dil-keş taḥrīr itmege qādir degüldür. **Ḳıt'a:**

Bahāristān nigāristān-ı mā nīst

Ve lākin çün nigāristān-ı mā nīst

Gülistān-ı kitāb-ı mā zi her bāb
Be ez gülhā-yı rengin-i ma' ānist⁴⁸⁴

Meşnevî:

Zihî gülşen-i dil-keş ü dil-güşâyî
Ki şud cān-ı 'aṭṭār ez ü 'ıṭr-ı sābî

Zi bes gül ki ez rāz der ü mî-şüft
Hemî şāyedeş gülşen-i rāz güft⁴⁸⁵

Ve zebān-ı Türki'de Yūsuf u Züleyhā nām bir kitāb-ı mu' ciz-nizām nazm eyledi ve luğāt-ı Fārisiyye'nüñ ḥaḳā'ıḳ u daḳā'ıḳını Daḳā'ıḳu'l-Ḥaḳā'ıḳ nām kitābında derc idüp vaz' - mu' tāddan mu' teber ṭavr-ı ḥāş üzre tertib ü terkib eyledi ve Tevārīḫ-i Āl-i 'Osmān'ı dil-güşā ve ḥālet-i baḫşā inşā ile beyān ü tibyān eyledi ve bi'l-cümle cümle-i teşānīf-i bedī' ası memālik-i 'Arab u 'Acem'üñ şānādīd-i 'ulemāsı ve büm-ı Rüm'ın esātīz ü fuzalāsı yanında maḳbül ü mu' teberdür. Ol taḫrīr-i bedī' ü't-taḫrīrüñ taḫrīrde tedbīrine her ḥarr-ı 'āḳıl bende-i şifte olup ḥalk-ı 'ālem anuñ neffāşāt-ı nefş-i aḳlām-ı müşgīn-i erḳāmını evrāk-ı kāfūr-fām ve miskī-ḫitām içre derc eyledükden şoñra ḥırz-ı cān ve ta' vīz-i bend-i cenān ḫizāne-i ceybinden iḫrāc itmeyüp sübḫa-i ebrār gibi elden düşürmezler idi. **Şi'r:**

Taşānīga beynü'l-taşānīfküllihā

Ke-şemse'z-zeḫā fi esved ḫālik

Li-yahyā raḡimü'l-'ilm ba' de vefāta

Fe-eşbah fi'l-enḳān attaḳan ḫālik

⁴⁸⁴ Baharistan bizim nigaristanımız değil. Lakin bizim nigaristanımız gibi değil. Kitabımızın gülistanının her bölümünde rengarenk çiçeklerden daha iyi anlamlar var.

⁴⁸⁵ Neşeli ve sevimli bir gülşensin ki attarın gönlü ondan kokulu oldu. Orada sırdan dolayı o kadar çiçek çıkıyordu ki ona sır gülşeni diyebiliriz.

Bi-lafzı metin lil-ḥakā 'ıķı ŧāriḥ

*Ve ma' nı mübın lil-gavāmızı nāhek*⁴⁸⁶

Tezyıl Mervīdür ki Mevlānā Kemāl Paŧa-zāde'nüñ evā 'il-i zuhūrında Anaḫolı kādı-' askeri Mü'eyyed-zāde Efendi Sulḫān Selīm merḫūm ḫuzūr-ı ŧerīfnde çoķca terbiyet idüp celā 'il-i fazā 'il ve kemālāt-ı sāmıyyesini taķrır eyledi. "Tevārıḫ-i Āl-i ' Oŧmān Mollā İdrīs'e Fārisī dilde yazdurıldığı gibi aña Türkī dilde yazdurılrsa daḫı münāsıbdür belki lāzım u lāzıbdür. Bu ma' nānuñ zuhūrı Mevlānā Kemāl Paŧa-zāde'nüñ iltifātına münḫaŧırdur. Ğayrı müntesibler edā-yı ḫaķķ-ı merāmda muķaŧırdur. Bundan ğayrı kimse anuñ ḫaķķından gelmez ve bu dürr-i nāsufteyi anuñ ḫakkāk-ı ḫab' -ı gevher-ŧınāsından ğayrı kimse dilemez." diyü ' arz eyledi. Bu taķrırle bu merāmuñ itmāmına fermān olınup mevlānā-yı mūmā-ileyhe otuz biñ aķçe ŧadaķa olındı. Evvelā maḫrūsa-i Edrene'de Ḥaŧlıķ Medresesi'ni ba' dehū maḫmiyye-i Üsküb'de İŧḫaķ Paŧa Medresesi'ni alıvirüp küllı zuhūrına ve i' tilā-yı menāŧıbına bā' iŧ oldu. Ammā Rūm ili kādı-' askeri Ḥācī Ḥasan-zāde ḫaraf-ı ḫilāfında olup anuñ ḫüsn-i terbiyetinde süst idi. Bu dā' iye ile tevārıḫde Ḥācī Ḥasan-zāde'nüñ vefātını yazduğı yirde bu kıḫ' ayı yazmıŧırdur. **ŧi'r:**

İbni Ḥasan ol kábıḫ-i ŧüret

ŧerr-i maḫḫarı maḫḫar-ı cehālet

Nola baña ger mu' ārıż olsa

Ḥürŧid-i kemāle ' ārıż olsa

Nā-ehl olur mu' ārıż-ı ehl

Her Aḫmed'e bulunur Ebū Cehl⁴⁸⁷

⁴⁸⁶ Eğer tanımlanacak olursa karanlık, gök kubbedeki öğlen güneŧi gibi gözükür. O sebepten, inanılmayacak kadar muhteŧem, varlığını açıklayamayacak kadar elle tutulur ve gizemi hayranları (tarafından) anlaŧılamayacak kadar açıktır.

⁴⁸⁷ İbn-i Hasan, o çirkin suratlı cahil görünen, herkesle münakaŧa eden (biri) olsa, kemal güneŧine yapıŧmıŧ olsa, münakaŧa edenlerin dostu olmaz. Her Ahmed'e bir Ebū Cehl bulunur.

Neşr Mevlānā Kemāl Paşa-zāde'nün telāmizesinden olan şikāt-ı kuzâtdan birinden mesmū' dur ki bir gün evlād-ı 'Arab'dan bir haber-i fāhîr meclis-i şerîflerine hâzır olup diyār-ı Mısr'uñ 'ulemāsından 'arz-ı hedāyā-yı teḥāyā-yı bedī' a eyledükden sonra celā'il-i mesā'il-i fūnūn-ı mütedāvileden ve bedāyi' -ı revāyi' -ı ulūm-ı ġarībeden ba'zı mevāzı' -ı müşkileyi istiškāl idüp e'ālī-i ahālī-i 'Arab cenābıñuzdan ol muḥāl-i müşkilenüñ ḥall olınmasını iltimās eylediler ve bu müşkilāt-ı fūnūn-ı mu'ḍileyi ḥavī bir kitāb irāz eyledi. Fāzıl-ı mezbūr ol kitāba im'ān-nazar ile bir gice nazar eyleyüp her mevzı' -ı eşkāl-āmīz ve mevķi' -ı izāl-engīzde kelimāt-ı berekāt ve 'ibārāt-ı bā-isti'ārāt ile maḥalline münāsib mücmel [385] ü mufaşşal ve muḥtaşar u muḥavvel be-ḫarīķü'l-ḥall cevāb-ı bā-şavāb ifāza buyurduķdan sonra 'aliyyü'ş-şabāḥ zıkr olınan berīd-i nīk-nüvīde keşret-i iştigāl-i işgāl fetvā ile şekvā şüretinde i'tizār eyleyüp ol kitāb-ı ḥall-i intisābı redd ü teslīm eyledi. **Meşnevī:**

Eyā re'y-i tū āftāb-ı ma'ālī

Eyā lafz-ı tū kimyā-yı ma'ānī

Şude fikr-i tū genc-i ḥall-i ḫaķā'ik

Derū münderec būd cümle daķā'ik⁴⁸⁸

Ol şems-i felek-i fazā'il-i dīniyye vü dünyeviyye ve mihr-i sipihr-i kemālāt-ı 'ilmiyye vü 'ilmiyye maḫla' -ı vücūdda ṭulū' idüp evcāt-ı derecāt-ı cāh u celāl ve maḫāmāt-ı 'aliyyāt-ı fażl u kemālūñ a'lā-yı zūrā-yı müntehāsına isti'lā itmiş iken hicret-i nebeviyyeden ṭokuz yüz kırık senesinüñ māh-ı Şevvālinüñ ikinci güninde kemāli zevāle munḫalib olup maġrib-i ufūle rāci' olduğında ḫāric-i Koşantıniyye'de Maḫmūd Çelebi merḫūmuñ zāviyesinde defn olındı. Ol 'aşrda zamīr-i ḫürşīd-i tenvīre kādīr olan ba'zı erbāb-ı nazm bu tāriḫi didi. **Tārīḫ:**

Şems-i burc-ı kemāl ve çarḫ-ı 'ulūm

Gitdi 'uķbāya raḫmet ide ġāfūr

⁴⁸⁸ Ey ki kararın yüce güneş gibidir. Ey ki sözün anlam kimyasıdır. Senin düşüncen gerçekleri bulma defnesi olmuş. İçinde tüm noktalar yazılmıştır.

Cennet-i ‘adn ola maḳāmı anuñ

‘Abd-ı ğilmān ola kenīzek-i hūr

Geldi ilhām-ı haḳḳla tārīḩ

Ḳabr-i Aḩmed müdām ola pür-nūr

Sālikān-ı tarīḩa-i sa‘y u taleb ve reh-revān-ı bādiye-i edeb ü erībi ser-menzil-i maḳāşid-i merāşid-i ‘ulyālarına işāl eyleyen gürūh-ı fazā’il-i şükūhuñ ḳāfile-sālārınuñ ya‘nī Mevlānā Kemāl Paşa-zāde ḩazretlerinüñ irtihāl ü intiḳālını ‘Arabī lisānla *irtihālü’l-‘ulūm*⁴⁸⁹ bi’l-kemāl-i kelāmı ve Türkī zebānla **Mışra‘**:

Ve ey gitdi kemāli bu ‘aşruñ

Mışra‘ ını tārīḩ didiler. **Ḳıṯ‘a-i Tārīḩ**:

Göçüben gitdi rükn-i ‘aḩam-ı fażl

Gör şebātını bī-beḳā ḳaşruñ

Fevt-i Mollā’ya didiler tārīḩ

Ve ey gitdi Kemāl’i bu ‘aşruñ

Ve Mevlānā Nazmī daḩı bu tārīḩleri didi. **Tārīḩ**:

Ol bār-gāha vardı İbni Kemāl Paşa

Diğer Tārīḩ:

Göçüp müfti beḳāya ‘azm ḳıldı

Merḩūm-ı merḩūmuñ mezārına *hazā maḳāmu Aḩmed*⁴⁹⁰ ve kefenine *hiye āḩirü’l-libās*⁴⁹¹ tārīḩ

vāḳı‘ oldı. Mümā-ileyh Mevlānā ḩazretlerinüñ kirāmātındandır ki zemān-ı iḩtizārında

*yā aḩad neccinā mimmā nihāt*⁴⁹² diyü buyurmışlar imiş. Ba‘ de’l-vefāt ḩesāb olınuş tārīḩ

vāḳı‘ oldı ve daḩı toḩuz yüz on sekiz senesinde Ḳāfiye risālesini didükde *risāletü’l-ḳāfiye*

⁴⁸⁹ İlimle vefat etti.

⁴⁹⁰ Makamı Muhammed yanı olsun.

⁴⁹¹ O, son elbisesidir.

diyü târih didi ve toköz yüz yigirmi yedi senesinde eşkâl-i ferâ'izi terbiyet eyledükde *ğaddetümü'l-eşkâl* diyü târih didi ve Nigâristân nâm bî-mânend kitâba *Nigâristân bî-mânend* diyü târih didi.

Tetimme-i Tezyîl Mevlânâ ' Arab-zâde Efendi'nün haţından menkûldür ki "Seyyid Şerîf hazretlerinün Keşşâf'a yazduğı hâşiyesini tekmîl ü tezyîl şüretinde aña bir hâşiyeye dağı yazmışdur ve Kâdî'ya bir hâşiyeye yazmışdur. Bu hağîr bunlaruñ ikisine dağı tefsîr okuduğumuzda zafer bulmuşdur ve fenn-i hikmetde muğakemâta havâşî tağrîr eyledi." ve menkûldür ki kırk ağçe ile Üsküb müderrisi iken Şerğ-i Miftâh'a havâşî tağrîr eyledi ve Anağolî kâdî' askerliginden mütekâ' id olup mağmiyye-i Edrene'de Dârü'l-ğadîs Medresesi'nde müderris iken Şerğ-i Miftâh'a bir hâşiyeye dağı tağrîr eyledi ve dağı mesmû' dur ki Şağîh-i Buğarî'ye bir şerğ ve Meşarîğ-ı Envâr'a bir şerğ terkîm eyledi ve dağı Nücûm-ı Zâhire Fî Ağvâlü'l-Mışrû'l-ğâhire nâm kitâbı ve fenn-i tıbbdan Rücû' u'ş-Şeyğ İlâ Şıbâh nâm kitâbı lağif inşâ ile Türkî'ye terceme eyledi ve fetâvâdan bî-nihâye mesâ'il-i müşkile cem' idüp Mühimmât diyü tesmiye eyledi ve luğât-ı ' Arabiyye'yi Fârisî tercemeler ile cem' idüp adını Muğîğü'l-Luğate diyü vaz' eyledi, *revğhu'llâhi rūğa ve zâde fî a' lā ğurefü'l-cinâni fütüğha*.

' Ālim ' Āmil Fâzıl Kâmil Zü'l-' izzü'l-celî ve'l-ğadrü'l-' alâ Mevlânâ ' Abdu'l-ğalîm bin ' Alî Nefs-i Kaşğamonı'da vücûda geldi. Zemânesinde olan fuğalâdan telemmüz idüp tağşîl-i şerâ'if-i ma' ârif ve tekmîl-i letâ'if-i ' avârif için Mevlânâ ' Alâ'a'd-dîn ' Arabî'nün ğıdmetlerine vuşûl buldı. Mevlânâ ' Alâ'a'd-dîn ' Arabî vefât itdükde Mevlânâ Çelebi diyâr-ı ' Arab'a irtihâl idüp ol diyârda fûnûn-ı şettâ ağz eyledükden soğra mezîd-i şafâ-niyetiyle ğacc eyleyüp *ve kâne sa'yukum meşğüren*⁴⁹³ âyetinün mağmûn-ı meymûnına mağzar olduğda bilâd-ı ' Acem'e revâne olup ol bilâd-ı şeref-nihâduñ ' ulemâ-yı şeref- [386] nejâdıyla muşâğabet-i ' ilmiyye eyledi. Fırğa-i ' ulemâdan mâ-' adâ tğ'ife-i Şüfiyye'den Şeyğ Mağdümî ğıdmetlerinün tehniye-i tehiyye-i ğüsn-i terbiyesiyile mühennâ ve mü'ennâ olup eşi' a-i sâğı' a

⁴⁹² *Ey eşsiz kişi zayıflıktan bizi kurtar.*

⁴⁹³ *Ve sizin çabalarınız teşekküre lâynk olmuştur (İnsân 22).*

hürşid-i feyz-i aqdesden müstefiz ü müstenir olduğda mesken-i me'lûf ve mavtın-ı aşlısine ya' nî Kaştonı'ya ' avdet eyledi. Merhûm u mağfürünleh Sultân Selim Hân Gâzi serir-i salţanatına sa' âdetle cülûs itmezden evvel Trabzon'da vâli iken ol hümâmı imâm idinüp ihtidâ' niyetine aña iktidâ eyledi. Ol muqtedâ-yı erbâb ma' ârif-i ledüniyyeyi aqrânına taqdim idüp farţ-ı ri' âyetle ilerü götirdi. Rağbet ü iltifâtını gâyete yetirdi. Mezid-i ' inâyât-ı bi-gâyât-ı Rabbâniyye ile evreng-i ' Osmâni'ye cülûs-ı hümâyûn müyesser olup pādşāhuñ mencûk-ı rāyet-i salţanatı meşâriķ u mağâribde efrāste olduğda yevmi iki yüz aķçe vazife-i nazife ile kendilere h'âce idinüp iltifât-ı ' âlâlarına erzânî buyurdi. Huzûr-ı şerifinde bir mertebe kurbet-i bi-kurbet tahşil itdügi meclis-i sa' âdet-celislerinden bir ân hâlî olmayup şerâ'if-i ' avâtıf-ı hüsrevâniyyeden aña ba' zı karyeler temlik olındı. **Meşnevî:**

Ne-şud mahcûr çün sâye zi hürşid

Çü pervîn muttaşıl bûdend cāvîd

Be-yek diger enîs ü yâr bûdend

Be-diger her yek iş ülfet füzûdend⁴⁹⁴

Merhûm-ı merķûm pādşāh-ı bûm-ı Rûm hazretleri ile Mışır fethinden pây-i taht şavbına gânimen ve râğiben ' avdet idüp hezâr-ı ihtişâmı diyâr-ı Şâm'a gelindükde toķuz yüz yigirmi iki senesinde Medîne-i Dımışķ'da vefât idüp Şâm-ı ' ademe revâne oldı. Mevlânâ Hâlîmî ma' ârif-i cezile ve ' avârif-ı cemîle şāhibi olup hāvî kemâlât-ı ' ilmiyye vü ' ilmiyye ve müstecmi' -i fazâ' il-i dîniyye vü dünyeviyye sehi-i vefî ve kerim ü hâlîm kimse idi. Nihâd-ı kerem-nejâdında nihâde olan elţâf-ı vesî' a ve a' táf-ı fasîha iktizâsıyla fuķarâ vü zu' afâya bi-pâyân-ı ihsân ve bi-imtinân elţâf-ı firāvân ider idi. Cûd ü sehâ ile hâtem-i tayyûñ defterini tayy idüp kara yazılılarıñ gônlini yazar idi. Bu tarıķla kendinüñ evşâf-ı cemîlesini evrâk-ı itbâk-ı âfâķda şebt ü imlâ eyledi.

⁴⁹⁴ *Gölge gibi güneşten perişan olmadı. "Ülker" gibi her zaman bağlıydı. Birbiriyle yâr ve emanetçisiydiler. Her biri diğerini daha çok seviyordu.*

Tezyîl Mevlânâ Hâlimî diyâr-ı Rûm'da meşâyiḡ-i Zeyniyye'den Hâcî Hâlîfe'den tevbe vü inâbet idüp meşâḡil-i ilâhiyyeye meşḡül olduğda tekmîl-i nefis idemedüḡi sebebden diyâr-ı 'Acem'e varup Şeyḡ Maḡdûmî'nüñ şeref-i ḡidmetleri ile teşerrüf eyledi ve daḡı maḡrûsa-i Şâm'da ḡaste olduğda merḡûm Şulṡân Selîm anı 'ıyâdete varup vefât itdüḡinde namâzına ḡâzır oldı. Bu iki maṡla' anuñ enfâs-ı nefîsesindendir. **Şi'r:**

Elüme girmiş idi dün gice ol zülf-i dütâ

Şanki destümde idi memleket-i Çîn ü ḡaṡâ

Diḡer:

Ol mihr-i ruḡ ki ḡalkı yaḡan ḡüsni tâbıdur

Kerem olmasın mı yir yüzünüñ âftâbıdur

Bu Hâlimî Çelebi'den ḡayrı iki defter üzre Baḡrû'l-Ġarâ'ib nâm Fârisî bir luḡât cem' eyleyen Hâlimî daḡı vardur. Bunuñ ikisi bir degüldür. Başḡa başḡa kimselerdür. Şâḡib-i luḡâtüñ adı dîbâcesinde zıkr itdüḡi üzre Luṡfu'llâḡ bin Yûsuf Hâlimî'dür. Bunun adı 'Abdu'l-ḡalîm bin 'Alî'dür ve ferâ'iz fenninde bir metn ü şerḡ dimişdür. Anuñ dîbâcesinde daḡı luḡâtdeki gibi Luṡfu'llâḡ bin Yûsuf Hâlimî diyü irâd eyledi ve bunuñ memdûḡı Sulṡân Meḡemmed merḡûmuñ ve daḡı diyâr-ı 'Acem'den gelmişdür. Ol bir Hâlimî Kaşṡamonî'dür. Sulṡân Selîm devletinde vefât itmışdür. Bunlar biri birinüñ ḡayrı olduğı zâhirdür, *rahmetu'llâḡi te'âlâ*.

Mevlânâ Muḡyi'd-dîn Meḡemmed Şâḡ ibni Mevlânâ 'Alî bin Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni

Mevlânâ Şemse'd-dîn El-Fenârî

Merḡûm u maḡfûrünleḡ Sulṡân Meḡemmed ḡân Ġâzi devletinde vâlid-i 'azîzi ḡâḡî-'asker iken vücûda geldi. Rûz-ı vilâdetinden yevmî otuz aḡçe vazîfe ta'yîn olup şeref-i ḡaseb ü nesebi ri'âyet olındı. Merḡûm Sulṡân Bâyezîd ḡân Ġâzi zemânında peder-i fażîlet-eşeri fevt olıcaḡ 'ulûfesine teraḡḡî-i fermân olup vazîfesi elli oldı. Ol merdüm-i a'yân-ı insân ve nûr-ı insân-ı a'yân ḡecr-i ḡenc-i şeref ü kemâlde perverde olmaḡın nebâhat-i şânla 'ulemâ-yı ülu'l-ebşârüñ görür gözi olup sâ'ir merdümleḡ arasında mânend-i teşaḡḡuş-ı te'ayyun buldı.

Meşnevî:

Şaḥşî ki çü merdümân dîde

Der dîde-i [387] merdüm âferîde

Pākîze çü kaṭre-i gülâbî

Raḥşân raḥşân çü âftâbî⁴⁹⁵

Ḥilye-i celiyye-i maḥâsin-i ḥaşâ 'il ve mekârim-i fazâ 'il ile pîrâste vü ârâste olup aḥlâḳ-ı ḥamîde ve âdâb-ı pesendîde aşḥâbından idi ve ṭab' -ı zekî ve vech-i behî ve kerem-i vefî ve luṭf-ı melî erbâbından idi. **Meşnevî:**

Māye-i tevḫîḳ-ı kerem kerden est

Genc-i yaḳîn terk-i derem kerden est⁴⁹⁶

Evâ 'il-i şürû' ında kendinüñ vâlidinden ta' allüm idüp vefât idinceye deḡin telemmüzi anuñ cenâbına ḥaşr u kaşr eyledi. Lâkin pederinüñ ṭâ 'ir-i rûḥ-ı ' azîzi bâḡ-ı cinâna revâne olduḡda Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde'den ve Mevlânâ Mu' arrif-zâde'den ta' allüm ü telemmüz idüp merâḳî himem-i ' ulyâsıyla pāye pāye zirve-i müntehāya ' urüc eyledükde ifāde vü ifāzaya bed 'en eyledi. Zümre-i ' ulemānuñ ḥabl-i met'n ri' āyetleriyle ser-rişte-i kâr u bār-ı salṭanatı ' uḡad u rabṭ eylemek şîme-i selâṭîn-i kirām olmaḡın merḥûm u maḡfûrûnleh Sulṭân Bāyezîd Ḥân 'aleyhi 'r-raḥmetu ve 'r-rızvân yevmî elli aḳçe ile maḥmiyye-i Burûsa'da Manastır Medresesi'ni ba' dehû Semâniyye Medreseleri'nüñ birisini şadaḳa eyledi. Merḥûm u maḡfûrûnleh Sulṭân Selîm Ḥân 'aleyhi 'r-raḥmetu ve 'l-ḡufrân zemânında maḥrûsa-i Burûsa ve maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye ḳâḏısı oldu. Zıkr olınan mertebe-i behiyyeden ya' nî ḳazâ-yı Ḳoşantıniyye'den ṭoḳuz yüz yigirmi üç senesinde bilād-ı ' Arab ḳâḏî-' askeri ve ṭoḳuz yüz yigirmi dörd senesinde Ḥarezm'e Şücâ' yirine maḥrûsa-i Edrene'ye ve ṭoḳuz yüz yigirmi beş senesinde Mevlânâ Kemâl Paşa-zâde yirine Anaṭolı'ya ve sene-i merḳûmede Mevlânâ Zîrek-

⁴⁹⁵ Halk gibi gören birisi (dir). Halkın gözünde yaratılmış, çiçek suyu gibi temiz, güneş gibi parlak (tır).

⁴⁹⁶ Başarının mayası keremdir. İnançın definesi parayı bırakmaktadır. Eğer artan defineyi soruyorsan, definenin artması bağışlamadan başka bir şey değil (dir).

zāde yirine Rūm ili'ne kādī-‘ asker oldu. Hicret-i nebeviyyeden toquz yüz yigirmi toquz senesinde kırk altı yaşında Rūm ili kādī-‘ askeri iken vefāt idüp maħrūsa-i Burūsa’da cedd-i sa’ idūñ mezārı civārında defn olındı. Ol fāzıl-ı fazā’ il-niṣāb reye‘ ān-ı ṣebāb-ı bā-ṣitābda vefāt itmeyüp mu‘ ammer olmış olsa halk içinde qarın-i rağbet ve rehın-i ‘ ibret olan mü’ ellefāt-ı fazilet-āyātından ğayrı bī-nihāye āṣār-ı izhār ü iṣār ider idi. Seyyid Şerīf’ūñ kütüb-i mu‘ teberesinden Şerh-i Mevākıf’ a ve Şerh-i Ferā’ iz-i Sirāciye hāṣiye tenmīk u tensīk idüp her birisinde mebāhiṣ-i ğāmıızayı taḥkīk u tedkīk eyledi ve fenn-i fūrū‘ da Şadrū’ş-Şerī‘ a’nuñ Metn-i Viķāye’ye yazduğı şerh-i vecizūñ evā’iline hāṣiye taħrīr ü taṣtīr eyledi.

Tezyīl Mūmā-ileyh Mevlānā Fenārī Şāh Meħemmed Çelebi’nuñ luṭf-ı ṭab‘ı ve kuvvet-i ṣi‘ riyyeye iktidārı olup ħüsn-i nazma kudreti var idi. Bu maṭla‘ anuñdur.

Nola geldi ise ḥaṭṭuñ dīdem daħı kıyānetsin

İtdi kırtuluş yoqdur elüñden özge āfetsün

Ve ba‘ zı mecmū‘ ada **Mıṣra‘**:

Gitdüñ ey Şāh Efendi eyvāh

Mıṣra‘ ını tāriħdür diyü meṣtūr u muħarrer buldum. Bundan fehm olınan toquz yüz yigirmi toquz senesinde vefāt itmekdür. Mūmā-ileyh Evā’ il-i Hāṣiye-i Mütāla‘ a ḥavāṣi ve Şerh-i Ṭavāli‘ -ı Iṣfahānī’ye ḥavāṣi taħrīr eyledi ve Miķyās’da bir maḥbūle risāle ve Hidāye’de Kitāb-ı Seyr’e risāle ve Celāl Devvānī’nuñ iṣbāt-ı vücūdda olan risālesine şerh ve ed‘ iye-i me’şūrede bir kitāb taṣtīr eyledi ve fūnūn-ı keṣīreden mesā’ il-i ‘ acībe ve esve’le-i ğarībe cem‘ idüp Hādım ‘ Alī Paşa’ya ihdā eyledi ve bundan mā-‘ adā Hāṣiye-i Tecrīd’e ḥavāṣi ve mevāzı‘ -ı müte‘ addidede resā’ il-i keṣīre yazmışdur. Ammā kıllet-i ibtilā ile ve menāṣıb-ı celīleye taḥayyüd ile beyāz itmege zemān olmayup ḥāme-i ‘ abbāsī cāmesi sevād-ı mülket-i devātde ḳalmışdur.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlanā Muḥyid-dīn Çelebi ibni Meḥammed bin ‘ Alī bin Yūsuf Bālī ibni

Şemse’ d-dīn El-Fenārī *rahīmeḥüm ’l-melekü ’l-bārī*

Eyyām-ı şabā ve hengām-ı ḥadāšetinde vālid-i ‘ azizinden okuyup mebānī-i ‘ ulūmı taḥşīl eşnāsında iken peder-i ḥaber-eşeri vefāt eyledi. Bu vākı‘ anuñ vuḳū‘ ından soñra Mevlānā Ḥaṭīb-zāde ile ve Mevlānā Efḍal-zāde ile muşāḥabet-i ‘ ilmiyye idüp meşḳūt-ı ifāzāt-ı münārelerinden istiżā‘ at-i envār-ı mişbāḥ-ı ‘ ulūm-ı ‘ aqliyye ve istināret-i zū-i sirāc-ı fūnūn-ı nuḳāye eyledi. **Ḳıṭ‘ a:**

Hüve vāḥidi zammü ’l-fürü‘

Mine ’l-‘ulūm ile ’l-uşūl

Ḳad ḥāz tefsīrū ’l-kitāb

Ve ‘ilmi aḥbārī ’r-resūl⁴⁹⁷

‘ Ādāt-ı sādāt-ı ‘ ulemā üzre Ḥaṭīb-zāde’ den mülāzim [388] olduğdan soñra menāşīb-ı ‘ āliye-i ‘ āliye ve merātīb-i semiyye-i sāmiyyeden maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye’ de merḥūm ‘ Alī Paşa Medresesi’ ne ve maḥrūsa-i Burūsa’ da Sulṭān Medresesi’ ne ve Şemāniyye Medreseleri’ nüñ birisine müderris oldu. Zikr olınan medreselerde ifāde-i erbāb-ı istifāde ve ifāza-i aşḫāb-ı istifāza eyledükden soñra evvelā dārū’ n-naşr Edrene’ ye şāniyen maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye’ ye ḳāḍī olup sünnet-i seniyye-i Aḥmediyye ve şerī‘ at-i behiyye-i Muḥammediyye’ ye taṭarruḳ eyleyenleri şeb-i meṭālibāt da şümū‘ -ı ‘ adl ü dād ile ṭarīḳa-i müstaḳīme-i ḥaḳḳa irşād eyledi. Ba‘ dehū Anaṭolı ḳāḍī-‘ askeri olup ol semtde ḥabl-i metīn ‘ azl ü naşb anuñ elinde iken Rūm ili ḳāḍī-‘ askeri oldu. Bu iki manşīb-ı ‘ azīmü’ l-ḥaṭarda on beş yıl miḳdārı ḥall ü ‘ aḳd-ı umūr-ı cumhūr-ı ‘ ulemā ve zabt u rabṭ-ı cumhūr-ı umūr-ı fużalā eyledükden soñra ṭoḳuz yüz kırk dört senesinde ‘ azl olunup yevmī yüz elli aḳçe vazīfe-i mu‘ ayyene ile ma‘ zūlen teḳā‘ üd eyledi. Ba‘ dehū ‘ ulūfesine elli aḳçe teraḳḳī olunup yevmī iki yüz aḳçeye mutaşarrıf iken ṭoḳuz yüz kırk ṭoḳuz senesinde Mevlānā Ḳādirī Çelebi’ nüñ yerine müftī olup ḥıdmet-i fetvā ile şarf-ı

⁴⁹⁷ İçtiḥatlardan akidelere her şeyin olduğu bir tek kitaptır. Hem izahlar hem peygamber öğretileri ondadır.

taḥṣīl eyledi. Lākin zemān-ı sehl ve āvān-ı ḳalīlū'l-mehlde kendi iḥtiyārı ile fetvādan ferāḡat idüp toḳuz yüz elli iki senesinde yevmī iki yüz aḳçe ile teḳā' üd iḥtiyār eyledi. Sābıḳan cāh-ı ṣadāretten ma' zül olup henüz müftī olmadın Ka' be-i ṣerīfede bir yıl mücāvır olup ḥıdmet-i ziyāret-i ḥarem-i İrem ile muḥterem olduḡdan ṣoñra ferāḡ-bāl ü refāḡ-ḥāl ile tefsīr-i ṣerīf dersine meṣḡul olup vefāt idinceye deḡin fenn-i mezbūrda taṣnīf ü tedvīn itmeḡe ṣarf-ı maḳdūr ve sa' y-ı meṣḳūr eyledi ve lākin bu emr-i ḥaṭīr itmām-ı pezīr olmaḡ müyesser olmadı. Ol fāzıl-ı müntehānuñ te' līf ü taṣnīf itdüḡi tefsīr-i ṣerīf-i i' cāz-rütbet nihāyet bulmadı. **Şi'r:**

Nā-resīde be-lebem cür' a-i ez sāḡar-ı ' aṣḳ

Mī-zened dest-i cefā cām-ı murādem ber seng⁴⁹⁸

Fünūn-ı mu' tebereden fenn-i fiḳhda olan kütüb-i mu' tevereden Ṣadrü'ş-Şerī' a'ya müte' allıḳ risāleler ve Hidāye'ye müte' allıḳ maḳāleler tenmīḳ u tensīḳ eyledi ve fenn-i ma' ānīde Seyyid Ṣerīf'üñ Ṣerḥ-i Miftāḥ'ına ḥāṣiye ibdā' idüp delā' il-i i' cāz olan elfāz-ı icāz-ı tırāz ile niçe niçe esrār-ı belāḡat-ı esrārı beyān ve niçe niçe ma' ānī-i bedāyi' -ı ṣi' ārı tıbyān eyledi. **Meṣnevī:**

Kitāb-ı dil-keṣī çün yār ü dilber

Be-rüy ez müṣḳ ü ' anber beste zīver

Ḥaṭṭ-ı müṣḡīn ü lafz-ı cān-fezāyeṣ

Çü ḡīsū-yı muraṣṣa' der ḳafāyeṣ⁴⁹⁹

Mūmā-ileyh muḥıbb-i fuḳarā vü ṣuleḥā olup erbāb-ı ṣalāḥ u felāḥa mā' il bir fāzıl ve aṣḡāb-ı zühd ü taḳvāya ḳābil bir kāmīl idi. Ḥuṣūṣ-ı vera' vü taḳvāda āyet-i kübrā olup taḳī vü naḳī ve müteverri' ü müteṣerri' olmaḡın mübāya' āt-i ḥelāli ḥarāmıdan temyīz ve ḥuḳūḳ-ı ' ibāddan ḡāyetle perḥīz ider idi. **Meṣnevī:**

Vānki bāṣed ṭālib-i ḳuvvet-i ḥarām

Der ten-i ü dīl hemī mī-red temām

⁴⁹⁸ Aṣḳ ṣarabından dudaklarım bir yudum yetiṣmedi. Murat kadehim olan cefanın eli taṣa çarpıyor.

⁴⁹⁹ Yār ve sevgili gibi sevimli bir kitap. Yüzünde misk ve amber ile süslenmiş siyah hat (var) ve hayat verici sözü eserinde süslenmiş saçlar gibi.

Tā şevved dīn-i tū şāfī çün zülāl

Bāş dā'im tālib-i kuvvet-i helāl⁵⁰⁰

Girībān-ı aḥvāl ve dāmān-ı āmālī dest-i menhiyyāt ve gerd-i muḥarremātdan pāk olup sübhā vü' aşādan ğayrı kimsenüñ eli eline degmemiş idi. Kıble-gāh-ı enām olan küşe-i miḥrābdan ğayrı nesneye baş egmemiş idi. **Şi'r:**

Ḥam meşū pīş-i tavānger hem-çü tāk

Tāne gerdī yār bā-ehl-i nifāk⁵⁰¹

Āb-ı āb-destden ğayrı nesne ile yüz yumayup ibriķ-ı vüzūdan ğayrı ḳulpa yapışmamış idi.

Āyīne gibi nā-maḥreme bakmayup her gördüğine şüret virmemiş idi. **Şi'r:**

Her āyine meşvū nāzir behr-i kes

Mekun nā-maḥremān rā' arz-ı dīdār⁵⁰²

Bu maḳūle şürürdan kemāliyle ihtiyāt eylemegin ba'zı ef'ālī ḥadd-i vesveseye müntehī vü müntemī olur idi. Ol sebebdan ba'zı esāfil-i nās-ı nesnās-ı vesvās “Ol fāzılıuñ cümle aḥvālinde vesvese vardır.” diyü medḥal bulur idi. Eşnā-yı muṭāḥa-i kelāmda ḳaviyyü'l-ḳalb ve celiyyü'l-cenān ve ṭalīķü'l-lisān olup şaġir ü kebīr vaż' u refi' anuñ yanında yeksān olmaġın kelime-i ḥaḳķı bī-pervā i' lā itmekde lev-m-i lā'imden ḥavf itmez idi. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz elli dört senesinüñ Zi'l-ḳa' desinüñ yigirmi altıncı günü vāķi' olan yek-şenbih gün tülū' -ı şems zāmānında vefāt idüp Ebū Eyyūb Enşārī 'aleyhi'r-raḥmetu'l-bārīḥazretinüñ cāmi' -i şerīfinüñ civārında defn olındı. Ba'zı [389] mecmū' ada bu mışra' tārīḥdür diyü ḳayd olınmış bulındı. **Mışra' :**

İde Muḥyid-dīn Efendi rūḥını şād ol Vedūd

Şu' arā-yı sālifeden Mevlānā Nazmī bu ḥuşūşda bu mışrā' ı tārīḥ didi.

Muḥyid-dīn oldı' āzim-i raḥmet

Ve beyān-ı vāķi' semtine tārīḥdür

⁵⁰⁰ Haram mal peşinde olan adamın vücudunda kalbi tamamen ölecek. Dininin açık su gibi temiz olması için helal mal peşinde ol.

⁵⁰¹ Nifak ehliyle bir olmaman için zengin bir adamın (çatısında) önünde eğilme.

⁵⁰² Her zaman herkese bakma. Mahrem olmayanlara bakma.

*Māte aḥdū evlādū 'l-Fenārī*⁵⁰³

Tezyīl Mevlānā Muḥyid-dīn Çelebi'nün kirāmātındandır ki ol zemānuñ vüzerāsından vezīr-i a'zam olan Ayās Paşa merḥūm-ı fāzıl-ı merḥūmı Kōrfez seferinden dönüşde Siroz'da Rūm ili ḳādī-^c askerliğinden ma'zūl itdürdüğü için zamīr-i pākinde keder muzmer idi. Bu dā' iye ile zemān-ı mücāveretde beyt-i şerīfūñ ḥalka-i bābına yapışup müfettiḥü'l-ebvābdan vezīr-i mezkūruñ helākı bābında feth-i bāb iltimās eyledi. **Meşnevī:**

Tüyī ḥācet revā-yı müstemendān

Be-ser efser ne tārek bülendān

Mefātīḥ āverd derhā-yı beste

Dürüstī baḥş-ı dil-hā-yı şikeste

Be-gīr ez düşmenem tāc-ı bülendī

Be-zen ū rā be-ḥāk-i ḥūd-pesendi⁵⁰⁴

Bu du'ā-yı icābet ve 'āyī-i ḳādir-i zū'l-celāl-i fi'l-ḥāl ḳabūle iṣāl idüp ol fāzıl-ı fazā'il-i iştimālūñ tīr-i du'āsı hedef-i icābete iṣābet eyledi. **Şi'r:**

Sihāmü 'l-leyl lā-teḥaṭī ve lākin

*Lihā ümmed ve 'l-lāmiz inḳızā*⁵⁰⁵

Mir'āt-ı dil-i şafā-şifātında bu mes'ulūñ ḥuşūle vuşūli ve bu me'mülūñ ḳabūle ḥuşūli mün'akis olup mübeşşir-i ḡayb ve sürüş-ı feyz ü ilhāmuñ tebşiri ile bu mültemes-i muḥzinde vāḳı' olduğu ma'lūmı olmağın vezīr-i mezbūr için bu gün helāk oldu diyü ol günü ta'yin eyledi. Ol baḥr-ı muḥīṭ-i kāmīl dil-i deryā-bārından üç dilde daḥı iḥrāc-ı le'ālī muntazama idüp maṭla'-ı i'mārından muḳaṭṭa'-ı ḥayātına degin didüğü ḡazelleri terkīb eyledi. 'Arüz-ı şümārdan bīrūn ḡazeliyātını ve ḳaşā'id ü muḳaṭṭa'ātını dīvān üslūbı üzre tertīb eyledi. Sā'ir

⁵⁰³ Fenari'nin tek oğlu vefat etti.

⁵⁰⁴ Yoksuların haceti sensin. Başına yüce insanların tacını koy. Kapalı kapılar için anahtar getirdi. Kırılmış kalplere merhemdir. Düşmanından yücelik tacını al. Onu bencillik toprağına göm.

⁵⁰⁵ Geceler ebedidir ve kendi ızdırabına bırakılmıştır. Sonsuzluk bile bir gün bitebilir.

şu' arādan imtiyāz için muhyī taḥallüş idüp bunı kendiye maḥlaş idindi. Bu birkaç maḥla' anuñdur. **Şi'r:**

Ağzı nāz göñlüme ḳanum nüş idüp oldu revān

Ḳaṭre-i ḥūnum anuñ ağzında ḳalmışdur nişān

Diger:

Nigāruñ rüy-ı rūmdur ḳara zülfi ḳaramānum

Aḳ alnı aydınım başında şırma şācı sārūḥānum

Ḳıṭ'a:

Ögerler gerçe kim şabr-ı cemīli

Velī şabruñ daḥı erzāni ḥūşdur

Dil-i Muhyī'den eksik olmasun derd

Misāfir-ḥānenüñ mihmāni ḥūşdur

Mervīdür ki şadr-ı şadāretde kendinüñ ḳarīni vü hem-nişāni olan Anaṭoli ḳāḍi-askeri Ḳadrī Çelebi Efendi mūmā-ileyhden muḳaddem muḳārenet-i ināyet-i ilāhiyye ile ve mu'āzadat-ı 'āṭıfet-i pādşāhi ile müfti olduğda Muhyī'd-dīn Çelebi Efendi yüz elli akçe ile müteḳā'id iken tesliyet için elli akçe teraḳḳi olup 'ulūfesi iki yüz ḳılındı.

'Ālim 'Āmil Mevlānā Muhyid-dīn Meḥemmed bin 'Alā'a'd-dīn 'aliyyü'l-cemālū raḥmetü'l-meleku't-te'ālā

Zemān-ı taḥşil ve āvān-ı tekmilde vālidesi cānibinden cecdi olan Mevlānā Ḥüsām-zāde'den ve kendinüñ vālid-i mācidinden ve Mevlānā Mü'eyyed-zāde'den telemmüz eyleyüp bu cümleñüñ ḥıdmet-i sāmī-rütbetlerinde tekmil-i melekāt-ı melekiyye eyledi. Pādşāhān-ı celilü'l-unvān ortasında zümre-i ulemā ḥaḳḳında temhīd-i muḳaddemāt-ı tebcil ve iclāl-i müstevcib-i netāyic-i beḳā-yı cāh u celāl olmağın ol fāzıla pādşāh-ı vālā-rütbet ri'āyet idüp maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye'de Murād Paşa Medresesi'ni ve Dāvud Paşa Medresesi'ni ve mūmāşil-i heşt-bihişt olan medāris-i Şemān'uñ birisini şadaḳa eyledi. Zikr olınan medāris-i

sāmiyetü'l-aṭlālda müderris olup efāzıl-ı zemāneye ifāza buyurduktan soñra dārü'n-naşr Edrene'ye kâdî oldu. Zemān-ı kazāsında meymenet-i ma' deletiyle enḥā-yı 'ālem ṭoldı. **Şi'r:**

Adl-i nūr est kezū mülk münevver gerded

Vez nesīmeş heme āfāk mu' aṭtar gerded⁵⁰⁶

Aşḥāb-ı ḥaḳā'ika ma' lūm u mefhūmdur ki vāḳı'āt-ı kevnīyye-i sā'ika ḥūkm-i mektūme-i fā'ika üzre cilve-nümā olup mir'āt-ı 'ilelde eṭvār-ı edvār-ı***[?] üzre nümāyān olur. Evṭār-ı me'mūle-i mes'ūle-i insāniyye verā-yı perde-i ḡaybdan ḡāh bir ṭavr-ı bedī' u maṭbū' üzre zāhir ve ḡāh bir ṭavr-ı ba' id u mūnekker üzre cilve-ger olur. Belki ekşer-i aḥvāl ve aḡleb-i āmālde muḳteza-yı maḳām ve mūbteḡā-yı dil-i müstehāma muḡālif zuhūr bulur. **Şi'r:**

Hezār naḳş be-rāred zemāne ü ne-būd

Yekī çenān ki der āyine-i taşavvur-ı māst⁵⁰⁷

Bu kâ'ide üzre mūmā-ileyhūñ āyine-i āmālinde şuret-i 'azl ḡorinüp ol mañşıb-ı celilü'l-ḳadrden ma' zül olduḡda [390] medāris-i Şemāniyye'den birine şāniyen müderris oldu. Ba' dehū def' a-i şāniyyede yine maḥrūsa-i Edrene'ye müvellā olup a' lā-yı ma' ālim-i dīn-i Muḡammedī ider iken yine cāh-ı kazādan ma' zül olup şālişen medāris-i Şemāniyye'den birisine yevmī seksen aḳçe ile müderris oldu. Erbāb-ı ṭalebden ma' ḳül fehm ü dāniş-perver-i sūḡan-verlere ve pāk-i idrāk ü fażilet-güster bāliḡ-nazarlara ifāde üzre iken ol kāmīl-i melek-nihād teḳā'üd murād itmegin yevmī yüz aḳçe vazīfe ta'yīn eylediler. Hicret-i nebeviyyeden ṭoḳuz yüz elli yedi senesinde dār-ı āḡiret ve civār-ı raḡmete irtiḡāl idüp ravza-i dārü'n-na'īm-i cāvidāniye riḡlet eyledi. Kendinūñ mūte' allıḳātından bir şā'ir bu iki tārīḡi nazm eyledi. **Tārīḡ:**

Mollā Çelebi rūḡını şād eyleye Ḳayyūm

Tārīḡ-i diḡer:

Mollā Çelebi cānına raḡmet ide Vehhāb

⁵⁰⁶ *Adalet ışıktır ki onunla mülk aydınlanır ve onun esintisi her yere koku salar.*

⁵⁰⁷ *Dünya, binlerce desen yaptı ve birisi beklediğim gibi değildi.*

Ol efđal-i ecille-i fuđul kendi ađvāline meşğul olup umūr-ı nāsa nīk ü bed-i ta' arruzdan i' rāz
üzre idi. Her kişi anuñ ğā' ile-i hā' ilesinden ve ğadeng-i āzār ve seng-i cefāsından emīn idi.

Şi'r:

Merā bā-ĥüvīştēn vaktīst bes ĥūş

Ne-bāşem ba' d ezīn bā-hīçkes ĥūş⁵⁰⁸

Ṭab' -ı şerīfīnde meşāyih-i şuleĥāya muĥabbet ğāyetde ve meveddet nihāyetde olup şalāĥ u
felāĥ üzre mecbul ü maĥlūk-bār ve şadūk-ı ĥalīm ü ĥalūk ve rā' iü'l-ĥuķūk kimse idi.

Meşnevī:

Melek buved ü der libās-ı beşer

Be-ādāb u idrāk-i ü der niger

Ĥuķūk-ı aĥbār ri' āyet kuned

Be-ĥātır nevāzī ĥimāyet kuned⁵⁰⁹

Maĥmiyye-i Ḳoştantıniyye' de mülāzimīn-i sākin olmağ için ĥücerāt-ı keşire binā idüp her
ĥücrede sākin olan kimseye Ḳur'ān-ı ' azīm ve Furĥān-ı kerīmden bir cüz' -i şerīf tilāvet itmek
şartı ile yevmī birer aķçe ta' yīn eyledi. Ol bānī-i mebānī-i ĥayrātuñ rūĥına tāze-be-tāze vāşıl
olup müberrāt-ı bī-endāze anuñla āĥireti ma' mūr oldı. **Şi'r:**

Her ki ĥayr kerd çün maĥmil bedān ' ālem keşid

Rūĥ-ı ü rā her nefes feyz diğē ĥ' āhed resīd⁵¹⁰

Ol fāzıl-ı kāmīlūñ kāffe-i fūnūn-ı fazā' il-i meknūnda müşāreket-i ' ilmiyyesi olup her birinde
nebāle-i tāmesi ve cezāle-i ' āmmesi var idi. Lākin fenn-i ferā' izde ve ' ilm-i fūrū' ve ' ilm-i
uşulde ve ' ilm-i tıbbda yed-i tülāsı olup fūnūn-ı maĥşūşa-i mansūşada aķrānından bārī' u
fā' iķ idi. Fenn-i fıĥhdan Hidāye nām kitāba müte' allıķ kelimāt-ı bedī' a-i bī-nazīr ve maķālāt-ı
şanī' a-i dil-pezīr taĥrīr eyledi ve Tevārīĥ-i ' Oşmāniyye' de bir kitāb-ı laţīf te' līf idüp ol

⁵⁰⁸ Ben kendimle birlikte hoş zamanlar geçiriyorum. Bundan sonra hiç kimseye hoş vakit geçirmeyeceğim.

⁵⁰⁹ O insan kılığında bir melekti. Onun edeb ve düşüncesine bak. Büyüklerin haklarını koruyor, hatıralarını saklamak için destekliyordu.

⁵¹⁰ Hayır işi yapan her kimse yolcular gibi diğer dünyaya gitti. Ruhu her nefes aldığı anda başka bir feyz alacaktır.

düdmân-ı şeref-‘ unvānuñ aḥvāl-i celilü’l-āmālını ve ol urūme-i kerīmenüñ vākı’āt-ı şeref-
āyātını kitāb-ı meşūrda taḥrīr eyledi. **Şi’r:**

Zi ṭabi’at ‘acīb naḫşī āmed ‘aceb

Ki cādū demān rā buved mihrāb

Zi çarḫ āferīn-hā ber ān kilik bād

Ki ĩn naḫş maṭbū’ ez ān kilik zād⁵¹¹

Levḫa-i safḫa-i taḥrīrde meşūr u muḥarrer olan Maḫāsın-i Fazā’il’inden ğayrı Fārisī vü Türkī
dilde nazma ḳādir ve mu’ammeyāt u maḫāzırātında māhir bir kimse idi. Bu maḫūle ma’ārif-i
cemīle-i cezīlede dil-i daḳā’iḳ-şināsınüñ nāmūs-ı ekber ile dili ve ḫāme-i i’cāz-aṭrāzınüñ
ḳalem ü levḫle eli var idi. Maḫrūsa-i Edrene’de ṭoḳuz yüz otuz sekiz tārīḫle müverriḫ bir
ḫüccetde imzāsı görildi ve bulundu, *raḫmetu’llāhi te’ālā*.

**Fāzıl Kāmīl Mevlānā Meḫemmed Şāh ibni Mevlānā Meḫemmed bin Ḥācī Ḥasan *raḫmetu’llāhi*
*te’ālā***

Ol ‘aşruñ ‘ulemāsından ta’allüm ü telemmüz idüp tekml-i esbāb-ı eştāt-ı faẓl u kemāl
eyledükden şoñra ‘ādet-i me’lūfe üzre menāşīb-ı ma’rūfada maḫmiyye-i Ḳoştantıniyye’de
Dāvud Paşa Medresesi’nde ve dārü’n-naşr Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nüñ birinde ve
Şemāniyye Medreseleri’nüñ birisinde ve maḫrūsa-i Burūsa’da Murādiye Medresesi’nde ve
Şemāniyye Medreseleri’nüñ birisinde şāniyen müderris olup seksen aḳçe vazīfe-i nazīfe ile
vefāt idinceye deġin ol medresede erbāb-ı ṭaleb ve aşḫāb-ı ārebe ifāde eyledi. Hicret-i
nebeviyyeden ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz senesinde murġ-ı rūḫ-ı pür-fütūḫı ‘ālem-i bālā-ya ‘urūc
idüp āşiyān-ı ḳudsde cāygīr oldu. Fāzıl-ı merḫūmuñ cümle-i fūnūn-ı ‘Arabiyye’de ve
aḳliyyede ve kāffe-i ‘ulūm-ı şer’iyyede ve naḳliyyede müşāreket-i ‘ilmiyyesi olup şı’r ü inşā
vü tevārīḫ semtinde şāḫīb-i yed-i ṭulā ve zāḳīb-ı ḫamīde-i eslāf-ı eşrāfı zabṭ itmekde āyet-i
kübrā idi. Ol fāzıl-ı faẓā’il-āyāt şerā’if-i [391] evḳāt-i şeref-ġāyātını ‘ulūm-ı ‘āliye naḫvine

⁵¹¹ Doġadan ne ilginç bir desen geldi ki sihirbazların mihrabı oldu. Dünyadan o kaleme aferinler olsun. Çünkü
bu sevimli desen o kalemden yaratılmış.

şarf idüp peygüle-i hücerât-ı kûşîş ü verzişde çerâğ-ı iştiğâle iştiğâl viren a‘ lām-ı ‘ ulemâdan idi. Semt-i iştiğâlde ba‘ zı aḥvâl şudür eyledi ki ebnâ-yı zemâne inanmayup taşdıḳ u taḥḳîk itmemek muşaddaḳ u muḥaḳḳaḳdur. Ekşer-i zemânda keşret-i fikretten ḥayret ü zücret müstevlî olup kendinüñ umûrını tedârik eylemege ḳâdir olmaz idi. Eşnâ-yı muşâḥabetde tarḥ-ı tekellüfi ḫard idüp ferd-i âferîdenüñ ‘ arzına müte‘ allıḳ kelâm-ı hezl-i ilmâma ta‘ arruz itmez idi. **Şi‘r**

Pāk-i dil ve pāk-i zebānest ü

Genc-i hüner kân-ı beyānest ü⁵¹²

Muḫtaşar-ı Ḳudûrî’ye bir şerḥ-i bedî‘ ü’l-üslûb taşnîf eyledi ve fenn-i fıḫda durer-i ğurer-i fevâ’idi ḥāvî ve müştemel-i müstaḳill bir metn te’lîf idüp ol metnde Metn-i Viḳāye’den ziyāde bi-nihāye mesâ’il-i ittifāḳiyye derc eyledi ve ‘ ilm-i ḥadîşden Sülâşiyât-ı Buḫārî’ye bir şerḥ-i laṭîf taşnîf eyledi ve sâ’ir fûnûn-ı mu‘ teverede ḥadd-i ‘ adn bîrûn-ı resâ’il ü ḥavâşî imlâ vü inşâ eyledi ve lâkin cümlesi şaḥâ’if-i müsveddede ḳalup vefât eyledükden soñra beyāza çıḳmadı, *rahmetu’llāhi te‘ālā*.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Ḥüsāme’ d-dîn Ḥüseyn bin ‘ Abdu’r-raḥmān

Zemānesi ‘ ulemāsından ta‘ allüm ü telemmüz idüp Mevlānā Efḫal-zāde ve Mevlānā Mü’eyyed-zāde ve Mevlānā Ḥ’āce-zāde *rahimehum Allāhu te‘ālā* ḥazretlerinüñ ḫıdmetlerine vāşıl olup taḫşîl-i melekāt-ı melekiyye ve tekmîl-i kemālât-ı ‘ aliyye eyledi. Ḳā‘ ide-i ma‘ rûfe-i ‘ ulemā ve zābıṭa-i me’lûfe-i fuḫalâ üzre menāşib-ı sāmîyetü’l-merātibden Kütāhiyye’de Mevlānā Vācid Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Burûsa’da Ḳapluca Medresesi’ne ve Yıldırım Bāyezîd Ḥān Medresesi’ne ve Sulṫān Medresesi’ne müderris oldı. Zıkr olınan medāriseden soñra maḥmiyye-i Amāsiyye’de merḫûm Sulṫān Bāyezîd Ḥān Ğāzî Medresesi’ne ve Semāniyye Medreseleri’nüñ birisine müderris olmış iken semt-i ḳazāya müteveccih olup dārü’n-naşr Edrene’de ve Burûsa’da ḳāḫî oldı. Ba‘ dehû cāḥ-ı ḳazādan ma‘ zül olup medāris-i Semān’uñ birisinde yevmî seksen aḳçe ‘ ulûfe ile şāniyen müderris olmış iken târiḫ-i hicretüñ

⁵¹² O yüreği temiz ve dili temizdir. Beyan madeninde sanat defnesidir.

toğuz yüz yigirmi altı senesinde dār-ı āhirete rıhlet eyledi. Ol fāzıl-ı fażilet iştımāl-i kemāl-i iştigāl ile meşğul olup fażl u kemālūñ müntehāsına ve ‘ ulūm-ı ‘ āliyenūñ zirve-i ‘ ulyāsına vāşıl u mütevāşıl oldu. Hüsn-i hıkkla mu‘ āşeret ve luţf-ı muvāneset üzre olup ādāb-ı hāmīde ve ahlāk-ı pesendīde ile benām-ı enām ve emşel-i eşbāh u ikfā oldu. **Mışra‘** :

Der zemāne haber-i dāniş-i ū dā’ir şud⁵¹³

Ol fāzıl-ı rüşen-zamīr Şerh-i Tecrīd’ ūñ evā’iline havāşī bī-nażīr taḥrīr ve Şadrü’ş-Şerī‘ a’ya müte‘ allıkk ba‘ zı kelimāt-ı dil-peżīr taştīr idüp cevāz-ı istiḥlāf-ı ḥaṭīb ve cevāz-ı zıkr-i cehri ḥaḳḳında dahı risāleler tenmīk u tensīk eyledi. **Ḳıtt‘ a:**

Ḳaṭre-hā-yı çekīde ez ḳalemeş

Heme nīsān-şıfat gevher gerded

Müşk ez ḥired-hāş ḥuşk şude

Baḥr ez nükte-hāş ter gerded⁵¹⁴

Tezyīl Mervīdür ki mūmā-ileyhūñ naḳl-i şehādete müte‘ allıkk risālesi ve ḥāşāsib-i nebīye müte‘ allıkk risālesi ve Evā’il-i Şerh-i Muvāfıkk’a ḥāşiyesi vardur.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Muşliḥi’ d-dīn Muştāfā bin Ḥalīl *rahmetu’l-meleku’l-celīl* Mü’ellif-i Şaḳā’ıkk şāḥib-i ḥaḳā’ıkkūñ vālid-i mācididür. Şehr-yār-ı cihān-güşāy ve gītī-sitān Sulṭān Meḥemmed Ḥān ‘aleyhi’r-rahmetu ve’l-gufrān ḥazretleri rāyāt-ı zafer-āyāt fetḥ-i taşarrufı dest-yārī-i şemşīr ile meşārıkk u mağāribde efrāşte idüp *lā gālibe lekumu’l-yevme*⁵¹⁵ feḥvāsınca a‘ dā-yı bed-gümāna gālīb olduğı şeferlerden livā-yı vālā-yı sa‘ ādet iltivā-yı İslām’ı burc u bārū-yı ḳal‘ a gerdūn-āsā-yı Ḳoştanṭıniyye’de naşb itdüğü senede ya‘ nī hicret-i nebeviyyeden sekiz yüz elli yedi senesinde fāzıl-ı mūmā-ileyh Mevlānā Muşliḥi’ d-dīn Taşḳöpri nām ḳaşabada vücūda geldi. Ol fetḥ-i cemīl ile bu vaż‘ -ı celīl ikisi bir senede vāḳı‘ oldu. **Şi‘r:**

⁵¹³ (O) dönemde onun biliminin haberi yayıldı.

⁵¹⁴ Kaleminden damlayan damlaların hepsi onun sıfatıyla mücevher olur. Misk onun düşüncesinde kuruyor. Deniz noktalarından (damlalarından) ıslanıyor.

⁵¹⁵ Size gālip olacakyoktur (Enfāl 48).

Zihî fütûh-ı laṭîf ü zihî vücûd-ı şerîf

Ki her dū-vaz' feraḥ baḥş u behcet-efzāy est⁵¹⁶

‘Ālem-i-şığarda vālid-i ‘azīzinden ve ḥilye-i celiyye-i fażā’ il-i ‘aliyye ile ḥālī olan Ḥālī Mevlānā Meḥemmed Niksārī’ den telemmüz eyledi. Mevlānā Dervīş Meḥemmed bin Mevlānā Ḥızır-şāh [392] maḥrūsa-i Burūsa’ da Sulṭān Medresesi’nde müderris iken ve Mevlānā Bahā’a’ d-dīn Şemāniyye Medreseleri’nden bir medresede müderris iken anlarıñla muşāḥabet-i ‘ilmiyye idüp enfās-ı mu‘teberelerinden nefā’ is-i fevā’ id-i celīle istifāde eyledi. Mevlānā Maġnīsā-zāde ve Mevlānā Qāḍī-zāde’nüñ ḥıdmetlerine vāşıl olup tavzīḥ-i uşul-i meşrū’ u mesmū’ ve telvīḥ u tenkīḥ-i fūrū’ menḳül ü ma’ḳül eyledi. Celā’ il-i fażā’ il insāniyyeyi bir mertebe ḥāvī olmış idi ki anuñ adını pāyesinden İbni Ḥācib maḥcūb u mü‘errā ‘ār ider idi. Ḥāzret-i İmām Rāġib aña rāġib olup İmām Ebherī anuñ müfāḥir-i cezīlesinden bī-behre idi. Zıkr olınan e‘ālī-i mevālīnūñ ḥuzūr-ı pūr-ḥubūrlarında maḳbūl olup fā’ iḳ-ı beyne’ l-aḳrān ve müşār-ı bi’ l-benān olduġdan şoñra ‘ādet-i ḥasene-i efāzıl üzre maḥrūsa-i Burūsa’ da Esediyye Medresesi’ne ve ḳaşaba-i Engūrī’ de Aḳ Medreseye ve müftī için mu‘ayyen olan medrese-i Seyfiyye’ye ve şehir-i Üsküb’ de İshāḳ Paşa Medresesi’ne ve dārū’n-naşr Edrene’ de Ḥalebī Medresesi’ne müderris olduġdan şoñra merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān ol fāzılı Sulṭān Selīm Ḥān ḥāzretlerine şehzādeliġi ‘āleminde ḥāce naşb eyledi ve lākin ol şehir-yār-ı selīmü’ t-ṭab’ uñ intikālāt-ı ‘aḳliyye ve ḥarekāt-ı fikriyyesi cāh-ı salṭanata zafer bulmaḳ bābında lāzım olan cünbiş ü ḥarekāta maşrūf olup kendileri ekşer-i evḳātde seyr ü sefere müte‘allıḳ umūruñ tedbiri için tek ü pūy üzre olmaġın meşāġil-i ‘ilmiyyeye iştiġāle mecāl olmadı. Bu maḳūle ḳalaḳ u ıztırāb ve ḥızān u inḳılāb ile temkīn ü ārāmī olmayup Ka‘be-i maḳşūda vuşul ümīdi ile ḳible-nümā gibi derūnında ḥafaḳān olmaġın taḥşīl-i kemālāta zemān bulmadı. Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Mevlānā Muşliḥi’ d-dīn’ i maḥrūsa-i Amāsiyye’ de Ḥüseyniyye Medresesi’ne ve maḥrūsa-i Burūsa’ da Sulṭān Medresesi’ne ve Şemāniyye Medreseleri’nüñ birisine naḳl eyledi. Mūmā-ileyh medrese-i merḳūmede ifāde vü ifāza üzre

⁵¹⁶ Aferin letafet kazanmaya ve aferin yüce vücuda. Çünkü her iki durum neşelendirici ve mutlu edendir.

iken merhûm Sulţān Selīm Hġān'ũñ zemānında ol fetġde maġrûsa-i Hġaleb ħāđılıđı aña 'ināyet olunup ol fāzıl-ı ma' ħŭl imtişālen li'l-emr maġbŭl telaġġı-i bi'l-ħabŭl itmiş iken Hġaleb'e varup henüz umŭr-ı ħazāya tevađđul itmedin vālid-i ' azizini kendiye ħāđı olma diyŭ vaşiyetini pādşāh-ı ' ālem-penāha ' arz idŭp cāh-ı ħazādan isti' fā eyledi. Pādşāh-ı sāmī-menzilet ol ferīd-i rŭzgāra Şemāniyye Medreseleri'nden sābıġan mŭderris olduğı medreseyi şadaġa eyledŭkden şoñra yetmiş aġġe ile Burŭsa'da Sulţān Medresesi'ni şadaġa idŭp yirini Mevlānā Hŭsām Ćelebi'ye iġsān eyledi. Merhŭm u mađfŭrŭnleh Sulţān Selīm Hġān'ũñ evā'il-i salţanatında Mevlānā Hŭsām Ćelebi vefāt eyledŭkde Mevlānā Muşliġi'd-dīn yevmī seksen aġġe ile Şāġn Medresesi'ne i' āde olunup ' ulŭfesine on aġġe teraġġı olındı. Medrese-i mezbŭrede yevmī toġsan aġġe ile ifāde ūzre iken toġuz yŭz otuz beş senesinde vefāt eyleyŭp medrese-i vŭcŭdı mŭnderis oldu. Ol fāzıl-ı fażilet-şī'ār şāġib-i edeb ū vaġġā zāhid ve ' ābid ū dīn-dār ħāşī' u ħāzı' ve şerī'at-dişār idi. Fuġarā-yı aġrār ve şuleġā-yı ebrāra muġibb olup zāhiri tāhir ve bātını ' ātır bir kāmīl-i bŭzŭrg-vār idi. Rāyiġa-i kizb olan kemālāt-ı ' ātıla ve şemme-i fuġş olan tŭrrehāt-ı bātıla mŭddet-i ' ōmrinde andan şudŭr eylemeyŭp lađv ū lehvde mŭte' allıġ aġvāl ū ef'āl ol fāzıl-ı fażilet iştīmālden şādir ū bādir olmadı. Ferd-i āferīde anuñ cevāhir-i sŭġanı arasında pīle-i dŭrŭđ bulmadı. **Meşnevī:**

Selāmet eger bāyedet kŭş bāş

Zi gŭftār-ı beyhŭde ħāmŭş bāş

Ve ger zān ki gŭyī sŭġan rāst gŭy

Be-cŭz rāstī zīver-i ān mecŭy⁵¹⁷

Cŭmle-i şerā'if-i evġātini bī-ma' nī ve mālā-ya' nī umŭrdan şarf eyleyŭp ekşer-i ezmine ve ađleb-i āvinesi mŭtāla' aya şārif ' ārif idi. ' İlm-i tefsīr ū ħāđiş ve ūşŭl-i fiġġ ve ' ulŭm-ı edebiyede māhir ve ħŭsn-i taġrīr ū taġrīre ħādir ūstād-ı ħudsiyyŭ'l-ġavātır idi. Bu fŭnŭn-ı i' cāz-ı nŭmŭnda kŭşiş ū verzişi nihāyetde olup ' ulŭm-ı ' aġliyyeye ħendān-ı iltifātı olmaz idi.

⁵¹⁷ Eğer sağlık istiyorsan ħalışman gerekiyor. Boş konuşmaktan vazgeç. Eğer konuşuyorsan doğrusunu söyle. Doğruluk dışında bir söz arama.

Lâkin akrân ü emsâlinden dağı kalmaz idi. Tefsîr-i Beyzâvî'nün ba'zı mevâzı'ında ve Şadrü'ş-Şerî'a nâm kitâbuñ ba'zı mevâkı'ında risâleler taħrîr ü taštîr eyledi ve Şerh-i Miftâh'uñ bir miqdâr yirine ħâşiye tesvîd eyledi ve 'ilm-i ferâ'îza müte'allıķ [393] bir risâle-i ħüb ve ibtidâya müte'allıķ eĥâdiş-i şerîfenüñ ħallinde bir maķâke-i mergüb ibdâ' eyledi. Zıkr olınan ħavâşî vü resâ'ilden ġayrı niçe risâleler dağı tenmiķ u tensiķ eyledi ve lâkin şurûf-ı şavârif-i eyyâm ve taķallübât-ı a'vâmla ħuĥûĥ-ı zullâm-ı şeb-i deycür gibi müsveddede ħalup ol risâleler tebaşîr-i şubĥ mişâl beyâza çıķmadı, *rahmetu'llâhi te'alâ*.

Fâzıl Kâmil Mevlânâ Kıvâme'd-dîn Kıasım bin Ĥalîl

Mü'ellif-i Şakâ'îķ-ı şâmilü'l-ĥakâ'îķuñ 'ammîsidür. Ol Kıvâme'd-dîn Muĥammedî ve Kıasım enşibâ-yı şer'-i Aĥmedî sekiz yüz altmış yedi senesinde vücûda gelüp 'âlem-i şabâda vâlid-i mâcidi Mevlânâ Ĥalîl'den kırâ'at eyledi. Kendinüñ ħarındâşı Mevlânâ Muşliĥi'd-dîn'üñ ve Ĥalî Mevlânâ Meĥemmed Niksârî'nüñ ĥıdmet-i 'âlâlarına vâşıl olup telâmize-i refî'atü'l-merâtibleri silkine münselik oldu. Efâzıl-ı sâlifeden Şeyĥ Meĥemmed bin Ĥâce-zâde maĥrûsa-i Burûsa'da Çendik Medresesi'nde müderris iken ve Kızıl Ĥâtır dimekle meşĥûr u mezkûr olan Mevlânâ Muşliĥi'd-dîn maĥrûsa-i mezbûrede Manastır Medresesi'nde müderris iken bunlaruñ dağı meşâġil-i ifâdesinden iķtibâs eyledi. Ol necm-i evc-i sa'âdetüñ mâĥ-ı 'arîke-i veķķâdesi mezkûrlaruñ ĥürşîd-i ifâzasından aĥz-i nûr u fer idüp ma'ârif ile münevver oldu. Leme'ât-ı sâti'asıyla meşârîķ u maġârib tıldı. Zıkr olınan Mevlânâ Muşliĥi'd-dîn Manastır Medresesi'nden maĥmiyye-i Edrene'de Üç Şerefeli Medreseleri'nüñ birisinde müderris naşb olıcaķ anuñla bile gidüp şeref-i ĥıdmet ve sa'âdet-i muķârenetiyle fazâ'il-i keşîre ve fevâzıl-ı ġazîre taĥşîl ü tekmîl eyleyüp âyîne-i dil-i şafâ-âyîninde ĥakâ'îķ-ı 'ulûm-ı şüret-nümâ ve daķâ'îķ-ı reķâ'îķ-ı fûnûn-ı sâmiyye cehre-güşâ oldu. Mümâ-ileyh Mevlânâ Muşliĥi'd-dîn vefât eyledükde Şaĥn-ı Şemâniyye Medreseleri'nden Mevlânâ Mü'eyyed-zâde ve Mevlânâ Luĥfî ve Mevlânâ 'İzârî'yle muşâĥabet-i 'ilmiyye idüp her birinüñ ĥüsn-i ħabülle maķbûli oldu. Fazâ'il-i zâhibe-i bâhiyesiyle akrânı ortasında ĥaylî şöhret buldı. **Mısrâ'** :

Mağbûl-i efâzıl şud u maṭbû‘ -i efâḥim⁵¹⁸

Ol e‘âlî-i mevâlînüñ ḥıdmetlerinden Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde’nüñ ḥıdmet-i sâmi-rütbetine varup Seyyid Şerîf’üñ Ḥâşîye-i Keşşâf’a yazduğı ḥâşîyeyi Ḥaṭîb-zâde’nüñ kendiden okuyup mevâzî‘ -i keşîresini müvâcehe-i redd ü naḳz eyledi. Mevlânâ Mağnîsâ-zâde vilâyet-i Rûm ili ḳâdî-‘ askeri iken ḥıdmet-i şerîfine vâşıl olup enfâs-ı nefisesinden nefâ’is-i fevâ’id-i ‘avâ’id-i ma‘ḳûl ü menḳûl istifâde eyleyen fuḥûl silkinde munṭazam oldu. Mevlânâ Mağnîsâ-zâde vefât eyledükde Mevlânâ Ḳıvâme’d-dîn maḥrûsa-i Burûsa’da Eseydiyye Medresesi’nde ve Mevlânâ Ḥüsrev Medresesi’nde ve İnegöl’de İshâḳ Paşa Medresesi’nde müderris oldu. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz on toḳuz senesinde medrese-i mezkûrede müderris iken vefât idüp bebğâ-yı rûḥ-ı pür-fütûḥı ḳafes-i bedenden ṭayerân ve ferâdis-i cinân taraflarına seyrân eyledi. Eşnâ-yı muḥâverede nevâdir-i keşîre ‘azîze-i maṭbû‘ a zıkr idüp muşâḥabet ü münâsebet zemânında ceriyyü’l-cenân-ı ṭalîḳü’l-lisân idi. Sîmâ-yı necâbet-îmâsında vecâhet nihâyetde ve ‘ulûm-ı edebîyyede ve ‘aḳliyyede mahâret ğâyetde idi. Vücûd-ı zihni baḥşında bir risâle-i laṭife ibdâ‘ idüp şanâdid-i ‘ulemâ-yı ‘ilm-i kelâmuñ ol mebhâşda eyledükleri taḥḳîḳât u tedḳîḳâtı telfîḳ eyledükden soñra rûḥ-ı kelâmı mevcûd-ı ḥârici meşâbesine tenzîl eyledi. Seyyid-i erbâb-ı ‘irfân-ı Rabbânî Mevlânâ Sa‘de’d-dîn Taftâzânî’nüñ Muṭavvel nâm kitâbına su’âller irâd idüp su’âlleri başka bir risâle eyledi. Mü’ellif-i Şaḳâ’iḳ “Bu iki risâle bende mevcûddur.” diyü taḥḳîḳ eyledi. Ol taḥrîr-i bî-naḳîr ḥaṭṭ-ı ḥüb ve dil-peḳîr-i taḥrîr itmekde izḥâr-ı yed-i beyzâ idüp ḥaṭṭ-ı dil-keş taşvîr ü taşîr itmegın merḥûm u mağfûrûnleh Sulṭân Bâyezîd Ḥân Ğâzî aña ba‘zı resâ’il yazdırup en‘âm-ı cemîl ve iḥsân-ı cezîl eyledi. Mervîdür ki ol fâzıl-ı fazâ’il-âşâr ḥâme-i bedâyi‘ -niğâr ve ḥaṭṭ-ı sülûs-i âb-dâr ile eslâf-ı eşrâfuñ mü’ellefâtından kütüb-i keşîre terḳîm idüp çoḳca nefâ’is-i laṭife yazmış idi ve meşâḥîr-i muşannefât-ı mu‘tebereye ta‘lîḳât tesvîd idüp ḥaylî nesne ibdâ‘ u iḥtirâ‘ itmiş idi. Bu cümleñ ekşerî mânend-i aşdâḳ ecvâf-ı [394] deryâda ğarḳ olup az nesne ḳurtulmuş idi.

⁵¹⁸ Âlimler nezdinde makbul düştü ve büyükler nezdinde onaylandı.

Bunlar dağı vefâtından sonra zâ'î' oldı ve bi'l-cümle bu iki cins durer-i ğurer-i nefise bu vaz' -ı âbı sebebiyle şakk-ı ' âlemde maħkūk oldı, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

' Ālim ' Āmil Mevlānā ' Abde'l-vāsi ' bin Ḥayre'd-dīn Ḥızır

Vālid-i mācidi ümerā-yı ' Oşmāniyye'den idi. Ammā kendileri dārü'n-naşr Edrene ğurbında Dimetoğa nām ğaşabada vücūda geldi. Evā'ıl-i bahār-ı civānīde taḥşil-i ' ilm-i şerīfe meşğul olup nemīm-i himemiyle nihāl-i āmāli mānend-i bāğ-ı İrem tāze vü ğürrem olduğda ba' zı efāzılıñ ğıdmetinde dāniş-mend oldı. Dimetoğa müderrisi Mevlānā Şücā' a'd-dīn Rūmī'nūñ ve mecma' -ı mekārīm-i zātı vü şıfātı Mevlānā Luḡfı Toğātī'nūñ ve mazḥar-ı eltāf-ı celiyye-bārı Mevlānā ' İzārī'nūñ ve faḡr-ı erbāb-ı ifāde Mevlānā Efḡal-zādenūñ ğıdmetlerine vāşıl oldı. Ol e'ālī-i ahālīnūñ her birisinden leḡā'ıf-i ma'ārif-i cezīle ve şerā'ıf-i ' avārif-i cemīle aḡz eyledükden sonra diyār-ı celīlü'l-i' tibār-ı ' Acem'e irtihāl ü intihāl eyledi. Bu eşnāda pāy-i taḡt-ı vilāyet-i Ḥorāsān olan Herāt şehrinde şeyḡü'l-İslām ' allāme-i enām-ı ḡāvī ' ilm-i Rabbānī Sa' de'd-dīn Taftāzānī'nūñ Ḥāfid-i Mācīde'sinden Seyyid Şerīf'ūñ yazduğı Ḥāşīye-i ' Aḡudiyye'ye ve ba' zı kütüb-i mütedāvileyi oğudukdan sonra Sultān Bāyezīd Ḥān Ġāzī ḡazretlerinūñ evāḡir-i salḡanatında diyār-ı Rūm'a ' avdet eyledi. Merḡūm u mağfūrūnleh Sultān Selīm Ḥān ' aleyhi'r-rahmetu ve'l-ğufrān ḡazretleri serīr-i salḡanat ve müstaḡırr-ı ḡilāfete cülūs-ı ḡümāyūn buyurduğlarında **Meşnevī**:

Köhn eyvān-ı ğitī rā nevā dād

Nişest āngāḡ ü dād-i ḡüsrevī dād

Cihān-ı pīr rā ez ser civān kerd

Zi ārā'ış zemīn rā āsmān kerd⁵¹⁹

Edrene şehrinde Taşlığ Medresesi'ni ve maḡmiyye-i Ḳoşantıniyye'de Maḡmūd Paşa Medresesi'ni ve dārü'n-naşr Edrene'de Üġ Şerefeli Medreseleri'nden birisini şadağa eyledi. Zıkr olınan medāris-i şerīfe-i vālā ki rağā'ıb-i ğarā'ıb ' izz ü ' alā ve bedāyi' -ı revāyi' -ı ğadr

⁵¹⁹ Eski dünyayı yeniledi. Sonra oturup padişahlıkyaptı. Yaşlı ciham yeniden gençleştirdi. Süsleme ile yeryüzünü, gökyüzünü çevirdi.

ve hüsni ü bahâ ile muhâtu maḥfûfdur. Her birinüñ mihrâbında ṭullâb-ı kemâl-i intisâba ‘ilm-i ifâza eyledükden soñra mesâvî-i fark-ı ferḳadân ve muhâzî-i merz-i merz-bân olan medâris-i Ṣemân’uñ birisine terfî‘ olındı. Lâkin henüz ol medresenüñ şahın-ı ifâdesinde ifâza eylemedin maḥmiyye-i Edrene’de Sulṭân Bâyezîd Hân Medresesi’yle tevḳî‘ olındı. Eslâf-ı mevâlî ve eşrâf-ı e‘âlî ki medâric-i me‘âric-i tadrîs ü ḳazâya şâ‘id-i evlâ gelmişlerdür. Ol zümre-i sâmi-menzi letüñ şîme-i ḳadîme-i ḳavîmeleri üzre Mevlânâ ‘Abde’l-vâsi‘ semt-i tadrîsden semt-i ḳazâya taḥrîf olınup maḥrûsa-i Burûsa ḳadîlîḡı tefvîz ü taḳlîd olındı. Merḥûm u maḡfûrünleḡ Sulṭân Süleymân Hân Ğâzî için mâlikü’l-mülk ḡazretlerine “*rabbi heblî mülekâ*”⁵²⁰ diyü itdüḡi du‘â ḳarîn-i icâbet olup ol Süleymân-ı saṭvet ve İskender-i ḡaşmet vâriş-i taḡt-ı salṭanat ve ‘arûs-ı evreng-i sa‘âdetiyle hem-zânü olduḡda ṭoḡuz yüz yigirmi yedi senesinde maḥmiyye-i Ḳoşantınıyye ḳadîlîḡı şadaḳa olınup iki günden soñra Anadolı ḳadî-‘ askerliḡı ba‘dehü sene-i merḳümede Mevlânâ Meyrem Çelebi yiri [ne] Rûm ili ḳadî-‘ askerliḡı virüldi. Cenâb-ı devlet-i me‘âb ve sa‘âdet-i iyâb-ı cumhûr-ı umûr-ı ‘ulemâ ve mev’îl umûr-ı cumhûr-ı fuḡalâ olup ḡall ü ‘aḡd-ı menâşîb-ı ders ü ḳazâ tedbîr-i işâbet-pezîrine ve ârâ-yı memâlik-âralarına tefvîz olınmış iken ṭoḡuz yüz yigirmi ṭoḡuz senesinde ma‘zûl olup yevmî yüz aḡçe vazîfe-i nazîfe ile teḳâ‘üd eyledi. Ol fâzıl-ı faḡâ’îl-iştimâl cümle-i mâl ü menâlini envâ‘-ı şadaḳât ve eşnâf-ı ḡayrâta şarf ve taḡt-ı mülkinde dâḡil olan kitâblarını maḥrûsa-i Edrene’nüñ ‘ulemâsına vaḡf eyledi. Bu taḡrîble şaḡâ’îf-i a‘mâlinde ḡurûf-ı meşûbât-ı ‘azîme muḡarrer olup rûz-ı ḡesâbda ‘unvân-nâme-i âmâl olmaḡa lâyıḡ âyât-ı müberrât-ı cismiyye taḡrîr olındı. Seciyye-i semiyyesinde merkûz olan âşâr-ı îmân zâhir ü bâhir olup şadaḳât-ı câriye ḡısmından Dimetoḡa’da bir medrese-i şerîfe-i ra‘nâ ve bir mektebü’l-ifnâ binâ eyledükden ḡayrı maḥrûsa-i Burûsa’da Yeşil ‘İmâret yanında daḡı bir mekteb binâ eyledi. **Meşnevî:**

Müstevcib-i cennet est ḡayrât

Ez vey be-resed be-tü meşûbât

⁵²⁰ *Rabbim, mülkümü bana baḡışla.*

Ber h̄iz be-sāz cāy-ı nāmī

Ez vaqf berār n̄ik-nāmī⁵²¹

Münādemet-i meclis-i [395] meħmedet-i maq̄rūnı ile müşerref olan talebesinden kemāl-i k̄abiliyyet ile mevşūf ve k̄abiliyyet-i kemāl ile maħfūf olanlarınıñ haq̄qında ‘ ināyet-i şāhī ve ri‘ āyet-i pādşāhī zuhūra gelüp fermān-ı kazā cereyān ile hāl olan menāşıbdan her biri hālne münāsib bir manşib ile tevķī‘ olındı ve daħı sa‘ ādet-h̄ānesinde hıdmet eyleyen cāriyesini i‘ tāķ u taħrīr eyleyüp bir şālīh ü müteverri‘ ve bir taķī u müteşerri‘ kimseneye nikāh eyledi ve bi‘l-cümle ‘ alāķa-i māl ü menāl ve ehl ü ‘ ıyāl ve ħubb-ı cāh u celālden derūn-ı hidāyet-i meknūnını pāk eyleyüp ālā’iş-i dūnyeviyyeden ferāğ-bāl-i taħşīl itdükden şoñra şafā-yı niyet ve naķā-yı taķviyet ile ħarem-i maħremi t̄ā’if ü maţāf-ı t̄avā’ifde ‘ ākif olmağa iħrām-ı ‘ azımeti berdüş eyleyüp revāne oldı. Ba‘ dehū sa‘ ādet-i ziyāret-i Ka‘ be-i şerīfe ile temettu‘ ve Qur’ān-ı müyesser ü muqadder olup ħuzūr-ı hāl ve ħubūr-ı bāl ile ol muvaqķıf-ı iķbālde ‘ ibādete iştiğāl eyledi. **Meşnevī:**

Hest t̄avāf-ı ħarem-i girdgār

Der dū-cihān vāsıta-i iķtidār

Ger tū resī bā-ħarem-i muħterem

Der ki u ālāt şevēd mülte’im⁵²²

Neşr Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz kırk beş tārīhlerinde merve-i rızāda s̄ā’ī-i ecle lebbeyk gūyān-ı ħāc-ı rūh-ı ‘ azīzini Ka‘ be-i maķşūd ve kıble-i meşhūdına işāl eyledi.

Tezyīl ‘ Abde’l-vāsī‘ Efendi’nüñ maħlası Vās‘ī’dür. Bu maţla‘ lar anuñdur. **Maţla’:**

Ķāşuñ kemānlarıyla ğamzeñ ki ata oķlar

‘ Uşşāķı sīnesinde sihriyle bir bir oķlar

⁵²¹ Hayırlı işlerle cenneti hak ediyor. Ondan sana sevablar yetişecek. Kalk ve önemli bir yer inşaa et. Bağıştta adını ünlü et.

⁵²² Allah’ın evini tavaf etmek iki dünyada da iktidar vasıtasıdır. Eğer sen o saygılı eve yetişirsen eşyaları öpmen gerekecek.

Diger:

Çeşmüñ baķışıldan baña hışmla baķışlar

Ceyhün u Fırāt'a gözüm öğretti aķışlar

Mevlānā 'Abdu'l-'azīz bin Seyyid Yūsuf bin Hüseyn Hüseynī *rahmetu'llāhi te'ālā*

Mü'ellif-i Şakā'ik'üñ hālidür. E'ālī-i mevālī-i zevī'l-ma'ālī ortasında 'Ābid Çelebi demekle meşhūr u mezkūrdur. Mevlānā Muhyi'd-dīn Samsūnī Burūsa şehrinde Mevlānā Hüsrev Medresesi'nde müderris iken ve Kādī-zāde Rūmī'nüñ hāfidi Mevlānā Kuṭbū'd-dīn Manastır Medresesi'nde müderris iken ve Metn-i Viķāye'nüñ şerhi Şadrü'ş-Şerī' a nām kitāb ilhām-ı intisāb için hāşiye yazan Mevlānā Āhī Çelebi Şemāniyye Medreseleri'nüñ birisinde müderris iken bu cümleñ hıdmet-i sāmīlerine vāşıl olup meyāmin-i himem-i 'āliyeleriyle fütūhāt-ı füyūzāt-ı ilāhiyyeye nā'il oldı. Ba' dehū Mevlānā 'Alī bin Yūsuf Fenārī'nüñ ve merhūm Sulṭān Bāyezīd Hān Ğāzī hāzretlerinüñ h'ācesi olan Mu'arrif-zāde'nüñ hıdmet-i sāmī-rütbetlerinde olan berekāt-ı enfās-ı müteberikelerinden nefā'is-i nefise-i ferā'id-i fevā'idi müstefid ü müstefiz oldı. Ol fāzıl-ı hāmīdetü'l-menāķıb menāşıb-ı 'āliyetü'l-merātıbden Gelibolı Medresesi'nde müderris olup erbāb-ı taleb ve aşhāb-ı ārebden hücre-i telemmüzde eyādī-i ikdām ile çerāğ-ı işti'āle iştiğāl virenlere ifāde eyledi. Tarīķa-i kavīme-i dersden cādde-i müstaķīme-i każāya sālīk olup bilād-ı keşīrede merāsım-i levāzım-ı każāyı edā itdükdən şoñra hicret-i nebeviyyenüñ toķuz yüz otuz bir senesinde Kūfe kādīsı iken hāzret-i kādīyyü'l-hācātuñ hükmiyle dārü'l-każā-yı dünyādan dārü'l-ķarār-ı beķāya mürāca'at eyledi. Ol kudve-i aşhāb-ı zekā vü fıṭnat ve 'umde-i erbāb-ı hads-i fikret şağır ü kebīr ile mütevāzī' olup hāk-mişāl alçaķ gönüllü yüzi yirde bir kimse idi. Nihād-ı pākinde kār-ı cūd ü sehā merkūz olup vāsi' -ı āle'l-lā' ve sā'igü'l-ni' mā' ṭab' -ı kerīmü'n-nefs olmağın fuķarā vü zu'afāya bezl-i māl ve şarf-ı emvāl ider idi. **Қ1ṭ'a:**

Geret şādī-i her dū kün ārezüst

Be-ihsān dil-i sā'ilān şād kun

Ver āzādiyet bāyed ez her belā

Faķirī zi bend-i ğamm āzād kun⁵²³

Ānā-yı revāh ve etrāf-ı şabāhda ‘ ayş ü ‘ işret ve zevk ü mu‘ āşeret üzre olup hemīşe-i maţāmi‘ -
ı lezzāt-ı fāniyāt-ı dünyeviyye-i ‘ azā’im ‘ azā’im-i hāţır-ı hāţırlerine muvāfık u muţābık idi.
Şāhid-i murādātı istedüĝi gibi el virüp ‘ arā’is-i merām kendiye rām olduĝı sebebeden nefis-i
vārūnına a‘ bā-yı şākka taħmīl itdi. Tarā’iķ-ı şı‘ āb-ı şı‘ āb-ı meşāĝil-i kemālāt-ı insāniyye
taţarruķ itmeyüp te’lif ü taşnīf semtine meşĝül olmadı. Renc-i kūşiş ile mü’ellif kısmından
nesneye zafer bulmadı, *rahmetu’llāhi te’ālā*.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā ‘ Abdu’r-rahmān bin Seyyid Yūsuf bin Hüseyn Hüseynī

[396] Mü’ellif-i Şakā’iķ’uñ hālidür. ‘ Ālem-i şebābda Mevlānā Meħmed Samsūnī ve
Mevlānā Kāđı-zāde’nüñ hāfid-i mācidi Mevlānā Kuţbü’d-dīn ve Mevlānā ‘ Alī Fenārī ve
Mevlānā ‘ Alī Yegānī *rahimehüm Allāhu te’ālā* hāzretlerinüñ hıdmetlerinde mebdā vü
maķātı‘ -ı ‘ ulūm-ı ‘ āliyye vāşıl oldu. Şān-ı melek-nişānında mevzū‘ olan ğazāre-i fażl ve
leţāfet-i ‘ aķl ile zıkr olınan ecille-i fuħūl yanında maķbūl olup ol ‘ aşruñ talebesinüñ taķāka-i
‘ ulyāsında oldu. Eslāf-ı eşrafuñ ‘ ādāt-ı kadīmesi üzre tekmīl-i tarīķ-ı ‘ ilm eyledükden soñra
menāşıb-ı ‘ āliyetü’l-merātibden vilāyet-i Anaţolı’da Bolı nām kaşabada olan medresede ve
Burūsa şehrinde Çendik Medresesi’nde müderris oldu. Eşvāķ-ı ezvāķ-ı ilāhiyyenüñ istilāsıyla
terk-i tediş ü ifāde idüp yevmī on beş aķçe vazīfe ile keşretten ferāĝat ü inķitā‘ ve hāķdan
‘ uzlet ü imtinā‘ iħtiyār idüp cenāb-ı pādşāhiden vazīfe-i merķūmeden ziyāde vazīfe-i ķabūl
teklīf olduķça itmeyüp miķdār-ı muķadder ile iktifā eyledi. **Şi’r:**

Men ü dū nāne ü kitābī vü künc-i medrese

Eger dū-‘ ālem-i pür-şuĝl yād-ı şāh bāşed⁵²⁴

Zemān-ı şabādan mazhar-ı envār-ı cezve-i cezbe-i ilāhiyye olup inķitā‘ dan maħzūz u
mütelezziz olmaĝın maħmiyye-i Burūsa’da kendi hālvetine mülāzemet ve ‘ ibādet-i rabb-i

⁵²³ Eğer her iki dünyada da mutluluk istiyorsan yürek ihsanı ile dilencileri mutlu et ve eğer herhangi bir beladan kurtulmak istiyorsan bir yoksulu acıdan kurtar.

⁵²⁴ Ben ve iki ekmeķ ve bir kitap ve okul köşesinde veya iki kalabalık alemde padişahu düşünürüm.

‘izzete müdāvemēt eyledi. Ğalebāt-ı cezebāt-ı muḥabbet-i ilāhiyye-i Rabbāniyye ve tağlibāt-ı tağlibāt-ı meveddet-i şamediyye-i raḥmāniyye sebebiyle cibāl-i ‘āliyede şā’im ü kâ’im cāyi’ u ṭāyi’ bī-zād ü zevāda birkaç aydan ziyāde ‘ibāret idüp kūşe-i ‘uzletde bī-tūşe mu’āşeret eyledi. Mü’ellif-i Şaḳā’iḳ naḳl eyledi ki ol zemānda za’f-ı cū’ ve mecā’et-i ḳuvvet bulup taḳvā için tağazzī itmek lāzım olduğda eşcār ü aḥcār üzre nān-pāre bulup *ve yerzuḳhu min ḥayşü lā-yaḥtesibü*⁵²⁵ feḥvāsı üzre sefere-i ğaybdan baña nevāle ḥavāle olunur idi. Geşt ü güzār itdüğim cibāl-i şāmiḥada ded ü dām eṭrāfumda izdiḥām idüp sibā’-ı vaḥşī ṭibā’ benüm ile bī-kūlfet ülfet eyledi. **Meşnevī:**

Bisān-ı kūh pā der dāmen-i ḥālim

Keşīde ez cihān bā-dāniş ü ‘ilm

Be-cüz kebk-i derī yāreş ne-bāşed

Cüz āhū bürre ḡamm-ḥāreş ne-bāşed⁵²⁶

Bu inḳıṭā’ uñ ‘aḳabinde ḥalḳla iḥtilāṭ u irtibāt idüp meşāyiḥ-i kirāmuñ ṭarīḳası üzre vaḥdetle keşreti cem’ eyledi. Ekābir-i evliyā’u’llāh ile ḥüsn-i mu’āşeret idüp ol gürūh-ı sa’ādet-i şükūhdan kirāmāt-ı ‘aliyye ve vilāyāt-ı celiyye rivāyet ü ḥikāyet ider idi. Kendinüñ cümle ḥikāyāt-ı bedī’ asındandır ki maḥrūsa-i Burūsa’da mevlānā-yı mezkūre ba’zı ‘ārīza-i ‘ārīz olup pester-i miḥnetde bī-yār-ı ḡamm-ḡüsār bī-mār u zār ḥaste vü dil-fiḡār yaturken **Şi’r:**

Bī-mārem ü cüz ḥāk-i fenā bester-i men nīst

Bī-yārem ü kes ḡayr-ı ecel ber ser-i men nīst⁵²⁷

Miḥnet-ḥānesinüñ dīvārı her gice münşakḳ olup *min ḥayşü lā-yaḥtesibü* bir şaḥş-ı ferḥunde-ruḥsār ve ḥuceste-āşār ‘arz-ı dīdār idüp nān u āb ve ṭa’ām-ı iḥzār eyledükden şoñra tekrār dīvār münşakḳ olup şaḥş-ı mezbūr ḡā’ib olur idi. Birkaç günden şoñra ṭabīb-i āfāk ve ḥekīm-i

⁵²⁵ *Ve hesap etmediği (aklına gelmeyen) bir yerden onu rızıklandırır (Talāk 3).*

⁵²⁶ *Cihandan bilim ve bilgi ile dağ gibi ayağımı sabır eteğine çekmeli. Ürkeklik dışında başka arkadaşı yok. Geyik ve kuzu dışında seveceği yoktur.*

⁵²⁷ *Hastayım ve ölüm toprağından başka yerim yok. Yârsız ve kimsesizim ve ölüm dışında kimse başımın üstünde değil.*

‘aliyyü’l-ittılākuñ ‘ināyetiyle ol marazda halāş u i fākat müyesser olduğı şadedde bir gice ol şahş aña vedā‘ idüp “Ben bu giceden şöıra artık gelmezsin. Sizi hüdāya ışmārladuk.” didükde Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān mūmā-ileyhden kendinüñ mekānını istifsār ve ism ü resmini istihsār eyledi. Bu muḳābeledde ol kimse şöyle cevāb virdi ki “Eger beni görmek maḳşūd olursa şehrden giden yolcılarla çıkup filān maḳallde su’āl eylesin.” didi. Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān daḫı birkaç günden şöıra ba‘zı ahālī-i kurrā ile refiḳ u hem-ḫarīḳ olup şehrden ḫaşra gider iken ešnā-yı muşāḫabetde yoldāşlarınuñ birinden “Bu mevzi‘ -i ḫarīb āb ü hevāsı hūb-ı bercāy-ı merḡūbda Ḳara H̄āce adlu şālīḫ ü dīn-dār bir kimse vardur.” diyü bir ḫaber istimā‘ eyledi. Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān’uñ ḡuş-i hūşına bu maḳūle kelām-ı meserret-encām vāşıl olduḫda şādān u ḫandān ol Ferye cānibine revān olup bir sehl-i zemān gitdükde mevlānā-yı mezkūre bī-mār iken tīmār eyleyen kimse ḫarşıdan ḫande-künān-ı nūmāyān olup ol şahş-ı ‘İşā-ḫişāl Hızır-mişāl istiḫbāl eyledi. **Şi‘r:**

Be-fāl-i ḫayr resīdī be-dīn ḫuceste maḳām

Hūş āmedī vü ‘aleykü’s-selāmu ve’l-ikrām⁵²⁸

Bu iki kirām-ı mülāḫī iḫtizāsınca bī-tekellūf [397] te’ellūf eyledi. Ol rüz-ı firūzda zemān-ı şöḫbetleri mūmteḫ olup ikindi namāzınuñ zemānı irişdükde Şeyḫ mūmā-ileyh Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān’a bir cāy-ı vālā-mekān mūrtefi‘ gösterüp iş bu ‘arşa-i biḫişt gibi feraḫ-baḫş ürd-i behişt gibi dil-keş ü meserret-naḫş olan mevzi‘ de edā-yı şalāvāt eyleyelüm diyü ikisi ol cāy-ı laḫife‘ urūc u şu‘ūd eylediler. Şahş-ı mezbūr Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān’dan bu cāy-ı cennet-nişān ḫaḫḫında “Ne dirsın begendiñüz mi?” diyü su’āl eyledükde ol daḫı bī-ḫaddü bī-pāyān istiḫsān idüp ḫadd-i ḫıyāsdan bīrūn medḫ eyledi. **Meşnevī:**

Fezā-yı dil-güşāyeş hem-çü cennet

Mükemmel būd der vey luḫf-ı ḫazret

⁵²⁸ Hayır ve kader ile bu mübarek makama yetiştin. Hoş geldin. Sana selam ve saygılar.

Zülâleş reşk-i âb-ı zindegânî

Nesîmeş rûh-bahş u câvidânî

Zi âbeş kevşer ender infi' âlest

Dırahtâneş heme tûbâ mişâlest⁵²⁹

Şeyh hazretleri bu maḥallde Mevlânâ 'Abdu'r-raḥmân'a "Ben saña bu mevzi' -i vâlâ-yı İrem-i maḥremde Ka' be-i şerîfeyi göstereyin." diyüp ol mekân-ı mürtefi' adan Ka' be-i şerîfe cānibine işâret idüp muḫbil-i mübeccel-i enām-ı eyyām olan buḫ' a-i fā' izü'l-berekâtı aña irā'et eyledi. **Mışra'** :

Evliyā 'u'llāh rā ba' d-ı mekân ḥā' il ne-şud⁵³⁰

Fātiḥa-i şürü' dan ḥātîme-i şalāvāta degin Ka' be-i şerîfe ikisinüñ daḫı dîde-i dūr-bînde merdüm-i dîde gibi gā' ib olmayup ol iki kāmîl-naḫaruñ naḫarından zā' il olmadı. **Mışra'** :

Zihî kerāmet-i kāmîl zihî vilāyet-i tām⁵³¹

Şāḫib-i Şakā' iḫ' a şikāt-ı ' ulemādan bir fāzıl-ı kāmîlü'l- ' aḫl naḫl eyledi ki "Mevlânâ 'Abdu'r-raḥmân hazretlerini vefātından soñra maḫmiyye-i Burūsa'da rü' yāda görüp rûḫānî āşinālîḫ itdügimizde "Emîr Sultān hazretlerinüñ ' imāretinde nāzil olanlardan bir misāfir-i rāh-ı tarîḫat ve bir mücāvîr-i şehri-ḫaḫîḫat benüm ḫabrümi ziyāret itmek ister. Aña delālet eylesesin." diyü tenbîḫ eyledi. ' Aliyyü'ş-şabāḫ ' imāret-i merḫümeye varup anda bir misāfir görüp ḫuşārā-yı āmālîni kendiden istiḫşā idüp maḫlab-ı ma' hūde ḫālîb olduḫı ḫaber alduḫdan soñra Mevlânâ 'Abdu'r-raḥmân' uñ mezār-ı şerîf ve ḫabr-i laḫîfine iletüp ol kimseyi maḫşad-ı vālāsına işāl eyledüm. Misāfir-i mezbūr mevlânâ-yı mezkūruñ ḫabri üzre cülūs idüp müteveccih olduḫında evzā' u eḫvārında tenhā ḫalmaḫ murād itdügini teferrüs itmegin yanından gidüp dāḫîl-i mescide dāḫîl oldum. Bu eḫnāda Mevlânâ 'Abdu'r-raḥmân' uñ ḫāl-i ḫayātında sem' ime vāşîl olan mübārek şadāları bi' ayniḫi yine sem' ime vāşîl olup zemān-ı

⁵²⁹ Neşelendiren atmosferi cennet gibidir . Hazret-i lutf onda mükemmeldi. Saflığını hayat suyu kısıkmıyordu. Esintisi hayat verici ve kalıcıydı. Suyundan "Kevser" deḫişmektedir. Aḫaçlarının hepsi "tūbā" gibidir.

⁵³⁰ Allah 'ın adamları için mekân belirlenmemiştir.

⁵³¹ Aferin büyüklerin baḫışlayıcılıklarına. Aferin eksiksiz dostluklara.

hayātında ne keyfiyyet ile tekellüm eyledüyse hālā daḡı bir nehc-i sâbık ol kimse ile mükâleme vü muḡâtaba eyledi. Bu muḡâḡabet nihâyet bulup riḡte-i saḡn-ı kürre-i ferâḡatla ma‘ kûd olduḡda mescidden taḡra çıkup ol misâfiri taleb eyledüḡimde yirinde bulımadum. Ol ḡaḡḡ-ı tarıḡat-ı intimâ ricâl-i ḡayb-âsâ nâ-peydâ olup dehân-ı yâr gibi bî-nâm u niḡân olmaḡın aña vâḡıl olımadı.” **ḡi‘r:**

Yâr reft ez eḡm ü ân merdüm be-reft est ez nazâr

Çün perî ân ḡür-ı ḡâ’ib ḡud zi eḡm-i merdümân⁵³²

Bu maḡûle ḡikâyât-ı ‘ acıbe-i ḡarıbesi bî-nihâyet olup teḡḡir-i teḡkiri müriḡ-i itnâb olduḡı muḡarrer olmaḡın iḡtiḡâr-ı iḡtiyâr olındı. **Mıḡra‘:**

Cur‘ a-i kâfi buved ez ḡam berâ-yı aḡnı⁵³³

Ol muḡaḡkık-ı Rabbânî ve müdeḡkık-ı ḡamedânî rabḡü’l-lisân ‘ azbü’l-beyân olup cezâlet-i lafḡ ve celâlet-i ma‘ nâyı ḡâmil-i edâya mâlik olmaḡın fûnûn-ı ḡikmet-i meknûnından her bir fenni müddet-i yesir ve zebân-ı ḡalilde taḡrîr-i veciz ile taḡrîr idüp herkese tefḡim itmeḡe ḡâdir idi. **ḡi‘r:**

Ez ḡübî-i teḡrîr-i tû vez ḡüsn-i ḡiḡâbet

Yâbed heme emvât-ı cihân tâze hayâtı⁵³⁴

Kâffe-i ‘ ulûm-ı mu‘ tebere-i mu‘ tevereden ‘ ulûm-ı ‘ aḡliyyeye artıḡ mâ’ıl olup ḡafâ-yı ‘ aḡl-ı vâfir ve taḡvâ-yı ḡab‘ -ı zâhir iḡtizâsıyla bi’ḡ-ḡab‘ aña râḡıb idi. Sâ’ir fûnûn-ı ma‘ ḡûle-i maḡbûleye meylinden ‘ ulûm-ı mersûmeye meyli ḡâlib idi. Ol ‘ aḡrda nu‘ üt-ı sâmiyât ve ḡifât-ı nâmiyâtla men‘ üt u mevḡûf olan efâzıl-ı emâḡilden mümtâz olup ‘ ulüvv-i ḡân ve sümüvv-i mekânla rü’esâ-yı ‘ ulemâdan fâ’iḡ u ser-firâz idi. ḡuvvet-i ḡudsiyyesi ḡâyetde [ve] ḡuvvetde olmaḡın eḡnâ-yı mübâḡeḡe ve muḡaveretde ferd-i âferîde aña muḡâbele vü mu‘ âraza idemeyüp her kiḡi kendi ‘ aczine mu‘ terif ve mevlânâ-yı mezbûruñ biḡâr-ı teyyâr-ı meziyyet ü faḡîletine mu‘ terif [398] olur idi. ‘ Acz ü ıztırâr nihâyetin bulur idi. Fâtiḡa-i fâyiḡa-i

⁵³² Yâr göz önünden gitti ve o halk gözden düḡtü. Peri gibi o melek halk gözünden kayboldu.

⁵³³ Meze için ḡaraptan bir yudum yeterlidir.

⁵³⁴ İyi beyanından ve güzel konuḡmandan dününün tüm ölüleri yeniden canlanıyorlar.

‘ömründen āhîretine degin hıķūķ-ı ‘ibādetden ihtirāz u ictināb üzre olup zühd ü verā‘ u taķvāsı ğāyetde ve hıķūķ-ı ilāhiden perhîzi nihāyetde idi. Fāzıl-ı merķūmuñ yanında zehārif-i dūnyeviyyeden hāķîr ü hāķîr hāsîs ü tefîs yek-ser ber-ā-ber olup maķāmiķ-i enzār olan maķāmi‘-ı pür-mazārrdan mücānib olmağın eştāt-ı esbāb-ı dūnyādan ve bir nesne taķlîf ü tevrîş eylemedi. Kelimāt-ı şādıķa-i şıdķ-ı āyātı i‘lā’ ve i‘lān itmekde levme-i lā’imde hıvıf itmeyüp ķavvāl-i bi’l-hāķķ ve mütekellim-i bi’l-eķāķķ bir fāzıl-ı muķlak idi. Hicret-i nebeviyyeden sekiz yüz yetmiş dōrt senesinde vücūda gelüp mükemmel-i meym-i ‘ademden rāy-ı irādetle zühür eyledi. Toķuz yüz elli dōrt senesinde vefāt idüp maķrūsa-i Burūsa’da zāviye-i Zeyniyye’de merķūm vālid-i mācidinūñ ķurbında defn olındı. **Şi‘r:**

Zîn mātem ez sipihr be-ķānūn gerîstî

Ez çeşm-i aķerān heme şeb hūn gerîstî⁵³⁵

Revhu’llāhi rūħa ve zāde fî a‘lā ğurefü’l-cināni fütūħa.

‘Ālim ‘Āmil Fāzıl ve Kāmîl Mevlānā Aydınlı Pîr Aķmed Ćelebi

Müvellāü’l-fāzıl müvellāü’l-fevāzıl Mevlānā Ķāđî-zāde ol fāzıluñ vālidesini tezevvüc eyledi. Bu taķrîble Mevlānā Pîr Aķmed Ćelebi Efendi mevlānā-yı mūmā-ileyhūñ hıżūr-ı pür-hıbūrından muķārenet itmeyüp vefāt idinceye degin andan ta‘allüm ü telemmüz eyledi. El-hāķķ mülāzemet-i maķfil-i mekremet-meknūnlarıyla şerā’if-i ma‘ārif ile pîrāste ve leķā’if-i ‘avārif ile ārāste olup iktisāb-ı ‘ulūm-ı zāhire-i bāhire ve iķtirān-ı fūnūn-ı fā’ıķa-i fāķire eyledi. Menāşıb-ı ‘āliyeden Tîre nām ķaşabada İbni Melek Medresesi’ne ve maķmiyye-i Ķoştantıniyye’de Hācî Ķasan Medresesi’ne ve maķmiyye-i Edrene’de Halebî Medresesi’ne ve Dārü’l-Hādîş Medresesi’ne ve Şemāniyye Medreseleri’nūñ birisine müderris oldı. Medrese-i merķūmede müddet-i medîd ve ahd-i ba‘id seccāde-nişin ifāde ve nişimen-gîr-i miķrāb ifāza olup vazîfe-i nazîfesine ***[?] teraķķî olınmağın fevt olduğı zemānda ‘ulūfesi seksen aķķede bulındı. Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz otuz iki senesinde dārü’l-fenādan dārü’l-beķāya

⁵³⁵ Bu acıdan kanun nezdinde gökyüzünden ağladın. Yıldızların gözlerinin yüzünden tüm gece boyunca ağladın.

rıhlet idüp temettu⁵³⁶ āt-ı hayāt-ı dünyāyı lezzet-i bākī³ ve innel āhırete hiye dāru'l-ķarārī⁵³⁶
tebdil eyledi. **Şi'r:**

Ān serv-i ķāmetī ki tū dīdī be-ķāk şud

Ve ān māye-i hayāt dirīgā helāk şud⁵³⁷

Mūmā-ileyh şalāh u felāhla mevşūf ve zūhd ü taķvā ile ma⁵ rūf bir haķā'ıķ-şinās ve daķā'ıķ-
ıķtibās celilū'z-zāt cemilū's-şıfāt kimse idi. **Şi'r:**

Fazā'ıl ne-vāzest ü derviş dūst

Pesendīde halk est ü pākīze hūst⁵³⁸

Şerā'if-i evķātini⁵ ilm ü⁵ ibādete şarf idüp halvet ü vaħdete mülāzim ve taħşil-i merātib-i⁵
āliye itmekde müdāvim idi. Ol ser-firāzuñ ayakları harekete el virmeyüp⁵ arecde gezmekte
harec olmağın aşlā hareket itmez idi. Bu dā'ıye ile evinden taşraya çoķluk gitmez idi. Eşnā-yı
iştigālde tesvīd itdügi ta⁵ liķāt-ı fazilet-āyātı kendi intikāl eyledükden soñra⁵ ālem-i ihtifā vü
kitmāndan mektüm olup zuhūr eylemedi, *revhu'llāhi rūha ve nūri żarīha*⁵³⁹.

**Fāzıl Kāmil Mevlānā Muhyid-dīn Meħemmed bin Haķıb Ķāsım bin Ya⁵ ķub ibni Aħmed bin
Meħemmed bin Ebū Bekr bin El-Ħāc Emīr⁵ Ālī *rahmetu'llāhi te'ālā***

Hicret-i nebeviyyeden sekiz yüz altmış dört senesinüñ Şa⁵ bānuñ yigirmi yedinci günü şālı
gün seħer vaķtinde Amāsiyye'de toğdı. Evā'ıl-i taħşilde evvelā vālid-i sa⁵ idden okuyup
temhīd-i mebānī-i⁵ ulūm eyledükden soñra Mevlānā Aħaveyn'den ve Mevlānā Sinān
Paşa'dan ta⁵ allūm ü telemmüz eyledi. Ol mihr-i sipihr-i ķābiliyyet ve ğurre-i ğarrā-yı ehliyyet
māh-ı nev gibi rüz-ı bürüz bürüz u teraķķı üzre olup şümüs-ı semā-yı fazā'ıl olan erbāb-ı
fevāzıldan ıķtibās-ı envār-ı fazl u kemāl ve istināre-i eşi⁵ a-i⁵ izz ü iclāl eyledi. **Mışra⁵:**

Ķadr ü vālā yāft ü mānend-i bedr⁵⁴⁰

⁵³⁶ *Ve muhakkak ki ahiret karar kılınacak (devamlı kalınacak) yerdir (Mü'min 39).*

⁵³⁷ *Gördüğün o selvi boy toprağa gömüldü. O hayat mayası maalesef mahvoldu.*

⁵³⁸ *Ālimleri destekliyor ve dervişleri seviyor. Ahlak sahibidir ve huyu temizdir.*

⁵³⁹ *Allah, ruhuna rahmet eylesin ve mezarını nurlandırın.*

⁵⁴⁰ *Ay gibi makam ve yücelik buldu.*

Bu minvāl üzre bedr-i vālā-ḳadr gibi tekmīl-i zāt-ı şerīf eyledükden şoñra me‘āric-i medāric-i menāşıb-ı vālā-merātıbden şeh-r-i Amāsiyye’de müderris oldı. Ba‘dehū maḥmiyye-i Burūsa’da [399] Çendik Medresesi’ne ve Velī’ d-dīnođlı Aḥmed Paşa Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Ḳoşantınıyye’de Muştafā Paşa Medresesi’ne müderris oldı. Merḥūm u mađfūrınleh Sulṫān Bāyezīd Ḥān ‘aleyhi’r-rahmetu ve’l-ğufrānzemānında Şehzāde Sulṫān Aḥmed’e ḥ‘āce olup şehzāde vefāt itdükde maḥmiyye-i Ḳoşantınıyye’de Muştafā Paşa Medresesi’nde ve dārü’n-naşr Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nüñ birisinde ve Amāsiyye’de Maḥmūd merḥūm Sulṫān Bāyezīd Ḥān Ğāzī binā itdüğü medresede müderris oldı. Merḥūm Sulṫān Selīm Ḥān ‘aleyhi’r-rahmetu ve’l-ğufrān Ayaşofya Cāmi‘i’nüñ civārında binā itdüğü medrese-i Cedīde’yi itmām eyledükde ibtidāen Mevlānā Ḥaṫīb Ḳāsım oğlına şadaḳa eyledi. Nihād-ı insānda nihāde olan ḥubb-ı i‘tilā-yı menāşıb ve muḥabbet-i irtikā-yı merātib muḳtezāsınca intāc-ı netāyic-i ‘āliye-i ğāliye içün tertīb itdüğü muḳaddemāt-ı sāmīye-i nāmīye ve mesā‘i-i meḳşüre-i meşküre olmağın medrese-i mezküreden medrese-i Şemāniyye’nüñ birisine ve maḥmiyye-i Edrene’de Sulṫān Bāyezīd Ḥān Ğāzī Medresesi’ne tereffu‘ eyleyüp ḥuzūz-ı ḥuzūzāt-ı menāşıb-ı sāmīyāt ile temettu‘ eyledi. Zıkr olınan medreseden şoñra leṫāfetde heşt-bihişte mümāşil ve ‘ulüvv ü rif‘atde toḳuz eflāke mu‘ādil olan Şemāniyye Medreseleri’nüñ birisinde şāniyen yevmī seksen aḳçe vazīfe ile müderris olup vefāt idinceye değin ol medresede ifāde vü ifāza eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz kırık tārīhinde bülbül-i rūḥ-ı pür-fütūḫı ḳafes-i fenādan gül-zār-ı cinān ve ravza-i rızvāna pervāz eyledi. Merḥūmuñ namāzını Kemāl Paşa-zāde ḳılıvirüp Ebū Eyyüb Enşārī’de defn olındı. Ol ‘aşrda erbāb-ı ṫab‘dan biri bunı tārīḫ didi. **Tārīḫ:**

Şaḥn-ı cināna gitdü ol pīr

Fāzıl-ı merḳūm rüsüm-ı ‘izz ü şeref ile mersūm ve simāt-ı şıfāt-ı fażl u kemāl ile mevsūm olup ḥāvī-i maḥāsin-i ḥaşā’il ve cāmi‘-i maḥāmid-i şemā’il bir kāmil idi. Ḥadd-ı zātında şalāḥ-ı ḥālle ‘ālā olup sāliḫ ü dīn-dār ve muḥıbb-i ebrār ü aḥrār bir zāt-ı büzürg-vār idi.

Ahṡvāl-i pūr-ehvāl-i dūnyāya iltifāt itmeyüp kendinüñ āmāl-i nefis-i nefisine meşğül ve ʿiř-i ḡalīl ile ḡāniʿ bir kimse idi. **Meşnevī:**

Hunuk ān pīşe kār-ı ḡācetmend

Bekem i pīř-i ĩn cihān ḡürsend

Geşte ḡāniʿ be-rızķ u rūzi-i ḡüvīř

Dest der kār kerde ser der pīř⁵⁴¹

Eṡrāf-ı ḡudüvvāt ü ʿařıyyātda řerāʿif-i evķāt ve leṡāʿif-i sālātini şarf-i ʿilm ve bezl-i ʿibādet itmek üzere idi. **řiʿr:**

Sermāye-i saʿādet-i dīni ʿibādetest

Pīrāye-i kerāmet-i ʿuķbā ʿibādetest⁵⁴²

ʿİlm-i vefķ ve ceṡr ü mūsıķī maķūlesi fūnūn-ı ḡarībenüñ ve sālir ʿulūm-ı riyāziyye-i ʿacībenüñ cümlesine ıṡṡılāʿ-ı tāmı olup ʿilm-i ḡırāʿat ve tefsīr ü ḡadīř ü tevārīḡde māhir üstād-ı ḡamīdetüʿl-meʿşer idi. Muʿāřır olduḡı aʿlām-ı ʿulemā ile sālir fūnūn-ı ʿāliyetüʿř-řuʿunda müřāreketi olduḡından ḡayrı muḡāzarāt u tevārīḡ ü eřār-ı ʿArabīʿden çok nesne źabṡ eyledi. Lisān-ı ʿArabī ve zebān-ı Türkīʿde ḡadd ü ʿadedden bīrūn ḡařīde-i ʿařīde nazm eyleyüp mānend-i leʿālī muntazama bedāyiʿ-ı mülteʿime neřr eyledi. **řiʿr:**

Men ne-mīdānem ki ĩn cins-i sūḡan rā nām çīst

Ne-nübüvvet mī-tüvānem ḡüfteneř ne sāliri⁵⁴³

Semt-i vaʿż u tezkīrde yed-i ṡlāsı olup müddet-i ʿömrinde müṡālaʿa ve tedrīsdan melāl ü kelāl ḡařıl itmez idi. Cümle-i müʿellefātından ʿilm-i muḡāzarātta Ravzüʿl-Aḡyār nām bir kitāb-ı berāʿat-ilmām ve belāḡat-fercām tensīķ u tenmīķ eyledi. **řiʿr:**

Ki ravza ki řeved vaķt-i řubḡ-dem memṡūr

Çü dūḡa ki der ü mīve-i ḡüner meķtūr⁵⁴⁴

⁵⁴¹ *O muhtaç esnafa selam (olsun). Dünyanın çok azıyla mutludur. Kendi rızıkına kanaat etmiş, başı önünde eli işindedir.*

⁵⁴² *Din saadetinin sermayesi ibadettir. Büyüklüğün ıslahı ibadettir.*

⁵⁴³ *Ben bilmiyorum ki bu tür lafa ne denir. Ne kehanet diye bilirim ne (de) büyüclük.*

Seyyid Şerîf'ün Metn-i Ferâ'iz'a yazdığı şerhe ve Şadrü'ş-Şerî' a nâm kitābuñ evā'iline havāşî tahrîr eyledi.

Tezyîl Mümā-ileyhüñ bundan mā-‘ adā mevzū‘ āt-1 ‘ ulūma müte‘ allık bir risālesi ve sâ‘ir fūnūn-ı mütedāvile içün ba‘ zı resā‘il ü ta‘ lîkātı dağı vardır ve dağı Mevlānā Kemāl Paşa-zāde ol fāzılıñ namāzını kılıvirüp Ebū Eyyüb Enşārî‘de defn olunduğdan soñra eglenmeyüp heftesinde Kemāl Paşa-zāde dağı vefāt eyledi. Menķüldür ki ‘ Allāme Zemaşerî‘nün Rebî‘ ü‘l-Ebrār adlu kitābınıñ eşmār-ı tāzesinde hūşe-çinlik idüp nevbāve meyvelerini intiḥāb eyledükden soñra kendinün ravza-i nāziresinde nişānde eyledi.

[400] **Fāzıl Kāmil Zeyne‘d-dīn Meḥemmed bin Meḥemmed Şāh Fenārî ‘aleyhi‘r-rahmetü‘l-bārî**

Mebādî-i şürü‘ da zemān-ı ifāzasına vāşıl olduğı aşḥāb-ı ifādeden kırā‘at idüp kendinün ‘ Amī-zādesi Mevlānā ‘ Alā‘a‘d-dīn Fenārî‘nün ve Mevlānā Mu‘ arrif-zāde‘nün ḥıdmet-i sāmī-rütbetlerinde taḥşîl-i ‘ ulūm-ı cāvidān eyledi. Menāşib-ı ‘ āliyetü‘l-merātibden maḥrūsa-i Burūsa‘da merḥūm Sulṭān Yıldırım Bāyezīd Ḥān Ğāzî‘nün ve merḥūm Sulṭān Orḥān Ğāzî‘nün ve Amāsiyye‘de merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān‘uñ binā eyledükleri ‘ imāretlerinün evķāfına mütevellî oldı. Semt-i tevliyetden menāşib-ı ‘ ulyāya irtifā‘ u irtikā eyleyüp Tīre nām kaşaba-i benāmda ve maḥrūsa-i Dımışk-ı Şām-ı lāzımü‘l-iḥtişāmda ve maḥrūsa-i Ḥaleb‘de ķāḍî oldı. Toķuz yüz yigirmi altı senesinün silkinde münselik olan şehr-i Rebî‘ ü‘l-evvelün ğurresinde maḥrūsa-i Ḥaleb‘de ķāḍî iken dārü‘l-ķazā-yı ‘ ademe mürāca‘ at eyledi. **Şi‘r:**

Ufu‘d-dünyā el-deniyye

Ḥabşüt fa‘ lāveniyyet

Ve‘l-‘ayş küllehu hüm

Ve ‘uķbāhu meniyyet⁵⁴⁵

⁵⁴⁴ *Kimin meclisi sabahleyin yağmurlu olur. Büyük ağaçlar gibi içinde sanat meyvesi gizlenmiş.*

⁵⁴⁵ *Ah, bu dünya ağır bir yükten başka bir şey değildir. Hayat ancak bezdiricidir. Sonuçlar korkutmaktan başka işe yaramaz.*

Mümā-ileyh zekī kāmīl ve kavīyyü'l-cenān ve cerīyyü'l-lisān olup aşhāb-ı tab^c -ı ve k̄k̄āduñ mümtāzı ve erbāb-ı zih̄n-i naḳḳāduñ ser-efrāzı idi. Żamīr-i münīrinde efrād-ı āferīdeden bir ferd için sū³ u zarar müzmer olmayup me³ münü'l-gā³ ile ve nīk-i nefis bir kimse idi. **Beýt:**

Mekun bed ki herkes ki ü bed kuned

Cihān bā-mükāfāt yek şad kuned

Ne-kūyī behr ḥāl bihter buved

Eger nīk ü bed kerd bā-ḥūd kuned⁵⁴⁶

Zāhiri ve bāḫını muvāfıḳ ve derūnı ve bīrūnı muṭābıḳ bir fā³ iḳ idi. Bi^c şet-i evveliyesinde fütüvvet-i kāmīle ve mürüvvet-i şāmīle üzre mecbūl olup muḥabbet-i fuḳarā vü şuleḥā ve mürebbī-i mesākīn ü zu^c afā olmaḡın luṭf-ı tab^c ve naḳā-yı tıynet iḳtiżāsınca gül-i ra^c nā-mişāl iki yüzli olmayup kendinüñ cibilletinde merkūz olan mürevvet ve berv-i iḥsān iḳtiżāsınca cumhūr-ı umūrda anlaruñ cānibini ri^c āyet ü ḥimāyet ider idi. **Şi^c r:**

Nazar kerdn be-dervīşān münāfi-i büzürgī nīst

Süleymān bā-çinān ḥaşmet nazar-hā būd bā-müreş⁵⁴⁷

Emr-i ḳazāda muḳtezā-yı kitāb u sünen üzre olup sīret-i marziyye-i Maḥmūde ve ṭarīḳa-i mer^c iyye-i mes³ üdesinden cümle-i^c ālem rāzī vü şākir ve rızā vü şükrānlarını zākirler idi, *rahmetu'llāhi te^c ālā.*

‘ Ālim ‘ Alī Ḳara Dāvud bin Kemāl *rahmetu'llāhü'l-meleku'l-müte 'āl*

Ḳoca ilī'dür. Zemānesi^c ulemāsından ta^c āllüm ü telemmüz idüp evvelā zübde-i efāzıl-ı zevi'l-fazā³ il Mevlānā Luṭfi ḥazretlerinden ba^c dehū Ḳacī Ḳasan-zāde ḥazretlerinden ve Mü³ eyyed-zāde ḥazretlerinden aḡz-ı^c ulūm eyledi. Menāşib-ı vālā ve merātib-i^c āliyeden maḥrūsa-i Burūsa'da Ḳāsım Paşa Medresesi'ne ve Ḳapluca Medresesi'ne müderris olduḡdan şoñra Ṭrabzon Medresesi'ne müderris oldu. Zikr olınan şāmiḥātü'l-erkān ve buḳ^c a-i rāsiḥātü'l-

⁵⁴⁶ *Kötülük yapma. Çünkü kötülük yapan her kimse dünyada yüz katıyla cezalandırır. Her halde iyilik daha iyi. Kötülük ve iyiliği aslında kendine yapıyor.*

⁵⁴⁷ *Dervişlerle ilgilenmek büyüklüğe karşı değil (dir). Süleyman o haşmetle karıncalarla ilgileniyordu.*

bünyān binā olıdukdā mihrāb-ı ifādesinde ol nişimen-gİR olan ol fāzıl-ı fazİlet intimā oldu. Medrese-i mezkūreden şoñra dārü'n-naşr Edrene'de Üç Şerefeli Medreseleri'nüñ birisinde ve medāris-i Semān'üñ birinde müderris olup semt-i tadrİsde olan merātib ü me'rebüñ zirve-i 'ulyāsına vāşıl u nā'il oldu. Ba' dehū *emrū'l-każā'min vesā'ilü'l-ħüsñāt*⁵⁴⁸ fehvāsınca vesİle-i cemİle-i ħuşul-i devlet-i dāreyn ve zerī'a-i refī'a-i vuşul-i izzet-i neş'etİN olan meslek-i każāya sālİK olup maħrūsa-i Burūsa'da toĸuz yüz yigirmi toĸuz senesinde kādİ olmış iken ol refī'ü'l-kadrden 'azl olunup be-tarıķü't-teķā'üd yevmİ seksen aķçe vazİfe ta'yİN oldu. Bu ħālet üzre niçe müddet mürür u 'ubür idüp 'ömr-i nāzenİN āb-ı revān gibi gürİZān eyledükde maħrūsa-i mezkūreye şāniyen müvellā olup aĸkām-ı şer'-encāmı aĸkām u icrā üzre iken yevmİ yüz aķçe 'ulufe ile ol muĸtār-ı bā-iĸtiyār teķā'üd iĸtiyār eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toĸuz yüz kırık sekiz senesinüñ şehr-i Şaferinden diyār-ı āĸirete sefer idüp *ve lekum ve fihā mā teşteħihī'l-enfusu ve telezzu'l-a'yunu*⁵⁴⁹ miħmān-ĸānesinde ķarār eyledi. Ol fāzıl-ı fazİlet-i iĸtivānuñ cümle-i fūnūnda müşāreket-i 'ilmiyyesi olup beđāyi'-ı şānāyi'-ı 'ulūm-ı 'āliyyeyi ħāvī ve regā'ib-i ĸarā'ib-i fūnūn-ı sāmıyyede muĸtevā bir fāzıl-ı muĸaĸķıķ ve zekī-i müdeĸķıķ idi. Tabī'at-ı behiyyesinde luĸf [401]u iĸsān merküz olup zāt-ı şerīfi cūd ü kerem üzre mecbul olmaĸın eĸibbā vü aşdıķāsıyla olan ĸuķuķ-ı sābıķayı ri'āyet ider idi. İ'lām-ı kelām-ı ĸaķīķat ilmām itmekde levme-i lā'imedden ĸavf itmeyüp i'lā-yı ĸaķķ itmege 'āzim ü ĸāzim ve 'azm ü ĸazminde mānend-i seyf-i şārum ķātı' u cāzim idi. Ol fāzıl-ı fażā'il-i iştīmālüñ mizācında i'tilāl ü iĸtilāl olduĸı sebebden taşnīf ü te'līfe iştīgāl eylemedi.

Tezyīl Seyyid Şerīf'üñ Kūçek ĸāşıye dimekle mu'arref olan kitābına ĸāşıye ve Şerĸ-i Meţālī' 'unvānıyla mu'anven olan kitāb-ı müsteţābına ĸāşıye taşnīf eyledi. İkisi daĸı beyne'l-ulemā mütedāvildür, *raĸmetu'llāhi te'ālā*.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Bedre'd-dīn Maħmūd *raĸmetu'llāhü'l-vedūd*

ĸarāsī vilāyetinden İneçik nām kaşabadandır. Kūçek Bedre'd-dīn dimekle meşhūr u mezkūrdur. Ol 'aşruñ 'ulemāsından Mevlānā 'Izārī ve Mevlānā Luĸfi ve Mevlānā Mu'arref-

⁵⁴⁸ Karar verilen emirden güzellikler istedi.

⁵⁴⁹ Ve orada nefşlerin iştahlandığı şeyler vardır (Zuhruf 71).

zāde hazretlerinin mecālis-i me'şer-eşerlerinde taḥşīl-i faẓl u kemāl eyledi. Sa'ādet-i faẓīlet-i 'ilmiyye ile müstes'id olduğdan şoñra 'ulemā-yı kirām ortasında mu'tād olan sādāt-ı 'ādāt üzre ders ü ta'līm ve ifāde vü tefhīm semtine sālīk olup Balıkesirī nām kaşābada müderris oldu. Zıkr olunan medreseden şoñra maḥmiyye-i Koştantıniyye dāhılinde olan Kālender-ḥāne Medresesi'nde ve Muştafā Paşa Medresesi'ne ve dārü'n-naşr Edrene'de Dārü'l-Ḥadīş Medresesi'ne ve şaḥn-ı ifāde vü ifāza olan Şemāniyye Medreseleri'nün birisinde müderris oldu. Medāris-i mezkūreden şoñra Ayaşofya Cāmi' nün civārında olan medresede seksen aqçe 'ulūfe ile müderris olup ifāde emrinde teşmīr-i sāk ictihād üzre iken medreseden ferāğat idüp yevmī yüz aqçe ile teḳā'üd ihtiyār eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toqız yüz kırk altı senesinde levḥa-i şafḥa-i ḥayātdan ḥarf-i vücūd-ı bihbūdī ḥāme-terāş-ı fenā ile maḥv ü ḥakk oldu. Ol fāzıl-ı faẓā'il-i mevfūr zīb ü zīver-i zühd ü şalāḥla pīrāste olup ḥilḳat-i ezeliyyesinde sa'ādet-i muzmer ve necābet-i muḳarrer olmağın tarīḳa-i taşavvufa muḥabbeti gāyetde ve meveddeti nihāyetde idi. **Ḳıṭ'a:**

Ey ān ki tū ber cāme-i İslām terāzī

Vey ān ki tū ber nāme-i iḳbāl nişānī

Bünyād-ı ḥıred aşl-ı hüner-māye-i dāniş

Ḥürşīd-i seḥā baḥr-ı kerem genc-i ma'ānī⁵⁵⁰

'İlm-i ḥadīşde mahāret-i tāmesi olup ferā'id-i eḥādīş-i şerīfe ve nevādir-i āşār-ı laṭīfeyi zabt itmekle rāvī-i rāviye-i rivāyet ü dirāyet olduğında mā-'adā cümle-i fūnūn-ı faẓīlet-i meknūna ṭālib ü rāğīb idi. Fe-emmā 'ulūm-ı 'aḳliyyeye iştiğālī gālīb idi. Fūnūn-ı me'mūreden Kütüb-i Meşhūre'nün ba'zı mevāḳı' u mevāzı'a ḥavāşī ta'līḳ eyledi ve lākin 'avā'iḳ u 'alā'iḳ ḥasebiyle itmām u tedvīn eylemege zafer müyesser olmadı, *revḥu'llāhi rūḥa ve zāde fi a'lā gurefü'l-cināni fütūḥa*.

⁵⁵⁰ Ey o ki İslām elbisesinin desenlerini yaparsın ve ikbal mektubunun adresisin. Düşünce esası, sanatın aslı, bilimin mayası, bağışlayıcı güneş, kerem denizi, anlam definesi (sin).

Fāzıl Kāmil Mevlānā Nūre'd-dīn Ḥamza bin 'Aṭā'u'llāh *rahmetu'llāhi te'ālā*

Ol serdār-ı rü'esā-yı 'ālemyān ve re'īs-i ser-firāzān-ı 'ālemyān Üç Baş dimekle meşhūr u mezkūrdur. Sevālif-i 'ulemā ve sevābıķ-ı fużalādan zemān-ı ifāde ve āvān-ı ifāzasına vāşıl olduđı 'ulemādan telemmüz idüp Mevlānā Mu'arrif-zāde'nūñ hıdmet-i sāmī-rütbetlerinde tekmīl-i ṭarīķ-ı 'ilm eyledükden şoñra Mağnīsā Medresesi'ne ve İznīķ Medresesi'ne ve Ebū Eyyūb Enşārī Medresesi'ne ve dārü'n-naşr Edrene'de Üç Şerefeli Medreseleri'nūñ birisine müderris oldı. Menāzım-ı zıkrde muntazām olan medreselerden şoñra merḥūm u mağfūrınleh Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī'nūñ Amāsiyye'de binā eyledüđi medresesine müderris olduğundan mā-'adā ol diyār-ı celilü'l-i' tibārda müftī naşb olınmış iken terk-i ders ü fetvā eyleyüp yevmī yetmiş akçe ile teķā'üd ihtiyār eyledi. **Meşnevī:**

Terk be-kun cāh u menāşıb heme

Dūr şū ez cümle ma'ārib heme

'Ārif-i hūd bāş u 'avārīf maḥ'ān

Ma'rifet-i ḥakķ zi ma'ārif medān⁵⁵¹

Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz kırķ senesinden şoñra tengnā-yı nāsūtdan ecvāt-ı derecāt-ı lāhūta revāne oldı. Ḳabr-i şerīfi kendi binā itdüđi mesciddedür. **Şi'r:**

Sū'-ı bālā-yı çarḥ der ne-gerīd

Ez şerī [402] tā bustāķ 'arş perīd⁵⁵²

Mümā-ileyh bedāyi' -ı berāyi' -ı 'ulūma vāşıl ve maṭāmīḥ-i maṭāriḥ-i fūnūna mütevāşıl bir fāzıl ve fenn-i fıķhda mertebe-i ictihāda nā'il bir kāmil idi. 'Alā'ıķ-ı ḥalā'ıķ ki 'avā'ıķ-ı ḥālīķdür. Anda münķaṭı' olup kendi aḥvāline iştiğāl üzre idi. **Ḳıṭ'a:**

Rū-yı gürīz nīst ki gerdūn kemānkeş est

Cāy-ı dereng nīst kī gītī müşevveş est

⁵⁵¹ *Tüm makam ve mevkilerileri bırak. Tüm ihtiyaçlardan uzaklaş. Kendi arifin ol ve diğer ariflerin peşine takılma. Allah'ın marifetini marifetlerden bil.*

⁵⁵² *Gökyüzünün üstüne bakıyordu. Yerden arş çatısına atladi.*

Bā-her ki üns gîrem ezû sūhte şevem

Be-niger ki üns nîz be-taşhîf âteş est⁵⁵³

Cem^ç -i māl ü menāl itmek bābında cidd-i cedîd ve kedd-i ^ç atîd idüp tekşîr-i sîm ü zer itmege sa^ç y-ı bî-dirîğ ider idi. Emr-i ma^ç âşda mürîş-i zillet olan kıllat ve mücib-i hesâset olan hisset cenâb-ı vâlâlarına tabî^ç at olup bir dirhem harc itse dirhem ve perîşân ve bir dînâr ardınca tarîk-ı nâr-ı hicrân olur idi. Akrân ü emşâlinden sâ^ç ir aşhâb-ı cāh u celāl ve erbâb-ı ^ç izz ü iqbāl gibi merâşim-i ^ç arz u vaqârı himāyet itmeyüp levâzım-ı nāmūs u haşmeti himāyet itmedüğinden şiyâb-ı dünyeyi reddiye-gîr idi. Zümre-i ^ç ulemānuñ şu^ç ün-ı rif^ç at-nümününüñ muktezāsınca at ile gitmesi lâzım olan yirlere ol kişi yayan gider idi. Ammā fārisân-ı hārisân-ı meydân-ı ^ç irfān ve şeh-süvārân-ı ser-firāzân-ı ^ç irāş-ı fazl u iqbānuñ ata binmekden maqşūdları tecebbür ü tekebbür olmayup ancak kendilerinüñ ^ç ulüvv-i cenâb ve sümüvv-i nişâblarını i^ç lām u i^ç lān eylemekdür. Bu ma^ç nādan ol ^ç aqıl-ı gāfil bu maqūle umürdan ol şeh-süvār-ı meydân-ı fazā^ç il rācil idi. Mümā-ileyh gāyet-i gāyet-i hisset ü imsāke vāşıl u nā^ç il olduğı eçlden bî-şümār dirhem ü dînâr iddihār idüp kîse-i ^ç add ü ihşāya şıgmaz idi ve engüşt-i hesâb u ihtisābla şâyılmaz māl-i firāvān cem^ç eyledi. Enfa^ç -ı vesā^ç il-i celā^ç il-i sa^ç âdet-i uşreviyye ve esra^ç -ı zērāyi^ç -ı berāyi^ç -ı devlet-i ma^ç neviyye olan şadaqāt-ı cāriye-i bākiye kısmından kendi evi qurbında bir mescid-i şerîf ve ma^ç bed-i laţîf binā idüp havālisinde hücerāt-ı müte^ç addide binā eyledi. Zikr olınan hücerātta sâkin olan fuqarā-yı ^ç ulemā fuqarā için vazîfe ta^ç yîn idüp bu cümleye bî-şümār-ı nuqūd u ^ç uqār ve kütüb-i mu^ç tebere vaqf eyledi.

El-mālî lā-yenfe^ç uk mâlem yufāriqakr⁵⁵⁴ Meşnevî:

Ey hünerver be-kun ^ç imâret-i ^ç âm

Ki der ü hayr bâşed ü hem nām

⁵⁵³ Dünyanın avcı olduğı kaçınılmazdır. Bekleme zamanı değıl ki dünya örselenmiş. Herkese yakınlaşsam ondan yanyorum. Bak ki “üns” kelimesi yanlış okunursa “ateş” olur.

⁵⁵⁴ Malı ona faydasızdır. Onun malı size emanettir.

Gerçe ba' zı zi māl kāst şevēd

Kār bisyār halk rāst şevēd

Her ki rā re 'y-i vaqf sāhten est

Evvel şart māl bāhten est⁵⁵⁵

Rivāyet olunur ki merhūm u mağfūrūnleh Sultān Süleymān Hān Ğāzī ḥazretlerinūñ zemān-ı salṭanatında olan vūzerā-yı vālā-cenābdan vezīr-i a' zam ve müşīr-i efham merhūm İbrāhīm Paşa *şānihā'llāhu te'ālā fi'l āḥiretin* bir gün mevlānā-yı mezbūr ile muşāḥabet ider iken 'inān-ı kelāmı bu cānibe şarf ü sevḳ eyledi ki sizūñ cenāb-ı mezhebū'ş-şifātuñuzuñ sīm ü zer ve dirhem ü dīnāra kemāl-i mertebe ve mertebe-i kemālde meyl ü muḥabbeti vār iken bu kadar nuḳūd-ı vāfire ve emvāl-i mütেকāşireyi bī-pāk kīse-i imsākden iḥrāc idüp vūcūh-ı ḥayrāt u ḥasenāta şarf eylemek ve muvāfiḳ-ı müberrāt olan merāşid-i şadaḳāta vaqf eylemek ḡayrı me'mūl idi. Bu maḳūle emr-i ba' id ve kār-ı ḡarīb ne taḳrīble sizden şādir ü bādir oldı diyü isti' cāb ü istifrāb tarīḳıyla su'āl eyledi. Bu muḳābelede Üç Baş dinen mevlānā-yı fazā'il-nişāb cevāb virüp bedāyi' -ı beżāyi' -ı dūnyā-yı bī-ḳadr ü miḳdār ya' nī dirhem ü dīnār ḳismında farṭ-ı muḥabbetümden ve kemāl-i meveddetümden anı ḳabza-i ḳabzumdan ayırmayup ucūr-ı müterettibesi gibi anı semt-i āḥirete bile iletmek mülāḥaza eyledüm didi.

Şi'r:

Ğamm meḥūr cān-ı men ez fevt şud māl ü menāl

Ki in 'amel bā' iş-i nīkūyi-i ' uḳabā bāşed⁵⁵⁶

El-ḥaḳḳ bu cevābda menhec-i şavāba nāhic olup ser-menzil-i işābete işābet eyledi, *revḥu'llāhi te'ālā rūḥa*.

⁵⁵⁵ Ey sanatçı, halk için çalış. Çünkü içinde hem hayır var hem şöhret var. Gerçi bazen mal azalıyor ama birçok halkın işi görüyor. Vakfetmek isteyen her kimsenin ilk önce malını unutması gerekiyor.

⁵⁵⁶ Canım, paranın pulun kaybindan mutsuz olma. Çünkü bu iş öbür dünyada iyilik olacaktır.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Seydī bin Hācī Maḥmūd *raḥmetu'llāhi te'ālā*

Mücellidođlı dimekle meşhūr u mezkūrdur. Aşlı Koca ili vilāyetindendir. Zemānesinde olan 'ulemā-yı 'izāmuñ mecālis-i me'ser-eşer ve müfāḥir-i seyrlerinde 'ulūm-ı mu' tebereyi taḥşil ü tekmi'l itdükdən şoñra semt-i tedi's ü ifādeye sülük eyledi. **Mışra'** :

*Hüve'l-seydü'l-Maḥmūd bi'l-fāzıl ve'l-kemāf*⁵⁵⁷

Bu eşnāda maḥrūsa-i Burūsa'da 'İsā Beg Medresesi'ne müderris olmuş iken 'ināyet-i bī-gāyet vāhibü'l-āmāl qarīn-i ḥāl-i şeref-me'lī olup bedreka-i hidāyetu'llāha ittibā'en ṭarīk-ı taşavvufa taṭarruḫ eyledi. Bu üslūb-ı mergūb üzre teḳā'üd iḥtiyār idüp sevād-ı ḥubb-ı cāh u celālī şakk-ı dilden ḥakk idüp yevmī on beş aḳçe vazīfe-i mu' ayyene ile ḳanā'at eyledi. **Kıṭ'a:**

Kimyā-yı kunem turā ta' līm

Kān der iksīr ü der sa' ādet nīst

Rev ḳanā'at güzīn ki der 'ālem

Kimyā-yı be-ez ḳanā'at nīst⁵⁵⁸

Meşāyiḫ-i kirāmdan 'ārif-i bi'llāh ḳurbet-penāh-ı ma' ārif-dest-gāh Seyyid Buḫārī ḥazretleriyle muşāḥabet idüp ḥıdmet-i şerīflerinde ṭarīk-ı taşavvufi taḥşil ü tekmi'l eyledi. Bereket-i muḳārenet-i fevā'id-güsterleri sebebi ile tecrīd-i nefis-i nāṭıka ve tehzīb-i aḥlāḳ-ı rā'ıka idüp şalāh u 'iffet ve zühd ü diyāneti nihāyete irgürdi. Mūmā-ileyh taḳī vü naḳī ve mütevāzı' u müteḥaşşı' maḥmūdü'l-ḥāl bir şāḥib-i kemāl idi. Kürre-i 'alā'ıḳ-ı ḥalā'ıḳ engüşt-i inḳıṭā'la ḥall idüp cenāb-ı rabbü'l-erbāba mütemaḥḥız olmuş idi. Kemāl-i meskenet ve nihāyet-i te'abbūdinden aşlā ḥıdmet-kār istiḥdām itmeyüp ḥavāyic-i lāzime ve levāzım-ı mühimmesini evine kendi nefsiyle getitür idi. Merḫūm u mağfūrünleh Sultān Selīm Hān Gāzī'nüñ evā'il-i eyyām-ı salṭanatında *İrci' i ilā rabbiki rāzıyeten marzıyyeten*⁵⁵⁹ ḥıṭāb-ı

⁵⁵⁷ Cömertliğin ve üstünlüğün ustası kendisi (dir).

⁵⁵⁸ Sana bir kimya öğreteyim ki onun gibi iksir ve saadet yoktur. Git kanaat et ki âlemde kanaat gibi bir kimya yoktur.

⁵⁵⁹ Allah'ın rızasını kazanmış olarak Rabbine dön (Fecr 28).

sa' âdet-i intisâbına imtişâl eyleyüp 'inde melîkin muḳtedirin'⁵⁶⁰ maḳâmına vâşıl u nâ' il oldı.

Zıkr olınan maḳâsin-i fazâ' ilinden mâ-' adâ müfâhîr-i me'şerden ḥüsn-i ḥaṭṭa mâlik olup yazduğı ḥuṭûṭ-ı ḥuḫûz-ı rağbetle maḫzûz-ı leḫzât-ı rağabâṭla melḫûz idi. **Şi'r-i Arabî:**

Enne sel iḳlâme yevmen liya' melihâ

İnsâke küll kemmî hez 'âmîle

Ve enne emr 'alâ raḳi enâmile

*Aḳar bi'r-rıḳ kitâbü'l-enâm lehu'*⁵⁶¹

Ba' zı kütüb-i mu' tebere taştîr idüp bir vechle [404] taşḫîḫ ü taḫşiye ider idi ki ḥuṭûṭ-ı âb-dârıyla ḥavâşî kitâb-ı berâ' at-şî'âr envâ'-ı ezhârla zînet bulmuş cedâvil-i enhâr-ı kirdâr nümâyiş bulur idi. Her bir şecere-i saṭr-ı muḫaşşâsı şemere-i fevâ' idle müzeyyen olur idi. Eşnâ-yı iştiğâlinde fûnûn-ı 'âliyetü'ş-şu'ündan naẓar-ı şerîfi müte' allıḳ olduğı mevâzi' -ı müşkile ve mevâkı' -ı mu' dileyi taḫḳîḳ idüp kuvvet-i ṭab' -ı diḳḳat-i beyyiniyle muḫâl-i daḳîḳa-yı raḳîḳayı tedḳîḳ u terkîḳ ider idi. **Şi'r:**

Ṭab' -ı diḳḳat bîn-i ü hergiz ne-mîdâred 'adîl

*Fehm-i tîz-i müşikâf-ı ü ne-mîyâbed bedîl'*⁵⁶²

Mevlânâ Muḫyi'd-dîn Meḫammed bin Ya' ḳûb *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Ece-zâde dimekle ma' rûfdur. Kendinûñ 'aşrında olan ' ulemâdan ta' allüm idüp defâtir-i âzâlde kendi içün meştûr u muḫarrer ve maḳdûr u muḳadder olan desâtir-i ' ulûmı istiîfâza eyledi. Bu eşnâda ḳudve-i aşḫâb-ı ifâde Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde ḫâzretlerinden telemmüz idüp mülâzemet-i münâdemet ve mümâreset-i müdâresetle tekmîl-i zât eyledi. **Şi'r:**

Telemmüz kerd ez ân üstâd-ı kâmil

*Ta' allüm kerd ez ân dânâ-yı fâzıl'*⁵⁶³

⁵⁶⁰ Kudret sahibi Melik'in huzurunda (Kamer 55).

⁵⁶¹ Bütün hayatımı etkileyen bir anıyı asla unutmam. Onunkilerden daha narin parmaklar görececek değilim hayatımda. Eğer kitaplar onun erdemlerini anlatacaksa, ancak değerlerini anarlar.

⁵⁶² Onun dakik zevki asla yanlış yapmaz. Onun keskin ve ince anlayışının eşi yok.

⁵⁶³ O kâmil hocanın öğrencisi oldu. O iyi ve akıllının nezdinde eğitim gördü.

Manşib-1 tadrîsden İznîk Medresesi'ne müderris olmuş iken manşib-1 kazâ silkine sâlik olup ba'zî kaşabalarda kâdî olduğundan sonra Sultân Selîm Hân-1 mağfiret-⁶⁴ unvânı zemân-1 saltanatında Selânîk kâdîsı ve maħrûsa-i Burûsa kâdîsı oldu. Maħrûsa-i mezkûrede icrâ-yı şerâyi⁶⁵ -1 Nebeviyye ve imzâ-yı aħkâm-1 Muştafâviyye ider iken ⁶⁶ azl olunup toķuz yüz yigirmi dört târîhlerinde ma'zûlen vefât eyledi. **Mışra'**:

Raħmet be-rûh-ı aķdes-i ũ bād bî-şümâr⁵⁶⁴

Ol fâzıl-1 zekî zihn-i pākî kavî-i nîk-endîş ve şadâķat-i kîş ũ nefsi mübârek bir kimse idi. Zât-1 şerîfi aħlâķ-1 ħamîde ve eķvâr-1 pesendîde ile pîrâste vü ârâste olup zarâ'if-i maħâsin ve me'şer ile mevşûf u leķâ'if-i müfâħir ũ mekârim ile ma' rûf idi. **Şi'r**:

Heme merd mî-būd ũ şıdķ u şefâ

Heme mekremet būd ũ mer ũ vefâ

Pesendîde ħū būd ũ perhîzgâr

Vücûdeş şude mâye-i iftiħâr⁵⁶⁵

Tezyîl Ba'zî akrabâsından menķüldür ki merħûm Sultân Selîm Hân ol şehzâdelügi ⁶⁷ âleminde Trabzon sancağı begi olup şefe-i tuğ u livâsı ve sırr-ı ⁶⁸ ilm-i vâlâsı ol diyâra sâye-güster iken mevlânâ-yı müşârü'n-ileyh şeref-i muşâħabetleriyle müşerref olmağın babası Şultân Bâyezîd Hân-1 sa' idden şefâ' at tarîķıyla Trabzon kâdîlığını alıvirmişler idi. Ba' dehû merħûm Sultân Süleymân Hân cülûs-ı ħümâyûn buyurduķda mevlânâ-yı merķûmuñ kendiye Selânîk kâdîlığını ve birâderi Zü'n-nün Çelebi'ye Filibe kâdîlığını şadaķa eyledi, *revħu'llâhi revħümâ ve zâde fî ħurefû'l-cinâni fütûħümâ*.

Fâzıl Kâmil Mevlânâ Muħyi'd-dîn Meħemmed *raħmetu'llâhi te'âlâ*

Şeyħ Şâzelî dimekle meşhûrdur. Emâsil-i efâzıl-1 zemânededen telemmüz idüp tekmîl-i tarîķ-ı ⁶⁹ ilm eyledükden sonra Amâsiyye'de Meydân Medresesi'ne ve Kaşamonı nâm kaşabada Ata

⁵⁶⁴ Onun kutsal ruhuna sınırsız rahmetler olsun.

⁵⁶⁵ Halk arasındaydı ve doğru ve vefalıydı. Tamamen büyüklük ve dostluk ve vefaydı. Hoş huylu ve dindardı. Varoluşu gurur verici olmuştu.

Beg Medresesi'ne ve maħrūsa-i Burūsa'da Velī'd-dīnođlı Aħmed Pařa Medresesi'ne ve dārū'n-nařr Edrene'de Ĥalebī Medresesi'ne mūderris olup erbāb-ı sedād ve ařřāb-ı isti' dāda imdād ü is'ād eyledi. Medrese-i merķūmede mūderris iken toķuz yüz on toķuz tārīhinde vefāt idüp menzil-i ins ve maħall-i Ķuds'de niřīmen-gīr oldu. Mūmā-ileyh fāzıl-ı kāmil ve mūte'abbid ü mūtezehhid ve mūteħazzi' u mūteħařşı' ve mūteverri' u mūteřerri' mısbāh-ı deyəcīr-i tārīkat u miftāh ve ebvāb-ı ĥaķīkat idi. řerā'if-i evķāt-i řeref-gāyātı' ilm ü 'ibādete řarf idüp fi'l-gūdüvvü'l-āřāl kendi aħvāline iřtiğāl üzre oldu. **Mıřra'**:

Meřğül būd müddet-i 'ömreř be-ħāl-i ĥūd⁵⁶⁶

'Ulūm-ı 'Arabī'de ve tefsīr-i řerīfde ve fenn-i fıķhda yed-i tūlāsı olup kāffe-i fūnūn-ı fazā'il-i meknūnda fazīlet-i tāmesi var idi. Lākin bu bizā'et-i ķaviyye ve isti'tā'at-i behiyye ile nesne tařnīf itdüđi istimā' olunmadı, *revħu'llāhi rūħa ve zāde fi'lā ġurefü'l-cināni fütūħa*.

[405] Fāzıl Kāmil Sināne'd-dīn Yūsuf bin Mollā 'Alī Yegānī

Ol Yūsuf-ı Mıřr fazīlet ve 'azīz-i ĥāceğān-ı bāzār-ı ma'rifet zemānesi' ulemāsından vālid-i fazīlet-intimāsından telemmüz idüp tārīķ-ı 'ilmi tekmīl itdükdən řoňra eslāf-ı eřrāfuň üslūb-ı merğūbı üzre maħrūsa-i Burūsa'da Manastır Medresesi'ne ve İnegöl Medresesi'ne ve Yıldırım Bāyezīd Ĥān Medresesi'ne ve İznīķ Medresesi'ne mūderris olmiř iken semt-i ķazāya mūsāmet olup Amāsiyye řehrine ķāđī oldu. Ćehre-i aħvāl-i řeref-āmālinde sedād u reřād-ı mūteħaddis vecīha-i āmālinde simāt-ı řıfāt-ı řadāķat ve istiķāmet-i mūteferris olmađın merħūm Sulťān Selīm-i kām-kār zemānında ol zāt-ı büzürg-vār defter-dār nařb olındı. **ři'r-i 'Arabī:**

Tehnī entāřib ĥaķķen bih

Ve mā cā'e minhā ĥaķīķ bihā⁵⁶⁷

Cumhūr-ı umūr-ı sa'y u kifāyede iķdām-ı belīg ve ihtimām-ı bī-dirīg idüp istikmāl-i māl-i mīrī üzre iken nehc-i ařil-i celīlü'l-ķadre sālīk olup maħrūsa-i Dımıřķ-ı řām-ı kāmīlü'l-i iħtiřāmda ķāđī oldu. Zīkr olınan menāřīb-ı mūteħālī fetü'l-merātibden řoňra maħrūsa-i

⁵⁶⁶ Ömrü boyunca kendisiyle uğraşıyordu.

⁵⁶⁷ Konumu yüksektir, hak etmiştir. Bunu kazanmıştır.

Burūsa’da Yıldırım Hān Medresesi’ne ve s̄ānī-i ravza-i rızvān olan medāris-i Şemān’uñ birisinde yevmī yetmiş aqçe ‘ ulūfe ile mūderris olmuş iken medreseden ‘ azl olunup be-tarīku’t-teqā‘ üd seksen aqçe vazīfe ta‘ yīn olındı. Müddet-i ‘ ömrinde kütüb-i mu‘ tebere-i mu‘ tevere bī-tetebbu‘ idüp mebādī-i ‘ ulūm ve maqāṭı‘ -ı fūnūna meşğūl bir fāzıl-ı maqbūl ve hāvī-i ma‘ kūl ü menkūl idi. **Şi‘r:**

Dilet kitāb-ı mūbīn ve hākā’iḳ-ı tū bürrān

Bisān-ı hāşīye būd est şābit ü meşūr⁵⁶⁸

Seyyid Şerīf Cürcānī’ nūñ muşannefātından Şerḥ-i Mevākıf’a havāşī ve fūnūn-ı ‘ adideden mebāhiş-i mūte‘ addidede resā’il-i keşīre ibdā‘ u iḥtirā‘ eyledi. Zāt-ı şerīfī zühd ü şalāḥ ve fevz ü necāḥla mevşūf olup tā’ife-i Şūfiyye’ye farṭ-ı muḥabbeti olduḡı bā‘ işden sāl-be-sāl şehir-i Ramazān-ı şerīfūñ ‘ aşr-ı aḡırinde anlar ile i‘ tikāf ider idi. Şit-i mūfāḥir-i cūd ü mevāhibi ercā vü enḡā-yı ‘ avālümde meşhūr u mezkūr olup *elyedü’l-‘ulyā ḡayru mine’l-yedi’s-suffi*⁵⁶⁹ ma‘ nāsınını izḡār itmekde yed-i beyzā irā‘ et eyledi. **Şi‘r:**

Fetā muṭlaḡu’l-kefīn bi’l-cūd ve’l-nedī

*Ġiyāşe mine’l-belvā amān mine’l-faḡr*⁵⁷⁰

Hicret-i nebeviyyeden toḡuz yüz kırk beş senesinde vefāt idüp rūḡ-ı pūr-fütūḡı zīr-i şerādan bālā-yı şüreyyāya ‘ urūc eyledi.

‘ Ālim ‘ Āmil Fāzıl Kāmil Mevlānā Pīr Aḡmed Çelebi ibni Nūre’ d-dīn Ḥamza bin ‘ Alī

rahmetu’llāhi te’ālā

Leys-zāde dimekle meşhūrdur. Zemānında olan ‘ ulemādan telemmūz idüp fūnūn-ı mütēdāvileyi aḡz ü zabṭ eyledükden soñra e‘ ālī-i mevālīnūñ ‘ ādet-i ḡasenesi üzre ba‘ zı menāşīb-ı ‘ ulyā ve merātīb-i ḡaşvāya vāşıl u nā’ il olup Üsküb Medresesi’ne ve maḡmiyye-i Ḳoşantıniyye’de Muştafā Paşa Medresesi’ne mūderris oldı. Ol şeh-süvār-ı mizmār-ı fazā’il tarīḡ-ı tēdrīsdan semt-i ḡazāya şarf-ı ‘ inān idüp şehir-i Üsküb’de ḡāḡı olmuş iken tekrār

⁵⁶⁸ *Senin kalbin aşıkâr bir kitap ve senin gerçeklerin keskin (bir) kenar gibi sabit ve yazılı (dır).*

⁵⁶⁹ *Veren el alan elden üstündür.*

⁵⁷⁰ *Ne eli açık ve zarif bir delikanlı. Muhtaçları ve zor durumda olanları ihtiyaçtan kurtarıyor.*

medrese semtine sülük eyleyüp bu takrîble dârü'n-naşr Edrene'de Halebî Medresesi'ne ve Dârü'l-Hadîş Medresesi'ne ve Şemâniyye Medreseleri'nün birisine müderris oldı. Ba' dehü tarîk-ı kazāya ta'arruk idüp bir miqdâr müddet ma'hrûsa-i Mışr'da kâdî olduğdan soñra ol manşib-ı 'azîmü'l-kadrden 'azl olunup yevmî toksan akçe vazîfe ta' yîn olınmış iken şâniyen ma'hrûsa-i Mışr'da müvellâ oldı. Ol ma'karr-ı kadîm-i nüzhet-i nedîmde hıkk-ı mersûme-i kazāyı edâ idüp hıcc-ı bî-'ıvec 'adl ü dâdı tenfîz ü imzâ ider iken 'azl olunup yevmî yüz akçe 'ulûfe ile tekâ'üd ihtiyâr eyledi. Hicret-i nebeviyyeden to'kuz yüz elli iki senesinde vefât idüp 'andelîb-i rûh-ı hümâyün-ı bâlî anuñ âşiyân-ı kudsde nişîmen-sâz oldı. Bülbül-i câmı sidretü'l-müntehâya vuşul buldı. Ol fâzıl-ı kâmil mütetebbi' u müteberri' ve müteverri' u müteşerri' 'ilm-i fûrû' da mâhir ve ahlâk-ı müstaşseneye kâdir kerîmü'n-nefs bir kimse idi.

Şi'r:

Hâme-i mestûfî dîvân-ı a' lā kâşirest

Ez sevâd nüşha-i ahlâk-ı mestûfâ-yı tû⁵⁷¹

Mümâ-ileyh Leys-zâde Efendi'nün zât-ı şerîf-i şeref-âyâtı âbâ-yı Ma'hmûdü's-şifâtı gibi [406] ef'âl-i nâkışa ile mevşûf olmayup nu'ût-ı nâ-pesendide ile men'ût degül idi. Ma'hrûsa-i Mışr'da emed-i medîd ve 'ahd-i ba'îd kâdî olmağın şervet-i 'azîme şâhibi olup hadd-i 'adedden mütecâviz nefâ'is-i kütüb-i la'îfe cem' eyledi ve lâkin ol hı'âce efâzıl-ı hazâ'in-i defâ'in-i 'ulûmı tetebbu' itmeyüp nu'qd-ı ha'kâ'ik ve 'arûz-ı da'kâ'ika dest-res bulmamış idi. Te'lif ü taşnîfe müte'allık 'uqbân-ı 'irfân ve mektûmât-ı meknûzât-ı 'ilmiyyeye vâşıl olmamış idi. Tercemân-ı hem-zebân erbâb-ı 'irfân olan hâme-i zebân ol fâzılun eliyle ha'kâ'ik-ı 'ulûm ve da'kâ'ik-ı fûnûnı tûmâr-ı pîçide-i gaybdan levha-i şafha-i beyâna kemâ-yenbağî nakl idüp kitâbete kesilmiş 'abd-i mekâtib gibi hıdmetinde şâbit-kadem iken anı isti'hdâm itmeyüp âşâr-ı berâ'at-i îşâr-ı aşdâr eylemedi, *revhu'llâhi te'âlâ rûha*.

⁵⁷¹ *Senin yazarlığının ahlak şarkısına yüce divan yazarının kalemi yetişmez.*

Mevlānā Yegānī Paşa Çelebi *rahmetu'llāhi te 'ālā*

İsmi Muştafā'dur. Zemānesinin ulemāsından mü'eyyed min 'inda'llāh Mevlānā Mü'eyyed-zāde'nün hıdmetlerinde te'yid-i mebānī-i 'ulūm ve teşyid-i esās-ı fūnūn idüp tekmi'l-i tarīk-ı 'ilm eyledükden şoñra maħrūsa-i Burūsa'da Kaçluca Medresesi'ne iki def'a ve dārü'n-naşr Edrene'de Halebī Medresesi'ne ve Dārü'l-Ḥadīş Medresesi'ne müderris oldı. Zıkr olınan medresede ifāde üzre iken ol fāzıl-ı ecille ecel yetişüp toçuz yüz otuz toçuz tārīhlerinde maħrūsa-i Kaçantıniyye'de vefāt eyledi. Ol fāzıl-ı fazilet-āyāt hamīde şıfāt ve pesendide simāt olup ḥalīm ü kerīm ve saḥī-i vefī idi. Cümle-i fūnūn-ı fazilet-i meknūnda müşāreket-i 'ilmiyyesi olup aḳsām-ı 'ulūm-ı mütedāvileye kemāl-i iştiğālle meşğul-ı maḳbūl kimse idi. Lākin mizāc-ı şerīfinde külli i' tilāl olup istiḫā'at-i bedeniyyesinde za' f-ı kavī olmağın kuvvet-i derrākesinde daḫı za' f u fütūr olup te'līfe mecālī olmadı. Semt-i imlā vü inşāda yed-i tūlāsı olan ḥāme ile anuñ eli olup taħrīrde kalet-i dū-zebānla dili var iken te'līf ü taşnīf emrini başa çıkarmamış idi. Pergār-ı efkār ve kilik-i pergārı yazup çizmege toçluk eli varmamış idi. Ḥāme-i serī'ü'l-beyān ol taħrīr-i ma'ārif-nişānuñ taħrīrātını yazmağda hıdmete bel bağlayup

Mışra' :

Ez düst yek işāret vez mā biser devīden⁵⁷²

mazmūnınca edā-yı hıdmete ḥāzır-bāş iken ol ser-firāz-ı 'ālemiyān anuñ eliyle taşnīf-i ibdā' u ihtirā' eyledi. Ancağ Seyyid Şerīf ḥazretlerinin Şerḥ-i Miftāḥ'ınıñ bir miḳdārına ḥavāşī yazmış idi. Ammā ihtilāl-mizāc olmasa toçka āşār zuhūr ider idi. Lisān-ı Türkī'de enāşid-i belāgat-ı bünyād inşād idüp kılāde-i rüzgār ve gūş-vāre-i mesāmi' -ı felek-i devvār olmağ sezā-vār durer-i ğurer-i eş'ār-ı şī'ri şī'ār-ı tanzīm eyledi, *rahmetu'llāh*.

Mevlānā Zirek-zāde Paşa Çelebi *rahmetu'llāhi te 'ālā*

Zemān-ı ifāzasına vāşıl olduğı fużalādan tekmi'l-i tarīk-ı 'ilm eyledi. Ba' dehū meslek-i ifādeye sülūk idüp ba' zı medārisde müderris olduğdan şoñra Üsküb Medresesi'ne ve maħrūsa-i Burūsa'da Manastır Medresesi'ne ve dārü'n-naşr Edrene'de Üç Şerefeli

⁵⁷² Yardan bir işāret (olursa), bize zevk ile koşmak (düşer).

Medreseleri'nün birisinde müderris oldu. Medrese-i mezkûrede ezkiyâ-yı zemâneye ifâde idüp bir t̄alibūñ levḫa-i müteḫayyilesinde rūsūm-ı 'ulūmı resm ü şebt ider iken merḫūm Sulṭān Selīm Ḥān ḫazretlerinūñ evā 'il-i salṭanatı tārīḫlerinde vefāt eyledi. Mūmā-ileyh temşiyet ü takviyyet-i erbāb-ı talebde ḫavī bir fāzıl-ı zekī olmağın ol zemānenūñ maḫbūllerinden bī-ḫadd-i talebe-i fażilet-ḫarīn ḫūsn-i terbiyetlerine rehīn olup şūmūl-i envār-ı āşār ifāzasıyla müstezād-ı şūmūl-i felek-i fazā 'il ṭabaḫāt-ı 'āliyye vāşıl oldılar. **Ḳıṭ' a:**

Zihī bülend cenābī ki ez rah-ı ta' līm

Güzeşte pāye-i ḫudret be-rütbe ezme ve hūr

Zi nūr u fer-i tū būdend muḫtebas 'ālem

Resīde end be-mi' rāc cümle ehl-i şu'ūr⁵⁷³

Cenāb-ı şerīfleri mu' āşır olduğı müderrisin arasında şöhret-i tāme ile meşhūr olup şeref-i ifāza ile *ke 'şemsü vasaṭu 'n-nehār*⁵⁷⁴ iştihār buldılar.

Tezyīl Şiḫāt-ı aḫrabāsından [407] olan ba' zı şādıḫu'l-ḫavl kimseden mesmū' dur ki mezkūr Paşa Çelebi'ye Üç Şerefeli Medresesi'nden Şahñ Medresesi virilüp kendileri İstanbul'a varup birkaç gün edā-yı ḫıdmet ifāde eyledükden soñra ba' zı muḫtezayāt-ı iḫtizāsıyla Edrene'ye gelüp mesmūmen anda vefāt eyledi. Hişār içinde Kenīsā Cāmi' i ḫurbında mekteb-ḫānede defn olındı, *rahmetu 'llāhi te'ālā*.

Fāzıl Kāmil Zīrek-zāde Meḫammed Çelebi *rahmetu 'llāhi te'ālā*

Ol 'aşruñ 'ulemāsından okuyup taḫşīl-i 'ulūm-ı zāhire-i zāhire eyledükden soñra bilād-ı keşīreye ḫādī vü müvellā oldu. Dārü'l-ḫazā-yı ḫükm ü ḫükümetde müdde' ā-yı şer' -i şerīf vācibü't-tebcīl-i tenfīz ü tescīl idüp edā-yı merāsım-i ḫazāda sīret-i veşīḫa-i marziyye üzre idi. Meclis-i şerīfinde ebnā-yı zemâneye ta' arruzdan i' rāz idüp kendi aḫvāline iştigāl üzre idi.

Şi'r:

⁵⁷³ Aferin o efendiye ki öğrettikleri için. Güçlerinin seviyesi ay ve güneşten gelmiş. Ālem onun ışıık ve şevketinden faydalanmaktadır. Tüm şuurular "Mirac"a vardılar.

⁵⁷⁴ Güneş gibi parladı.

Hüve'l-munşaf beyne'l-enām ba' de lehu

Ve mübeyyed zī zulm ve zī içhāf⁵⁷⁵

Tezyīl Mesmū' dur ki Kütāhiyye kâdîliğından ferāğat idüp teqā' üd eyledükde maḥmiyye-i Burūsa'da Yıldırım Hān evkāfından birkaç aqçe vazīfe ta' yin olındı. Merḥūm u mağfürünleḥ Sulṭān Selīm Hān 'aleyhi'r-raḥmetu ve'l-ğufrān' ḥazretlerinüñ evāḥir-i eyyām-ı salṭanatında vefāt idüp Yıldırım Hān Cāmi' nūñ ḥaremindedefn olındı.

Fāzıl Kāmil Mevlānā 'Abdu'l-'azīz

Ümmü Veled 'unfuvānıyla mu' anven olan fāzıluñ oğlı Mevlānā Zeyne'l-'ābidin'üñ kendi 'aşrında olan 'ämme-i 'ulemā-yı 'izāmdan ḥuşuşen Mü'eyyed-zāde'den ta' allüm ü telemmüz idüp mertebe-i ifādeye nā'il olduḡda maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye'de Dāvūd Paşa Medresesi'ne ve maḥrūsa-i Burūsa'da Manastır Medresesi'ne müderris olmış iken menhec-i ḳazāya nāhic olup nice şehrlerde imzā-yı ḥuḳūḳ-ı ḳazā eyledükden soñra tekrār müderris meslegine sülük eyleyüp Trabzon Medresesi'ne ve maḥmiyye-i Edrene'de Dārü'l-Ḥadīş Medresesi'ne müderris oldu. Bu medāris-i şerīfeden soñra maḥrūsa-i Ḥalebī'de kâdî olup merāsım-i ḳazāyı ḳazā vü edā üzre iken Amāsiyye şehrindede müderris ü müfti olup nice zemān bu iki emrūñ muḳtezayātını iḳāmet eyledükden soñra yevmī yetmiş aqçe vazīfe ile teqā' üd iḥtiyār eyledi. Evāḥir-i 'ömrinde ol serdār-ı 'ulemā ve şadr-ı vālā-ḳadrūñ pāylarında i' tidāl ü iḥtilāl vāḳı' olup esās-i 'ömri pāy-dār olmaduḡı sebebden hicret-i nebeviyyeden ṭoḳuz yüz elli tārīḫlerinde sākī-i fenā elinden mevt ayaḡını nūş eyledi. **Mışra'**:

Ki-en māşā 'rabbenā ve ḳazā⁵⁷⁶

Ol şaḥş-ı edīb ü erīb ve ḥasīb ü nesīb ḥadd-ı zātında lebīb ü kerīm vaḳūr u ḥalīm bir fāzıl-ı lāzımü't-ta' zīm idi. Şīt-i müfāḥir-i luṭf u iḥsānı ḳar' -ı ismā' u ezān-ı 'ālemiyān ve āvāze-i cūd ü mürüvveti tefrīḡ ü teşnīf mesāmi' -ı cihāniyān eyledi. **Şi'r**:

Terāḥ ezā mā cay 'etehu mütehellilā

Kānek ta'ṭiyye ellezī ente nā'ile⁵⁷⁷

⁵⁷⁵ İnsanlar arasında tek hakim Allah'tır. O her zulm edenin tek yok edicisidir.

⁵⁷⁶ Her şey Allah'ın isteğiyle olur.

Esnā-yı muşāhabetde cümle-i ‘ālimi ḥayr ile yād eyleyüp ferd-i āferīdenüñ ‘arzına şeyn irāş ider kelām-ı hezl-i ilmāmdan i‘rāz ider idi. *Men keff lisānehü ‘an ‘an i‘rāzü’n-nās eḳālehü Allāhu ‘aşrethü yevmek kıymet*⁵⁷⁸ feḥvāsınca senüñ ta‘n u kelāḥ[?] kelām-ı setrüñ ile cevāhir i‘rāz-ı ‘ālemiyānı şikest itmeyüp kimsenüñ ḥāṭırına toḳunmaz idi. **Şi‘r:**

Ne-ḥ‘āhī ki gūyedet ‘ayb cūy

Bed-i hīçkes tā tüvānī megūy⁵⁷⁹

Cümle-i ‘ulūm zāhire-i bāhire ve fūnūn-ı mütedāvile-i fāḥirede müşāreket-i ‘ilmıyyesi var idi. Ammā ‘ulūm-ı ‘aḳliyyenüñ aḳsāmına ihtişāş-ı tāmı olup ḡayrı fūnūndan aña artıḳ ṭaleb-kār idi. Lisān-ı ‘Arabī’de ḡāyet-i feşāḥat ve nihāyet-i belāḡat üzre ḳaşā’id-i laṭıfe nazm idüp kelimāt-ı ḥarīrīden ince muḥayyel ve nāzik ‘Arabī ḳaşīdeler dimiş idi. Her bir ḳaşīde-i ‘aşīdesi şahā’if-i dīvān-ı rüzgārda levḥa-i iftiḥār ve ḥüsn-i maṭla‘-ı dībāce iḡtirār olmaḡa sezā-vār idi. **Ḳıṭ‘a:**

Nazmı yedül ‘alā belāḡatü şā’ir

Nuṭuḳat ma‘āniyye ‘aliyyü’t-taḥḳīḳ

Fihā bedāyi‘ şan‘atu ve leṭā’if

*El-fenn bi’t-teḥzib ve’t-tevfīḳ*⁵⁸⁰

Tezyīl Mevlānā ‘Abdu’l-‘azīz’üñ evi muḳābelesinde bir [408] medresesi ve daḡı ḥāric-i Ḳoşantınıyye’de Emīr Buḡārī Zāviyesi diyü meşḥūr olan zāviyenüñ yanında bir mektebi vardur. Şadrü’ş-Şerī‘a nām kitāb-ı hidāyet-nişāba ḥavāşī dimişdür ve Maḡnīsā ḳāḏīsı iken bu imzāyı yazmışdur. **Şi‘r:**

Heza ḥucetu mebānīhā

Leste bi’l-vūşuḳ te’sīsā

⁵⁷⁷ Eğer böyle bir efendiye mutlulukla gelerseniz, sizdeki iyiliği almış gibi o da mutlu olur.

⁵⁷⁸ Allah’a yemin olsun ki dilini koruyan kimselerden insanların yüz çevirmeleri kıyamet gününde anlaşılacak.

⁵⁷⁹ Eğer eleştirmenin senden bahsetmesini istemiyorsan hiç kimse hakkında kötü konuşma.

⁵⁸⁰ Ritim, şairin kabiliyetini ince manalarla gösterir. Sanat ahlaki güzelleştirmek için yalnız bir araçtır. İçinde hakiki inciler vardır.

Şaha ‘andī cemī‘ mehvīhā

En terā fi’s-sütürü telbīsā

Şāra ‘Abdu’l-‘azīz kātibuhā

Kažiyen fi diyāru Mağnīsā⁵⁸¹

Mevlānā Şeyh Muhyid-dīn Mehemmed bin Şeyh Muşlihi’ d-dīn Kocavī

Meşāyih-i ahyārdur. Kocalu Şeyh Muhyi’ d-dīn’üñ dāmādıdır. Zemānesinde olan ‘ulemādan telemmüz idüp Mevlānā Efdal-zāde’nüñ hıdmetlerinde fazl u kemāli kemāle irgürdi. Şenşene-i kadīme-i eslāf-ı ‘ulemā üzre maḥmiyye-i Koştanımıyye’de H’āce Hayre’ d-dīn Medresesi’ne müderris olup iktibās-ı meşā‘ il-i meşāgil-i ‘ilmiyye ider iken dā‘ iye-i rā‘ iyye-i firāğ ve ‘uzlet-i ğalebe eyleyüp yevmī on aqçe ile teḳā‘ üd eyledi. **Şi‘r:**

Çü hāfiz der ḳanā‘ at küş ü ez dünyā-yı dūn be-güriz

Ki yek cū minnet-i dū nān be-şad men zer ne-mīerzed⁵⁸²

Ol fāzıl-ı fazā’ il āsar-ı mebla‘ -ı merḳūmı istikşār idüp “Benüm mühimmātuma on aqçe kāfi vü vāfidür. Ḳader-i ḥācetden ziyādeye meyl ü rağbetim ve ceyfe ‘unfuvāniyla mu‘ anven olan murdāra muḥabbetim yoḳdur.” diyü buyurdu. *Ṭaleb mā-fevḳ el-ḳifāfi isrāfi⁵⁸³* **Şi‘r:**

Ve leysü’l-leys min cū‘ı bigād

‘Alā ceyfe biḥiṭ bihā külāb⁵⁸⁴

Rüz u şeb ondan taşra çıḳmayup kendi ‘ibādet-ḥānesine muvāzabet ü mülāzemet ve şerā’if-i evḳāt ve leṭā’if-i sā‘ ātde ‘ibādete münādemet ü müdāvemet ider idi. Erbāb-ı şalāḥ u felāḥa ḡāyet muḥabbet idüp muvālāta şālīḥ olan şuleḥā ile muvāḥāt ider idi. **Şi‘r:**

Lem yebaḳ min lezi şey‘ esrebe

El-eşdiḳı şadūḳ kāmīlü’l-edeb⁵⁸⁵

⁵⁸¹ Bu, büyük gerçeklerin gösterdiği açık bir kanıttır. Satırlarda yalnız hakikati görürsünüz. Bunların hepsini Abdulaziz’e yazmıştır. O yalnızca yazar değil, Manisa şehrinin (insanları arasında) bir hakemidir.

⁵⁸² Hafız gibi kanaat et ve kötü dünyadan kaç. Çünkü iki değersiz ekmek yüz kilolarca altına değmez.

⁵⁸³ İhtiramlı kişiler israf etmemek için yetecek kadar rızık talep ederler.

⁵⁸⁴ Ağalar aslan gibidir. Tazıların kuşattığı leşlere yavaşmazlar.

Cibillet-i aşılyyesinde zārā^c et ü istikānet ve huşū^c u hużū^c ve meskenet-i meknūz olmağın
iştirā itdügi havāyic-i lāzimesini ğayra taħmīl itmeyüp bāzārdan evine kendileri getirürler idi.

Bu maķūle a^c bā-yı meşakķate taħammül idüp minvāl-i meşrūh üzre olan bār-ı cefāyı
getirürler idi. **Şi^c r:**

Hayl-i ^c uşşāk-ı cefākeş bāşed

Mihnet-i yār bār huş bāşed⁵⁸⁶

Eħibbā vü aşdikāşı hıdmet-i sāmī-rütbetine şamīm-i dilden tālīb ü rāğıb olup **Şi^c r:**

Ser-i ki pīş-i tū ber āsitān-ı hıdmet nīst

Serīst ān ki sezāvār-ı tāc-ı ^c izzet nīst⁵⁸⁷

Fehvāsınca iķāmet-i hıdmet cānlarına minnet iken *tevāzuen li'lāhi te'ālā*⁵⁸⁸ ve ol fāzıl-ı
fazā³ il-intimā hıdmetine kendi mübāşeret idüp serkārında ğayruñ eli olduğına rāzı olmaz idi.
Sākin olduğı maħlenüñ mescidinde tefsīr-i şerīf naķl idüp bu bahāne ile ahālī-i vilāyet anda
müctemi^c ve kelimāt-ı tabībesini müstemi^c olup enfās-ı şerīfe-i müteberrikesinden çok kimse
müntefi^c oldılar. **Şi^c r:**

Müfreħi ciger-i ğestigān-ı ^c aşķ resān

Zi kimyā-yı sa^c ādet ki der dehān dārī⁵⁸⁹

Қаđı Beyzāvī ğazretlerinüñ Tefsīr-i Şerīf³ ini şerħ eyleyüp kütüb-i teķāsirde mütefferiķ olan
evābid-i fevā³ idi cāmi^c u ħāvī havāşī taħrīr eyledi. Bu kitāb-ı müsteţābda olan me³ ħaz-i
müşķileyi ve medārik-i mu^c đileyi mübtedī olanlara teshīl ü teysīr içün ^c ibāret ve vāzıĥatü'l-
delālāt ile ħall ü keşf eyledi. Fenn-i fıķhdan Viķāye nām metn-i metīni ve Ferā³ iz-i Sirāciye
gibi Kitāb-ı Raşīn³ i ve ^c Allāme Sekkākī³ nün Miftāhü'l-^c Ulüm nām kitāb-ı i^c cāz-nişābını ve
Қaşīde-i Bürde ^c unvānıyla mu^c anven olan қаşīdeyi şerħ eyledi. **Қıт^c a:**

⁵⁸⁵ Hiçbir şey beni soylu bir efendiye yoldaş (olmak) kadar mutlu edemez.

⁵⁸⁶ Azarlanmak aşıklar için çok büyüktür. Yârin belası onların hoşuna gidiyor.

⁵⁸⁷ Senin yuvanda hizmetinde olmayan bir baş, şevket tacına layık değildir.

⁵⁸⁸ Allah'a karşı mütevazî ol.

⁵⁸⁹ Ağzında yer alan saadet kimyasından aşk yorgunlarının yüreğine bir neşe getir.

Zihî nüfûs u ‘aql ez zamîr-i rüşen-i tû
‘Ulûm-ı küllî u cüzvî ne-mûde istihrâc

Fevâ‘ id-i tû ma‘anî-i keşf rā miftāh
‘İbâdet-i tû fūrū‘ -ı uşul rā minhâc⁵⁹⁰

Mü’ellif-i Şakā’îk ol fâzıl-ı fâ’îkdan bi’z-zât naql eyledi ki âyât-ı kerîmeden bir âyet-i i‘câz âyetde istişkâl eylesem cenâb-ı rabbü’l-erbâba şamîm-i dilden müteveccih olurun. Bu teveccühümün âşâr-ı berekâtıyla maşşûduma zafer bulurun. Eşnâ-yı teveccühde sine-i bâsekîneme sâha-i fasîha-i dünyâ kadar vüs‘et gelüp anda iki mâh-ı tâbân rahşân olur ki bunlar filândur diyü ta‘yîn itmege mecâlim olmaz. Bu iki kamer-i ziyâ-güsterden bir nûr-ı lâmi‘ -ı sâti‘ olur ki ol nûruñ delâletiyle levh-i maḥfûz üzre merkûz olan rumûz âşikâr olup esrâr-ı kelâm-ı vahy-i [409] ilmâm-ı bi’t-temâm baña vâziḥ ü lâyiḥ olur. **Meşnevî:**

Her ki şud nûr-ı ḥaḫḫ der ü meknûn
Buved mücellâ-yı feyz-i ü be-derûn

Rüşen ender dil çü mişbâheş
Keşf-i keşşâf ve feth-i miftâheş⁵⁹¹

Ve dahı eger bu kemîneden a‘mâl-i ‘azîmet-i qarîn şâdir ü bâdir olsa kendümi “Nüzhet-serâ-yı cinân ve ‘işret-fezâ-yı rızvânda müşâhede iderin ve eger ef‘âl-i ruḫşat-ı rehîn zâhir ü bâhir olsa kendümi ol sa‘âdetden mehcûr görüp rütbe-i taḫarrûbden dūr ve mertebe-i rif‘atden sâkıḫ görürin.” didi. Mü’ellif-i Şakā’îk kendiye Şeyḫ-zâde Efendi şamîm-i dilde muḫabbet idüp *ḥabze’l-müteḥallûn min ümmet*⁵⁹² kelâmı mantûḫınuñ nâḫıḫ olduḡı muvâḫât u muvâlâtı ikisi mâ-beynlerinde tevfiḫ eyledükleri ile iftiḫâr u iḡtirâr ider idi diyü taşriḫ eyledi. **Şi‘r:**

⁵⁹⁰ Aferin. Senin parlak yüreğinden nefes alanlar ve akıllılar, genel ve detaylı bilimleri toplamış. Senin faydaların, keşif manalarına anahtardır. Senin ibadetin gerçeklerin altına bir ışıktır.

⁵⁹¹ İçinde hak ışığı yerleşen her kimse onun feyiz ışığından ışık almıştır. Kaşifin keşfi ve anahtarın fethi yüreği aydınlatır.

⁵⁹² Ümmetimden abdest alanlara ne mutlu.

Rā' i-i düstî ve uḥuvvet güzār bāş

Tā bāşedet letā'if-i feyz-i ḥudā refik⁵⁹³

Ve daḥı Mü'ellif-i Şakā'ik ḥikāyet eyledi ki fevātiḥ-i i' mārumba netāyic-i aḥvālümü mülāḥaza itdügimde şöyle ki sâ'ik-ı şâ'ik-ı każā iktizâsıyla menâşib-ı 'āliyyeye zafer müyesser ve merātib-i sâmiyyeye vuşul muḳadder ü muḳarrer olursa manşib-ı każâyı ḳabul itmeyeyin diyü taşmim idüp 'unfuvân-ı şebâbda bu ma' nî üzre ḥazm ü cezm eyledüm idi. Ol zemānlarda Şeyḥ-zāde Efendi baña bir gün naşihat idüp eger saña zemānla cāh-ı każā tevcih olunup ol mesned-i ḥaṭir-i sa' âdet elif-i teklif olınursa każāya rızā lâzımdur mes'elesi üzre elbette ve elbette anı ḳabul itmek gereksin. **Mışra'**:

Bu meşeldür dostlar devlet-i każā yanındadır

Zirā sene-i każā emr-i mendüb ve ṭarika-i mergübdür. Ol meslege sülük eyleyen kimse maşdüḳ-ı manṭuḳ *każin fi'l-cennetü* olmak muḳarrerdür. **Şi'r:**

Każā kār-ı mendüb u müstaḥsen est

Zi cümle müfāḥir każā aḥsen est⁵⁹⁴

Ben daḥı ol ekmel-i vereşe-i enbiyā ya' nî ḥulāşa-i müstaşfā-yı zümre-i ' ulemānuñ vaşiyyetiyle 'āmil olup ḥātım-e-i i' mārumba cāh-ı każâyı anuñ söziyle ḳabul eyledüm. Fāzıl-ı mūmā-ileyh baña bu vaşiyyet ü naşihati itdügi eşnāda mesāḳ-ı kelāmı bu nesāḳ-ı ḥüb ve nemaṭ-ı mergüb üzre sevḳ u baş eyledi ki ḥumāt-ı şer' olan şikāt-ı ḳuzātından bir şālih ḳāḍi dostum var idi. Ol ḳāḍi seccāde-nişin-i manşib-ı każā iken ferāḡat idüp teḳā' üd ihtiyār eyledükden soñra tekrār yine ḳāḍi oldılar. Bu ḳāziyyenüñ sebebini kendiden istiḥcār itdügimde buyurdılar ki ḳāḍi olduğım zemānda cenāb-ı risālet-i menzilet *şallāl'llāhu te'ālā 'aleyhi ve's-sellem* ḥazretlerinüñ rüḥāniyetleriyle münāsebet-i tāme idüp heftede bir kerre vāḳı' amda şeref-i rü'yetleriyle müşerref olur idüm. Fe-emmā manşib-ı każâyı terk itdügimde münāsebet-i sâbıḳaları bi'l-külliyeye benden münḳaṭı' u mürtefi' olup baña bu maḳüle ḥüsrān nümāyān oldu. Ben daḥı ikinci def' a yine semt-i każāya sâlik olup seccāde-i şerī' at-ı

⁵⁹³ *Dostluğun çobanı, herkesle kardeş ol ki Allah'ın feyiz lutfu sana arkadaş olsun.*

⁵⁹⁴ *Hakimlik işi sevap ve sevinçlidir. Birçok şöhretten hakimlik daha iyidir.*

Muhammediyye'ye hıdmete mübāşeret eyledüm. Bu eşnāda bir gice hātīme-i enbiyā olan *resūli mūkerrem şallāl 'llāhu te'ālā 'aleyhi ve 's-sellem* hāzretlerini vākı' amda görüp “Benüm zemān-ı ferāğatümde inķıtā' -ı sa' ādet-i rū' yetinüñ sebebi nedür?” diyü su'āl itdüğimde buyurdılar ki zümre-i kaçānuñ benüm ile ma' nevī kurbetleri ve rūhānī münāsebetleri zemān-ı kaçāda ğayrı zemāndan ziyādedür. Zīrā maħkeme-i kaçāda seccāde-nişin olup sünen-i sünen üzre infāz-ı kaçāyā-yı şer' iyye-i mer' iyye eyledükleri zemānda kendi nefslerini ıslāh u iflāh itdüklerinde mā-' adā ümmetimüñ fuķarāsı ve zu' afāsı hāķķında izhār-ı hūķūķ ve itāl-i ' uķūķ idüp i' ānet ü igāset-i melhūfān ve müzāheret ü muzāferet mazlūmān iderler. Bu sebebden her biri meşāb ü me' cūr olup āşār-ı şefā' atümle me' şūr ve enzār-ı rūhāniyetümle manzūr olurlar. Ammā cāh-ı kaçāyı terk eyledüklerinde kendi nefslerine meşğul olup ümmetimüñ fuķarāsınuñ aħvāliyle taķayyüd ve zu' āfānuñ āmālını tefāķķud eylemezler. Bu dā' iye ile mertebe-i taķarrübden ib' ād olınuş tezābüd-i tevārüd-i kurbetleri noķşān-pezīr olur. Fi'l-vāķı' *ħayraküm aħseneküm kaçā*⁵⁹⁵ mażmūniyla mu' anven olan tā' ife-i aħķām-ı aħķām-ı şer' -i mübīn ve te' bīd ü te' yīd-i dīn-i metīn itmekde sīret-i marziyye-i müstaħsene üzre olup bu hūşūşda nesāķ-ı hūb u hūsn ve nemaţ-ı mergūb u müstaħsen ihtiyār itdükleri için şaft-ı ğayrla mevşūf olduğı muħāķķāķ ve işāret-i mażmūn *kaçāzin fi'l-cennetü* ile mübeşşir-i ileyh oldukları [410] muşaddāķdur. Her birinüñ elvāh-ı aħvālinde levħa-i āyet-i sa' ādet ve şems-i necābet ü su' üdet-i lāyih u sāniħ olup ezimme-i rekā' ib-i meţālib-i dūnyeviyye ve e' inne-i cenā' ib-i uħreviyye ķabza-i iķtidārlarına tefvīz olındı.

Meşnevī:

Ķādīyī müceb-i rızā-yı ğudāst

Bā' iş-i neşr-i nīk-nāmī-i māst⁵⁹⁶

Bu ğikāyetüñ ' aķabinde ol fāzıl sa' ādetümden Mü' elli-i Şākā' iķ' a nuşh u pend idüp manşīb-ı kaçāyı ķabül eylemek umūr-ı mühimmedendür diyü ğatm-i kelām ve itmām-ı merām eyledi.

⁵⁹⁵ *En ğayrlınız borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir.*

⁵⁹⁶ *Bir ğakim Allah'ın rızası için çalışırsa bizim itibarımızın yayılmasına neden olur.*

Hicret-i nebeviyyeden toktuz yüz elli bir senesinde Őahbz-ı rh-ı kdsi pervz-ı aŐiyne-i zlmni-i cismniden nişimen-i aŐil-i nrni-i rhniye ağız eyledi, *revhu'llhi rha*.

Mevln Şerif 'Abdu'r-rağim bin 'Abdu'r-rağmn bin AĞmed 'Abbsi Őfi' i *rahimehm Allh*

Mağrsa-i Mışır'da vcda geldi. Ol diyr-ı celilü'l-i' tibruŐ 'ulemsından telemmüz idüp meyvmin-i 'liyeleri berekatıyla 'ulm-ı edebiyeyi ve 'ilm-i tefsir  hadiŐi tekmiil eyledi ve 'ulem-yı hadiŐden sened-i 'l ağz  taşŞil idüp ŐeyĖ Őlih Necme'd-din ŐaĖrvi'den ve ŐeyĖ Muğyid-din Kfiyec'den ve 'allme-i zemn Emni'd-din AĞsaryi'den ve kdiyy'l-kuŐt Mağbe'd-din Hnefi'den ve bunlardan Ėayrı yetmiş miğdr 'ulem-yı muĖaddiŐinden rivyet-i hadiŐe iczet aldı. Vilyet-i Mışır'da vli olan Sultn Ėavr tarafından merĖum Sultn Byezid Hn Ėzi Ėazretlerine rislet triŐiyle gelen resl-i ferĖunde vuŐl ile mağmiyye-i ŐoŐantniyye'ye geldi. Bu eŐnda Mevln M'eyyed-zde kdi-'asker bulunup Şerif-i mezbrı toktca ri'yet idüp tevĖir eyledi. Mm-ileyh Őerifn eŐnf-ı kemlt-ı 'liyesi 'arşa-i 'arşa iblĞ idüp traf-ı tuğaf m'elleftından Buğri'ye yazduğ ŐerĖ-i Veciz-i İ'cz-engiz'i merĖum Sultn Byezid Hn Ėzi'nn meclis-i smi ve muvkĖf-ı nmlerine iŐl eyledi. Bu muğbelede c'ize triŐiyle Şerif-i mezkra bi-pyn iŐn olunduğdan m-'ad merĖum Sultn Byezid Hn Ėazretinn mağmiyye-i ŐoŐantniyye'de bin itduğu medrese-i vl hadiŐ-i Şerif nağl itmek iŐn sevĖ olunduğda rzi olmayup vtan-ı aşlisine 'avdet eyledi.

MıŐıra':

Hüve'l-evŐn merkz 'aliyyü'l-Ėalb⁵⁹⁷

Sultn Ėavr'nn eyym-ı eylet ve hengm-ı devleti munĖarz olduğdan ŐoŐra mağmiyye-i ŐoŐantniyye'ye Őniyen gelüp tek'd triŐiyle yevmi elli aĖŐe vazife ile ri'yet olındı. Hicret-i nebeviyyeden doktuz yüz altmış Ő senesinde müddet-i 'ömri tağrben yüz yıla yitmiş iken Őast-ı ecille girif-tr olup Ėaziz-i nstdan evct-ı derect-ı lhta vŐil oldu. Ol seyyid-i eyyid-i 'ulem ve eŐref'l-luŐf-ı fuŐalki Seyyid Şerif Őni ve Őer'if-i ma'rifle mlidr. Cümle-i 'ulm-ı edebiyede ve 'ilm-i tefsirde mhir bir fzl-ı seniyy'l-me'Şer idi. **Şi'r:**

⁵⁹⁷ *Memleket sevdası yüreğe iŐlenmiŐ bir istikamettir.*

Lehü'l-fâzîl beyne ekfâ'a

*Lehü'l-sebağ beynü'l-efâzîl*⁵⁹⁸

İlm-i hadîşde yed-i tülâ sened-i a' lā şāhibi olup tevārîh ü muhâzarâtdan ve nevâdir-i hikâyât u rivâyâtdan ve şaşâ'id-i ' Arabiyye maṭbū' adan ve münşe'ât-ı laṭîfe-i maṭmū' adan çok nesne hıfz itmiş idi. Kendi qarîha-i şahîhasından daḥı bî-nihâye laṭîf inşālâr ibdâ' u iḥtirâ' idüp lisân-ı ' Arabî' de eş'âr-ı belâğat-şî'âr-ı inşâ ider idi. Kelimât-ı manzûme-i munṭazamasınıñ cevâhir-i zevâhir-i ferâ'id-i fevâ'id-i ḳalâ'id-i ḥarâ'id-i beyân ve ḥallî-i nuḥûr-ı nevâhid-i tibyân idi. Gevher-i şeb-çerâğ-ı ' ibâreti şem' -i cem' -i şâ' irân-ı seḥer-i âferîn ve ' in-i nûr-ı ' in-i nâzîmân berâ' at-i âyîn olup her sözi revâc-ı bâzâr-ı feşâḥat ve revnaḳ-ı gül-zâr-ı belâğat idi. Yerâ' a-i ḳaviyyü'l-istiṭâ' esinüñ âşâre itdüğü âşâr-ı belâğat-i şârından birkaç ebyât-ı i' câz-âyât irâd olındı. **Şi'r:**

Mâlî arâ aḥbâbunâ fi'n-nâs

Şarū kemişli ḥubâbinâ fi's-sak'as

Şuvarı zūḳak 'indi evvel nazara

Ke'el lû'lû' el-mütenâsıḳa'l-icnâs

Ve ez a' detü'l-ṭaraf fihum lem teced

*Şey'en ve şâr ruḥâ'uhum li'l-ba's*⁵⁹⁹

Pirlik ' âleminde nişîb-i meşîbe toğrılduḳda didüğü nazımlardandır. **Ḳıṭ'a:**

Er 'aşnâ el-dehr ey ra'ş

Ve'd-dehr zūḳuvet ve zū baş

⁵⁹⁸ O emsalleri olan akillerin arasında en iyisi (dir). O, ustanın kendisidir.

⁵⁹⁹ Sevdiklerim bardağımdaki şarap gibidir. İlk bakışta nadide inciler gibi hayran olur insan. Yeniden baktığımda, genellikle içi boş yığınlardır.

Ƙad kent emşey ve leste a'cini

Fe'l-yevm ve leste emşi⁶⁰⁰

Şabāhat-i cebhe-i aḥvāli şabāḥ-ı 'id-i sa' id ve fūrūġ-ı āftāb-ı 'ālem-tāb gibi maṭla' -ı envār-ı sa' ādet olup re'y-i cihān-ārāsı şubḥ-ı nūr-ı efzā-yı mu' zilāt ve ḥūrşid-i zulmet-zidā-yı şeb-i şeb-i müşkilāt idi. Sīmā-yı laṭif-i vech-i besīmi ve ḥalk-ı 'azīm [411] ve luṭf-ı cesīmi ḥalk-ı 'ālemi şādān idüp güler yüziyle gül gibi ḥandān itmiş idi. Ḥin-i muşāḥabetde laṭifü'l-muḥāvere ve lezizü'l-muḥāzara ve 'acibü'n-nādire olup mütevāzi' u müteḥaşşi' kerīmu't-tab' ve seḥiyü'n-nefs kimse idi. Enfās-ı müteberrikesinden cümle-i 'ālem teberrük ü teyemmün idüp vücūd-ı şerīfini 'in-i sa' ādet ve maḥz-ı bereket ittiḥāz itmişler idi. **Şi'r:**

Zi enfās-ı nefīs-i tū ber yāb

Şud enfās-ı mesīḥi zindeġi yāb⁶⁰¹

Aşāġır-ı nāsa ekābir-ı zevi'l-me'ser gibi tebcil ü teclil idüp fuḳarāya daḥı kemā-yenbaġı ta' zīm ü tekrīm ider idi. Zıkr olınan Buḥārī şerḥinden ġayrı Şevāhid-i Telḥiş nām kitābı şerḥ idüp Ma' āhid-i Tenşiş diyü tesmiye itmiş idi. El-ḥaḳḳ sā'ir şerrāḥa mevāzi' -ı keşirede tefevvuḳ u tefāzzul idüp anlaruñ gitdüġi merātib-i 'ulyādan bālāter-mertebe' uruc eyledi. *zālike faẓlu'llāhi yū'tihi men yeşā'u⁶⁰²* bu faẓā'il-i 'adideden mā-' adā ḥüsn-i ḥaṭṭ mālik olup aḥsen-i taşvīr üzre ḥaṭṭ-ı dil-peẓir taşvīr eylemekde yāḳūt-āsā iẓḥār-ı yed-i beyzā eyledi. **Ƙıṭ'a:**

Mevlā belāġate lafzahu ve beyānehu

Rūzi yezān bi-ḥüsnihā el-evrāk

Ve lehu berā' ke'l-ġuşūn faḥaṭa

Ezhāruhā ve şemāruhā el-erzāk⁶⁰³

Revḥu'llāh-ı te'ālā.

⁶⁰⁰ Kaderim beni hızla sarstı. Kader güçlü ve ihtişamlıdır. Yalnız yürüyordum koşmadan. Şimdi koşuyorum, yürümeden.

⁶⁰¹ Senin nefsinin nefeslerinden faydalandı. Mesihin nefesleriyle hayat buldu.

⁶⁰² Bu Allah'ın lütfu olup dilediğine verir (Mā'ide 54; Hadid 21; Cum'a 4).

⁶⁰³ Âlimlerin kendi belagatları ve telaffuzları vardır. Sözleri ince dallı, yapraklı ağaçlar gibidir. Ancak kader bu ağaçların çiçekleri ve meyveleridir.

Mevlānā Amāsiyyeli Bahşı Hālefiyye *rahmetu'llāhi te'ālā*

Çaşaba-i mezkûre muzâfâtından bir çaryede vücûda geldi. Ol 'aşruñ 'ulemāsından telemmüz idüp tahşil-i kemālât eyledükden şoñra tekmi'l-i melekāt-ı melekiyye itmek için bilād-ı 'Arab'a irtiḥāl ü intikāl eyledi. Zikr olunan bilād-ı şerifenüñ fuzalāsıyla muşāḥabet-i 'ilmiyye eyledükden ğayrı meşāyih-i kibār'inüñ zeyl-i irşādına ve ḥāşî' ve müteverri' ve müteşerri' ve müteberri' ve mütetavvi' kimse idi. *Rabbi zaykın efdal min sa'aten ḥayr du'a*⁶⁰⁴ meşeli feḥvāsınca 'iş-i ḳalil ve kefāf-ı yesir ile ḳanā' at iktifā eyledi. Rüz u şeb şiyāb-ı ḥuşne-i ğayr-ı ḥasene giyüp ve nihāl-i şükûf-bār gibi ğün-ā-ğün cāmeler ile giyinüp tonanır idi. Aşḥāb-ı taleb ve erbāb-ı ārebe ifādeden kendiyi ve evḳātini şaḳınmaz idi. 'İlm-i fiḳh ve fenn-i tefsirde yed-i tülāsı olup ekşer tefāsir-i şerife ḥıfzında idi. Mecālis-i sāmiyesinde fünün-ı 'āliyeden ders tarīḳıyla ifāde eyledükden mā-'adā meclis-i va'z u tezkir 'aḳd eyleyüp çok kimseye menāfi' -ı keşiresi toḳınur idi. Eşnā-yı muşāḥabet-i 'ilmiyyede ba'zı kelimāt-ı fazā'il-āyāt için levḥ-i maḥfuz-ı varaḳ-ı menşürda "Böyle menşürdür. Ben gördüm." diyü naḳl idüp 'alā-vechü't-tahḳīḳ-ı tevşīḳ ider idi. Bu maḳûle cevāb-ı şavāb-nişābında ḥaḫāsı zāhir olmayup şafḥa-i ğaybdan naḳl itdügi kelām-ı fā'ik vāḳı' -ı ḥāle muḫābīḳ ve ceride-i ümmü'l-kitāb ve ḥariḫa-i faşlü'l-ḫiḫābla muvāfīḳ idi. **Şi'r :**

Kilk-i zebān burideş mestūfi-i felek rā

Cāsūs vār mi-kerd esrār-ı mülk inhā'

Tā vaḳt-i kār sāzî 'aḳl-ı daḳīḳa dān rā

Ü bāşed āşinā ḥalvet-serā-yı inşā'⁶⁰⁵

Cenāb-ı Resūli Ekrem şallāl'llāhu te'ālā 'aleyhi ve's-sellem ḥazretlerine mirāren 'ālem-i

vāḳı'ada mülākāt idüp bu tarīḳla merreten ba'd rū'yetlerinin ve kerreten ba'd kerreten

anlaruñla şoḫbetlerini şāmil bir risāle-i bī-naẓir taḫrīr eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz

⁶⁰⁴ Allah sıkıntı ve darlığı hayır dua ile iyiliğe çevirir.

⁶⁰⁵ Kalemnin dili gökler yazarının dilini kesti. Casus gibi mülk sırlarını açıklıyordu. İş zamanında o dakik akl kullanırsan yazarlığın boş sahasında o sana tanık olur.

otuz târîhlerinde tâ'ir-i sidre-nişîn-i rûh-ı pür-fütûhı şâh-sâr-ı bedenden cânib-i riyâz-ı uçmağa meyl eyledi, *rahmetu'llâhi te'âlâ*.

Mevlânâ Mehemmed bin 'Ömer bin Hâzma El-Müştehir Yemûlî Vâ'iz 'Arab *rahmetu'llâhi te'âlâ*

Fâzıl-ı mezkûrûnı ceddî Mâverâ'ü'n-nehr taraflarından ve 'Allâme Taftâzânî'nüñ telâmizesindendir. Mavtın-ı aşlîsinden rihlet idüp Anşâkyâ'da tavattun eyledükde Mevlânâ Mehemmed vücûda geldi. **Şi'r:**

Şabr-ı bisyâr keşîde peder-i pîr-i sipihr

Tâ zân mâder-i gîti çü tû ferzend âyed⁶⁰⁶

'Âlem-i şîğarda Kur'an-ı 'azîmi ve Şâtîbî'yi ve Kenz'i hıfz idüp şâhâ'if-i şerâ'if-i dilde sebt ü imlâ eyledükden sonra 'ulûm-ı 'âliyeden 'ilm-i fikhî vâlid-i 'azîzinden ve Şeyh Hâsan ve Şeyh Ahmed nâm 'amîlerinden 'ilm-i uşûl aḥz eyledi ve zîkr olınan iki fâzıldan 'ilm-i uşûl ve 'ilm-i kırâ'at ve 'ulûm-ı 'Arabîyye'yi okuyup anlarıñ meyâmin-i ed'îye-i müstecâbe ve maḥâsin-i eşniye-i müsteḫbaları [412] berekâtıyla iktisâb-ı kemâlât-ı 'aleyhi eyledi. Ba' deḥû Hâsan-keyf ve Âmid Tebrîz câniblerine varup birkaç yıl ol diyârûnı 'âmme-i 'ulemâsından ḥuşûşen Tebrîzli Mevlânâ Mürîd'den aḥz-ı 'ulûm-ı berâ'at-i mersûm eyledi. Vilâyet-i Tebrîz'den Anşâkyâ câniblerine 'avdet idüp maḥrûsa-i Haleb'de va'z u ders-i ifâdeye ve iftâ-yı mesâ'il-i şer'îyye itmege münâdemet ü mülâzemet eyledi. Mevlânâ 'Arab diyâr-ı 'Arab'da ve 'Acem'de meşhûr olup berîd-i âvâze-i şerâ'if-i ma'ârifî ve peyk-i nîk-nüvîd-i celâ'il-i fazâ'ili etrâf ü eknâfa varduḡdan sonra kendiler daḡı anlarıñ 'aḡabinde Kuds-i şerîf ve Mekke-i müşerrefeye vâşıl olup her birisinde bir müddet ikâmet ü mücâveret eyledi. **Şi'r:**

Bâ-fâzıl u hüner şöhre-i âfâk şude

Der maşrıḡ u maḡrib be-ḡaseb ṭâḡ şude⁶⁰⁷

Ba' deḥû Mışr'a varup Mevlânâ Suyûṭî'nüñ ve Mevlânâ Şemenî'nüñ mecâlis-i ma'âlî-güsterlerinde ḡaḡḡ-ı semâ' işbât eyledükden sonra icâzetleriyle va'z u ders ü fetvâya meşḡul

⁶⁰⁶ *Dünyaya, senin gibi bir evlat getirebilirsin diye yaşlı gökyüzü çok acılar çekmiş.*

⁶⁰⁷ *Bilim ve sanatlâ dünyada ünli oldu. Batı ve doğunun tek çatısı oldu.*

olup ifāde-i fūnūn-ı ʿulyāda ḥadden ziyāde hūnerler gösterüp ol bābda izhār-ı yed-i beyzā eyledi. **Şiʿr:**

Ḳāfile-i faẓl rā şadr-ı tū ümmü'l-ḳurā

Fātiḥa-i ʿaḳl rā rūḥ-ı tū ümmü'l-kitāb⁶⁰⁸

Diyār-ı Ḳuds-āşār-ı Mışr'ıñ ḥalkı aña revī-i iḳbāl ile iclāl idüp ol dūrretü't-tāc-ı efāzıl-ı serfirāzānı ḥalā'ıḳ baş üzre tutar idi. **Şiʿr:**

Dārend be-ser cāy-ı tū ey serv-i revān

Çün dūrre-i tāc-ı ser-firāzān-ı zemān⁶⁰⁹

Vālī-i vilāyet olan Ḳāyıtbaş ol fāzıl-ı faẓilet-pīrānuñ şoḥbet-i şerīfine raġbet idüp kendinüñ meclis-i saʿādet-celīsine getirdüp şeref-i vaʿz u tezkīri ile müşerref olduḳda ḥadd-i ʿadden bīrūn taʿzīm eyledükden ğayrı endāze-i meʾmūlden ziyāde baş-ı bisāṭ luṭf u iḥsān idüp bī-pāyān cāʾizeler bezl eyledi. **Şiʿr:**

Cevāʾiz-i müşüle be-ʿavāʾid

Ve mevāhib-i meşmüle be-fevāʾid⁶¹⁰

Fāzıl-ı mūmā-ileyh Sulṭān Ḳāyıtbaş'ıñ nām-ı nāmīsine ʿilm-i fıḳhdan müstaşfā-yı durer-i ğurer-i mesāʾil-i ḥāvī Nihāye nām bir kitāb-ı vecīz ibdāʿ eyleyüp aña inhā eyledi. Mülk-i mesfūruñ ol fāzıla kemāl-i taʿalluḳ ve farṭ-ı ʿalāḳa ile taʿalluḳ olduğundan ayrılmaġa icāzet vermeyüp ḥavme-i ḥimāʾ Mışr'dan rıḥlet itmege ruḥşat virmedi. **Meşnevī:**

Düstī bāyed ezān ḳüteh cüst

Ki ān ebedü'd-dehr be-maned dūrüst

Ḥāne ki esāseş buved ez ḥişt-i ḥām

Pest şevved ez dūse bārān-ı temām⁶¹¹

⁶⁰⁸ Fazl kervanında senin yüce makamın benim Mekk'mdir. Akıl açılışında senin ruhun benim Kur'an'ımdır.

⁶⁰⁹ Ey uzun selvi, senin yerini başlarında tutarlar. Dönemin ünlülerinin tacında yer alan mücevherler gibi.

⁶¹⁰ Alınan ödüller faydalanmak içindir. Şamil olan hediyeler yararlanmak içindir.

⁶¹¹ Dünyanın sonuna kadar dürüst kalabilmek için o dostluktan uzak olmak gerekiyor. Aslı zayıftuġla olan bir ev birkaç damla yağmurla yıkılır.

Lâkin mîr-i müşârü'n-ileyh toquz yüz üç târîhinde vefât idicek Mevlânâ ' Arab memâlik-i Rûm şavbına rihlet idüp maħrûsa-i Burûsa'da iķâmet eyledi. Maħrûsa-i mezkûrenüñ halkı aña ğâyet muħabbet eyleyüp envâ' -ı tebcîl ü ta' zîm ve eşnâf-ı tevķîr ü tekrîm ile ri' âyetler eylediler. Fâzıl-ı mesfûr bir müddet ol şehrde meşâĝil-i va' za meşĝül olup mecâlis ü maħâfilde münkerât-ı şürûr-ı umûrdan halkı zecr ü men' eyledükden sonra maħmiyye-i Qoştanĝınıyye'ye gelüp anda daħı a' lâ-yı emr-i ma' rûf ve enhâ-yı nehy-i münekker eyledi. Fâzıl-ı merķûmuñ tañtana-i fazâ 'il-i cezîle ve debdebe-i şemâ 'il-i cemîlesini merħûm Sulţân Bâyezîd Hân Ğâzî istimâ' idüp meclis-i va' zına ħâzır olduĝında ol fâzıluñ muħaķķıkâne kelimât-ı berâ' at-âyâtından külli ħaţţ eylemegin nüzhet-ĝâh-ı derûn-ı necâbet-i meknûnında kemâl-i meyl ve vâlâ peydâ idüp ekşer-i evķâtda ol fâzıla külli câ 'izeler irsâl ü îşâl eyledi. Ba' zı evķâtda mülâķât-ı mübâhât-âyâtıyla ibtihâc-ı kesb idüp devâm-ı devletler için du' âsın alırlar idi. **Şi' r:**

Her ân devlet ki ez enfâs-ı aħyâr

Meded yâbed ķavî bünyâd bâşed⁶¹²

Ĥazret-i risâlet-menzilet seyr-i şerîfelerini beyânda Sulţân Bâyezîd' üñ nâmına Tehzîbü'ş-Şemâ 'il adlu bir kitâb-ı mühezzeb ve ' ilm-i taşavvufda birķaç kitâb-ı i' câz-nişâb te 'lif ü taşnîf eyledi. Sulţân Bâyezîd Hân ħazretleri *fazzâla'llâhu'l-mucâhidîne 'alâ'l-ķâidîne dereceten*⁶¹³ fehvâsınca fazâ 'il-i ĝazâ ve meşûbât-ı cihâdla müşâb olmaĝ için Moton seferine gitdükde Mevlânâ ' Arab' ı bile iletüp ' arâ 'is-i nefâ 'is-i fetĥ ü zafer verâ-yı perde-i ĝaybdan cilve-ger olsun için du' â itdürir idi. Ol ' azîz Mışr-ı vilâyet ve vâlî-i vilâyet-i kerâmetüñ meymânin-i ed' iye-i icâbet-i ĝâyet ve maħâsin-i eşniye-i işâbet-i nihâyetleri bereķâtıyla Moton nâm ķal' a-i metîn ve ħişâr-ı rezîn fetĥ olındı. Evâ 'il-i fetĥde ol içerü giren ĝuzât-ı kümâtuñ ikincisi [413]veyâ üçüncüsü Mevlânâ ' Arab olup âşâr-ı şeref-i ķudûmiyle ol diyâr-ı dâr-ı küffâr ħâk-sâr iken dâĥil-i İslâm'a medâr oldu. **Şi' r:**

⁶¹² Hayırlı nefeslerden yardım alan her devletin temeli güçlü olacaktır.

⁶¹³ Allah, cihad edenleri derece bakımından, oturanların üstünde faziletli kıldı (Nisâ 95).

Çe güne fetḥ ü zafer hem-‘ inān-ı ü ne-buved

Ki her kücā ki nehed rū ḥudā-yı hem rāh est⁶¹⁴

Sefer-i hümāyūndan maḥmiyye-i Kōstantīniyye’ye ‘ avdet olınuḡda mecālis-i va‘ zda nuṣḥ u pend idüp bī-pāk u bī-pervā kelime-i ḥaḡḡı tekellüm eyledi. Meclis-i va‘ zında zenādıka vü mülḥidīn raḡṣ iden Şūfiyye-i müte’ellihīn ḥaḡḡında ḡadeḥ-āmīz ve daḡl-engīz kelimāt ider idi. Müddet-i keşīreden şoñra ehl ü ‘ ıyāliyle Ḥaleb diyārına rıḡlet idüp ümerā-yı Çerākise’den emīrū’l-ümerā Ḥayır Beg ile mülākāt eyledükde kemāl-i ta‘ zīm ile tekrīm eyleyüp ol fāzıl-ı şerīfden teşerrüfen telemmüz eyledükden mā-‘ adā cümle-i ḡavāyic ü levāzımını iltizām idüp ‘ āmme-i mü’ennetinden mu‘ āvenet üzre iken Mevlānā ‘ Arab kemāl-i taḡvāsından miḡdār-ı ḡar-dil[?] bir nesnesini ekl eylemedi. Maḡrūsa-i Ḥaleb’de üç yıl miḡdārı va‘ z u ḡadīs ü tefsīr ile eglenüp revāfız ü melāḡideyi ḡuşuşen ḡā’ife-i Erdebīliyye’yi ḡadḡ ü zemm idüp bu iki ḡürūh-ı mekrūh ve ḡā’ife-i ḡayr-ı ḡā’ifenüñ nihād-ı nā-pāk ve cibillet-i bā-cibilletlerinde nihāde olan sū’-i aḡvāl demīme-i zemīmeyi ve ḡabīḡ-i ef’ āl-i nāḡışa-i şenī‘ a-i nā-hemvārī ḡalḡ-ı ‘ āleme teblīḡ itmekde mübālaḡalar ider idi. **Şi‘r:**

Sūḡan-ı ehl-i ḡalālet meşnū

Be-rah-ı bāḡıl-ı işān mekrū

Meşnū nükte-i her muz’ af-ı dīn

ḡavl-i bā-mu‘ ciz-i peyḡamber bīn

Ü bimā dāde nişān-hā ez düst

Be-ḡilāfeş gervīden ne ne-küst⁶¹⁵

Ḥā’ife-i reddiyye-i Erdebīliyye fāzıl-ı mezkūra buḡz u ‘ adāvet idüp mesācid ü ma‘ ābidede ḡaşā aşḡāb-ı kirām zevi’l-iḡtirāmdan şoñra aña daḡı la‘ net iderlerdi. Ba‘ dehū diyār-ı Rūm’a

⁶¹⁴ Fetih ve zafer onun yanında nasıl olmayabilir. Hālbuki her yere gittiḡinde Allah da onun yanındadır.

⁶¹⁵ Yolunu şaşırması insanların sözünü dinleme. Onların yanlış yoluna katılma. Dinde zayıf olan adamların noktalarına kulak asma. Din peyḡamberinin mucizesini dinle. O sevgiliden bize işaretler vermiş. Onun tersine olan şeylere katılmak iyi deḡil (dir).

gelüp merhûm Sulţân Selîm Hân Gâzî hazretlerini Kızı1-bâş-ı evbâşa cihâd itmege taħrîz ü taħrîş idüp emr-i ğazânuñ fazâ'iline ve aħvâline müte'allık bir kitâb-ı bedî'ü'l-üslûb ibdâ' u ihtirâ' eyledi. Pâdişâh-ı selîmü't-tab' -ı yek-rân' azm-i şâdıqla hem-' inân olup 'âsâkir-i zafer-i rehber ile Kızı1-bâş seferine gider iken fâzıl-ı mûmâ-ileyh râh-ı ğazâda ğuzât u kûmâta meşübât-ı cihâdı beyân ve meberrât-ı ğazâyı tibyân eyledi. Zemân-ı muķâbele ve âvân-ı muķâtelede nâr-ı kâr-zâr ve âteş-i muķârebe kerem olup *ve belegatil kulûbu'l-ħanâcîre*⁶¹⁶ ma' nâları zâhir olduķda ol tâ'ife-i tâğıyye-i bâğıye' diyü şüret ü ğül-i sîretüñ zarar u gezendini müslümânlardan def' içün du'â idüp cümle-i mücâhidîn ve pâdişâh-ı sa'âdet-âyîn âmîn didiler. ***[?] mevlâk ***[?] feħvâsınca tîr-i du'â hedef-i icâbet ve nişân-ı isticâbete müşâdif olup emvâc-ı maķşûda vâşıl olmağın tâ'ife-i Kızı1baş-ı evbâş münhezim ü mün'adım oldılar. *El-hamduli'llâhi'l-Jezî ezhebe' annel ħazene*⁶¹⁷ Bu ķâziyye-i marziyyenüñ vuķû'ından soñra Rûm illerine revâne olup mecâlis ü maĥâfilde va'z u pend itmegin ĥalk-ı 'âlem anuñ enfâs-ı mü'eşşire-i müşmiresi berekâtında evâmir-i ilâhiyyeye inķıyâd u menhiyyât-ı münkerât-ı memnû'adan imtinâ' eyledi. **Şi'r:**

Çü ez şoĥbet kuned ber nefis te'sîr

Be-şoĥbet düstân-ı pür ĥired ğîr⁶¹⁸

Cenâb-ı rabbü'l-erbâbda zîmmet-i himmet-i 'âlemiyâna taĥmîl olınup nuşûş-ı mansûşu'd-delâlâtla ve ķavâti' -ı maķtû' atü'l-istidlâlâtla farziyyeti ve sünniyyeti şâbit olan ferâ'iz-i mansûşa ve maĥşûşaya imtişâl ü itâ'at ve ķavâri' -ı zevâcir ve ğavâ'il-i hâ'ileyi müstetbi' olan münkerât-ı memnû'adan men' ü nehy inhâ olınan merfû'adan imtinâ' ve vaĥşet eyledi. **Ķıt'a:**

İmtişâl-i avâmir-i bârî

Lâzım u vâcib est ber heme kes

⁶¹⁶ Gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti (Ahzâb 10).

⁶¹⁷ Ve bizden hüznü gideren Allah'a hamd olsun (Fâtır 34).

⁶¹⁸ Eğer sohbet nefsi etkiliyorsa o zaman sohbet için akıllı arkadaşlar bul.

Mümteni^c bâş ezân münâhî hem

În sühan bes buved bimâ u tû bes⁶¹⁹

Vilâyet-i Bosna'dan Serây nâm şehrde bir câmi^c ve mescid ve Üsküb nâm şehrde bir mescid

binâ eyledi. **Meşnevî:**

Mesâcid râ çinân efrâşt pāye

Ki ber çarḥ-ı berîn endâht sāye

Binâ-yı çarḥ esâsî kerd peyvend

Ki der ^c âlem ne-maned mişl ne-mānend⁶²⁰

Çaşaba-i mezkûrede on yıl miqdârı her gün tefsîr-i şerîf naql itdügi sebebden âşâr-ı enfâs-ı

müteberrikesiyle bî-şümâr küffâr şeref-i İslâm'la müşerref oldı. Ol tâ'ife-i Mehdiyye'nün

kalb-i şulbi maşdüḡ-ı mantûḡ *fe hiye kel hıcâreti ev eşeddu kasveten*⁶²¹ iken ol âftâb-ı burc-ı

kerâmetün te'sîri ile mûm gibi nerm olup seng-i bî-menfa^c at iken gevher [414] oldı. **Meşnevî:**

Mihr-i pākân der miyân-ı cân nişân

Dil made illâ be-cem^c i ser-ḡūşân

Seng eger ḡārâ eger mermer şeved

Çün be-şâhib dil resed gevher şeved⁶²²

Hicret-i nebeviyyeden toḡuz yüz otuz iki senesinde merḡûm Sulṡân Süleymân Ḥân ḡazretleri

Engürüs vilâyetine sefer eyleyüp ḡîn-i muḡâbelede buyurduḡları du^c ānuñ berekâtı sebebiyle

feth ü zafer müyesser oldı. **Şi'r:**

⁶¹⁹ Emirlerin yerine getirilmesi herkese gerekli ve vaciptir. Yasaklanmışlara itaat et. Çünkü bu laf benim ve senin için yeterlidir.

⁶²⁰ Camileri öyle inşaa etti ki gökyüzünün üzerinde gölge atmış. Dünyanın temelini öyle yaptı ki âlemde onun eşi ve benzeri yoktur.

⁶²¹ Taşa döndü hatta daha katı oldu (Bakara 74).

⁶²² İyi insanların sevgisini canın içinde sakla. Akli başında olanlar dışında başkasına kalbini verme. Taş eğer granit ya da mermer olsa bile arif bir insan yetiştiğinde mücevher olur.

Zi Şām perçem-i sulţān hilāl-i fetḥ şud peydā

Çü şem‘ ez ser girift īn bār-kār-ı mülk ü dīn bālā

Nesīm-i şoḥbet-i nuşret dād rūḥ şer‘ rā māye

Hevā-yı cām-ı devlet kerd baḥt-ı pīr rā bernā⁶²³

Zıkr olınan sefer-i hümāyūndan ‘ avdet idicek maḥrūsa-i Burūsa’ da sākin olup bir cāmi‘ -i kebīr binā itmege şürū‘ eyledi ve lākin bu emr-i ḥaṭīr itmām-ı pezīr olmayup temām olmazdan ol toḳuz yüz otuz sekiz Muḥarremiñ dördüncü günü va‘ āt idüp binā itdüğü cāmi‘ nūñ ḥarem-i muḥtereminde defn olındı. Mevlānā Ḳandī aña bu tārīḥ-i laṭīfī nazm eyledi. **Tārīḥ:**

Ḳandī dā‘ ī didi ilhāmıla tārīḥini

İrdi Mevlānā ‘ Arab i‘ zāz ile mevlāsına

Zemān-ı vefātında sinn-i şerīfī ḥadd-i ‘ add-i seb‘ īne vāşıl olup şeyḥūḥet ‘ ālemine yitmiş idi. Şulb-i pākinden müddet-i ‘ ömrinde yüz ‘ aded miḳdārı evlād-ı büzürg-vārı vücūda geldi. Zıkr olınan Nihāyet ve Tehzībū’ş-Şemā’ il nām kitāblarından ḡayrı fūnūn-ı müte‘ addide-i fażā’ il- intimāda ḥuşūşen ‘ ilm-i kimyāda resā’ il-i keşīre tenmīḳ u tensīḳ eyleyüp ṭālībān-ı iksīr-i fażīlet ve rāḡībān-ı cevher-i meziyyete menāfi‘ -ı bedī‘ a ibrāz u taş‘ id eyledi. **Ḳıṭ‘ a:**

Der ān kitāb nazar kun be-çeşm-i ma‘ nī beyn

Ki reşk şūret-i mānī ve lu‘ bet-i çenīst

Kitāb nīst ḡalaṭ mī-kunem ki deryāyīst

Ki dest-i ‘ akl ez eṭrāf-ı ān gevher çenīst⁶²⁴

‘ İlm-i kimyānuñ ‘ ilmīne ḳādir olup fenn-i mezbūrda yed-i beyzā peydā itmiş iken isti‘ māl itmeyüp ol ‘ ameli i‘ mālden ṭarḥ eyledi. Kemāl-i vera‘ u taḳvāsından ticāret ṭarīḳından ḡayrı ṭarīḳla ḥāşıl olan şems ü ḳamere cevāhir-i iltifātını şarf ü ṭarḥ itmeyüp nafaḳasını ondan ḥāşıl

⁶²³ Şam’ dan sultanın fetih bayrağı görüldü. Mum gibi bu kez mülk ve din için yükseldi. Şeriatın ruhuna zaferin sabah esintisi can verdi. Devletin havası yaşlı bahtımızı gençleştirdi.

⁶²⁴ O kitaba bak ve anlam gözüyle oku. Çünkü herkesin kışkandıḡı yakut gibidir. Bu kitap deḡil (dir). Yanlış söyledim. Bu bir denizdir ve aklın eli etrafından mücevher toplamaktadır.

olan mālā ḥasr u ḳaşr itmemiş idi. *Tis'atü a'şārü'r-rızk fi't-ticārütü*⁶²⁵ me'kel ü melābisde ihtiyāt-ı tām idüp ṭahāret-i şuveriyye ve nezāhet-i ma' neviyye ile pīrāste vü ārāste idi. Ekşer-i evḳāti va'z u ders ü fetvāya maşrūf olup ol kişi faẓl-ı tām ile ma' rūf idi. Ḳuvvet-i ḥāfızası sebebiyle kütüb-i şihāḥda meşṭūr olan eḥādīs-i nebeviyyeden maḥfūz u maẓbūtı olmaduḳ ḥadīs-i şerīf ve celīl-i eḳall-i mine'l-ḳalīl idi. Eṭrāf ü eknāf ü vilāyātda ekşer-i evḳātde menāzil ü maḳāmātde seyr idüp mānend-i necm sā'ir şehrden şehre dā'ir olmaḡın maḥbūbü'l-ḳulūb olup aşḥāb u aḥbābı bī-ḥesāb idi. Kütüb-i tefāsire mürāca'at itmedin tefsīr-i ḥaḳā'ıḳ-ı Ḳur'ān-ı aẓīm idüp müṭāla'a vü mülāḥaza eylemedin teysīr-i daḳā'ıḳ-ı Furḳān-ı kerīm itmege ḳudret-i tāmesi vār idi. Eyyām-ı cum'ada ḥaṭīb-i edībūñ namāzda ḳırā'at itdügi āyāt-ı kerīmeyi keyfemā ittefeḳa dībāce-i belīga ile tefsīr idüp vücūh-ı muḥtelife üzre taḥḳıḳ itmek ādāb-ı muḳarreresinden idi. **Şi'r:**

‘Aḳliş ez ḳıyās-ı ‘aḳl birūn

Naḳliş ez maḳām-ı naḳl birūn⁶²⁶

Her meclisde bir dībāce-i bedī'a ibdā' idüp ibtidā-yı meclisden intihāsına degin kelimāt-ı pūr-nikāt ve 'ibārāt-ı bā-isti'ārātıyla bī-tededbūr ü tefekkūr tefsīr ider idi. Ol ḥibr-i fāḥir-i baḥr-ı zāḥir teḥabbur u tebaḥḥur idüp bād-ı füyūzāt-ı ilāhiyye ile cūş u ḥurūş eyledükde eşḍāf-ı ecvāfından bezl itdügi durer-i ğurer-i nevādirūñ ğavvāşān-ı baḥr-ı faẓā'il ve seyyāḥān-ı lücce-i fevāzıl ma' ārif nice günler baḥr-ı te'emmülde sebāḥat ü ğüṭe eyleseler biñde birine dest-res bulmazlar idi. Ḥācegān-ı bāzār-ı ḥaḳā'ıḳ anuñ taḥḳıḳātı gibi girān-māye cevāhire vāşıl olmazlar idi. Aşḥāb-ı zāḥir ḥaz olduḡı mertebede zevāḥir-i bevāḥir-i luġāz u ma' āniye müte'allıḳ taḳrīr ile ve erbāb-ı ma'nī ve bāṭın-ı behre-dār olduḡı derecede aḥruf u rumūz ve nikāt ü mezāyāya müte'allıḳ ta'birler idüp şāhid-i Ḳur'ān-ı kerīmūñ luṭf-ı maḳāl ve ḥüsn-i ḥiṭābını beyān şadedinde çok söz açar idi. Bu iki ṭā'ifeye bile ifāde için 'arā'is-i nefā'is-i muḥkemāt u müteşābihātuñ zāḥir ü bāṭınından berāḳı' -ı eşḳālānı ref' idüp vücūh-ı muḥtelifesini keşf ider idi. **Meşnevī:**

⁶²⁵ *Rızkını dokuzdan ona çıkarmak ticarettedir.*

⁶²⁶ *Onun aklını akıl ölçemez. Sözüni söz taşıyamıyor.*

Saṭr-ı Kıur'ân çü şaṭr-ı imānest [415]

Ki ez ü rāhet-i dil ü cānest

Züst ez behr-i bāṭın u zāhir

Münşe'ib 'ilm-i evvel ü āḫir

Pāk şū tā ma'ānī-i meknūn

Āyed ez kesve-i ḫurūf birūn⁶²⁷

Ol 'ālem-i Rabbānī şalāḫ u felāḫa hādī vü bādī olup ref' i-i bida' -ı keşire ve sünen-i şey' ihyā itmekle bī-ḫadd ü bī-ḫesāb erbābü'l-bāb intifa' idüp enfās-ı müteberrikesini istimā' eyleyen ḫavāş u 'avām ve 'ulemā-yı Şūfiyye-i şafā-fercām behr-mend oldılar. Ekābir-i evliyā 'u'llāhdan aña fetḫ olan ebvāb-ı fütūḫat-ı ilāhiyye degme ferde açılmamışdır ve anuñ cenāb-ı sāmī-nişābına müyesser olan ṭaraf-ı tuḫaf-ı fütūḫat-ı Rabbāniyye her bir kimseye şunılmamışdır. *Bi yedi'llāhi, yu 'tīhi men yeşā'u*⁶²⁸, *rahmetu'llāhi te 'ālā*.

Mevlānā Ḥayre'd-dīn Ḥazerīn Maḫmūd bin 'Ömer Kaşamonī

Mevlānā 'Aṭūfī dimekle ma' rūfdur. Zemānesi 'ulemāsından telemmüz idüp sālifü'z-zıkr Mevlānā Baḫşī Ḥalīfe'den 'ilm-i tefsīr ü ḫadīşī ve Amāsiyyeli Mevlānā 'Abdī'den 'ilm-i ma'ānīyi ve Kıādī-zāde Rūmī'nüñ ḫāfidi Mevlānā Kıuṭbü'd-dīn Meḫemmed'den 'ulūm u 'aḫliyyeyi ve Mevlānā Ḥāce-zāde'den 'ilm-i uşūli ve Mevlānā Efḫal-zāde'den 'ulūm-ı şer' iyyeyi tekmil ü taḫşil eyledi. **Meşnevī:**

Her ki zi mevāḫten ne-dāred neng

Der be-rāred zi āb u la' l ez seng

⁶²⁷ *Kur'ân'ın satırları imanın yarısıdır ve can ve yürek onda huzur bulmaktadır. O insanın içi ve dışı içindir.*

Bilimin ilk ve sonunun kaynağıdır. Kendini temizle ki saklanmış anlamlar harflerin altından dışarıya çıksın.

⁶²⁸ *Rahmet, Allah'ın elindedir onu dilediğine verir (Âl-i İmrân 73; Hadid 29).*

Ānki dāneş ne-bāşedeş rûzî

Neng dâred zi dāniş-āmûzî⁶²⁹

Merhûm Sultân Bâyezîd Hân hazretlerinin eyyâm-ı sa‘ âdetlerinde dârü’s-sa‘ âdede olan huddâm-ı sidre-mağâm için mu‘ allim olmuş iken ferâgat idüp eyyâm-ı cum‘ a-i mübârekede cevâmi‘ - şerîfe-i müteberrikede va‘ z u tefsîri tefsîr eylemek meslegine sülûk eyledi. Bu şadedde yevmî elli aqçe vazîfe ta‘ yîn olunup ***[?] terakki olunmağla seksen aqçe vazîfeye vâşıl oldu. ‘ Alâ’îk-ı hâlâ’îkdan hâbl-i ittişâli kat‘ idüp ferâg-bâl ü refâg-ğâlle kendi nefsi-nefisine meşğûl oldu. Şecere-i inkıtâ‘ uñ şemeresinde ser-rişte-i muhabbet-i haqîkiyyeye dest-res buldı. ‘ Ulûm-ı edebiyede ve ‘ ilm-i ma‘ âni ve ‘ ilm-i beyânda bâri‘ u kâmil bir fâzıl ve ‘ ilm-i tefsîrde gâyet-i itkân ü ikân üzre haqâ’îk u daqâ’îk-ı Qur‘ân’a vâkıf bir ‘ ârif idi. Ol keffâf-ı müşkilât Tenzîl-i Kitâb-ı Keşşâf’a havâşî te’lîf idüp Meşâriq’a bir şerh-i vesîk tensîk eyledi. El-haqq bu iki kitâb-ı müstetâbda kendinüñ havâşî-i derûn ve şafâ’îh-i hâtırında meşûr olan âyât-ı muhkemât-ı fazâ’îl-i ilâhiyyeyi bî-ğâme vü midâd izhâr ü ibrâz idüp hazret-i Hızır-mişâl ehadîş-i ma‘ ârif-i ledüniyyesini irvâ‘ u i‘ lâ eyledi. **Şi‘r:**

Ger ne Hızır-ı diger âmed nâm-ı nîket bes çerâ

Hem be-kerded gerd-i gîti hem be-mâned câvidân

Baht eger şüret-pezired pîş-i tû büsed zemîn

‘ Akl eger nîkû pezired pîş-i tû bended miyân⁶³⁰

Zîkr olunan kitâblardan gayrı tıbbâ müte‘ allık bir kitâb-ı laţîf te’lîf ve ‘ ilm-i kelâmda resâ’îl-i keşîre taşnîf eyledi. Hicret-i nebeviyyeden toquz yüz kırk sekiz senesinde vefât idüp ravza-i rızvân ve civâr-ı rahmâna vâşıl oldu.

Tezyîl ‘ İlm-i ta‘ birde Mir‘ âtü’l-Rü‘yâ ismiyle müsemma bir risâle-i zibâ taşnîf eyledi ve Meşâriq’a didüğü şerhüñ adını Keşfü’l-Meşâriq vaz‘ eyledi. Bu kitâbda rû‘yete müte‘ allık

⁶²⁹ Öğrenmeden utanmayan adam taştan su ve yakut çıkartır. Bilim, onun rızkı olmayan adama öğretmekten utaniyor.

⁶³⁰ Eğer adı “Hazreti Hızır” gibi iyiliğe adanmışsa o zaman neden hem dünyayı dolaşacak hem ebedî kalacak? Eğer bahtın yer olsa önünde yeri öper. Akıl eğer iyi şeyleri öğrenirse senin hizmetçin olur.

*men reānī fi'l-menāmi faḳad re' nī feinne 'ş-şeytāne lā-yetemesselu bī'*⁶³¹ hadīs-i şerīfinüñ şerhinde mufazzal kelāmı ol risāleye ta' līḳ eyledi ve mūmā-ileyh Ebū Eyyüb Enşārī' de kendinüñ evinüñ civārında Hıtaḳıb Ḳāsımođlı' nuñ ḳabri ḳurbında medfūndur, *revhu'llāhi rūḩa*.

Mevlānā 'Abdu'l-ḩamīd bin Eşref

Ḳaştamonı' da vücūda geldi. Ol 'aşruñ 'ulemāsından oḳuyup zīb ü ziver-i fazā' il ile zāt-ı şerīfini tehzīb eyledükden şoñra 'ilm-i taşavvufa ḩālib ü rāđıb oldu. ḩā'ife-i Naḳş-bendiyye'nüñ kibārından ekmel-i kümmel-i müte'ellihīn 'ārif-i bi'llāh Uzun Muşliḩi' d-dīn ile muşāḩabet idüp anuñ şeref-i şoḩbetiyle tekml-i şān-ı sa' ādet-nişān eyledi. **Şi' r:**

Hem-nişīnī ki u laḩīf ü kāmīlest

Rāḩet-i rūḩest [416] ü ārām-ı dilest⁶³²

Uzun Muşliḩi' d-dīn ḩazretleri vefāt eyledükden şoñra ḩarīḩa-i va' zı ihtiyār eyleyüp yevmī otuz aḳḩe vazīfe ile maḩmiyye-i Ḳoşantıniyye' de ḩalka va' z u naşīḩat eyledi. 'İlm-i tefsīrde yed-i tūlā şāḩibi olup ešnā-yı va' zında kelimāt-ı faşīḩa ve 'ibārāt-ı meliḩa ile taḳrīr ü ta' bīr ider idi. Ḳur'ān-ı 'azīmi ekşeriyen ders ḩarīḩıyla kendinüñ evinde tefsīr ider idi. **Şi' r:**

Lafz-ı tū rūḩ perver ve taḳrīr-i tū laḩīf

Ta' bīr-i dil-güşā-yı tū maḩbūl ü cān-fezāst⁶³³

İfade itdüđi ḩullāb-ı kemāl-i iktisābından cem' -i keşīr ve cemm-i ğafīri zirve-i 'ulyā ve ğāyet-i ḩaşvāya irgürmiş idi. Mu' āşır olduđı fūḩūl-i efāzıluñ defter-i müfāḩirini dürmüş idi. Ekşer-i evḳātinde şamt u sūkūt üzre olup cenāb-ı rabbū'l-erbāba müte' allıḳ bir sā' at fikretten ve bir laḩza mülāḩazadan ḩālī olmaz idi. **Mışra' :**

Nīst ḩālī laḩza-i ez fikret zāt-ı ḩudā⁶³⁴

Zāt-ı şerīf-i şeref-ğāyātı edīb ü erīb ve lebīb ü müḩīb olup meşāđil-i dūnyeviyyeden şāđil ü mu' tezil ve kendinüñ nefsinüñ işlāḩına mütemaḩḩız u mütevađđıl kimse idi. ḩoḳuz yüz ḩırḩ sekiz senesinde vefāt eyleyüp ḩazīz-i nāsūtdan zirve-i lāḩūta 'urūc eyledi.

⁶³¹ Her kim beni rüyasında görürse mutlaka ki beni görmüştür. Çünkü şeytan bana temessül edemez.

⁶³² Latif ve kâmil olan arkadaş, ruhun huzuru ve yüreğın sakinleştiricisidir.

⁶³³ Senin sözün hoş ve beyanın latiftir. Senin neşelendiren tabirin kabul edilmiş ve hayat vericidir.

⁶³⁴ Bir an olsa bile Allah'ı unutmuyorsun.

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā ‘ İsā Ḥalīfe *rahmetu ‘llāhi te ‘ālā*

Nevāhī-i Kaştamoni’ dandur. Ol ‘ aşruñ ‘ ulemāsından okuyup taḥşil-i şerā’if-i ma‘ ārif itdügi şadedde Mevlānā Efḍal-zāde’nüñ ḥıdmetine vāşıl oldu. Fāzıl-ı mezbūruñ ḥüsn-i terbiyeti ile ‘ ulūm-ı zāhire-i zāhireyi tekmil eyledükden şoñra muḥabbet-i ilāhiyye istilā idüp ḥalecāt-ı Rabbāniyye ğalebe itmegın sālīk-i meslek-i taşavvuf olup ol muḥtār-ı aḥyār otuz aḳçe ile tarīḳ-ı va‘ zı ihtiyār eyledi. **Şi‘r:**

Ṭarīḳ-ı va‘ z tarīḳ-ı ḥudā-yı lem yezelest

Her ānçe vāşıl-ı ḥaḳḳ şud be ü şevved sālīk⁶³⁵

Eyyām-ı cum‘ ada maḥmiyye-i Koşantıniyye’nüñ mevāzı‘ -ı şerīfe ve cevāmi‘ -ı laṭīfesinde va‘ z u tezkır ve Ḳur‘ān-ı ‘ azımi tefsır ü teysır ider idi. Kelām-ı ilhām-ı ilmāmında kemāl-i te’sır olup āşār-ı enfās-ı şeref-işārı ile cümle-i ‘ ālem ve kāffe-i ümem müte’essır olur idi.

Ḥuzūzāt-ı ledüniyyeden kendilerde ḥaz-ı vāfir bulurlar idi. **Şi‘r:**

Nefes-i tū mü’eşser ü dil-keş

Süḥanet rūḥ perver ü cān-baḥş⁶³⁶

‘ Ulūm-ı me’süre-i meşḥūrede ve fūnūn-ı mu‘ tebere-i mu‘ teverede aḳrān ü emşāliyle müşāreket-i ‘ ilmiyyesi olup birinde mahāret-i tāmesi var idi. Ḥuşuşen fenn-i tefsırde yed-i ṭulā şāḥibi bir fāzıl-ı büzürg-vār idi. **Şi‘r:**

Çü vaşf-ı ṭab‘ -ı selīmet kuned zebān-ı ḳalem

‘ Aceb medār ki āb-ı ḥayāt ez ü be-çeked⁶³⁷

Eşnā-yı va‘ zda muḳtezā-yı ḥāl ve mübteġā-yı maḳāl üzre fī ba‘ zı mine’l-ifāt ba‘ zı Fārisī ebyād inşād ider idi. Ba‘ dehū merḥūm Sulṭān Meḥemmed Ḥān ḥazretlerinüñ cāmi‘ -i şerīfide emr-i pādşāhiyle ḥaṭīb olmış iken ḥiṭābetden fāriġ olup girü vā‘ iz oldu. Bu ḥālet üzre vefāt eyleyüp sükkān-ı cāmi‘ -i lāḥūt olan ḳuṭṭān-ı ‘ ālem-i ceberrūt ile ḥaşr oldu. **Şi‘r:**

⁶³⁵ Vaaz yolu ebedi Allah’ın yoludur. Allah’a bağlanan her şey onunla yol arkadaşı olur.

⁶³⁶ Senin nefesin etkileyici ve sevimlidir. Sözlerin hoş ve hayat vericidir.

⁶³⁷ Eğer kalemin dili, senin noksansız tabiatını açıklamak isterse ondan hayat suyu damlarsa hiç şaşırma.

Dāred īn ravza-i leṭā'if bisyār

Līk bāṣed gül-i ū hem-dem-i ḳār

Şahn-ı vey cāy-ı ikāmet ne-buved

Hāşeleş ğayr-ı nedāmet ne-buved⁶³⁸

‘ Ālim ‘ Āmil Mevlānā Şu‘ ayb *rahmetu’llāhi te’ālā*

Mevlānā Tūrābī dimekle meşhūr idi. Ol ‘ aşruñ ‘ ulemāsından telemmüz idüp Mevlānā Kirmāstī’nüñ ve Mevlānā Hüsām-zāde ve Mevlānā ‘ Alā’a’d-dīn ‘ Arabī ḥazretlerinüñ ḥıdmetlerine vāşıl oldu. Zıkr olınan ecille-i efāzılıñ temşiyet ü taḳvıyetleriyle tekmīl-i şān eyledükden şoñra merḥūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī zemānında dārü’s-sa‘āde için ḥāce naşb olınup ḥuddām-ı sidre-maḳāma ta‘līm ü tefhīm eyledi. ‘ Alām-ı ‘ ulemānuñ şu‘ūn-ı ‘ āliyelerine ri‘āyet için naşb olınan menāşıbdan Filibe Medresesi ve dārü’n-naşr Edrene’de Ḥalebī Medresesi i‘tā olınup ol fāzıl-ı vālā-rütbet anuñla ri‘āyet olındı. **Mışra’**:

Be-heme ehl-i kemālāt ri‘āyet bāyed⁶³⁹

Sālifü’z-zıkr medresede müderris iken ṭarīḳ-ı tadrīsdan ferāġat idüp yevmī kırık beş aḳçe vazīfe ile ol fāzıl-ı ercümend ḥalk-ı ‘ āleme nuşḥ u pend idüp āḥır-i ‘ ömrine deġin tefsīr ü teysīr [417] itmege iştiġāl üzre oldu. Bu minvāl üzre ifāde idüp yed-i ṭulāsıyla fetḥ-i ebvāb ve fuşūl-i uşūl-i ‘ ulūm-ı me’sūre ider iken dār-ı fenādan diyār-ı beḳāya rıḥlet eyledi. Ol müteverri‘ u bārr ve şadūḳ u dīn-dār ve ḥalūḳ-ı maḥb-ı fuḳarā vü şuleḥā olup şāḥib-i vecd ü ḥāl bir şāḥib kemāl idi. Cibillet-i aşliyyesinde fiṭrat-ı İslāmiyye üzre mevlūd olup cānib-i bid‘ atden mütecānib ve sūnen-i sūnene rāġıb u ṭālib bir kimse idi. **Meşnevī**:

Seyf-i ḥaḳḳ ki tā keşīde şude est

Dest-i bāṭıl zi ḥaḳḳ bürīde şude est⁶⁴⁰

⁶³⁸ Bu türbenin birçok lütfü var. Ancak onun çiçeğinin yanında da diken var. O mekân ikamet için değil (dir). Sonucunda pişmanlıktan başka bir şey yok.

⁶³⁹ Tüm olgun kişilere saygı duymak lazım.

⁶⁴⁰ Hak kılıcısın ki çekildiğinde haksızlığın eli haktan kesilir.

Eşnā-yı muşāhabetde gāh olurdu ki kelimāt-ı mizāh-āmīz ve maḳālāt-ı zarāfet-engīz aşdār idüp letā'if-i zarā'if-i meserret-bahşıyla erbāb-ı meclisi güldürür idi. Her birinüñ sürür-ı sīnesine nihāyet buldurur idi. Gāh olurdu ki ḳahhār-ı cebbār-ı 'ālemüñ şıfāt-ı 'azamūt u ceberrūtı ve nu'ūt-ı celāl ü kübriyāsı müstetbi' olduğu 'uḳūbāt-ı 'azīme ve zevācir-i elīmesi ḳavfindan aḡlar idi. Ol maḳallda ḫāzır olanlar daḡı anuñ yanınca bükā vü girye idüp her biri āh-ı sūz-nāk ile cigerlerin daḡlar idi. Ḫadd-i ḫadd ve gerd-i ruḫsāresinde olan gerd-i 'ışyānı āb-ı çeşmiyle def' ü ref' eyleyüp ālūdelikden ḫalāş bulurlar idi. Eşḳ-i dāde-i ḡamm dīdeleri evcinden ābrū-yı taḫşil idüp bu yüzden yüz aḳlıḡına vāşıl olurlar idi. Ol fāzıl-ı maḳbūl ve efḫāl-i fūḫūl ekūl olup ṭavr-ı 'aḳıldan ba'īd anuñla mübtelā idi ve lākin ba'zı zemānda açlıḡa şabr idüp ḳuvvet-i mecā'etden istilā eyleyen za'fa taḫammül ider idi. **Meşnevī:**

Aşl-ı dāniş buved zi kem ḫürden

Kār-ı pür ḫār merdüm āzurden

Ger zi ḫürden şevī zi rūh ba'īd

Küşte-i dū-zeḫī bevī ne-şehīd⁶⁴¹

Sinn-i şerīfī ḫadd-i tes'ine yitmiş iken ḳuvvet ü ḳudret nihāyetde olup ellerini şıḳduḡı kimse üstüḡānlarını münkesir oldı şanur idi. Mervīdür ki ḳuvvet-i pençe-i bī-rence-i āhenīni evcinden 'unfuvān-ı şebābında na'l-i devābı iki parmaḡıyla ḳaldırır idi, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

Amāsiyyeli Şeyḫ Muḫyi'd-dīn *rahmetu'llāhi te'ālā*

Muḫaddiṣ ü müfessir vā'iz u mezkūr idi. Sāmi'ü'n-münācāta şamīm-i dilden müteveccih olup ḫuşūl-i merām için du'ā eylese ḳarīn-i ḳabūl ü icābet olur idi. Ḫadeng-i niyāzı evmāc-ı icābete ve hedef-i isticābete vuşūl bulur idi. *İnne rabbī le semī'u'd-du'ā'*⁶⁴² kemāl-i vera' u taḳvāsından enfās-ı şerīfesi ḳulūb-i nāsda mü'sşir olup 'āmmē-i ḫavāş u 'avām aña müneccez

⁶⁴¹ *Bilimin aslı az yemektendir. Çok yiyenin işi uzamaktadır ve çok yemekten dolayı ruhtan uzaklaşırsın. Onun şehidi değil cehennemün ölüsüsün.*

⁶⁴² *Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.*

idi. Cenāb-ı sāmīleri tarīk-ı taşavvufa müteveccih ü müntesib olup gündün güne kemālāt-ı beşeriyeyi müktesibler idi, *rahmetu'llāhi te'ālā*.

Fāzıl Kāmil Mevlānā Tokātī Çelebi *rahmetu'llāhi te'ālā*

Bu nisbetle mezkūr u meşhūr olup ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsine zafer müyesser olmadı. Şehr-i Amāsiyye'de müderris olup dār-ı āhırete intikāl idinceye degin anda ifāde vü ifāza eyledi. Merhūm Sultān Süleymān Hān Gāzī'nün evā'il-i saltanatında tūmār-ı 'ömri muṭṭavī olup nāme-i vücūd-ı bihbūdī ḥatm-i ecel ile maḥtūm oldu. Ol fāzıl-ı kāmیلü'l-fazā'il muḥaqqıq u müdekkıq olup 'ilm-i ders ü 'ibādete meşgūl mübārek kimse idi. 'Avā'ıq-ı ḥālīq olan 'alā'ıq-ı ḥalā'ıqdan inkiṭā' eyleyüp 'adem-i ihtilāṭla bir mertebeye vāşıl olmuş idi ki ḥalkdan vaḥşet ü istiḥyā idüp mecālis ü maḥāfile varmaḫdan imtinā' ider idi. **Meşnevî:**

Ḥalk cüz behr be-bend ü hīç ne-bend

Heme rā ez müdem iç ne-yend

Çün ne-hem-çü mah be-nūr gerev

Hem-çü ḥūrşīd bāş tenhārū⁶⁴³

Rahmetu'llāhi te'ālā.

Amāsiyyeli Muşliḫi'd-dīn Mūsā bin Mūsā

Çaşaba-i mezbūrede merhūm Sultān Bāyezīd Hān ḫazretlerinün cāmi' -i şerīfinde ḥāfız-ı kütüb olmağın beyne'l-enām Ḥāfız-ı Kütüb dimekle meşhūr idi. Kendi bilādında olan 'ulemānuñ ḫıdmetlerine başt-ı bisāṭ mebānī-i 'ulūm eyledükden soñra seyāḫat eyleyüp diyār-ı 'Acem ve bilād-ı 'Arab'ıñ fużalāsıyla daḫı muşāḫabet eyledi. **Şi'r:**

Der sefer-i gerçe būd renc-i besī

Hest der renc-i keşī genc-i besī

⁶⁴³ *Halktan faydalanma ve bağlanma dışında başka bir şey gelmez. Hepsini birden bir kenara bırak. Eğer ay gibi diğerlerinin ışığına bağlı değilsen güneş gibi yalnız ol.*

Der şadef dāne-i [418] bārān-ı bī-mār

Mī-keşed telhī vü şūrī bisyār

‘ Āķıbet lu ’lu ’-i ğaltān gerded

Lā ’iķ-ı efser-i sulţān gerded⁶⁴⁴

Medīne-i hayrāt olan harem-i muhteremūñ bādiyye-i ‘ azīmetini aķdem-i aķdemle kať eyleyüp şeref-i tavāfiyla temettu‘ itdükden şoñra diyār-ı Rūm’a gelüp Mevlānā Efdal-zāde’nūñ hıdmet-i şerīfinde tekmīl-i fażā ’il eyledi. Rūz-ı ezelde muķadder ü muķarrer olan ğalebāt-ı cezebāt-ı ilāhiyye teķāzāsıyla meslek-i taşavvufa sālīk olup haż-ı ‘ azīm ve zevķ-ı cesīm taşşīl eyledükden şoñra kaşaba-i Amāsiyye’de teķā’ üd eyledi. Ol ābrū-yı emşār-ı aķtār-ı arz-ı ‘ arīzuñ talebesine ve şıbyānına ta‘ lim ü ifāde eyledükden ğayrı istiftā’ eyleyen aşhāb-ı mesā’ile fetvā virür idi. Mūmā-ileyh selīmü’ť-tab‘ ħalīmü’n-nefs mütevāzī‘ u mütehaşşī‘ mütedeyyin ü müteverri‘ şaķīhü’l-‘ aķīde şaķib-i aķlāķ-ı ħamīde idi. **Ķıť a:**

Ser-i aşhāb-ı zühd ve ehl-i vera‘

Reşķ-i erbāb-ı ‘ aķl ve fażl u hüner

Ĥalk-ı ü şud sitüde der ‘ ālem

Meşel-i ü nīst der miyān-ı beşer⁶⁴⁵

Sīret-i marziyye ile cenāb-ı vālāsınuñ mülkiyyeti ğalīb olup vücūd-ı şerīfi bī-minnet-i bereket idi. ‘ Ulūm-ı ‘ aķliyyeden fūnūn-ı edebiyeden haż-ı vāfiri olup ‘ ilm-i tefsīr ü ħadīş ve uşul ü fīkhda yed-i ŗlāsı var idi. Zāhir-i ħālde ħāfız-ı kütüb olduğı gibi ‘ ālem-i ma‘ nevīde daķı ħāfız idi. Kāffe-i ‘ ulūm-ı mu‘ teberede olan kütüb-i mu‘ teberenūñ mesā’ilini zabt idüp ħaķā’iķ u daķā’iķını şaķā’if-i ħāfızasında şebt eylemiş idi. Kemāl-i iķāta ile muķīť u ħārī olduğı mesā’il-i fīķhiyyeyi naşb-ı ‘ in idinüp dā’imā şafĥa-i ħātırında ‘ ayne’l-yaķīn ile müşāhede ider

⁶⁴⁴ Yolculukta zorluklar olsa bile zorluk çekmekte epey define var. Sedef de hasta yağmur damlası (dır) Tuzluluk ve acılık çekiyor. Sonuçta yuvarlak inciye dönüşür. Sultanın tacına layık olur.

⁶⁴⁵ Din ehli ve dürüst insanlar akıl sahipleri ve sanatçılar tarafından kıskanılıyorlar. Huyu âlemde övüldü. İnsanlar arasında onun gibisi yoktur.

idi. Emr-i istihzârda aña mânend kimse bulunmayup muhâṭ-ı hîṭa-i ihâṭası hadd-i imkân ve maḳdûr-ı beşerden bîrûn idi. Cenâb-ı şerîfî cümle-i ‘ ulûmı mustahzâr bir zû-i fûnûn idi. **Şi‘r:**

Füzûn zi küne-i ‘ uḳûl est küne-i idrâkeş

Birûn zi hîṭa-i fehm ve ihâṭa-i ezhân⁶⁴⁶

‘ Aḳâ’îḳ-ı haḳâ’îḳ ve nuḳûd-i daḳâ’îḳı hıızâne-i bî-kerâne-i hâfızasında hıfz idüp ol şarrâf-ı ‘ arrâf-ı ferâ’id-i fevâ’id-i müktesibenüñ ṭab‘ -ı naḳḳâdı harîdârân-ı bâzâr-ı fazâ’ile bezl ü îşârda naḳd-i vaḳt idi. **Şi‘r:**

Muhîṭ-i fazl u hüner câmi‘ -i ‘ ulûm u fûnûn

Haḳâ’îḳ-ı kütüb-i ender derûn-ı ü meknûn

Fenn-i fûrû‘ da on ‘ aded mütûn-ı me’sûre-i meşhûreyi cem‘ idüp mükerrâtını hâzıf ü ṭard eyledükden soñra hulâşa-i müfredât-ı mesâ’il-i hâvî bir metn-i metîn ve kitâb-ı raşîn te’lîf ü taşnîf eyledi. Tertîb ü terkîbinde ṭarîḳ-ı hüsn ve üslûb-ı müstahsen ihtiyâr idüp ol derc-i fazâ’ilde cevâhir-i zavâhir-i mesâ’il-i şer‘ iyyeyi ve nefâ’is-i nefîse-i aḳkâm-ı fer‘ iyye-i mer‘ iyyeyi derc itmegin Maḳzenü’l-Fıḳh diyü tesmiye eyledi. Metn-i merḳûmuñ yalñuz ‘ ibârâtına bir şerḥ yazdı ki haṭṭ-ı daḳîḳ-ı raḳîḳ ile ancaḳ otuz ‘ aded kûrâseye sıḡar idi.

Fâzıl Kâmil Amâsiyyeli Mu‘ id-zâde *rahmetu’llâhi te’âlâ*

Zıkr olunan künye ile meşhûr olup ismine itṭilâ‘ ve nâm-ı şerîfî istimâ‘ olunmadı. Cenâb-ı na‘ mü’l-me’âbı muhaḳḳıḳ u müdeḳḳıḳ müteverri‘ u müteşerri‘ olup nefesi mübârek ve du‘ âsı maḳbûl kimse idi. Sâḡa-i bâṭını şücûn-ı ‘ ulûm-ı zâhire ile pîrâste ve bâḡa-i hâṭırını efnân-ı fûnûn ile ârâste olup kâffe-i ‘ ulûmdan ḡaz-ı vâfirî var idi. Pişvâyân-ı reh-i nûrdân ṭarîḳ-ı ḡaḳḳla hem-râh olup meslek-i taşavvufa sülûk eylemiş idi. ‘ Avâ’îḳ-ı ḡâliḳ ve ‘ alâ’îḳ-ı ḡalâ’îḳdan münḳaṭı‘ olup sîret-i marziyye-i Maḡmûde’ye ve ṭarîḡa-i mer‘ iyye-i mes‘ üdeye mâlik bir sâlik idi. **Şi‘r:**

Zâhir-i ü be-ḡaḳḳ peyveste

Bâṭın-ı ü zi ḡaḳḳ be-ḡüseste

⁶⁴⁶ Anlayışı akıllardan daha fazladır. (Anlayışı) şuur çerçevesi ve düşünce sınırları dışındadır.

Ez derün āşinā u hem hāne

Veze birün der libās-ı bî-gāne⁶⁴⁷

Revhu'llāhi rūha ve nūr-ı kabre.

Fāzıl Kāmil Mevlānā 'Abdu'llāh H̄'āce *rahmetu'llāhi te'ālā*

Köpricek nām kaşabada mütevatın idi. Ercā vü enhā-yı 'ālemde fıkḥ ile ve 'ulūm-ı 'Arabiyye ile iştiḥār ü intişār bulmağın ol 'aşruñ talebesi eṭrāf ü eknāfindan anuñ yanına cem' olmışlar idi. Müddet-i 'ömrinde ḥalkdan inḳitā' u 'uzlet ve imtinā' u ferāğat üzre olup rüz u şeb ifāde vü 'ibādet ider idi. [419] Mūmā-ileyh şālīḥ ü müteşşerri' mü'min ü müteverri' maḥmūdū't-tarīḳ ve marziyyū's-siret ve mücābü'd-da' vet idi.

Fāzıl Kāmil Dedecikoğlı *rahmetu'llāhi te'ālā*

Bu künye ile şöhret yaftadır. Anaṭolı vilāyetinde Lādik nām kaşabada tavaṭṭun eyledi.

Ḳur'an-ı 'azīm ve Furḳān-ı kerīimde kırā'at-i 'aşere ḳādir olup ṭālibān-ı tecvīd-i kırā'ate mevşülen ta'līm ü tefhīm itmekle kesā'î[?] gibi iktisā-yı şevb-i şevvāb ve intihāc şavb-ı şavāb eyledi. Siret-i marziyye ve 'aḳīde-i şaḥīḥaya mālīk olup ḥalkdan münḳaṭı' ve emr-i ma'āşda şey'î ḳālīl ile ḳāni' u mütemetti' kimse idi, *revhu'llāhi rūha ve zāde fī a'lā ğurefū'l-cināni fütūḥa.*

Fāzıl Kāmil Mevlānā Kilīdci-zāde *rahmetu'llāhi te'ālā*

Sinob nām kaşabada mütevatın olup ḥalkdan inḳitā' u ta'līm ü ifādeye iştiğāl üzre idi.

Ḳur'an-ı 'azīm ve Furḳān-ı kerīmi kırā'at-i seb'a ile edā' idüp emr-i ta'līmi tefhīm ü tecvīd itmege ḳādir bir üstād-ı māhir idi. Rüz u şeb 'ibādete meşğūl olup ḥālişü'l-fevā'id-i şaḥīḥü'l-i' ṭiḳād nefesi mübārek ve sireti marziyye kimse idi. **Şi'r:**

Be-dāniş büzürg ve be-'aḳl-ı ercümend

Be-tedbīr-i pīr ve be-gevher-i bülend⁶⁴⁸

⁶⁴⁷ Onun dışı ḥalk gibidir. Ama içi ḥalktan kopmuştur. İçeriden tanıdık ve ev arkadaşı, dışarıdan yabancı bir elbisededir.

⁶⁴⁸ Bilim açısından büyük ve akıl açısından saygıdeğer (dir). Tedbir açısından rehber ve mücevheri yüce (dir).

Mevlānā Maǧnīsālī Şādık Hālife *rahmetu'llāhi te'ālā*

Qırā'at-i seb' aya mālīk olup zemānesinüñ tālīblerine ta' līm ü tefhīm itdügi sebebeden bī-hadd ü pāyān erbāb-ı ' irfān-ı müntefi' u mütemetti' oldı. Ol fāzıl-ı fazā'il-āyīn maşdüķ-ı mantūķ ve *innehu le mine's-şādīķine*⁶⁴⁹ olan zümre-i şadāķat-pişeden olup şālih ü dīn-dār ve şādık u bārr nefesi mübārek hayr-endiş ve şadāķat-kīş bir dervīş kimse idi, *revhu'llāhi rūha*.

Mevlānā Meħemmed bin Meħemmed bin Muştāfā bin Hācī Hasan

Ol ' aşruñ ' ulemāsından okuyup şafā'iñ-i ahvāl-i şeref-āmālinde muħkemāt-ı fazā'il-i muķarrer ü mütellev olduķdan şoñra ' ādāt-ı sa' ādāt-ı zevi'l-fazā'il üzre maħmiyye-i Qoştantıniyye'de Maħmūd Paşa Medresesi'ne müderris oldı. Tab' -ı şerifi tevfir-i hışm ve tekşir-i hadm semtlerine rāģib olup zīb ü zīnet ve ' ays ü ' işret vādīlerine mā'il olmağın şāri' -ı każāya şāri' olup niçe şehrlerde kādī vü vālī oldı. Ālā'iş-i ārā'iş-i dünyevīye şifte ve maṭāmi' -ı maṭāmiñ-i hissiyyeye firifte olduğı sebebeden zāhirini gūn-ā-gūn muħsinātla tonadup nihāl-i şüküfe-bār gibi ziver-baħş u rengin nesnelere ile tezyin ider idi. Bu dā' iye ile tavr-ı tarzını emirāne idüp zī vü şeklini sipāhiyāne eyledi. Merhūm Sultān Selīm Hān Ğāzī ' Acem fetħinden dönüp sa' ādetle Kütāhiyye'ye uğraduķlarında mūmā-ileyh anda kādī bulunup zümre-i ümerāya sezā-vār olan elbise-i nefise-i fāhire ve eştāt-ı esbāb-ı muħsināt-ı vāfire ile istiķbāl eyledükde pādşāh hāzretleri aña sancaķ şadaķa idüp iltifāt-ı ' āliyelerine erzānī gördi. **Şi'r:**

Kerde çü ser-i ' ilm be-nazar-hā bülend ķadr

Kerde be-luṭf be-cehd ü pāyāneş ser-firāz

Be-sipürde eş meşāliñ seyf ü ķalem heme

Zi āner ü şud encümen ārā-yı u dil-nüvāz⁶⁵⁰

⁶⁴⁹ Muhakkak kı o sadıklardandır (Yūsuf 51).

⁶⁵⁰ Eğer bilim ile başarılar elde etmişse, çaba ve zahmet lütfu ile yükselen olmuştur. Kalem ve kılıç ile hep çalışmış, bu yüzden meclisin başı ve sevimlisi olmuştur.

Bu kaşaba-i marziyyenüñ vukû'ından sonra 'aliyyü't-tevālî vālî olup aḥir-i 'ömrine degin mev'ıl umür-ı esâfil ü e'ālî oldu. Dide-i kevs-i şevketi eṭrâf-ı vilâyete taldı. Ol fâzıluñ maṭla'-ı sîmâ-yı faẓilet-îmâsında zekâ-yı zekâ lâmi' u sâtı' olup envâr-ı fiṭnat ve 'irfân-ı nümâyân idi.

Şi'r:

Lev ḥall ḥâtıra fî maḳ'ad lemşî

Ev câhil li-şahî ev aḥres ḥuṭabâ

Baḥru 'acâ'ibe lem yebaḳ fî semer

Ve lâ 'acâ'ib baḥru devnhâ 'ucebâ⁶⁵¹

'Ulüm-ı 'aḳliyye bi'l-küllîye ma'lûm u mazbûṭı olduğundan mâ-'adâ tevârîḥ-i eṣrâf-ı eslâf-ı muḥkem zabṭ idüp 'ilm-i şî'r ü inşâda ḥadden ziyâde ḥaz-ı vâfiri var idi. Maḥâsin-i 'ilmiyyesinden ğayrı aḥlâḳ-ı ḥasene-i mühezzibe ile taḥalluḳ u tehezzüb eyleyüp ḥilye-i celiyye-i cüd ü seḫâ ile ḥâlî ve muḥsinât-i şemâ'il ü mekârim ile müteḥallî oldu. Bâzû-yı bânîrû-yı kerem ü iḥsânla ḥâtîm-i ṭıbbuñ defterini [420]ṭayy ü imḥâ ve kendilerün erḳâm-ı luṭf u 'aṭâsını evrâḳ-ı iṭbâḳ-ı âfâḳda şebṭ ü imlâ eyledi. Şi'r:

Ṭalaḳu'l-ḥayâ kerîm kem li-ḳâşide

Min cüd râḫete bezl ve iṭlâḳ

Yahtezu li'l-cüd 'aṭefâhu ve tabi'ate

'Aliyyü'l-mekârimi 'ādât ve aḥlâḳ⁶⁵²

Fâzıl Kâmil Meḥemmed Paşa *raḫmetu'llâhi te'âlâ*

Merḫûm Sultân Bâyezîd Ḥân ḫazretlerinün ḥâcesı olan Mevlânâ Mu'arrif-zâde'nün aḥfâd-ı emcâdındandır. Zemânesinde olan 'ulemâ-yı fuẓalâdan okuyup ṭıfl-ı raẓî'-i ḥâtîr-ı 'atırı mâder-i zekâ vü fiṭnat ve dâye-i cevdet ü zekâvetün âġuşında meblaġ-ı kemâle bâliġ olduğdan

⁶⁵¹ *Bir sakata dokunsa sakatı yürütür. Bir cahile dokunsa onu âlim yapar ve bir saġıra dokunsa onu duyan yapar. Deniz gibidir. Mucizelerle dolu ve her mucizesi ayrı görkemlidir.*

⁶⁵² *Herkes onu sever. O olmazsa, insan acı çeker. İnsanlar onun önünde cömertliġi ve nazikliġi nedeniyle eğilir.*

şoñra şīme-i esātize-i ‘ ulemā üzre maħmiyye-i Kōstantīniyye’de Kālander-hāne Medresesi’nde ve dārü’n-naşr Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nün birisinde müderris oldu. Merhūm Sultān Selīm Hān Ğāzī’nün zemān-ı saltanatında ve ‘ unfuvān-ı ‘ unvānında toķuz yüz yigirmi senesinde Tācī Beg-zāde Anaṭolı kādī-‘ askeri olduķda Çaldıran ğazāsında anuñ yirine nişāncı naşb olınmış iken vezāret şadrına terfī‘ olındı. **Şi‘r:**

Şūd merci‘ -ı merāsım seyf ü kalem heme

Be-luṭf-ı ḥaķķ be-şadr-ı vezāret resīde şud⁶⁵³

Hicret-i nebeviyyeden toķuz yüz yigirmi üç tārīhinde henüz ‘ ālem-i şebābda iken ḥellāk-ı bālā-vezīr-i pādşāh bī-müşīr ve vezīrūñ taķdır-i bī-tağbīriyle cāh-ı ḥayāt bī-şebātdan ref‘ ü ‘ azl olınup dīvān-ı şeref ‘ unvān-ı ‘ uķbāda iclās olındı. **Meşnevī:**

Be-cāh erçe ber āsmān taḥt burd

Be-çāh-ı laḥd ‘ āķıbet raḥt burd

Cihān kār ezīn ğüne bisyār kerd

Zemāne nuḥustīn ne īn kār kerd⁶⁵⁴

Ol zekī-i fā’iķ zihni-rā’iķ ve fikri-şāķıb ve re’y-i şā’ib şāḥibi olduğından ğayrı ‘ aķl-ı vāfir ve ḥüsn-i tedbīre kādır bir kimse idi. Edā-yı merāsım-i ḥıdmet-i şāhī ve ri‘ āyet-i ādāb-ı şoḥbet-i pādīşāhīde yed-i tülāsı olup mınṭıķa-i itā‘ at ve muṭāva‘ ati miyān-ı cāna niṭāk u ṭavķ ṭav‘ u rıbķa-i muvāfaķat emri-ḥudāvendigārī gerden bend itmegin kemāl-i taķarrüble muķarreb ḥazret-i sultāniyye idi. Mevlānā Meḥemmed Paşa Uzun Ḥasan’uñ Sultān Meḥemmed elinde inhizāmına bu ‘ Arabī tārīḫi didi. **Tārīḫ:**

Ğavş dīnū’l-Muştafā Sultān Meḥemmed bin Murād

Sel seyfü’l-ḥaķķ lil-ķahru ‘ alıyyü’l-ḥaşmü’l-ğavī

⁶⁵³ Tüm kalem ve kılıçların meclisinin başı oldu. Allah’ın lütfuyla vezirlerin başına geçti.

⁶⁵⁴ Makam açısından göklerin tahtına oturmuş olsa bile sonunda mezar çukuruna gidecektir. Cihanda bu tür işler çok yapmış ama en başta bunu yapmaz.

‘An lisānū’l-ḳalb min ḡayb cerā tārīḫe

*Dām manşūren bi’ūnu’llāh ve’l-ḫikem ve’l-ḳavi*⁶⁵⁵

Fāzıl Kāmil ‘İsā Paşa ibni İbrāhīm Paşa *rahmetu’llāhi te’ālā*

Ol ‘aşruñ ‘ulemāsi ḫıdmetlerinde mebanī-i ‘ulūmı te’sīs idüp fazl-ı kemālī ḫadd-i kemāle irgürdükden soñra menāşıb-ı sāmīyetü’l-merātıbden maḫmiyye-i Ḳostañtınıyye’de Dāvud Paşa Medresesi’ne ve maḫrūsa-i Edrene’de Üç Şerefeli Medreseleri’nüñ birisinde müderris oldı. Cādde-i ḳavīme-i tedrīsdan ḫurūc idüp dīvān-ı āsmān-‘unvān ve ferḳadān-ı bünyānda niçe zemān nişāncı olmış iken sancağa çıḳup memālik-i ‘Oşmāniyye’den ba‘zı vilāyetde vālī oldı. Mir’āt-ı şafā-şıfāt-ı aḫvālinde emāret-i devlet nümāyān olup emāret-i emrinde ‘ilm gibi ser-firāz olduḡı maḫsūs olduḡı ecluden vilāyet-i Şām-ı mişkī müşāhede-i mīr mīrān olup umūr-ı cumhūra nizām u intizām virmeḡin ‘adl ü dād ile yād olındı. **Şi’r:**

Fe-kem ḳad şefī bi-tavāḳı’ a

Şudūren lehā el-zulm ḳaden ḫercā

Ve kem ḳadracī cūde sā’ilen

*Fe-ençeḫ lil-fūz zāke’r-recā*⁶⁵⁶

Ol mihr-i sipihr-i sa‘ādetüñ sāye-i devletinde ru’s-ı enām-ı Şām’uñ başına gün toḡup envār-ı ma‘deletiyle zālām-ı zulmi ercā vü enḫā-yı ‘ālemden imḫā itmek üzre iken toḡuz yüz elli senesinde maḡrib-i zevāde ufūl eyledi. **Mışra’:**

Ḫayf-ı evvel sa‘ādet-i Şām’da ḳıldı ufūl

Eşbāh u enzār ile cümle-i fūnūn-ı ‘izzet-nümūnda müşāreket-i tāmesi olup sā’ir zemān gibi eyyām-ı emāret ve hengām-ı eyāletinde daḫı enfās-ı ‘İseviyye-i rüḫ-baḫşā ve cān-efzāsıyla iḫyā-yı ‘ulūm eylemek üzre idi. Maḫāsin-i ‘ilmiyyesinden ḡayrı ādāb-ı ḫasene ve eṭvār-ı müstaḫsenesi ve ḫüsn-i mu‘āşeret ve luṭf-ı muḫāveresi ve ‘aḳl-ı kāmīl [421]ve fazl-ı şāmīli

⁶⁵⁵ *İslām dinimizin kurtarıcısı Sultan Murād’ın oḡlu Mehmed’dir. O gerçeḡin kılıcı, düşmanlarına karşı bıçaktır. Tarihi zaferlerle doludur. Sonsuza dek mahir, kudretli ve esir edilemezdir.*

⁶⁵⁶ *Gelmeyi uman her kimse, bu özlemleri yaşar. Tek kazanan, büyük başarı elde eden zekadır.*

var idi. Fıtrat-ı evveliyyede bîdâr-ı dil ve hüşyâr u kârdân dūr-endîş halk olunup cümle-i umûrda teyakkuz u intibâh üzre mecbûl olmağın ferd-i âferîde ğaflet ile aña mekr ü firîb itmek maḥâl idi. Ol merdüm-i kâmil-nazar ve bâliġ-ḥiredüñ rûz u şeb manzara-i bâşıra-i başîreti ve revzene-i çeşm-i ‘ibret ü ḥayreti güşâde olup kuvvet-i derrâkesi nigeḥ-bân olduġı sebebden düzd-i ğaflet anuñ nüzhet-serâ-yı derûnına yol bulmaz idi. Mütetarrifân-ı efkâr-ı fâside aña müstevlî olmaz idi. ‘Avâkıb-ı umûr ve ḥavâtîm-i kâr u bâra nâzır olmağın ibtilâ-yı remed-i ğaflet ile ol dürbînüñ çeşm-i ‘aqlı mesdûd olmayup hiç bir vechle başîreti bağlanmaz idi, *rahmetu’llâhi te’âlâ*.

Mevlânâ Nihânî ‘aleyhü’l-menne’s-sübḥânî⁶⁵⁷

Bu maḥlaş ile meşhûr olup ism-i sâmisine zafer müyesser olmadı. Ba‘zı ekâbir-i ‘ulemânüñ meclis-i şerîf-i şeref-pervlerinde mebânî-i ‘ulûm-ı ‘âliyeyi taḥşîl ve muḥaddemât-ı fazâ’il-i kâmileyi tekmiil eyleyüp qabûl-i fûḥûl-ı fuḫalâyı ḥâ’iz ü fâ’iz olduġdan soñra Mevlânâ Ḥacî Ḥasan-zâde ḥazretlerinüñ ḥıdmetlerine vâşıl oldu. Mevlânâ-yı mezbûruñ meşâġil-i fazâ’ilinde iktibâs idüp zât-ı şeref-ġâyâtı muḫtebesât-ı füyûzâtı tenvîr itmekle şem‘-i cem‘-i aşḥâb ifâde vü ifâza oldu. **Ḳıṭ‘a:**

Zi bes ki şu‘le-i fazlet reved be-çarḥ-ı berîn

Be-sân-ı meş‘ale-i mâh u mihr leyl ü nehâr

Çerâġ-ı mu‘takifân şavâmi‘-ı melekût

‘Aceb medân ki fûrûzed zi ber tüvân nâr⁶⁵⁸

Menâşıb-ı celîleden Ḳoşantıniyye’de mûmâ-ileyh Ḥacî Ḥasan-zâde’nüñ medresesine ve Üsküb-i nezâhat-i üslûbda İshâk Paşa Medresesi’ne ve maḥmiyye-i Ḳoşantıniyye’de Muştafâ Paşa Medresesi’ne müderris oldu. Lâkin temettu‘ât-ı meşubât ile istimtâ‘ için çarîka-i

⁶⁵⁷ Allah ona iyilik versin.

⁶⁵⁸ Fazilet alevin göklere öyle çıkmış ki gece ve gündüz de ay ve güneş gibi olmuş. Melekler ibadetgâhlarının ibadetçilerinin ışığı (dır). Şaşırma ki o ateşten aydınlandınlar.

tedrîsden ferâgat eyleyüp şeref-ziyâret-i harem-i muhterem-i İrem-i tev`em ile müşerref oldu.

Meşnevî:

Nâgâh cemâl-i Ka`be دید ü

Lebbeyk zenân beser devîd ü

Bâ-dîden-i Ka`be çün zafer yâft

Mihr-i dil-i ü ziyâ u fer yâft⁶⁵⁹

Ba`zî aşhâbından menkûldür ki erkân-ı hacı itmâm eyleyüp minnâ-yı minnâ-yı cemâl-i cezîline vâşıl olduḡda haste olup `ın-i `ibret ile aḡvâlini tefekkür eyledükde kendinüñ eşḡâl-i mâsivâü'l-ilâhide ve menâşıb-ı dünyeviyyede güzêrân eyleyen `ömr-i nâzeniyyeti için te`essüf eyleyüp `arâz-ı marâzdan cevher-i vücûdum sâlim olursa câh-ı tedrîs-i ihtiyâr itmeyeyün diyü taşmîm eyledi ve lâkin ol `arızadan ḡalâş olmayup hicret-i nebeviyyeden toḡuz yüz yigirmi altı târîḡlerinde hezârân-ı şafâ ile ḡacc-i rûḡ-ı `azîzini Ka`be-i maḡşûdına îşâl idüp Mekke-i mükerrermede defn olındı. **Şi`r:**

Der Ka`be be-mürd ü vâşıl-ı ḡaḡḡ mî-şud

Rest ez heme ḡayd u bend ü muḡlaḡ mî-şud⁶⁶⁰

Ol fâzıl-ı kâmilüñ cümle-i `ulûmda müşâreket-i `ilmiyyesi olup fûnûn-ı `Arabî`de ve tefsîr-i şerîf ve uşûl-i fazîlet-i şümûlde yed-i ḡülâsı var idi. Lisân-ı `Arabî ve zebân-ı Fârisî vü Türkî`de nazm u neşrde mümârese-i tâmesi olup dürrütü`t-tâc-ı ru`s-ı sâkinân-ı melâ`-i a`lâ ve ḡurretü`l-`ayn a`yân-ı ḡuḡḡân-ı ḡazîret-i vâlâ olmaḡa sezâ vü aḡrâ kelimât-ı manzûme-i faşîḡa ibdâ` vü ihtirâ` eyledi. Mü`ellif-i Şaḡâ`iḡ *rahmetu'llâhü'l-melekü'l-ḡâliḡ*ba`zî eş`âr-ı `Arabiyye-i belîḡasınüñ ḡaḡḡında “Ben gördüm. ḡâyetle faşîḡ idi.” diyü ḡüsn-i şehâdet eyledi. **Şi`r:**

⁶⁵⁹ *Birden kâbe yüzünü gördü. Lebbeyk diyerek koştı. Kâbenin görünmesiyle zafer bulmuş gibi kalbinin sevgisi ışık ve makam buldu.*

⁶⁶⁰ *Kâbe`de öldü ve Allah`a bağlandı. Tüm bağlantılardan kurtuldu ve temiz oldu.*

Zebān-ı dānist terk-i men ki hengām-ı sūhan güften

Be-‘ unvānī ‘ aceb bes nükte-i rengin fürü rized⁶⁶¹

Tezyîl Mümā-ileyh Hācī Hasan-zāde Medresesi’nde müderris iken Mevlānā Sürūrī Çelebi aña dānişmend olmışdur ve kuvvet-i qarîha ve sellâket-i tabî‘ atıyla ba‘ zı eş‘ār dimüşdür. ‘ İşve-ger dil-rübālaruñ şive-i nihānī gibi Mevlānā Nihānī’nüñ gazellerinde leţāfet ü zarāfet nihān u muzmer idi. Belki cemāl-i kemāl ve hüsni-bi-mişāl cilve-ger idi. *Reddü’l-‘acz ‘aliyyü’ş-şadr*⁶⁶² şan‘ atında anuñ bu gazeli meşhür ve mecmū‘ alarda mestürdür. **Ƙıţ‘a:**

Tā ki görelî tal‘ atüñi ey yüzi kamerā

Irmağ gibi çeşmümden aqar şām u seher mā

Emdir didi dil la‘ lüñe didi viririn merg

Kerem olma iken bendeki öldürmeñe yāra

Mevlānā Haydar bin Maḥmūd *rahmetu’llāhi te’ālā*

[422] Müvellāü’l-mevālī Mevlānā Hayālī’nüñ qarındāşı oğlıdur. Vālidesi Fenārī neslinden Meḥemmed Şāh Efendi’nüñ oğlı Meḥemmed Beg’üñ bint-i şulbiyyesidür. Ol ‘aşruñ ‘ulemā-yı fazīlet-intimāsından temhīd-i mebānī-i ‘ulüm eyledükde Mevlānā Seydī Ƙocavī maḥmiyye-i Edrene’de Dārü’l-Ḥadīş Medresesi’nde müderris iken anuñ mu‘idi olup Muṭavvel nām kitābı min evvelihî ilā āhirihi im‘ān ü iz‘ānla andan oqudu. Zikr olınan üstād-ı naqqād-ı fazā’il-nejāddan menķüldür ki Mevlānā Haydar kütüb-i eḥādīşden Şaḥīḥ-i Buḥārī’yi evvelinden āḥirine degin iḳān ü itḳān tarīḳıyla benden oquyup Ešnā-yı dersde Kirmānī şerḥini ‘alā-vechü’l-ihtimām-ı taḳrīr itmege iltizām eyledi. Bu merām-ı ḥaṭīr itmām-ı pezīr olduğdan soñra Medīne-i fazā’il ve Ka‘be-i efāzıl olan maḥrūsa-i Mışr’a varup ol diyāruñ ‘ulemā-yı fużalāsından tefessür ü ḥadīşî ve uşul ü fürü‘ı aḥz eyleyüp vilāyet-i Rüm’a ‘avdet eyledi. Vufūr-ı āb-ı revānla ābrü-yı memālîk-i ‘Oşmāniyye olan maḥrūsa-i Burūsa’da merḥūm Sulṭān

⁶⁶¹ Konuşma sırasında ben kelimesini kullanmamak iyi konuşmacı olduğunu göstermektedir. Çok ilginç ki bu bir unvanla rengârenk noktalar değerlerini kaybediyorlar.

⁶⁶² Bir mısranın son kelimesini onun izleyen mısranın başında kullanma sanatı.

Mehemmed Hân 'imâreti evkâfına ba' dehû Sulţân Orhân 'imâreti evkâfına mütevellî oldu. Hüsni-nezâret ve mezîd-i 'în-i beşâretle merdüm-i dîde gibi ta'yîn buldı. Merhûm u mağfûrûnleh Sulţân Selîm Hân Gâzî hazretlerinüñ evâhîr-i salţanatında mütevellî iken tâb-hâne-i dâr-ı dünyâ-yı gâmireden 'imâret-i 'âmire-i âhîrete rıhlet eyledi. Qabr-i şerîfi Burûsa'da Mollâ Fenârî'nüñ câmi'indedür. Ol fâzıl-ı cemîl-i şüret ve lezîz-i şöhbet ve 'azîz-i rütbet muhâzarası ceyyid ve münâzarası maqbûl bir ma'kül kimesne idi. Hüsni-nâdire ve luţf-ı muhâvere ile pîrâste ve eşnâf-ı leţâ'if-i ma'ârif ile ârâste olduğdan mâ-'adâ hüsni-nazma kâdir olup lisân-ı 'Arabî'de üslûb-ı nazm ve şi'r-i şu'arâya ve fenn-i neşri nesre ve şüreyyâya ırgürdi. Ba'zî kaşîde-i 'aşîde dimüşdür ki zihâfât-ı şi'r ol kaşîdede bi'l-küllîye maḥzûf u mekfûf olup muḥsinât-ı şi'riyye ve şanâyi' -ı bedi' aya anuñ her beytinde kayd u irdâf olınmış idi ve bi'l-cümle vücûd-ı şerîfi maḥâsin-i fazâ'il-i şâmîle ve meḥâmid-i şemâ'ile-i kâmileleri ile mecâlis-i şerîfe-i ma'âlî-perver ve meḥâfil-i laṭife-i fevâ'id-güstere zîb ü fer virür idi. **Meşnevî:**

Nekû hûy ez der râhet der âyed

Çü gül her cā ki bâşed hûş ber âyed

Heme kes çeşm-i hûd ber gül nihâde

Ki ḥandânest bâ-rûy-ı güşâde⁶⁶³

Revḥu'llâhi rûḥa ve nûrı zârîḥa.

Mevlânâ Hızır Şâh bin Mehemmed bin Hâcî Hasan

Ol 'aşruñ 'ulemâsından okuyup müvellâu'l-müvâlî a'liyyü'l e'âlî Müftî 'Alî Çelebi Cemâlî *rahmetu'llâhü'l-melekü't-te'âlâ* hazretlerinüñ mu'îdi oldu. Menâşib-ı celîletü'l-merâtibden maḥmiyye-i Koşantıniyye'de peder-i 'azîzi binâ itdügi medreseye müderris olmuş iken manşib-ı każâyâ mâ'il olup Dimetoqa'da ve sâ'ir niçe şehrlerde kâdî oldu. **Şi'r:**

⁶⁶³ Hoş huylu adam rahatça her yere giriyor. Çiçek gibi her yerde olsa sevimli olacak. Herkesin gözü çiçektir. Çünkü gülen yüzüyle her zaman gülümsüyor.

Cihān-ı ders ü kazā şud zi sa‘ y-ı ü ābād

Be-sa‘ y u ‘ilm ‘ amel kār sāz her dū-cihān⁶⁶⁴

Umūr-ı kazāya müte‘ allıķ vāķı‘ ātda sünen-i sünen-i edā idüp kıble-i ma‘ deleti infāz u imzā ider iken menāşib-ı dünyeviyyeden kazā-yı vaţar idüp *fe minhum men kazā nahbehu*⁶⁶⁵ āyet-i belāgat-āyetinüñ mefhūmına mā-şadaķ oldu. Mümā-ileyh ḥalīmü‘t-ṭab‘ selīmü‘n-nefs ‘ azbü‘l-beyān rabṭü‘l-lisān bir fāzıl-ı ‘ aliyyü‘l-‘ unvān idi. Ḥurūf-ı ‘ alā ‘ iķ-ı irtibāt-ı ḥalā ‘ iķı ḥarf-i cāzim-i inķıṭā‘ la қаṭ‘ idüp kendinüñ aḥvāline iştiğāl üzre idi. Mü‘ellif-i Şaķā ‘ iķ ol serv-i büstān-ı ḥaķā ‘ iķ ile himāye olup müddet-i medīd civārında sākin olmuş iken aķvāl ü ef‘ ālinden bir kerre müte‘ ezzī olmaķ vāķı‘ olmadı didi. **Şi‘r:**

Dest girī ger kunī hem-sāye-i dervīş rā

Bā-peygamber der cinān hem-sāye bīnī ḥīş rā⁶⁶⁶

Ṭabīb-i Ḥazīķ Edīb-i Fā ‘ iķ Mevlānā Kemāl *rahmetu ‘llāhi te ‘ālā*

Ol kāmil-i mükemmel ve fāzıl-ı şāḥib-i kemālūñ vaţan-ı aşlīsı nefs-i Tebrīz iken diyār-ı Rūm ‘a irtihāl ü irtikāl idüp vilāyet-i Kaşṭamonı ‘da emīr olan İsmā‘ il Beg ḥıdmetlerine intisāb eyledi. Emīr İsmā‘ il Beg vālī olduğı vilāyeti merḥūm u mağfūrūnleh Sultān Meḥemmed Ḥān Ğāzī ḥazretlerine teslīm ü taķdīm idüp tevābi‘ u levāḥıķını yanından perişān eyledükde Mevlānā Kemāle‘ d-dīn maḥmiyye-i Koşṭanṭıniyye‘ ye geldi. **[423] Maṭla‘:**

Şikest olsa şurāḥī cām-ı meclis bir qarār olmaz

Meşeldür sāķiyā bāş gitse ayıķ pāy-dār olmaz

Maḥrūsa-i mezkūrenüñ çār-sūlarından Maḥmūd Paşa çār-sūsı ‘nda dükkān açup aşḥāb-ı imrāza ‘ ilācāt-ı şifā-baḥş ve mu‘ ālecāt-ı rūḥ-efzā itmegın fenn-i ṭıbbda ḥazāķat ü mahāretle meşhūr u mezkūr oldu. Cümle-i erbāb-ı ḥācet aña mürāca‘ at idüp māl ü menālle ve ğayrı ṭarķ-ı metnū‘ ile ri‘ āyet eylemegın ol kāmil-i emvāl-i keşīreye mālīk olup tavaṭṭun itmek içün bir menzil irem-āsā ve nüzhet-intimā ***[?] eyledi. Merḥūm Sultān Bāyezīd Ḥān Ğāzī ḥazretleri fāzıl-ı

⁶⁶⁴ Onun çabasıyla ders ve kaza dünyası şen oldu. Bilim ve icra çabasıyla iki dünyada da büyük işler yapabilirsiniz.

⁶⁶⁵ Böylece onlardan bir kısmı verdiği sözü yerine getirdi (Ahzāb 23).

⁶⁶⁶ Derviş, eğer komşuna yardımcı olursan, kendini peygamber ile cennette komşu bulacaksın.

mez-kürüñ dār-ı salṭanat ve serā-yı hümāyūna ḥıdmet eyleyen eṭibbādan olmasını murād idinüp bu ḥuşuşı mirāren emr itmiş iken Mevlānā Kemāl i‘ rāz ü ibā idüp rü-yı imtinā‘ la ṭaraf-ı ḥilāfa teveccüh eyledi. Bu muḳābelede temhīd-i tibyān-ı ma‘ zeret idüp ebrār ü aḥrārdan olan ‘āfil-i bā-iḥtiyār raḳbet-i iḥtiyār eylemez diyü istiḡnā eyledi.

Mevlānā Meḥemmed bin Kemāl *rahmetu ’llāhi te ’ālā*

Sālifü’z-zıkr Mevlānā Kemāl’üñ oğlıdur. Aḳrān ü emşāli ortasında Āḥī Çelebi dimekle meşhūr u müte‘ ārifdür. Pederi Mevlānā Kemāle’ d-dīn ḳābil-i ‘ ilāc olmayan marāz-ı mevte girif-tār olup ol ṭabīb-i ‘ ālemüñ emriyle vefāt eyledükden soñra Ḥekīm Ḳutbe’ d-dīn ve Ḥekīm Altūncı-zāde’ nūñ ḥıdmetlerinde fenn-i ṭıbbı tekmīl ve mahāret-i tāme taḥşil eyledi.

‘aleyküm yuḥsinu’ t-tüccārab⁶⁶⁷ feḥvāsınca yümn-i tecrübe ve ḥüsn-i tedārikle mu‘ ālecāt-ı marāzāda ba‘ zı taşrifāt-ı ḡarībe itmişdür ki eslāf-ı eşrāf-ı eṭibbā anuñ gibi a‘ māli i‘ māle ḳādir olmamışlar idi. Ol kāmilüñ iḥyā itdüğü merāsım-i levāzım-ı eṭibbāsını bunlar daḡı iḥyā itmege zafer bulmamışlar idi. **Şi‘r:**

Tüyi Mesih-i zemān ve tüvānī er be-kunī

‘ İlāc şad çü men ḡaste be-yek güftār⁶⁶⁸

Mu‘ āşır olduğı eṭibbā-yı elibbā dermān olmadı ki emrāz-ı müşkilaye anuñ itdüğü şifā-sāz ‘ ilācları idebileler idi. Aşḡāb-ı ḥıḳmetden zū-i fūnūn-ı ‘ ālim olan erbāb-ı fazā’ ile çāre olmadı ki anuñ ḳānūn-ı şifāsını iḥyā ḳılalar idi. Merḡūm Sulṭān Meḥemmed Ḥān maḡmiyye-i Ḳoşantıniyye’ de binā eyledüğü dārü’ş-şifāda re’īs-i eṭibbā itmiş iken merḡūm Bāyezīd Ḥān ḡazretleri cülūs-ı hümāyūnlarında dārü’ s-sa‘ ādeye ḥıdmet iden zümreden eyledi. Bir miḳdār müddetden soñra ṭabīb-i merḳūmı maṭbaḡ eminī idinüp ḳānūn-ı şifā üzre mizāc-ı şerīflerine muvāfiḳ-ı aṭ‘ıme tedārik eylemek bābında müşāvere itmek için şeref-i soḡbetleriyle müşerref ü müstes‘ id eylediler. Ol ṭabīb-i rabṭü’l-lisānuñ kelimātında çāşnī vü lezzet ve muşāḡabetinde zevḳ u ḡalāvet olmaḡın pādşāḡ ‘ azbü’l-beyān anuñla şir ü şekker gibi iḡtilāṭ u imtizāc eyledi.

Bu ma‘ nāya vüzerādan ba‘ zı ḡasid-i fāsīd-mizāc ve bed-imitizāc semūm-ı humūm ile

⁶⁶⁷ Allah’a yalvarırsanız sizin üzerine iyilik yağdırır.

⁶⁶⁸ Sen çağın Mesih’isin. Eğer yapabilsen bir lafla benim gibi yüzlerce kederlenmişiyi tedavi (edersin).

mesmūm olup zehr-i āb-ı hased ile helāk oldukları ecden ikisini mā-beynlerinde şeker-āb ihdās eyleyüp hilāf-ı vākı⁶ isnādlar ile pādşāh-ı vālā-rütbetden anı mehcūr eylediler. Tabīb-i mesfūruñ⁶ ulüvv-i şānı iktizāsıyla vāsıl olduğu rütbe-i⁶ ulyādan isķāt idüp⁶ azl-i icāb ider muhtara⁶ ātla mertebe-i takrībden dūr eylediler. **Ƙıı⁶ a:**

Vāşıķ meşū be-cāh ki cāy-ı şebāt nīst

Gīr mege kerde bāliš gerdūnet mütেকāst

Meş⁶ ūf-ı⁶ izz ü gurra-i iķbāl-i hūd meşū

Rūz-ı sefīd rā şeb-i zulmānī ez ķifāst⁶⁶⁹

Ba⁶ de zemān Sulţān Bāyezīd-i sa⁶ idūñ huzūrında Mevlānā Āhī Çelebi⁶’ye isnād olınan ħurūf-ı⁶ illet şaĥīĥ olmayup saķīm olduğu ma⁶ lūm olmağın ve pādşāh ħazretlerinūñ mizāc-ı şerīf ve meşreb-i laţīfe muĥālif aña nisbet itdükleri⁶ arāz-ı marāz ġarāz olduğu zuhūr bulmağın ol serfirāzı eski mekānında naşb idüp dārū⁶’s-sa⁶ ādeye ħıdmet eyleyen eţibbāya re⁶’is eyledi. Bu üslūb-ı mergūb üzre ni⁶ met-i vāfire ve ħaşmet-i mütেকāşire ile argād-ı⁶ ayş üzre dā⁶’im ü ķā⁶’im oldı. ⁶Ayş-ı ferāĥ ve devlet-i cāvīde vuşūl buldı. Merĥūm Sulţān Selīm Ĥān ħazretleri serīr-i salţanatına cülūs eyledüklerinde bir miķdār müddet ma⁶ zūl idüp ol re⁶’is-i rü⁶’esā-yı eţibbāyı ħāk-i⁶ azlden pā-māl eylemiş iken girü muşāĥabet idüp dest-i luţfla anı rütbe-i ħadīme-i kavīmesine īşāl eyledi. Eşķ-i [424]⁶ aşıķ ve nāle-i vāmıķ gibi ġoñüldeñ çıķmış iken esbāb-ı eştāt-ı ferĥat ü behcet gibi yine pādşāhuñ ġoñlinde yir idüp ķabūl oldı. Sulţān Selīm⁶’ūñ zemānında daĥı ħaylī cāh u celāl ve rif⁶ at ü iķbāl zafer buldı. Merĥūm u maġfūrınleh Sulţān Süleymān Ĥān Ġāzī mesned-i salţanat ve müttekā-yı sa⁶ ādete itkā eyleyiceķ tabīb-i mezbūrı⁶ azl üdüp ol daĥı çāşnī-i hezl-i⁶ azli anuñ mezāk-ı cānına izākē eyledükden şoñra yine mañşib-ı maĥmūd-ı ma⁶ hūdına iblāġ eyledi. **Şi⁶ r:**

Ġamm-gīn meşū ki sākī ħudret zi cām-ı dehr

Ki şāf laţīf mī-dehed ü ġāh zehr-i ķahr⁶⁷⁰

⁶⁶⁹ Makama ġüvenme ki kalıcı deġil. Hatta eġer dūnya senin yastıġın olsa kendi şevket ve ikbalinle gururlanma. Beyaz ġüñün sonrasında karanlık bir gece var.

Hicret-i nebeviyyeden toğuz yüz otuz trhinde hacc eyleyüp Şeref-i Őavf-ı beyt-i Őerfle temettu eyledükden Őonra mağrsa-i Mışr'da veft eyleyüp İmm Őfi'ı *rahmetu'llh* hağretlerin kabr-i Őerfi krbında defn olındı. Hn-i veftında sinn-i Őerfi hdd-i add-i tes'inden mtecviz iken mizc-ı lağifinde kuvvet nihyetde olup bir nesne nođŐn irmemiŐ idi. Kuvvet-i mizcından kibr sinn-i dendnlarn birisine Şikest yetiŐmemiŐ idi.

Tezyl Mm-ileyh mağmiyye-i KŐantniyye'de Yemiş İskelesi'nde dery kenrında bir cmi' -i Őerf ve mu'd-i lağif bin idüp eğrfında olan dkknları ve Un Kapanı semtinde olan dkknları ve mağzenleri ana vağf eyledi ve mağrsa-i Edrene'de muđtaŐart oğumak içün bir buğ'a-i medrese ve bir mekteb-hne eyledi ve mağrsa-i mezkrede h Çelebi Hemmm dimekle meŐhr olan ĥimm-ı irem-iĥtirm bnyd eyleyüp ġayrı ĥimmlarn bryn yrlere dkdi. **Kığ' a:**

Şud ĥarm-i sm-i  kible-i mülk  mülk

SĥateŐ r ravza-i firdevs hdd-i müŐterek

Der ĥađđ ez aks-i ĥuđteŐ sađđ-ı levĥ lciverd

Der kl ez dr-i esseŐ peyk  hem tz tek⁶⁷¹

Ve kaz-yı Çorlı'ya tbi  aded karyeyi ve Hre Bolı kazsına tbi  aded karyeyi ve h Çelebi mezra' s dimekle ma rf olan yigirmi  aded karyeyi ve Anaçolı'dan Ől kazsında on bir aded karyeyi vağf eyledi. Bu cmlen mađŐltn zev'idini Medne-i münevvere fuğarsına Şarf olnsn diyü Őarđ eyledi.

Tetimme-i zeyl: Mervdr ki Sulđn Byezd-i sa'd salđanatdan ferġat idüp Dimetok'ya tek id içün teveccüh eyledükde ana ĥıdmet itsin diyü h Çelebi bile kŐulmiŐ idi. Merĥm-ı merĥm Sulđn Byezd yolda veft eyledükde Őabb-i merĥm ĥađđında bu beyti didiler.

⁶⁷⁰ *Mutsuz olma. Çünkü g sahibi, hayat kadehinden gah temiz lutf veriyor gah öfkenin zehrini (veriyor).*

⁶⁷¹ *Onun yüce haremi ve mlk padiŐahn kiblesi olmuş. Huzuru cennetle eŐdeġerdir. Yazılarda yazsnn yansması levhaları rengrenk etmiş. Genelde dili haber verendir ve ayrıca acıdır.*

Beyt:

Derde dermān ide şanurdum Āhī

Olur ise hekim imiş o dağı

Fāzıl-ı Hāzık Kāmil-i Fā'ik Mevlānā Bedre'd-dīn *rahmetu'llāhi te'ālā el-melekü'l-ma'in*

Hüdhüd dimekle meşhūr u mezkürdur. Evā'il-i taşşilde ol 'aşruñ 'ulemāsından okuyup müvellāü'l-efāzıl müvellāü'l-fezāyil Mevlānā Mu'arrif-zāde'nün hıdmet-i şerifinde tekmil-i fūnūn-ı me'āşir-i meknūn eyledi. Evāhir-i taşşil ve encām-ı tekmilde 'ilm-i tıbbā tālīb ü rāğīb olup Hekim Mevlānā Muhyi'd-dīn hıdmetlerinde fenn-i merķümü taşşil eyledükden sonra serā-yı 'āmiriye hıdmet eyleyen eṭibbā-yı elibbā' zümresine ilhāk olındı. Hicret-i nebeviyyeden toköz yüz elli tārīhinden sonra ol Hüdhüd-i evc-i 'iffet ü şalāh ve hümā-yı fezā-yı fevz ü necāhuñ tā'ir rūh-ı revānī tāvis-i aḡzar ve nāmūs-ı ekber ile hem-cenāh olup anuñla 'ālem-i ceberrūta gitdi. Mūmā-ileyh şāliḡ ü müteşerri' ve mütedeyyin ü müteṭavvi' selimü't-tab' ḡalimü'n-nefs marziyyü'l-ḡalika maḡbūlü't-tarika tabīb-i maḡbūbü'l-ḡulüb idi, *rahmetu'llāhi te'ālā.*

Ṭabaḡa-i Mezkūrede Olan Meşāyih-i Kibārdur ki Zıkr Olmur *rahmetu'llāhi te'ālā* 'Ārif-i bi'llāh Şeyḡ Naşūḡ Ṭosyavī

'Ālim 'āmil şāliḡ kāmil ḡāfız Qur'an-ı 'azim ve zābiṭ-ı Furḡān-ı kerim idi. Kenz-i ma'ānī ve ḡarz-ı emānī olan Maḡta' -ı Şuḡuf-ı Āsmān'ı ḡıfz idüp fātiḡasından ḡātimesine deḡin şaḡā'if-i ḡāfızasında şebt itmiş idi. **Şi'r-i 'Arabī:**

Leyse bi-'ilm mā ḡūye'l-ḡamṭar

Mā el-'ilm ilā mā ḡavā'ü's-şad⁶⁷²

Kendinün baḡr-ı medīd-i ṭabī'at ve 'arüz-ı ḡarīḡasından eş'ār-ı belāḡat-şi'ār inşād idüp [425] zümre-i nāzımān kelām-ı mu'ciz-nizām silkinde muntazam u mülte'im idi. Bu maḡüle maḡāsin-i fazā'ilden mā-'adā ḡüsn-i ḡaṭṭa mālik olup ol taḡrīrūñ taḡrīr itdüḡi ḡaṭṭ-ı ḡüb ḡaṭṭ-ı dil-ber gibi merḡüb olup ruḡsār-ı şaḡā'ifinde cāy-gir olan ḡaṭre-i medād ḡāl-i şāhid-i raḡbet ü

⁶⁷² İlim ve bilgi kitaplarda deḡildir. Onlar daha ziyade yürekte ve niyetlerdedir.

i‘tibār idi. Tarḫ-ı ḳadīme-i ḳavīme-i Şūfiyye’den tarīḳa-i Zeyniyye’ye müntesib olup ‘ārif-i bi’llāh Şeyḫ Tāce’d-dīn Ḳaramānī ḫazretlerinüñ ḫıdmetlerinde mertebe-i irşād ve dā’ire-i imdād ü is‘āda vāşıl oldu. Merḫūm Şeyḫ Şafiyyü’d-dīn vefāt eyledükde anuñ zāviyesinde seccāde-i irşāda cülūs eyleyüp ol ekmel-i kümmel-i evliyā ṭalib-i kemāl olan nāḳışları ikmāl ve insān-ı kāmil mertebesine işāl ider idi. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz yigirmi dört tarīḫlerinde vaṭan-ı aşlīsinde vefāt idüp ḫaziz-i nāsütüden evcāt-ı derecāt-ı lāḫūta revāne oldu.

Şi‘r:

Çe rüz būd ki ān rüz rā zevāl resid

Çe māḫ būd ki ān māḫ der meḫāḳ üftād⁶⁷³

‘Ārif-i bi’llāh Şeyḫ Muşliḫi’d-dīn El-İmām

Ḥamīd ili vilāyetindendir. Maḫrūsa-i Burūsa’da sākin olup ol imām-ı ḫümām muḳtedā-yı pīşvā-yı enām-ı eyyām idi. Meşāyiḫ-i ‘izāmıdan Şeyḫ Ayās’uñ kerīmesini tezevvüc idüp ḫıdmet-i sāmī-rütbetlerinde tarīḳa-i Şūfiyye’yi taḫşil ü tekmil eyledi. Mümā-ileyh ‘ābid ü şāliḫ ve edīb ü erīb vaḳūr u muḫib kimse idi. Şüret-i ḫüb-ı pākinde meḫābet ü şalābet ḡāyetde ve sīret-i tābnākinde sükūn u vaḳār u edeb nihāyetde idi. Ḥalḳ-ı ‘ālemde münḳatı‘ olup ‘uzletde ‘izzet bulunmaḳ muḳarrerdür diyü küşe-i bī-tüşe-i vaḫdet ihtiyār itmiş idi. Kirāmāt-ı celiyye-i ‘ayāniyyesi mu‘īn u mu‘āyyen olup ercā‘ u encā-yı ‘ālemde meşḫūr u mezkūr olmaḫın tafşil ü taṭvīl olunmadı. **Ḳıṭ‘a:**

Āşināyī-i- ḫalḳ derd-i ser est

Münḳatı‘ bāş tā ne-dānendet

Gerd-i her der megerd ez pey-i nān

Tā ki hem-çü sükkān ne-rānendent

⁶⁷³ Hangi gündü ki o gün sona erdi? Hangi aydı ki o ay kayboldu?

Ger şevî kûşe gîr çün ebrû

Ber ser dîde-hâ ne-şânendent⁶⁷⁴

‘ Ârif-i bi’llâh Şeyh Mehemmed Eş-Şehir Bâcı Şürba

Âcı Şürba dimekle meşhûrdur. Cümle-i hâlâtında istifrâk üzre olup esrâr-ı estâr-ı gaybiyyeye vâkıf ve merâtib-i esmâ ve şifâta ‘ ârif kimse idi. **Şi‘r:**

Dāvimü ’z-zikru’l-‘ibâdet ve ’ş-şavm

Ve bezlû’n-nedî ve lem yetekellif⁶⁷⁵

Evliyâ-yı kirâmât olan evliyâ-yı kirâmdan Şeyh Ak Şemse’ d-dîn Efendi’nün oğlu Fazlu’llâh Efendi’nün hıdmetlerinde tekmîl-i merâsim-i tarîkat ve tahşîl-i levâzım-ı haqîkat itdükden soñra ‘ alâ’îk-ı halâ’îkden inqıtâ‘ u imtinâ‘ eyleyüp huzûr-ı pür-hubûrında ğanî vü faķîr ve refî‘ u haķîr ber-â-ber idi. **Şi‘r:**

Der râh-ı rüşd hâk şevâr-ı tâlibî ki ân

Behr-i mes-i vücûd tû iksîr ü kimyâset

Erbâb-ı isti‘ dâd ve aşhâb-ı istimdâd haqķında is‘ âd ü imdâd üzre olup tâlibân-ı iksîr-i sa‘ âdete cevher-i irşâdı tarh ider idi. Meclis-i kerâmet-i celisinde hâzır olan tullâb-ı kemâl-i iktisâbdan ba‘ zı tâlibler hâzır olduğında berekât-ı teveccüh-i müstevcibü’ t-tereffühleri sebebiyle ba‘ zı ‘ acâ’ib-i ğarîbe ve ba‘ zı merâtib-i seniyye ve me‘âlîb-i behiyye seyr iderler idi. Niçe yıllar mücâhede eyleyen kimseler anı müşâhede itmemişler idi. **Mışra‘ :**

Düşde daħı görmedi bu ‘ âlâ aşhâb-ı kehf

Ekşer-i leyâlîde itfâ-yı sirâc itdürüp huzzâr-ı meclis-i ‘ âlâlarına zikru’llâha meşğûl olduklarında rû’yet-i aşhâb-ı rûyet ta‘ alluķ itmedi ki elvân-ı ‘ acîbe-i lâmi‘ a-i sâtı‘ a ve qar‘ -ı esmâ‘ u âzân itmedi ki etvâr-ı ‘ Arabiyye-i zâhire bâhire olup gözler görmediği ve kulaķlar işitmediği aħvâl ğayr-ı ma‘ hûde merreten ba‘ de uhrâ peydâ vü hüveydâ olup zâhir-i hâlî muhâlif hâller zuhûr bulur idi. Mebâdî-i aħvâlde mübtedî olanlara bu maķûle etvâr-ı âşikâr ve

⁶⁷⁴ Halkla tanışmak başa dert açmaktır. Ayrıl ki kimse seni tanımasın. Ekmek için her kapıyı çalma ki seni yollamasınlar. Eğer kaş gibi köşede yer alırsan sana göz üstünde yer versinler.

⁶⁷⁵ Bir yalnızdır. Duaların insanı fakirdir. Ancak hiç zorlanmadan oruç tutarlar.

envār-ı t̄āb-dār olıcağ niçe müddet hıdmet eyleyen kimse kuşārā-yı kerāmet-ārā-yı merātib-i sāmıyeyi müntehā olduğı muqarrerdür diyü evāhır-i ‘ömrinde nebāh u cāh-ı aşhābına tenbīh idüp “Akrēb-i [426] ahyānda baña insilāh vākı‘ olsa gerekdür. Ol zemānda üç günden soñra benüm bedenümde intifāh-ı āşārı zuhūr iderse defn eylesesiz.” diyü ta‘ yin ü telkīn eyledi. Bu maħallde hāzır olan aḥbābından bir kimse rivāyet eyledi ki ol ‘ārif-i bi’llāh üç gün emārāt-ı ḥayātından ‘ārī ve ‘allāmāt-ı ḥiss ü ḥarekātndan beri yatduğndan soñra cism-i pākinde āşār-ı intifāh āşikār olmağın emr-i şerīfleri üzre mezār-ı şerīflerine defn olındı. Bu maḥūle kirāmāt-ı ‘aliyye ve celiyyesi lā-yu‘ add u lā-yuḥşādur. Bu miḥdār-ı tezkār olınmağ kāfi vü vāfidür. **Şi‘r:**

Be-iḥtişār-ı sūḥan kūş dā’imā zīn pīş

Ki hest ḥüsn-i kelām ānçe ān būd aḥşar⁶⁷⁶

Revḥu’llāhi rūḥa ve zāde fi a‘lā ğurefü’l-cināni fütūḥa.

‘Ārif-i bi’llāh Şeyḥ Meḥemmed Eş-Şehīr Bābī Şāme

Beñli Muḥyi’d-dīn dimekle meşhūr u ma‘rūfdur. Kaşaba-i Kaşamoni’ya qarīb-i kūh-ı āsmān-ı mānendde tavaḥḥun eyleyüp ḥalkḡdan inḳıṭā‘ için anda binā itdüğü zāviyede sākin olup kūşenişin-i ḥāne-i ḥumūl ve ‘uzlet-ğüzin-i kāşāne-i ufūl idi. Ol ‘anḳā-yı ḳāf-ı ḳanā‘at ve varaḳa-i evc-i zūhd ü ‘ibādet ol kūhda kendi āşiyān-ğir olanları dām ü dāne-i dūnyāya girif-tār olmağndan ḥalāş olmağā bā‘iş olur idi. Zülāl-i bi’t-terbiyetinde müstazıll olan zümre-i sālīkīn-i nāmūs-ı ekber ve tāvis-i aḥşar gibi a‘lāda mekān bulur idi. **Meşnevī:**

Kūh-ı melāzīst ber evtād rā

Kūh-ı ma‘ānīst ber efrād rā

‘Uzletiyān rā şude ü ḳible-ğāh

Dāmen-i ü şud heme rā secde-ğāh⁶⁷⁷

⁶⁷⁶ Her zaman sözü kısaltmaya çalış. Çünkü sözün güzelliği kısa olmasındadır.

⁶⁷⁷ Diğer dağlar barınak dağdır. İnsanlara anlam dağdır. İnzivada ibadet edenlerin kiblesi olmuş. Onun eteği herkesin secde yeri olmuş.

Erbāb-ı kulūb-i aşhāb-ı mükāşefeden olup hazāfir-i serā'ir ve zamā'ir-i evākıf ve hazāmīr-i havātır u beşā'ire 'ārif idi. **Şi'r:**

Piştir-i kâfile-i piş bîn

Merdüme-k-i dīde-i 'ayne'l-yaķın

Vākıf-ı esrār-ı ilāhī heme

'Ārif-i esmā' -ilāhī heme⁶⁷⁸

Mezkūruñ bu bābda olan hikāyāt-ı 'acībesinüñ tezkārında itnāb u it'āb muķarrer olmağın bu miķdār ile iktifā' olındı. **Şi'r:**

Be-vaşf-ı zāt-ı ü her-dem sühan rā muhtaşar kerdem

Kī müstaşsen ne-bāşed nezd-i kes güftār-ı tūlānī⁶⁷⁹

Tezyīl Beñli Muħyi'd-dīn Efendī maħrūsa-i Koşantıniyye meşāyih-i kirāmından Muħarrem Hālıfe nām vā'iz ü müfessirüñ şeyhidür. Mezkūruñ mezār-ı şerīfi tağda olan zāviye-i merķūmededür. *Ķaddese sırrahu*⁶⁸⁰.

'Ārif-i bi'llāh Şeyh 'Abdu'r-raħīm El-Mü'eyyedī Eş-Şehir Yehāci[?] Çelebi

Evā'il-i i' mārında 'ilm-i zāhire tālīb ü rāğıb olup Mevlānā Sinān Paşa'dan ve Mevlānā H'āce-zāde'den telemmüz eyledi. Fāzılān-ı merķūmānuñ terbiyet ü taķviyetlerine muķārin olup kemāl-i ķabūl ile maķbūlleri ve nihāyet-i ri'āyet ile mer'ileri oldu. Mü'ellif-i Şaķā'ik vālid-i 'azizinden hikāyet eyledi ki Mevlānā H'āce-zāde kendilerüñ emāşil-i efāzıl-ı talebesinden fāzıl-ı müşārü'n-ileyh ile Mevlānā Ķıyāse'd-dīn Paşa Çelebi'yi tafđil ü taķdīm idüp teķaddüm ü tefevvuķ-ı akrānla ve tefevvuķ-ı teķaddüm-i emşāl ile tavşif ü ta'rif ider idi. Bu iki h'āce-i bāzār-ı fazā'il için bezl eyledüğü cevāhir-i zevāhir-i medh ü şenāyı ğayrı ħarīdārān-ı 'arūz-ı kemālāt için neşr itmeyüp ikisinüñ ħaķķında eyledüğü ħüsn-i şehādete ğayrı telāmizesi ħaķķında tefevvūh itmez idi. Fi'l-vāķı' ol mihr-i sipihr-i sa'ādetüñ zekā-yı zekā zāhir-i cebhe-

⁶⁷⁸ Öngören kervanın öncesidir. İnanç gözünün gözbebeğidir. Allah'ın tüm sırlarına vakıftır. Allah'ın isimlerinin bilginidir.

⁶⁷⁹ Onu tanıtmakta her zaman sözü kısa tuttum. Çünkü birisinin önünde çok konuşmak doğru değil.

⁶⁸⁰ Allah onun sırrlarını mübarek eylesin.

i t̄ahirinde z̄ahir ü b̄ahir ve z̄āt-ı şerīfi aqsām-ı ‘ulūm-ı ‘aqlıyyede ve fūnūn-ı ḥekimiyyede m̄ahir idi. ‘Ulūm-ı ‘Arabiyye’de rütbe-i ‘ulyāsı olup cümle-i ecille-i fūnūnda mahāret-i t̄amesi var idi. Ğayr-ı kāmillerden mükemmel bir z̄āt-ı büzürg-vār idi. **Şi‘r:**

Cemilü’s-sıfāt celilü’l-hay’āt

Eşirü’s-semt keşirü’l-vera‘

Felem ter meselen lihazā el-ḥalā

*Ve fi ğayre ba‘zuhā mā ictemi*⁶⁸¹

Z̄ahirini taḥhīr ü tekml̄ eyledükden şoñra meslek-i taşavvufa s̄alik olup derūn-ı fażilet-i meşhūnını taşfiye vü tenkıye itmek için ‘ārif-i bi’llāh İskilībī Şeyḥ Muḥyid-dīn Efendi’nün ḥıdmet-i ‘āliyelerine ittışāl eyledi. Şeyḥ’ün ḥıdmetinde merātib-i me’reb-i Şūfiyye’den ğāyet-i ğāyāt-ı k̄aşıye ve nihāyet-i nihāyāt-ı nā’iyete vāşıl olup kuşārā-yı meṭālib-i ḳudsiyye-i ilāhiyyeye nā’il oldu. Şeyḥ İskilībī ḥazretlerinin zāviyesinde seccāde-nişin olan Şeyḥ Muşliḥi’ d-dīn Sirozī [427] vefāt eyledükde zāviye-i mezkūrede seccāde-i irşāda onlar cülūs eyleyüp ḥüsn-i himmetle zümre-i ṭālibān-ı meṭālib-i lāhūt ve cümle-i k̄aşidān-ı maḳāşid-i ceberrūtı menāzil-i maḳşūdlarına işāl eyledi. **Mışra‘:**

*Aşhāb-ı ‘aşḳ vāşıl-ı ḥaḳḳ şud be-himmeteş*⁶⁸²

Ve bi’l-cümle kemālāt-ı ‘ilmiyye vü ‘ameliyyeyi ḥāvī ve fazā’ili şuveriyye vü ma‘neviyyeyi muḥtevi bir ‘ārif-i ḥaḳā’iḳ-şinās ve kāmil-i daḳā’iḳ-istīnās idi. Cümle-i erbāb-ı zāhire ve kāffe-i aşhāb-ı bātına vesīle-i ḥuşul-i devlet-i dāreyn ve zerī‘a-i vuşul-i sa‘ādet-i neş’etīn idi. Leṭā’if-i ma‘ārif-i ilāhiyyede āyet-i kübrā olup ṭarā’if-i bezāyi‘-ı bedāyi‘-ı Şūfiyye’ye mālīk olduğundan mā-‘adā ḥüsn-i ḥaṭṭa k̄ādir idi. Ḥuşuş-ı mezbūrda *fe izā hiye beyzā’u lin nāzirīne*⁶⁸³ feḥvāsınca izḥār-ı yed-i beyzā eyleyüp s̄a‘at-i meziyyet ü fażilet aña müsā‘ade

⁶⁸¹ Ne çok büyük nitelik, ne değerli erdemler. Yalnız ibadet edendir teşekküllerin adamı. Kimse dünyada böyle yaşayamaz.

⁶⁸² Çabasıyla aşk ehli, Allah’a bağlandı.

⁶⁸³ Bakan kimseler, onun (elinin) beyaz olduğunu (gördüler) (A’raf 108; Şu’arâ 33).

itmiş idi. Mümā-ileyhden şudūr iden kirāmāt-ı ‘aliyye ve zuhūr iden havārīk-ı ‘ādāt-ı celiyye lā-yu‘ add u lā-yuḥṣā olmağın tafşıl olınmadı. **Mışra‘** :

Tafşıl nā-münāsīb ve taṭvīl nā-sezāst⁶⁸⁴

Hicret-i nebeviyyeden toköz yüz kırk dört senesi tārīhinde ‘ālem-i keşretten maḳām-ı vahdet ü ḥaḳīkate vāşıl olduğda birāderi Mü‘eyyed-zāde Efendi’nün yanında Ebū Eyyüb Enşārī’de defn olındı.

Tezyīl Şeyḫ Muḫyid-dīn İskilībī’nün duğterinün aḫterini tezevvüc eyledi. İkininün ictimā‘ından Eyyüb ‘Alī’si dimekle meşhūr olan merḫūm ‘Alī Çelebi Efendi zuhūr eyledi.

Bundan mā-‘adā bir oğlı dağı ‘ālem-i şebābda vefāt eyledi. *Ḳaddesa’llāhı sırrahı*⁶⁸⁵.

‘Ārif-i bi’llāh Şeyḫ Muḫyid-dīn Meḫammed Bahā’a’d-dīn

‘Unfuvān-ı şebāb-ı bā-şitābda ‘ulūm-ı zāhire-i zāhireye ṭālib ü rāğīb olup ol ‘aşrda menba‘-ı yenābī‘-ı enhār-ı ifāza ve maṭla‘-ı ṭavālī‘-ı envār-ı ifāde olan zevāt-ı melekāt-ı ünsiyye-i ḳudsiyyeden istifāza-i zülāl-i cedāvil taḳviyet ve istiżā‘at-i şevārīk-ı levāmī‘ terbiyet eyledi.

Ol fāzıl-ı fazīlet i‘tinā’ evvelā kendi vālid-i mācidinden ve Mevlānā Ḥaṭīb-zāde’den ve Mevlānā Muşliḫī’d-dīn Ḳaşṭalānī’den ve merḫūm Sulṭān Bāyezīd Ḥān Ğāzī’nün ḥācesı

Mevlānā Mu‘arrif-zāde’den ta‘allūm ü telemmüz idüp nefā’is-i enfās-ı müteberrikelerinün berekāt-ı bī-ğāyātıyla teḳaddüm-i emāşil-i efāzıl itdükden sonra menāşıbla teḳayyüd itmeyüp şāri‘-ı taşavvufa şāri‘ olup ‘ārif-i bi’llāh Şeyḫ Meḫammed İskilībī ḫazretinün ḫıdmetine ittışāl eyledi. **Şi‘r**:

El-met bī’l-eyāmü’l-mām nāşib

Ve es‘af bi-insidādı ṭuruḳı’l-mināş bī

Şabī ṭā‘attu’r-rahmān ḳable’l-menāşibī

*Ve lā-taḳarabī yā nefis zilu’l-menāşib*⁶⁸⁶

⁶⁸⁴ Açıklama yapmak ve uygunsuz sözü uzatmak hoş değil.

⁶⁸⁵ Allah onun sırrlarını mübarek eylesin.

Bu ittişālūñ şemerātıyla devha-i zāt-ı şerif-i fazā 'ili bādī-i fazl-ı bārī ile mīve-i maqşūd-ı
ḥaḳīkatden behre-ver olup *ve 'l-lezīne cāhedū fīnā le nehdiyennehum subulenā*⁶⁸⁷ feḥvāsınca
aḳşā-yı meṭālib-i 'ulyā ve kuşārā-yı me 'reb-i ḳaşvāya vāşıl oldu. **Meşnevi:**

Āftāb-ı şer' u deryā-yı yaḳīn

Evliyā rā mehterīn-i bihterīn

Şud zi elṭāf-ı ilāhī behre-ver

Vāşıl-ı bār-i şud ān vālā gevher⁶⁸⁸

Kendinūñ mavtın-ı aşlīsinde ya' nī Balıkesirī nām ḳaşabada bir miḳdār müddet merḥūm Şeyḥ
İskilībī'nūñ icāzetiyle seccāde-nişīn olup istimdād iden erbāb-ı isti' dāda imdād ü isti' dādı
olan aşḥāb-ı istimdādı is' ād ü irşād eyledi. Merḥūm Şeyḥ İskilībī'nūñ maḥmiyye-i
Ḳoştantınıyye'de olan zāviyesinde seccāde-i irşāda cālis olan Şeyḥ 'Abdu'r-raḥīm Mü'eyyedī
vefāt eyledükden soñra anlaruñ 'aḳabinde zāviye-i mezbūrede ol 'ārif-i fazā 'il-nejād bezl-i
mevā 'id-i 'avā 'id-i irşād ve neşr-i ferā 'id-i is' ād eyledi ve bi'l-cümle ol bahā 'e'd-dīn-i mübīn
ve revnaḳ-ı şer' -i meṭīn mütedeyyin ü müteşerri' ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı āb evveliyü'l-elbāb idi.
Mücellā-yı füyūzāt-ı Rabbāniyye ile bir mertebe şafā-yı derūn ve neḳā-yı dil ü sīne taḥşīl
itmiş idi ki zāt-ı pāki meşḳūt-ı envār-ı tevḥīdiyye ve mir 'āt-ı teceliyāt-ı şamediyye olup nāṭıḳ-
ı bi'l-ḥaḳḳ ve mütekellim-i bālā-ḥaḳḳ bir nūr-ı muṭlaḳ idi. **Şi'r:**

Tū der şafā-yı derūn kūş u şāf kun dil rā

Ki ez şefā-yı derūn est şıḳel dil ü cān⁶⁸⁹

Ḥudūd-ı şāri' -ı şerī' at ü ṭarīḳını icrāya sā' ī olup o emr-i ilāhiyyeyi ve sūnen-i nebeviyyeyi
i' lā itmegi zimmet-i himmetine farz u taḳdīr itmiş idi. İ' lām-ı i' lām-ı kelām-ı şıdk-ı ilmām

⁶⁸⁶ *Günler ömrümü alt üst etti. Yollarımın hepsi kilitlendi. Yalnız Allah'tan af dilerim. Başka bir şey istemem. Ne dünyada mekan, ne de uzun ömür (isterim).*

⁶⁸⁷ *Ve Bizim uğrumuzda (nefsleri ile ve Allah'ın düşmanları ile) cihad edenleri, mutlaka Bizim yollarımıza (Sıratı Mustakimler'e) hidayet ederiz (ulaştırırız) (Ankebüt 69).*

⁶⁸⁸ *Şeriat güneşi ve inanç denizi, din adamları için en önemlidir. Allah lütfundan faydalandı. O değerli Allah'ı aramaya başladı.*

⁶⁸⁹ *Sen içini sefalandırmaya çalış ve yüreğini temizle. Çünkü yürek ve canın parlaklığı için sefasından kaynaklanıyor.*

itmekde levme-i lâ'îmiden havf itmeyüp şemşîr-i [428] zebânıyla haqq u bâtılı faşl u kaç' itmekde bî-pervâ idi. 'Ulûm-ı şer' iyye-i aşliyye ve fûr' iyyede ve fûnûn-ı ' Arabiyye ve ' aklıyyede yed-i tûlâsı olup ' ilm-i tefsîr ü hadîşde keşşâf-ı haqqâ'îk-ı esrâr tenzîl ü fettâh bulup daqqâ'îk-ı te'vîl idi. **Şi'r:**

Ân fâzıl ki hall-i heme müşkilât-ı ' aql

Der tıynet-i tû ta' bîye kerd âferîd-gâr⁶⁹⁰

İ' lâm-ı ' âlim-i hümâm-ı ekrem ya' nî imâm-ı a' zâm hazretlerininüñ Fıkh-ı Ekber nâm kitâb-ı ilhâm-ı ilmâmını şerh idüp tarîka-i kelâm ve tarîka-i taşavvufi cem' eyledi. Bu ikisi ' azb-i fûrât ve milh-i ücâc gibi zâhir hâlde biri birine muhâlif ü nâ-muvâfık iken kelimât-ı hikmet-âyâtıyla şîr ü şeker gibi imtizâc itdürüp bunları halı eyledi. Rişte-i kelâmda olan kerh-i muhâlefeti nâ-han-ı tedkîkla hall idüp süzen-i diqqat ve tab' -ı müşikâfıyla ikisini rabt eyledi. Ol kitâb-ı müsteşâbda müderric olan mesâ'ili bir vechle itkân ü ikân eyledi ki verâ-yı perde-i ihtifâda mütevârî olan vücûh u câh-ı şâhidân-ı haqqâ'îk-ı ' ayne'l-yaqîn ile mu' âyin ü müşâhid oldı. Rû-yı ' arûs-ı haqq rûtbe-i ' ilmden mertebe-i ' ayânâ terakkî buldı. **Kıt'a:**

Kitâb-ı ü gülîstân-ı laţifet in sühan dâned

Kesî kû bürde bâşed ez reng-i sühan dâni

Pey-i ehl-i tarîkat büstânî ez haqqîkat-dân

Pür ez gülhâ-yı hikmet vez haqqâ'îk-hâ-yı imanî⁶⁹¹

Letâ'if-i ma' ârif-i taşavvufa müte' allık kıabil-i ta' dâd olmayan i' dâddan efzûn-ı resâ' il-i fazâ' il-i meşhûn tenmîk u tensîk eyledi. Merhûm Müftî ' Alî Çelebi Efendi evâhir-i ' ömrine qarîb-i eyyâmda zemân-ı medîd ve âvân-ı ba' id haste olup kuvveti za' fda ve za' fi kuvvetde olıcağ istiftâ olınan mesâ' il-i şer' iyye vü fûr' iyyede iftâ-yı cevâb-ı bâ-şavâb itmege mecâli kıalmayup yekrân-ı hâmesi meydân-nâmede tek ü püy itmekden bi'l-küllîye mu' attal kıalmaq

⁶⁹⁰ Sen o bilim adamısın ki tüm akıl sorunlarının çözümünü yaratıcı senin doğana yerleştirmiş.

⁶⁹¹ Onun kitabı zarafet gülistanıdır. Bu sözü anlar. O ki konuşmacılığın enginini biliyor. Tarikat ehline gerçeklerin bostanıdır. Hikmet çiçekleri ve inanç gerçeklerinden dolu (dur).

muhtemel olduğda şikâat-ı ‘ ulemâdan bir fâzıl-ı fazâ’ il-fercâm kâ’im-i maķâm naşb olınsın diyü pādşâh keyvân-ı evyândan fermân-ı kazâ-cürbân ve ķadr-tüvân şudür eyledi. Şeyh Bahâ’a’ d-dîn-zâde hâzretlerinüñ kemâl-i fażl u kemâline i’ tıķadı ve nihâyet-i vera’ ve feķâhet ü taķvâsına i’ timâdı olduğına binâ-yı evvel hayr-ı ahyâr-ı evvel ihbâr ol muhtâr-ı bā-ih̄tiyârı ih̄tiyâr idüp emr-i fetvâda kendi maķâmına iķâmet eyledi. Mü’ellif-i Şakâ’iķ hikâyet eyledi ki medâris-i Şemân-ı cinân-nişân ve felek-i bünyatuñ birisinde müderris olup fârisân-ı şahñ-ı ifâdeye şarf-ı zemân üzre iken bir gice şülüş-i ahyerde ‘ âlem-i vâķı’ ada gördüm ki hâzret-i *Resûli Ekrem şallâl’ llâhu te’ âlâ’ aleyhi ve ’s-sellem* baña Medîne-i münevvereden berîd-i ğaybla bir tâc-ı sa’ âdet-i ibtihâc ithâf ü ahd eyledi. Bu behcet-i mütevâfire ve ferhat-i mütekâşire ile bâlîn-i h’ âbdan baş ķaldırıp ‘ âdet-i elîfemüz üzre Tefsîr-i Beyzâvî müţâla’ asına iştiğâl eyledüm. Bu şeb-i firûzuñ şabâhında Şalâvât-ı Fecr’i edâ itdükde ferd-i âferîdeye mülâķât itmeden Şeyh cānibinden bir resûl-i belâğat-fercâm ‘ arz-ı selâm eyleyüp “İnşa’ llâhu’ r-raħmân aķreb-i ezmânda zât-ı refî’ leri manşıb-ı kazâ ile menşüb olur. Bu gice gördükleri vâķı’ anuñ ta’ bîri budur buyurdılar.” didi. Şeyh’ üñ âyîne-i zāmîr-i münîrinde ol vâķı’ a ve ta’ bîri cilve-ger olup be-ţarîķu’ l-mükâşefe ma’ lümları olduğımı i’ lâm eyledi. **Ķıţ’a:**

Yekîst pîş-i zāmîr-i tū ğâbir ü mâzî

Ki hâl-i mihr ne-gerded zi gerdeş-i devrân

Be-fıkr-i endek-i tū der nâzar şeved maţvî

Her ânçe hest ü bûd ber şahâ’ if-i azmân⁶⁹²

Bu vâķı’ a-i sâţı’ adan çok zemân geçmeden Şeyh hâzretlerinüñ şeref-i ziyâretiyle müşerref olup vâķı’ a-i mezkûreyi ve berîd-i mezbûruñ naķl itdüği ta’ bîri ‘ izz-i huzûrında zıkr itdügimde ta’ bîr-i sâbıķla ta’ bîr idüp ‘ an ķarîb ķādî olmamuzu tebşîr eyledi. Bu muşâhabet eşnâsında “Ben cāh-ı kazâyı taleb itmezsin baña gerekmez.” diyüp benden bu maķûle kelimât şudür eyleyicek ol ‘ ârif-i şamedâni buyurdılar ki “Manşıb-ı kazâyı taleb eyleme bu ma’ nî

⁶⁹² *Senin nezdinde eski ve yeni ayındır. Güneş dünyanın dolaşmasından etkilenmiyor. Senin küçük düşüncende her şey karışık geliyor. Her ne var ve her ne yoktu zaman sayfalarında?*

şer‘î degüldür. Ammā taleb ü rağbet itmeksüzün virilürse redd itmeyüp kabül eylemek gereksin.” didi. Bu kelimāt bî-nazîr ve pür-te ‘şîr benüm hâtır-ı haķā ‘iķ-nişānumda cāy-gîr olup çok zemān geçmeden baña mahrûsa-i Burûsa *şānihā’illāhu ‘ani’l-be ‘sāķāđılıđı* şadaķa olunduķda telakķî-i bi’l-kabül itdügime bā‘ iş-i kavî ol söz vāķı‘ oldu. Mervîdür ki [429] Şeyh hâzretleri mecālîs-i sāmîyyesinde hıdîv-i vüzerā-yı ārā merhûm İbrāhîm Paşa zemānında şudür bulan münkerāt-ı reddiyye ve aĥvāl-i dünyeviyyeye daĥl ü ta‘ arruz idüp “Tezā‘ if ü va‘ zda bunlar cādde-i haķķ ve sūnen-i sūnenden hāricdür.” diyüp tîr-i ta‘ n ü men‘ ile ırakdan tokunduķda vezîr-i mesfūr anı istimā‘ idüp Şeyh’üñ bu sözinden ĥaylî mütefeyyir ü mütekeddir oldu. Ĥadeng-i ta‘ neden derūnı cerāhatle tıldı. **Şi‘r:**

Her ānce ĥayr-ı rızā-yı haķest bātıl-dān

Mebāş āmir-i ānkü be-dān ne-i me‘ mūr⁶⁹³

Vezîr-i mūmā-ileyh āyîne-i dil-i şafā-yı āyîne Şeyh’üñ enfās-ı şerîfesinden reng-beste olup dil-i deryā-bārı seylāb-ı ta‘ neden bir miķdār mütekeddir olduğı ĥaber-i zarar-eşer Şeyh hâzretlerinüñ eĥibbāsı ortasında işidildüği cümlesi Şeyh hâzretlerini bu vaz‘ -ı nā-mülāyimden men‘ eyleyüp bu maķûle aĥvāl ü ef‘ āl bî-ṭā ‘ile-i ĥā ‘ile müterettib olur didiler. Şeyh Bahā ‘a ‘d-dîn-zāde Efendi ol ṭā ‘ife-i hā ‘ifeye cevāb-ı bā-şavāb virüp kilîd-i lisānla ķıfl-i kelāmı bu bābdan fetĥ eyledi ki bu maķûle gümān-ı ĥayret-i haķķ cānibinden “Kemān-ı tîr-i āzāduñ zararına incitmezin ve ṭavl ü ĥavl-i ĥudā ile ol maķûlelerden yetişen ĥā ‘ile-i hā ‘ileden ķorķmazın. Bu ĥuşuşda baña eger ķatl müterettib olursa mü ‘eddāsı şehādet ve eger ĥabs müterettib olursa ‘ uzlet ü ĥalvet ve eger nefy-i ‘ ani’l-beled müterettib olursa mūcibî hicretdür. Bu cümle ṭalib-i haķķa sa‘ ādetdür. Bunuñ muķābelesinde bî-ĥesāb şevāb-ı iĥtisāb olunur ve bunuñ ĥātîmesinde bî-şümār āşār bulunur.” diyü buyurdu. **Şi‘r:**

Çü gül ‘ azîz şud ān kes ki bûy-ı haķķ dāred

Hezār ĥār-ı cefāyeş girift eger dāmān⁶⁹⁴

⁶⁹³ Allah ‘ın rızası olmayan her şeyi geçersiz say. Ona memur olmadığın bir işin amiri olma.

⁶⁹⁴ Allah kokusu taşıyan kişi çiçek gibi aziz olur. Hatta binlerce zulüm dikenini eteğine takılsa bile.

Hicret-i nebeviyyeden toğuz yüz elli bir tārīhinde hacc idüp sene-i āniyyede ‘avdet ü rec‘at eyledüginde Kayşeriyye nām kaşabada vefāt idüp kendi Şeyh’inüñ şeyhi Mevlānā Şeyh İbrāhīm Kayşerī’nüñ yanında defn olındı. *Qaddesa’llāhı sırrahu’l-‘azīz.*

Tezyīl Sene-i merķūmede ya‘nī tođuz yüz elli iki senesinde vefāt eylemegin Nazmī aña bu mışrā‘ı tārīh didi.

Bahā’a’d-dīn-zāde itdü ‘azmdür ki bī-çün 952.

‘**Ārif-i bi’llāh Şeyh Muşlihi’d-dīn *rahmetu’llāhi te’ālā***

Mevlānā H‘āce-zāde Efendi’ye müntesībdür. Evvelā baş-ı bisāt-ı mebānī-i ‘ulüm idüp isti‘dād-ı kemālden kemāl-i isti‘dāda vāşıl olduğdan soñra ‘ārif-i bi’llāh Şeyh Hācī Hālīfe’nüñ hıdmet-i sāmiyyesine nā’il oldı. Ol kuṭb-ı şamedānīnün huzūr-ı pür-ḥubūrında taḥşīl-i tarīkat ve tekmīl-i ḥaḳīkat eyleyüp irşād ü is‘āda icāzet alduğda Şeyh Şafıyyü’d-dīn vefāt eyleyüp anlaruñ vaşıyyetiyle zāviyede niçe eyyām kâ’im-i maḳām oldı. Ba‘de zemān Tosyalı Naşūh Hālīfe için zāviyeyi terk idüp sā’ir-i ‘alā’ıkdan daḥı bi’l-küllıye inḳıṭā‘ üzre olup nefis-i nefīsine meşğul oldı. Ol merd-i ḥudā mütevāzı‘ u müteḥaşşı‘ ve edīb ü muḥīb ve vaḳūr u şabūr idi. **Şi‘r:**

Āzāde reh-rüy ki derīn devr çün şabā

Ez kayd-ı ān güzeşte ki īn çün ü ān çirāst⁶⁹⁵

Sīmā-yı kerāmet-īmāsında āşār-ı istiğrāk ve envār-ı vecd ü ḥāl ḥürşīd-mişāl lāmi‘ u sāṭı‘ idi.

Şi‘r:

Nūr-ı vecd ü ḥāl der vey lāmi‘ est

Hem-çü ḥūr der cebhe-i ü sāṭı‘ est⁶⁹⁶

Evāḥir-i ‘ömrinde Quds-i şerīfe irtihāl eyleyüp hicret-i nebeviyyeden toğuz yüz otuz ile kırk tārīhleri ortalarında ol maḳām-ı şerīfde intikāl eyledi, *rahmetu’llāhi te’ālā.*

⁶⁹⁵ Bu dönemde sabah rüzgârı gibi özgür bir yolcusun. Bu nedir? ve ne oldu? gibi şeylerden vazgeçmişsin.

⁶⁹⁶ Coşkunluk ve zevk ışığı yüzünde parlıyor. Güneş gibi anında parlıyor.

‘ Ārif-i bi’llāh Şeyh Muşlihi’ d-dīn *rahmetu’llāhü’l-melekü’l-mu’īn*

Aşlı Mağnāsā’ dandur. Mu‘ allim-zāde dimekle meşhūrdur. ‘ Ulūm-ı zāhire-i zāhireye ‘ ālim ü
‘ ārif ve kırā’at-i ‘ işreye vākıf hāfız-ı Kur’ān-ı ‘ azīm ve zābıṭ-ı Furkān-ı kerīm idi. **Ƙıṭ’ a:**

Delīl-i rāh-ı imānest Ƙur’ān

Kilīd-i genc-i ihsānest Ƙur’ān

Girifte nūr-ı kāfeş kâf tā kâf

Meger hūrşīd-i rahşānest Ƙur’ān⁶⁹⁷

Fıṣrat-ı aşliyye ve cibillet-i ezeliyyesinde merkuז olan sa‘ ādet iktizāsınca şāri‘ -ı taşavvufa şāri‘ olup Şeyh Hācī Halīfe ve Şeyh İbni Vefā ile muşāḥabet itdükden şoñra Şeyh Naşūh Efendi [430] aña irşāda icāzet virüp kendi maḳāmına iḳāmet eyledi. Ol edīb ü lebīb ve mütevāzi‘ u müteḥaşşi‘ bāṭın u zāhiri ṭāhir ve ḥavārıḳ-ı ‘ ādātı bāhir kimse idi. Mücāhedāt-ı keşire ve riyāzāt-ı mütekāşiresi sebebiyle kerāmet-i celiyye-i mütevāfiresi zuhūra gelmişdür. Müddet-i ‘ ömrinde kırḳ yıl Şalāvāt-ı Terāvīḥ’i ḥatm-i şerīf ile edā eyledi. Hicret-i nebeviyyeden ‘ aşr-ı erba‘ inde ya‘ nī fark ile elli tārīḥleri ortasında vefāt eyleyüp zāviye-i Zeyniyye’de defn olındı. **Şi‘ r:**

Her dem hezār āh u fiḡānī zi ḥadd füzün

Zi evzā‘ -ı nā-mülāyim-i in çarḥ-ı vāzgün

Ez pā fikend naḥl-i ‘ ulūmī ki sāyeeş

Ez ṭall-ı sidre buved be-rif‘ at besī füzün⁶⁹⁸

⁶⁹⁷ Kur’an, iman yolunun işaretleridir. Kur’an, ihsan definesinin anahtarıdır. Işığının yüceliği tüm dünyaya yayılmış. Demek ki parlak güneştir Kur’an.

⁶⁹⁸ Bu ters dünyanın kötü durumundan her an binlerce aşırı sızlanma ve ağlama (var). Bilim ağacının yere vurmuş gölgesi makam ağacının gölgesinden daha yüce (dir).

‘ Ārif-i bi’l-lāh Şeyh Nebī Ḥalīfe

Güzīde-i evliyā-yı aşfiyā ve pesendīde-i etkā-yı ezkiyā ‘ ārif-i bi’l-lāh Şeyh Ḥacī Ḥalīfe’ nūñ
ḥıdmet-i şerīfīnde ikmāl-i ṭarīkat ve tekmāl-i ḥaḳīkat idüp mezbūr Ḥacī Ḥalīfe vefāt
eyledükden şoñra kendi evinde ḥalvet ü vaḥdete münādemet ü mülāzemet eyledi. **Şi’r:**

‘ Ālem-i ‘ uzlet cihānī dige rest

Gevher-i vaḥdet zi kānī dige rest⁶⁹⁹

Ol kāmīl ü mükemmel müteberri‘ u müteverri‘ mütebettīl-i ulıyyu’ llāh olup nāhic-i münāhic-i
kirāmet şārī‘ -ı müşārī‘ -ı vilāyet idi. **Şi’r:**

Zāteş berā-yı rüşenī-i mülk-i şer‘ u dīn

Ber burc-ı zühd ü rüşd dıraḥşende aḥterest⁷⁰⁰

Meclis-i şerīfīnde i‘ rāz-ı nāsa ta‘ arrużdan i‘ rāz üzre olup miḳdār-ı ḥıredle müsāvī-i
müsāvīden imtinā‘ üzre idi. Belki bu bābda meclisinde ḳufl-i dehānını fetḥ idenleri men‘ idüp
kesr-i ‘ arz itmege ta‘ arruż eyleyenleri def‘ ü ref‘ ider idi. **Ḳıt‘ a:**

Çün gönçe hem-demī be-kesī kun derīn çemen

Ki ü rā demī çü bād-ı beharī gereḥ güşāst

Vān kū ferūkīş çü bād-ı ḥazān buved

Be-güzere çü bād ez ü ki demeş ber tū nā-sezāst⁷⁰¹

Ḥuzūr-ı pür-ḥubūrında efrād-ı nev‘ -i insān kā’ inā min kān sū’ -i ḥāl ile zıkr olunmayup cümle-
i aḳvāl ü ef‘ āl ve kāffe-i evzā‘ -ı aḥvālīnde ādāb-ı şer‘ ī kemā-yenbağī edā ider idi. Mü’ ellif-i
Şaḳā’ iḳ ol merd-i vaḳūr ile müddet-i keşire muşāḥabet idüp “Hiç bir ḥālde anuñ ādāb-ı
ḥamīdeye muḥālif bir nesnesini görmedüm ve anuñ gibi ādāb-ı ri‘ āyet ider bir şahş
bulmadum.” diyü buyurdılar. Hicret-i nebeviyyeden toḳuz yüz kırk senesinden şoñra
maḥrūsa-i Burūsa’ da civār-ı raḥmāna ittişāl eyledi, *raḥmetu’ llāhi te‘ ālā raḥmeti vāsi‘ atin.*

⁶⁹⁹ İnziva âlemi başka bir âlemdir. Birliğin mücevheri başka bir madendendir.

⁷⁰⁰ Huzur, şeriat ve din mülkünün aydınlanması için zühd ve yücelenme kulesi parlayan bir yıldızdır.

⁷⁰¹ Tomurcuk gibi bu çemende onunla arkadaşlık yap. Çünkü onun bir nefesi bahar rüzgârı gibi sorunları ortadan kaldırıyor. Onun nefesi sonbahar rüzgârıdır. Geç ondan ki nefesi sana küfür gibi olacak.

‘ Ārif-i bi’llāh Şeyh Muhyid-dīn Esved *rahmetu’llāhi te’ālā*

Çara Muhyid-dīn dimekle meşhūrdur. Evliyā-yı ‘ izāmdan Hācī Hālīfe ile muşāḥabet idüp
‘ ilm-i taşavvufi anlardan aḥz eyledi. Erbāb-ı ādāb ve ma‘ rifet-i aşḫāb-ı zūhd ü vera‘ u
‘ ibādetden olup sīne-i bī-kīnesi maşrıḳ-ı envār-ı ilāhī ve maḥzen-i esrār-ı nā-mütenāhī idi.

Şi‘r:

Raḥsende kevkebīst ber evc-i sipīhr-i zūhd

Kez ‘ aks-i perteveş heme āfāk-ı pūr-ziyāst⁷⁰²

Tezyīl Mesmū‘ dur ki Mevlānā Fenārī’nün maḥrūsa-i Burūsa’da olan cāmi‘ nün yanında anuñ
bir mescidi vardur. Çabr-i şerīfi ba‘ zı şuleḫā vü ‘ ulemānuñ maḫābiriyle anda vāḳı‘ dur,
ḳaddesa’llāhü te’ālā sırrahu’l-‘azīz.

‘ Ārif-i bi’llāh Şeyh Luṭfu’llāh *rahmetu’llāhi te’ālā*

Vāḳıf-ı merve-i şıdḳ u şafā

Mücāvir-i Ka‘ be-i mihr ü vefā

Şeyh Hācī Hālīfe ḫāzretlerinün aşḫāb u aḫbābından idi. Zāt-ı şerīf ve vücūd-ı luṭfi maḫzar-ı
luṭf ile olup füyūzāt-ı ilāhiyye anuñ ḳarīn ḫālī olmaḡın ḫāḳā’ıḳ-ı rubūbiyyet ve daḳā’ıḳ-ı
ulūhiyye vāḳıf bir kimse idi. Maḥrūsa-i Burūsa’da ba‘ zı ma‘ ābid-i şerīfede imām iken vefāt
idüp rūḫ-ı ‘ azīzi cevāmi‘ -ı şavāmi‘ -ı melā’-ı a‘ lāda şufūf-ı ervāḫ ile ḳā’im oldı.

ḳaddesa’llāhü sırrahu’l-‘azīz.

‘ Ārif-i bi’llāh Emīr ‘ Alī bin Emīr Ḥasan

Metn-i Hidāye’nün şerāḫında şāḫib-i kifāye Seyyid Celāle’d-dīn Kūlātī’nün nesl-i
pākindendür. Vālid-i mācidi [431]

⁷⁰² Zūhd gökyüzünün zirvesinde parlayan bir yıldızdır ki ışığının yansımından her yer aydınlanmış.

SONUÇ

Biyografi türünün özelliklerini barındıran ve Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmüddîn Ahmed Efendi (1495-1561) tarafından yazılan eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye isimli eser, Osmanlı devletinde yaşamış âlimler hakkında önemli bilgiler bulundurmaktadır. Aslı Arapça olan eseri Türkçeye çeviren Mecdî Mehmed Efendi, Türk edebiyatına önemli bir katkıda bulunmuştur. Ancak eser, araştırmacılar tarafından çeviri yazısının yapılmaması sebebiyle Arap alfabesine hâkim olmayan kimseler için yararlanılamaz bir kaynak olarak kalmıştır. Oysa ki Osmanlı devletinde yaşamış âlimler ve onların aldıkları eğitimler hakkında birçok bilgi veren eser, Arap alfabesine hâkim olmayan araştırmacılar için de verdiği bilgilerle değerli bir kaynaktır.

Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ının incelenen kısmında ortaya konulan bilgiler neticesinde, biyografi türünün önemli kişilerin hayat hikâyelerini ileriki yüzyıllara taşıması açısından gerekli bir tür olduğu tespit edilmiştir. Bu türün özelliklerini barındıran Şakâ'ik-ı Nu'mâniye'nin ise Türk edebiyatı içerisinde, tarihçisinden edebiyatçısına birçok araştırmacının yararlanabileceği bir kaynak eser olduğu görülmüştür.

Mecdî Mehmed Efendi'nin hayatı kısmında, Mecdî Mehmed Efendi hakkında daha önce yapılmış çalışmalar dikkate alınmıştır. Bundan hareketle klasik Türk edebiyatı içerisinde dört şahsiyetin daha "Mecdî Mehmed" ismini kullandığı tespit edilmiştir. Mecdî Mehmed Efendi'nin eserleri başlığı altında, kaynaklarda Mecdî Mehmed Efendi'nin olduğu zikredilen eserler hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu bilgilerden hareketle, Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ından başka, El-Cevâhirü'l-Mudî'e fî Tabakâti'l-Hanefiyye

Tercümesi, Kırk Hadis Tercümesi, Seyfîyye Risâlesi, Risâle-i Şem'îyye, Câmî'ü'n-Nezâ'ir ve Dîvânçe'sinin olduğu tespit edilmiştir.

Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ının incelenen kısmından anlaşıldığı kadarıyla eserin dilinin, günümüz koşullarında değerlendirildiğinde, anlaşılması zor olduğu tespit edilmiştir. Eserde, 16. yüzyıl Türkçesi kullanılmış ve Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri görülmüştür. Eserin muhteva özelliklerinin incelenmesiyle, eserden yararlanmak isteyen kişilerin ulaşabileceği toplu bir kaynağın olması amaçlanmıştır.

Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'in 290-430 sayfalar arasında, 167 şahsiyet hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu şahsiyetlerin sıralanmasında vefat tarihleri dikkate alınmıştır. Bazı şahsiyetler hakkında uzun uzun bilgiler verilirken bazıları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Şahsiyetlerin; meslekleri, memleketleri, eğitimleri, eserleri, ilgilendikleri ilimler, ders aldıkları hocalar ve yaşadıkları yüzyıllar gibi bilgilerin yanı sıra edebî yönleri hakkında da bilgiler bulunmaktadır.

Eserde, 18 farklı meslek gurubu (müderris, imam, müftü, şeyhü'l-İslâm gibi) vardır. Eserde, ilgilenilen ilimlerin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Eserin incelenen kısmında, 20 farklı ilim dalı ile ilgilenmiş ve bu ilimlerde eserler meydana getirmiş şahsiyetler vardır. Eserde, müderrislik yapılan medreselerin çokluğu da bir diğer ilgi çekici bilgidir. Eserde, müderrislik yapıldığı bilgisi verilen 62 farklı medrese ismi zikredilmektedir. Eserde geçen şahsiyetlerin memleketleri ile ilgili olarak, 32 farklı ilden veya kasabadan şahsiyet tespit edilmiştir.

İncelemeye konu olan kısımda geçen şahsiyetlerin eğitim aldıkları hocalar da medreseler ve ilim dalları kadar çeşitlilik göstermektedir. Eserde, eğitim alındığı tespit edilmiş 80 hoca vardır.

Eserde geçen şahsiyetlerin büyük çoğunluğu 15 ve 16. yüzyılda yaşamıştır. Yaşadığı yüzyıl hakkında bilgi bulunmayan şahsiyetler de eserde geçmektedir.

Sonuç olarak, Mecdî Mehmed Efendi'nin Arapçadan Türkçeye kazandırdığı Hadâ'iku's-Şakâ'ik, Türk edebiyatı içerisinde önemli kaynak eserlerden biridir. Önemli şahsiyetlerin hayatları hakkındaki bilgiler, bu ve bunun gibi yazılmış eserler sayesinde sonraki yüzyıllara kadar aktarılabilmektedir. Eserde verilen bilgilerle, geçmişte yaşamış insanların hayat hikâyelerinin yanı sıra birçok araştırma alanını ilgilendiren bilgilere de ulaşılmıştır. Bu sebeple Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâ'iku's-Şakâ'ik'ini birçok alanda yararlanılabilecek bir kaynak eser olarak kabul etmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, H. ve diğer. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Akkuş, M. (1996). Hacı Halife, Şeyh. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 14, ss. 476-477). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akpınar, C. (1995). Fethullah Eş-Şirvânî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 12, ss. 463-466). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akpınar, C. (1997). Hasan Çelebi, Fenârî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 16, ss. 313-315). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aksoy, H. (2006). Müeyyedzâde Abdur Rahman Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 31, ss. 485-486). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akün, Ö. F. (1988). Ahdî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 1, ss. 509-514). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Anay, H. (1994). Devvânî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 9, ss. 257-262). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aydın, C. (1989). Ali Kuşçu. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 2, ss. 408-410). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Azamat, N. (1989). Ali B. Meymûn B. Ebî Bekr El-İdrîsî El-Mağribî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 2, ss. 411-412). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bahaeddin, M. (1997). *Yeni Türkçe lügat*. Ankara: Akçağ.
- Baltacı, C. (1976). *XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı medreseleri*. İstanbul: İrfan.
- Baltacı, C. (1997). Hamîdüddin Efendi, Efdalzâde. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 15, ss. 476-477). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Baykal, K. (1982). *Bursa ve anıtları*. İstanbul: T.A.Ç. Vakfı.
- Bebek, A. (1998). Hayâlî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 17, ss. 3-5). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bursalı Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı müellifleri*. K. Yavuz ve İ. Özen (Haz.). (Cilt 1). İstanbul: Meral.

- Bursalı Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı müellifleri*. K. Yavuz ve İ. Özen (Haz.). (Cilt 2). İstanbul: Meral.
- Bursalı Mehmed Tahir. (1975). *Osmanlı müellifleri*. İ. Özen (Haz.). (Cilt 3). İstanbul: Meral.
- Can, B. (2009). *Fatih döneminden tanzimata kadar Osmanlı medreselerinde Arapça öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük (Ciltli)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çelebi, İ. (1998). Hüsamzâde Mustafa Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 18, ss. 517-518). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dedeyev, Bilal. (2009). Osmanlı eğitimine katkıda bulunan bazı Azerbaycan müderrisleri (15. yüzyılın II. yarısı ve 16. yüzyılın I. yarısında). *Qafqaz Üniversitesi sitesinden* alınmıştır. http://journal.qu.edu.az/article_pdf/1004_54.pdf
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın.
- Doğan, A. (2009). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Akçağ.
- Doğan, A. (2011). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Döndüren, H. (1995). Fenârî, Alâeddin. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 12, s. 337). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eraslan, K. (2003), Mecâlisü'n-Nefâis. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 28, ss. 216-217). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erdoğan, M. (2009). *Osmanlı Türkçesinde benzer yazılışlı kelimeler sözlüğü*. Ankara: Grafiker.
- Erkan, A. (2006). *Arapça-Türkçe büyük sözlük*. İstanbul: Huzur.
- Eskimen, A. D. (2008). *Mecdî Mehmed Efendi'nin gazelleri (metin-inceleme)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Fazlıoğlu, İ. (2001). Kadızâde-İ Rûmî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 24, ss. 98-100). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gökbulut, H. (2001). Kâfiyeci. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 24, ss. 154-155). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gökbulut, H. (2007). Niksârî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 33, ss. 122-124). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gökyay, O. Ş. ve Özen Ş. (2005). Molla Lutfi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 255-258). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Güngör, Z. (1997). Önemli bir bibliyografik eser: Eş-Şakaiku'n-Numaniyye. *Diyanet İlmî Dergi*. (Cilt 33, ss.107-120).

- İpekten, H., İsen, M. ve diğer. (1988). *Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- İpşirli, M. (1989). Alâeddin Arabî Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 2, s. 319). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İpşirli M. (1996). Hacıhasanzâde Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 14, ss. 503-504). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İpşirli, M. (2005). Molla Abdülkerim Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 30, s. 239). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İsen M. (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İsen, M. (2010). *Tezkireden biyografiye*. İstanbul: Kapı.
- İsen, M. ve diğer (2011). *Şair tezkireleri*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Kırîmî. (Cilt 12, ss. 248-249). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Molla Abdülkerîm Efendi. (Cilt 12, ss. 274-275). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Hasen es-Samsûnî (Hasen b. Abdüssamed). (Cilt 12, ss. 66-67). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Mevlânâ Behâüddîn bin Şeyh Lütfullâh. (Cilt 12, ss. 268-269). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Molla Ayas. (Cilt 12, ss. 275-276). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- İslâm Âlimleri Ansiklopedisi* (1984). Molla İzârî (Kâsım el-Bağdadî el-Germiyânî). (Cilt 14, ss. 217-218). İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- Kanar, M. (2009), *Osmanlı Türkçesi sözlüğü 2 cilt*. İstanbul: Say.
- Kanar, M. (2010). *Osmanlı Türkçesi yazım kılavuzu*. İstanbul: Say.
- Kanar, M. (2012). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say.
- Kanar, M. (2013). *Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say.
- Kara, M. ve Algar, H. (1988). Abdullah-ı İlâhî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 1, ss. 110-112). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karahan, A. (2002). Kırk Hadis. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 25, ss. 470-473). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karslı, İ. (2013). *Arapça - Türkçe yeni sözlük*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi Meşairü's-Şuarâ inceleme-metin*. İstanbul: Suna ve İnan Kıraç Vakfı.

- Kılıç, F. (2013). *Klâsik Türk edebiyatının peşinden*. Ankara: Grafiker.
- Koca, F. (2005). Molla Hüsrev. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 252-254). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Koç, A. (2009). Sinan Paşa. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 37, ss. 229-231). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Köse, S. (1998). Hocazâde Muslihuddin Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 18, ss. 207-209). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kökden, U. (1999). Orhun Yazıtları'ndan Şair Nigar'a. *Kitap-Lık*. 36, 201.
- Kut, G. (1998). Heşt Bihişt. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 17, ss. 273-274). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*. (Cilt 1-6) Seyit Ali Kahraman (Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Mermer, A. ve Koç Keskin N. (2005). *Eski Türk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Mutçalı, S. (2012). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Dağarcık.
- Mütercim Asım Efendi. (2009). *Burhân-ı Katı*. Derya Örs ve Mürsel Öztürk (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Okuyucu, C. (2013). *Divan edebiyatı estetiği*. İstanbul: Kapı.
- Oruç Beğ Tarihi. (1972). H. N. Atsız (Haz.). İstanbul. Tercüman 1001 Temel Eser.
- Öngören, R. (2006). Muslihuddin Mustafa. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 31, ss. 269-271). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öz, M. (2012). Tûsî, Alâeddin. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 41, ss. 432-433). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (1989). *Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. İstanbul: Çağrı.
- Özcan, A. (2003). Mecdî, Mehmed. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 28, ss. 228-229). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (2005). Molla Yegân. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 265-266). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özcan, A. (2010). Eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 38, ss. 485-486). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özel, A. (2002). Kureşî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 26, ss. 441-442). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özel, A. (2002). Kirmastî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 26, ss. 67-68). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Özkan, H. (2010). Süyûfî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 38, ss. 188-198). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özön, M. N. (1969). *Büyük Osmanlıca-Türkçe sözlük*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Pala, İ. (2010). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. İstanbul:Kapı.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara:Yargı.
- Parmaksızoğlu, İ. (1983). Mecdî. *Türk ansiklopedisi*. (Cilt 23, s. 350). Ankara: Milli Eğitim.
- Redhouse, Sir James. (1992). *Turkish and English Lexicon (Osmanlıca-İngilizce lugat)*. İstanbul: Çağrı.
- Saraç, Y. (2010). *Klâsik edebiyat bilgisi belâgat*. İstanbul: Gökkuşbe.
- Steingass, Francis Joseph. (1884). *The student's Arabic-English dictionary*. W.H. Allen.
- Seyyid Muhammed Es-Seyyid. (1998). Hayır Bey. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 17, ss. 49-50). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Sungurhan, Aysun. (2008). *Beyânî Tezkiretü's-Şuarâ. Kültür Kültür ve Turizm bakanlığı e-kitap sitesinden alınmıştır*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78462/beyani---tezkiretus-suara.html>
- Sungurhan, Aysun. (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şuarâ inceleme-tenkitli metin. Kültür Kültür ve Turizm bakanlığı e-kitap sitesinden alınmıştır*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78466/kinalizade-hasan-celebi---tezkiretus-suara.html>
- Şahin, K. (1996). Habib Karamânî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 14, ss. 371-372). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şemseddin Sâmî. (1996). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı.
- Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2005). *Üniversiteler için eski Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah.
- Şükün, Z. (1996). *Farsça-Türkçe lügat*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Terzioğlu, A. (1989). Altuncuzâde. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 2, s. 544). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tosun, N. (2012). Ubeydullah Ahrâr. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 42, ss. 19-20). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı devleti*, (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ünal, H. (1988). Ahîzâde Yûsuf Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 1, s. 549). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Üzüm, İ. (1997). Hatibzâde Muhyiddin Efendi. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 16. ss. 463-464). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yaşaroğlu, M. K. (2005). Molla Gürânî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 30, ss. 248-250). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, S. S. (2002). Kestelî. *Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. (Cilt 25, s. 314). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yıldız, M. (2009). Gökyüzünün kapılarını açtı (Ali Kuşçu). *Dil ve edebiyat dergisi*. İstanbul.
- Yıldız, Sakıp. (1987). *Osmanlı Tefsir Hareketine Toplu Bakış*, *Uludağ Üniversitesi sitesinden* alınmıştır. [http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/1987-2\(2\)/M1.pdf](http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/1987-2(2)/M1.pdf)

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet Uğur, 1989 yılında, Kayseri'nin Kocasinan ilçesinde doğdu. Ahi Evran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne 2007 yılında yerleşti. 2009 yılında Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yatay geçiş yaptı. 2011 yılında Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2012 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans programına yerleşti.

DİZİNLER

1. Özel Adlar Dizini

2

2. Bayezid, 63, 64, 68, 71, 80, 81
2. Murad, 51, 54, 55, 67, 69, 77, 81, 128
2. Ya'küb, 74

3

3. Murad, 17

A

- Abdel-vâsi' b. Hayreddîn Hızır, 137
‘Abdî, 205, 431
Abdulazîz b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin
Hüseynî, 82
Abdulevvel b. Hüseyin Ümmü Veledzâde,
30, 42, 43, 44, 88, 92, 96, 109, 126, 133
Abdulhalîm b. Ali, 32, 33, 42, 89, 95, 97,
105, 135
Abdulhamîd b. Eşref, 33, 40, 41, 97, 130,
138
Abdullâh Hâce, 32, 43, 99, 140
Abdulvahâb b. Abdulkerîm, 29, 30, 35, 87,
96, 104, 108, 113, 139
Abdurrahîm El-Mü'eyyedî Eş-Şehîr
Yehâcî Çelebi, 41, 104, 106, 138
Abdurrahmân Alâaddîn Arabî, 28, 30, 60,
104, 132
Abdurrahmân b. Mehmed b. Ömer
Çelebi, 30, 87, 106, 133
Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf b. Hüseyin
Hüseynî, 29, 55, 82, 115, 129, 130, 137
Abdülkadir Kureşî, 18
‘**Ābid Çelebi**, 30, 41, 111, 134, 327, 386
‘Acemî, 194, 213, 215
Ācî Şūrba, 455
Aga Muhammed, 7, 11
Aḡaveyn, 15, 160, 161, 393
Ahdî, 6, 8, 16, 19, 20, 472, 476
Āḡî, 150, 151, 152, 154, 386, 450, 451,
452, 453
Āḡî **Çelebi**, 128, 386, 450, 451, 452
Āḡî Çelebi mezra‘ sı, 452
Āḡî **Yûsuf bin Cüneyd-i Tokâtî**, 28, 41, 43,
51, 54, 60, 61, 62, 69, 85, 93, 94, 98,
109, 118, 129, 139, 150
Āhîzâde Mehmed Çelebi, 15
Aḡmed, 171, 172, 176, 233, 245, 250, 274,
294, 315, 353, 362, 363, 364, 392, 394,
403, 407, 408, 419
Aḡmed Beg, 353
Aḡmed **Çelebi**, 392, 408
Ahmed Paşa, 54, 58
Ahmed Şemseddîn b. İsmail Gûrânî, 64
Aḡmediyye, 240, 356, 369
Ak Şemseddîn, 134
Ākîf, 6, 10
Alâ’ a'd-dîn **Alî ‘ Arabî**, 115, 197, 201, 274
Alâaddîn Ali b. Ahmed b. Mehmed
Cemâlî, 28, 33, 51, 52, 53, 60, 64, 69,
71, 79, 86, 109, 114, 129, 132
Alâaddîn **Ali Fenârî**, 115
Alâaddîn Ali Kastamonî, 29, 44, 97, 129,
139
Alâaddîn Yegânî, 28, 33, 51, 60, 131
Alâaddîn Yetîm, 30, 42, 45, 47, 88, 98, 133
Ali Bey, 69
‘Alî bin Ebû Tâlib, 163, 233
‘**Alî bin Emîr Ḥasan**, 467
‘Alî bin Mehmed Kuşcı, 171, 260
‘**Alî bin Meymûn Magribî Endülîsî**, 100,
119, 130, 134, 301, 303, 305, 306
‘Alî bin Yûsuf Fenârî, 386
‘Alî Çelebi, 114, 172, 173, 177, 178, 179,
181, 183, 188, 293, 295, 356, 448, 459,
461
‘**Alî Dede**, 118, 134, 300
Ali Emîrî, 7, 11
‘Alî Fenârî, 199, 387

ʿAlī ibni Aḥmed, 188
 ʿAlī Kāra Dāvud bin Kemāl, 29, 31, 34, 90, 94, 97, 108, 109, 111, 137, 397
 ʿAlī Kaşamonī, 281, 282
 ʿAlī Kuşcı, 85, 106, 107, 110, 119, 132, 133
 ʿAlī Şir, 254, 264
 Ali Şir Nevâî, 6, 7, 8 153, 157, 263, 285, 290
 ʿAlī Paşa, 208, 257, 344, 369
Ali Tûsî, 104, 121, 125
 ʿAlī Yegānî, 130, 387, 407
 ʿAliye bin ʿAṭiyye, 302
 ʿAlī-zāde, 236
 Altüncü-zāde, 123, 124, 450
 Amasiyyeli Ali, 30, 31, 33, 73, 75, 87, 92, 97, 136
Amāsiyyeli Baḥşî Halefiyye, 33, 40, 43, 97, 138, 422
 Amasiyyeli Mevlânâ Abdurrahmân Ali b. Mü'eyyed, 28, 30, 31, 60, 61, 86, 92, 96, 97, 112, 132
 Amāsiyyeli Muʿid-zāde, 29, 41, 87, 94, 97, 139, 140
 Amasiyyeli Muslihiddîn Mûsâ b. Mûsâ, 37, 40, 41, 42, 43, 91, 97, 107, 140
Amāsiyyeli ʿAlî, 224
Amāsiyyeli Şeyḫ Muḫyi'd-dîn, 33, 40, 41, 43, 97, 140, 436
 Anadolu,
 Anatoî, 2, 5, 7, 9, 110, 119, 191, 201, 204, 206, 224, 225, 231, 241, 254, 261, 291, 298, 356, 361, 364, 368, 369, 373, 384, 387, 440, 443, 452, 470
 ʿArab bin Hilâl, 302
 ʿArabî, 194, 195, 200, 207, 209, 237, 255, 259, 275, 279, 296, 315, 326, 331, 342, 363, 364, 395, 403, 405, 407, 413, 420, 435, 443, 446, 448, 453
 ʿArabiyye, 147, 158, 166, 190, 194, 206, 257, 262, 274, 279, 283, 341, 358, 364, 376, 420, 423, 440, 446, 455, 458, 461
 ʿArab-zāde, 242

ʿArab, 2, 5, 11, 120, 121, 122, 469, 471, 164, 195, 237, 242, 258, 302, 352, 360, 362, 365, 368, 422, 423, 425, 437
 Arapça, 3, 11, 12, 17, 18, 22, 23, 24, 26, 41, 47, 89, 142, 469, 470, 472, 473, 474, 475
 Ârif Hikmet, 7
 Âsım, 6, 9
 Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi, 203
 Âşık Çelebi, 6, 8, 12, 13, 17, 20, 474
 ʿÂşık Paşa, 292
 Âşık Paşazāde, 4
 ʿAṭûfî, 431
 August Mâbedi, 75
 Ayās, 24, 127, 294, 372, 454
 Ayaşofya Cāmiʿ, 25, 148, 394, 399
 Aydınlı Pîr Ahmed Çelebi, 29, 60, 64, 68, 69, 80, 98, 127, 137
 Aydınoğlu Mehmed Beg, 80
 Azatlı Sinan, 59

B

Baba Niʿmetu'llāh, 40, 41, 89, 94, 95, 140, 308, 309
Baba Yūsuf Seferiḫşārî, 33, 99, 135, 346
 Bābek Çelebi, 209
 Bağdādî-zāde, 233
Baḥşî Ḥalife, 126, 127, 431
Bāyezîd Ḥalife, 33, 40, 41, 89, 95, 96, 105, 140, 334
 Bayezid Paşa, 57
 Bedreddîn Baba, 111, 134
 Bedreddîn Halife, 129, 130, 140
 Bedreddîn Mahmud, 30, 31, 33, 78, 87, 96, 105, 132
 Behrām-ı Gür, 270
 Beñli Muḫyi'd-dîn, 456, 457
 Beyânî, 6, 8, 15, 16, 19, 20, 476
 Beyzāvî, 153, 307, 314, 381, 403, 415, 462
 Birgivi-zāde, 196, 269
 Bizans kilisesi, 65
Bolılı Çelebi, 296, 298
 Buḫārî, 163, 164, 168, 307, 314, 315, 317, 322, 364, 377, 404, 419, 421, 447

Burüsevî Şeyh Rüstem Hâlife, 97, 105,
134, 298

C

Câmi^c -i Kebîr, 218
Ca' fer Çelebi, 256, 257, 260, 291
Celâle'd-dîn Devvânî, 112, 190, 264, 265,
267, 268, 307, 368
Cemâl Çelebi, 188
Cemâl Efendi, 296, 338, 340
Cemâl Hâlife, 337, 341
Cemâleddîn Karamânî, 33, 40, 42, 45, 47,
89, 94, 95, 96, 97, 113, 119, 127, 136
Cemâlî Mevlânâ 'Alâ'a'd-dîn, 177
Cezerî Kâsım Paşa, 57
Cündî, 303
Cüneydiyye, 330

Ç

Çaldıran gazâsı, 443
Çandaroğulları, 76
Çavuş Beg Mescidi, 232
Çelebi Hâlife, 334, 336
Çelebi Sultan Mehmed, 51, 57
Çerâkis, 303

D

Davud Paşa, 63, 66
Davud-i Kayserî, 79
Debbâsî, 130, 301
Dedecikoğlı, 101, 140, 440
Dellâkoğlı, 283
Denberî, 164
Dervîş Mehmed, 231, 293, 379
Devletşâh b. Alâ'ü'd-devle, 3
Doğu Türkçesi, 5
Dülger-zâde Mehmed Çelebi, 168

E

Ebdâl 'Alâ'a'd-dîn, 130, 330
Ebû Bekr, 227, 292, 302
Ebû Bekr bin 'Aṭâ'u'llâh, 302
Ebû Cehl, 362

Ebû Hâmid, 242
Ebû Nuaym-i İsfehânî, 3
Ebû Ṭâlib, 291
Ece-zâde, 405
Efdal-zâde, 107, 177, 191, 242, 304, 332,
336, 369, 377, 383, 414, 431, 434, 438
Efdal-zâde Mûsâ Çelebi, 130, 304
El-Merzubânî, 3
Emîniddîn Aksarâyî, 130
Emîn-zâde Korkud Mehmed Çelebi,
298
Emîr Ali b. Emîr Hasan, 140
Emîr Buḥârî, 315, 317, 319, 321, 413
Emîr Buḥârî Dergâhı, 16
Emîr Buḥârî Zâviyesi, 413
Emîr Sultân, 348, 390
Erdebiliyye, 426
Esad Efendi, 7, 10
Esrâr Dede, 6, 10
Eşref-zâde, 240
Eşrefzâde Mevlânâ Mehmed, 128, 129
Evranos Beg, 353
Eyhem Çelebi, 245
Eyyüb Enşârî, 162, 168, 193, 220, 223,
236, 263, 280, 291, 349, 371, 394, 396,
400, 433, 459
Eyyüb 'Alî'si, 459

F

Fâik Reşad, 7
Fârisî, 170, 194, 195, 234, 255, 256, 263,
268, 361, 364, 366, 376, 403, 434, 446
Fârisiyye, 263, 360
Fars, 2, 3, 5, 469, 471
Farsça, 3, 23, 24, 41, 88, 89, 94, 142, 474,
476
Fatih Sultan Mehmed, 53, 59, 62, 63, 65,
67, 69, 104, 110, 121, 124, 125, 127
Fatîn, 7
Fâzıl Çelebi, 188
Fâzıl Çelebi Efendi, 188
Fazlullâh Efendi, 130
Fenârî Şâh Mehmed Çelebi, 368
Fenârizâde Mahmud Çelebi, 13

Fethullâh Şirvânî, 119, 120
Fındıklılı İsmet, 13

G

Garîbî, 6
Gelibolulu Âlî, 4, 6, 8
Germiyânlu Ya'kûb Efendi, 337
Germiyanoğulları, 74
Gürânî, 64, 66, 115, 120, 121, 132, 213,
263
Güftî, 6, 9
Gülbahar Hâtun, 80
Gülşen-i Râz, 309
Gürz Seydî Efendi, 203

H

Ḥāce Bahā'ad'dîn, 317
Ḥāce-zāde, 103, 190, 203, 219, 231, 237,
238, 241, 250, 251, 260, 261, 263, 358,
377, 431, 457, 464
Habîb Ömerî, 119
Ḥabîşî, 274
Hacı İvaz b. Hacı Bekir b. Arslan, 55
Ḥacî Bayrâm Sultân, 344, 346, 348
Ḥacî Ḥalîfe, 105, 115, 128, 135, 296, 297,
298, 300, 366, 464, 465, 466, 467
Ḥacî Hasan-zāde, 64, 66, 111, 191, 195,
251, 257, 361, 397, 445, 447
Hadım İbrahim Paşa, 65
Ḥadim 'Alî Paşa, 368
Ḥâfız-ı Kütüb, 437
Halepli Sirâceddîn Mehmed Efendi, 69
Ḥalîlî, 226
Ḥalîmî, 365, 366
Halvetî, 16, 119
Ḥalvetî Şeyḥ Sinân, 330
Ḥalvetiyye, 330, 333, 340
Ḥamîdî Seydî Efendi, 205, 209
Ḥamza Nûre'd-dîn, 29, 60, 89, 134, 281
Ḥasan bin 'Alî bin Ebû Tâlib, 302
Ḥasan Çelebi, 6, 8, 15, 16, 19, 20, 120,
205, 472, 476
Hasan Çelebi Fenârî, 120
Hasîb, 6

Hatîb-i Bağdâdî, 3
Ḥaṭîb Kâsım, 152, 394, 433
Ḥaṭîb Kâsımoğlu, 433
Ḥaṭîb-zāde, 104, 133, 160, 161, 162, 190,
203, 208, 209, 215, 231, 245, 247, 251,
271, 355, 367, 369, 382, 405, 459
Ḥayâlî, 88, 94, 116, 241, 242, 249, 242,
263, 273, 335, 447
Ḥayâlî Beg, 249
Haydar b. Mahmud, 35, 40, 43, 91, 96, 135
Ḥayır Beg, 123, 426
Hayreddîn Hazerîn Mahmud b. Ömer
Kastamonî, 30, 33, 40, 42, 43, 45, 46,
47, 48, 91, 93, 97, 104, 107, 127, 129,
130, 138
Hekîm Ḥacî, 45, 98, 134, 284
Hekim Kutbüddîn, 130
Ḥekîm Şâh Mehemmed Kazvîni, 40, 41, 45,
88, 92, 95, 112, 136, 267
Hemedânî, 194
Ḥemmâmî, 209, 452
Hevâyî, 275
Ḥızır, 231, 299, 322, 379, 383, 389, 432,
448
Ḥızır Beg Çelebi, 322
Hızır Şâh b. Mehemmed b. Hâcî Hasan,
30, 31, 140
Hoca Hayreddîn Efendi, 65
Hoca Sadeddîn, 4
Hüdhüd, 453
Ḥüsâm Çelebi, 380
Hüseyin Ümmü Veledzāde, 126
Ḥüsrev, 114, 150, 154, 168, 172, 197, 215,
273, 382, 386
Hz. Peygamber, 2

I

'**Irâkî-zāde**, 303
'**Izârî**, 160, 161, 166, 168, 170, 247, 382,
383, 398

İ

İbni Ḥacer, 302
İbni Ḥacib, 274, 379

İbni Ḥasan, 361
 İbn-i Kuteybe, 3
 İbni Melek, 80, 236, 392
İbni Vefā, 117, 118, 149, 300, 465
 İbrāhīm Ḳayşerī, 130, 464
 İbrāhīm Paşa, 205, 206, 353, 402, 463
 İbrāhin b. Amāsî, 12
 ‘İbrî-zāde, 29, 72, 104, 133, 245
İdrîs bin Ḥüsāme’ d-dîn Bidlisî, 87, 96, 139, 234
 İdrîs bin ‘Abdu’llāh, 302
İlyās, 155, 238, 240
 İmām Biğavî, 194
 İmām Ebherî, 379
 İmām Ḥüseyn, 291
 İmām ‘Alî, 191, 225, 291
 İmām Rāğıb, 379
 İmām Sübkî, 207
İmām-zāde, 33, 41, 44, 140, 333
 ‘İsā, 222, 251, 268, 277, 404, 434, 444
 ‘İsā Faḳîh, 191
 ‘İsā Ḥalife, 33, 36, 40, 41, 91, 97, 107, 140, 434
 ‘İsā Paşa ibni İbrāhīm Paşa, 29, 35, 36, 63, 67, 138, 444
 ‘İseviyye, 444
 İsâ Bey, 57
 İshak Bey, 81
 İskender, 159, 324, 384
 İskilîbî Şeyḫ Muḫyid-dîn, 458
 İslām, 160, 162, 192, 233, 236, 273, 329, 346, 352, 353, 356, 378, 383, 399, 425, 428
 İsmail Beliğ, 6
 İsmail Bey Camisi, 76
 İsmā‘îl Beg, 76, 146, 449
 İştîpli Ḥüseyn, 13

K

Ḳādî Bağdādî, 233
 Ḳādirî Çelebi, 370
Ḳādî-zāde, 127, 147, 196, 250, 257, 260, 277, 337, 379, 386, 387, 392, 431
 Ḳādî-zāde Rümî, 147, 260, 386, 431

Ḳadrî Çelebi, 373
 Kâf Ahmed Çelebi, 15
 Kafzāde Fâizî, 6, 9
 Ḳandî, 429
Ḳara ‘Alî, 44, 105, 136, 300
Ḳara Bālî Aydınî, 28, 30, 34, 60, 63, 67, 86, 98, 104, 106, 132, 208
 Ḳara Ḥ‘āce, 389
 Ḳara Muḫyid-dîn, 467
Ḳara Seydî, 177, 178, 199, 200, 201, 203, 207, 233, 237
 Kara Seydî Hamîdî, 28, 30, 52, 53, 60, 79, 83, 86, 93, 96, 99, 115, 132
 Karamânî Kemaleddîn İsmail, 133
Karamanlu Mevlânâ Hamza, 129
 Karasili Nüreddîn ibni Yûsuf, 28, 30, 31, 43, 54, 60, 68, 86, 98, 103, 104, 106, 136
 Ḳarnik, 245
 Ḳāsım, 152, 164, 168, 169, 171, 196, 213, 246, 257, 291, 312, 321, 344, 381, 397
 Kâsım b. Ya’kûb, 28, 32, 44, 52, 72, 97, 118, 131
Ḳāsım bin Ya’kûb, 152
Ḳāsım Çelebi, 41, 105, 135, 321, 344
Ḳāsım Germiyânî, 28, 41, 45, 60, 61, 62, 67, 72, 86, 92, 96, 99, 125, 132, 168
 Ḳāsım Paşa, 213, 246, 291, 397
 Ḳāsım Paşa Cāmi‘, 213
 Kâtip Çelebi, 4
 Ḳāyıtbaş, 224, 424
 Ḳays ‘Amirî, 259
 Kazzazoğlu Süle Mehmed Paşa, 55
 Kemāl Paşa-zāde, 361, 394, 396
 Kenîsā Cāmi‘, 411
 Kestelî, 112, 113, 242, 247, 251, 337, 355
 Kıvâmeddîn Kâsım b. Ahmed b. Mehmed Cemâlî, 28, 30, 60, 86, 92, 110, 132
 Kıvâmeddîn Kâsım b. Halîl, 29, 54, 55, 56, 90, 104, 105, 108, 109, 113, 117, 130, 135
 Kıvâmeddîn Yûsuf, 30, 40, 41, 44, 49, 51, 60, 87, 92, 94, 96, 99, 129, 132
 Ḳıyık mezâristânı, 335
 Ḳızıl Aḫmed, 341

Çızıl Çātır, 381
Çızıl-bāş seferi, 24, 192, 312, 427
Kilīdci-zāde, 101, 140, 440
Kirmāstī, 116, 117, 134, 291, 332, 333,
435
Çocalu Mevlānā Muşlıhı'd-dīn, 207
Çocalu Şeyh Muhyi'd-dīn, 414
Çoğacı Dede, 332, 333
Çorkud Mehemmed, 297
Körfez seferi, 372
Kūçek Bedre'd-dīn, 398
Kumrulu Mescid hazireti, 59
Çur'ān, 25, 148, 150, 203, 221, 268, 282,
283, 309, 313, 336, 375, 385, 423, 430,
431, 432, 433, 434, 440, 453, 465
Kutbüddīn Mehemmed, 130

L

Lala Şāhin, 53
Lāmi'ī, 300
Latīfi, 6, 8, 17
Leys Çelebi, 167, 237
Leys-zāde, 408, 409
Lutfibeyzāde Mehmed b. Mustafa, 13
Luţfi Tokātī, 28, 44, 52, 54, 68, 77, 86, 92,
94, 96, 98, 106, 107, 110, 131, 383

M

Magnīsālī Sādık Halīfe, 99, 140
Magnīsā-zāde, 379, 382
Mahbeddīn Hanefi, 130
Maḥmūd, 25, 162, 197, 211, 213, 225, 226,
252, 261, 294, 321, 362, 383, 394, 398,
404, 431, 441, 447, 449
Maḥmūd bin Mehemmed bin Çāđi-zāde
Rūmī, 29, 30, 31, 32, 41, 44, 52, 69, 82,
88, 94, 96, 98, 104, 106, 136, 261
Maḥmūd Çelebi, 162, 321, 362
Mahmud Paşa, 62, 69
Maḥmūde, 247, 248, 270, 397, 439
Mahmut Kemal İnal, 7, 11
Manastırlu Çelebi, 203
Manık Ali b. Bālī, 13
Māşī, 274

Mecdī Mehmed Efendi, 12, 13, 15, 16, 17,
18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 30, 31,
32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43,
44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55,
56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68,
69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80,
81, 84, 85, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115,
116, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 127,
128, 129, 141, 469, 470, 471, 473, 476
Mehdiyye, 428
Mehemmed b. Bayezid, 17, 30, 98, 139,
470
Mehemmed b. Kemal, 34, 45, 124, 130,
138
Mehemmed b. Mehmed b. Mustafa b.
Hâcî Hasan, 29, 31, 36, 91, 96, 140
Mehemmed b. Ömer b. Hamza El-
Müştehir Yemûlî Vâiz Arab , 33, 40, 41,
42, 43, 44, 46, 48, 91, 101, 123, 130, 138
Mehemmed Bedaḥşī, 89, 115, 134, 310,
313, 314
Mehemmed Beg, 447
Mehemmed bin Aḥmed, 302
Mehemmed bin H'āce-zāde, 381
Mehemmed Cemālī, 171, 172, 175
Mehemmed Çelebi, 297
Mehemmed Eş-Şehîr Bābî Şāme, 140, 456
Mehemmed Eş-Şehîr Bācı Şūrba, 130,
140,455
Mehemmed İskilībī, 459
Mehemmed Niksârī, 117
Mehemmed Paşa, 29, 35, 36, 61, 67, 106,
135, 174, 219, 442
Mehemmed Şāh Efendi, 178, 447
Mehemmed Şāh Fenārī, 205, 396
Mehemmed Şāh ibni Mevlānâ Mehmed
b. Hâcî Hasan, 29, 42, 45, 52, 60, 63, 67,
90, 95, 137
Mehemmed Tāce'd-dīn Hamevī, 302
Mehmed b. Ferâmûz b. Ali, 53
Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan, 64
Mehmed b. Sināneddīn, 12
Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes, 12
Mehmed Sirāceddīn, 7

- Mehmed Tefvik, 7
 Merzifonî Şeyh-zâde ‘Abdu’r-raḥmân Efendi, 291
 Mesîh, 450
Mevlânâ Abdî, 129
Mevlânâ ‘Abdu’l-‘azîz, 29, 31, 34, 52, 68, 82, 91, 93, 96, 105, 109, 128, 129, 137, 138, 386, 412, 413
Mevlânâ Abdülkerîm, 125
 Mevlânâ ‘Arab, 203, 260, 340, 341, 364, 423, 425, 426, 429
Mevlânâ Bahâaddîn, 126
Mevlânâ Bedre’d-dîn, 29, 34, 41, 42, 45, 60, 61, 68, 78, 90, 93, 98, 106, 108, 113, 137, 138, 225, 398, 453
 Mevlânâ Çelebi, 364
Mevlânâ Dervîş Mehemed b. Hızır Şâh, 129
Mevlânâ Ḥalîl, 28, 30, 31, 60, 68, 74, 99, 130, 132, 226, 381
 Mevlânâ Ḥamza, 172
 Mevlânâ Ḥaydar, 447
Mevlânâ Ḥüsâm, 29, 31, 36, 44, 51, 53, 60, 71, 74, 90, 93, 94, 104, 107, 109, 114, 124, 134, 137, 146, 172, 283, 373, 377, 380, 435
Mevlânâ Hüsâmezâde, 114
 Mevlânâ Hüsrev, 53, 54, 58, 109, 133
Mevlânâ İbrâhîm, 29, 51, 52, 60, 79, 104, 133, 220, 271
 Mevlânâ ‘Îmâd, 242
 Mevlânâ İsmâ‘îl, 273, 312, 313
Mevlânâ Kemâl, 25, 34, 45, 101, 135, 143, 353, 354, 356, 361, 362, 363, 368, 396, 449, 450
 Mevlânâ Kıvâme’d-dîn, 164, 169, 232, 381, 382
Ḳuṭbü’d-dîn, 29, 52, 103, 110, 129, 133, 260, 314, 386, 387, 431
Mevlânâ Luṭfî, 107, 157, 158, 353
 Mevlânâ Meḥemmed, 231, 240, 257, 285, 376, 379, 381, 387, 423, 441, 443, 450
Mevlânâ Mehemmed Samsûnî, 130
 Mevlânâ Muḥyi’d-dîn, 205, 213, 271, 275, 283, 366, 386, 405, 406, 453
Mevlânâ Mü’eyyedzâde, 108, 109
 Mevlânâ Müftî, 25, 181, 183, 184, 187
 Mevlânâ Müftî ‘Alî Efendi, 25, 187
Mevlânâ Mürîd, 130, 423
 Mevlânâ Niksârî, 148
Mevlânâ Ömer Kastamonî, 29, 44, 97, 129, 139
 Mevlânâ Ömerzâde, 29, 44, 129, 134
 Mevlânâ Sa‘de’d-dîn, 89, 90, 93241, 358, 382
Mevlânâ Salâhaddîn, 129
Mevlânâ Sinân Paşa, 51, 60, 85, 93, 96, 99, 106, 109, 128, 131, 133106, 128, 133
Mevlânâ Şeyh, 168, 264, 265, 272, 279, 331, 414, 464
 Mevlânâ Şu‘ayb, 29, 32, 40, 69, 77, 114, 117, 140, 435
 Mevlânâ Şücâ‘, 155, 238, 240, 242, 383
 Mevlânâ ve Evvelânâ İlyâs, 28, 60, 139
 Mevlânâ Veled, 297
Mevlânâ Yegâni, 29, 53, 68, 69, 91, 93, 96, 109, 124, 138, 410
 Mevleviyyet, 203
 Meyrem Çelebi, 213, 261, 384
 Mimar Sinan-ı Atik, 59
 Mîr Şadr, 264, 265, 266
 Mollâ Câmî, 89, 95, 335
 Mollâ Çelebi, 178, 374, 375
 Mollâ Fenârî, 448
 Mollâ Hüsrev, 53, 120, 125, 128
 Mollâ İdrîs, 361
 Mollâ-zâde, 242
 Monlâ Hünkâr, 327
 Moton seferi, 425
 Mûcib, 6
 Muhammed b. Sallam el-Cumâhî, 3
 Muhammed el-Avfî, 3
 Muḥammedî, 332, 340, 374, 381
 Muḥammediyye, 171, 225, 239, 240, 301, 320, 356, 369, 418
 Muḥarrem Ḥalîfe, 457
 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, 12
 Muhyiddîn Acemî, 28, 30, 60, 87, 92, 121, 132
 Muḥyid-dîn Çelebi, 369, 372

Muhyid-din Çelebi ibni Mehemmed bin ‘Alî bin Yûsuf Bâlî ibni Şemse’ d-din El-Fenârî, 29, 31, 32, 34, 40, 51, 60, 63, 90, 94, 96, 105, 107, 137, 369
Muhyid-din Efendi, 371
Muhyid-din Esved, 41, 105, 135, 467
Muhyiddin İskilîbî, 31, 41, 42, 44, 89, 97, 110, 121, 130, 134
Muhyid-din Kâfiyecî, 122, 419
Muhyiddin Mehemmed, 28, 30, 31, 32, 34, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 54, 55, 60, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 71, 77, 79, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 104, 105, 106, 107, 109, 113, 114, 115, 117, 120, 122, 124, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139
Muhyiddin Mehemmed b. Ya’kûb, 29, 31, 79, 105, 135
29, 40, 42, 65, 91, 93, 95, 97, 107, 138, 414
Muhyiddin Mehemmed Karamânî, 29, 67, 88, 97, 133
Muhyiddin Mehemmed Şâh ibni Mevlânâ Ali b. Mevlânâ Yûsuf Bâlî ibni, 29, 31, 42, 52, 60, 90, 93, 95, 96, 98, 104, 105, 137
Muhyiddin Mehemmed Tabîb, 34, 45, 97, 134
Muhyiddin Mehemmed Tabl-bâz, 29, 41, 60, 67, 88, 95, 139
Muhyiddin Seydî Mehemmed b. Mehemmed Kocavî, 28, 30, 31, 40, 42, 46, 60, 61, 65, 68, 79, 80, 86, 97, 120, 129, 136
Muhyid-din Mehemmed Bahâ’a’ d-din, 40, 41, 42, 43, 91, 95, 98, 105, 106, 113, 138, 459
Muhyid-din Mehemmed bin Hasan Samsûnî, 28, 30, 54, 60, 62, 67, 69, 79, 86, 92, 100, 109, 115, 132, 197
Muhyid-din Mehemmed bin Haţîb Kâsım bin Ya’kûb ibni Ahmed bin Mehemmed bin Ebû Bekr bin El-Hâc Emîr ‘Alî, 29, 32, 40, 42, 44, 46, 54, 55, 60, 61, 67, 68, 71, 90, 93, 96, 97, 106, 137, 393

Muhyid-din Mehemmed bin İbrâhîm bin Hasan Niksârî, 28, 40, 44, 85, 92, 95, 98, 120, 124, 129, 131, 146
Muhyid-din Mehemmed bin Mehemmed Berda’î, 29, 40, 42, 54, 67, 77, 91, 93, 95, 100, 138, 403
Muhyid-din Mehemmed bin ‘Alâ’a’ d-din, 29, 31, 34, 45, 46, 47, 60, 63, 90, 96, 109, 114, 137, 373
Muhyid-din Mehemmed bin Şeyh Muşlihi’ d-din Kocavî,
Mu’ allim-zâde, 465
Mu’ arrif-zâde, 225, 355, 367, 386, 396, 399, 400, 442, 453, 459
Mu’ id-zâde, 244, 439
Murad Gâzî, 53
Murad Hüdâvendigâr, 53
Murâdiyye Camisi, 51
Mûsâ, 187, 211, 213, 437
Mûsâ Çelebi, 70, 127, 213
Muslihiddin, 28, 30, 32, 33, 40, 41, 42, 43, 47, 51, 55, 60, 69, 72, 75, 76, 81, 86, 89, 90, 94, 96, 97, 99, 103, 104, 105, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 126, 127, 129, 130, 132, 136, 137, 139
Muslihiddin Kocavî, 130
Muslihiddin Mustafa, 28, 30, 32, 40, 42, 43, 47, 51, 55, 60, 69, 72, 75, 76, 81, 86, 90, 94, 96, 97, 99, 112, 114, 117, 126, 127, 129, 132, 137
Muslihiddin Mustafa b. Halîl, 29, 30, 31, 32, 40, 42, 43, 47, 51, 55, 60, 69, 72, 75, 76, 81, 90, 94, 96, 97, 117, 126, 127, 129, 137
Muslihiddin Sirozî, 99, 136
Muslihiddin Tavîl, 41, 89, 97, 111, 136
Mustafa, 17, 29, 32, 53, 61, 68, 69, 91, 93, 96, 109, 111, 114, 138, 139, 470
Muştafâ bin Mehemmed, 17, 139, 284, 470
Muştafâ Paşa, 206, 219, 266, 336, 394, 399, 408, 445
Muştafâvî, 332, 340
Muştafâviyye, 198, 236, 320, 406
Muţarrizî, 254
Mużaffer Şirâzî, 265

Muzaffereddîn Ali Şirâzî, 29, 47, 48, 49,
60, 61, 88, 94, 96, 99, 112, 133
Mübârizüddîn Umur b. Savcı, 74
Mücellidoğlı, 404
Müftî Aĥmed Paşa, 322
Müftî Efendi, 183
Mü'ellif-i Şakâ'ik, 13, 149, 153, 163, 165,
169, 170, 172, 187, 190, 223, 241, 251,
258, 266, 274, 278, 279, 285, 287, 294,
295, 300, 323, 339, 342, 353, 378, 381,
382, 386, 387, 388, 416, 417, 418, 446,
449, 457, 462, 466
Mü'eyyed-zâde, 190, 191, 192, 194, 196,
265, 267, 273, 280, 361, 373, 377, 381,
397, 410, 412, 419, 459

N

Nađr bin Yūsuf, 302
Nâil Tumân, 7, 11
Naĥş-bendî, 208, 307, 310
Naşūh Efendi, 465
Naşūh Tosyavî, 101, 135, 453
Nazmî, 231, 363, 372, 464
Nebî Ĥalife, 105, 139, 466
Necâtî Beg, 196
Necmî Çelebi, 291
Nesebiyye, 172
Neşrî, 4
Nevâî, 5, 20
Nihânî, 29, 40, 61, 64, 81, 91, 96, 111, 138,
445, 447
Nişāncı Ėavān, 234
Nişāncı Mehmed Çelebi, 57
Nişāncı Paşa, 256
Niyāzî, 297
Nizārî-zāde, 310
Nüreddîn Hamza, 28, 29, 34, 35, 43, 52,
62, 67, 71, 79, 81, 98, 103, 133, 106, 138

O

Orhun Yazıtları, 2, 475
Oruç Paşa, 81, 240
‘Oşmānî, 146, 287, 312, 365
‘Oşmāniyān, 183, 204, 253, 352

‘Oşmāniyye, 253, 310, 344, 345, 351, 353,
376, 383, 444, 447
Osmanlı, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 22,
23, 26, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 39, 42, 44,
50, 52, 53, 55, 56, 59, 67, 68, 70, 75, 79,
103, 106, 107, 108, 109, 112, 116, 118,
123, 125, 126, 127, 469, 472, 473, 474,
475, 476, 477

Ö

‘Ömer **Ėastamonî**, 43, 281
‘Ömer-zāde, 282

P

Paşa Çelebi, 29, 46, 51, 53, 60, 62, 64, 68,
69, 70, 72, 76, 88, 91, 93, 96, 104, 109,
116, 136, 138, 263, 411, 457
Patrik Gryagos, 61
Pîr Ahmed Çelebi ibni Nüreddîn Hamza b.
Ali, 29, 31, 34, 60, 61, 68, 69, 138
Pîr Meĥammed, 227, 229
Pîr Mehemed Cemâlî, 30, 35, 36, 96, 136
Pîrî Paşa, 229, 231, 296, 338

R

Rābi‘a, 293
Ramazān Ĥalife, 41, 135, 344
Râmiz, 6, 10
Remzî, 230
Rızâ, 6, 9, 10
Riyâzî, 6, 9
Rodos seferi, 229
Rûşeniyye, 16
Rükneddîn b. Mevlânâ Mehemed Zîrek,
28, 30, 31, 36, 51, 52, 54, 56, 71, 74, 75,
79, 103, 104, 106, 129, 136

S

Saçlı Emirzāde, 13
Şādık Ĥalife, 441
Şādıkî, 5, 6
Safâyî, 6, 10

Safiyüddîn Mustafa, 41, 101, 105, 128, 134
 Saint Ellie Manastırı, 52
 Salâhaddîn İznikî, 140
 Salâhaddîn Mûsâ ibni Hamîdüddîn ibni Efdaleddîn, 28, 61, 62, 139
Şâlih Necme'd-dîn Şahrâvî, 130, 419
 Sâlim, 6, 10
Samsûnî Hasan Efendi, 125, 219
 Sa' dî, 237, 359
 Sa' dî Şirâzî, 237
 Savfet, 6, 10
 Sehî Bey, 6, 7, 8
 Sekkâkî, 415
 Selîl Sinân, 336
Sevindik, 23, 107, 117, 134, 164, 332
Seydî Ahmed Kırîmî, 118, 150, 152
Seydî bin Hâcî Maḥmûd, 29, 41, 57, 91, 97, 140, 404
Seydî Karamânî, 28, 30, 31, 51, 60, 61, 68, 80, 86, 97, 115, 132, 201
 Seydî Kocavî, 447
 Seyyid Aḥmed, 291, 292, 314, 315, 315
 Seyyid Cihân-gîr, 291
 Seyyid Faḫl, 291
 Seyyid Ḥalîl, 291
 Seyyid Ḥayât, 291
 Seyyid Hüseyin, 291
Seyyid İbrâhîm, 28, 32, 61, 71, 72, 79, 87, 103, 125, 129, 136, 215, 216, 218, 219, 220, 223
Seyyid Maḥmûd bin 'Abdu'llâh, 96, 269
 Seyyid Meḥemmed, 291
 Seyyid Meḥemmed Bâkîr, 291
 Seyyid Mûsâ, 291
 Seyyid Mustafa, 12
 Seyyid 'Alâ'a'd-dîn, 291
 Seyyid Rızâ, 291
 Seyyid Süleymân, 291
 Seyyid Şerîf Cürcânî, 24, 154, 166, 172, 199, 200, 214, 215, 237, 241, 259, 273, 408
 Seyyid Vefâ, 292
Seyyid Vilâyet, 98, 130, 136, 291, 292, 294, 295

Seyyid Yahyâ, 291, 341
 Sırp, 53
 Silahdarzâde Mehmed Emîn, 6, 10
Sinân, 24, 154, 157, 158, 173, 174, 203, 204, 208, 218, 231, 240, 242, 243, 246, 261, 325, 393, 457
 Sinân Çelebi, 325
 Sinân Paşa, 24, 157, 158, 173, 174, 203, 204, 208, 231, 240, 242, 243, 246, 261, 393, 457
 Sinân Paşa-zâde, 242
 Sinâneddîn, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 44, 48, 51, 52, 54, 56, 60, 71, 79, 85, 87, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 105, 106, 107, 110, 131, 132, 136, 138
 Sinâneddîn Yûsuf, 28, 31, 32, 35, 41, 44, 48, 51, 52, 54, 56, 60, 71, 79, 85, 87, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 106, 110, 131, 132, 138
 Sinâneddîn Yûsuf Acemî, 28, 48, 54, 71, 79, 87, 93, 100, 132
 Sinâneddîn Yûsuf b. Mollâ Ali Yegânî, 29, 31, 32, 35, 52, 56, 60, 79, 91, 93, 138
 Şüfîoğlu, 304
 Şüfiyye, 152, 199, 218, 227, 241, 263, 273, 292, 293, 322, 328, 333, 339, 341, 365, 408, 426, 431, 454, 458
 Şüfi-zâde, 304, 306, 349
Şüfi-zâde Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmân, 28, 29, 119, 130, 134, 304
 Sultan Bayezid,
 Sultan Kemaleddîn İsmail Beg, 76
 Sultan Meḥemmed, 72, 133, 134
 Sultan Murad, 52, 53, 131
 Sultan Selim, 132, 133, 135
 Sultan Süleyman, 59, 136, 138, 139
 Sultân Aḥmed, 152, 176, 196, 293, 394
 Sultân Bâyezîd, 15, 23, 58, 66, 70, 71, 73, 86, 89, 90, 105, 132, 133, 134, 135, 144, 145, 148, 149, 150, 152, 158, 159, 161, 167, 173, 175, 176, 177, 188, 189, 195, 196, 200, 201, 203, 204, 206, 215, 216, 218, 219, 224, 225, 226, 231, 233, 234, 236, 238, 241, 243, 251, 253, 255, 261, 263, 266, 267, 269, 274, 280, 283, 284,

286, 293, 301, 307, 323, 345, 346, 347,
353, 355, 356, 367, 377, 379, 382, 383,
384, 386, 394, 396, 400, 419, 425, 432,
435, 437, 442, 449, 451, 452, 459
Sultān Cāmi^c, 248
Sultān Ğavrī, 232, 419
Sultān Hüseyn Baykara, 312
Sultān Korkūd, 193
Sultān Mehemmed, 145, 148, 165, 175,
189, 207, 219, 224, 227, 231, 246, 273,
276, 277, 280, 283, 292, 331, 337, 358,
366, 378, 434, 443, 448, 449, 450
Sultān Mehemmed Hān Ğāzī Cāmi, 148
Sultān Murād, 153, 154, 159, 175, 200,
236, 238, 257, 272, 275, 279
Sultān^c Abdu'llāh, 243
Sultān Orhān, 175, 197, 200, 205, 396, 448
Sultān Selīm, 179, 181, 183, 184, 185, 192,
195, 197, 198, 201, 204, 206, 220, 227,
228, 229, 232, 233, 246, 248, 254, 255,
261, 266, 267, 275, 281, 289, 290, 292,
310, 333, 344, 349, 351, 356, 361, 365,
366, 367, 379, 383, 394, 403, 404, 406,
407, 411, 412, 427, 441, 443, 448, 451
Sultān Selīm Hān Cāmi^c, 333
Sultān Süleymān, 235, 248, 356, 384, 402,
406, 428, 437, 451
Suyūṭī, 122, 123, 423
Süleymān, 185, 186, 236, 268, 302, 353,
384, 397
Süleymān bin Yaḥyā, 302
Süleyman Halīfe, 130, 134
Sünbül Efendi, 296
Sürürī, 447

Ş

Şāfi^c ī, 302, 452
Şāh İsmā^c il Bahādır, 24, 192
Şāh İsmā^c il Erdebilī, 129, 232
Şahābeddīn Paşa, 77
Şāhī Kemāhī, 254
Şā^c ir Sinān, 154
Şā^c ir Şeyhī, 154
Şāzeli, 406

Şefkat, 6
Şemenī, 130, 423
**Şemse' d-dīn Ahmed bin Süleymān bin
Kemāl Paşa**, 29, 31, 34, 37, 40, 42, 60,
67, 68, 69, 81, 89, 93, 95, 96, 98, 104,
105, 108, 109, 136, 353
Şemseddīn Ahmed Mâşî, 29, 33, 43, 61,
68, 71, 139
Şemseddīn Ahmed Yegānî, 30, 133
Şemseddīn El-Fenârî, 29, 31, 42, 52, 60,
90, 93, 95, 96, 98, 105, 137
Şerīf Abdurrahīm b. Abdurrahmān b.
Ahmed Abbāsī Şāfi^c ī, 40, 42, 91, 96,
100, 122, 130, 138
Şeydā Efendi, 203
Şeyh Abdülmü'min, 33, 98, 140
Şeyh Ahmed, 130, 292, 293, 294, 295, 423
Şeyh Dāvud, 41, 89, 98, 119, 140, 341,
342, 343
Şeyh Efendi, 333, 347
Şeyh Ḥabīb, 338, 341
Şeyh Ḥalīfe, 299, 344
Şeyh Ḥasan, 130, 423
Şeyh İbrāhīm, 285
Şeyh İlāhī, 110, 111, 134, 315, 316, 317,
319, 322, 327, 328, 329
Şeyh İskilībī, 458, 460
Şeyh İsmā^c il, 307
Şeyh Luṭfu'llāh, 33, 100, 105, 111, 126,
134, 140, 328, 467
Şeyh Maḥdümī, 365, 366
Şeyh Mes'ūd, 130
Şeyh Muḥyi' d-dīn, 164, 207, 285, 296, 300
Şeyh Muşliḥi' d-dīn, 285, 290, 322, 454,
458, 464, 465
Şeyh Muẓaffer, 265
Şeyh^c Abdu'r-raḥmān, 305, 306, 349
Şeyh Sinān, 129, 218, 250
Şeyh Süleymān, 331, 343
Şeyh Şucā' addīn, 30, 41, 89, 96, 98, 105,
134
Şeyh Vefā Cāmi^c, 281
Şeyhī Mehmed, 13, 14
Şeyh-zāde, 207, 416, 417
Şeytān Kulu, 299

T

- Tâceddîn İbrahim, 29, 30, 32, 72, 75, 106, 133
Tâcî Beg-zâde, 251, 257, 443
Tâcî Beg-zâde Ca'fer Çelebi, 29, 30, 31, 35, 88, 96, 103, 104, 111, 113, 133, 251
Tâcî Beg-zâde Sa'dî Çelebi, 29, 46, 52, 60, 63, 88, 92, 96, 111, 133, 257
Taftâzânî, 199, 241, 251, 382, 383, 423
Taşköprülüzâde Ebu'l-Hayr İsmâüddîn Ahmed Efendi, 4, 5, 11, 12
Toḳâtî Çelebi, 138, 437
Türâbî, 435
Türk, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 21, 22, 26, 468, 469, 470, 471, 474, 475, 476
Türki, 167, 168, 170, 194, 225, 249, 254, 255, 258, 270, 298, 327, 335, 342, 358, 360, 361, 363, 364, 376, 395, 410, 446
Ṭabl-bâz, 271
Ṭosyalı Naşûḥ Ḥalîfe, 464
Ṭûsî, 240, 285, 358

U

- ‘**Ulvân Ḥamevî**, 41, 119, 134, 302
Umur Bey, 74
Uşlı Şücâ', 155, 165
Uşşâkîzâde İbrahim, 13
Uzun Ḥasan, 152, 443
Uzun Muşliḥi'd-dîn, 130, 433

Ü

- Üç Baş, 400, 402
Ümmü Veled, 126, 273, 412
Ümmü Veled-zâde, 273, 274
Üstâdoğlı, 242
Üveysiyye, 299

V

- Vâs'î, 385
Vefâ-zâde, 164, 300, 318
Veliyüddîn Efendi, 54

Y

- Yahyâ bin Baḥşî**, 29, 33, 41, 78, 88, 92, 95, 136, 272
Ya'ḳûb bin Seydî 'Alî, 236
Yegâni Paşa Çelebi, 410
Yeşil 'İmâret, 384
Yetim, 275, 277, 279
Yılcıcık Abdülkadîr, 13
Yıldırım Bayezid, 53, 56, 70, 78
Yıldırım Ḥân Câmi', 412
Yûsuf, 146, 153, 203, 215, 232, 239, 245, 250, 360, 366, 386, 387, 407
Yûsuf Bâlî, 32, 115, 117, 129
Yûsuf Bâlî ibni Meḥemmed Fenârî, 146
Yûsuf Bâlî ibni Mollâ Yegâni, 245
Yûsuf Ḥamîdî, 29, 54, 87, 94, 99, 103, 127, 133, 250
Yümnî, 6, 9

Z

- Zamîrî**, 280
Zemaḥşerî, 189, 396
Zeyneddîn Mehemmed b. Mehemmed Şâh Fenârî, 31, 35, 106, 115, 137
Zeyniyye, 105, 118, 366, 392, 454, 465
Zîrek Câmi', 328
Zîrek-zâde, 201, 231, 368, 410, 411
Zîrek-zâde Meḥemmed Çelebi, 30, 31, 34, 135, 411
Zîrek-zâde Paşa Çelebi, 29, 52, 67, 135, 410
Zîrek-zâde Rükne'd-dîn Çelebi, 201

2. Eser Adları Dizini

A

- Ādāb-ı Baḥş, 91, 95, 403
Ādāb-ı Zurefâ, 6
Aḥkām-ı Salâtîn, 87, 234
‘Aḳā’id-i Neseḫiyye, 85, 88, 92, 150, 259,
269, 273
‘Aḳā’id-i ‘Aḫudiyye, 88, 92, 112, 113,
268
‘Āmme-i Muḫtaşarât, 87, 222

B

- Bāb-ı Şehîd, 88, 92, 259
Bâğçe-i Safâ-endûz, 7
Baḥş-i Cüz’-i Lâ-Yetecezzâ, 86, 196
Buḫârî, 16, 32, 33, 86, 94, 95, 100, 111,
115, 121, 134, 163, 168, 307, 314, 315,
317, 319, 321, 404, 413, 419, 421
Büstân, 237

D

- Devletşâh Tezkiresi, 3
Dîbâce, 87, 92
Dîbâce Şerḫi, 87, 92, 237
Dîvânçe, 19

E

- ed-devhatü’l-irfâniyye fî ravzati’l-
Osmâniyye*, 12
Eḫâdiş-i Erba‘în, 89, 95, 341
**El-Cevâhirü’l-Mudî’e fî Tabakâti’l-
Hanefiyye Tercümesi**, 18
el-ikdü’l-manzûm fî zikri efâzılı’r-Rûm,
13
Ergavân, 337
Eslâf, 7, 11
Esve’le, 166, 203, 233, 237
Esve’le vü Ecvibe, 233
Esve’le-i Kaviyye, 166
Eşkâl-i ferâ’iz, 89
el-Hadâ’ik, 12, 13

*eş-Şakâ’iku’n-nu’mâniyye fî ulemâi’d-
devleti’l-Osmâniyye*, 4, 5, 11, 13, 17, 22,
468, 470

Evâ’il-i Hâşiye-i Müṭâla‘a, 368
Evâ’il-i Şerḫ-i Muvâfık, 378

F

- Ferâ’iz, 214, 396, 415
Ferâ’iz-i Sirâciye, 415
Ferec Ba‘de’ş-Şidde, 168
Fethiyye, 88, 94, 106, 263
Fezleke, 4
Fıkh-ı Ekber, 91, 95, 461
Firâk-nâme, 226

G

- Gülistân, 87, 89, 94, 237, 359, 360
Gülşen-i Râz, 89, 95, 112, 118
Gülşen-i Şuarâ, 6, 8, 16, 19, 20, 476
Gülşen-i Tevḫîd, 89, 342

H

- Hâfid-i Mâcide, 383
Ḥamse-i Nizâmî, 235
Hançer-i redîf kasidesi, 86
Hâşiye-i ‘Aḫudiyye, 383
Hâşiye-i Şerḫ-i Müṭâla‘a, 86, 92, 166, 247,
266
Hâşiye-i Şerḫ-i ‘Aḫudî, 87, 92, 128, 241
Hâşiye-i Şerḫ-i Şemsiyye, 241
Hâşiye-i Şerḫ-i Tecrîd,
Hâşiye-i Tecrîd, 271, 368
Hâşiye-i Tecrîdiyye, 271, 266
Hâşiyye-i Şerḫ-i Tecrîd, 87, 91, 93, 94,
215
Heftevrenç-i Câmî, 235
Heşt-Bihişt, 6, 7, 87, 235, 475
Heves-nâme, 88, 255
Hidâye, 86, 89, 90, 95, 187, 357, 368, 370,
376
Hulâsa-i muhtârât-ı hafîyye, 89
Ḥüsrev ü Şîrin, 154, 168

I

Islâh u İzâh, 89
İslâh-ı Miftâh, 89, 358

İ

İklides, 88, 94, 266
İ' tirâzât-ı Eşkâl-âyât, 209
İşkâlât, 86, 203

K

Kâfile-i Şuarâ, 7
Kâfiye, 274, 280
Kâmûs, 165
Kasîde-i Arabiyye, 86
Kaşîde-i Bürde, 91, 95, 415
Kelâm-ı Metîn, 87, 92
Kenz, 91, 423, 453
Keşşâf, 88, 89, 93, 94, 104, 116, 120, 203, 273, 274, 357, 364, 382
Keşşâf-ı Seydî, 203
Kırk Hadis Tercümesi, 18, 19
Kirmânî şerhi, 447
Kitâb-ı Kebîre, 89
Kitâb-ı Müstetâb, 87
Kitâb-ı Raşîn, 91, 415
Kitâb-ı Seyr, 90, 368
Küçek Hâşiye, 242, 398
Kürre-i Mudaḥraca, 86, 194
Kütüb-i Meşhûre, 399
Kütüb-i Mu'tebere-i Mu'tevere, 86
Kütüb-i Muṭavvele-i Mütedâvile, 86, 171
Kütüb-i Sitte, 165

L

Leylâ vü Mecnûn, 87, 249

M

Maḥâsin-i Fazâ'il, 90, 376
Maḥmûdiyye, 87, 225
Maḳta' -ı Şuḥuf-ı Āsmân, 453
Manzûme-i Neseî, 172
Ma' âhid-i Tenşîş, 421
Ma' ârif-i Ledüniyye, 267

Mecmua-i Terâcim, 7
Meşâriḳ, 364, 432
Meşâriḳ-ı Envâr, 89, 95, 364
Metn-i Hidâye, 467
Metn-i İisâgocî, 88, 95, 268
Metn-i Kâfiye, 88, 95, 268
Metn-i Mücez, 88, 95, 268
Metn-i Tecrîd, 233
Metn-i Viḳâye, 273, 368, 377, 386
Mevâzi' -ı Müşkile, 193
Miḳyâs, 368
Mufaşşal, 189
Muḥtarât, 86, 187
Muḥtaşar-ı Kudûri, 90, 95, 172, 377
Murtażâ, 86, 205
Muşhaf-ı Şerîf, 337
Mutavassıt, 280
Mutavvelât, 87, 222
Muṭavvel, 90, 109, 114, 116, 118, 120, 125, 382, 447
Mühimmât, 89, 227, 364
Mü'enneşât-ı Semâ' iyye, 260

N

Naşâ 'iḥ-i Mülûk, 234
Necâtî Beg Dîvânı, 196
Nehc-i Belâğa, 87, 94, 233
Nevâbig-i Şarf, 89, 341
Niğâristân, 89, 359, 364
Nihâye, 91, 424
Nihâyet, 429
Nuşûş, 89, 95, 335
Nücûm-ı Zâhire Fî Aḥvâlü'l-Mışrû'l-
Ḳâhire, 89, 364

R

Râciḥ-i Tevcîd-i Tecrîd, 89, 95
Râciḥ-i Tevcîd-i Tecrîd, 358
Risâle-i Fethiyye, 85, 94
Risâle-i Fethiyye, 153
Risâle-i Garrâ, 88
Risâle-i Ğarrâ, 263
Risâle-i Şem'iyye, 19

S

Şadrü'ş-Şerī' a, 150, 151, 154, 214, 259, 273, 297, 368, 370, 378, 381, 386, 396, 413
Şahîh-i Buḥārî, 89, 164, 364, 447
Şalāvāt-ı Fecr, 462
Şalāvāt-ı Terāvîh, 465
Seb' -ı Şidād, 160, 166, 170, 230, 235, 342
Seyfiyye Risâlesi, 18, 19
Şiḥah-ı Cevherî, 165
Sırr-ı Cānān, 89, 335
Son Asır Türk Şairleri, 7, 11
Sûre-i Duḥān, 149
Sûre-i Duhan Tefsiri, 85, 95
Sûre-i Fātiḥa, 89, 96, 335
Sûre-i Feth, 88, 95, 268
Sûre-i Ḳadr, 86, 96, 197
Sûre-i Mücādele, 89, 96, 341
Sûre-i 'Ādiyāt, 313
Sûre-i Yāsīn, 326
Sülâsiyât-ı Buḥārî,
Sülâsiyât-ı Buḥārî, 90, 95, 377

Ş

Şakā'îk, 13, 25, 146, 149, 153, 163, 165, 169, 170, 172, 187, 190, 218, 223, 241, 251, 258, 266, 274, 278, 279, 284, 285, 287, 294, 295, 300, 323, 339, 342, 353, 378, 381, 382, 386, 387, 388, 390, 416, 417, 418, 446, 449, 457, 462, 466
Şāriḥ-i Şer' a, 236
Şātibî, 91, 423
Şerh-i 'Akâ'id, 87, 94
Şerḥ-i Ādāb, 242
Şerḥ-i Ferā'iz, 86, 87, 90, 92, 93, 172, 237, 368
Şerḥ-i Ferā'iz-i Sirāciye, 90, 93, 368
Şerḥ-i Meṭālî', 87, 92, 128, 241, 355, 398
Şerḥ-i Mevākıf, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 108, 113, 170, 196, 200, 215, 269, 273, 368, 408

Şerḥ-i Miftāḥ, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 166, 196, 199, 200, 203, 237, 251, 259, 358, 364, 370, 381, 410
Şerḥ-i Muvāfiq, 233
Şerḥ-i 'Akâ'id, 241, 242, 251, 273
Şerḥ-i Şemsiyye, 87, 89, 92, 128, 314
Şerḥ-i Tecrîd, 86, 87, 90, 92, 93, 94, 128, 199, 241, 245, 378, 403
Şerḥ-i Ṭavālî' -ı İṣfahānî, 368
Şerh-i Vecîz, 90, 91
Şerḥ-i Vecîz-i İ'cāz-engîz, 91, 419
Şevāhid-i Telḥîş, 421

T

Tagbîr ü Tenkîḥ, 89, 95, 358
Tā'iyye-i İbni Fāriẓ, 302
Tefsîr-i Beyzāvî, 85, 90, 92, 95, 96, 153, 314, 381, 462
Tefsîr-i Ḳādî, 85, 87, 89, 92, 94, 149, 233, 272, 310, 341
Tefsîr-i Şerîf, 89, 91, 93, 94, 148, 310, 403, 415
Tehāfüt, 88, 89, 92, 268, 358
Tekemmüle, 165
Telḥîş-i Miftāḥ, 86, 94, 168
Telvîḥ, 86, 87, 89, 91, 92, 93, 109, 110, 113, 114, 116, 118, 120, 121, 199, 233, 358, 403
Telvîḥ-i Hāşiye, 86, 92, 199
Tenzîl-i Kitāb-ı Keşşāf, 91, 93, 432
Tevāriḥ-i Āl-i 'Oşmān, 89, 360, 361
Tevāriḥ-i İbni Yāfi'î, 87, 237
Tevāriḥ-i 'Oşmāniyye, 90, 376
Tezkire-i Mecâlis-i Şuarâ-yı Rûm, 6
Tezkire-i Şuarâ, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Tezkire-i Şuarâ-yı Amîd, 7, 11
Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye, 6, 10
Tuhfe-i Nâilî, 7, 11
Tûr-ı Sînâ, 89
Ṭavālî', 88, 90, 93, 95, 103, 271
Ṭûr-ı Sînâ, 335

V

Vakf-nâme, 89, 281

Vāridāt, 89, 290

Viķāye, 88, 91, 94, 95, 104, 106, 114, 116,
117, 120, 150, 154, 259, 415

Y

Yāb-ı Şehīd, 87, 214

Yūsuf u Züleyhā, 89, 360

Z

Zeyl-i Şakâ'ik, 13

Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr, 6

Zic-i Uluğ Beg, 88, 94, 110, 263

3. Medrese Adları Dizini

A

Ak Medrese, 75, 224, 243, 379
Alboyacılar Medresesi, 55
‘**Alî Beg Medresesi**, 69, 173, 261, 355
‘**Alî Paşa Medresesi**, 63, 66, 208, 257, 369
Amasiyye Medreseleri, 71, 72, 83, 84,
Amâsiyye Medresesi, 72, 152, 205
Ankara Medreseleri, 75, 83, 84
Arslaniye Medresesi, 55
Ata Beg Medresesi, 77, 407
Atik Ali Paşa Medresesi, 63

B

Balıkesir Medreseleri, 78, 83
Balıkesir Medresesi, 78
Beg Bâzârı Medresesi, 76, 263
Bolu Medresesi, 82
Bursa Medreseleri, 51, 58, 79, 83, 84
Büyük Ağa Medresesi, 72

C

Cedîde Medresesi, 394
Cümdi Bek Medresesi, 55

Ç

Çelebi Medresesi, 70, 240, 263
Çelebi Mehmed Medresesi, 51
Çendik Medresesi, 55, 58, 381, 387, 394
Çendinek Medresesi, 55
Çınârlı Medrese, 59, 200

D

Dârü'l-Hadîş Medresesi, 52, 159, 167, 204,
206, 274, 355, 256, 364, 392, 399, 409,
410, 412, 447
Davud Paşa Medresesi, 63, 66, 374, 376,
444
Demir Kapı Medresesi, 74

E

Ebü Eyyüb Enşârî Medresesi, 62, 66, 220,
280, 400
Edirne Medreseleri, 67, 70, 83, 84
Efḍal-zāde Medresesi, 242
Emir Sultan Medresesi, 57
Ese Kapı Medresesi, 65
Esediyye Medresesi, 55, 58, 379, 382
Eski Câmî Medresesi, 70

F

Filibe Medreseleri, 77
Filibe Medresesi, 77, 116, 435

G

Gelibolu Medresesi, 261, 386
Gelibolu Medresesi, 82
Germiyânoğlu Medresesi, 74, 231
Geyikli Medrese, 54
Gül Medresesi, 75, 231
Gülbahar Medresesi, 80
Gümüş Kasabası Medresesi, 73

H

H̄'āce Ḥayre'd-dīn Medresesi, 65, 66, 414
H̄ācī Ḥasan Medresesi, 64, 66, 392, 447
Hadım İbrahim Paşa Medresesi, 65
H̄alebî Medresesi, 69, 71, 355, 379, 392,
407, 409, 410, 435
Ḥamza Beg Medresesi, 56, 58, 236
Hâtûniyye Medresesi, 80
Hüdâvendigâr Medresesi, 53
Ḥüsâmiye Medresesi, 72, 263
Ḥüseyniyye Medresesi, 71, 244, 245, 380

İ

İbni Melek Medresesi, 80, 236, 392
İbrâhîm Paşa Medresesi, 65, 66, 80, 205,
206
İnegöl Medresesi, 56, 58, 407
‘**İsâ Beg Medresesi**, 57, 58, 404

İşhak Paşa Medresesi, 56, 81, 355, 361
İsmâ'îl Beg Medresesi, 76, 146
İstanbul Medreseleri, 59, 65, 83, 84
İznik Medreseleri, 79, 84
İznik Medresesi, 79, 215, 219, 231, 238,
271, 400, 406, 407

K

Kalender-hâne Medresesi, 61, 66, 150, 168,
191, 201, 247, 274, 399, 443
Kaplucu Medresesi, 53, 58, 107, 121, 175,
201, 377, 397, 410,
Karacaşişâr Medresesi, 78, 79, 219
Kâsım Paşa Medresesi, 57, 58, 397
Kastamonu Medreseleri, 76
Kazancılar Medresesi, 69
Kızılca Tuzla Medresesi, 78, 272
Konya Medreseleri, 78
Kuds-i Şerîf Medresesi, 263
Kütahiyeye Medresesi, 74
Kütahya Medreseleri, 74, 83

M

Mağnîsâ Medresesi, 81, 400
Mahkeme Medresesi, 56
Maḥmūd Paşa Medresesi, 25, 62, 150, 197,
211, 213, 252, 383, 441
Manastır Medresesi, 52, 58, 153, 261, 367,
381, 386, 407, 410, 412
Merzifon Medresesi, 72, 73, 118, 205, 219
Mevlânâ Gūrânî Medresesi, 64, 66, 263
Mevlânâ Hüsrev Medresesi, 53, 54, 58,
150, 197, 215, 382, 386
Mevlânâ Vâcid Medresesi, 74, 377
Meydân Medresesi, 71, 80, 406
Murâd Paşa Medresesi, 374
Murâdiye Medresesi, 51, 52, 58, 107, 152,
231, 232, 376
Musalla Medresesi, 55
Muştafâ Paşa Medresesi, 61, 206, 219,
266, 394, 399, 408, 445

O

Oruç Paşa Medresesi, 81, 240

P

Peykler Medresesi, 67

S

Saatli Medrese, 67
Şahn, 24, 139, 150, 151, 156, 161, 165,
167, 168, 177, 200, 203, 204, 208, 211,
238, 380, 381, 394, 411, 435
Semân, 59, 66, 107, 153, 154, 155, 156,
171, 177, 191, 196, 198, 200, 201, 204,
206, 208, 209, 210, 213, 226, 233, 236,
240, 257, 263, 266, 271, 272, 276, 277,
280, 304, 355, 367, 369, 374, 376, 377,
378, 379, 384, 386, 392, 394, 398,
399, 408, 409, 462
Seyfiyye Medresesi, 18, 19, 75, 76, 263,
379
Sivas Medresesi, 83, 200
Sultâniyye Medresesi, 51, 58
Sultân Bâyezîd Hân Gâzî Medresesi, 54,
63, 64, 68, 71, 159, 203, 204, 219, 236,
241, 356, 384, 356, 377, 384, 394,
Sultân Medresesi, 150, 153, 156, 176, 200,
201, 231, 233, 236, 263, 272, 369, 377,
379
Sultân Murâd Hân Gâzî Medresesi, 200,
236, 272
Sultân Orhân Gâzî Medresesi, 52, 79, 197,
200, 206
Sultâniyye Medresesi, 154

Ş

Şahâbe'd-dîn Paşa Medresesi, 77, 159, 240,
242

T

Taşlık Medresesi, 69, 71, 150, 174, 197,
355, 361, 383
Tire Medresesi, 277
Tokat Medreseleri, 80, 83
Toğat Medresesi, 80, 201
Hâtûniyye Medresesi, 80
Trabzon Medresesi, 82, 397, 412

Ü

Üç Şerefeli Medreseler, 52, 67, 70, 71, 168,
198, 208, 238, 240, 271, 273, 275, 355,
376, 381, 383, 394, 398, 400, 403, 411,
443, 444
Üsküb Medresesi, 408, 410

V

Vâ' iziyye Medresesi, 231
Velîddînzâde Ahmed Paşa Medresesi, 54,
58

Y

Yeşil Medrese, 51
Yıldırım Bâyezîd Hân Medresesi, 53, 56,
70, 78, 121, 201, 231, 236, 271, 377,
396, 407, 408, 412

4. Yer Adları Dizini

A

Ak şehir, 309
Ali Beg mahallesi, 69
Amasiyye, 72, 145, 152, 168, 175, 177,
188, 189, 196, 205, 215, 216, 219, 224,
231, 244, 245, 248, 251, 254, 263, 274,
286, 351, 377, 379, 393, 394, 396, 400,
406, 407, 412, 437, 438
Anatoli, 191, 201, 204, 206, 224, 225, 231,
241, 254, 261, 291, 298, 356, 361, 364,
368, 369, 373, 384, 387, 440, 443, 452
Antakya, 103, 423
At Meydanı, 161
Aydın, 103, 110, 112, 236, 237, 275, 333,
472, 473
Azerbaycan, 312

B

Bağdad, 168, 232
Bakır Küresi Kasabası, 97, 322
Balıkesir, 78, 83, 84, 103, 111
Berdaç, 100, 103, 215
Beypazarı, 76
Bolu, 82, 83, 103, 387
Bosna, 428
Bozkır, 78
Buhara, 103
Bulgaristan, 77
Burūsa, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 79,
83, 84, 98, 103, 105, 106, 107, 109, 111,
114, 116, 119, 120, 150, 152, 153, 156,
159, 164, 172, 175, 197, 200, 201, 204,
208, 215, 218, 224, 225, 231, 233, 236,
237, 238, 240, 245, 250, 257, 261, 263,
266, 271, 272, 276, 277, 294, 297, 299,
300, 301, 305, 306, 326, 348, 349, 350,
367, 369, 376, 377, 379, 381, 382, 384,
386, 387, 388, 390, 392, 394, 396, 397,
403, 404, 406, 407, 408, 410, 412, 425,
429, 447, 454, 463, 466, 467, 472

C

Ceyhun, 386

Ç

Çaldıran, 24, 192
Çerākise, 189, 426
Çin, 366
Çoban Köprüsi, 193
Çorlu, 452
Çorum kasabası, 97, 224
Çubuk, 243

D

Dımişk, 310, 314, 365, 396, 407
Dimetoka, 81, 83, 103, 128229, 240, 297,
383, 384, 448, 452

E

Edrene, 13, 15, 52, 53, 67, 68, 69, 70, 83,
84, 103, 107, 115, 126, 150, 159, 168,
173, 183, 185, 191, 196, 197, 201, 204,
206, 208, 213, 226, 231, 232, 236, 238,
240, 248, 261, 262, 263, 271, 273, 274,
275, 284, 285, 290, 329, 334, 335, 345,
353, 355, 356, 361, 364, 368, 369, 374,
376, 378, 379, 381, 383, 392, 394, 398,
399, 400, 403, 407, 409, 410, 411, 412,
435, 443, 444, 447, 452
Engürī, 224, 243, 263, 348, 379, 428
Eyüp, 62

F

Ferye, 389
Fırat, 386
Filibe, 77, 83, 84, 107, 116, 159, 240, 242,
353, 403, 406, 435

G

Galata, 227
Gelibolu, 246, 261, 386
Gence, 100, 103, 215

Germiyan, 154, 257
Gökdere, 351
Gümüş, 73, 224

H

Ḥaleb, 189
Ḥamīd ili, 99, 454
Harezm, 368
Hasan-keyf, 423
Ḥaṭā, 366
Herat, 383, 403
Hicaz, 237, 316
Ḥire Bolı, 452
Horasan, 383

I

Irak, 237
Isparta, 103

İ

İdris Köşki, 236
İncik Kasabası, 98, 398
İnegöl, 56, 58, 164, 382, 407
İskilib, 290
İstanbul, 16, 18, 24, 59, 61, 62, 63, 64, 65,
66, 83, 84, 107, 109, 116, 121, 124, 150,
168, 191, 201, 204, 206, 227, 411, 472,
473, 474, 475, 476, 477
İzmir, 83, 84, 99, 103, 248
İzник, 84, 175

K

Kahire, 239, 364
Kankır Kasabası, 101, 103, 298
Kâ'be-i şerîfe, 151, 177, 178, 206, 261,
292, 294, 307, 337, 347, 370, 385, 390
Karacahisar, 78
Ḳaraferye, 192
Karaman, 103, 309, 338, 342
Karasi, 98, 272
Kastamonu, 76, 77, 83, 84, 102, 104, 105,
119, 146, 238, 322, 364, 406, 433, 434,
449, 456

Kayseriyye, 464
Kevnik Kasabası, 97, 298
Kızılca Tuzla, 78
Kirmasti Kasabası, 98, 116, 291, 332, 333,
435
Koca ili, 103, 283, 404
Konya, 78, 84, 103, 117
Kostantniyye, 150, 171, 176, 177, 183,
191, 193, 197, 200, 201, 204, 205, 206,
207, 208, 210, 213, 219, 224, 226, 229,
231, 245, 246, 252, 257, 263, 266, 267,
274, 275, 277, 280, 283, 286, 292, 293,
296, 317, 319, 327, 328, 330, 331, 332,
333, 336, 337, 340, 344, 346, 347, 349,
362, 368, 369, 374, 375, 376, 378, 383,
392, 394, 399, 408, 410, 412, 413, 414,
419, 425, 426, 433, 434, 441, 443, 444,
445, 448, 449, 450, 452, 457, 460
Köprücek Kasabası, 99, 440
Küfe, 386
Kütahiyye, 74, 75, 83, 84, 103, 113, 226,
231, 247, 377, 412, 441

L

Ladik Kasabası, 101, 440

M

Mağnīsā, 81, 83, 99, 103, 379, 382, 400,
413, 414, 465
Magrib, 103, 301
Makedonya, 100
Mardin, 233
Medine, 177, 233, 304, 348, 352, 365, 438,
447, 452, 462
Mekke, 177, 267, 317, 347, 423, 446
Merve-i Meram, 206
Merzifon, 72, 73, 118, 150, 205, 219
Mısır, 103, 119, 123, 177, 206, 224, 239,
292, 301, 336, 356, 362, 365, 407, 409,
419, 423, 424, 425, 447, 452
Mudurnu Kasabası, 98, 341
Murâdiyye, 51, 52, 58, 107

- N**
Kırk Kilisa, 232
- O**
Osmaniyye, 197
- Ö**
Ösek, 16
Özbekistan, 100
- P**
Pınarbaşı, 351
- R**
Rum ili, 15, 110, 157, 159, 172, 190, 191, 204, 215, 216, 225, 226, 231, 232, 233, 234, 242, 265, 269, 290, 307, 314, 348, 360, 361, 365, 366, 368, 369, 372, 382, 383, 384, 403, 425, 426, 438, 447, 449
- S**
Samsun, 103
Seferihisar, 24, 99, 158, 204, 347
Selanik, 406
Serāy, 428
Siirt, 100, 103
Silivri, 227, 229, 230, 274
Simav, 257, 315, 317, 319
Sinop, 103, 440
Siroz, 103, 372
Südlıce, 340
- Ş**
Şam, 301, 306, 310, 314, 365, 366, 396, 407, 429, 444
Şiraz, 190, 232, 265, 403
Şirvan, 119
- T**
Taşköprü Kasabası, 97, 379
- Tebriz**, 103, 312, 423, 449
Tire, 80, 243, 277, 392, 396
Tokat, 80, 83, 103, 107, 109, 154, 201
Tosya, 103
Trabzon, 365, 397, 406, 412
- U**
Un Kapanı, 452
- Ü**
Üsküp, 81, 83, 84, 103, 244, 329, 355, 361, 364, 379, 408, 410, 428, 445
- Y**
Yemiş İskelesi, 452
Yenice, 216
- Z**
Zırek, 188, 201, 209, 231, 328, 368, 410, 411